

151.6
พ.ร.บ. ๑๗
๑.๖

การจัดการและบทบาทของตำรวจในมณฑลกรุงเทพฯ รัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท ๒๑ พระโขนง กรุงเทพฯ ๒๒ โทร. ๓๘๒๑๕๗๕, ๓๘๑๕๐๘๘

ปริญญานิพนธ์

ของ

ทวีศักดิ์ สุภาษา

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

กรกฎาคม ๒๕๒๐

๒ ๗๕๘๓๔

67545

11 ส.ค. 2521

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิต ได้พิจารณาปัญหานี้อย่างถี่ถ้วนแล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิตของ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

วราพงษ์ สอนวงศ์ ประธาน

ศาสตราจารย์ ดร. สอนวงศ์ กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ อาจารย์คุณวราวุฒยพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา พล.ต.ต.ธีรบุล
จิตตาริส และอาจารย์ ดร.ชจร สุขพานิช ได้กรุณารับเป็นกรรมการที่ปรึกษา และได้
กรุณาให้ความช่วยเหลือแนะนำแก่ผู้เขียนเป็นอย่างดี ตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งสำเร็จลง
ไปด้วยดี ผู้เขียนจึงขอขอบพระคุณท่านทั้งสามเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

อนึ่ง ผู้เขียนขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ
หอสมุดรัฐสภา หอสมุดกรมตำรวจ ที่ให้ความสะดวกต่อการค้นคว้าเอกสารเป็นอย่างดี

ทวีศักดิ์ สุภานา

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทนำ	๑
บทที่ ๑ การรักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยภายในบ้านเมืองก่อนที่จะมีการตั้ง	
ตำรวจขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๔
การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมืองในสมัยสุโขทัย	๔
การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมืองในสมัยอยุธยาถึงสมัยกรุง-	
รัตนโกสินทร์	๑๓
กรมพระนครบาล	๑๔
การบังคับบัญชา	๑๔
ทำเนียบศักดิ์ของเจ้าหน้าที่ในกรมพระนครบาล	๑๖
อำนาจหน้าที่ของกรมพระนครบาล	๑๗
ฝ่ายกองตระเวนรักษาท้องที่	๒๐
ฝ่ายพิจารณาคดีและลงโทษทัณฑ์ปรับไหม	๒๑
ตำรวจในสมัยโบราณก่อนที่จะมีการตั้งตำรวจแบบยุโรปใน พ.ศ. ๒๔๐๔	๒๓
พระตำรวจ	๒๓
กรมมหาดไทยตำรวจภูธรและกรมมหาดไทยตำรวจภูบาล	๒๕
ปัญหาโจรผู้ร้าย การป้องกันและการระงับปราบปราม	๒๖
สมัยอยุธยา	๒๖
สาเหตุการเกิดปัญหาโจรผู้ร้าย	๒๗
วิธีดำเนินการป้องกันและปราบปรามโจรผู้ร้าย	๓๑
สมัยกรุงธนบุรี	๓๓
สมัยกรุงรัตนโกสินทร์	๓๕
สภาพการก่อนสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๓๕

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
สภาพการณ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	๔๐
บทที่ ๒ ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการและปฏิรูปการตำรวจแบบใหม่	๔๘
การคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก	๔๘
การคุกคามดินแดนทางหัวเมืองชายแดนของประเทศ	๔๘
การทำสัญญาเสียเปรียบกับมหาอำนาจตะวันตก	๕๓
สถานการณ์ภายในประเทศ	๖๒
ปัญหาโจรผู้ร้าย	๖๒
ปัญหาการก่อตั้งสมาคมลับอย่าง	๖๔
การจัดการรักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมืองขาดประสิทธิภาพ	๖๗
บทที่ ๓ การจัดการและการปฏิรูปตำรวจในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	
ในเขตกรุงเทพมหานคร	๗๒
การจัดตั้งกองโปลิศระหว่าง พ.ศ. ๒๔๐๓ - ๒๔๓๓	๗๓
การประกาศใช้กฎหมายโปลิศ ๕๓, ข้อ	๗๔
การจัดทหารรักษาการท้องที่ช่วยเหลือกองโปลิศในเขตพระนคร	๘๐
ปัญหาการรักษาการท้องที่ของโปลิศภายหลังการถอนทหารที่รักษาการตาม	
ท้องถนน	๘๒
การขอเอาโปลิศเข้ารักษาการในเขตท้องที่ตำบลบ้านสมเด็จ	๘๔
การจัดการและการปฏิรูปกรมกองตระเวนระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๓ - ๒๔๔๐	๘๗
ความเคลื่อนไหวก่อนที่จะมีการจัดการและการปฏิรูปกองตระเวน ร.ศ. ๑๐๙	
(พ.ศ. ๒๔๓๓)	๘๗
ความเห็นในการจัดการกองตระเวน ร.ศ. ๑๐๙ (พ.ศ. ๒๔๓๓)	๘๘

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง

หน้า

โครงการจัดการกองตระเวนใน ร.ศ. ๑๐๙ (พ.ศ. ๒๔๓๓)	๙๑
การปรับปรุงกำลังคนในกรมกองตระเวนระหว่าง ร.ศ. ๑๐๙-๑๑๒	๑๐๒
การโอนเอาคนกองมอกและพามาเป็นคนตระเวน	๑๐๙
การแต่งกายและอาวุธของคนตระเวน	๑๑๐
การจัดการกองตระเวนในเขตกรุงเทพฯ ใน ร.ศ. ๑๑๐	๑๑๓
การรวมกองตระเวนตลาดพลูฝั่งตะวันตก (ชนบุรี) เข้ากับกองตระเวน ฝ่ายกองรักษา	๑๑๕
การจัดการกองตระเวนใน ๔ หัวเมืองรวมเข้ากับมณฑลกรุงเทพฯ	๑๑๖
การจัดการกองตระเวนในสมัยมิสเตอร์ เอ.เจ. ยาร์ดจิน (A.J.Jardine) ระหว่าง ร.ศ. ๑๑๖ - ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๐ - ๒๔๔๔)	๑๒๓
การปรับปรุงกองตระเวนในท้องที่ ๔ หัวเมือง	๑๒๕
การปรับปรุงกองตระเวนในท้องที่กองตระเวนชั้นนอก ใน ร.ศ. ๑๑๗	๑๒๘
การจัดและวางกำลังคนตระเวนระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๐ - ๒๔๔๔	๑๓๓
การแต่งกายและอาวุธของคนตระเวนในสมัยมิสเตอร์ยาร์ดจิน (A.J.Jardine)	๑๔๖
การลาออกจากนายกองตระเวนสยามของมิสเตอร์ยาร์ดจิน	๑๕๐
ความยุ่งยากภายหลังมิสเตอร์ยาร์ดจินพ้นจากตำแหน่งอธิบดีกรมกองตระเวน	๑๕๓
การทำสัญญาขอขมตัวมิสเตอร์ลอว์สันต่ออีก ๓ ปี	๑๕๘
การจัดการกองตระเวนในสมัยมิสเตอร์ลอว์สัน (St.J.Lawson) ระหว่าง ร.ศ. ๑๒๐ - ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๔ - ๒๔๔๙)	๑๖๑
การปรับปรุงกองตระเวนชั้นใน ชั้นนอก และ ๔ หัวเมืองใน ร.ศ. ๑๒๑ - ๑๒๒	๑๖๑
การจัดการปรับปรุงกองตระเวนในเขตชั้นใน ร.ศ. ๑๒๒	๑๖๖
การจัดการปรับปรุงกำลังคนและจัดกำลังคน	๑๗๐

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง

หน้า

อำนาจหน้าที่ของพนักงานกองตระเวนภายหลังการจัดกา ^ร กองตระเวน	
ใน ร.ศ. ๑๐๕	๑๓๗
อำนาจในการจับกุมของคนตระเวน	๑๔๔
อำนาจการจับกุมคนในบังคับต่างประเทศ	๑๔๖
อำนาจการไต่สวนและสืบสวน สอบสวน	๒๐๔
หน้าที่ของกองตระเวนเกี่ยวกับการจราจรบนท้องถนน	๒๑๗
หน้าที่ของกรมกองตระเวนเกี่ยวกับการดับเพลิง	๒๒๒
กองตระเวนรักษาการทางรถไฟ	๒๓๖
การจ้างนายโปลิศชาวยุโรปมาเป็นนายกองตระเวนสยาม	๒๔๕
สาเหตุที่ไม่สามารถจะจัดหาคนไทยเข้ารับราชการเป็นนายโปลิศ	๒๕๒
การยืมนายโปลิศชาวยุโรป	๒๕๕
ผลการทำงานของชาวยุโรปที่จ้างเข้ามาเป็นนายกองตระเวน	๒๕๘
การนำเอาวิธีการใหม่มาใช้ในกรมกองตระเวน	๒๖๐
การที่ตราสัตว์และทำตัวรูปพรรณสัตว์	๒๖๑
การทำรายงานประจำวัน สมุดกฎหมายตราสิน สมุดจดหมายคำฟ้อง	
สมุดสารบบสิ่งของ สมุดคำสั่ง	๒๖๒
การตั้งกองสอดแนม	๒๖๓
การพิมพ์ลายมือและถ่ายรูปผู้ต้องหา	๒๖๗
การจัดตั้งโรงเรียนกองตระเวน	๒๗๒
โรงเรียนนายหมวดปทุมวัน	๒๘๑
การตั้งโรงพยาบาลกรมกองตระเวน	๒๘๔
งานของกรมกองตระเวนเกี่ยวกับศาล	๒๘๗

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔	
บทบาทของกรมกองตระเวนในการรักษาความสงบปลอดภัยภายในมณฑล กรุงเทพฯ	๓๐๖
การเป็นผู้มีหน้าที่ในการปราบปรามโจรผู้ร้าย	๓๐๖
การทำหน้าที่ระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายของกรมกองตระเวนในสมัย มีสเตอร์ยาร์กิน	๓๒๖
การทำหน้าที่เป็นผู้ระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายของกรมกองตระเวนในสมัย มีสเตอร์ลอร์ดวั้น	๓๓๗
การทำหน้าที่เป็นผู้ระงับปราบปรามโจรผู้ร้าย และรักษาความสงบปลอดภัย ในเขตกองตระเวนชั้นนอก ๔ หัวเมืองของกรมกองตระเวน	๓๔๘
บทบาทของกรมกองตระเวนในการให้ความปลอดภัยแก่ชาวต่างประเทศ และคนในบังคับต่างประเทศ	๓๖๒
การทำหน้าที่ให้ความคุ้มครองความปลอดภัยแก่ชาวต่างประเทศ	๓๖๕
การปฏิบัติหน้าที่ของกองตระเวนที่เกี่ยวข้องกับคดีความชาวต่างประเทศ ชาติตะวันตก	๓๖๗
คดีความคนตระเวนจับกุมอุบตักเยอรมัน	๓๗๕
คดีความเกี่ยวกับคนในบังคับต่างประเทศที่เป็นคนเอเชีย	๓๘๒
คดีความระหมัดปลิดและพวกหรือโรงนาของราษฎรที่ตำบลทุ่งแสนแสน	๓๘๑
การดำเนินการแก้ปัญหาคคนในบังคับต่างประเทศ	๔๐๓
บทบาทของกรมกองตระเวนเกี่ยวกับชาวจีนในสมัยรัชกาลที่ ๕ ในมณฑล กรุงเทพฯ	๔๐๘
การเป็นผู้ทำหน้าที่ปกครองดูแลควบคุมชาวจีน	๔๐๘

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง

หน้า

บทบาทของกรมกองตระเวนในการ เป็นผู้ระงับปราบปรามและป้องกัน แก้ไขปัญหายังยี่ในเขตกรุงเทพมหานคร	๔๓๒
การก่อวิวาทของพวกฮังยี่ใน พ.ศ. ๒๔๓๒	๔๔๐
การก่อวิวาทของพวกฮังยี่ที่ตำบลบางขวางใน พ.ศ. ๒๔๓๓	๔๔๔
วิธีดำเนินการป้องกันแก้ไขการวิวาทของจีนฮังยี่	๔๔๘
การก่อวิวาทของพวกฮังยี่ที่ตำบลบางยี่เรือ พ.ศ. ๒๔๓๘	๔๕๒
วิธีดำเนินการระงับปราบปรามและหามาตรการป้องกันการวิวาท ของพวกฮังยี่ใน ร.ศ. ๑๑๕ (พ.ศ. ๒๔๓๘)	๔๕๖
การประกาศใช้พระราชบัญญัติฮังยี่ ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐)	๔๖๐
การก่อวิวาทระหว่างคนตระเวนกับทหารเรือจากปัญหายังยี่	๔๖๔
การเข้าฮังยี่และการระงับปราบปรามพวกฮังยี่ของกรมกองตระเวน หลัง ร.ศ. ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๘)	๔๗๓

บทที่ ๕ ปัญหา อุปสรรค ความสำเร็จในการจัดการกรมกองตระเวน และการปฏิบัติ หน้าที่ของกรมกองตระเวน	๔๗๕
ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการและการปฏิบัติหน้าที่ของกรมกองตระเวน	๔๘๐
ผลการจัดการและปฏิบัติหน้าที่ของกรมกองตระเวน	๔๘๖

บทที่ ๖ บทสรุป	๕๐๓

บรรณานุกรม

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง

ภาคผนวก ก	กฎหมายโปลิศ ๕๓ ข้อ ซึ่งจะรักษาน้ำที่ในพระนครและนอกพระนคร.....	(๑)
ภาคผนวก ข	ความเห็นที่จะจัดการกรมกองตระเวน	(๗)
ภาคผนวก ค	ร่างข้อบังคับกรมกองตระเวน	(๑๕)
ภาคผนวก ง	กฎข้อบังคับเพิ่มเติมว่าด้วยการสืบจับแลไต่สวนฟ้องคดีอาชญาในหัวเมือง มณฑลกรุงเทพฯ	(๒๕)

บัญชีตาราง

ตาราง

หน้า

จำนวนข้าราชการกรมกองตระเวน	๑๓๘
จำนวนคนตระเวนใน ร.ศ. ๑๑๗ - ๑๑๘	๑๔๒
จำนวนคนตระเวนและคนตระเวนที่มีอาวุธใช้ใน ร.ศ. ๑๑๗ - ๑๑๘	๑๕๐
ตารางแสดงจำนวนคนตระเวนที่อ่านออกเขียนได้	๒๓๖
ตารางบัญชีคนที่ถูกจับส่งฟ้องศาลพิจารณาความ	๓๐๑
ตารางเปรียบเทียบคดีความที่เกิดขึ้นในกรุงเทพฯ กัลกัตตา บำรุง บอมเบย์...	๓๐๔
ตารางแสดงจำนวนคดีความที่เกิดขึ้นในกรุงเทพฯ	๓๓๐

การรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยภายในประเทศนั้นเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ต่อความเจริญ ความมั่นคงของประเทศ ซึ่งจะมีได้ก็ต่อเมื่อประชากรราษฎรมีความเป็นอยู่อย่าง สันติสุข และทำมาหากินโดยไม่ต้องกังวลถึงภัยโจรผู้ร้ายหรือเหตุร้ายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น

ประเทศไทยเราซึ่งเป็นชาติที่เก่าแก่ รวมตัวกันอยู่เป็นอาณาจักรใหญ่มานับพันปี ฉะนั้น เจาหนาทที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมืองจึงเป็นสิ่งจำเป็นจะต้องมีคู่บ้านคู่เมือง ตลอดจนมาทุกยุคทุกสมัย เป็นแต่พหุแก่งานที่ทำหน้าที่มีชื่อเรียกแตกต่างกันเท่านั้น ถึงอย่างไรหน้าที่ นี้ก็ยังมอบให้แก่พนักงานฝ่ายปกครองบ้านเมืองเป็นผู้รับผิดชอบอยู่ โดยคำนึงไปสู่การบริหาร คำนึงด้วย เพียงแต่ไม่ได้แยกออกเป็นหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะและชัดเจนเท่านั้น

ถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ บรรดาชาติตะวันตกได้ขยายอาณานิคมเข้ามาครอบครองดินแดน ของประเทศต่าง ๆ ในอินโดจีน ยกเว้นประเทศไทย ดังนั้นจึงเป็นระยะที่เสี่ยงต่อการเสีย เอกราชของไทยที่จะต้องหาทางป้องกันประเทศ โดยทำการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภายในประเทศ ให้เจริญขึ้น เพื่อหลีกเลี่ยงการตกเป็นอาณานิคมของต่างชาติ ที่มีอำนาจและความเจริญล้ำหลังของ ประเทศเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่จะเข้าครอบครอง บัณฑิตโจรผู้ร้าย การก่อความไม่สงบภายใน ประเทศก็เป็นข้ออ้างอันหนึ่งรวมอยู่ด้วย^๒ และยังมีความสำคัญต่อประเทศอย่างมาก ดังจะเห็น จากพระราชหัตถเลขาของรัชกาลที่ ๕ ทรงกล่าวถึงความปลอดภัยของประเทศที่เกิดจากการ แทรกแซงจากภายนอกและการที่จะป้องกันประเทศให้ปลอดภัยได้นั้น ทรงเห็นว่ามียุทธ ๓ ประการ ที่จะแก้ไขได้คือ การใช้วิธีการเจรจา การที่มีกำลังพอเพียงที่สามารถจะรักษาความสงบเรียบร้อย

^๑วารสารหนังสือพิมพ์ตำรวจ เล่ม ๑ ตอนที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๙๔ (พระราชหัตถเลขา ของรัชกาลที่ ๙ ทรงพระราชทานแก่โรงเรียนพลตำรวจ ๒๒ ก.ค. ๒๔๙๐) หน้า ๑.

^๒ก.จ.ช. เอกสารรัชกาลที่ ๕ ม ๒/๑๖ เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูล ความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงระเบียบราชการแผ่นดิน ร.ศ. ๑๐๓.

ให้แก่ม้านเมือง และการจัดการปกครองประเทศให้เป็นแบบแผนอย่างเดียวกับประเทศ
มหาอำนาจ แต่ความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้นั้นขึ้นอยู่กับจัดการปกครองภายในให้มีความสงบ
เรียบร้อย ราษฎรทำมาหากินสะดวก และเป็นปรกติสุข ซึ่งรัฐบาลจะได้สามารถรักษา
ผลประโยชน์ รายได้ของประเทศ เพื่อที่จะได้เป็นค่าใช้จ่ายในการพัฒนาประเทศ และจัด
กำลังรักษาความสงบภายในบ้านเมืองให้เรียบร้อยได้

ดังนั้นงานปราบปรามและป้องกันรักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมือง จึงมีความ
สำคัญและมีความจำเป็นมาก จนได้มีการตั้งกิจการตำรวจขึ้นอย่างมีระเบียบแบบแผนและทำการ
ปรับปรุงแก้ไขใหม่ประสิทธิภาพในการทำงานตั้งแต่ในปลายรัชกาลที่ ๔ เรื่อยมา โดยเฉพาะ
ในรัชกาลที่ ๕

นับตั้งแต่ไทยเรายอมทำสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษและชาติอื่นอีกหลายชาติ ได้ทำให้
เศรษฐกิจการค้าขายขยายตัวอย่างรวดเร็ว อันเป็นสิ่งที่ถูกต้องในบรรดาชาวต่างชาติ* เข้ามา
ในประเทศไทยอย่างมากมายหลายประเภท หลายอาชีพ ทั้งพ่อค้า คนจรจัด นักแสวงโชค
 ฯลฯ สภาพเช่นนี้จึงก่อให้เกิดมีคดีความและเหตุร้ายเกิดขึ้นเสมอ ๆ ทั้งมาจากชาวต่างชาติและ
คนไทย ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐบาลโดยเฉพาะตำรวจ จะต้องหา
ทางป้องกันปราบปรามเพื่อที่จะรักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยให้แก่บุคคลและทรัพย์สิน
ภายในบ้านเมือง โดยเฉพาะกับชาวต่างชาติมักจะมีปัญหาเสมอ ๆ เกี่ยวกับเรื่องสิทธิพิเศษทาง
กฎหมายและการศาล ฉะนั้นนโยบายและมาตรการที่จะนำมาใช้ป้องกันแก้ไขเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น
จึงเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะอาจนำไปสู่การขัดแย้งหรือกระทบกระเทือนต่อการเมืองระหว่าง
ประเทศได้^๒

* ซึ่งมีทั้งชนชาติตะวันตก ชาวเอเชีย ที่อยู่ในบังคับและที่ไม่ได้อยู่ในบังคับของชาติตะวันตก

สุนทร หิรัญวงษ์ สถานการณ์ในช่วงสมัยการปฏิรูปการปกครองมณฑลที่เกิดขึ้น
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๔ - ๒๔๕๓ หน้า ๘๘.

^๒ ก.จ.ช. เอกสารรัชกาลที่ ๕ ฝ ๓๐ บ/๓ เอกสารลับชุดฝรั่งเศสและอังกฤษ

๕ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๔.

ผู้วิจัยเห็นว่าการจัดการและบทบาทของตำรวจในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นเรื่องสำคัญและน่าสนใจหนึ่งในประวัติศาสตร์ไทย โดยเฉพาะในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย สร้างความมั่นคงปลอดภัย และการมีส่วนร่วมช่วยส่งเสริมการสร้างเสริมความเจริญภายในประเทศในขณะบ้านเมืองอยู่ในภาวะคับขันเสี่ยงต่อการสูญเสียเอกราชของชาติ จึงเห็นสมควรที่จะทำการศึกษาค้นคว้าออกมาเผยแพร่ เพื่อที่จะเป็นประโยชน์ต่อการที่จะศึกษาประวัติศาสตร์ให้กว้างขวางต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อที่จะศึกษาถึง

๑. นโยบาย วิธีการจัดการและการดำเนินการรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยภายในบ้านเมือง รวมทั้งการป้องกันปราบปรามโจรผู้ร้ายและระงับเหตุการณ์ร้ายต่าง ๆ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๒. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ทั้งในด้านการปฏิบัติหน้าที่การบริหารงานธุรการของตำรวจ อันเป็นเหตุให้กิจการการดำเนินงานของตำรวจ เป็นไปได้อย่างไม่เต็มที่และมีประสิทธิภาพ

๓. มาตรการและกลวิธีการต่างๆของรัฐบาล และตำรวจในการที่จะนำมาแก้ไข ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น ตลอดจนถึงการปรับปรุงแก้ไข

๔. วิธีการจัดการและการดำเนินการรักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยภายในบ้านเมืองก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อให้ทราบถึง

๑. สัณฐานการตั้งบ้านเมืองโดยทั่วไปในสมัยรัชกาลที่ ๕ และนโยบายการจัดการดำเนินงานด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยและการป้องกันปราบปรามโจรผู้ร้าย

เหตุร้ายต่าง ๆ อันเกิดขึ้นภายในบ้านเมือง

๒. ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานการปฏิบัติงาน ของตำรวจในตำแหน่งหน้าที่ การบริหารงาน งานธุรการ พร้อมกับการนำเอานโยบาย การหามาตรการ กลวิธี การที่จะนำมาปรับปรุงแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นให้ลุล่วงไปด้วยดี

๓. ให้ทราบถึงอิทธิพลและปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการวางนโยบายการจัดการ การดำเนินการ ของตำรวจที่มาจากทั้งภายในและภายนอกประเทศ

๔. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางประวัติศาสตร์ไทยในสมัยนั้น และนำเอาไปใช้อ้างอิง ใ้ใช้ในการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยในระดับมัธยมศึกษา ระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา และระดับปริญญาตรี

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

จะศึกษาค้นคว้าถึง

๑. การจัดการการดำเนินงานเกี่ยวกับกิจการของตำรวจในตำแหน่งงานบริหาร งานธุรการ ในการที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยละเอียด

๒. นโยบาย มาตรการ กลวิธีต่าง ๆ ของรัฐบาล กระทรวงนครบาลและ ตำรวจเอง ในการที่จะนำมาแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้น พร้อมกับจะศึกษาไปถึงผลการดำเนินการแก้ไข การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับกิจการ การปฏิบัติงานของตำรวจว่ามีความสำเร็จหรือไม่อย่างไร ทั้งนี้จะรวมไปถึงปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นจากประชาชนและหน่วยงานของรัฐบาล

๓. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการดำเนินการในงานหน้าที่ การปฏิบัติงาน งานบริหาร งานธุรการ ที่มาจากตัวบุคคล กฎหมาย การศาล นโยบายของรัฐบาลและการ เมืองระหว่างประเทศ ฯลฯ

๔. ผลการปฏิบัติงาน การดำเนินงาน ของตำรวจที่มีต่อสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการต่างประเทศ

๕. การรักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยและการป้องกันปราบปรามโจรผู้ร้าย การระงับเหตุการณ์ภายในบ้านเมือง ก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยสังเขป

สมมุติฐานของการศึกษาค้นคว้า

๑. การที่มีการจัดตั้งตำรวจเป็นหน่วยงานเพื่อที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศพร้อมกับการปรับปรุงแก้ไขให้มีความเป็นระเบียบแบบแผน มีประสิทธิภาพ เพราะอิทธิพลความกดดันที่มาจากภายนอกประเทศ
๒. ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินการปฏิบัติงานของตำรวจจะมาจากชาวต่างชาติมากกว่าชาวไทย
๓. ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกิจการของตำรวจเกี่ยวกับการป้องกันปราบปรามโจรผู้ร้าย จะไม่สามารถจัดให้หมดสิ้นไปได้ นอกจากจะมีการปรับปรุงแก้ไขให้ทันเหตุการณ์อยู่เสมอเท่านั้น

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้จะใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และเสนอรายงานแบบพรรณาวิเคราะห์ (Analytical Description) ข้อมูลที่ใช้ศึกษาค้นคว้าจะใช้ข้อมูลที่เป็นหลักฐานชั้นหนึ่ง (Primary Sources) เป็นหลักและต้องอาศัยข้อมูลที่เป็นหลักฐานชั้นสอง (Secondary Sources) ประกอบด้วย

แหล่งศึกษาค้นคว้าที่สำคัญคือ

๑. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร
๒. หอสมุดแห่งชาติ
๓. กองบรรณสาร กระทรวงต่างประเทศ

๔. หอสมุดกรมตำรวจ

๕. หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และแหล่งอื่น ๆ

เอกสารที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

๑. เอกสารที่เป็นหลักฐานชั้นหนึ่ง

๑.๑ เอกสารชั้นหนึ่งที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์ เช่น

- จดหมายเหตุนิติศาสตร์ที่ ๔
- หนังสือราชการของกรม กองตระเวนในรัชกาลที่ ๕
- รายงานการจัดการกรมกองตระเวน ร.ศ. ๑๑๔
- รายงานกรมกองตระเวนเรื่องอภัย ร.ศ. ๑๑๕ - ๑๒๗
- หนังสือราชการกระทรวงมหาดไทย แผนกราชทัณฑ์ แผนกปกครอง
ร.ศ. ๑๐๔ - ๑๒๑
- รายงานประจำปี กรมกองตระเวน ร.ศ. ๑๑๔ - ๑๒๖
- รายงานประจำปีของแพทย์ กรมกองตระเวน ร.ศ. ๑๒๖ - ๑๒๘
- เอกสารฉบับร่างร่างแก้ไขและอังกฤษ ร.ศ. ๑๐๔ - ๑๒๖
- หนังสือราชการกรมกองตระเวนเกี่ยวกับชาวต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ ๕
- เอกสารโต้ตอบของกระทรวงนครบาล และกระทรวงการต่างประเทศใน
สมัยรัชกาลที่ ๕

ฯลฯ

๑.๒ เอกสารชั้นหนึ่งที่ยังตีพิมพ์แล้ว เช่น

- ราชกิจจานุเบกษา
- จดหมายเหตุนิติศาสตร์ที่ ๒
- จดหมายเหตุนิติศาสตร์ที่ ๔
- ประมวลพระราชกฤษฎีกาและราชโองการรัชกาลที่ ๕ เกี่ยวกับการกิจการกระทรวงมหาดไทย

- ประชุมพระราชพิธีสถาปนา รัชกาลที่ ๕ ที่ทรงบริหารราชการแผ่นดิน
ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๔ - ๒๔๕๓
- พระราชพิธีสถาปนาที่ทรงบริหารราชการในรัชกาลที่ ๕ และ ๖
- จดหมายเทศน์พระราชกิจรายวัน
- ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๕ พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๑๑

ฯลฯ

๒. เอกสารที่เป็นหลักฐานชั้นสอง

๒.๑ หนังสือต่าง ๆ เช่น

- พระราชพงศาวดารรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ ๒ - ๕
- คู่มือ ตำราวงศเครือญาติของ พล.ต.ท. อีรบูล จิตการี
- การปฏิรูปกฎหมายและการศาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัว พระปิยะมหาราช ของ ชานนท์ กรัยวิเชียร
- ☒ พัฒนาการของ เสรีภาพ โภคสิทธิ์
- การปฏิรูปการศาลส่วนกลาง ของกระทรวงยุติธรรมในสมัยพระบาท-
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวของบุญ อุบลเวช
- สภาพการณ์ในช่วงสมัยการปฏิรูปการปกครองมณฑลภูเก็ต ในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๔ -
๒๔๕๓ ของอุบลพร นิธิวงษ์
- ☒ นิทานโบราณคดีของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ

ฯลฯ

๒.๒ วารสารต่าง ๆ เช่น

- หนังสือพิมพ์ตำรวจ
- วารสารส่งเสริมวิชาการ

ฯลฯ

สรุป

บรรณานุกรม

บทคัดย่อ

การรักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัย ภายในบ้านเมือง
ก่อนที่จะมีการตั้งตำรวจขึ้นในสมัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมืองในสมัยสุโขทัย

สมัยสุโขทัยยุคนี้มีความเจริญในทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และ
สภาพสังคม เขาใจว่าสภาพบ้านเมืองคงจะมีแต่ความเรียบร้อย ความสงบสุข กว่าไทยในยุคใด
สมัยใดภายหลังต่อมาประกอบกับการปกครองที่ได้นำเอาคติการปกครองของสุโขทัยมาใช้ คือระบบ
พ่อปกครองลูก ที่ถือเอาพระมหากษัตริย์เป็นเสมือนบิดาของประชาชนทั้งปวง ทำให้ผู้ปกครอง
และผู้อยู่ภายใต้การปกครองมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ในขณะที่พลเมืองจำนวนไม่มากนัก
ผู้ปกครองย่อมสามารถที่จะดูแลทุกข์สุขของประชาชนพลเมืองได้อย่างทั่วถึง และทรง
ให้สิทธิเสรีภาพแก่ทุกคนอย่างเต็มที่ในความเป็นอยู่และการทำมาหากินด้วย

ความอุดมสมบูรณ์ของสุโขทัยคงปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ว่า

"....เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว...."

ความเจริญทางเศรษฐกิจที่เป็นแบบเสรี ทั้งทางด้านการค้า การเกษตร โดยทุกคน
ต่างมีกรรมสิทธิ์ในสิ่งที่ตนหามาได้ สืบต่อไปถึงชั่วลูกหลาน นั้นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความ
เป็นอยู่ของคนสุโขทัย เพราะเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนพลเมืองต่างทำมาหากินด้วยความขยัน
หมั่นเพียร ที่จะสร้างฐานะความเป็นอยู่ของตนเองให้มั่นคง เขาใจได้ว่าสภาพทางเศรษฐกิจ

* คำว่าราชานูปภาพ สมเด็จพระเจ้า รัชการปกครองสยามแต่โบราณ
หน้า ๕ - ๑๑

๒ ยอร์ช เจคส์ ประชุมจารึกสยาม ภาค ๑ (จารึกสุโขทัย) ด้านที่ ๑
บรรทัดที่ ๑๔ - ๑๕ หน้า ๕๓

๓ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๒๒ - ๒๔ หน้า ๕๓ - ๕๔

ของคนสุโขทัยแทบไม่มีปัญหาเลยเกี่ยวกับ การแก่งแย่ง ความแค้นแค้น ความอคติพยาก
ในอันที่จะเป็นต้นเหตุประการหนึ่งของการเกิดปัญหาโจรผู้ร้ายภายในบ้านเมือง เพราะความอุดม
สมบูรณ์ของบ้านเมืองและทุกคนต่างพอใจ ในสภาพความเป็นอยู่ของตนในสภาพของสังคมขณะนั้น
และผูกครองก็ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม ทรงให้ความยุติธรรม ความเมตตา กรุณาต่อประชาชน
ทุกชั้น และให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนพลเมืองของพระองค์เอง ตลอดจนถึงคนต่างเมืองที่มา
ขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารให้มีความเป็นอยู่อย่างสุขสบาย

สภาพการปกครอง เศรษฐกิจ นี้เองนับได้ว่ามีอิทธิพลต่อจิตใจของคนสุโขทัยอย่างมาก
เพราะไม่ต้องกังวลถึงเรื่องปากท้อง ความเป็นอยู่มากนัก ย่อมมีโอกาสที่จะชักจูงให้คนสุโขทัยหันมา
ให้ความสนใจ เลื่อมใสในศาสนา รักษาศีลธรรมจรรยามากขึ้น ดังปรากฏหลักฐานว่า

"....คนในเมืองสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีล มักโอบอ้อม*
พอชุมนุมคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้าทวยบัว ทวยนาง
ลูกเจ้าลูกขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้หญิงทวยมีศรัทธาในพระพุทธ-
ศาสนา ทรงศีล เมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษา กรานกฐินเคื่อนหนึ่ง
จึงแล้ว เมื่อกรานกฐินมีพนมเบี้ย** พนมหมาก มีพนมคอกไม้ มี
หมอนนั่งหมอนนอน บริหารกฐินโอบอ้อม แลมีแลฉับ*** ลาน ไปสวด
อุทิศกฐิน ถึงอรุณอุกพน..."๒

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้น อาจพิจารณาได้ว่าในสมัยสุโขทัยนี้ บ้านเมืองมีแต่ความ
สงบเรียบร้อย ปัญหาโจรผู้ร้าย คดีความต่าง ๆ มีน้อยมาก ดังจะเห็นจากการที่พระมหากษัตริย์

---

*โอบอ้อม = ให้อาน

**พนมเบี้ย = เป็นคำเขมร หมายถึงถวาย

***ฉับ = สอง

*ยอร์ช เชเคส์ ล.ป., ก้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๒๕ - ๓๑ หน้า ๕๔

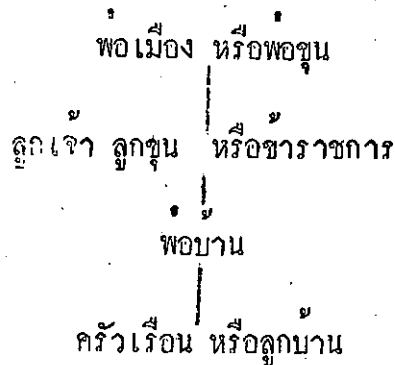
๒ป. ก้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๔ - ๑๔ หน้า ๕๔ - ๕๕

เป็นผู้ตัดสินคดีความต่าง ๆ ที่ประชาชนพลเมืองมาร้องทุกข์ด้วยพระองค์เอง^๑ และการตัดสิน
ก็คงเป็นแบบปากเปล่า ไม่มีแบบฟอร์มแต่อย่างใด ถึงกระนั้นก็ตั้งจากหลักฐานในศาลาจารึกก็แสดง
ให้เห็นว่าคดีความโจรผู้ร้ายในสมัยสุโขทัยยังมีอยู่ ซึ่งพิจารณาจากข้อความที่ว่า

"....ไพร่ฟ้าลูกเจ้า ลูกขุน ฦๅแลผดึกแดก แสกวางกัน ส่วนคนดูแล
แล้ว จึงแลงแกกความชกวยชอ บนเขาผู้ลัดมดผู้ชอน....."^๒

ระบบการปกครองสมัยสุโขทัยที่เป็นแบบพ่อปกครองลูก (หรือ Paternal Government)
ซึ่งได้แบ่งการบริหารออกตามลำดับดังนี้^๓

แม้จะมีการแบ่งการบริหารออกตามลำดับชั้น แต่ทุกคนก็มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการปกครอง
ร่วมกันทั้งสิ้น ดังศิลาจารึกหลักที่ ๑ กล่าวว่า

"....พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมืองศรีสุชนาลัย ขึ้นนั่งเหนือชะคารหิน
ใหญ่ทวย ลูกเจ้าลูกขุน ฝูงทวยถ้อยบ้านถ้อยเมืองกัน..."^๔

^๑ ยอร์ช เซเคส์ ล.ค., กานที่ ๑ บรรทัดที่ ๓๒ หน้า ๕๔

^๒ ล.ค. กานที่ ๑ บรรทัดที่ ๒๔ - ๒๗ หน้า ๕๔

^๓ คำทรงราชูปถัมภ์, สมเด็จพระเจ้า, กรมพระยา ลักษณะการปกครองสยามแต่โบราณ หน้า ๕

^๔ ยอร์ช เซเคส์ ล.ค., กานที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๖ - ๑๘ หน้า ๕๖.

แสดงว่าผู้ปกครองและผู้ปฏิบัติปกครองต่างก็มีส่วนในการปกครองประเทศร่วมกัน ตามลำดับชั้นของตำแหน่งที่ตนได้รับ โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประธาน ดังนั้น อำนาจหน้าที่ การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมือง ก็คงจะไม่มีใครเป็นผู้รับผิดชอบโดยเฉพาะ แต่มอบให้ข้าราชการ พ่อขุน ครั้วเรือน ควบคุมดูแลผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองของตน ซึ่งรวมถึงการ ตักเตือนว่ากล่าว อันเป็นลักษณะสังคมแบบครั้วเรือนของไทยที่มีมาแต่โบราณ จากการที่มีพลเมือง จำนวนไม่มากนัก การปกครองเช่นนี้คงจะไม่มีปัญหามากนัก เพราะพระมหากษัตริย์ย่อมจะควบคุม การปกครอง ดูแลทุกข์สุขของราษฎรได้อย่างทั่วถึง ทั้งยังเปิดโอกาสใหญ่ที่มีความทุกข์ร้อน ไม่ได้รับ ความยุติธรรม เขาร้องทุกข์ต่อพระองค์ได้ตลอดเวลา โดยการไปสั่นกระดิ่งที่หน้าพระราชวัง แล้วพระองค์จะทรงตัดสินคดีความ หรือให้ความช่วยเหลือ ด้วยพระองค์เอง

✓การปกครองระบบนี้หลังสมัยของพ่อขุนรามคำแหงแล้ว ได้มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไป เพราะได้รับเอาอิทธิพล วัฒนธรรมของขอมเข้ามา จะเห็นได้จากการนำเอาคำราชาศัพท์มาใช้ และตัวอักษรที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๔ - ๕ เป็นต้นมาไม่ได้เป็นภาษาไทย การปกครอง จึงได้เป็นไปในรูปของ สมมติเทพมากขึ้น ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากพลเมืองมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น สภาพทางเศรษฐกิจ การทำมาหากินย่อมจะต้องมีการแก่งแย่งกัน ทำให้การดูแลทุกข์สุขของราษฎร ของพระมหากษัตริย์ทรงทำได้ไม่ทั่วถึง เพราะความใกล้ชิดมีน้อยลง จำเป็นต้องอาศัยพนักงาน ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกันในการรักษาความสงบเรียบร้อย และควบคุมดูแลความเป็นอยู่ของราษฎรพลเมือง ซึ่งก็รวมถึงคดีความ โจรผู้ร้ายที่เกิดขึ้นด้วย ดังปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๓๘ ว่าด้วยกฎหมาย ลักษณะโจร กล่าววว่า

.....มาตราหนึ่งโสศ อนึ่งผู้ว่าซื้อลักของในบ้านท่านก็ดี ลักของท่าน ผู้ใดผู้หนึ่ง ขวนคนไปลักท่านก็ดี ไปลักควยกันก็ดี และรวาผู้หนึ่งลักเลียม * สิ่งท่านอันนานนับพันไป ประมาณสิบปี อันลักในหมันคนก็ดี ในลักผู้หนึ่ง อันหา

* ลักเลียม = แอบลัก

* ศักดิ์ฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. "การปกครองสมัยสุโขทัย" (อนุสรณ์พ่อขุนรามคำแหง มหาราช หน้า ๑๓๑)

ผู้รู้เห็นมิได้ สักอันดังอัน กัดไซ้รู้ คนผู้นั้นใส่ใจ และเอาโจรกรายมัน
ออก ไม่พูดแก่เจ้าไท* มาบอกแก่ประดาคนหัด ทานใหม่ซี้ก (มันคน)
ลักวิ่งคนมัน...."๑

แสดงว่าในสมัยนี้เมื่อราษฎรพลเมืองมีคดี เรื่องราวหรือเกิดโจรผู้ร้าย ได้รับความ
เดือดร้อนก็ให้ไปแจ้งหรือฟ้องร้องกับเจ้าไทและคนหัด ซึ่งมีอำนาจที่จะตัดสินลงโทษผู้ทำผิด
นอกจากนี้ยังมอบให้เป็นที่รับผิดชอบของราษฎรพลเมืองเอง ที่จะต้องร่วมมือกัน
ปราบปราม จับกุมผู้ร้ายส่งให้แกเจ้าหน้าบ้านเมือง โดยกำหนดขึ้นเป็นกฎหมายว่า

"....มาตราหนึ่ง โสคในบ้านผู้จักกล่าวนี้แล และมีชู้โมยลักผู้คนท่านไป
จอดคนกัก ไปกราบยานคนกัก ชู้โมยอันลักจั่วควายขางมา สัตว์.....อันใด
ไปจอดไปกราบยานกัก ไทนายเจาบ้านเจาเรือน พิจารณา ครั้นรูวาชโมย
จริง เองจงไค และเอาชโมยนั้น อีกของ....เจ้าไทวาเขาจริงจริงขนาด
อันเจาของบมิไคไคคงไปตามหาสักอันดัง...."๒

หลักการระงับจับกุมโจรผู้ร้ายโดยวิธีการนี้ นับว่าได้ผลอย่างมากในสมัยก่อน เพราะ
การที่จะพึง เจ้าหน้าบ้านเมืองทั้งหมดยอมทำไคยาก เนื่องจากการติดต่อสื่อสารลำบาก ลำบาก
ไม่ทันกับเหตุการณ์ การอาศัยราษฎรพลเมืองรับผิดชอบร่วมกันในการป้องกันปราบปรามย่อมได้ผล
กว่า และโจรผู้ร้ายนั้นยอมจะเกรงกลัว ชาวบ้านที่ติดตามจับกุมจำนวนมาก ๆ อีกประการหนึ่ง
อาวุธที่ใช่ของชาวบ้าน กับโจรผู้ร้ายก็ไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งส่วนใหญ่นี้เป็นพวกดาบ แหวน

* เจ้าไท = เจ้านายผู้ใหญ่ บางแห่งแปลว่าพระสงฆ์

๑ สำนักนายกรัฐมนตรี ประชุมศิลาจารึก ภาค ๓ หลักที่ ๓๘ (กฎหมายลักษณะโจร)
คานที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๗ - ๓๑ หน้า ๓๓ - ๓๔.

๒ ฎ. คานที่ ๑ บรรทัดที่ ๔๐ - ๔๒ หน้า ๓๐.

หลาว การที่จะเอาชนะได้จึงอยู่ที่จำนวนคน ความร่วมมือร่วมใจกันมากกว่า ดังนั้นวิธีการนี้ จึงได้ถือเป็นแบบอย่างนำเอามาใช้ในสมัยหลังต่อ ๆ มา จนยุคของรัตนโกสินทร์ และตราเป็น กฎหมายบังคับ ลงโทษผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามไว้มากมาย เช่น กฎหมายห้าเส้น เป็นต้น

การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมืองสมัยอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา การปกครองของไทยได้เปลี่ยนไปเป็นแบบสมบูรณาญาสิทธิราช* เพื่อต้องการสร้างความเข้มแข็งภายใน ต้านทานอำนาจของสุโขทัย และเพื่อความเหมาะสมกับ สภาพการณ์ของชาวไทยในแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ซึ่งได้รับเอาอิทธิพลของขอมมามากกว่า ชาวไทยเมืองสุโขทัย* ทั้งในสมัยของพระเจ้าอู่ทองซึ่งเป็นกษัตริย์องค์แรกของอยุธยาก็ยังได้ตี กัมพูชามาไว้ในอำนาจ จึงรับเอาอารยธรรม ประเพณีของขอมเข้ามาด้วยจากการที่ได้ไปกวาดต้อน เอาชาวราชการ ครอบครัว ราษฎร ชาวกัมพูชาเข้ามาในพระนครจำนวนมาก^๒

การปกครองแบบจตุสดมภ์ก็เป็นส่วนหนึ่งที่นำเอาของขอมเข้ามาใช้ ระบบจตุสดมภ์ได้แบ่ง ส่วนราชการออกเป็น ๔ ส่วน คือ เวียง วัง คลัง นา โดยกำหนดหน้าที่การปกครอง ควบคุมความเป็นอยู่ของราษฎรพลเมือง และหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ปราบปรามโจรผู้ร้าย ตลอดจนถึงการลงโทษผู้ทำผิดเป็นหน้าที่ของกรมเวียง มีขุนเวียงเป็นผู้นำราชการ จึงกล่าวได้ว่า เป็นครั้งแรกที่มีการกำหนดหน้าที่ให้แก่งานหนึ่งรับผิดชอบอย่างชัดเจน

* เข้าใจว่าใช้ระบบนี้มาตั้งแต่สมัยที่อยู่ภายใต้การปกครองของสุโขทัย เพราะอาณาจักร สุโขทัยมีอาณาเขตกว้างขวาง จึงต้องปล่อยให้หัวเมืองประเทศราชปกครองตามประเพณีนิยมของ ตนเอง คือ ฝ่ายเหนือปกครองตามประเพณีของไทย ฝ่ายใต้ปกครองตามประเพณีฝ่ายขอม ซึ่งความจริงก็ไม่ต่างกันนัก เพราะทางกึ่งใต้เอาอาณาจักรของผู้นปกครองเป็นหลักการปกครองอยู่แล้ว

* คำทรงราชธานุภาพ สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา ลักษณะการปกครองสยามแต่โบราณ
หน้า ๗ - ๘.

^๒ พันจันทนุมาศ (เจิม) จักรพรรดิพงศ์ (จาด) พระราชพงสาวดารกรุงศรีอยุธยา
หน้า ๓.

ต่อมาในภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้เปลี่ยนชื่อเรียกจากกรมเวียงเป็น "กรมพระนครบาล" และขุนเวียงเป็น "พระนครบาล" มีตำแหน่งเป็นเสนาบดีฝ่ายพลเรือน อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของสมุหนายก และให้ถือศักดินา*

๑. กรมพระนครบาล

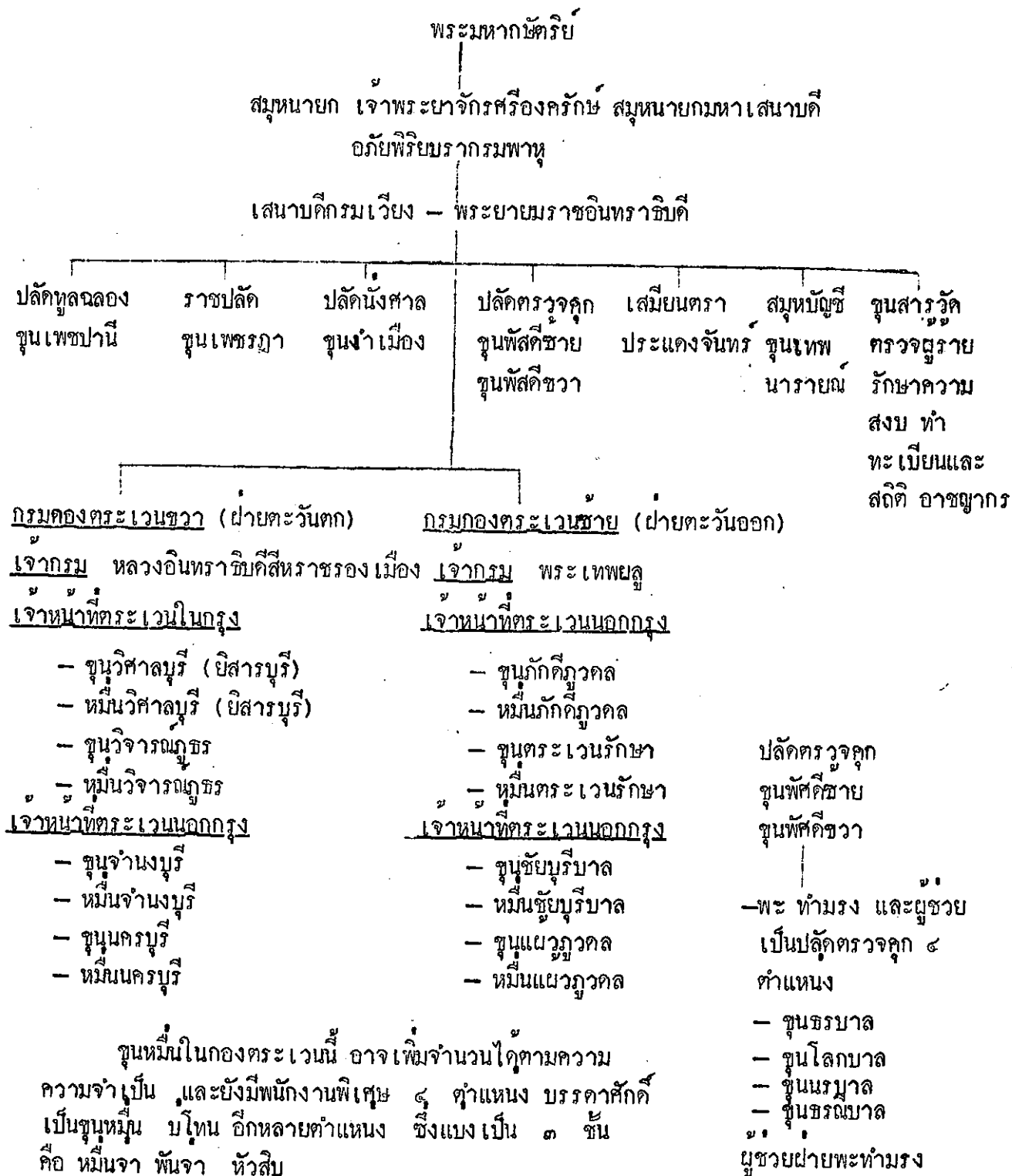
๑.๑ การบังคับบัญชา

ในสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้จัดการบริหารแบ่งหน้าที่กรมพระนครบาลอย่างมีระเบียบแบบแผนชัดเจน ซึ่งได้อัดเอาเป็นแบบอย่างมาตลอดจนถึงยุครัตนโกสินทร์ ก่อนที่จะมีการจัดการกองตระเวนใน พ.ศ. ๒๔๓๓ (ร.ศ. ๑๐๔) ดังนี้

---

*ตำราฐานภาพ, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา
เล่มที่ ๑ ตอน ๑ หน้า ๑๔๕.

การบริหารและการบังคับบัญชาในพระนครบาล
ในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ*

๑.๒ ทำเนียบศักดินาของเจ้าหน่ที่ในกรมพระนครบาล

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองสมัยพระบรมไตรโลกนาถแล้ว ได้มีการตราศักดินาของเชื้อพระวงศ์ ข้าราชการ ขุนนาง ทั้งฝ่ายทหาร พลเรือน และพลเมืองขึ้น กรมพระนครบาลซึ่งเป็นข้าราชการฝ่ายพลเรือน จึงได้มีศักดินาตามตำแหน่งที่กำหนดไว้ดังต่อไปนี้

พระยามราชนิเทศราชวิชัยบริรักษ์โลกาการ หันตราธร กรมพระนครบาล
ศักดินา ๑๐,๐๐๐ *

ขุนเพชธานี ปลัดทูลฉลอง	ถือศักดินา ๑,๐๐๐
ขุนำเมือง นังศาล	ถือศักดินา ๘๐๐
ขุนพัศดีชาย ชวา ปลัดตรวจคุก	ถือศักดินาคนละ ๘๐๐
ขุนสารวัตร สำหรับตรวจดูราย	ศักดินา ๕๐๐
ตรวจชวา ตรวจความมีกุ	ศักดินา ๒๐๐
ขุนเพชรคาราขปลัด	ศักดินา ๑,๐๐๐

หลวงอินทราธิปไตยสัหราชรองเมือง เจ้ากรมกองตระเวนชวา ศักดินา ๑,๐๐๐

ในกรุง	ขุนพิสารบุรี	นา ๔๐๐	
	หมื่นพิสารบุรี	นา ๓๐๐	
	ขุนวิจารณ์	นา ๔๐๐	
	หมื่นวิจารณ์	นา ๓๐๐	ขุน ๔ คน นาคคนละ ๔๐๐
	ขุนจำนงบุรี	นา ๔๐๐	หมื่น ๔ คน นาคคนละ ๓๐๐
นอกกรุง	หมื่นจำนงบุรี	นา ๓๐๐	
	ขุนละคอนภักดี	นา ๔๐๐	
	หมื่นละคอนภักดี	นา ๓๐๐	

* ใช้ตราประจำตำแหน่งรูปพระยมซึ่งสิงห์ มือขวาถือพระขรรค์ มือซ้ายถือคอกไม้ มีเครื่องยศคือพานทอง มีเครื่องใน คนโททอง กระโถนเงิน ชันทอง สลักกลวลาย ถาดเงิน ทอง คาบฉีกช้อยยเสลี่ยงงาสลักกลวลาย กันสับปน แพร ได้เบี้ยหวัดปีละ ๔๐ ชั่ง มีเรือประจำตำแหน่ง เป็นเรือกัญญา พนักเขียนลาย

ขุนเทพคุณ		เจ้ากรมกองตระเวนชาย		นา ๑๐๐	
ในกรุง	ขุนนักคึกฤวดล	นา	๔๐๐		
	หมื่นนักคึกฤวดล	นา	๓๐๐		
	ขุนตระเวนรักษา	นา	๔๐๐		
	หมื่นตระเวนรักษา	นา	๓๐๐	ขุน ๔ คน นาคณะละ ๔๐๐	
นอกกรุง	ขุนไชยบุรีบาล	นา	๔๐๐	หมื่น ๔ คน นาคณะละ ๓๐๐	
	หมื่นไชยบุรีบาล	นา	๓๐๐		
	ขุนแนวภูวคัล	นา	๔๐๐		
	หมื่นแนวภูวคัล	นา	๓๐๐		
หัวไช	ขุนกลาง	นา	๔๐๐	นายบโชน	หมื่นจ่านา ๒๐๐
	หมื่นวิเศษนา	๔๐๐		พันจ่านา	๑๐๐
	หมื่นสนธิ	นา	๓๐๐	หัวสิบ	นา ๕๐
	หมื่นณ	นา	๓๐๐		
				พะท่ามรง	ขุนทราบาล นา ๕๐๐
					ขุนโลกบาล นา ๕๐๐
					ขุนนราบาล นา ๕๐๐
					ขุนธรรมาบาล นา ๕๐๐
หมื่นนาฏ		นา	๒๐๐	พันนาฏ	นา ๑๐๐
หัวสิบ		นา	๕๐	ประแดงจีน	เสมียนตรา นา ๒๐๐
ขุนเทพนารายณ์		สมุหนายูชี		ไค้เรียกส่วยหัวเมือง	
				จ่ายการโยธาหน้า คณะละ ๒๐๐	
				แขวงจังหวัด	

๑.๓ อำนาจหน้าที่ของกรมพระนครบาล

หน้าที่ของกรมพระนครบาลโดยตรง คือ บังคับบัญชา กองตระเวนชาย ขวา ขุนแขวง อำเภอกำนัน ในเขตพระนครหรืออยุธยาให้ ปกครอง ดูแลความสงบ และป้องกันปราบปรามโจรผู้ร้ายที่เกิดขึ้นภายในบ้านเมือง ตลอดจนบังคับศาลพิจารณาความที่เป็นความฉกรรจ์หนักโทษ และการลงโทษผู้ทำผิดตามพระไอยการลักษณะโจร มาตรา ๑ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของกรมพระนครบาลไว้ดังนี้

"....อนึ่งมีพระราชบัญญัติไว้ แด่ผู้สืบตระกูลบรรดา ผู้บริหาร พิจารณา บันดาความใจทั้งปวงไซ...จึงวิจารณ์ใหญ่ลักษณะที่จะรักษาพยาบาล ซึ่งประทุ บานเมืองเนื่องถนนหนทาง ฐานพูน อุทยาน สถาปน ช่างมา ซาลา ฉนวนคด ตรึงกุช ทุกขราษฏร โจรผู้ร้ายราชมคัณคร แด่ทองทุกหนองคลองคับแคบ แดงขับคนให้หลีกหลบ ผีกคนสงบกรูบกราน เมื่อท่านจะมีเสด็จจีลลา พญาบาล เพพารักรักษาพญาบาลบำรุง คิณคุดบานเมือง เปลื้องทุกขราษฏร แดงสารตรา ไปเอาโจรผู้ร้ายในเมืองฝ่ายชอนขุนบ มากำณหาโทษ จงเป็นสัจ จงมีใจ จตุรัสสวามิภักดีรักษานคร เรศ อยาบังเหตุเกราะการ และทำตามสารพระราช กฤษฎีกา โดยมาตราสารคดี ฉันทมีอาภการในพระนครบางนั้น..."

การปฏิบัติหน้าที่ของกรมพระนครบาลได้แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ

ก. ฝ่ายปกครองท้องที่ เป็นหน้าที่รับผิดชอบของขุนแขวงอำเภอ กำหนด โดยให้เป็น ผู้คอยปกครองดูแล ทุกสุขของราษฎรพลเมืองในเขตแขวงของตน ภายในพระนคร ในพระนครซึ่งได้ แบ่งออกเป็น ๒ เขต ดังนี้

๑. ท้องที่ภายในกำแพงพระนคร ประกอบด้วย

- บริเวณพระบรมมหาราชวังมี กรมวัง ทำหน้าที่รักษาดูแล
- พนจากเขตพระบรมมหาราชวังไปจนถึงหมดแขวงกรุง เป็นหน้าที่ของ ขุนแขวง ซึ่งแบ่งเขตการปกครองเป็น ๔ แขวง โดยเอา หอกลองเป็นศูนย์กลาง
- แขวงขุนศรีมบาล ตั้งแต่หอกลองถึง ต.เจ้าโสม และตลาดยอดเป็น ท้องที่แขวงตะวันตกเฉียงใต้
- แขวงขุนโลกบาล ตั้งแต่หอกลองถึงปามะพร้าว ท่าชี บางเอียน เป็นท้องที่แขวงตะวันตกเฉียงเหนือ

- แขวงขุนรบาล ตั้งแต่หอกลองถึงประตูชัย เจ้าไชย เป็นท้องที่
แขวงตะวันออกเฉียงเหนือ
- แขวงขุนรบาล ตั้งแต่หอกลองมาถึงบางเอียนและจวนวัง เป็นท้องที่
แขวงตะวันออกเฉียงใต้*

๒. ท้องที่นอกกำแพงพระนคร เข้าใจว่ามี ๔ แขวง แต่จากหลักฐานออกชื่อ
ขุนแขวง เพียง ๓ คน ** คือ

- แขวงขุนนคร ตั้งแต่ลุ่มน้ำสัก กับลุ่มแม่น้ำลพบุรี ไปจดแม่น้ำเจ้าพระยา
เป็นท้องที่แขวงเหนือ
- แขวงขุนอุไทย ตั้งแต่ทิศเหนือต่อจากเขตขุนนคร ทางใต้จดแม่น้ำ
เจ้าพระยาเป็นท้องที่แขวงตะวันออก
- แขวงขุนเสนา ตั้งแต่ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ต่อจากแขวงขุนอุไทย
ทิศตะวันออกเฉียงเหนือต่อแขวงขุนนคร เป็นท้องที่แขวงตะวันตก*

แขวงต่าง ๆ นี้ยังได้แบ่งการปกครองออกเป็นตำบล หมู่บ้าน มีอำเภอกำนัน
เป็นผู้ปกครองดูแลในท้องที่รับผิดชอบของตน ซึ่งในพระไอยการ ลักษณะโจรได้กำหนดอำนาจ หน้าที่
ของพนักงานฝ่ายปกครองท้องที่ไว้ว่าต้อง เป็นผู้ปกครองดูแลราษฎร และป้องกันโจรผู้ร้ายในท้องที่ของตน
ตั้งใจความต่อไป

* คุรยละเอียดยจากกฎหมายตราสามดวง ฉบับจุลศักราช ว่าด้วยกฤษฎาภิบาล มาตรา

๑๔ - ๒๐.

** สงสัยว่าจะมีนายแขวงว่าการท้องที่รอบพระนคร อีกแขวงหนึ่ง แต่จะเป็นตำแหน่งอะไร
ไม่ปรากฏหลักฐาน ถ้ามีแขวงรอบกรุงก็จะรวมเป็น ๔ แขวง ครบตามจำนวน ในหนังสืออธิบาย
แผนที่พระนครหรืออยุธยา ของกรมศิลปากร หน้า ๕๕ ได้กล่าวว่ามีแขวงรอบกรุง ปกครองท้องที่
บริเวณนอกกำแพงพระนครออกไปโดยรอบ

* ศิลปกรรม ประชุมพงศาวดารเล่ม ๗๗ ภาค ๒๓ หน้า ๑๑๓ - ๑๑๕.

"....มาตราหนึ่งให้กรมพระนครบาล แลเจ้าเมืองนายอำเภอทุกหน
แขวงสิบรอย อาหุยกัจังหวัดในเมือง นอกเมืองใหญ่สารบาญชี ผู้คนใน
อำเภอมากน้อยเท่าใด จงระวังระไวแลคอยประจิด คนไปมาเขาออก
คบกันกลางวัน เป็นโจรผู้ร้ายในอำเภอคน หนาแน่น แลเห็นหลาใน
ถิ่นถาวรบ้านเรือน หน นก ที่แห่งใด ๆ ให้เกาะกุมผู้ร้ายนั้น ถ้าผู้ร้ายมาก
เหลือแรงให้บอกชุมนุมคนใน ให้เอาผู้ร้ายจงได้ เอามาพิจารณา ถ้าผู้ใด
ละเมินเสีย หมีใดทำตาม ทานวาละเมิด...."

นอกจากนี้ขุนนางต้องทำหน้าที่เป็นตระลาการในศาลนครบาลด้วย^๒ ส่วนอำเภอ กำนัน
นั้นให้เป็นผู้คอยตักเตือน โกลเกลี้ยลูกบ้าน เมื่อเกิดการพิพาทขัดแย้งกัน ถ้าเกิดโจรผู้ร้ายใน
ท้องที่ก็ให้เกณฑ์ราษฎรให้ความช่วยเหลือกองตระเวนไล่จับกุม ส่งให้ตระลาการพระนครบาล

๑.๔ ฝ่ายกองตระเวนรักษาท้องที่

คือกองตระเวนที่มีหน้าที่เฝ้าตรวจตามท้องที่ในเขตพระนคร ทั้งภายใน
และนอกกำแพงพระนคร โดยแบ่งหน้าที่กันเฝ้าตระเวนตรวจตราดูแลความสงบเรียบร้อย จับกุม
ผู้กระทำความผิดกฎหมายบ้านเมือง ทั้งกลางวันกลางคืน และรักษาการณ์ตามค่านในบริเวณที่เป็นทาง
คนเดินผ่านไปมา เช่น บริเวณที่มีจำหลอ^๓

^๒กฎหมายตราสามดวง ฉบับจุฬาสภา เล่ม ๓ หน้า ๒๒๒ - ๒๒๓.

^๓บุญ อุคมเวช การปฏิรูปการศาลส่วนกลางของกระทรวงยุติธรรม ในสมัยพระบาท-
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า ๘๒ (คัดจากหนังสือสมุดกระทรวงยุติธรรม กระทรวง
ศาลหลวง ตามฉันทกล่อมกลองในรัชกาลที่ ๓ ประกาศ พ.ศ. ๒๔๔๒) แพมอชิบาย
กระทรวงศาลและกระบวนพิจารณาความอย่างเก่า

^๓กฎหมายตราสามดวง ฉบับจุฬาสภา เล่ม ๑ หน้า ๑๖๑.

การเดินตระเวนตรวจตราท้องที่ จะแบ่งเขตรับผิดชอบออกเป็น ๒ เขต คือ

- ท้องที่ฝ่ายตะวันตกของพระนคร เป็นหน้าที่รับผิดชอบของกองตระเวนขา
มีหลวงอินทราธิบดีสีหราชของ เมือง เป็นเจ้ากรม
- ท้องที่ฝ่ายตะวันออกของพระนคร เป็นหน้าที่รับผิดชอบของกองตระเวนขา
มีขุนเทพฉลูเป็นเจ้ากรม

ทั้ง ๒ กรมนี้จะรับผิดชอบทั้งท้องที่ภายในกำแพง และนอกกำแพงพระนคร โดยการ
แบ่งเขตนั้นยึดถือตามการแบ่ง เขตการปกครองท้องที่เป็นหลัก

๑.๕ ฝ่ายพิจารณาคดี และลงโทษทัณฑ์ ปรับไหม

เป็นหน้าที่ของฝ่ายกระลาการศาลกรมพระนครบาล ซึ่งประกอบด้วยตะลาการ
๘ คนคือ

ขุนจำ เมือง	ขุนพิทักษ์ธานี	ขุนนรบาล
ขุนทรงธรรม	ขุนโลกบาล	ขุนธรวาล
ขุนศรีบุรีรักษ์	ขุนธรรมบาล	

ศาลกรมพระนครบาลนี้มีอำนาจไต่สวนสืบสวนพิจารณาคดีความทั้งที่เป็นความฉกรรจ์
ความโจร ผู้ร้ายหรือคดีร้ายแรง ทำนองคดีอาญาแผ่นดิน ในปัจจุบันตั้งพระธรรมนูญได้กำหนด
อำนาจของศาลกรมพระนครบาลไว้ใจความว่า

"..ถ้าหากันว่าปล้นสดม ฉลักเอาทรัพย์สิ่งของทองเงิน ฆ่าเจ้าเรือน
ตายกลางวัน กลางคืน แลลักลูกเมียไพร่ฟ้า ฆ่าคนทาส ลูกขางมาเรือเกวียน
โคกระบือ ของผาผอน แพรพรรณ เสนพักักัธร์ เบ็ดไถสิ่งใดก็ดี ทำชุกว
เมียทาส ฆ่าฟันกันและจะกระดู่กระสือ กระหาง แลทำยาแฝดยาเมาเรื่อกล
เสียสรรพ ทำประการใดในตายไซ้ เป็นตู่ระหวงนครบาล ถาเ็นความ
ไม่ถึงตาย จำเลยเป็นสมโน ขุนพรมสุภาไคพิจารณา...."^๒

ในมู อุดมเวช การปฏิรูปการศาลส่วนกลางของกระทรวงยุติธรรม ในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า ๕๖.

การพิจารณาความของศาลกรมพระนครบาลมีขึ้นดำเนินการเช่นเดียวกับศาลกรมอื่น
ทุกประการ คือ คดีความฟ้องร้องต่าง ๆ ที่อยู่ใต้อำนาจศาลกรมพระนครบาล จะต้องยื่นต่อ
จากศาล เป็นผู้นำคำฟ้อง และตัวโจทก์ ส่งให้ผู้ประทับฟ้อง เพื่อนำเสนอต่อลูกขุน ณ ศาลหลวง
ให้เป็นผู้พิจารณาว่าเป็นคดีที่ควรจะประทับฟ้องหรือไม่ จึงจะส่งมายังตระลาการ ศาลนครบาล
ใหม่หมายเรียกเอาจำเลยมาไต่สวนสืบสวนคดีนั้นส่งให้ ลูกขุน ณ ศาลหลวงเป็นผู้ชี้ถูกผิด แล้วให้
ตระลาการศาลนำผลการพิจารณาคดีมาแจ้งแก่โจทก์และจำเลย* จะเห็นว่าเป็นการดำเนินการที่มี
ความยุ่งยากและเสียเวลามาก ไม่เหมาะสมกับคดีความในกรมพระนครบาลโดยเฉพาะความโจรผู้ร้าย
วิวาทฆ่าฟันกัน ผู้รายมักจะถือโอกาสหลบหนีไปเสียก่อนที่จะมีการจะมีหมายศาลมาเรียกตัว ดังนั้น
ต่อมาจึงได้ให้อำนาจเสนาบดีกระทรวงนครบาลที่จะออกคำสั่งและหมายจับเอาตัวผู้รายมาพิจารณาโทษ
ไต่สวนที่ที่เกิดคดีโจรผู้ร้าย หรือเมื่อฝ่ายปกครองท้องที่ กองตระเวน และโจทก์นำความมาแจ้งต่อ
กรมพระนครบาล แล้วส่งเรื่องที่พิจารณาให้ลูกขุน ณ ศาลหลวงภายหลัง แลภายหลังได้มีพระราช
กำหนดว่า ถ้าเกิดโจรผู้ร้ายปล้นสดมภ์ ฆ่ากันตายขึ้นเมื่อใด ให้กรมพระนครบาลนำขึ้นกราบบังคมทูล
ทุกครั้ง และมักจะทรงให้เร่งระงับ จับกุม นำตัวมาชำระทันที เพื่อให้เหตุการณ์โจรผู้ร้ายสงบลง
โดยเร็ว โดยมีคำสั่งให้กรมพระตำรวจออกมามีอำนาจจับกุม ปรามปราม ตลอดจนพิจารณาคดี
ความที่เรียกว่า "ศาลรับสั่ง" จึงทำให้กรมพระตำรวจเข้ามาเกี่ยวข้องกับงานของกรมพระนครบาล
มากขึ้น โดยเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น^๒

สำหรับคดีความต่าง ๆ ที่ได้รับการพิจารณาคดีสิ้นความแล้ว เมื่อมีการลงโทษทัณฑ์ปรับไหม
ก็จะส่งมาให้กรมพระนครบาลเป็นผู้ลงโทษ ถ้าเป็นโทษประหารชีวิต ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจ

* วิธีการพิจารณาสืบสวนไต่สวน ผู้รายละเอียดจากการปฏิบัติการศาลส่วนกลางฯ ของ
มณฑลอุดร เวช หนา ๔๔ - ๕๐.

มณฑลอุดร เวช อ.ก. หนา ๓๑ - ๔๓.

^๒ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ พระราชดำรัสทรงแถลงพระบรมราชาธิบาย
แก่ไขการปกครองแผ่นดิน หน้า ๒๒ - ๒๔.

ที่จะตัดสิน ก็ทรงมอบให้พระตำรวจเป็นผู้นำเอาผู้ต้องประหารนั้นส่งมาให้กรมพระนครบาลเป็นผู้ลงโทษแทนกัน^๑

ตำรวจในสมัยโบราณก่อนที่จะมีการตั้งตำรวจแบบยุโรปใน พ.ศ. ๒๔๐๔

๑. พระตำรวจ

ได้มีมาแต่สมัยพระรามาธิบดีที่ ๑ (อู่ทอง) เป็นข้าราชการกรมหนึ่ง ซึ่งอยู่ฝ่ายทหารรักษาพระองค์ ขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ และฟังคำสั่งปฏิบัติตามพระบรมราชโองการ จากพระมหากษัตริย์โดยตรง ผู้ที่เป็นเจ้ากรมจะได้รับการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ ส่วนพระตำรวจรองลงมาจะคัดเลือกมาจากผู้ที่มีชาติกำเนิด เชื้อสายจากตระกูลที่ทำคุณงามความดีต่อชาติ ศาสนา องค์พระมหากษัตริย์ และเป็นบุคคลที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัยเท่านั้น^๒ ดังนั้นหน้าที่ของกรมพระตำรวจจึงเกี่ยวข้องกับงานในพระบรมมหาราชวังเป็นส่วนใหญ่ โดยมีหน้าที่รับใช้ อารักขา และสนองพระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์

จากหลักฐานโดยเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ กรมพระตำรวจได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับงานของกรมพระนครบาลอย่างมาก เพราะเป็นพระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์ได้โปรดให้ออกมาช่วยเหลือระงับปราบปรามโจรผู้ร้าย ตลอดจนเดินตรวจตราท้องที่ร่วมกับกองตระเวนในเขตพระนคร เพื่อจับกุมพวกคนร้าย คนสุบฉิ่น และผู้ต้องหมายจับจากศาลเป็นครั้งคราว เมื่อเกิดเหตุการณ์ร้ายแรงมีคดีโจรผู้ร้ายชุกชุม จนลวงรู้เขาไปในพระบรมมหาราชวัง^๓ ดังตัวอย่างจากการก่อความวุ่นวายของพวกเชลยพม่าในปี พ.ศ. ๒๓๕๗ ปรากฏในพระราชพงศาวดารว่า

^๑สำนักนายกรัฐมนตรี ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาค ๑ หน้า ๔๔.

^๒ธีรบุล จิตทาร์ส พล.ต.ต. คู่มือตำรวจนครบาล หน้า ๔๗.

^๓สังฆราช ปาเลกัวซ์ เล่าเรื่องเมืองไทย หน้า ๒๖๕.

".... ครั้น ณ วันพุธ เดือนห้า แรมห้าค่ำ ประมาณสี่โมงเศษ พมารอบเจ็ดคน ซึ่งจำอยู่ ณ ถุคนั้น พากันแหกคุกออกมาหาพักตร์ พะทามะรง เบย และพะทามะรงยาม ตายเป็นหลายคน พากันหนี...ไล่ทันผู้คนอออึง ลงไปตามทองตลาดสำเพ็ง ครั้นทรงสดับแล้วมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้ เจากรม ปลัดกรม พระตำรวจล้อมพระราชวัง และกรมอื่น ๆ รีบเร่งลงไป ตามจับ พวกพญาเหลลารายในหงไค้ ซาหุลละอองฐิติพระบาทก็พากันไปตามจับ พวกอาญาพญาเหลลาราย ไล่ตัวมาในวันนั้นบาง ไค้ที่เรือกที่สวนบาง ไค้ที่บาน พระยาทวายบาง จับไค้พมา ๒๕ คน เอาตัวมาชำระ..."

ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้ จะอาศัยกำลังกรมพระนครบาลฝ่ายเดียวย่อมจะไม่พอที่จะระงับ เหตุการณ์ไค้ทันทั่วทั้งที่ เพราะต้องกระจายรักษาการตามท้องที่ทั่วพระนคร ซึ่งจำเป็นต้องอาศัย กำลังคนจำนวนมากเข้าระงับเหตุการณ์ทันที ซึ่งก็ได้ผลอย่างมาก เพราะเป็นการเข้าระงับ ปรามปรามอย่างเฉียบขาด ทำให้เป็นที่เกรงกลัวของบรรดาโจรผู้ร้ายและผูกความวุ่นวายในเขต พระนครอย่างมาก เป็นเหตุให้ภายหลังต่อมาเมื่อเกิดเหตุการณ์ โจรผู้ร้ายครั้งใดก็จะไปรคให้ กรมพระตำรวจออกมาระงับปรามปราม และพิจารณาคดีเป็นศาลรับสั่งทั้งภายในพระนคร และหัวเมือง เสมอ ซึ่งก็เป็นผลดีประการหนึ่งที่ทำให้บ้านเมืองมีความสงบเรียบร้อย ดังสังฆราช ปาเลกัวซ์ ซึ่งเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้กล่าวถึงบทบาทของพระตำรวจตอนหนึ่งว่า

"....สิ่งที่ยึดเหนี่ยวราษฎรไทยให้อยู่ในกรอบปฏิบัติ ตามหน้าที่พลเมืองดี ของตนก็คือความเกรงกลัวเจ้าพนักงานนั่นเอง เรามีเหตุผลที่จะเกรงกลัวด้วย เพราะเรา เจ้าพนักงานในประเทศนี้รายนัก ถ้ามีเรื่องจลาจลวุ่นวายขึ้นในแขวง ของพระนคร และชาวนั้นลงรู้ไปถึงพระบรมมหาราชวัง แล้วในทันใดนั้นท่านจะ ต้องเห็นตำรวจตั้ง ๒๐๐ - ๓๐๐ คน ถือกระบองและดาบ มีหัวหน้าเป็นข้าราชการ นัยนาคดู สบดพลางแซงพลาง และสั่งการให้จับกุมคนทุกคน ที่พบอยู่ในสถานที่ เกิดเหตุขึ้น พวกตำรวจเหล่านี้พุ่งปราดเข้าไล่ฝูงชนอย่างบารระห่ำที่สุด พุทธิ์ จับกุม

พิพากการวงศ์, เจ้าพระยา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒

ผู้มักผู้เคราะห์ร้ายไปเป็นพรวน ใครที่พอมีทางหลุดรอดก็หายตัวไป เพียงครู่เดียวฐานแห่งนั้นก็ว่างเปล่าไปในชั่วพริบตา แล้วเจ้าพนักงานก็คุมตัวผู้ที่ถูกจับตัวไว้โคกลับไปยังกรมกองของตน ลงมือโบยทุกคนที่จับมาได้ เพื่อให้ระบอบออกข้อ ผู้สมรู้รวมกระทำความผิด แล้วไปตามจับตัวเอามาทูลภายหลัง นักเลงที่ชอบมุงดูเขาคึกกัน ถูกจับขังคุกหมด และจะออกมาได้ก็ต่อเมื่อไคเสียเงิน ๑๔ บาทแล้ว นี่แหละเป็นวิชิราปรามปรามของตำรวจในประเทศสยาม...."

การใช้พระตำรวจออกกระจับปราบปราม ข้าราชการความนี้แม้จะมีการตั้งตำรวจแบบยุโรป แต่ก็ยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะการปราบปรามโจรผู้ร้ายในหัวเมือง ที่ยังไม่ได้จัดตั้งตำรวจแบบยุโรปขึ้น และตามหัวเมืองไกล ๆ

๒. กรมมหาดไทยตำรวจภูธร และกรมมหาดไทยตำรวจภูบาล

เป็นกรมขึ้นกับสมุหนายก โดยกรมมหาดไทยตำรวจภูธรมีหลวงวาสุเทพเป็นเจ้ากรม ถือศักดินา ๑,๐๐๐ ไร่ ชุนพิศณุแสน เป็นปลัดขวาและชุนเพชอินทราเป็นปลัดซ้าย ถือศักดินา ๒๐๐ ไร่ ส่วนกรมมหาดไทยตำรวจภูบาล มีหลวงเพชสุเทพเป็นเจ้ากรม ถือศักดินา ๑๐๐๐ ไร่ ชุนพิไชยปลัดขวา และชุนแสงสทธานเป็นปลัดซ้าย ถือศักดินา ๒๐๐ ไร่

ทั้ง ๒ กรมนี้มีหน้าที่คล้ายกัน คือ

- กรมมหาดไทยตำรวจภูธร มีหน้าที่จับกุมรักษาความสงบ ตลอดจนการเดินตระเวนรักษาความสงบทั่วไป
- ✓ กรมมหาดไทยตำรวจภูบาล มีหน้าที่คล้ายกับตำรวจสันติบาลในปัจจุบัน คอยรักษาอธิปไตย สอดส่องดูแลการก่อการกบฏ จลาจล และภัยที่มิอาจเสียดียรภาพของบ้านเมือง ราชบัลลังก์

สังฆราช ปาเลกัวซ์ เล่าเรื่องเมืองไทย หน้า ๓๔๕ - ๓๔๖.

กฎหมายตราสามดวง ฉบับจุลศักราช เล่มที่ ๑ หน้า ๒๒๖.

ธรรมเนียม ไกวาทิ ประวัติกระทรวงมหาดไทย ภาค ๒ ตอนที่ ๒ หน้า

เข้าใจว่ากรมตำรวจทั้ง ๒ กรมนี้ จะมีหน้าที่รับผิดชอบทั่วไป ตลอดพระราชอาณาจักร และคอยสืบข่าวการเดินทัพของข้าศึกที่จะเข้ามาตีพระนครตามคานเขาชายแดนด้วย แต่ภายหลังได้มอบหน้าที่การตระเวนสืบข่าวทัพข้าศึก ให้พวกมอญที่เข้ามาสวามิภักดิ์ไป เพราะศัตรูสำคัญของไทยขณะนั้นคือพม่า และมอญก็ชำนาญในท้องที่ภูมิประเทศมากกว่า โดยเรียกหน้าที่นี้ว่า "กองอาทมาต"* เมื่อมอบหน้าที่สืบข่าวทัพข้าศึกให้มอญแล้ว หน้าที่ตามที่เคยมีมาแต่เดิมคงจะไม่คอยได้ทำอะไรมากนัก จึง สมเด็จพระเจ้ากรุงรัตนโกสินทร์ทรงอธิบายถึงตำรวจทั้ง ๒ กรม เมื่อครั้งทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยว่าทำหน้าที่เพียงแต่คุมเลขไพร่เท่านั้น

ปัญหาโจรผู้ร้าย การป้องกันและการระงับปราบปราม

๑. สมัยอยุธยา

สภาพการณ์โดยทั่วไปของบ้านเมือง ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีประชากรที่อาศัยอยู่จำนวนน้อย เมื่อเทียบกับขนาดของเมือง การดูแลย่อมทำได้ง่าย และสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนก็เป็นคนรักสงบ สันโดษ เพราะปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในประจำวันมีราคาถูก หาได้ง่ายจึงน่าจะส่งเสริมให้คนในกรุงศรีอยุธยารักษาศีลธรรม จรรยา อันดีไว้ได้

✓ ทั้งสังคมในสมัยอยุธยายังถือว่า การลักขโมยเป็นเรื่องที่น่าอับอายอย่างยิ่ง ที่บรรดาญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านจะไม่ยอมคบค้าสมาคมด้วย แม้แต่การทะเลาะวิวาทกันเอง ก็ไม่ชอบที่จะให้เกิดขึ้น ? ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการปราบปราม การสอบสวน บทลงโทษที่รุนแรง และการที่มีระบบศักดินาบังคับอยู่ซึ่งเมื่อเกิดคดีความกัน มีการลงโทษปรับไหม ก็จะถือเอาศักดินาของผู้ที่มีศักดินาสูงกว่าเป็นหลักใน

*ปรากฏชื่อมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มาแล้ว

จดารักราชานุภาพ สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา เทศาภิบาล หนา — จดารักราชานุภาพ สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา นริศรานุวัติวงศ์, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา สุวรินสมเด็จ เล่ม ๑๒ หนา ๒๕๕

๒. มร. เกอ ลาลูแบร์ จดหมายเหตูลาลูแบร์ หนา ๔๖ และ ๓๒๖.

๓. เกอ ชาวสี จดหมายเหตุนายวัน หนา ๗๒.

การปรับใหม่ ดังนั้นระบบศักดินา จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ป้องกันการเกิดคึกความในสังคมได้ไม่น้อย
อีกประการหนึ่งคนไทยยังไม่นิยมการซื้อขายทรัพย์สินจำพวกอสังหาริมทรัพย์ และการทำพินัยกรรม
ปัญหาการพิพาท แยกแยะ คดีความเกี่ยวกับเรื่องทรัพย์สิน จึงมีน้อย ดังจดหมายเหตุชาวต่างประเทศ
ไคกลาวไว้ว่า

"... โดยเหตุที่ชาวสยามมักคอยไถ่กระทำการค้า อสังหาริมทรัพย์กันเลย
ไม่มีการทำพินัยกรรม และไม่มีหนังสือบริคณห์ สัญญาต่อกันอย่างไร รับ ๆ
ว่าไม่มีเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ ทำหนังสือ บริคณห์สัญญาตนเอง ชาวสยามจึง
เกือบจะไม่มีถ้อยรอยความ ถึงโรงศาลกันเลย จะมีก็เป็นความแพ่ง ก็เพียง
เล็กน้อย เป็นความอาญาเสียส่วนมาก โดยมากใส่ร้ายป้ายสีกัน มักเป็นสาเหตุ
ก่อให้เกิด ความรู้สึกเจ็บแค้นและความพยายาม ตามปรกติชาวสยามรังเกียจการ
เลือกตกขางออกมาก แต่เมื่อเขาเกลียดชังใครอย่างหมายเอาชีวิตกันแล้ว ซึ่ง
ความจริงก็มีอยู่น้อยรายเต็มที่ เขาก็จะฆ่าหรือวางยาพิษเสีย..."

๑.๑ สาเหตุการเกิดปัญหาโจรผู้ร้าย

แมสภาพทั่วไปจะแสดงให้เห็นว่าปัญหาโจรผู้ร้าย เหตุการณ์ร้ายที่มีผลต่อความ
ไม่สงบสุขแก่บ้านเมืองนั้นน้อย แต่การศึกษาถึงสาเหตุของปัญหานั้น จะเห็นว่าสาเหตุของปัญหานี้
ยังมีอยู่อันมีผลสืบเนื่องมาจาก สภาพการปกครอง กับธรรมชาติภัยสงคราม เป็นต้น ดังจะแบ่งได้
ดังนี้

ก. ภัยจากสงครามที่ข้าศึกยกทัพเข้ามาตีบ้านเมือง เป็นภาวะคับขันที่ประชาชน
พลเมือง ข้าราชการทองเป็นทหาร ทำให้ไม่สามารถจะทำมาหากินตามปกติได้ เมื่อถูกล้อมนาน ๆ
เขาจะทำให้เกิดการขาดแคลนเสบียงอาหาร ไม่พอที่จะเลี้ยงดูคนที่อพยพเข้ามาอยู่ในกำแพงเมือง
เพื่อหนีภัยสงคราม ทำให้เกิดความอดอยาก ไร้สาระส่าย เป็นผลให้มีการปล้นสดมภ์ แย่งชิงอาหาร

ทรัพย์สินกันขึ้น เพื่อความอยู่รอดของตนและการฉวยโอกาสของโจรผู้ร้ายในขณะที่เจ้าหน้าที่บ้านเมืองต้องเป็นทหาร เขาทำสงคราม การควบคุมดูแลย่อมทำได้ไม่เต็มที่ และยังคงอยู่ในภาวะอดอยากไม่ต่างกับประชาชนทั่วไป สภาพเช่นนี้ทำให้เกิดการก่อความวุ่นวาย ปล้นสดมภ์กันทั่วไป โดยไม่คำนึงถึงกฎหมายบ้านเมือง ศีลธรรม จรรยาเลย จะเห็นตัวอย่างได้ชัดเจนจากเหตุการณ์ที่ไทยเสียกรุงครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๓๑๐ ซึ่งพงศาวดารไค้กล่าวถึงว่า

✓ "...ข้าผู้ร้ายในกรุงนั้นเกิดโจรปล้น มิได้ขาด คนอดโซเป็นอันมาก ที่หนีออกไปหาพม่าก็เนื่อง ๆ...."

ปัญหาโจรผู้ร้ายจากภัยสงครามนี้ แม้ข้าศึกจะเลิกทัพไปแล้วปัญหายังคงมีอยู่ ด้วยเหตุการณ์ที่จะพึงตัวได้ทั้งทางด้านการจัดการปกครอง การทำมาหากิน ต้องอาศัยเวลาชั่วระยะหนึ่ง เพราะพื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่จะอยู่ภายนอกกำแพงเมือง ย่อมจะถูกทำลาย ทั้งจากฝ่ายบ้านเมืองและฝ่ายข้าศึก เพื่อไม่ให้เป็นเสบียงแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ดังจะหมายความว่า

"....อย่างไรก็ดีถ้าพม่าเข้ามาคร่าชีวิต อาหารการกินในเมืองไทยก็แพงขึ้นทุกที อาหารการกินแพงนั้นก็เพราะพมามาชวยกิน และเขาสู้ภัยมากเหมือนกัน..."^๒

✓. ภัยจากธรรมชาติ ได้แก่การเกิดฝนแล้ง น้ำท่วม เป็นต้น ทำให้เกิดภาวะอดอยาก ผลที่ตามมาจึงไม่ต่างจากภัยสงครามเท่าใดนัก และคงจะเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ฝ่ายปกครองเองก็คงจะมองเห็นสภาพความจำเป็นเช่นนี้ ดังจะเห็นได้จากมีการลดหย่อนบทลงโทษแก่ผู้ที่กระทำความผิดในช่วงที่เกิดทุกข์ภัยในบ้านเมือง จากพระไอยการลักษณะโจรมาตรา ๑๒๕ กำหนดไว้ว่า

^๑ประเสริฐนิติอักษร, หลวง พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา หน้า ๒๗๒

^๒ศิลปากร, กรม . ประชุมพงศาวดาร ภาค ๓๙ เล่ม ๒๓ (จดหมายเหตุ มงซิเออร์ วิลแบง ถึง มงซิเออร์ แควลีแยร์) หน้า ๑๙๒.

"....นครบาลผู้พิจารณาความโจรชิงรู้ เทศการ บากถ่าง่าย เมื่อการ
ทุกิจะดาเพื่อกระเซมศกข...ให้เลงดูโทษ จะพอดาเสียก็ตัดคืน สิ้นมือ จะพอด
ตัดคืนสิ้นมือ ทานให้ทวนควยลวดหนึ่ง ๕๐ ที่ ที่พอดทวนควย ลวดหนึ่งให้ตีควย
ไม่ทวาย พอดจะตีหลังให้ตีตะโกก ถ้าจะตีตะโกกให้ใหม่...."

๒. จากเชลย ที่กวาดต้อนมาจากประเทศใกล้เคียง เมื่อทำศึกสงครามชนะ
เพื่อตัดกำลังข้าศึก และเพิ่มกำลังกองทัพ ทั้งนี้ก็เพราะการทำสงครามในสมัยโบราณขึ้นอยู่กับกำลังคน
เป็นหลักใหญ่ เชลยพวกนี้มักเป็นชาวบ้านจน ๆ เพราะถูกริบทรัพย์แล้วปล่อยให้ทำมาหากินกันเอง ตาม
พื้นที่ ๆ ไม่ค่อยจะอุดมสมบูรณ์นัก จึงมีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้น ทำให้หันเข้าเป็นโจรผู้ร้ายคอยปล้น
จับคนที่จะเดินทางผ่านไปมาเสมอ^๒

๓. เกิดจากการลักเล็กไฟพร การปกครองในสมัยโบราณนั้น ชายฉกรรจ์ทุกคน
ต้องเป็นทหาร และถูกลักเล็กเข้าเป็นไพร่กันทุกคน โดยกำหนดให้ผู้ที่ถูกลักเล็กต้องเข้าเวรรับราชการ
หลวงทุกปี ซึ่งเรียกว่า "เข้าเคื่อน" ยามสงครามก็ถูกเกณฑ์ไปรบ ถ้าสงครามกินเวลานาน ก็จะมี
ไม่มีเวลาทำมาหากินเลย และผู้ที่ไม่เข้าเวรรับราชการก็ต้องส่งส่วยมาแทนทุก ๆ ปี สภาพดังกล่าว
นี้เอง ทำให้บรรดาชายฉกรรจ์ที่จะถูกลักเล็กไฟพร หาทางหลีกเลี่ยง ซึ่งมีอยู่ไม่น้อยที่หลบหนีเข้าป่า
ในขณะที่ถูกมก้องในกรุงออกไปลักเล็ก แล้วประพฤติตัวเป็นโจรเพิ่มปล้นสดมภ์คนเดินทางไปมาหรืออยู่
ที่ตำบลบ้านเรือนอยู่บริเวณนั้น^๓ อาจเป็นเพราะเพื่อความอยู่รอด แต่บางรายก็ชอบสนุกเป็นชุมโจร
ขนาดใหญ่เข้ากับพวกที่มีอำนาจ หรือเจ้านายที่คิดแย่งอำนาจการปกครองแผ่นดิน เช่น กบฏธรรมเถียร

^๑กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๓ ฉบับจุลศักราช หน้า ๓๐๑.

^๒คำทรงราชานุภาพ สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา ลักษณะการปกครองสยามแต่โบราณ หน้า ๑๑
และนิโคลัส แฮวส์ ประวัติศาสตร์ธรรมชาติ และการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม หน้า

๒๐ - ๒๑.

^๓ลลิตฤทธิ์ ปราโมช ม.ร.ว. "สังคมสมัยอยุธยา" ประวัติศาสตร์และการเมือง หน้า ๒๐.

กบฏบุญกว้าง* ซึ่งก็เหลือกำลังที่กรมพระนครบาลจะระงับปราบปรามได้

จ. การสนับสนุน ส่งเสริมให้คนกระทำความผิดของผู้มีอำนาจหรือข้าราชการผู้ใหญ่ อาจเป็นเพราะหวังผลตอบแทนบางประการ โดยที่เจ้าหน้าที่บ้านเมืองพระนครบาลไม่สามารถวางлав จับกุมได้ เพราะเกรงกลัวอำนาจ ดังเช่น การเกิดมีโจรปล้นสดมภ์ภายในพระนคร สมัยของพระเจ้าทรงธรรมอยู่บ่อยครั้ง ก็เนื่องจากพระเจ้าปราสาททองเมื่อยังเป็นหนุ่มได้ใช้ชีวิตอย่างเก๋กะเทรกกะเร เขาเป็นหัวหน้าโจรปล้นทรัพย์สินราษฎร* ดังจดหมายเหตุของวันวลิตได้กล่าววว่า

".....ออกญาสุรมาตราซึ่งต้องถูกจำคุกบ่อย ๆ ครั้ง เพราะการกระทำความผิดและความชั่วร้ายต่าง ๆ ของบุตรชาย เขาได้นำเอาออกญากลาโหม มาถวายไว้ในพระราชวังตั้งแต่วัยเยาว์ครั้งแรก ใดเป็นมหาดเล็กของพระเจ้าแผ่นดิน อายุ ๑๓ ปี ใ้รับแต่งตั้งเป็นหัวหน้ามหาดเล็ก ตั้งแต่นั้นมาก็แสดงให้เห็นน้ำใจและความกล้าหาญ แด่ออกญากลาโหม ชีวิตอย่างเลวทรามมาก มีความสนุกเพลิดเพลินจากการดื่มสุรา และสมรภูมิตัดในการลักทรัพย์ ทั้งนี้เนื่องจากถูกตั้งให้เป็นหัวหน้าไปกับพวกปล้น ทำการปล้นเวลาค่ำคืนบ่อย ๆ เรื่องนี้เป็นเหตุให้พระเจ้าแผ่นดิน ทรงทรงสั่งสอนโดยใช้ดาบใหญ่ฟันศีรษะ หลายที ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง และส่งไปจำขังคุกมืด แด่ออกญากลาโหมก็พ้นโทษออกมา และได้รับความโปรดปรานอีก ทั้งนี้เพราะความช่วยเหลือของอาหญิงคือพระชนนีของพระเจ้าอยู่หัว...."๒

*สังข์ พัดโนทัย ได้ให้ความเห็นว่า อาจได้รับการสนับสนุนอย่างเงิบ ๆ จากพระเจ้าทรงธรรม มาแต่สมัยพระเอกาทศรถ เพื่อที่จะแย่งราชสมบัติจากโอรสอันเกิดจากมเหสีของพระเอกาทศรถ จึงสร้างสถานการณ์ให้วุ่นวายภายในบ้านเมือง

✓ วารุณี ไอสถารมย์ และ อัญชลี สุสายัณห์ อุบาสกสมัยพระเพทราชา วารสารธรรมศาสตร์ และการเมือง ปีที่ ๖ เล่มที่ ๑ มิถุนายน - กันยายน ๒๕๑๕ หน้า ๖๔-๖๗.

๒ ฟิลิปกร กรม ประชุมพงศาวดาร ภาค ๗๕ เล่ม ๔๗ (จดหมายเหตุวันวลิต) หน้า ๑๔๕.

ปัญหาโจรผู้ร้ายจากการส่งเสริมสนับสนุน หรือการกระทำของผู้มีอำนาจ หรือบางทีก็เกิดจากทางขาวไพรตนของ เจ้านาย พระราชวงศ์ไปก่อวิวาท กระทำผิดกฎหมายบ้านเมืองนี้ได้เป็นปัญหาใหญ่อันหนึ่งของกรมพระนครบาล มาจนกระทั่งถึงกรุงรัตนโกสินทร์ โดยไม่สามารถจะแก้ไขได้อย่างเด็ดขาด แม้พ้องคดีความไปยังในศาลแล้วก็ตามก็ยังมี การขอเอาตัวกลับคืนไปได้

ฉ. สาเหตุจากการเล่นการพนัน ซึ่งคนไทยนิยมเล่นกันอย่างมาก ถึงกับใช้เวลาส่วนใหญ่ในชีวิตประจำวันมาหมกมุ่นอยู่กับการเล่น โดยเฉพาะในหมู่พวกผู้ชาย และมีการเล่นอย่างหนักมาก ถึงกับยอมขายทรัพย์สิน ดูกเมีย และตัวเองลงเป็นทาส การเล่นการพนันนี้ย่อมเป็นสาเหตุประการหนึ่งของการวิวาท ลักทรัพย์ โจรผู้ร้ายปล้นสดมภ์ เพราะสภาพทางเศรษฐกิจที่ยากจนลง จึงหันไปประกอบอาชีพทางทุจริตขึ้น ดังพระเจ้าบรมโกษฐ์ได้ตรัสถึงการเล่นการพนันว่า

“...ได้มีกฎหมายอยู่แต่ก่อเมืงให้ตั้งบ่อนเบี้ย นั้นผิดอย่างธรรมเนียมโบราณราช และจะกระทำให้ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ทั้งปวงได้รับความเดือดร้อน ชัดสน...”^๒

นอกจากนี้ก็ยังมียั้งสิ่งส่งเสริมประการหนึ่ง คือ มีการรับจ่านำทรัพย์สินสิ่งของกันอย่างแพร่หลาย โดยที่ทางบ้านเมืองไม่สามารถเข้าควบคุมได้ เพราะไม่ได้ทำกันอย่างเปิดเผย เป็นแต่ตกลงกันส่วนบุคคลยอมก่อให้เกิดปัญหาปล้นจี้ ปล้นสดมภ์ ลักทรัพย์ และคดโกงกันได้ง่าย

๑.๒ วิธีดำเนินการป้องกันและปราบปรามโจรผู้ร้าย

บทบาทการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมืองของกรมพระนครบาล ในสมัยอยุธยา นั้น แทบจะไม่ปรากฏหลักฐานที่กล่าวถึงเลย เข้าใจว่าวนชกจากการเดินตรวจตรา

ม.ร. เกอ ลาตุแบร์ จกทนาย เหตุลาตุแบร์ หน้า ๒๒๓ - ๒๒๔ และนิโคลาส แซแวงส ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและเมือง แห่งอาณาจักรสยาม หน้า ๑๑๔.

ศิลปากร กรม ประชุมพงศาวดาร ภาค ๑๓ เล่ม ๑๒ (ตำนานเรื่องเล็กลอย และถั่วโป) หน้า ๑๖๖.

ดูแลความสงบของกองตระเวน การปกครองดูแลราษฎรในท้องแขวงของขุนแขวง อำเภอกำนันตามปรกติแล้ว เมื่อใครมีความเดือดร้อนประการใดก็ให้ไปฟ้องร้องที่กรมพระนครบาล ขอให้พิจารณาตัดสินคดีความให้ อีกประการหนึ่งได้มอบอำนาจให้แก่ประชาชนพลเมือง ช่วยเหลือร่วมมือป้องกันระงับเหตุร้าย โจรผู้ร้าย ภายในเขตท้องที่ที่ตนอาศัยอยู่เอง พร้อมกับให้ความช่วยเหลือแก่เจ้าหน้าที่บ้านเมือง จับกุมโจรผู้ร้ายในท้องที่ของตนได้ ตามที่มีกำหนดในพระโอยการลักษณะโจรว่า

"....ถ้าโจรผู้ร้ายที่ฆ่าฟันแทง คนในหน้าบ้านเรือนผู้ใดให้เจ้าบ้าน
เจ้าเรือน ออกมาจับโจรจงใจ ถ้าเห็นว่าโจรนั้นพนักำลัง ใหญ่อกแตก
เจ้าเมือง นายสิบ นายร้อย นายจวน ใหญ่จับโจรไปเวรแก่ตระลาการ
ในพระนครบาล พิจารณา ถ้ามีผู้ใดรู้ว่าโจรไปอยู่ดินแดน บ้านแขวงตน ตุนหมี
เอาไปเวน โดยพระราชบัญญัติดังนี้ ท่านใดหลงโทษทวนควยลวดหนั่ง แดง
ละเมิดพระราชอาญา...."

สำหรับที่เป็นท้องถนนสาธารณะ อันเป็นทางผ่านไปมาของคนทั่วไปในท้องที่ต่าง ๆ ก็ให้มีการ
ตั้งจำลอ* ขึ้น ขวางถนนเป็นระยะ ๆ จำลอทุกแห่งจะมีคนตระเวนประจำรักษาการอยู่ ทั้งนี้
ก็เพื่อที่จะสกัดทางหนีของโจรผู้ร้ายเมื่อถูกไล่จับกุม เมื่อมาถึงจำลอจะต้องหยุดชะงัก ทำให้การ
จับกุมง่ายขึ้น จำลอนี้จะปักในเวลากลางคืนหลังยาม ๑ แล้ว คอยตรวจตราผู้คนที่เดินผ่านไป
มา ดังปรากฏในเพลงยาวของนายจุ้ย พันขาว กวีครั้งกรุงศรีอยุธยา แต่งไว้ตอนหนึ่งว่า

*สร้างโดยเอาเสาสูงประมาณ ๒ ศอก มาปักไว้ และมีไม้เสายาววางไว้บนปลาย
ไม้เสาที่ปักไว้เป็นรวขวางถนน โดยทำเป็น ๒ แนวเยื้องกัน ให้ปลายรวทั้ง ๒ ข้างเกกัน
ทั้ง ๒ ข้าง มีประตูปิดเปิด เมื่อคนเดินมาถึงจำลอ จะต้องเดินออกมาจากปลายรวข้างหนึ่งไปออก
ปลายรวอีกข้างหนึ่ง

"....แต่เห็นครวญป่วนใจจนใกล้รุ่ง...คะนึ่ง เนื้อหอมใจยังไม่หาย
ที่เดินคั้งไปถึงจำหลอกราบ เขาปิดตายมิให้เดินเพราะเกินยาม ก็ยี้ครว
กาวยोनพอใจพบ จึงปะสนที่เขาก่อนพระระเวนถาม ไม่ตอบสนองเขา
มามองตระหนักนามครั้นแนเนตร เขาก็ถามควย เคยกลัว..."*

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้มีจำหลอตามทางผ่าน และถนนต่าง ๆ ถึง ๒๔ แห่ง
โดยล้อมพระบรมมหาราชวัง ๘ แห่ง ตามถนนหลวง ๑๖ แห่ง*

ซึ่งความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมือง ประชากร安居อย่างร่มเย็นเป็นสุขเข้าใจว่าขึ้นอยู่กับ
กับความเข้มแข็ง เด็ดขาด ความเอาใจใส่ทุกข์สุขราษฎรเอง องค์พระมหากษัตริย์ปกครอง
บ้านเมืองและมีอำนาจสูงสุดในการปกครองเป็นหลักใหญ่ ดังจะเห็นหลักฐานจากคำให้การของชาว
กรุงเก่ากล่าววว่า

"....พระเจ้ามหาธรรมราชา** นั้ทรงเลื่อมใสในพระศุภรัตนตรัย
ยิ่งนัก โปรดให้มณฑุพระภิกษุมารับพระราชทานอาหาร, บิณฑบาตใน
พระราชวัง วันละรอบรูปเป็นนิตย ทรงบำรุงไพร่ฟ้าชาแผ่นดินให้เป็นสุข
พระกรุณาอุคคังวาบิศา อ้นกรุณาอุบุตร พระเจ้ามหาธรรมราชานั้นมิได้
ทำศึกกับประเทศใด เลยมิแต่ให้ทำไมตรีกันนานาประเทศ อย่างเดียว
บ้านเมือง จึงอยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากศึกสงคราม โจรผู้ร้าย จนบ้าน
เมืองทั้งหลายไม่ทองลอมรว ลงสลักลิ้มและกลอน...."๒

๒. สมัยกรุงธนบุรี

หลังจากเสียกรุงครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๓๑๐ แล้ว บ้านเมืองไทยตกอยู่ใน
สภาพแตกแยก ประชาชนพลเมืองแตกฉานชานเข็นหลบหนีภัยสงคราม จะหาผู้ใดมีอำนาจใน
การปกครองอย่างแท้จริงไม่ได้เลย จึงเกิดจลาจลวุ่นวาย รบพุ่งกันอยู่เสมอ ระหว่างคนไทย

* คุรยละเอียดจากหนังสืออธิบายแผนที่พระนครศรีอยุธยา หน้า ๕๙.

** หมายถึงพระเจ้าบรมโกษฐ์ ที่เรียกพระเจ้ามหาธรรมราชา เป็นพระนามที่เรียก
ตามความนิยมของคนธรรมดาสามัญในสมัยนั้น

✓ ศิลปากร กรม อธิบายแผนที่พระนครศรีอยุธยา หน้า ๖๐.

✓ ศิลปากร กรม คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๑๕๔.

ควยกันเองที่รวมตัวกันเป็นเหล่า^๑ เรื่อยมา ณ พ.ศ. ๒๓๑๓ พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงได้รวบรวม อาณาจักร เขาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันสำเร็จ และได้จัดการปกครองให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ลงได้ แต่ก็ต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติคือ ความกันดารแห้งแล้ง ทำให้ประชากรราษฎรประสบภาวะ ออดอยาก แร่นแค้น จนเกิดการปล้นสะดมกันทั่วราชอาณาจักร ดังจดหมายเหตุต่างชาติได้กล่าว ถึงว่า

"... เมื่อข้าพเจ้าได้ไปถึงเมืองไทย ได้เห็นราษฎรพลเมืองซึ่งได้รอด พนมมือพามาไปไหน ยากจนเดือนรอนเป็นที่สุด ในเวลานี้ดูเหมือนดินฟ้าอากาศ จะช่วยทำโทษ... ฝนก็ไม่ตกตามฤดูกาล ชาวนาได้หว่านข้าวถึง ๓ ครั้ง ก็มี ตัวแมลง ออกกินรากคนข้าว และรากผักทุก ๆ อย่าง ไ้จรูญรายก็ถูกขุมหัวทุก หนทุกแห่ง เพราะฉะนั้น จะไปไหนก็ต้องพกอาวุธติดมือไปด้วยเสมอ...."^๒

ในสมัยกรุงธนบุรีนี้ประชาชนพลเมืองต้องประสบกับภาวะอดอยาก ไม่สามารถจะหามาหากิน ให้เต็มที่ในตอนนั้น ๆ รัชกาล* เพราะภัยธรรมชาติและต้องทำสงครามกับพม่าอยู่เสมอ จากความเดือดร้อนที่ประชาชนพลเมืองได้รับ ทำให้มีคนตายวันละมาก ๆ เป็นจำนวนมากยิ่งกว่าตอนเสียกรุง ให้แก่พม่า จนในตอนปลายรัชกาล บ้านเมืองจึงมีความสงบ รมเย็นลง แต่เป็นช่วงเวลา เพียงไม่กี่ปี ก็เกิดความวุ่นวายภายในบ้านเมืองอีก เพราะพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงเสียดิพระสติ ประชาชนได้รับความเดือดร้อนอยู่ทั่วไป คนที่ถูกกล่าวหาให้ได้รับโทษ ดังจดหมายเหตุความทรงจำ หลวงนรินทร เทวีกล่าวว่า

* ประชากรราษฎรประสบความอดอยากมาตั้งแต่ครั้งอยู่สยามแล้ว

^๑ชาอูพิทยาภิ จ หลวง ประวัติศาสตร์สยาม สังเขป เล่ม ๒ หน้า ๑.

^๒ศิลปากร กรม ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๓๙ เล่ม ๒๓ (จดหมายเหตุมองซิเออร์ คอร์ด ถึงมองเชนเบอร์บริโกต์ ลงวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๑๒) หน้า ๘๓.

^๓ดู จดหมายเหตุมองซิเออร์คอร์ด ถึงมองซิเออร์เลอพิกาลเดอมาลากา ลงวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๑๒) หน้า ๘๑.

"....อยู่ภายหลังกรุงธนบุรีเกิดโกลี....ร้อนทุกเส้นหญ้า สมณาประชาราษฎร
ไม่มีสุข ยุคเข็ญเป็นที่สุดในปลายแผ่นดิน..."

ในที่สุดเหตุการณ์ไต่ส่งบลง เมื่อสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ได้ขึ้นครองราชย์ต่อมา

๓. สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

๓.๑ สภาพการณ์ก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. ๒๓๒๕ ความวุ่นวายจึงไต่ส่งบลง และได้มีการจัดการปกครองตามแบบอย่างในสมัยอยุธยา การที่มีประชาชนพลเมืองจำนวนน้อย เพราะล้มตายจากภัยสงคราม และภัยธรรมชาติแต่ครั้งกรุงธนบุรี ทำให้สะดวกต่อการปกครอง และพระองค์ทรงเอาใจใส่ดูแลความสงบสุขของราษฎรอยู่เสมอ ทรงโปรดให้พระตำรวจ ออกตรวจตรา รายงานคดีความ ความเดือดร้อนต่าง ๆ ของประชาราษฎรทุกวัน และทรงวินิจฉัยคดีด้วยพระองค์เอง^๒ ครั้นในรัชกาลที่ ๒ ก็ยังทรงเร่งชำระคดีความที่ราษฎรได้รับความเดือดร้อน การฟ้องร้องต่าง ๆ ในหมดไปโดยเร็ว

ในรัชกาลที่ ๓ เสริมธุรกิจ การค้าขาย ได้เริ่มมีความเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว บรรดาชาวต่างชาติได้พากันเข้ามาค้าขายมากขึ้น นึกถึงรัชกาลก่อน ๆ ที่พวกยุโรปกำลังอยู่ในช่วงการทำสงครามไปเลี่ยน การค้าจึงซบเซาลง คนไทยต้องออกไปค้าขายเองกับประเทศใกล้เคียง เพื่อเอารายได้มาฟื้นฟูประเทศ เรือสำเภาค้าขาย จึงมีแต่ของหลวง ข้าราชการไทย และพ่อค้าไทย จึงที่ไปจากเมืองไทยส่วนใหญ่^๓ พอในรัชกาลที่ ๔ การค้าขายของคนไทยจึงได้ลดลง มีแต่ชาว

^๑คือปลากร กรม จดหมายเหตุควาทรงจำ กรมหลวงนรินทรเทวี และพระราชนิพนธ์
รัชกาลที่ ๕ หน้า ๑๒ - ๑๓.

^๒บุญ อุทมเวช การปฏิรูปการศาลส่วนกลางของกระทรวงยุติธรรม ในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า ๕๕ - ๕๖ และทิพาภรณ์ เจ้าพระยา พระราช
พงศาวดารรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ หน้า ๓๔๓.

๓ป.อ.บ. ปีที่ ๓ เล่ม ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๑๓ หน้า ๓๐.

ทางชาติชาวเอเชีย และชาวตะวันตกเข้ามา สภาพเช่นนี้เป็นผลให้ชาวต่างชาติ ที่มั่งคั่งพอ
นักแสงโชก คนจรจัด ฯลฯ เข้ามาในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก จนบ้านเมืองไม่สามารถ
ควบคุมดูแลได้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะชาวจีนที่เขามามากกว่าชาติอื่น ส่วนใหญ่เป็นคนจีนที่ซัดสน
มีฐานะไม่ดี พวกนี้ได้นำเอา ผิ่น บ่อนเบี้ย การพนันอื่น ๆ เข้ามา อันเป็นสาเหตุก่อให้เกิด
ปัญหาโจรผู้ร้ายเพิ่มขึ้น และคดีความต่าง ๆ การทะเลาะวิวาทก็มีอยู่เนือง ๆ

การที่จีนนำเอาผิ่นเข้ามา ทำให้มีการสู้รบหลายในหมู่ชาวจีนชาวไทย จนพระบาท-
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ประกาศห้ามคนไทยสูบบุหรี่ และออกตรวจจับผู้ที่ลักลอบ
สูบบุหรี่อย่างกวักขัน ทำให้มีการลักลอบซื้อขายผิ่นกันเป็นราคาแพง อันเป็นสาเหตุให้เกิดเงินตัวเหี้ย
ของลุ่มกันลักลอบค้าขายผิ่นขึ้นทั่วไป และมีการทะเลาะวิวาท พ้นแพง จนถึงขั้นรบพุ่งวุ่นวายอยู่เสมอ
เพราะการขัดแย้งผลประโยชน์กัน ทั้งในหมู่คนไทย คนจีน ซึ่งบางครั้งก็พากันประพฤติดัวเป็นโจร
ปล้นสดมภ์เพื่อที่จะหาเงินมาสูบบุหรี่ เล่นเบี้ยการพนัน แม้ทางรัฐบาลไทยจะพยายามห้ามนำเอาผิ่น
เข้ามาขาย แต่คนจีนก็ยังลักลอบนำเข้ามาอยู่เสมอ ดังหนังสือของเจ้าพระยาพระคลัง มีไปถึง
เซอร์ เจมส์ บุก ว่า

"...เมื่อจุลศักราช ๑๒๐๑ ปีกุน เอกศก กองตระเวนจับเรือจีนพัก
ไถลำหนึ่ง เมื่อจุลศักราช ๑๒๐๔ ปีมะเมีย อัฐศก กองตระเวนก็จับไถ
ลำหนึ่ง พวกจีนเรือพักไถเหล่านั้น บรรทุกผิ่นเข้ามาเที่ยวจอกเอบฝังแถบเกาะชาย
จนริมปากน้ำเจ้าพระยา นัดหมายกันกับคนจีนคนตัวในบานในเมืองเรา ให้ออก
ไปซื้อขายกันไม่เขาซื้อขายในบานในเมือง แล้วเที่ยวกระทำความชั่วต่าง ๆ พวกจีน
เอาผิ่นเข้ามาซื้อขาย มาทางบกก็มี ทางน้ำก็มี จะหาปราบสักเท่าใด ๆ ก็ไม่พอง
จับไถกระทุงโหมจำไว เมียนุเสียดก็มี ซาเสียดก็มี วิวาทวิวาทจนฉิบหายสิ้นทรัพย์
สิ่งสิ้น ก็ไม่เข็ดหลาบ เจริญอยู่ที่เมืองจีนบานเมืองบานเมือง เดิมของตัวก็นิยมกันสูบบุหรี่
พากันยากจน ไม่เป็นอันซื้อ อันขาย เกิดโจรผู้ร้ายชุกชุม จนบานเมืองจะล่มจม

เสียคนไปแล้ว จีนที่เข้ามาอยู่ในซอกบันฑูสมุทรากรุงฯ ก็กระทำดังนี้ ชักชวน
คนเทศอื่น ภาษาอื่นและคนไทยให้สู้บ่น ถาบันโคเมืองโคพาถิ่นสู้บ่นมากแล้ว
ก็ไม่เจริญกับบ้านนั้นเมืองนั้นเลย พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระ
คุณธรรมอันมหาประเสริฐ ทรงเกลี้ยกล่อมคนสู้บ่นนัก เสนาบดีและข้าราชการ
ผู้ใหญ่ ถูกลอยชวยกันระวังรักษา จะมีไทย และคนในบานในเมืองสู้บ่น
โค ให้เหมือนชาติฝรั่ง ไม่มีคนโคสู้บ่นกันแต่สักคนหนึ่ง ก็หนักหนา..."^๑

การเล่นบ่อนเบี้ยก็ได้แพร่หลายไปในหมู่คนไทย คนจีน เช่นกัน เพราะต่างก็นิยมเล่น
การพนันกันอยู่แล้ว ดังจะเห็นว่าจำนวนเงินอากรบ่อนเบี้ยเก็บได้ถึงปีละ ๔๐๐,๐๐๐ บาท^๒
จากการที่ทำการสู้บ่น เล่นบ่อนเบี้ย แหงหวยกันอยู่ทั่วไปของประชากรราษฎร คนจึงไม่มีใครคิดถึง
การทำมาหากิน ทรัพย์สินที่มีอยู่ก็นำมาขาย จำนำ เพื่อนำเอามาซื้อเงิน เล่นการพนันและการ
รับจำนำนั้นทางเจ้าหน้าที่บ้านเมืองก็ยังไม่สามารถเข้าควบคุมได้ จึงทำให้เกิดโจรผู้ร้าย ปล้น จี้
ลักทรัพย์และการรับของโจร ตลอดจนการทะเลาะวิวาทอยู่เสมอมิได้ขาด พระบาทสมเด็จพระ
นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงมองเห็นภัยจากสิ่งเหล่านี้ แต่ก็ทรงห้ามเพียงคนไทยเท่านั้น การค้าขาย
เงินจึงยังคงมีอยู่ โดยให้คนจีนผูกขาดการค้าขายและเสียภาษีอากรให้รัฐบาล ส่วนการเล่นบ่อนเบี้ย
ก็ให้มีการเก็บอากรบ่อนเบี้ย^๓* เปิดบ่อนเล่นกันทั่วไป การดำเนินการเช่นนี้ปัญหาโจรผู้ร้าย การตั้ง
อั้งยี่ (ต๊องเหี้ย) การเกิดคดีความ จึงยังคงมีอยู่เนื่อง ๆ ดังพงศาวดารได้กล่าวถึงว่า

*การเก็บอากรเงิน และบ่อนเบี้ย ทำให้เลิกเงินและบ่อนเบี้ยไม่ได้ กลับเป็นการส่งเสริม
ให้เพิ่มมากขึ้น เพราะรัฐบาลต้องการรายได้จากอากรทั้ง ๒ อย่างนี้ ซึ่งมีจำนวนมาก และมี
ผลของงบประมาณแผ่นดินที่จะนำไปใช้ในการทำนุบำรุงประเทศ

^๑ศิลปกร กรม ประชุมพงศาวดารภาค ๒๒ เรื่อง ฝรั่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
หน้า ๑๕๔ - ๑๗๕.

^๒ศิลปกร กรม ประชุมพงศาวดารภาค ๑๗ ตำนานเลิกลอยและถั่วโป หน้า ๑๔๑

^๓ป.อ.บ. ปีที่ ๓ เล่มที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๓ หน้า ๖๔.

"....ในแผ่นดินสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ตลอดจนท้าวทุกวันนี้
(รัชกาลที่ ๕) โจรผู้ร้าย ลักขางมา โศกกระปือ ลักหรือฉกชิง
...กำนัน นายอำเภอ ออเนอ โง่นัก บานทานผู้มีวาสนา บรรดาศักดิ์
วัดวาอาราม เป็นรังที่คนพาลจะเขวอาศียอยู่..."

การระงับปราบปรามของเจ้าหน้าที่กรมพระนครบาลไม่ได้ผลนัก เพราะเกินกำลัง
ของเจ้าหน้าที่ และความอ่อนแอของเจ้าหน้าที่ฝ่าย ตระเวนรักษาท้องที่ ฝ่ายปกครองท้องที่
การพิจารณาคดีความก็เป็นไปอย่างล่าช้า และเกิดการทุจริตในการตัดสินความอยู่เสมอ ดังคดี
ครึกโครมเกี่ยวกับความไม่ยุติธรรมในการชำระความของกรมหลวงรักษารเวศ จนต้องถูกประหาร
ชีวิตในที่สุด และการพิจารณาคดีบางครั้งก็มีแนวโน้มให้คู่ความประนีประนอมกัน แม้จะเป็นคดี
ปล้นชิง คดีอุกฉกรรจ์ก็ตาม ซึ่งได้เป็นเช่นนั้นมาแต่สมัยอยุธยา จึงทำให้โจรผู้ร้ายกำเริบมากขึ้น
ดังนั้นเมื่อเกิดโจรผู้ร้ายชุกชุมคราวใด ก็จะทรงโปรดให้ชาหลวง พระตำรวจออกช่วยระงับ
ปราบปราม ชำระความเป็นครั้งคราว ดังใน พ.ศ. ๒๓๔๐ ปรากฏในพงศาวดารว่า

".....ครั้น ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๖ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เสด็จออกพระฤกษ์
พระโตวัดกัลยาณมิตร ในปีนั้นเกิดโจรผู้ร้ายชุกชุมมาก โปรดให้เจ้าพระยา
พระคลัง กับพระยามหาเทพ พระมเหศวร เป็นแม่กองกำกับตำรวจ
ทั้งวังหน้าวังหลวง ชำระบาง แยกย้ายกันไปเที่ยวจับบาง..."

✓ คำทรงราชานุภาพ สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๕
หน้า ๒๓๔ - ๒๓๕.

✓ สังฆราชปาเลกซ์ เล่าเรื่องเมืองไทย หน้า ๓๔๐ และพิพากรวงศ์ เจ้าพระยา
พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ (๒๓๒๗ - ๒๓๕๔) หน้า ๓๑๖.

✓ ม.ร. เกอလာดูแบร์ จดหมายเหตุเกอလာดูแบร์ หน้า ๓๔๐.

✓ พิพากรวงศ์ เจ้าพระยา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓
(๒๓๒๗ - ๒๓๕๔) หน้า ๑๓๕.

แต่การออกกระสุนปราบปรามของชาหลวง พระตำรวจก็เป็นเพียงครั้งคราวเท่านั้น โจรผู้ร้าย จึงสงบไปเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่ง นอกจากนี้ก็ทรงโปรดให้ประหารราษฎรเข้าตีกลองร้องฎีกา* และประกาศใช้กฎหมายโจรห้าเส้น** ซึ่งก็ได้ผลในระยะแรกเท่านั้น

ในการตีกลองร้องฎีกา พระองค์ได้พระราชทานกลองชื่อ "วินิจัยเกร์" ให้ตั้งไว้ที่ ทิมดาบกรมวัง เมื่อใครมีเรื่องทุกข์ร้อนประการใดก็เข้าไปตีกลอง พระตำรวจเวร จะออกมารับ เอาตัวและเรื่องราวนำขึ้นกราบบังคมทูล พระองค์ก็มีพระบรมราชโองการให้ผู้ใดผู้หนึ่งรับหน้าที่ ชำระความนั้นให้ในระยะแรก มีราษฎรที่ได้รับความเดือดร้อนมาถวายฎีกาเป็นจำนวนมาก เพราะ ได้รับความยุติธรรมกว่าฟ้องร้องตามศาลกระทรวงต่าง ๆ ต่อมาภายหลังปรากฏว่าไม่มีใครกล้าเข้า ไปตีกลองอีก นอกจากมีความจำเป็นเดือดร้อนมากจริง ๆ เพราะเหตุว่าใครที่มีเรื่องราวจะฎีกา ต้องไปตีกตอไขกุญแจเข้าไปตีกลองจากพระตำรวจและต้องเสียเงินค่าไขกุญแจด้วย

สำหรับกฎหมายโจรห้าเส้น ซึ่งได้กำหนดไว้ว่า

"....ชาวบ้านซึ่งอยู่ในระยะทาง ๕ เส้น จากสถานที่เกิดปล้นจะ ต้องรับผิดชอบ ช่วยกันออกเงินให้แกผู้ที่ถูกคนร้ายปล้นทรัพย์ และมีหน้าที่ ที่จะพยายามจนเต็มความสามารถ ในการติดตามหรือจับคนร้าย มิฉะนั้น จะต้องถูกลงโทษ..."๒

จากการที่ได้กำหนดโทษผู้ที่อยู่ในเขตรับผิดชอบที่ตนอาศัยอยู่นี้เป็นผลทำให้คนเกรงกลัวจะ ถูกลงโทษ เมื่อเกิดคดีขึ้นพวกตนไม่สามารถจับกุมผู้ร้ายได้ ดังนั้นเมื่อเกิดเหตุร้าย โจรผู้ร้ายก็ ฆ่ากันตายเมื่อใด ก็มักจะพากันปกปิด กลบเกลื่อนเรื่องราวเสีย โดยไม่แจ้งต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ในที่สุดเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก็สูญไป โดยจับผู้กระทำผิดไม่ได้

* พ.ศ. ๒๓๔๓

** พ.ศ. ๒๓๔๐

๑ ทัพภากรวงศ์ เจ้าพระยา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ เล่ม ๑ หน้า ๒ และเล่ม ๒ หน้า ๓๖๔.

๒ กระทรวงยุติธรรม ที่ระลึกในงานเสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดอาคาร ทำการศาลแพ่งและศาลฎีกา หน้า ๕๕

๓ สังฆราช ปาเลกซ์ เล่าเรื่องเมืองไทย หน้า ๓๓๔.

๓.๒ สภาพการณ์ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การค้าขายได้เจริญขึ้นมากกว่าสมัยรัชกาลที่ ๓. อย่างมากโดยเฉพาะ
 ภายหลังการทำสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. ๒๔๔๔ เศรษฐกิจการค้าได้ขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว
 คนต่างชาติเข้ามาในไทยมากขึ้น เพราะการค้าขายได้ขยายไปทั่วประเทศ และเปิดให้มีการค้า
 โดยเสรี ได้มีเรือสินค้าเข้ามาค้าขายถึงปีละ ๓๐๐ - ๔๐๐ ลำ^๑ พลเมืองในกรุงเทพ จึงได้
 เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วตามจำนวนที่ทูตอังกฤษและอเมริกันได้คาดคะเนไว้มีถึง ๔๐๔,๐๐๐ คน โดยมี
 ชาวจีนมากที่สุดในบรรดาชาวต่างชาติทั้งหลาย^๒ การที่บ้านเมืองเจริญขึ้น คนเพิ่มขึ้นและการเปิด
 เล่นบ่อนเบี้ย การพนัน การขายฝิ่น สูบฝิ่น ก็เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย จะเห็นว่าในรัชกาลที่ ๔
 เก็บเงินภาษีอากรจากบ่อนเบี้ยได้ถึง ๕๐๐,๐๐๐ บาท และใน พ.ศ. ๒๔๐๕ ยังได้มีการตั้ง
 โรงจำหน่ายอย่างเปิดเผยขึ้นเป็นครั้งแรก ทำให้การจำหน่ายทรัพย์สินสิ่งของสะดวก และง่ายขึ้น คนจึง
 นิยมกันมาก ทำให้กิจการโรงรับจำนำได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว^๓ ผลที่ตามมา แม้จะมี
 ประโยชน์ช่วยให้ราษฎรใช้เป็นแหล่งแก้ไขเมื่อยามขัดสนทุนรอนเพื่อไปประกอบอาชีพ แต่ขณะเดียวกัน
 ก็ส่งเสริมให้คนรายเพิ่มมากขึ้น คอยจับปล้น ขโมยเอาทรัพย์สินมาจำหน่ายเพื่อนำไปสูบฝิ่น เล่นการพนัน ฯลฯ
 ในรัชกาลที่ ๔ นี้ การสูบฝิ่นเล่นการพนันได้แพร่หลายไปอย่างกว้างขวาง ทั้งในหมู่
 พลเมือง ข้าราชการ พระสงฆ์สามเณร พวกกันเล่น และเป็นโจรกันเสียเอง จนวิวัฒนาการเป็นแหล่ง
 การพนัน ที่อาศัยหลบซ่อนของคนพาล ผู้ราย ภิกษุสามเณรบางครั้งก็แปลงเพศเป็นคฤหัสถ์ถืออาวุธ

พิพากรวงศ์ เจ้าพระยา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ (พ.ศ.
 ๒๓๕๔ - ๒๔๑๑) หน้า ๓๖๕.

๒ สังฆราชปาเลกัวซ์ เล่าเรื่องเมืองไทย หน้า ๕๓.

๓ อนันต์ พยัคฆนทร โรงรับจำนำ หน้า ๑๕ - ๑๖.

เดินเที่ยวในเวลากลางคืน ดังนั้นจึงได้มีพระบรมราชโองการให้ประกาศจับกุมลงโทษแก่บุคคลเหล่านี้ ถ้าเป็นภิกษุสามเณรก็ให้สึก แล้วลักหน้าว่า "ลักเพศภิกษุ" และปรับไหม ที่เป็นพลเมือง ข้าราชการ ก็ส่งกองจับออกตรวจตรา จับกุมเอาตัวมาชำระแล้วไล่ออกจากราชการ และปรับไหมลงโทษ

สภาพบ้านเมืองดังกล่าว มีทั้งคนไทยและชาวต่างชาติที่เข้ามาอาศัยและประกอบอาชีพแล้วประพฤติก้าวเป็นโจรผู้ร้าย ก่อตัวรวมกันเป็นพรรคพวกก่อการวิวาท ปล้นจี้ ข่มเหงราษฎร เพราะถือโอกาสที่เจ้าหน้าที่บ้านเมือง ดูแลควบคุมไม่ทั่วถึง ซึ่งไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเฉพาะแต่คนไทยเท่านั้น คนต่างชาติที่อยู่ในบังคับของกงสุลต่างประเทศก็ได้รับความเดือดร้อนนี้ด้วย จนเป็นที่ยุ่งยากลำบากและหวั่นวิตกของรัฐบาลอย่างมาก เพราะปัญหาทางด้านการศาล ซึ่งไทยได้เสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตไปภายหลังทำสัญญาเบาว์ริง นอกจากนี้ยังพบกับปัญหาความล่าช้าของการพิจารณาคดี บรรดาผู้มีอำนาจให้ความคุ้มครองแก่ผู้ต้องหา และจำนวนเจ้าหน้าที่บ้านเมืองไม่เป็นอัตราส่วนที่เพียงพอกับจำนวนพลเมือง ทั้งนี้ก็เพราะรัฐบาลไม่ได้จัดคนเหตุด่วนเหตุร้ายให้แก่การเปิดให้เล่นการพนันบนเบี้ย แพงห่วย และการสุบผีนั่นเอง

มาตรการ วิธีดำเนินการ ระงับปราบปรามโจรผู้ร้าย

ก. โปรดให้ห้ามบรรดาข้าราชการ ภิกษุสามเณร ไม่ให้สุบผีน และให้พระเจ้า
นองยาเซอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท เป็นแม่กอง นำเจ้าพนักงาน กรมสินค้าในพระบรม-
มหาราชวัง พระบวรราชวัง ออกจับกุมคนไทย ที่ลักลอบสุบผีน* มาชำระโทษ และให้พระ
อินทราธิบดีสีหราชรองเมือง เจ้ากรมกองตระเวนขวา พระเทพคุณ เจ้ากรมกองตระเวนซ้าย

* เติมให้กำหนดไว้ว่าคนไทยที่สุบผีน ให้ไฉนเป็นเงิน แล้วผูกปี ถ้าลักข้อมือรับ
ราชการแล้ว ถึงกำหนดผูกปีเมื่อใดก็ต้องมาเสียเงินคนละ ๑ ตำลึง ๒ บาท ถ้าไม่ลักข้อมือ
และไม่รับราชการใด ๆ ให้ผูกปีเสียเงินคนละ ๑๕ ตำลึง ถ้าไม่มีเงินเสียให้รับราชการงาน
หลวงเขาเดือนเป็นเวลา ๑ ปี

✓ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม ๓ หน้า ๕๔.

ออกประกาศให้ นายอำเภอ กำนัน ชุนแวง ในรวมมือช่วยเหลือกองจับ ซึ่งจะถือตราสังห์โต
ดวงหนึ่ง และรูปข้างดวงหนึ่ง เป็นสำคัญ ออกจับกุมคนไทยที่สูบฝิ่น ส่งให้ศาลพระคลังสินค้าเป็น
ผู้ชำระ?

ข. โปรดให้เจ้าพนักงานกรมพระนครบาล พระตำรวจ และนายเล็อก ออก
ทำการตรวจตราตามท้องที่ภายในพระนคร คอยตรวจจับผู้ร้าย ผู้กระทำความผิดกฎหมายบ้านเมืองทั้ง
กลางวันกลางคืน ถ้ามีเหตุร้ายเกินกำลัง ก็จะทรงโปรดให้พระตำรวจออกมาระวังปราบปรามและ
ชำระคดีโดยเร็ว เจ้าพนักงานเหล่านี้จะได้รับพระราชทานรูปหล่อ ทองเหลือง เป็นตราหนุมานสีกร
สำหรับพระตำรวจ และตราสังห์สำหรับกรมพระนครบาล เมื่อออกตรวจตราจับกุมจะต้องแสดงตรา
ประจำตัวเป็นสำคัญทุกครั้ง เพื่อป้องกันไม่ให้มีคนแปลกปลอม อ้างเป็นเจ้าพนักงานไปจับกุมแล้ว
รีดไถเอาทรัพย์สิน^๒

ค. ประกาศตักเตือนเจ้าของบ้าน เจ้าของเรือน ให้ระวังรักษาทรัพย์สินของ
ตนเอง และให้ความช่วยเหลือร่วมมือกับเจ้าหน้าที่บ้านเมือง เพื่อลดปัญหาเจ้าหน้าที่ไม่พอเพียง
โดยเฉพาะในเคื่อน ๑๒ - เคื่อน ๕ ซึ่งเป็นฤดูแล้ง มักเกิดโจรผู้ร้ายคอยลอบวางเพลิง แล้ว
ฉวยโอกาสลักขโมยเอาทรัพย์สินตอนเหตุการณ์สงบวุ่นวาย^๓ สำหรับบริเวณท้องที่ที่มีผู้ร้ายปล้นชิง
วิ่งราว ตามถนนที่สาธารณะเสมอ ๆ ก็ให้ตั้งจำหลอ ขึ้น ตามถนน ทางย่านไปมา เป็นระยะ ๆ

✓ประกาศห้ามมิให้คนสูบฝิ่น พนักงานหมิ่นสืบเบียดหวัด พ.ศ. ๒๔๙๓" และ "ประกาศ
ให้ชำระคนไทยที่สูบฝิ่น พ.ศ. ๒๔๙๐" ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๐๕ - ๒๔๑๑
หน้า ๘๖ - ๒๖๕.

๒ "ประกาศว่าควยทองสนามหลวงและทองสนามไชย พ.ศ. ๒๓๙๔" และ "ประกาศห้าม
ยิงปืน ถ้าจะยิงให้บอกศาลาก่อน จยิงได้ พ.ศ. ๒๔๐๑" ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ พ.ศ.
๒๓๙๔ - ๒๔๐๔ หน้า ๑๓๒ - ๒๔๖.

๓ "ประกาศให้เจ้าบ้านเจ้าเรือน และพนักงานในการจับกุม พ.ศ. ๒๔๐๐" ประชุม
ประกาศรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๐๔ หน้า ๑๙๖ - ๑๙๗.

ในเวลากลางคืน แล้วให้เจ้าของบ้าน เจ้าของเรือน นั่งยามตรวจตราหน้าบ้าน ถ้าเป็นบ้าน
ข้าราชการผู้ใหญ่ วังเจ้า ก็ให้จัดบ่าวไพร่ออกนั่งยามรักษาการไม่ให้ขาด เมื่อเกิดโจรปล้น
ถ้าแค้นเกิดเพลิงไหม้ขึ้นที่ใด ให้ช่วยเหลือกันค้ำยันที่ โดยห้ามไม่ให้ถืออาวุธเข้าไปในสถานที่
เกิดเพลิงไหม้ เพื่อป้องกันการปล้นสะดม^๑ ถ้าใดมีบ้านเรือนรกร้าง อันจะกลายเป็นเชื้อเพลิง
หรือที่อาศัยหลบซ่อนของโจรผู้ร้าย ก็ให้รื้อทิ้งเสีย ในเวลากลางคืนหลังยามหนึ่งแล้ว ผู้คนที่ยัง
เดินทางไปมาจะต้องมีไฟ และถูกตรวจคน ชักถาม ถ้าไม่มีไฟและไม่มีอาวุธเห็นซ่อนอยู่ ก็ให้
ปล่อยตัวไป หรือส่งคืนเจ้าขุนมูลนาย ถ้ามีอาวุธ เช่น มีด ขวาน ลูกยิง ไม้พลอง ก็ให้จับส่ง
เจ้ากระทรวงที่คนผู้นั้นสังกัด สำหรับเจ้าของบ้านเรือนที่จับผู้ร้ายได้ก็ส่งตัวให้เจ้าหน้าที่บ้านเมือง^๒

ง. โปรดเกล้าให้อำนาจแก่เจ้าของบ้านเรือน ในการจับกุมผู้กระทำความผิด บุกรุก
เข้ามา วิวาททำร้าย ถึงเขตบ้านเรือน ส่งพระนครบาล ต่อมาได้เพิ่มอำนาจขึ้นอีก โดยให้มี
อำนาจห้ามปรามจับกุมผู้กระทำความผิด วิวาท ทำร้ายกันในเขตหน้าบ้านเรือนของตน ถ้าเจ้าของบ้าน
ถูกทำร้าย ผู้ทำร้ายต้องเสียค่าปรับไหมให้ แต่เมื่อจับกุมคนร้ายแล้ว เจ้าของบ้านเรือนจะพบตัวผู้ถูก
จับไม่ได้ ถ้าหากเป็นการเกินกำลังของ เจ้าของบ้านเรือนก็ให้แจ้งต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมืองจับกุมส่ง
กรมพระนครบาล^๓

จ. ประกาศให้ผู้ร้ายหรือพ่อแม่ เพื่อน เจ้าของบ้านเรือน บ่าวไพร่ที่เข้าเป็น
พรรคพวกกับผู้ร้าย เมื่อรู้ตัวผิดใจมาสู่แก่โทษ หรือนำเอาทรัพย์สินที่ได้รับฝากไว้มามอบแก่
กรมพระนครบาล จะได้รับรางวัล และอภัยโทษไม่ต้องถูกจับเอาเป็นไพร่หลวง ถ้าหากสืบทราบ

^๑"ประกาศให้ระวังเพลิงไหม้ พ.ศ. ๒๔๘๗" ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ พ.ศ.
๒๓๙๔ - ๒๔๐๔ หน้า ๘๗.

^๒"ประกาศให้ตรวจตรารักษาบ้านเรือน และจับโจรผู้ร้าย พ.ศ. ๒๔๐๓" ประชุมประกาศ
รัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๐๔ หน้า ๘๗, ๘๑๕ - ๘๑๖

^๓"ประกาศว่าควมคนพาล เสพสุราในเวลาตรุษสงกรานต์ พ.ศ. ๒๓๙๔" และ "ประกาศ
กำหนดอำนาจเจ้าบ้าน แลเจาพนักงานในการจับกุม พ.ศ. ๒๔๐๐" ฎ. หน้า ๑๙๖ - ๑๙๗.

ไคภายหลังว่า เขาพวกกับโจรผู้ร้าย หรือกระทำผิดเสียเอง จะต้องถูกลงโทษอย่างรุนแรง

ฉ. ให้เจ้าหน้าที่พระนครบาล ออกตรวจคนสถานที่เคยเป็นที่อาศัยของโจร เช่น ตามบ้านเรือน วัด แลวกำหนดให้พระราชาคณะ พระครูเจ้าอธิการ พระสงฆ์ สามเณร ที่มีศิษย์ เป็น คฤหัสถ์อยู่ ทำบัญชีทางยาว รายชื่อลูกศิษย์ ระบุ อายุ บิดามารดา ภูมิลำเนาเดิม เป็นบ่าวของใคร สักหลังมือหรือไม้มั่นต่อกรมพระธรรมการ ทุก ๆ เดือนตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๓๙๙ เป็นต้นไป และห้ามมิให้นำเอาบุคคลภายนอกเข้าไปพักอาศัยในวัดอีกต่อไป ถ้าเป็น พ่อแม่ญาติพี่น้องก็ให้แจ้งต่อพระสงฆ์ใหญ่เสียก่อน^๒

สำหรับบ้านเจ้านาย ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่มีบ่าวไพร่จำนวนมาก ถ้ารู้ว่ามีบ่าวไพร่คนใด กรรมใด ฐานผิด คืบสุรา เล่นเบี้ย คบหากันเป็นโจรผู้ร้าย เทียบปล้นจี้ชิงวิ่งราว หรือชอบ ก่อเหตุวิวาท ก็ให้ควบคุมตัวส่งให้พระนครบาลฝากขังคุกตารางไว้ หรือจะเป็นผู้จำขังเองก็ได้

ซ. ประชาราษฎรผู้ใดที่ได้รับการเดือดร้อนจากการกดขี่ข่มเหงจากโจรผู้ร้าย เจ้านาย ข้าราชการหรือไม่ได้รับความยุติธรรมใด ทรงโปรดให้เข้าเฝ้าถวายฎีกา เพราะทรง ทรงทราบเหตุการณ์เช่นนั้นเมื่อยังทรงผนวชอยู่ ดังกล่าวในพงศาวดารว่า

"...ในแผ่นดินนั้น (รัชกาลที่ ๓) พระเจ้าลูกเธอ และพระตำราวจมี อำนาจเทียบเกาะกุม ราษฎรชาวบ้านมาชำระความตามอำเภอใจ แลควบคุมตร หนวน หนึง ชาวแพชาวบ้านเอาไปเป็นทาส ทำดังนี้เนื่อง ๆ ราษฎรไม่ ได้รับความทุกข์ ไม่อาจเขาร้องถวายฎีกาใด..."^๔

^๑"ประกาศให้เจ้าสำนักพรหมของญรายมาดูแลโทษ พ.ศ. ๒๔๑๐" อ. หน้า ๒๕๗.

^๒ประกาศเรื่องสำรวจคฤหัสถ์ อาศัยวัด พ.ศ. ๒๓๙๙" อ. หน้า ๑๓๘.

^๓ประกาศเรื่องตัวเลกเป็นพาล ให้เจ้าหมื่นมุนาย กักขังแลบอกกล่าวเสียจึงจะพ้นผิด พ.ศ. ๒๔๐๓" ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ ๒๓๙๓ - ๒๔๐๔ หน้า ๔๐๒ และประชุมกฎหมาย ประจำศก เล่ม ๖ กฎหมาย จ.ศ. ๑๒๒๐ - ๑๒๒๔ หน้า ๒๐๘.

^๔พิพากษารัต, เจ้าพระยา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๔ หน้า ๓๖๔.

ดังนั้นเมื่อพระองค์ขึ้นครองราชย์ จึงโปรดให้มีการเข้าถวายฎีกาอีก แต่ทรงเปลี่ยนแปลง
วิธีทูลเกล้าถวายฎีกา โดยพระองค์จะเสด็จออกรับฎีกาจากบรรดาขุนนางทุกวัน โทน เดือนละ ๕ ครั้ง
๗ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ เมื่อเวลาจะเสด็จออกรับฎีกา ก็จะทรงให้พนักงานตีกลองวินิจัย เกร็
เป็นสัญญาณก่อน นอกจากนั้นก็ยังทรงพระบรมราชานุญาตให้ถวายฎีกาแทนกันได้ สำหรับผู้ที่ไม่สามารถ
ถวายฎีกาเองได้ เช่น ผู้ที่ท้องโหน้ การถวายฎีกาซึ่งก็ได้ผลระยะแรกเท่านั้น แต่ภายหลังไม่ได้
เป็นไปตามพระราชประสงค์ เพราะมักจะโปรดให้ยกโทษผู้มาร้องทุกข์ ที่เป็นคนผิด หรือคนพาลที่
แพ่ความในศาล ^๑ แม้ผู้นั้นเอาความเท็จมากล่าวก็ไม่มิโทษเช่นกัน จึงทำให้คนพาลมาถวายฎีกาเพื่อที่
ตนจะพ้นผิดมากขึ้น บางคนก็ถวายฎีกาเพื่อย้ายศาลมาเสียจากศาลเดิม หรือต้องการให้การตัดสิน
คดีความชักช้าจนค้างหลาย ๆ ปีก็มี คนที่ผิดหรือจริง ๆ นั้นน้อยมาก เพราะพระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีภาระกิจมาก ไม่มีเวลาไต่ถามไต่ทุกเรื่อง ความฎีกาจึงค้างคั้งเพิ่ม
มากขึ้นทุกที ^๒ ครั้นจะทรงเอาโทษคนพาลหรือผู้ทูลฎีกาความเท็จก็กลัวจะเล้าล้อกันไปว่า ถวายฎีกา
แล้วพระมหากษัตริย์มักเอาตัวผู้ถวายฎีกาไปลงโทษลงอาญา ก็จะเกิดความกลัวไม่กล้าถวายฎีกาอีก
จึงทำให้ราษฎรที่ได้รับความทุกข์ร้อนจริง ๆ หาทางออกโดยเอาเรื่องราวไปลงหนังสือพิมพ์อยู่เสมอ ^๓

๕ ดังนั้นการดำเนินการระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายดังกล่าวนานี้จึงได้ผลเพียงรักษาสถานการณ์
ไว้เท่านั้น แต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาโจรผู้ร้ายให้หมดสิ้นไปได้ ดังจะเห็นว่าในตอนปลายรัชสมัย
ของพระองค์ได้เกิดคดีลักพา ปล้นจี เอาเด็กไปฆ่าเพื่อหวังเอาทรัพย์สินอยู่เสมอ ๆ ^๔

๑ คำร่างราชานุญาต, สมเด็จเจ้า กรมพระยา ความทรงจำ หน้า ๘๒ - ๘๓ และ
ทิพากรวงศ์ เจ้าพระยา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๔ หน้า ๓๖๔.

๒ คำร่างราชานุญาต สมเด็จเจ้า กรมพระยา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ ๕ หน้า ๒๖๖.

๓ ทิพากรวงศ์ เจ้าพระยา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ หน้า
๓๖๕ และ "ประกาศไม่ให้เชื่อฟังเรื่องที่ผู้ผิดคิดไปฟ้อง เอาไปลงหนังสือพิมพ์" ประชุมประกาศ
รัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๐๕ - ๒๔๑๑ หน้า ๓๔๘

๔ ประกาศห้ามไม่ให้แต่งตัวเด็กกับเครื่องเงินทองแล้วปล่อยไปเที่ยวตามลำพัง พ.ศ. ๒๔๐๙
ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ ๒๔๐๕ - ๔๑๑ หน้า ๒๕๐-๒๕๑, ๒๕๔ - ๒๕๕.

เมื่อรูปมาตรการการดำเนินการแก้ไขปัญหามัจจุราญ การดูแลรักษาความสงบภายในบ้านเมือง
ของไทยตั้งแต่สมัยโบราณมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์แล้วพอจะแบ่งได้โดยสังเขป ๓ ประการ คือ

๑. กำหนดให้กรมพระนครบาลอันประกอบด้วย กองตระเวน ชุนแขวง อำเภอ
กำนัน สารวัตรจจับ ทำหน้าที่ดูแลความสงบภายในบ้านเมือง ถ้าเกิดเหตุการณ์รุนแรง หรือ
โจรผู้ร้ายชุกชุม เกินกำลังกรมพระนครบาล พระมหากษัตริย์ก็จะส่งพระตำรวจ ขาหลวงออกมา
ระงับปราบปราม ชำระคดีเป็นครั้งคราวไป

๒. ให้อำนาจประชาชนพลเมือง รักษาท้องที่ในเขตที่ตนอาศัย โดยทำในรูป
การรับผิดชอบร่วมกันและให้ความช่วยเหลือแก่เจ้าหน้าที่บ้านเมือง เมื่อออกจับกุมผู้ร้าย ในบางสมัย
ก็มีกำหนดโทษและหน้าที่ของประชาชนพลเมืองให้ติดตามจับกุมโจรผู้ร้ายที่ก่อเหตุร้าย ปล้นจี้ใน
เขตรับผิดชอบของตนด้วย ดังปรากฏในกฎหมายพระอัยการลักษณะโจรมาตรา ๑๕ กล่าวว่า

"...อนึ่งโจรปล้นอยู่ใน ๓ เส้น ๑๕ วา หนึ่งได้ช่วยตามโจรให้
ไต่ ทานวาใหญ่โทษควรถวญงูใหญ่แลไก่ อึ่งตามโจรไต่รอบพันแห่ง
มีมาตเจ็บ ทานวาคุมโทษ ถ้ามีหยาบบางนำถูกก็พันรังวัด..."^๑

วิธีการเช่นนี้ได้เลิกไปในสมัยพระบรมโกศ แต่ก็กลับนำเอามาใช้อีกในรัชกาลที่ ๓ คือ
กฎหมายลักษณะโจรหัวเส้น^๒ นอกจากการเอาโทษเพื่อนบ้านใกล้เคียงแล้ว ยังมีวิธีการหนึ่งคือ
การกำหนดให้รับผิดชอบร่วมกันระหว่างพ่อแม่ญาติพี่น้อง ลูกเมีย พวกพ้องของโจรผู้ร้าย เมื่อไม่
สามารถจับโจรผู้ร้ายได้ ก็จะเอาญาติพี่น้อง พ่อแม่ พวกพ้อง ลูกเมีย มาเป็นตัวประกัน เพื่อนำ
สืบไปเอาตัวผู้ร้าย จนกว่าจะได้จึงปล่อยตัวไป^๓ วิธีการนี้อาจดูหรือเปรียบเทียบกับปัจจุบันอาจเป็น
การรุนแรงและไร้เหตุผลอยู่บ้าง แต่สังคมไทยในสมัยโบราณเป็นระบบครอบครัว ความสัมพันธ์กัน

^๑กฎหมายตราสามดวง ฉบับจุฬาลงกรณ์ เล่ม ๓ หน้า ๒๒๓

^๒กระทรวงยุติธรรม ที่ระลึกในงานเสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดอาคารที่
ทำการศาลแพ่งและศาลฎีกา พ.ศ. ๒๕๐๖ หน้า ๕๕.

^๓กฎหมายตราสามดวง ฉบับจุฬาลงกรณ์ เล่ม ๓ หน้า ๒๔๑, ๒๔๘.

ระหว่างครอบครัว ญาติพี่น้องยอมไกลชิดกันมาก เมื่อมีคนในครอบครัวทำผิดอะไร น่าจะมี
ส่วนรู้เห็นทำการ ห้ามปราม ตักเตือน เมื่อปล่อยย้ไปทำผิด ทางบ้านเมืองจึงเห็นสมควร
เอาตัวมาลงโทษ หรือเป็นกั้วประกัน อีกประการหนึ่งจะทำให้ผู้ใดที่จะทำผิดกฎหมายบ้านเมือง
คำนึงถึงสวัสดิภาพของญาติพี่น้อง พ่อแม่ลูกเมีย เสียก่อน

๓. วิธีการลงโทษทัณฑ์อย่างรุนแรง และเค็ดชากแบบตาคอตตา พันคอพัน เพื่อให้
ประชาชนพลเมืองเกิดความเกรงกลัวโทษทัณฑ์ เมื่อคิดจะกระทำความผิดกฎหมายบ้านเมือง เช่น
การฆ่าโทตกตายไปตามกัน ตัดนิ้วมือ ใบหู เป็นต้น ในกรณีที่มีโทษไม่รุนแรง ก็จะเป็นไป
ในรูปการทรมาน การประจาน เช่น สักตีดร่างกายตามบริเวณหน้า เอาชิ้นขาหย่าง
เข้าข้อศอก เค้นตระเวน หรือยื่นประจานไว้ บางครั้งก็ถูกทรมานจนถึงตายก็มี ทั้งนี้ก็เพื่อเป็น
การขู่ไม่ให้คนเอาเป็นตัวอย่าง และเกรงกลัว ผู้ผิดจะได้เข็ดหลาบ*

สภาพเช่นนี้เองแม้เราจะมอง เห็นว่ามีหนวยงานการดำเนินในการรักษาความสงบภายใน
ที่มีมาแต่โบราณเป็นไปอย่างไคณล แต่ในภาวะที่บ้านเมืองกำลังเปลี่ยนแปลง การถูกลูกความภายนอก
จากประเทศทางตะวันตก ได้ทำให้ไม่สามารถที่จะรักษาสถานการณ์ไว้ได้ โดยเฉพาะในรัชสมัย
รัชกาลที่ ๔ - ๕ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงระบบการรักษา
ความสงบภายใน ซึ่งมีปัญหาและข้อบกพร่อง ให้มีความเหมาะสมที่จะรักษาสถานการณ์ที่เป็นอยู่ได้

---

* ฎุรายละเอียดจากกฎหมายตราสามดวง ว่าด้วยพระโองการลักณะโจร เล่มที่ ๓.

ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการและการปฏิรูปการตำรวจแบบใหม่

ในการจัดการและการปฏิรูปการตำรวจแบบใหม่ในรัชกาลที่ ๕ นี้เป็นส่วนหนึ่งของการปรับปรุงประเทศ ให้ทันสมัยเท่าเทียมกับชาติตะวันตก ซึ่งมีปัจจัยที่ทำให้เกิดการปฏิรูปการตำรวจมีสาเหตุดังนี้

๑. การคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก

ก. การคุกคามดินแดนทางหัวเมืองชายแดนของประเทศ

ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๑ - ๒๒ ชาวยุโรปได้เดินทางเข้ามาในเอเชีย เพื่อติดต่อค้าขายซึ่งภายหลังต่อมาได้เปลี่ยนเป็นการเข้ายึดครองดินแดนบางแห่ง เพื่อทำเป็นศูนย์กลางการค้า หรือเมืองท่า ที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของประเทศที่เข้ายึดครอง โดยชาวตะวันตกเหล่านี้จะเข้ามาในรูปแบบ พ่อค้า บาดหลวง นักผจญภัย ฯลฯ แต่ดินแดนในฝันแผ่นดินใหญ่แถบเอเชีย-อาคเนย์ชาวตะวันตกได้มีอิทธิพลน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นเพียงเข้ามาค้าขาย ซึ่งต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองนั้น ๆ โดยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองของประเทศแถบนี้ประการใด ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าอิทธิพลของชาวตะวันตก จึงมีน้อยมาก^๒

พุทธศตวรรษที่ ๒๔ ภายหลังที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมในทวีปยุโรป ทำให้บรรดาประเทศตะวันตกต้องการวัตถุดิบเพื่อป้อนโรงงาน และต้องการตลาดสำหรับระบายสินค้าเพิ่มขึ้น ตลอดจนความต้องการสินค้าต่าง ๆ เพื่อนำเอาไปใช้ในครัวเรือน ความต้องการที่จะเผยแพร่ศาสนา

ปี อาร์ท เพิร์น ประวัติศาสตร์อาชญากรรม (ม.ร.ว. จีระวัณ จักพันธ์
ผู้แปล) หน้า ๖๑-๗๙

แนวความคิด และวิธีการดำเนินชีวิตแบบตะวันตกมาสู่ประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย ซึ่งบรรดาประเทศเหล่านี้ โดยเฉพาะในเอเชีย อาคเนย์ส่วนใหญ่ไม่พอใจที่จะยอมรับและไม่ต้องการติดต่อกับชาวยุโรป เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้ชาวตะวันตกหันมาใช้วิธีการเข้าครอบครอง บังคับ หรือ นโยบายการล่าอาณานิคม นั้นเอง^๑

การขยายอาณานิคมของชาวตะวันตกที่เข้ามาในดินแดนเอเชียอาคเนย์ได้เริ่มขึ้นอย่างแท้จริงในตอนกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ซึ่งอยู่ในช่วงของรัชสมัยรัชกาลที่ ๓ (พ.ศ. ๒๓๖๗ - ๒๓๙๔) เมื่ออังกฤษได้เข้ามาทำสงครามครั้งแรกกับพม่า และสงครามได้ยุติลงด้วยการที่พม่ายอมทำสนธิสัญญายันดาโบ (The Treaty of Yandabo) ในวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๖๘ ทำให้พม่าต้องเสียอาณาเขตแคว้น ยะไข่ ตะนาวศรี อัสสัม และมณีปุระ พร้อมกับเสียคาบสมุทรสงครามให้แก่อังกฤษ ๑ ล้านปอนด์สเตอร์ลิง^๒ ต่อมาเมื่ออังกฤษได้ทำสงครามชนะจีนในสงครามฝิ่น เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๘๒ - ๒๓๘๕ ก็กลับมารบกับพม่าอีกครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๓๘๕^๓ และครั้งหลังปี พ.ศ. ๒๔๒๔ ผลของการทำสงครามนี้ พม่าต้องเสียเอกราชตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ และรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของ British India ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๒๔ นั้นเอง^๔

บี อาร์ เฟอร์บัน ประวัติศาสตร์เอเชีย อาคเนย์ (ม.ร.ว. จีระวัณ จักรพันธ์
ผู้แปล) หน้า ๑๒๒ - ๑๒๔ และ วุฒิชัย มูลศิลป์ นโยบายจัดการศึกษาในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปริญญาพนธ์ หน้า ๓๖ (คัดมาจากปาฐกถาของ
ดร. เตช บุนนาค ในการประชุมทางวิชาการครั้งที่ ๓ ณ หอสมุดแห่งชาติ วันที่ ๔ สิงหาคม
พ.ศ. ๒๕๑๗ เรื่อง ประมวลเหตุการณ์สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาไทย).

^๑ Hall, D.G.F. A History of Southeast Asia p 599

^๒ Firbank John K. Reischauer, Edwin O., and Gaig Albert R.,
East Asia : The Modern Transformation p 136.

^๓ Hall, D.G.F., A History of Southeast Asia, Chapter 34, 35.

ขณะเดียวกันที่อังกฤษกำลังทำสงครามกับพม่า ไทยก็ถูกคุกคามจากมหาอำนาจตะวันตก เหมือนกันกับพม่า อันเป็นผลมาจากเหตุการณ์ยุ่งยากที่เกิดขึ้นในหัวเมืองชายแดน ทางใต้ของไทย ทำให้อังกฤษมีโอกาสดำรงตำแหน่ง และในที่สุด ไทยก็ต้องยอมรับฐานะของอังกฤษบนผืนดินเกาะ ปีนังโดยทางอ้อม จากสนธิสัญญาระหว่างไทยกับอังกฤษในปี พ.ศ. ๒๓๖๕^๑ สำหรับทางด่าน ตะวันออกของประเทศ ฝรั่งเศสกำลังพยายามที่จะเข้าครอบครองญวน เขมร อันเป็นผลสืบเนื่อง มาจากการพ่ายแพ้ในสงครามระหว่างฝรั่งเศส ปรุสเซีย (Franco-Prussian War) ในปี พ.ศ. ๒๔๑๓ ทำให้ฝรั่งเศสสูญเสียอิทธิพลและชื่อเสียงทางการเมืองในยุโรป เกิดภาวะเศรษฐกิจ ตกต่ำทั้งประเทศ และมีความปั่นป่วนทางการเมืองภายใน ทำให้บรรดานักการเมืองฝรั่งเศส เสนอนโยบายให้แสวงหาอาณานิคม เพื่อเป็นการฟื้นฟูเกียรติยศ อำนาจของประเทศกลับคืนมาและ เพื่อเบนความสนใจของประชาชนไปจากปัญหาภายใน ให้มาสนใจกับเหตุการณ์ภายนอก^๒ นอกจากนี้ ยังมีสาเหตุมาจากอิทธิพลของฝ่ายศาสนาที่ต้องการเข้ามาเผยแพร่ และความต้องการแผ่อำนาจของ พระเจ้าโนโปเลียนที่ ๓ ที่ต้องการสร้างอาณาจักรเช่นเดียวกับพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ จาก สาเหตุเหล่านี้ ฝรั่งเศสจึงหันมาสนใจในเอเชียอาคเนย์ อันเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับในขณะนั้น พวกมิชชันนารีฝรั่งเศสได้ถูกฆ่าตายในเวียดนาม ฝรั่งเศสจึงหาเหตุเข้าทำสงครามกับญวน ครั้งแรก ในปี พ.ศ. ๒๔๐๑ เรื่อยมาจน พ.ศ. ๒๔๐๕ ญวนก็ได้ยอมแพ้ฝรั่งเศส ยกดินแดน ๓ มณฑล

^๑ เอกวิทย์ ฌ. กลาง และอมร โสภณวิเชษฐวงศ์ การปรับตัวเข้าสู่ยุคใหม่ของสยาม และพม่า (ถอดความมาจาก Riggs, Fred W. The Modernization of Siam and Burma)

หน้า ๑๒. ^๒

John F. Cady The Roots of French Imperialism in Eastern Asia

p 289.

^๓ บี อาร์ เพิร์น ประวัติศาสตร์อาเซีย อาคเนย์ (ม.ร.ว. จีระวัฒน์ จักรพันธ์ ฎแปล) หน้า ๑๖๕.

ทางด่านตะวันออกของญวนใต้ (Cochin China) ให้แก่ฝรั่งเศส พร้อมกับยอมเปิดเมือง

ท่าคาขายกับฝรั่งเศส^๑ แต่ว่าการรบก็ยังดำเนินเรื่อยมาจนใน พ.ศ. ๒๔๑๐ ฝรั่งเศสจึงสามารถเข้ายึดดินแดนทางตะวันตกของลุ่มแม่น้ำโขงได้ แล้วรวมอาณาเขตจัดตั้งเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสโคชินไชนาขึ้น^๒ ขณะที่ฝรั่งเศสพยายามเข้ายึดครองญวน ก็ได้พยายามที่จะเข้ายึดครองเขมร โดยอ้างสิทธิการเข้าครอบครองอำนาจแทนญวน ทั้ง ๆ ที่ภายหลังจากฝรั่งเศสยึดครองไซ่ง่อน ไทยมีอิทธิพลในเขมร แต่ฝ่ายเดียว แต่ฝรั่งเศสก็ยังยกกองทัพเข้ายึดกรุงพนมเปญใน พ.ศ. ๒๔๐๙ โดยไทยไม่สามารถจะต้านทานกำลังของฝรั่งเศสได้ และต้องยอมเซ็นสัญญายอมรับฐานะของฝรั่งเศสเหนือดินแดนเขมร ยกเว้นเมืองพระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ ในวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๑๐^๓

สภาพการณ์เช่นนี้ทำให้ไทยตกอยู่ในภาวะที่มีภัยคุกคามจากมหาอำนาจตะวันตกรอบด้าน อันเป็นการเสี่ยงต่อการสูญเสียเอกราชอย่างมาก โดยเฉพาะทางด้านตะวันออก ซึ่งฝรั่งเศสได้มีนโยบายพยายามที่จะเข้ามามีอิทธิพลเข้าครอบครองดินแดนของไทย ทั้งลาว และภาคตะวันออกของไทย ตลอดจนทั้งประเทศ ถ้าฝรั่งเศสคิดว่าเกิดภาวะจำเป็น ดังจะเห็นจากรายงานของ ม. เคอ ลานีสซัง ในหนังสืออินโดจีน พิมพ์ออกมาในปี พ.ศ. ๒๔๒๕ ตอนหนึ่งกล่าวว่า

^๑ Hall D.G.E. A History of Southeast Asia pp 648 - 649.

^๒ ปี อาร์ เฟิร์น ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ (ม.ร.ว.จิรัชฌ์ จักรพันธ์ ผู้แปล) หน้า ๑๖๔.

^๓ Hall D.G.E. A History of Southeast Asia p 650 - 655 และ ปี อาร์ เฟิร์น ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ (ม.ร.ว.จิรัชฌ์ จักรพันธ์ ผู้แปล) หน้า ๑๓๑ - ๑๓๒.

"....เส้นเขตแดนทางตะวันตกเฉียงเหนือ ได้เมืองลาว กย
(เป็นเมืองของชาวลาวเหนือ หรือไทยไล) ระหว่างยูนนาน และเมือง
ที่ขึ้นแกมมาและสยามนั้น ยังไม่เป็น หลักฐาน แน่แน่ เราฝรั่งเศส
พอที่จะปล่อยให้ได้อยู่นั่นก่อน เพื่อจะได้มีโอกาสเราเข้าไปถึงแม่น้ำโขง
ใกล้สักวันหนึ่ง ทางด้านตะวันตกจากอาณาเขตของยูนนานไปตั้งปากแม่น้ำมูล
แม่น้ำโขง นี่เป็นการจะกันพรมแดนแห่งอาณาเขตของเรา อาณาเขตของเรา
จะตั้งตนแต่แม่น้ำมูล ข้ามแม่น้ำโขงไป บรรจบกับฝั่งทะเลสาบใหญ่ของทิศ
เหนือ รวม พระตะบอง เสียมราฐ นครวัด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งแห่งอาณาจักร
เขมรกลับคืนมาเสีย เราควรจะมีนโยบายนี้ไว้ให้แน่ และถ้าเป็นการจำเป็น
ก็ควรคุ้มครองเอกราชของสยามอีกด้วย...."

และในหนังสือเล่มนี้ยังมีแผนที่ซึ่งฝรั่งเศสได้เขียนไว้โดยขีดเส้นแบ่งประเทศไทยเป็น
๒ ส่วน ส่วนหนึ่งระบายสีเหลือง จะให้รวมกันอินโดจีน ภายใต้การคุ้มครองของฝรั่งเศส
อีกส่วนหนึ่งระบายสีชมพู จะให้ไปรวมกับพม่าของอังกฤษ แผนการอันนี้ได้เริ่มมีมาแต่สมัยที่
ม. ชูลส์แฟร์ และ ม. เลอเนซัง ได้เข้ามาเป็นผู้สำเร็จราชการแห่งอินโดจีนมาแล้ว๒ แผนการ
หรือนโยบายอันนี้เองเสมือนเป็นสัญญาณบอกอนาคตของความเป็นเอกราชของไทยได้อย่างชัดเจน
ซึ่งคนไทยก็ตระหนักถึงภัยนี้และพยายามที่จะหาทางแก้ไข ดังจะเห็นจากคำกราบบังคมทูลของ
หมุ่ข้าราชการและเจ้านายที่ทูลเกล้าถวายความเห็นในการจัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน
ใน ร.ศ. ๑๐๓ โคกล่าวดังภัยจากการคุกคามของชาวตะวันตกว่า

"....ฝรั่งเศสกำลังหาช่องโอกาสจะทำกับกรุงสยามเหมือนอย่างที่ทำกับ
ประเทศอื่นๆ ในเอเชียมาแล้ว จึงทำคำกราบบังคมทูล เพราะเห็นว่า
อันตรายใกล้กรุงสยามเข้ามาทุกทีแล้ว จนหนังสือพิมพ์ออกความเห็นกะเวลา
ว่าไม่เกิน ๕ ปี ต้องเกิดเหตุการณ์ ฉะนั้นกรุงสยามจะนิ่งอยู่ไม่ได้...."

* เติม สิ่งยัษฐิต ฝั่งขวาแม่น้ำโขง หน้า ๓๒๖ - ๓๒๘.

๒ ก. หน้า ๓๒๖ - ๓๒๘.

๓ กจช. ร. ๕ ม ๒/๑๖ เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลความเห็นจัดการ
เปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน ร.ศ. ๑๐๓.

รัฐบาลของรัชกาลที่ ๕ - ๕ เองก็ตระหนักถึงภาวะคับขันของประเทศ และเห็นว่าไม่สามารถที่จะใช้กำลังทหารได้อย่างเต็มที่ เพราะความผิดพลาดที่เกิดขึ้นระหว่างประเทศเพียงเล็กน้อยอาจก่อให้เกิดความหายนะใหญ่หลวง และอาจทำให้มหาอำนาจตะวันตกฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอาจเป็นสาเหตุเข้าครอบครองประเทศเหมือนประเทศเพื่อนบ้านได้ จึงพยายามที่จะหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่มหาอำนาจฝ่ายตะวันตกจะใช้เป็นข้ออ้างได้ โดยยึดนโยบายผ่อนปรนต่อการบีบบังคับ และพยายามที่จะปรับปรุงพัฒนาประเทศให้มีความเจริญเท่าเทียมกับมหาอำนาจตะวันตก เหล่านั้น* ดังจะเห็นจากพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใต้ทรงกล่าวว่า ประเทศไทยเรามีสภาพทางกว่าแต่ก่อนมา ซึ่งอยู่ระหว่างประเทศที่มีขนบธรรมเนียมประเพณี กำลังทหารไม่แตกต่างกัน แต่มาในตอนนี้ไทยต้องอยู่ระหว่างอาณาเขตของประเทศไทยอังกฤษ และฝรั่งเศสซึ่งมีความเจริญกว่า มีกำลังทหารที่แข็งแรง และจำนวนมากกว่า ย่อมจะทำให้เกิดการกระทบกระทั่งพิพาทกันเรื่องอาณาเขตทางชายแดนได้เสมอ การที่จะรักษาเอกราชของประเทศได้นั้นมีอยู่ ๓ ประการ คือ พுகจากกันทางไมตรี ประการหนึ่ง มีกำลังพอที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมือง ประการหนึ่ง การปกครองให้เสมอกัน ประการหนึ่ง แต่การจะใช้วิธีโดยทางไมตรี หรือการพุด ถ้าไม่มีกำลังพอจะรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองได้ การเจรจากันทางไมตรีก็ไม่สำเร็จ และถ้าไม่จัดการปกครองภายในให้เรียบร้อย ทุนซึ่งจะเป็นสื่อสำคัญในการจัดตั้งกำลังพอที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยได้นั้น ก็จะไม่ทำได้ทางเดียวเท่านั้นที่จะทำได้คือ ต้องปกครองให้ราษฎรได้ทำมาหากินโดยสะดวก ปราศจากโจรผู้ร้ายที่คอยก่อความ

---

* ผลสะท้อนของการแสวงหาอาณานิคมของชาติตะวันตก ผลักดันให้ไทยต้องแสวงหาทางออกมาตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ และเป็นที่เห็นพ้องกันว่า ทางรอดของไทยก็คือการผ่อนปรนต่อการบีบบังคับ และปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับตะวันตก แต่ในรัชกาลที่ ๕ นั้นผลงานส่วนใหญ่เป็นในรูปผ่อนปรนในเชิงการพุดกับชาติตะวันตกเท่านั้น เพราะรัชสมัยของพระองค์ไม่ยาวนานพอที่จะริเริ่มการปรับปรุงบ้านเมืองให้เข้ากับตะวันตกให้ได้ผลมากมายได้

เคื่อดรอน ผลประโยชน์อันเกิดขึ้นจากแผนดินก็ย่อมจะกลายมาเป็นภาษีอากรให้รัฐบาลนำเอาไป
ทำนุบำรุงประเทศ และเป็นกำลังในการจัดตั้งกองกำลังที่จะรักษามันเมืองได้*

จากพระราชหัตถเลขา^๑นี้แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงมองเห็นภัยที่เป็นปัญหาสำคัญภายใน
ประเทศที่มหาอำนาจตะวันตกจะใช้เป็นข้ออ้างในการเข้าครอบครองบรรดาประเทศต่าง ๆ ใน
เอเชียอาคเนย์ได้^๒ โดยเฉพาะปัญหาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ที่จะนำไปสู่ความ
สำเร็จในการเจรจาทางการทูต การฟื้นฟูปรับปรุงประเทศ ตลอดจนถึงการจัดตั้งกำลังที่จะรักษา
ความปลอดภัยให้แก่ประเทศทั้งภายในและชายอาณาเขตของประเทศ นอกจากนี้ปัญหาโจรผู้ร้ายก็ยัง
เป็นข้ออ้างประการหนึ่งของมหาอำนาจตะวันตกที่จะเข้าครอบครองประเทศ ดังคำกราบบังคมทูล
ของเจ้านายและข้าราชการใน ร.ศ. ๑๐๓ ว่า

".....เคาเวอนู เมนต์ นั้น ๆ จัดการบ้านเมืองไม่เรียบร้อย จึงมี
โจรผู้ร้ายทำอันตรายต่อชีวิต แลทรัพย์สินสมบัติทั้งปวง แลอันตรายนันมาถึง
ชาวยุโรป ซึ่งนำผลประโยชน์อยู่ในประเทศนั้น ๆ ซึ่งเป็นช่องทางอันหนึ่ง
ชาวยุโรปที่จะเข้ามาจัดการบ้านเมืองนั้นได้ เพื่อประโยชน์ที่จะได้ความสุข
ทั่วไปทั้งชาวยุโรปและคนในชาตินั้น ๆ และทั้งจะทำจัดคนพาลดว..."^๒

ถึงกระนั้นก็ตามแม้เราจะพยายามหาทางป้องกันมาตั้งแต่รัชสมัยรัชกาลที่ ๔ จากข้ออ้าง
ประการดังกล่าว ก็ทำให้ไทยต้องเสียดินแดนไปให้แก่อังกฤษใน ร.ศ. ๑๑๑ (พ.ศ. ๒๔๓๕) คือ

^๑ กระทรวงมหาดไทย อนุสรณ์เนื่องในงานฉลองวันที่ระลึก กระทรวงมหาดไทยครบรอบ
๒๐ ปี หน้า ๑๔๖ - ๑๔๘ ตีพิมพ์สำเนาพระราชหัตถเลขา เลขที่ ๑๔๓/๔๕๔ พระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงกรมหมื่นไกรสรราชานุภาพ ลงวันที่ ๑๘ มกราคม ร.ศ. ๑๑๔

^๒ ก.จช. ร. ๕ น ๒/๑๖ เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลความเห็นจัดการ
เปลี่ยนแปลงระเบียบราชการแผ่นดิน ร.ศ. ๑๐๓.

หัวขายแกนทางลานนาไทย จากเหตุผลทั้งนี้จึงได้เข้าไปกราบขอ ๒ ประการคือ

ประการแรก อังกฤษมีผลประโยชน์ไม่ได้อยู่ในบริเวณสองฟากแม่น้ำสาละวิน อังกฤษต้องการจะเข้าครองหัวเมืองที่ติดกับแม่น้ำสาละวินด้วย จากการที่เมืองเจียงใหม่ไม่สามารถควบคุมหัวเมืองแถบนี้ได้ โจรผู้ร้ายชุกชุม คนของอังกฤษถูกฆ่าถูกปล้น ถูกขโมยไม่ชุกค้าย เหตุที่สองฟากฝั่งของแม่น้ำสาละวินมีป่าไม้สักมาก อังกฤษก็มุ่งที่จะยึดดินแดนทั้งสองฝั่งแม่น้ำเป็นของตนมาแต่แรก

ประการที่สอง อังกฤษถือว่าดินแดนทางตะวันตกของแม่น้ำสาละวินเป็นที่หลบซ่อนของพวกผู้ร้าย เช่น ตะเข็บงาหลู (หรือฟ้าเชียงทองซึ่งอังกฤษถือว่าเป็นบุคคล ก่อความวุ่นวาย ตามหัวเมืองต่าง ๆ ของรัฐฉาน) ที่มักหลบหนีมาหลงพึ่งพาเมืองหาง เมืองทวน หรือการที่ฟ้าเมืองบันหนีมาอาศัย เมืองจวกรวบรวมผู้คนเข้าไปก่อความเคียดครอนในเขตแดนอังกฤษไม่มีที่สิ้นสุด อังกฤษจึงต้องการ เข้ายึดครอง เมืองเหล่านี้เพื่อจัดการบ้านเมืองให้สงบสุข

จึงกล่าวได้ว่าจุดประสงค์ทางการ เมืองที่อังกฤษต้องการยึดหัวเมืองชายแดนลานนาไทย ที่ติดต่อกับพม่าก็เพื่อจัดการปัญหาเรื่องโจรผู้ร้ายต้องการให้มีความสงบ ความปลอดภัยเพื่อที่จะทำป่าไม้ได้โดยสะดวก และต้องการที่จะมีอิทธิพลเข้าครอบคลุมดูแลแม่น้ำสาละวินทั้งสองฝั่ง เพื่อประโยชน์ในทางค้าเสรีธุรกิจ ส่วนทางคามะวันออกของไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๐๓ พื้นที่ทางคามะวันออกของลุ่มแม่น้ำโขงถูกโจรจีน (ฮ่อ) รบกวนอยู่เนื่อง ๆ โดยไทยไม่สามารถจะปราบปรามให้ได้ผลสำเร็จเต็มที่ ความยุ่งยากในแถบลุ่มแม่น้ำโขงนี้เอง ทำให้ฝรั่งเศสมีโอกาสเข้ามาแทรกแซง โดยอ้างว่าเขามาปราบโจรจีน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยให้แก่พลเมือง

นคร พันธมิตร การเจรจาและข้อตกลงระหว่างรัฐบาลสยามกับรัฐบาลอังกฤษ
เกี่ยวกับหัวเมืองชายแดนลานนาไทยและพม่า สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ระยะ พ.ศ. ๒๔๒๔ - ๒๔๓๔ ปริญาณิพนธ์ หน้า ๘๑ - ๘๒.

ในแถบนั้น ในที่สุดไทยก็ต้องเสียดินแดนสิบสองเจ้าไทยให้แก่ฝรั่งเศสไป ใน พ.ศ. ๒๔๓๑*

ความพยายามของฝรั่งเศสที่จะเข้าครอบครองดินแดนของไทยไม่มีที่สิ้นสุด ภายหลังจากการทำสัญญาระหว่างไทยกับอังกฤษในวันที่ ๓ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๒ ข้อ ๓ และข้อ ๔ ได้ระบุว่า

".....คอเวอเมนต์สยามจะไม่สร้างด่าน ค่ายคู ภูที่อยู่ที่ของพลทหารในแขวงเมืองพระตะบองและเมืองนครเสียมราฐ และในจังหวัด ๒๕ กิโลเมตร (๒๒๕ เส้น) บนฝั่งขวาปากตะวันตกแม่น้ำโขง (ข้อ ๓)

ในจังหวัด ซึ่งได้กล่าวไว้ในข้อ ๓ นั้น บรรดาพลตระเวนรักษารูจะมีแตกกองตระเวนเจ้าพนักงานเมืองนั้น ๆ กับคนโซเป็นกำลังเพียงที่จำเป็นแต่แลทำการตามอย่างเช่นเคยรักษากันเป็นธรรมเนียมในถิ่นนั้น จะไม่มีพลประจำภูพลเกณฑ์สรรพควย อาวุธเป็นทหารอย่างใดอย่างหนึ่งตั้งอยู่ในที่นั้นควย..."^๒

จากสัญญาอันนี้เอง ทำให้ไทยไม่สามารถจะให้ทหารเข้ารักษาด่านทางด่านตะวันออกได้ จึงเป็นเหตุให้เกิดเหตุวุ่นวาย โจรผู้ร้าย แล้วฝ่ายไทยจะไม่สามารถระงับปราบปรามได้ ย่อมเป็นโอกาสให้ฝรั่งเศสเข้ามายึดครองได้เหมือนเมื่อครั้งที่ไทยต้องเสียสิบสองเจ้าไทย**

*ดูรายละเอียดของความเกือกรอนจากโจรผู้ร้ายในแถบนี้จาก ประชุมพงศาวดาร ภาค ๒๒ หน้า ๒๔.

** ใน ร.ศ. ๑๒๑ ฝรั่งเศสได้พยายามที่จะเอาทหารเข้ามาในเขต ๒๕ กิโลเมตร โดยอ้างว่าเข้ามาช่วยปราบพวกกบฏผีบุญ แต่ว่าได้รับการปฏิเสธจากกรมขุนสรวรพลสิทธิประสงค์พร้อมก็นำเอากำลังตำรวจภูธร และคนลาวที่เกณฑ์เข้าไปปราบ พวกผีบุญเอง ซึ่งกรุงสุลฝรั่งเศสก็ยอม (ก.จ.ช. ร. ๕ ม ๒.๑๘/๑๑ ที่ ๒๕๐/๓๔๕๖ พระยาสุริยเดช กราบทูลกรมหลวงดำรงราชานุภาพ ๓๑ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๑)

บี อาร์ เฟิร์น ประวัติศาสตร์อาเซีย อาคเนย์ (แปลโดย ม.ร.ว.จิรวัดน์ จักรพันธ์) หน้า ๑๗๖.

^๒กระทรวงการต่างประเทศ หนังสือชุดประมวลสนธิสัญญา เล่ม ๒ พ.ศ. ๒๔๑๓ - ๒๔๖๒ หน้า ๑๑๑.

คังนั้นปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลไทยจะต้องหาทางป้องกัน เพื่อไม่ให้มหาอำนาจตะวันตกใช้เป็นข้ออ้างในการเข้าคุกคามประเทศได้ การที่จะอาศัยกำลังทหารอย่างเดียวย่อมไม่ได้ เพราะทหารต้องมีหน้าที่รักษาชายแดนของประเทศ ประการหนึ่ง และประการหนึ่งนั้น พื้นที่บางแห่งไม่สามารถใช้กำลังทหารได้เช่น พื้นที่ในเขต ๒๕ กิโลเมตร จึงจำเป็นที่จะต้องตั้งหน่วยงานใหม่ขึ้นเพื่อรักษาความสงบภายในประเทศ และปฏิบัติหน้าที่แทนทหารได้ ก็คือ กองตระเวนประจำท้องที่ ซึ่งต่อมาเรียกว่าตำรวจนั่นเอง

ข. การทำสัญญาเสียเปรียบกับมหาอำนาจตะวันตก

การที่ไทยถ่อนโยบายผ่อนปรน เพื่อหลีกเลี่ยงการพิพาทกับมหาอำนาจตะวันตก ทำให้ไทยต้องยอมทำสัญญาเสียเปรียบกับอังกฤษในปี พ.ศ. ๒๓๔๔* คือ สัญญาเบาวริง ทั้งนี้ก็เพราะ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีว่า การล่าเมืองขึ้นของชาวยุโรปเป็นไปอย่างกว้างขวาง ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียหลายประเทศต้องตกเป็นอาณานิคมของชาติยุโรปไป เพราะดำเนินนโยบายแข็งขึ้น ไม่ยอมลดละตามความต้องการของมหาอำนาจตะวันตก ทางที่จะรักษาประเทศไทยให้ปลอดภัยรอดพ้นไปได้ก็คือ ต้องยอมตามความประสงค์ของมหาอำนาจตะวันตกเหล่านั้นบ้างประการ เพื่อรักษาเอกราชของชาติไว้ ซึ่งผลของการทำสัญญาดังนี้ทำให้ไทยต้องเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตทางภาคใต้ไป ดังข้อ ๒ ของสนธิสัญญาระบุว่า

* สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส เคนมาร์ก ปอตูเกส เนเธอร์แลนด์ เยอรมัน สวีเดน และนอร์เวย์ เบลเยียม อิตาลี ออสเตรีย ฮังการี และเสปญ เป็นประเทศสุดท้ายทำสัญญาวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๑๒

ทรงศรี อัจจุรณ การแก้ไขสนธิสัญญาสิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับประเทศมหาอำนาจ
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรินิพนธ์ หน้า ๖๖.

"...ถ้าคนในบังคับอังกฤษ จะเกิดวิวาทกันขึ้นกับคนอยู่ในบังคับไทย
 กงสุลกับเจ้าพนักงานฝ่ายไทย จะปลุกนาชำระคดีสิน คนอยู่ในบังคับอังกฤษ
 ทำผิด กงสุลจะทำโทษตามกฎหมายอังกฤษ คนอยู่ในบังคับไทยทำผิด ไทยจะ
 ทำโทษตามกฎหมายสยามเมืองไทย ถ้าคนอยู่ในไทยบังคับไทยเป็นความกันเอง
 กงสุลไม่เอาเป็นธุระ คนอยู่ในบังคับอังกฤษเป็นความกันเอง ไทยก็ไม่เอาเป็น
 ธุระ..."

ผลของสัญญาทำให้ประเทศต่าง ๆ เข้ามายังกงสุลในไทยเพื่อให้ความคุ้มครอง
 คนในบังคับของตน * ในรัชสมัยรัชกาลที่ ๔ นั้น ชาวตะวันตกยังมีน้อย จึงไม่เกิดปัญหา
 แດอย่างใด แດว่าภายหลังมหาอำนาจตะวันตกได้ขยายอาณานิคมไปอยู่กว้างขวาง และ
 การค้าขายเจริญขึ้น ทำให้ชาวต่างประเทศเข้ามาในเมืองไทยมากขึ้นตามลำดับ ทั้ง
 ฝรั่งเศส อิตาลี และคนในเอเชีย เช่น มาลายา อินเดีย ชวา พม่า มอญ เป็นต้น
 ต่างก็เป็นคนในบังคับชาติตะวันตก และมีสิทธิไม่ตองอยู่ภายใต้กฎหมายของไทย ดังปรากฏ
 ในพงศาวดารว่า

"...ในข้อที่ทองยุมให่กงสุลเป็นผู้บังคับบัญชาชาวต่างประเทศนั้น
 ขึ้นแรกไม่สู้ลำบากนัก ควชาวต่างประเทศยังมีน้อย แต่เมื่อการค้าขาย
 เจริญขึ้น ก็มีชาวต่างประเทศเข้ามา ค้าขายมากขึ้นโดยลำดับ จึงมี
 าวชาวต่างประเทศนั้นนับถึงฝรั่ง และชนชาติอื่น ๆ อันเป็นชาวเมืองขึ้นของ
 ฝรั่ง ว่าเฉพาะคนในบังคับอังกฤษก็มีทั้งฝรั่ง และแขกเทศ แขกมาลายา
 จีน พม่า บรรดาผู้อยู่ในประเทศนั้นอยู่ในกงสุลทั้งนั้น รัฐบาลจะบังคับ
 บัญชาไมใดเหมือนอย่างพลเมือง จึงเกิดลำบาก..."

*แต่เดิมก่อนทำสัญญาเบาว์ริง ได้มีกงสุลของโปรตุเกสอยู่แล้ว

✓ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม เพิ่มเติม รวมสัญญาทางพระราชไมตรีระหว่างสยาม
 กับนานาประเทศสมัยแรกหนา ๑๑.

๒. คำร่างราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๕
 หนา ๓๓๑.

การที่คนพวกนี้ได้รับการยกเว้นจากการไม่ตองอยู่ในอำนาจของศาลไทยเช่นเดียวกับชาวตะวันตก จึงทำให้เกิดปัญหาในการปกครองตามมาคือ ก่อให้เกิดความยุ่งยากในการจับกุม พิจารณาคดี เพราะได้มีข้อตกลงภายหลังการทำสัญญาเบาว์ริงไว้ ดังตัวอย่างของปัญหาค้างนี้

"....ถ้าเจ้าหน้าที่ฝ่ายสยามจะจับกุมคนในบังคับเหล่านั้นหรือเข้าตรวจคนเคหะสถานของคนเหล่านั้นแล้ว ก็จะต้องได้รับอนุญาตจากกงสุลที่เกี่ยวข้องเช่นเดียวกับพวกฝรั่งควย...เหมือนกัน เพราะเหตุนี้เองพวกจีนที่ไม่ได้มาจากหมาเกา หรือฮ่องกงแลแม่คนไทยเราเอง จึงได้พยายามหาช่องทางไปจดทะเบียนเป็นคนในบังคับต่างประเทศกันมาก เพื่อให้ได้รับความยกเว้นจากอำนาจศาลไทย และได้รับสิทธิพิเศษเช่นว่านั้นควย กรณีเช่นคั้งนี้จึงเกิดความยากลำบากขึ้นเป็นอันมากในทางการปกครอง ฝ่ายไทยจึงได้รู้สึกหนักใจในเรื่องนี้มากขึ้นเป็นลำดับ...."

นอกจากนี้บรรดาพวกกงสุลของประเทศต่าง ๆ ยังให้ความช่วยเหลือป้องกันผลประโยชน์ทางการค้าให้แก่พ่อค้าชาวต่างประเทศ จนกลายเป็นการลวงล่าอาณานิคมของไทย และให้ความช่วยเหลือแก่ผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นคนในบังคับให้พ้นผิดหรือมีโทษเบาลง การที่ชาวตะวันตกและคนในบังคับตะวันตกถืออภิสิทธิ์ในทางกฎหมายนี้เอง จึงมักจะก่อคดีความ จนถึงขั้นประพฤติก้าวเป็นโจรผู้ร้าย ก่อการวิวาทเสมอ ๆ ดังศาสตราจารย์หลวงจักรปรานีศรีศิริสุทธี กล่าวว่า

"....ชาวเอเชีย ซึ่งมาจากเมืองขึ้นเหล่านั้นก็พลอยได้สิทธิพิเศษไปด้วย และอำนาจของเจ้าพนักงานฝ่ายไทยเห็นอบุคคลเหล่านั้นแม่แต่อำนาจฝ่ายบริหาร เช่น ตำรวจก็พลอยถูกจำกัดลงไปตามส่วน เพราะเมื่อตำรวจไทยจับกุมชาวต่างประเทศ ก็ต้องหาว่ากระทำความผิดกฎหมาย ศาลกงสุลต่างประเทศ อาจสั่ง

สิทธิสยามการหลวง สัญญาทางพระราชไมตรีระหว่างสยามกับต่างประเทศ หน้า ๖๔ -

ปล่อยบุคคลเหล่านั้นเสียได้ เลยเป็นช่องทางให้กงสุลต่างประเทศใน
สมัยนั้นเมื่อพิพาทของประเทศตนช่วยป้องกันคนในบังคับของตนที่กระทำ
ผิด อำนาจของประเทศไทยที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยและความ
ศักดิ์สิทธิ์ แห่งตัวบทกฎหมาย ภายในประเทศของตนเองจึงลดน้อยถอย
ลงทุกที..."๑

หน้าที่ที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นของ
กรมพระนครบาลจะต้องรับผิดชอบ ทั้งทางด้านการอารักขา จับกุม และปกครองพลเมือง
ให้อยู่ในความสงบเรียบร้อย แต่วากองตระเวน อำเภอกำนัน ชุนแขวง นั้นเป็นคน
เกเรหรือแต่งตั้งขึ้นมาโดยไม่ได้นับถึงความรู้ ระเบียนวินัยในการปฏิบัติหน้าที่เท่าใดนัก
แต่ในภาวะเช่นนี้ต้องมีการปรับปรุงหน่วยงานที่จะรักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมืองทั้ง
การบริหาร กลวิธีการ และตัวบุคคลเพื่อจะปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ที่จะทำหน้าที่
นี้ได้อาจเป็นผู้มีความรู้ดี ภูษาษาต่างประเทศ ภูกฎหมายและธรรมเนียมทั้งของไทยและของ
ต่างชาติพอสมควร เพื่อจะแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างตน และรู้ทางหนีทีไล่ของเหล่าผู้ร้ายที่อาศัย
อภิสิทธิ์ทางกฎหมายเป็นข้อหลักเลี้ยงเพื่อกระทำผิด สามารถที่จะโต้ตอบกับชาวต่างประเทศและ
กงสุลได้อีกประการหนึ่ง เพื่อไม่ให้การปฏิบัติหน้าที่เกิดความผิดพลาดอันเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่
เพราะเสี่ยงต่อการพิพาทในเรื่องการดำเนินคดีความต่าง ๆ กับคนในบังคับต่างประเทศซึ่ง
พยายามที่จะหาเหตุจากปัญหาโจรผู้ร้าย และความผิดพลาดของการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ฝ่าย
ปกครอง ฝ่ายไทยเพื่อเป็นสาเหตุเขาคบครองประเทศอยู่แล้ว ดังเช่นคดีความที่พลตระเวน
จับกุมชาวต่างประเทศที่ขี้นรถถีบจีน ซึ่งเกิดขึ้นใน ร.ศ. ๑๑๕ สาเหตุมาจากอุปทูตเยอรมันนั่ง
รถมาและรถไค้ถีบจีนขายไอศกรีม จึงถูกพลตระเวนจับกุม แต่ควยความที่ไม่รู้ภาษาถิ่นประการหนึ่ง

---

๑ ธานีทร ภัยวิเชียร การปฏิรูประบบกฎหมาย และการศาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระปิยะมหาราช หน้า ๕๘.

และฝ่ายราชทางประเทศก็ถือว่าตัวเอง เป็นอุปทูต จึงไม่ยอมให้นามบัตรตามข้อสัญญาที่ตกลงกันไว้ เรื่องจึงลุกลามกลายเป็นว่าฝรั่งเศสมาสู้รบ จนเกิดการโต้เถียงชกต่อยกันระหว่างฝ่ายกองตระเวน กับฝ่ายอุปทูตเยอรมัน คดีนี้ทางกงสุลเยอรมันได้ถือว่าเป็นการหมิ่นเกียรติยศของชาติเยอรมัน เอมเฟอเรอ เยอรมัน และลงละเมิดกฎหมายนานาชาติ ในที่สุดก็ลุกลามกลายเป็นเรื่อง การพิพาททางการ เมืองระหว่างประเทศ ซึ่งก็ยุติลงโดยรัฐบาลไทยต้องสั่งปลดเจ้าหน้าที่กองตระเวนที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ และยอมเสียเกียรติยศของประเทศทำพิธีขอขมาต่อของชาติเยอรมัน โดยทำสลุทของเยอรมัน^๑

เป็นที่น่าสังเกตว่าเหตุการณ์ฝรั่งเศสได้พยายามเข้าเกี่ยวข้องกับ เช่น พยายามยุยง ส่งเสริมให้กงสุลเยอรมันรื้อฟื้นคดีขึ้นมาอีก และให้ยื่นข้อเสนอลิขิตออกเจ้าพนักงานกองตระเวน ขึ้นผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับคดีออก คือพระอนันตนราวัณ ซึ่งมียศตำแหน่งเป็นสรวัดแขวง ทำให้คดีนี้ ยืดเยื้อต่อไป^๒ อีกประการหนึ่ง ภายหลังเกิดเหตุการณ์ขึ้น บรรดาหนังสือพิมพ์ในยุโรปทั้ง เยอรมัน ฝรั่งเศส อิตาลี ได้พากันลงข่าวบิดเบือนความจริง อันเป็นการยุยงให้ชาวยุโรปพากัน คิดว่าชาติไทยขูดรีดชาวยุโรปและสร้างความเจ็บแค้นให้แก่ชาวยุโรปให้มีต่อชาติไทย อันอาจเป็น เหตุให้บรรดาชาวยุโรปเหล่านั้นสนับสนุนให้ประเทศของตนเข้ายึดครองประเทศไทยได้ ข้อความที่ ลงในหนังสือพิมพ์ ดังจะเห็นจากหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง เขียนว่า

* ตามสัญญาทางพระราชไมตรี การจับกุมชาวตะวันตก ผู้นั้นจะต้องให้นามบัตรแก่พลตระเวนไว้ โดยไม่ต้องจับกุม ให้พลตระเวน แจ้งความผิดไปให้กงสุลที่คนผู้นั้นสังกัดอยู่ เรียกไปพิจารณาโทษเอง

๑ ก.จ.ช. ร. ๕ ต ๑๘/๑๕ ที่ ๑๑๕ ดายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงนเรศวรฤทธิ กราบบังคมทูลรัชกาลที่ ๕ ลงวันที่ ๓๑ มกราคม ร.ศ. ๑๑๕

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ ต ๒๘/๕ ที่ ๑๒๔/๑๓๓๕๗ จดหมายของกรมหลวงเทววงศ์วโรปการ ทูลกรมขุนสมมตอมรพันธุ์ ลงวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๕

"....แอรแคม เบอร์แมนต์ ราชทูตเยอรมันที่กรุงเทพฯ ชี้รถไป
เที่ยวในถนน มีคนพวกหนึ่งเขาจุ่มโจมทำร้าย แกราชทูตเยอรมัน พาเอา
ตัวลงจากรถ แล้วมีคนอยู่โรเบียน ๒ คน เขามาช่วย แต่คนหนึ่งชื่อ มิสเตอร์
แซลสัน ข้าราชการไทยฝ่ายคลังไปมาช่วยห้ามปราม กลับไปเรียกฝ่ายโปลิศ
มาช่วย ผู้ที่มาช่วยกับราชทูตได้ถูกเจ็บบาดเจ็บ..."^๑

ซึ่งเรื่องนี้ไทยก็พยายามที่จะแก้ไขเหตุการณ์ โดยให้พระยานนพวิศรีเกษตราราม
ราชทูตไทยประจำกรุงเบอร์ลิน พยายามทำความเข้าใจกับกระทรวงต่างประเทศเยอรมัน
เรื่องจึงไ้ยุติลง

๒. สถานการณ์ภายในประเทศ

ก. ปัญหาโจรผู้ร้าย

เป็นปัญหาที่ไม่สามารถจะแก้ไขให้หมดสิ้นไปได้มาตั้งแต่รัชกาลที่ ๓ จากการที่
ได้มีการค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้น ทำให้บรรดาชาวต่างชาติเข้ามาในเมืองไทยจำนวนมาก
ทั้งพ่อค้า นักบุญภัย คนจรจัด โจรผู้ร้ายต่างชาติ ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่เข้ามาอาศัยอยู่ใน
กรุงเทพฯ เพราะเป็นเมืองท่าค้าขาย โดยเฉพาะชาวจีน ซึ่งได้นำเอาการเล่นบ่อนเบี้ย
การพนัน และฝิ่นเข้ามา ทำให้พลเมืองไทย และจีนพากันสูบฝิ่น เล่นการพนันกันอย่างแพร่หลาย
สิ่งเหล่านี้เอง เป็นต้นเหตุอันสำคัญที่ก่อให้เกิดการวิวาทปล้นจี้ ลักขโมยกันอยู่ทั่วไปไม่เว้นแต่ละวัน *

* ดูรายละเอียดจากประชุมพงศาวดาร ภาค ๑๓ เล่ม ๑๒ ว่าด้วยคุณและโทษของ
หอยและบ่อนเบี้ย หน้า ๒๔๔ - ๒๔๖.

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ ต ๒๔/๕ ที่ ๕๔/๑๑๕ หนังสือพระยานนพวิศรีเกษตราราม
กราบทูลกรมหลวงเทเวศร์วัชรปการลงวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๕.

ปัญหาโจรผู้ร้ายภายในบ้านเมืองนี้ได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตลอดมา โดยที่ทางเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองบ้านเมืองไม่สามารถจะระงับปราบปรามให้หมดสิ้นได้ เพราะไม่ได้แก้ไขต้นเหตุของปัญหา กลับมีการอนุญาตให้มีการขายฝิ่น และมีการลักลอบเอาฝิ่นเถื่อนเข้ามาขายอยู่เสมอ ส่วนบอนเบี้ยก็มีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั่วกรุงเทพฯ นับพันแห่ง ทั้งนี้ก็เพราะรัฐบาลต้องการรายได้จากภาษีอากรจากสถานที่เหล่านี้นว่นทั่วประเทศ และเพื่อทดแทนเงินภาษีสินค้าเข้าที่ลดลงไปเนื่องจากสัญญาเบาว์ริง^๒ และจากการทำสัญญานี้เองก็เป็นส่วนหนึ่งซึ่งเสริมให้ปัญหาโจรผู้ร้ายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว คือ

ประการที่ ๑ การค้าขายเจริญขึ้น ทำให้คนต่างชาติเข้ามาในเมืองไทยมากขึ้น ทั้งคนดีและคนร้าย การที่มณฑลเมืองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เจ้าหน้าที่บ้านเมือง คุมดูแลไม่ทั่วถึง และไม่สามารถจะปรับตัวให้ทันกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นให้ได้ผลอย่างเต็มที่ใด จึงเป็นโอกาสให้ผู้ร้ายทั้งคนไทย และคนต่างชาติ ก่อเหตุการณ์วุ่นวายปล้นจี้วิ่งราวกันอยู่เสมอ

ประการที่ ๒ การที่เจ้าหน้าที่บ้านเมืองไทยไม่สามารถจะปฏิบัติหน้าที่ตามอำนาจกฎหมายบ้านเมืองกำหนดให้ได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะกับคนในบังคับของกงสุลต่างประเทศ ทำให้เกิดความยุ่งยากในการจับกุม การพิจารณาคดี และกงสุลบางประเทศก็มักจะเข้าข้างคนในบังคับของตนเอง จึงเป็นสาเหตุให้คนในบังคับต่างประเทศไม่มีความเกรงกลัวในการทำผิดกฎหมายบ้านเมือง เพราะถือว่ามียานาจของกงสุลคุ้มครองอยู่ และคนไทยที่ไม่ใช่เป็นคนในบังคับเมื่อทำผิดก็มักจะอ้างตัวเป็นคนในบังคับด้วย^๓ จึงสร้างความยุ่งยากแก่เจ้าหน้าที่บ้านเมือง

✓ แอร์ส เทาเซนต์ บันทึกประจำวันของเทาเซนต์ แอร์ส (นันทาวรเนติวงศ์ บัญแปล)
บันทึกวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๙๔ หน้า ๙๐.

✓ ศีลปกร กรม ประชุมพงศาวดารภาค ๑๓ เล่ม ๑๒ หน้า ๑๔๑ - ๑๔

๓ "ประกาศเรื่องข่าโจรแจ้งว่านายแรงชมแห่งราชบุรี พ.ศ. ๒๔๐๔" ประชุมประกาศ
รัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๐๔ หน้า ๔๓๔ - ๔๓๗

ในการจับกุม และการพิจารณาคดีอย่างยิ่ง ซึ่งผิดกับแต่ก่อนมาที่ไทยมีอำนาจในการระงับ
ปราบปรามโจรผู้ร้ายได้อย่างเต็มที่ ปัญหาจึงมีไม่มากนัก และจำนวนคนพลเมืองก็น้อย

สภาพการณ์เช่นนี้จึงทำให้คนไทย และคนต่างชาติจำนวนมากพากันเข้าเป็นคนในบังคับ
ของต่างชาติ และแอบอ้างเอาอำนาจของกงสุลคุ้มครองตัว ประพฤติตัวเป็นโจรผู้ร้ายก่อความ
ยุ่งยากให้แก่เจ้าหน้าที่บ้านเมืองเพิ่มมากขึ้น

๒. ปัญหาการก่อกองสมาคมลับฮังยี่

ทั้งคนไทยและคนต่างชาติได้พากัน ตั้งสมาคมลับฮังยี่ซึ่งเริ่มมีขึ้นมาตั้งแต่สมัย
รัชกาลที่ ๓ สาเหตุจากการห้ามนำเอาฝิ่นเข้ามาขายในประเทศ จึงทำให้ทั้งคนไทย คนจีน
ทั้งกลุ่มฮังยี่ขึ้นเพื่อลักลอบค้าฝิ่นเถื่อนตามชายทะเลและในกรุงเทพฯ เพราะราคาฝิ่นขายกัน
สูงมาก การที่ทั้งเป็นพรรคเป็นพวกนี้ก่อให้เกิดการแย่งผลประโยชน์ ระหว่างต่างพวกกัน จนถึง
สู้รบฆ่าฟันอยู่เสมอ ซึ่งทางรัฐบาลก็ได้ออกปราบปราม และส่งไปเป็นเพียงครั้งคราว พอใน
สมัยรัชกาลที่ ๔ หลังจากการทำสัญญาเบาว์ริง ซึ่งทำให้เศรษฐกิจการค้าได้เจริญขึ้น ทำให้
ความเจริญทางอุตสาหกรรม เช่น โรงสี โรงเลื่อยไม้ และการขนส่งสินค้าทางทะเล
เป็นต้น ความต้องการแรงงานกรรมกรจึงเพิ่มขึ้นตามมา เป็นเหตุให้คนจีนที่มีทุนทรัพย์หรือที่
เรียกว่า "เถาเถ" รับเอาคนจีนเข้ามาเป็นกรรมกร โดยออกทุนให้ก่อน แล้วหักเงินจาก
ค่าแรงงานภายหลัง^๒ ซึ่งเรียกกรรมกรพวกนี้ว่า *Indenture Labour* การนำ
เอาคนจีนเข้ามาเป็นกรรมกรจำนวนมาก ทำให้คนจีนกรรมกรเข้าสมัครพรรคพวกกันเป็นสมาคม
ลับฮังยี่ ขึ้นเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเอง อันเกิดจากการถูกเบียดเบียนจากเจ้าภาษีอากร
และถูกคนในท้องถิ่นข่มเหงรังแกเอา แต่บางกลุ่มก็ถูกใช้เป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ใน
ทางมิชอบ ซึ่งใช้เป็นเครื่องสนับสนุนในการดำเนินกิจการต่าง ๆ เช่น การค้าหรือกิจการที่ผิด

^๑ คำร่างราชานุภาพ สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา นิตานโบราณคดี หน้า ๓๒๘ - ๓๓๑

^๒ ฎ. ๓๓๒ - ๓๓๓.

กฎหมาย การเข้าประมูลภาษีอากรเป็นต้น การเกิดอั้งยี่ครั้งนี้นักการวิวาท สร้างความวุ่นวายทั่วไป รวมทั้งการวิวาทกันระหว่างชาวจีนธรรมดา เป็นที่ลำบากยุ่งยากแก่ทางเจ้าหน้าที่บ้านเมืองอย่างยิ่ง เพราะมักจะเกิดเหตุการณ์ในบริเวณค้าขาย มีคนจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก อันเป็นการยากต่อการควบคุมให้ทั่วถึงได้ เช่น บริเวณตำบลสำเพ็ง และบรรดาหัวหน้าของพวกอั้งยี่ส่วนใหญ่มักจะเขาเป็นคนในบังคับของกงสุลต่างประเทศ โดยเฉพาะอังกฤษ และฝรั่งเศส ซึ่งกงสุลก็ได้ให้ความคุ้มครองอย่างเต็มที่ เป็นเหตุให้คนจีนบางคนทำความผิดแล้วอ้างตัวเป็นคนในบังคับต่างประเทศอยู่เสมอ ๆ ดังจดหมายเหตุในรัชกาลที่ ๔ กล่าวว่า

“....ยังมีจีนมาเกวบาง จีนไหหลำบาง มักคุมพวกถือศาตราวุธบาง ถือปืนบาง มาเที่ยวทำความวิวาทในถนนสำเพ็ง จนถึงเอาอาวุธขึ้นยิงกันก็มีบาง และถือหนังสือทหาญ จะสู้รบกับจีนพวกอื่นที่ผิดเมืองกัน และพวกจีนที่ทำความวุ่นวายนั้น อ้างว่าขึ้นแก่ฝรั่งเศสบาง ขึ้นแก่อังกฤษบาง ขึ้นแก่โปรตุเกสบาง ครั้นสืบไปตามกงสุลนั้น ๆ ก็ไม่รับว่าจีนพวกนั้นอยู่ในอำนาจตัว....” ๒

ปัญหาการเกิดอั้งยี่วิวาทกัน ไคร่รุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมือง จนต้องใช้กำลังทหารเข้าระงับปราบปราม โดยทางฝ่ายปกครอง ทั้งนายอำเภอจีน และกองตระเวน ไม่สามารถที่จะรักษาสถานการณ์บ้านเมือง อันมาจกพวกจีนก่อความวุ่นวายในกรุงเทพฯ โดยเฉพาะท้องที่ตำบลสำเพ็ง ซึ่งเป็นศูนย์กลางของคนจีน ให้สงบเรียบร้อยได้ รัฐบาลจึงได้มีความเห็นให้มีการจัดตั้งกองตำรวจขึ้นรักษาเหตุการณ์ที่เกิดจากอั้งยี่โจรผู้ร้ายต่าง ๆ ขึ้นมาโดยถือเอาแบบอย่างของยุโรป ซึ่งขณะนั้นเรียกว่ากองโพลิส (Constable) ดังจดหมายเหตุในรัชกาลที่ ๔ กล่าวว่า

“พลกุด อั้งยี่นักบ่นบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปริญญานิพนธ์ หน้า ๔๔ - ๕๑.

๒ก.น.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๔ เลขที่ ๑๒๔ พินักษาคนระหว่าง มอชิงเอชเคอิศตริยา กับพวกจีน จ.ศ. ๑๒๒๔ (สมุดไทยคำคินสอขาว).

"....จึงได้ไปขอจ้างโปลิซมาแต่เมืองสิงคโปร์ เพราะเห็นว่า
ที่เมืองนั้นมีจีนเมืองต่าง ๆ มาอยู่กันมากและมีกงสุลต่างประเทศในยุโรป
ตั้งอยู่หลายบ้านหลายเมือง การก็คล้ายกันกับถนนสำเพ็ง จดตลอด
คอกกระบือ ณ กาลบัดนี้...."

จึงกล่าวได้ว่าการก่อความวุ่นวายของชาวจีนในกรุงเทพฯ ก็เป็นสาเหตุประการหนึ่ง
ที่ทำให้มีการจัดตั้งและการจัดการตำรวจแบบยุโรปขึ้นมา

ค. ความจำเป็นที่จะต้องให้ความอารักขา รักษาป้องกัน ชีวิตและทรัพย์สินให้
แก่ราษฎร ทั้งคนไทย และคนในบังคับต่างประเทศ

การที่มีโจรผู้ร้ายชุกชุมอยู่ทั่วไป และในเขตศูนย์กลางการค้าขาย ที่มีชาวจีน
อาศัยอยู่ เกิดอภัย คอยก่อการวิวาท ชมเหิงราษฎรอยู่เสมอ จนเกินกำลังของเจ้าหน้าที่
บ้านเมืองในขณะนั้นจะระงับปราบปรามได้ ประกอบกับบ้านเมืองมีความเจริญขึ้น ถนนหนทาง
บ้านเรือน จำนวนพลเมืองทั้งคนไทยและคนต่างชาติที่เข้ามาอาศัยทำมาหากินในเมืองไทยมี
จำนวนเพิ่มขึ้น จึงจำเป็นที่รัฐบาลไทยจะต้องหาวิธีการที่จะปกครองดูแลบ้านเมืองให้คนเหล่านี้
มีความเป็นอยู่อย่างสงบสุข ซึ่งก็ทำได้โดยจัดตั้งหน่วยงาน เพิ่มเจ้าหน้าที่บ้านเมืองพร้อมกับ
มีการปรับปรุง จัดวางระเบียบแบบแผนของหน่วยงานที่ตั้งขึ้น ให้สามารถรักษาสถานการณ์ที่
เกิดขึ้นได้ เพราะเหตุที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนตะวันตกและคนในบังคับต่างประเทศ เป็นส่วนใหญ่
จึงได้นำเอาแบบอย่างการจัดการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองแบบยุโรปมาใช้เพื่อให้
เหมาะสมกับสถานการณ์ และเพื่อให้เป็นไปตามความร้องขอของประชาชนพลเมืองไทย บรรดา
ต่างชาติและกงสุลต่างประเทศ ที่ต้องการให้จัดตั้งกองตำรวจขึ้นมา จะเห็นว่าภายหลังการ
ตั้งกองตำรวจแบบยุโรปขึ้นมาแล้ว บรรดาชาวยุโรปได้แสดงความพอใจ ดังจะเห็นจากจดหมาย
เหตุของบาทหลวงแซมมูแอลเยสมิท ที่ได้เขียนไว้ว่า

ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๔ เลขที่ ๑๒๕ พิจารณาพิพากษาความระหว่าง
มองซีเอชเคิสตริยา กับพวกจีน จ.ก. ๑๒๒๔ (สมุดไทยคำคินสอขาว)

"...พระเจ้าอยู่หัวทรงพระอุตสาหะพากเพียรในอันที่จะจัดหา
นายตำรวจทางประเทศ โดยพระราชทานเงินเดือนอย่างพอเพียงและ
กองตำรวจ ซึ่งได้ฝึกฝนมาจากเมืองสิงคโปร์ของอังกฤษ พระองค์ได้
พยายามมาเป็นเวลาหลายปี จนกระทั่งได้สัมฤทธิ์ผลเป็นที่พึงพอใจ เรา
ยินดีที่พลเมืองโคมัทหวัดนาชาติอังกฤษที่สามารถทำการบังคับบัญชากอง
ตำรวจสำหรับที่จะคอยรักษาความปรกติสุขของพระนคร ไทพนจาก
มิฉนาคีฟ...."

ง. การจัดการรักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมืองขาดประสิทธิภาพ

๑. คามกลวิธีการในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งยึดถือกันมาแต่โบราณ ทั้งทางด้านการจับกุม นวสืบ สืบสวน ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ เช่น เมื่อจับกุมตัวผู้กระทำความผิดได้นำเอาตัวพอมณูชาติพ้อง ลูกเมียมาขังเป็นประกันไว้ก่อน วิธีการนี้เป็นที่ชักต่อความรู้สึกของชาวตะวันตก และในสายตาของคนไทยที่มีความเจริญขึ้น จากการได้รับอารยธรรมของตะวันตก ซึ่งประเทศอังกฤษที่เข้ามาขอสิทธิสภาพนอกอาณาเขต เมื่อครั้งทำสัญญาเบาวริงก็เพราะเหตุได้พบกับเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นในประเทศจีนมาแล้วนั่นเอง ขณะที่เรือสินค้าอังกฤษชื่อ Lady Hughes ยิงสลุดค่าน้ำป้อมจีน แต่ยังไม่เสียได้กระเบิดไปถูกคนจีนตายเจ้าหน้าที่รัฐบาลจีนจึงยึดตัวจูนูเรือลำนั้นไว้ จนอังกฤษต้องยอมส่งตัวผู้ยิงปืนสลุดไปมอบให้เจ้าหน้าที่รัฐบาลจีนลงโทษ จึงสามารถจะไต่เอาคนของตนออกมาได้^๒ อีกประการหนึ่งวิธีการรักษาความสงบเรียบร้อย การระงับจับกุมโจรผู้ร้ายแบบโบราณโดยให้ชาวบ้านรับผิดชอบในขอบเขตที่ตนอาศัย ตามที่กฎหมายบ้านเมืองกำหนดให้ ไม่สามารถที่จะนำเอามาใช้ได้อีก เพราะเหตุว่าคนในกรุงเทพฯ เพิ่มจำนวนขึ้นมาก ส่วนใหญ่จะอยู่กันอย่างหนาแน่น ในเขต

T. Chatteres The Lift of Captain Samuel Joseph Bird Ames
แปลโดย พ.ล.ต.ต.ธีรบุล จัดทาวรีส์ พิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์แด่ พ.ต.ท.ซี. เอช. ฟอร์ด หน้า

๖๑ - ๖๒.

^๒ ขจร สุขพานิช, ศาสตราจารย์ ข้อมูลประวัติศาสตร์สมัยบางกอก หน้า ๒๔๔-๒๕๐

ที่มีการค้าขาย ซึ่งมีทั้งคนไทย คนจีน คนต่างชาติอื่น ๆ ความรับผิดชอบร่วมกันย่อมมีน้อยเพราะ
ต่างก็สนใจเรื่องการนำมาหากินของตนเองมากกว่า อีกประการหนึ่งคนพวกนี้บางคนเป็นคน
ในบังคับต่างชาติ รัฐบาลไทยไม่สามารถที่จะบังคับเขาให้อยู่ภายใต้กฎหมายของไทยได้ จึง
มีความจำเป็นที่ทางรัฐบาลจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบเอง

สำหรับด้านการไต่สวน สืบสวน การพิจารณาคดีของไทย ยังล้าสมัยอยู่มากคือใช้
จารีตนครบาล เช่น เขียน ทอกลับ มีขมับ เป็นต้น โดยเฉพาะที่นิยมคือการเขียนสลับ
การสอบถามในศาลกรมพระนครบาลทั้งนี้อาจเป็นเพราะปกครองต้องการที่จะระงับปัญหาโจรให้
หมดสิ้นไป จึงทำให้ตระลาการกลายเป็นโจทก์ไปโดยปริยาย อันนำความเดือดร้อนให้แก่
ราษฎรมาก ถ้าผู้ใดไม่มีความอดทนต่อการทรมานพอ ก็อาจสารภาพได้ทั้ง ๆ ที่มีความบริสุทธิ์
เพื่อหวังให้หยุดการทรมาน จึงทำให้คนร้ายที่ใจแข็งมีความอดทนรอดพ้นจากการถูกลงโทษเป็น
จำนวนมาก นอกจากนี้ยังเกิดการทุจริต คดลึนบนตระลาการหรือผู้มีอำนาจเข้าไปเกี่ยวข้องกับ
กับการศาล แม้แต่ในคุกของกรมพระนครบาลเอง ก็มีการคดลึนเพื่อให้ปล่อยนักโทษอาชญากรรม
ออกมาได้^๒

ภายหลังการจับกุม และถูกพิจารณาคดีลงโทษไปแล้ว ก็ไม่ได้มีการติดตามผล การระงับ
ปราบปรามเลย ทำให้ยากต่อการทราบได้ว่า การระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายที่ทําไปนั้นได้ผล
เพียงใด สิ่งไหนที่บกพร่องควรจะปรับปรุง เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. ด้านตัวบุคคล ซึ่งหมายถึงเจ้าหน้าที่ภายในกรมพระนครบาลทั้งชั้นผู้น้อยและ
ขุนนางผู้ใหญ่ มีความรู้สึกไม่เต็มใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ เพราะสาเหตุจากการปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่

---

^๑ พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระราชบัญญัติบัญญัตินั้น เล่ม ๒
หน้า ๒๒๑.

^๒ สังฆราช ปาเลกัวซ์ เล่าเรื่องเมืองไทย หน้า ๓๔๑ - ๓๔๒.

เต็มที่ตามกฎหมายกำหนด อำนาจให้ไว้้นเนื่องมาจากคนในบังคับต่างประเทศ จึงทำให้เกิดความทอดอวยประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งคือการที่บ้านเมืองเจริญขึ้น ทำให้มีเหตุการณ์คือความภาระรับผิดชอบมากขึ้น ผิดกับกรมอื่นที่บ้านเมืองเจริญขึ้นมากเท่าใด ผลประโยชน์ที่เขาได้รับก็มากขึ้นตามไปด้วย เช่น กรมท่า กรมนาแดกรมเมืองนั้นจะหารายได้ก็ต้องเป็นทางทุจริตได้มาด้วยความหวาดระแวงความผิด ซึ่งหาผลประโยชน์ได้น้อยกว่ากรมอื่น ดังนั้นข้าราชการในกรมพระนครบาลจึงมักจะเป็นผู้ที่ไม่สามารถที่จะเขาทำงานในกรมอื่นได้ ต้องจำใจเขามาทำงานในกรมพระนครบาล *

นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ในกรมพระนครบาลอ่อนแอ ขาดความรู้ ไม่รู้จักการนำเอาวิธีการใหม่ที่จะนำเอามาใช้ปกครองบ้านเมืองและรักษาความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมือง ในขณะที่บ้านเมืองเจริญขึ้น^๒ เลห์เหลี่ยมและทางหนที่ไล่ของบรรดาโจรผู้ร้ายย่อมมีมากและกว้างขวางขึ้นกว่าเดิมทั้งในการบริหาร ไม่มีความเป็นระเบียบแบบแผน ขาดความเอาใจใส่เพราะความอ่อนแอของอธิบดีและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ทำให้การทำงานของข้าราชการในกรมพระนคร เป็นไปอย่างไม่มีเต็มที่ขาดการประสานงานกันระหว่างฝ่ายกองตระเวนและฝ่ายปกครองทองที่แม้ว่าจะอยู่ในกรมเดียวกัน ก็ตาม

*จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ พระราชดำรัสทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน หน้า ๕.

^๒คำทรงราชานุญาต สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๕ หน้า ๒๗๔ - ๒๗๕.

*จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ พระราชดำรัสทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน หน้า ๕ และสังฆราช ปาเลกัวซ์ เล่าเรื่องเมืองไทย หน้า ๓๔๕.

๓. จำนวนเจ้าหน้าที่ในกรมพระนครบาลไม่พอเพียงที่จะรักษาความสงบภายใน
บ้านเมือง โดยเฉพาะฝ่ายกองตระเวนตรวจตรารักษาท้องที่ เพราะจำนวนพลเมืองที่เพิ่มขึ้น
และขนาดของกรุง เทพโตขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็วจนต้องอาศัยทหารและกรมพระตำรวจช่วย
รักษาการ พร้อมกับให้อำนาจแก่ราษฎรในการจับกุมผู้ร้าย ที่เข้ามาบุกรุกทำร้าย กังพระราช
หัตถเลขาของรัชกาลที่ ๔ ว่า

"...อนึ่งกฎหมายไทย ข้าพเจ้าได้ประกาศไว้แต่ก่อนทำหนังสือ
สัญญากับอังกฤษว่า อำเภอกองตระเวน น้อยตัว สฬาลมมาก ถิ่นฐาน
บ้านเรือนใคร ใครรักษา ถ้ามีผู้บุกรุกถูกอาชญา เขามาก่อการทะเลาะ
วิวาท ที่ขึ้นพันแพ่งในรั้วในกำแพง ที่ถิ่นฐานบ้านของใครให้เขาเป็น
ผู้ชนะผู้บุกรุกแพ..."

จากเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่ทางรัฐบาลไทยจะต้อง
มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงการรักษาความสงบภายในประเทศให้ดีขึ้นเพื่อให้สามารถที่จะรับ
สถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ อันเป็นศูนย์กลางที่มีปัญหามากที่สุด ดังนั้น
จึงได้มีการปรับปรุงในกรมพระนครบาล โดยจัดตั้งกองตระเวนแบบใหม่ขึ้น และยึดเอาแบบแผน
ตามยุโรป พร้อมกับจ้างนายตำรวจชาวต่างประเทศเข้ามาจัดการวางระเบียบแบบแผนในกรม
กองตระเวนขึ้นใหม่หมด ตั้งแต่ในรัชสมัยรัชกาลที่ ๔ และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่
รัชสมัยรัชกาลที่ ๕ เรื่อยมา ทั้งนี้ก็เพราะทรงเห็นว่า

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉบับที่ ๒๓ ถึงคณะทูตานุทูต ลง ณ วันอังคาร มกราคม จ.ศ.
๑๒๑๔ (พ.ศ. ๒๔๐๐) หน้า ๕๔.

".... เพื่อจะพิจารณาว่ากรมเมืองนั้นคงตำแหน่งอยู่ตามเดิมแล้ว เหตุใดการจึงไม่เป็นไปสะดวกใด จะมีเป็นการไม่เรียบร้อย เสียแต่แรกตั้งตำแหน่ง หรือเพราะเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงได้กล่าวว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในกรมพระนครบาลเสีย การที่เปลี่ยนแปลงนั้นมีอยู่ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงมาจากที่อื่น เป็นต้นว่าบ้านเมืองสมบูรณ์ขึ้นกว่าแต่ก่อน การค้าขายก็เพิ่มมากขึ้น การทำมาหากินโดยกำลังแรงก็มีมากขึ้น ทรัพย์สินซึ่งจะพึงหุงหาญ อันเป็นต้นเหตุแห่งอันตรายแก่ชีวิตเป็นต้น ก็มีมากขึ้น ทางหน้าที่ไรของคนเหล่าราย ก็กว้างขวางขึ้น พระราชกำหนดกฎหมายที่จะไว้สำหรับจะไ้ใช้ระงับปราบปรามโจรผู้ร้าย ถึงว่าใดแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นตามกาลสมัยบางตลอดมา แต่พื้นกระบวนพิจารณาอยู่เป็นอยู่เดิม ซึ่งเป็นการลงเวลาชานาน ไม่สมแก่กาลสมัย ไม่ไ้ทำทุกขอ..."

ในการจัดคนปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ก็เพื่อที่จะดำเนินนโยบายให้สอดคล้องกับการป้องกันประเทศ นโยบายการต่างประเทศ นโยบายทางการเมือง และเศรษฐกิจอันเป็น การปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย เพื่อที่จะรักษาเอกราชของประเทศไว้ เพราะการรักษาความสงบภายในนั้นมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการจัดการป้องกันประเทศทางทหารเลย เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งที่จะเป็นสิ่งที่สนับสนุนและสร้างเสริมความเข้มแข็งทั้งภายในประเทศและการป้องกันประเทศที่จะต้องรับแรงการจัดการโดยเร็ว

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ พระราชดำรัสทรงแถลงพระบรม
ราชวินิจฉัยแก้ไขการปกครองแผ่นดิน หน้า ๔.

การจัดการ และการปฏิรูปตำรวจ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในมณฑลกรุงเทพฯ

การที่ถูกคุกคามจากจักรวรรดินิยมตะวันตก และการที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันภายในบ้านเมืองให้สงบลงได้ ประกอบกับการทำงานของเจ้าหน้าที่กรมพระนครบาลขาดประสิทธิภาพ รัฐบาลไทยจึงจำเป็นต้องทำการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงภายในกรมพระนครบาล เพื่อให้จะได้สามารถรับสถานะการณที่เกิดขึ้นภายในบ้านเมือง ซึ่งมีความสำคัญต่อความเป็นเอกราชของประเทศ และความทุกข์สุขของราษฎร การจัดการในระยะแรกนั้นไม่ได้เป็นการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงภายในกองตระเวนชายขวา ซึ่งรับผิดชอบในหน้าที่ด้านนี้อยู่ แต่เป็นการจัดตั้งกองโปลิศชนิคมแบบยุโรปขึ้นมา เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ และปัญหาคอร์รัปชันที่ก่อเกิดความสงบสุขภายในบ้านเมือง ดังพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรารภว่า

"....บ้านเมืองมักมีเหตุการณ็คอร์รัปชันก่อความสงบสุขของราษฎรอยู่เนื่อง ๆ ล่าพั้งชาหลวงกองจับซึ่งเป็น ข้าราชการขึ้นกรมเมืองหรือนครบาล มีอาจสามารถระงับเหตุการณ็ และปรามปรามคอร์รัปชันให้ราบคาบลงได้ จึงทรงพระราชมารห์ที่จะจัดตั้งกองตำรวจ เช่นเดียวกับต่างประเทศ หรือในประเทศสิงคโปร์ อินเดีย เมื่อครั้งยังเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ และได้จัดตั้งกองตำรวจเป็นผลดีมากอน...."

*ตามความที่อ้างอิงไว้ในหนังสือ คู่มือตำรวจนครบาล ของ พลต.ท. ชีรบุณ จิตการวิสัย หน้า ๕๐.

ดังนั้นจึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จ้างกับตัน เอส เบิร์ด เอเมส
(Captain Samuel Joseph Bird Ames) เป็นผู้จัดตั้งกองโปลิศขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๐๓

การจัดตั้งกองโปลิศระหว่าง พ.ศ. ๒๔๐๓ - ๒๔๓๓

กองโปลิศที่จัดตั้งขึ้นรักษาความสงบเรียบร้อยภายในกรุงเทพฯ นี้ได้เริ่มปฏิบัติหน้าที่
รักษาการครั้งแรกในท้องที่ตำบลสำเพ็ง* โดยในระยะแรกพลโปลิศที่จ้างเข้ามาส่วนใหญ่เป็น
คนชาติแขกมลายู แคนกันเคีย ที่เคยเป็นลูกเรือของกับตันเอเมสนั่นเอง** ต่อเมื่อภายหลัง
จึงได้จ้างเอาคนไทยและคนที่เคยเป็นคนตระเวนในอินเดียนและสิงคโปร์มาก่อนเข้ามาเป็นพลโปลิศ
กองโปลิศที่ตั้งขึ้นนี้ไม่มีชื่อเรียกว่า "กองโปลิศคอนสเทเบิล" (Police Constable)***
ที่ทำงานอยู่ใกล้กับโรงกะทะ**** (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอสัมพันธวงศ์ ส่วนโรงกะทะเป็น
ที่ตั้งของสำนักงานใหญ่ของธนาคารไทยพาณิชย์) การปฏิบัติหน้าที่ในระยะแรก เพราะเหตุที่ตั้ง
ขึ้นครั้งแรกและเป็นของใหม่ในสายตาของราษฎร จึงทำให้ประสบปัญหาต่าง ๆ เช่น ชาวภู
มิลึงคัมว่าควย อำนาจ หน้าที่ ภาษาที่พูด การขาดความเชื่อถือ และการไม่ได้รับความร่วมมือ
จากราษฎร ซึ่งเห็นไปว่าเป็นของแปลก ที่มีแขกโปก่นำม้ายืนค้อม ๆ มอง ๆ ตามถนน ตรอก

* เริ่มรักษาการในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๐๖

** กับตันเอเมส เป็นคนเชื้อชาติอังกฤษ มีอาชีพเป็นกับตันเรือใบขนาดใหญ่ สี่เสา-
กระโถง ตระเวนค้าขายอยู่ในนาน่วมหาสมุทรแอตแลนติก แล้วเปลี่ยนเส้นทางเข้ามาค้าขาย
ในเอเชียแถบอินเดียน ลังกา สิงคโปร์ พม่า และไทย จึงได้เปลี่ยนใจเลิกอาชีพทางเดินเรือ
มาเป็นช่างรับเหมาก่อสร้างในกรุงเทพฯ และได้เข้ามาเป็นผู้บัญชาการกองโปลิศดังกล่าว

*** โปลิศในสมัยนั้นคนนิยมเรียก "หมาตา" มากกว่า ตามภาษามลายู ซึ่งโปลิศส่วนใหญ่เป็นแขกมลายู ที่มาจากสิงคโปร์ เมื่อใครถูกจับก็พากันพูดว่า "หมาตาเสียะ" ตามภาษา
พูดของคนจีนย่านสำเพ็ง

**** ต่อมาย้ายไปอยู่สามแยกถนนประตู ที่เรียกว่ากองโปลิศสามแยกหรือ "ซำกักโล้ว"

๑ ศิลปากร กรม ประชุมพงศาวดาร ภาค ๑๒ เล่ม ๑๐ หน้า ๓๓๒.

ชอย จึงได้พากันกลับแกลงต่าง ๆ นานา แต่สิ่งที่สร้างความยุ่งยากให้แก่องค์ปอลีตอย่างมากที่สุดก็คือปัญหาคนในบังคับและปัญหาอื่นที่ก่อการวิวาท ปล้นจี้ ทำร้ายกันอยู่เสมอ ๆ^๑

ต่อมาเมื่อได้มีการปรับปรุงองค์ปอลีต จึงได้ขยายเขตรักษาการให้กว้างขวางมากขึ้น โดยปฏิบัติหน้าที่รวมกันกับทหารที่ทรงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ (รัชกาลที่ ๕) ให้พระมหามন্ত্রীศรีธรรมาธิราช สมุหกรมพระตำรวจขวา จัดทหารรักษาดูตามถนนในเขตกำแพงพระนคร เป็นการช่วยเหลือองค์ปอลีตที่ตรึงรักษาการในท้องที่กว้างขวางมาก เพราะการขยายตัวของบ้านเมือง เป็นไปอย่างรวดเร็วตามภาวะเศรษฐกิจ และการเพิ่มของพลเมือง ส่วนท้องที่นอกกำแพงพระนครก็มอบให้ เป็นหน้าที่ของพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง จัดจ้างปอลีตออกตรวจตรารักษาดู ท้องที่ด้านตะวันออก พระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจุฑามณีศรีมิตร กับพระสุริยภักดี เจ้ากรมพระตำรวจสมุหทหารซ้าย จัดจ้างปอลีตขึ้นรักษาลาดตระเวน จับโจร ฝูรายในท้องที่ ด้านตะวันตก^๒ สำหรับในท้องที่ที่มีชาวต่างประเทศตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่จำนวนมาก และเป็นเขตชุมนุมชนก็ให้จ้างเอาแขกอินเดียน แขกมลายู ที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของกัปตันเฮมส์ เป็นผู้รักษาการ

การที่ทำเช่นนั้นก็เพราะจะได้ลดปัญหาเรื่องภาษาพูด และขนบธรรมเนียมที่แตกต่างกันกับของไทย ซึ่งถ้าให้ปอลีตที่เป็นคนไทยไปรักษาดูการในท้องที่นั้นอาจจะทำให้เกิดการขัดแย้งกันหรือการปฏิบัติหน้าที่เป็นไปอย่างไม่ได้ผลเท่าที่ควร^๓

— การประกาศใช้กฎหมายปอลีต ๕๓ ข้อ

กฎหมายฉบับนี้ได้ว่าเป็นข้อบังคับฉบับแรกของตำรวจ ซึ่งได้ตราออกมาใช้ใน ร.ศ. ๕๕ (พ.ศ. ๒๔๑๘) โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้พระยา

ฉัตรชัย จิตตารัตน์ คู่มือตำรวจนครบาล หน้า ๕๐๕๑

ประมวลกฎหมาย เล่ม ๒ วันอาทิตย์ กันยายน จ.ศ. ๑๒๓๗ (พ.ศ. ๒๔๐๘)

หน้า ๑๔๕.

^๓เสถียร โกเศศ พจนานุกรม เล่มที่ ๑ หน้า ๔๕.

ภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี พระยามหามุนีศรี พระยาศรีสุทนต์ พระยาอินทราธิบดีสีหราช-
รองเมือง พระยาพิเรนทรเทพ และพระยาสุริยภักดี ร่างเป็นกฎหมายโปลิศ รักษาพระนคร
ขึ้นมา โดยมุ่งหมายให้เป็นข้อบังคับของกองโปลิศในการบริหารและปฏิบัติหน้าที่ เพื่อระงับเหตุ
โจรผู้ร้ายภายในพระนคร โดยประกาศออกมาใช้ในวันพุธขึ้นสิบค่ำ เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๑๘^๑
จากกฎหมายฉบับนี้นับเป็นการวางระเบียบแบบแผนภายในกองโปลิศ ขึ้นครั้งแรกเพราะได้กำหนด
อำนาจ หน้าที่ ตำแหน่งการบริหาร และคุณสมบัติของคนที่จะจ้างเป็นโปลิศ ตลอดจนข้อปฏิบัติ
ในการจัดจ้างพลโปลิศดังนี้

ก. การบริหารและการบังคับบัญชา

โดยที่กัปตันเฮมส์ที่จ้างมาจัดตั้งกองโปลิศมีฐานะเป็นพลเรือนทำการจัดจ้างเอา
คนไทย แหกอินเดียน แหกมลายู เข้ามาเป็นพลโปลิศ การบริหารบังคับบัญชาจึงเป็นแบบนาย
ปกครองลูกจ้างมากกว่า การบังคับบัญชาในกองโปลิศจึงเป็นการแบ่งอย่างง่าย ๆ ได้ดังนี้

- อินสเปกเตอร์ เฮนเนรอล (ผู้บังคับบัญชากองโปลิศ) คือ กัปตันเฮมส์
- ชีฟ โปลิศ ออฟฟิศเซอร์ เป็นเจ้าพนักงานชั้นผู้ใหญ่ และเป็นผู้ช่วยของ
อินสเปกเตอร์ เฮนเนรอล
- สายันเมเยอร์ สายันกอปัน (เทียบได้กับนายสิบ)
- คอนสเตเบอ์ เป็นพวกพลโปลิศ^๒ *

* ในขณะนั้นยังไม่มีชื่อเรียกเป็นภาษาไทย

^๑ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓ วันอาทิตย์ เดือนกันยายน จ.ศ. ๑๒๓๗ (พ.ศ.
๒๔๑๘) หน้า ๑๔๕.

^๒"กฎหมายโปลิศ ๕๓ ข้อ" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒ วันอาทิตย์เดือนกันยายน
จ.ศ. ๑๒๓๗ (พ.ศ. ๒๔๑๘) หน้า ๑๔๕ (ข้อ ๑ - ๒)

นอกจากนี้โปลิสอีกพวกหนึ่งซึ่งเอกชนได้รักให้กองโปลิสเป็นผู้จัดจ้างขึ้นมา โดยเอกชน
ผู้นั้นยอมจ่ายเงินเดือน ค่าเครื่องแต่งกาย เครื่องใช้ต่าง ๆ เอง ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ไป
เป็นยาม รักษาการตามสถานที่หรือท้องที่ผู้จ้างต้องการ เช่น บ้านเรือน สถานร้านค้าหรือท้องที่
ใดที่หนึ่ง โดยพลโปลิสเหล่านี้จะอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของกองโปลิส และมีอำนาจหน้าที่เหมือน
พลโปลิสรักษาการทุกประการ^๑

ส่วนใหญ่มักจะเป็นชาวต่างประเทศ สถานราชการของต่างประเทศ หรือร้านบริษัทเป็นผู้
ขอจัดจ้างขึ้นมา โดยกองโปลิสนี้จะอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของกรมพระนครบาลโดยตรง ไม่เกี่ยว
ข้องกับกองตระเวนชายชาวที่มีมาแต่โบราณ

ข. อำนาจหน้าที่ของโปลิส

ตามกฎหมายโปลิส ๕๓ ข้อ ได้กำหนดให้มีอำนาจหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อย
และจับกุมผู้กระทำความผิด แต่เฉพาะในท้องถนนเท่านั้น สำหรับท้องที่นอกเหนือจากถนนนั้นได้มอบให้
อยู่ในความรับผิดชอบของกองตระเวนชายชาว ซึ่งบังคับบัญชาคนตระเวน อำเภอกำนัน เป็น
ปกครองดูแลความสงบเอง เว้นแต่จะได้รับคำสั่งจากอินสเปกเตอร์ เยเนอรัล ให้ไปรักษาการ
ในท้องที่หนึ่งท้องที่ใดโดยเฉพาะ^๒ ตามหน้าที่กำหนดไว้นี้โปลิสจะต้องเป็นผู้คอยจับกุมผู้ทำความผิดกฎหมาย
บนท้องถนนหรือเมื่อมีโจรมาพ้องร้องต่อโปลิส ให้จับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง คอยระงับการวิวาท
คอยเตือนในการใช้รถใช้ถนน และคอยตักเตือนประชาชนให้ระวังเพลิงไหม้ ตลอดจนถึงการดูแล
ประชาชนให้รักษาความสะอาดบนท้องถนนสำหรับผู้กระทำความผิดที่ถูกจับกุมนั้นถ้าหากเป็นโทษเบา เช่น
ก่อกวนวิวาท ฉกชิงวิ่งราว ก็นำตัวส่งให้ อินสเปกเตอร์ เยเนอรัล และตระลาการในกอง

^๑ "กฎหมายโปลิส ๕๓ ข้อ" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒ วันอาทิตย์ เดือน
กันยายน จ.ศ. ๑๒๓๗ (พ.ศ. ๒๔๑๘) หน้า ๑๔๕ (ข้อ ๔).

^๒ ดู ข้อ ๔๕.

โปลิศ เป็นผู้ชำระให้เสร็จภายใน ๑๕ วัน แต่ล่าตกลงกันไม่ได้ หรือเป็นคดีความโทษ
ฉกรรจ์ก็ให้ส่งฟ้องต่อศาลอาญาตามกระทรวง เป็นผู้ชำระตามกฎหมายแผ่นดิน^๑

ค. การแต่งกายและอาวุธของโปลิศ

ในระยะแรกไม่ได้กำหนดให้มีเครื่องแบบแต่อย่างใด แต่ให้โปลิศแต่ละคน
แต่งกายตามความนิยม ทั้งนี้ก็เพราะโปลิศที่จ้างเข้ามามีทั้งคนไทย เขมรอินเดียน เขมรลาว
และการตั้งกองโปลิศก็ยังไม่ได้จัดตั้งเป็นระเบียบแบบแผนแต่อย่างใด ยังอยู่ในระยะการทดลอง
ปฏิบัติหน้าที่เท่านั้น จนใน พ.ศ. ๒๔๓๓ เมื่อสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นนครสวรรค์
ซึ่งเคยเป็นทูตไทยประจำกรุงลอนดอนได้เข้ามารับตำแหน่ง เสนาบดีกรมพระนครบาลได้นำเอาแบบอย่าง
การจัดการตำรวจแบบอังกฤษ เข้ามาจัดการกองโปลิศในสยาม โดยจัดให้เหมือนกับพวก "Bow
Street Runner"^{*} ประกอบกันในสมัยต่อมา โปลิศที่จ้างเข้ามามีจำนวนคนไทยมากขึ้น
จึงได้คิดเครื่องแบบของโปลิศขึ้นมาใช้เป็นเครื่องแบบสีน้ำเงิน สวมหมวกยอดเรียกว่า "หมวก
เฮลเม็ต" (Helmet) สำหรับตัวนายโปลิศ นั้นยังนุ่งผ้าถุงแบบโจงกระเบน แต่งเข้ากับเสื้อ
แบบใหม่ ส่วนพวกพลโปลิศ สวมกางเกง ตามสมัยนิยม และสวมเสื้อฟอร์มตามที่กำหนดไว้
เป็นสีน้ำเงิน ที่เป็นชาติเขมรอินเดียนโพกผ้า ก้อนุญาตให้สวมหมวกทับลงไปบนผ้าโพกศีรษะได้ตาม
ธรรมเนียมของเขมรผู้ชาย ซึ่งภายหลังต่อมาตัวนายโปลิศได้เปลี่ยนการแต่งกาย จากนุ่งโจงกระเบน

^{*}เป็นชื่อเรียกตำรวจของประเทศอังกฤษในสมัยโบราณ

^๑"กฎหมายโปลิศ ๕๓ ข้อ" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒ วันอาทิตย์ เดือนกันยายน
จ.ศ. ๑๒๓๔ (พ.ศ. ๒๔๑๔) หน้า ๑๔๔ - ๑๖๔ (ขอ ๑๔ - ๕๓)

ไปเป็นสวมกางเกงทั้งหมด และหมวกเชดเม็ต ก็ดัดแปลงมาเป็นหมวกกะโหล่ ทรงคล้ายรูป
โอคว่า ทากวน้ำมันสีคำ^๑ ซึ่งได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเรื่อยมา สำหรับอาวุธของพลโปลิส
นั้นได้กำหนดให้ใช้ตะกระบอง และดาบเท่านั้น โดยแล้วแต่ใครจะจัดหาเอง ซึ่งทำให้
อาวุธมีขนาดต่าง ๆ กันตามความถนัดของแต่ละคน ในเวลารักษาหน้าที่ตามปกติก็ใช้ดาบและ
กระบองพกติดตัว นอกจากในเวลาที่มีเหตุการณ์ร้ายแรงเกิดขึ้น เช่น การก่อการวิวาทจลาจล
กองโปลิสก็จะแจกปืน ที่เรียกว่า "ปัสตัน" ให้แก่พลโปลิสออกมาใช้ในการระงับปราบปราม^๒

ดั่งเสถียร โกเศศ ได้เขียนไว้ในหนังสือพื้นความหลังของท่านตอนหนึ่งว่า

"...ท่านผู้ใหญ่หนึ่ง ซึ่งบัดนี้ถึงอนิจกรรมเสียแล้ว ท่านเคยอยู่ใน
ตำแหน่งเกี่ยวข้องกับกรมตำรวจ เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า เครื่องแบบตำรวจที่
แรกเค็มมุงกางเกงขายาว ไม่มีรองเท้าสวม แต่ตัวนายนั้นนุ่งผ้าม่วง ที่สูง
ขึ้นไปนั้นนุ่งมวงเชิง ส่วนหมวกดูเหมือนจะเป็นรูปสี่เหลี่ยม ไม่มีกระบังเป็น
หมวกแครง ส่วนเสื้อเป็นผ้าสีครามแก่ ข้อมือแลคอแครง ขาพู่เจ้าใช้คำว่า
เหมือนเพราะจำไม่ไคสนิท ตำรวจที่กล่าวนี้เวลาเค็มยามถือไม้ตะพคขนาด
ยาว เป็นไม้แล้วแต่ใครจะหาเอาเอง เพราะฉะนั้นจึงมีขนาดต่างกัน..."^๓

ง. การจัดจ้างพลโปลิส

ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของบีบีโปลิส ออฟฟิศเซอร์ เป็นผู้จัดจ้าง และทำสัญญาจ้าง
เอง ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากลำบากไม่น้อย เพราะชาวไทยไม่นิยมเลื่อมใสในอาชีพโปลิส ถือว่า
เป็นจำพวกคนยอมเฝ้ายามตามท้องที่ และยังคงอยู่ในข้อบังคับอันเข้มงวดของกองโปลิส ดังนั้น
ผู้ที่มาสมัครรับจ้างเป็นโปลิสส่วนใหญ่จึงเป็นพวกทาส แหก ไพร หรือข้าราชการที่หนีมาหา

^๑ T. Chattaris op.cit., pp 18 - 20.

^๒ "กฎหมายโปลิส ๕๓ ขอ" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒ วันอาทิตย์ เดือนกันยายน
จ.ศ. ๑๒๓๓ (ร.ศ. ๒๔๑๔) หน้า ๑๔๕ ขอ ๒.

^๓ เสถียร โกเศศ พื้นความหลัง เล่ม ๑ หน้า ๘๘.

รายได้พิเศษจากเงินเคื่อนโปลิส จึงทำให้กองโปลิสได้คนที่ขาดความรู้ ขาดระเบียบวินัย เมื่อไม่พอใจทำราชการก็มักหลบหนีหน้าทีไปโดยไม่แจ้งการลาออกล่วงหน้า ทำให้งานของ กองโปลิสไม่ก้าวหน้าไปเท่าที่ควรเพราะขาดกำลังคน และคนไม่มีคุณภาพ ดังนั้นกฎหมาย โปลิส ๕๓ ข้อ จึงได้กำหนดข้อปฏิบัติ คุณสมบัติในการจัดจ้างคนเข้ามาเป็นโปลิส และ กำหนดข้อปฏิบัติและบทลงโทษ แก่ผู้ที่เข้ามาหาผลประโยชน์จากเงินเคื่อนในกองโปลิส

ในสมัยของกัปตันเฮมส์ แม้จะเพิ่มจำนวนโปลิสขึ้นทุกปี แต่ก็ไม่สามารถที่จะแก้ ปัญหาการขาดกำลังคน ปฏิบัติหน้าที่และรักษาการตามท้องที่ได้อย่างพอเพียง เพราะคนไม่ สมักใจเข้ารับราชการในกองโปลิส ทั้งยังเป็นระยะที่กองโปลิสได้ทำการขยายงานและเขต รักษาการไปอย่างกว้างขวาง เพื่อให้ทันกับความต้องการที่จะป้องกันรักษาระวังปราบปราม โจรผู้ร้ายให้สงบลงไปโดยเร็ว ทำให้มีความจำเป็นต้องใช้กำลังพลโปลิส รักษาการตาม ท้องถนนในท้องที่ต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ จำนวนมาก จึงได้หาทางแก้ปัญหาโดยขอเอานักโทษ มาเป็นโปลิส* และขอเอากำลังทหารออกมาช่วยเหลือรักษาการคอยระวังปราบปรามโจร ผู้ร้าย หรือเหตุการณ์ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในเขตกรุงเทพฯ ซึ่งมักเกิดการวิวาทกันระหว่าง พวกองครักษ์ พวกลูกจ้างของทางใหญ่ ๆ บ่อยครั้ง เช่น ลูกจ้างทางวินเซอร์ ซึ่งได้เกิดการวิวาท กันครั้งใหญ่ใน พ.ศ. ๒๔๒๒ เป็นต้น^๒ อีกทางหนึ่งนั้นเพราะเหตุที่การควบคุมดูแลของ กรมพระนครบาลทำได้ไม่ทั่วถึง บรรดาคนพาล โจรผู้ร้ายจึงได้กำเริบขึ้นทั่วไป โดยเฉพาะ ในตอนต้นของสมัยรัชกาลที่ ๕ เพราะเห็นว่าพระเจ้าแผ่นดินยังทรงเยาว์วัยอยู่ การบริหาร การปกครองประเทศยังกระทำไม่ได้เต็มที่ ซึ่งก็ไ้ทรงให้บรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ และ ข้าราชการผู้ใหญ่จัดการรักษาความสงบของบ้านเมือง ทำการระงับโจรผู้ร้ายในท้องที่ที่ตนตั้ง

✓ เข้าใจว่าเป็นนักโทษชั้นดี ที่มีความประพฤติเรียบร้อยและกำลังจะพ้นโทษใน ระยะเวลาอันสั้น

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร ราชการแผ่นดิน เล่ม ๑ หน้า ๗๕.

๒๓. หน้า ๗๔.

บ้านเรือนอยู่ แต่ก็มีข้าราชการบางคนได้มีส่วนส่งเสริมสนับสนุนให้คนเรายกกำไรมากขึ้น จากการ
ดำเนินการเช่นนั้นจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ในระยะแรกมีกอง保利ศตั้งขึ้น รักษาการตามท้องที่
บ้านเรือน ข้าราชการขุนนางผู้ใหญ่ตั้งอยู่ โดยแบ่งแยกไม่ขึ้นต่อกอง保利ศของกัปตันเฮมส์เป็นกอง
กองเดียวกันทั้งหมด

— การจัดทหารรักษาการท้องที่ช่วยเหลือกอง保利ศในเขตพระนคร

ในระยะที่กอง保利ศตั้งขึ้นยังไม่มั่นคงและเจริญพอ เพราะชาวกำลังคนและมุ้งที่จะรักษา
ความสงบเรียบร้อยแต่เฉพาะในเขตชุมชนชนที่พลเมืองอาศัยอยู่หนาแน่น ซึ่งท้องที่ส่วนใหญ่จะอยู่
นอกเขตกำแพงพระนคร ดังนั้นท้องที่ภายในเขตกำแพงพระนครและนอกเหนือจากท้องที่ที่保利ศ
รักษาการอยู่ จึงขาดเจ้าหน้าที่รักษาการตรวจตรา ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า —
เจ้าอยู่หัว จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดเอาทหารและพระตำรวจออกเดินตระเวนตรวจตรา จับกุม
โจรผู้ร้าย ช่วยเหลือกอง保利ศ ดังได้ปรากฏในราชกิจจานุเบกษาว่า

"....ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งพระอินทรเทพ เจ้ากรมพระตำรวจ
ใหญ่ขวาเป็นตราการที่ ๑ พระศักดาภิเษวรฤทธิ เป็นตราการที่ ๒
เป็นพนักงานชำระและตัดสินความ ราษฎรวิวาทและเกิดชกตี แลฉกชิงวิ่งราว
และเป็นคนมีความผิดอยู่ภายในเขตกำแพงพระนคร และให้จัดทหารออกเดินรักษา
ถนนหลายตำบล คอยจับโจรผู้ร้าย หวังทั้งกลางวันกลางคืน โปรดเกล้าฯ ให้
จำหน่ายพระราชทรัพย์หลวง เป็นเงินเดือนพระราชทานแก่พวกทหารทุก ๆ เดือน..."*

* ทหารกรมนี้เป็นกรมทหารหน้า ซึ่งมีเจ้าหมื่นไวยวรนาถเป็นผู้บังคับการที่ ๑ เป็น
ผู้บังคับบัญชา

คำทรงราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ สมัย
รัชกาลที่ ๕ หน้า ๒๕๖ - ๒๖๖.

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑ วันอาทิตย์ เดือนกรกฎาคม จ.ศ. ๑๒๓๖

(พ.ศ. ๒๔๑๙) หน้า ๑๐๕.

การให้ทหารออกมาช่วยเหลือรักษาการตามท้องที่ต่าง ๆ ได้ฉวยโอกาสปัญหาการขาดกำลังคนไปอย่างมาก แต่ทหารมักจะทำผิดข้อบังคับและกฎหมายไปลึกรักษาพระนคร เสมอ เพราะไม่ทราบถึงอำนาจหน้าที่ของปolic์พอ ถึงอย่างไรทหารก็เป็นผู้ที่รักษาการอย่างเคร่งครัด และซื่อตรงมาก ทหารได้ช่วยเหลือปolic์รักษาการในท้องที่จนถึง พ.ศ. ๒๔๒๖ จึงได้ถอนออกไป เพราะมีเหตุจำเป็นต้องใช้กำลังทหารไปประจำการแทนทหารที่รักษาการอยู่ในกรม ถึง ๙๐๐ คน ซึ่งถูกส่งไปปราบพวกฮ่อในศึกครั้งที่ ๒ และยังคงถูกส่งไปฝึกเตรียมไว้เพื่อเป็นกำลังสนับสนุนอีก ๙๐๐ คนเศษ จากความจำเป็นที่ต้องถอนทหารรักษาการตามท้องถื่นไป กรมหมื่นภูวเรศธำรงศักดิ์ เสนาบดีกรมพระนครบาล จึงได้เร่งจ้างคนเข้าเป็นปolic์รักษาการแทนในท้องที่ ๆ ทหารเคยรับหน้าที่อยู่ ซึ่งต่อมาภายหลังจากการปราบพวกฮ่อเสร็จ ทหารก็กลับเขามารักษาการตามถื่นในท้องที่เขตกำแพงพระนครตามเดิม จนถึง พ.ศ. ๒๔๓๑* จึงได้ถอนกำลังทหารไปอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งก็ได้เลิกใช้กำลังทหารรักษาการท้องที่ช่วยเหลือกองปolic์ตั้งแต่นั้นมา ความพระราชหัตถเลขาที่มิไปยังกรมพระนครบาลว่า

"....การรักษาถื่นในบัดนี้ ยังเป็นหน้าที่ของทหารอยู่ บางแห่งเป็นความลำบากหลายประการ จะขอเลิกถอนทหาร ซึ่งรักษานาที่ตามถื่น ขอให้กรมพระนครบาลจัดปolic์มารักษาตามหน้าที่ของกรมพระนครบาล จะได้ไม่แยกย้ายกันเป็น ๒ นาที่ เห็นว่าเป็นการชุลบแลว จึงได้อนุญาตให้ถอนทหารในกรมพระนครบาล จัดปolic์รักษาท้องที่ซึ่งทหารรักษาอยู่แต่ก่อนนั้นต่อไป..."^๒

ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะเหตุวามักเกิดความยุ่งยาก เรื่อง การบังคับบัญชาอำนาจหน้าที่และการทำงานก้าวกายกัน จึงได้มีการตกลงกันยกให้เป็นหน้าที่ของกองปolic์เป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด

* การถอนทหารครั้งนี้ สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ผู้บังคับการกรมมยุทธนาธิการได้กราบบังคมทูลขอถอนทหารมาก่อน พ.ศ. ๒๔๓๑ แล้ว.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหารราชการแผ่นดิน ภาค ๑ หน้า ๖๔.

๒. หน้า ๒๑๓.

เพราะเห็นว่าการของกองโปลิศได้เจริญขึ้นมากแล้ว และจำนวนพลโปลิศก็มีเพียงพอจะรักษาการตามท้องที่ในพระนครได้ทั่วถึง ยกเว้นจะมีเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้นก็ให้ขอความช่วยเหลือไปยังกรมยุทธนาธิการ และกรมทหารเรือ ให้ส่งกำลังทหารมาช่วยระงับปราบปรามเป็นครั้งคราว

— ปัญหาการรักษาการท้องที่ของโปลิศภายหลังการถอนทหารที่รักษาการตามท้องถนน

เมื่อกองโปลิศได้เข้ามารักษาการตามท้องที่แทนทหารก็เกิดปัญหาตามมา คือ บรรดาทหารได้หมดความเกรงกลัวไม่เหมือนแต่เดิม ที่มีทหารรักษาการอยู่ เมื่อทำผิดถูกจับกุมก็จะถูกส่งให้กรมทหารเป็นผู้ลงโทษทันที แต่กองโปลิศเมื่อจับกุมทหารที่ทำความผิดแล้ว ไม่มีอำนาจกักขัง หรือลงโทษเอง จะต้องแจ้งให้กรมยุทธนาธิการเป็นผู้ลงโทษ ซึ่งเป็นการล่าช้า บรรดาทหารบางกลุ่มจึงถือโอกาสส่อความวุ่นวาย วิวาทชนแห่งราษฎร ตลอดจนถึงโปลิศที่รักษาการอยู่เนื่อง ๆ บางครั้งก็พากันเสพยา มีนเมาเที่ยวเดินเป็นกลุ่ม ๆ ทำลายโปลิศ ขู่มิร้ายและทำอนาจารต่อผู้หญิง โดยไม่เกรงกลัวโปลิศ เพราะถือว่าเป็นเพียงพวกนายยาม คนตระเวนคนยาม ไม่เหมือนกับทหารที่เคยรักษาการ ซึ่งมีอำนาจลงโทษทหารด้วยกันได้อย่างเต็มที่ พลตระเวนที่รักษาการไม่สามารถที่จะห้ามปราบจับกุมได้ เพราะเกินกำลัง และการปฏิบัติหน้าที่ของคนตระเวนก็มักจะแยกย้ายกันรักษาการบริเวณแห่งละคนสองคนเท่านั้น หรือในบางครั้งในการจับกุมทหาร ๆ ก็มักไม่พอใจ ยกพวกมาจำนวนมาก ๆ มาก่อการวิวาทคอยทำร้ายพวกคนตระเวนอยู่เนื่อง ๆ เป็นที่สร้างความลำบากยุ่งยากให้แก่กองตระเวนอย่างมาก เพราะเป็นการเพิ่มภาระรับผิดชอบให้แกกองตระเวนมากขึ้น และการปฏิบัติหน้าที่ก็ไม่สามารถทำได้เต็มที่เนื่องจากถูกทหารรบกวนอยู่เสมอ ๆ จนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความวิตกและเป็นห่วงในเรื่องนี้อย่างมาก เพราะเป็นการก่อกวนความสงบสุขของบ้านเมือง ดังจะเห็น

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๕๔ ที่ ๔๔/๑๑๒ นายโปรงสารวัตรแขวง กราบพล
เสนาบดีกรมพระนครบาล ลงวันที่ ๒๔ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๒.

จากพระราชหัตถเลขาถึงกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงนครบาล กล่าวว่

"....เขาด้วยกันว่าถนน ซึ่งยึดสามเส้นเกิดขึ้นพันแห่งกัน เมือง ๆ และทหารเรือแย่งยึดของตามฐาน โปโลก็ไม่ว่าจะห้ามปรามวากลาว อยางไร ใครายางนอยางไรบาง ขอใหนอกมาไทรูบ ไคจคหมายไป ถึงกรมหลวงประจักษ์ และชายอาภากร** กวยแลว...."

จึงได้ทรงกำชับเร่งให้มีการชำระไต่สวนลงโทษผู้ก่อความวุ่นวาย และหาทางแก้ไข ปัญหาให้เสร็จไปโดยเร็ว ทั้งทางฝ่ายทหารและพลตระเวน เพราะการวิวาทกันนับวันจะทวี ความรุนแรงมากขึ้น อันเนื่องมาจากทางฝ่ายก๊กคั่น ผูกใจเจ็บคอบกอดการวิวาททำร้ายกัน อยู่เสมอ เมื่อพบปะกัน ในที่สุดกรมทหารบกทหารเรือ และกรมกองตระเวน จึงได้ตกลง รวมมือกันหาทางแก้ไขป้องกันไม่ให้เหตุการณ์ลุกลามต่อไปอีก โดยตั้งกองตรวจของแต่ละฝ่าย ออกตรวจตราดูแลความประพฤติของทหารและพลตระเวน คอยระงับการก่อการวิวาทระหว่าง ฝ่ายทหารกับพลตระเวน และราษฎร เหตุการณ์ต่าง ๆ จึงได้ยุติลง^๒

*พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

**พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ ประมุขพระราชหัตถเลขาที่ทรง
บริหารราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๑๖๕.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๔๕๘ ที่ ๒๔/๘๕๓ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้า
วชิราวุธ ทรงมีลายพระหัตถ์ถึงพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง วันที่ ๒๕ สิงหาคม
ร.ศ. ๑๒๖ และที่ ๓๖ / ๑๒๖ กฎว่าควยหนาที่กองตรวจของกรมกองตระเวน ประกาศ
ณ วันที่ ๕ กันยายน ร.ศ. ๑๒๖.

๒. การขอเอาไปลิสเข้ารักษาการในเขตท้องที่ตำบลบ้านสมเด็จเจ้า (สมเด็จพระยาบรมมหา -
ศรีสุริยวงศ์)

การที่อนุญาตให้บรรดาขุนนาง ข้าราชการผู้ใหญ่จัดกองไปลิสขึ้นรักษาการในเขตท้องที่
 ที่บ้านเรือนของตนเองตั้งอยู่ ทำให้กองไปลิสแบ่งแยกไม่ขึ้นตรงต่อกับต้นเฒ่า และกรมพระนครบาล
 แต่เพียงกองเดียว ดังเช่น กองไปลิสตำบลตลาดพลู ผังตะวันตก และกองไปลิสในเขตบ้านสมเด็จ
 เป็นคน เขตตำบลบ้านสมเด็จเจ้านี้ครอบคลุมตั้งแต่คลองบางกอกใหญ่ มาถึงคลองสวน โดยในท้องที่
นี้ไปลิสของกรมพระนครบาลจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเลย ทั้งนี้ก็เพราะว่า สมเด็จพระยาบรมมหา
ศรีสุริยวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน (พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๑๖) ได้รับเอาเป็นหน้าที่จัดจ้าง
ทำหน้าที่เป็นไปลิส ขึ้นแทนไปลิสของรัฐบาลเสียเอง ภายหลังต่อมาเมื่อนานจะพ้นจากตำแหน่งผู้
 สำเร็จราชการแผ่นดินแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่มีใครกล้าที่จะส่งไปลิสเข้าไปรักษาการในตำบลนี้ เนื่องจาก
 เป็นท้องที่ที่มีญาติพี่น้อง บริวารของท่านทั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ การจับกุมข่มขืนจะมีความลำบาก เพราะ
 ยังเกรงอิทธิพลของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์

สภาพเช่นนี้จึงมีใจผู้ร้าย การก่อการวิวาทเกิดขึ้นอยู่เสมอ เพราะเหตุว่าการจับกุมของ
 ไปลิสที่จ้างขึ้นมานั้นไม่ไฉน ผู้ถูกจับกุมและผู้ทำความผิดมักจะเป็นญาติ พี่น้อง บริวารของสมเด็จพระ
 ยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เสียเอง การลงโทษว่ากล่าว ตักเตือนก็มีแต่ความลำบากยุ่งยาก
 จน พ.ศ. ๒๔๒๓ เมื่อสมเด็จพระยาศรีสุริยวงศ์ได้ถึงแก่พิราลัย กองสูงสุดอังกฤษจึงได้มีหนังสือร้อง
 ขอมายังรัฐบาลขอให้ส่งกำลังไปลิสเข้าไปช่วยรักษาการที่ตึกขาว * อันเป็นที่อยู่ของพวกแขกและคนใน
 บังคับของอังกฤษ ทั้งบ้านเรือนอาศัย และทำการค้าขายอยู่ ประกอบกับได้มีคำร้องจากนายอำเภอ

* อยู่ในฝั่งธนบุรี ซึ่งมีตึกแขกค้าขายอยู่ที่ตำบลบ้านสมเด็จ ซึ่งเรียกว่าตึกขาวตึกแดง

๑ รัช เรื่องศิลป ประวัติศาสตร์ไทย สมัย ๒๓๕๒ - ๒๔๕๓ ตอนที่ ๑ ด้านสังคม หน้า ๓๓๔.

๒ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
 ราชการแผ่นดิน ภาค ๑. หน้า ๕๔ - ๕๕

ปกครองท้องที่ (หมื่นรองชาญไชย) อนันตติงค* กราบทูลมายังกรมหมื่นภูวเรศชำระศักดิ์
เสนาบดีกรมพระนครบาล ดังมีใจความว่า

".... ท้องที่ข้าพระพุทธเจ้ารักษานั้น มีอายุคนรายชุกชุม มักชกลักดี
ซึ่งวังราว พันแห่งกันค้ายอยู่เนือง ๆ แลเมื่อก่อน ข้าพระพุทธเจ้ายังไม่ได
เป็นที่อำเภอนั้น ข้าพระพุทธเจ้าทราบเกล้าฯ ว่า อายุเสื่อม แห้งอายุ
กรณตายครั้งหนึ่ง มีอายุคนรายชุกชุม ทหารแต่ตายครั้งหนึ่ง....
ที่ตำบลเหลาหมื่นอายุคนรายชกลักดีซึ่งวังราวพันแห่งกันค้ายอยู่เนือง ๆ แลเมื่อ
เครื่องสาตราวุธทั้งเวลากลางคืน แลเงิน แลกกับราษฎรชาว บ้าน
ลูกคาที่ไปมาด้วยความเดือดร้อนมาก ร้องทุกข์กับข้าพระพุทธเจ้าอยู่เนือง ๆ ว่า
ให้ข้าพระพุทธเจานำขอความขึ้นกราบทูลฝ่าพระบาททรงทราบ จะขอรับพระ
ราชทานโปสิตรักษาท้องที่จะไต่จับโจรผู้ร้าย ๆ จะไต่เกรงกลัวโดยมาก
ราษฎรจะได้มีความสุขเหมือนสมณสาเพ็ง..."

จากคำร้องขอของฝ่ายปกครองท้องที่และกงสุลต่างประเทศนี้เอง รัฐบาลจึงได้ถือ
โอกาสใช้เป็นข้ออ้างเข้าเกลี้ยกล่อม ขุนนางข้าราชการผู้ใหญ่ของตระกูลขุนนาง เช่น เจ้าพระยา
สุรพงษ์ไวยวัฒน์ พิศนาคีขอเอาโปสิตรักษาท้องที่ไปรักษาการในท้องที่ ตำบลบ้านสมเด็จ

* ในสมัยรัชกาลที่ ๕ กรมพระนครบาลได้ตั้งตำแหน่งนายอำเภอประจำตำบลขึ้น ให้มี
หน้าที่คอยปราบปรามโจรผู้ร้าย และดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในท้องที่ที่จัดเป็นตำบลในเขต
อำเภอชั้นในกรุงเทพฯ โดยมีบรรดาศักดิ์เป็นหมื่นทุกคน ถือศักดินา ๒๐๐ ไร่ เช่น หมื่นรอง
ชาญไชยเป็นอำเภอ ตำบลถนนตึกแดง หมื่นชาญพิทักษ์เป็นอำเภอ หลังวัดสัมพันธวงศารามเป็นต้น

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๑ หน้า ๘๕.

เจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์พัฒนากิจ ก็ได้ออกตลกลงใจเห็นชอบกับการนำเอากอง โปลิส ของกรมพระนครบาลเขามารักษาการในตำบลบ้านสมเด็จเจ้า ตามที่กิ่งสุลตังกฎ และอำเภอท้องที่ ร้องขอ เพื่อจะได้แก้ปัญหาการจับกุมและการลงโทษให้หมดไป ดังนั้นสื่อกราบบังคมทูลของ เจ้าพระยาสุร วงษ์ไวยวัฒน์ ใจความว่า

".....ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกราบบังคมทูล พระกรุณาว่า ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าพระยา บรมมหาศรีสุริยวงษ์ฯ ทานออกไปอยู่ราชบุรี คราวหนึ่งนาน ๆ การโจรผู้ร้ายและวิวาทเกิดขึ้นชุกชุม ข้าพระพุทธเจ้าจึง ได้จากแขกนอกมาเป็นโปลิส เค้นตรวจตามถนน แตะเชิงตะพานชาวเมืองคล่อง บางกอกใหญ่ลงไปเสมอป้อมปองปัจฉามิตร ครั้นโปลิสจับได้ บาว ฟ้า บุตรหลานมาก ที่เป็นการวิวาทเล็กน้อยก็ไต่จำทำโทษไว้เขตหลา นานา แล้วปล่อยไป ที่เป็นโจรผู้ร้ายพาพันการใหญ่ก็ไต่ส่งไปตามกระทรวง เหมือน เป็นการที่ไม่ชอบใจแก่ญาติอยู่เนื่อง ๆ

ครั้งนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ คำว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะคิดรักษา ตลอดไปใด ถ้าจะให้โปลิสไปรักษาทางหาก ขอให้ข้าพระพุทธเจ้าคิดคุณนั้น พระ เสด็จ เป็นอันเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ทุกวันนี้ ไทโรเลขไต่ปากเสาวภาคสายตลอดมาถึงป้อมปัจฉามิตรแล้ว โดยโปลิสมารักษามีเหตุการขึ้น ก็ขัดกันไต่ทุกสะเหตุขึ้น ควรโปลิสรักษา เพราะโปลิสเป็นของแผ่นดิน ในการสามัคคี ญาติผู้ใหญ่ ข้าพระพุทธเจ้าจะไม่ไต่ว่าแก่ข้า พระพุทธเจ้า เมื่อโปลิสจะร้องขอให้ช่วย ข้าพระพุทธเจ้าก็จะช่วยตามการ

อนึ่งโปรดเกล้าฯ คำว่า พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นภูธรเสศธำรงศักดิ์ กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า การซึ่งขอให้ช่วยเงินเตงตรวจเงิน จะจัดให้โปลิสช่วยดูแลระวัง ตามตำแหน่งนั้นก็จะเป็น คุณ แก่แผ่นดิน..."^๑

ประโยชน์

นับแต่ พ.ศ. ๒๔๒๗ โปลิศ ที่ตำบลบ้านสมเด็จเจ้า จึงได้รวมเข้ามาขึ้นตรงต่อ
กองโปลิศ กรมพระนครบาล เป็นต้นมา

การจัดการและการปฏิรูปกรมกองตระเวน ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๓ - ๒๔๔๐

— ความเคลื่อนไหวก่อนที่จะมีการจัดการและการปฏิรูปกองตระเวนใน ร.ศ. ๑๐๔

(พ.ศ. ๒๔๓๓)

ภายหลังที่เจ้าพระยาบวรราช เสนาบดีกรมพระนครบาลได้ถึงแก่อสัญกรรม ก็ได้
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งคอมมิสชันนครบาล ขึ้นรักษาการในกรมพระนครบาล โดยมี
เจ้านายหลายพระองค์ช่วยกันวางราชการอยู่ แต่งงานราชการก็ดำเนินไปอย่างไม่ได้ผลเท่าที่ควร
เพราะขาดคนรับผิดชอบที่แท้จริง ดังนั้นเจ้าหมื่นไวยวรนาถ ผู้บังคับการทหารหน้า ซึ่งได้นำ
เอากำลังทหารมาช่วยโปลิศรักษาการในท้องที่ในเขตกำแพงพระนคร จึงได้กราบทูลชี้แจงเสนอ
ความเห็นต่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการ ขอให้กราบบังคมทูลให้โปรด
เกล้าฯ แต่งตั้งเสนาบดีกรมพระนครบาลขึ้นมาว่า

"....การที่พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งคอมมิสชัน จักรการไว้แทน
เสนาบดีกระทรวงนครบาลนั้น ราชการไม่ว่าใครจะไต่ผลเกล้ากระหม่อมเห็น
ควยว่า พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นภูวเรศธำรงศักดิ์ ซึ่งเป็นพวกเรามี
พระสติปัญญา และความสามารถที่จะจัดราชการการฉลองพระเดชพระคุณ
ในหน้าที่กระทรวงพระนครบาลได้ ควรจะโปรดเกล้าฯ ให้เป็นเสนาบดีเสีย
ทีเดียว...."

สุรศักดิ์ มนตรี จอมพลเจ้าพระยา ประวัติของจอมพลและมหาอำมาตย์เอก
เจ้าพระยาสุรศักดิ์ มนตรี หน้า ๑๑๖ - ๑๑๗.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงเห็นพ้องด้วย จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นนครสวรรค์ศักดี เป็นเสนาบดีว่าการกรมพระนครบาลนั้นมา จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๒๕ แต่เนื่องจากไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาคือผู้รับในสงบเรียบร้อยได้ จึงได้ให้พ้นจากตำแหน่งเสนาบดีกรมพระนครบาล แล้วตั้งคอมมิสชันนารี * เข้ามารักษาการแทน ซึ่งประกอบด้วย

กรมหมื่นนครสวรรค์

พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ

พระยาเทพประทุม ผู้ว่าที่เกษตราธิบดี

พระยาธรรมสารสมบัติ เป็นผู้ดูแลบังคับคนในกรมพระนครบาล

สำหรับตราพระบรมราชโองการ ตำแหน่งกรมพระนครบาลนั้นให้ส่งไว้พระคลังมหาสมบัติ เมื่อมีราชการอันใดให้มาประทับที่พระคลังมหาสมบัติ

นับแต่นั้นมา คอมมิสชันนารีก็เข้ารักษาราชการแทนในกรมพระนครบาล ซึ่งเข้าใจว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนครสวรรค์ได้เป็นประธาน เพราะเป็นเจ้านายไทยที่เคยเป็นทูตไทยประจำกรุงลอนดอน ทรงเคยเห็นแบบอย่างตำรวจอังกฤษ และทรงสนใจเกี่ยวกับการจัดกิจการตำรวจของอังกฤษมาก่อน ดังนั้นเมื่อเข้ามาทำงานในกรมพระนครบาล จึงทรงนำเอาแบบอย่างการจัดการตำรวจแบบอังกฤษมาปรับปรุงกองโปลิศขนานใหญ่ ดังข้อความตอนหนึ่งใน Police Journal กล่าวว่า

*สาเหตุที่ไม่ได้โปรดเกล้าฯ ตั้งผู้ใดเข้ารับตำแหน่งเสนาบดี ก็เพราะกำลังทรงพระราชดำริ เรื่อง ปรับปรุงกระทรวงต่าง ๆ อยู่ จึงโปรดให้คอมมิสชันนารีรักษาราชการไปก่อน

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ภาค ๒๒ (ประจำวันพฤหัสบดีแรม ๔ ค่ำ ปีมะแม อัฐศกศักราช ๑๒๔๔) หน้า ๓๐.

"....ในปี ค.ศ. ๑๘๙๗ เจ้านายไทยองค์หนึ่ง^๑ ซึ่งเป็นอัครราชทูตไทยในกรุงลอนดอน ได้กลับมาถึงสยาม ได้ทรงฟังพระทัยในงานของตำรวจในกรุงลอนดอน (London Metropolitan Police) เมื่อทรงกลับมาถึง เมืองไทยก็ทรงรับตำแหน่ง เป็นเสนาบดีกระทรวงนครบาล เมื่อมีอำนาจรับผิดชอบในกิจการตำรวจนครบาล ขอแรกที่ทรงกระทำก็คือ ทรงให้ความเห็นว่า ควรดำเนินการตามแบบของตำรวจอังกฤษ...."^๒

ซึ่งความคิดนี้ได้ตรงกับพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากภายหลังที่ได้เสด็จทอดพระเนตรกิจการตำรวจในสิงคโปร์ เมื่อคราวเสด็จประพาสแหลมมลายู และได้ทรงปรารภกับกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ว่าการจัดกิจการตำรวจของไทยยังติดกับกิจการตำรวจของสิงคโปร์ ทรงมีพระราชประสงค์อยากจะให้มีการจัดการปรับปรุงให้ดีขึ้นเสมอ กับตำรวจของสิงคโปร์อยู่แล้ว^๓

✓ ความเห็นในการจัดการกองตระเวน ร.ศ. ๑๐๕ (พ.ศ. ๒๔๓๓)

ความคิดในการปรับปรุงกองโปลิศนี้ ได้เริ่มมาตั้งแต่เมื่อกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ได้เข้าเป็นคอมมิสชันนารีแล้ว และทรงได้คิดหาหนทางแก้ไขเรียบเรียง หาแนวทางในการจัดการเรื่อยมา แต่ไม่ได้นำขึ้นกราบบังคมทูล ขอพระบรมราชานุญาตจัดการ เพราะทรงรอให้การปฏิรูปการปกครองได้มีความเป็นระเบียบแบบแผนเสียก่อน เนื่องจากเห็นว่าการจัดการกองตระเวนให้ดีขึ้นนั้นต้องจัดการปรับปรุงการบริหารทั่วไปในกระทรวงนครบาลเสียก่อน* อีกประการหนึ่งนั้นต้องอาศัยเงินค่าใช้จ่ายจำนวนมาก ทรงรอให้การจัดการออกกฎหมายรักษาพระนคร

* ขณะนั้นกำลังทำการปฏิรูปการปกครอง ครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๓๑.

^๑ C.H. Forty A Sketch of Siam Gendamerie Police Journal, Vol IV No.๓ แปลโดยพลตมหลวงสนิทศุลย์รักษ์ พิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์แด่ พ.ท.ท.ซีเอช ฟอรัท หน้า

๒ ศิลปากร, กรม การจัดกิจการตำรวจกรมกองตระเวน ในรัชกาลที่ ๕ ตีพิมพ์สำเนาที่ ๑๘/๒๔๐๔ คำกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ลงวันที่ ๒๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๐๕ หน้า ๑-๒.

(Municipal Law) และการจัดการนักโทษให้เป็นประโยชน์ต่อแผ่นดินเสรี
เสียก่อน เพื่อให้เป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่รัฐบาล ในเวลาเดียวกันก่อนที่จะจัดการกอง
ตระเวนก็จะต้องจัดการบริหาร แบ่งอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงาน ภายในกรมพระนครบาล
ให้เสร็จเรียบร้อยด้วย เพื่อที่จะได้ไม่เกิดปัญหาต่าง ๆ ภายหลังที่ได้เริ่มลงมือจัดการปรับปรุง
กองตระเวน

ภายหลังที่จัดการวางระเบียบ บริหาร แบ่งอำนาจหน้าที่กระทรวงนครบาล ลงแบบแผน
ดีแล้ว ก็เป็นเวลาเดียวกับทรงมีพระราชปรารภมายังกรมพระนครบาลจะให้มีการปรับปรุงกอง
โปลิศให้เทียบเท่าสิงคโปร์ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิจึงทรงนำร่างการจัดการกรมกองตระเวนขึ้น
กราบบังคมทูลในที่ประชุมเสนาบดี* เมื่อที่ประชุมเห็นด้วยก็ทรงได้มีพระบรมราชโองการ
โปรดเกล้าฯ พระราชทานบรมราชานุญาตให้ทำการจัดการกองตระเวนตามความเห็นที่เสนอ
ขึ้นมาทันทีในวันที่ ๓ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๐๕ แล้วให้ยื่นเสนอของงบประมาณในการจัดซื้อกรม
พระคลังมหาสมบัติตั้งแต่ ร.ศ. ๑๑๐ เป็นต้นไป

ในการจัดการกรมกองตระเวนในครั้งนี้ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิได้ทรงมีความเห็นว่า
ในการจัดการระยะแรกควรจะต้องปรับปรุงคนกำลังคนทั้งฝ่ายบริหารและคนตระเวนรักษาการ เสียก่อน
ดังนี้

๑. ตำแหน่งอธิบดีหรือจางวาง (Commissioner) ซึ่งเป็นตำแหน่งสำคัญ
หาบุคคลที่เหมาะสมจะเข้ารับตำแหน่งได้ยาก ทั้งราชการในกระทรวงนครบาลยังต้องมีหน้าที่ใน
การชำระความอยู่ จำเป็นที่จะต้องมีอธิบดีหรือจางวาง เป็นผู้ตรวจการในกรมกองตระเวนเพื่อ
แบ่งเบาภาระของเสนาบดี ซึ่งไม่สามารถจะดูแลงานทุกหน่วยงานในกระทรวงอย่างทั่วถึงได้
จำเป็นจะต้องหาคนที่ซื่อสัตย์ มีความรู้ความชำนาญในราชการ และมีความเข้มงวดในการทำงาน

* ได้นำขึ้นบังคมทูลในที่ประชุมเสนาบดี ถึง ๓ ครั้ง คือวันที่ ๒๖, ๒๗ มิถุนายน ร.ศ.
๑๐๕ และวันที่ ๓ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๐๕ ซึ่งร่างความเห็นที่จะจัดการกองตระเวนนี้ได้ทำเสร็จ
มาตั้งแต่ ร.ศ. ๑๐๓ มาแล้ว

ก.จ.ช. ร. ๕ น.๘.๑/๖ ที่ ๑๘/๒๔๐๔ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ
วันที่ ๒๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๐๕.

เพื่อป้องกันกาฉนราษฏรบังหลวง และยั้งจะตองคอยตรวจตราทองที่เมื่อเกิดเหตุการณรายแรง
 อยู่เสมอ เพราะเป็นระยะที่กำลังมีการปรับปรุงกองตระเวนยอมจะทำให้โจรผู้ร้ายถือโอกาส
 กำเริบขึ้น และภายในกรมกองตระเวนก็ยั้งจะตองมีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงในคานต่าง ๆ
 ให้เหมาะสมกับสภาพเหตุการณที่เป็นอยู่เสมอ ๆ

๒. การวางคนตระเวน ประจำรักษาการตามทองที่ต่าง ๆ ซึ่งควรจะจัดให้
 เต็มตามทองที่ทุกตำบลในกรุงเทพฯ โดยจัดวางกำลังคนรักษาการแห่งละ ๒ คน อันจะตอง
 ใช้คนจำนวนมาก และให้เปลี่ยนแปลงการเดินตรวจตรา กำหนดให้เดินเข้าไปตรวจในตรอกซอย
 คอย เพราะการวิวาท วังราว การทำร้ายกัน มักจะเกิดขึ้นในตรอกหรือปากทางจะเข้าตรอก
 ซอยเป็นส่วนใหญ่ เพราะถนนในกรุงเทพฯ เป็นทางเล็กแคบเสียส่วนมาก ถ้าโจรผู้ร้ายทำร้าย
 ปล้นจี้ราษฎรแล้ว มักจะหลบหนีเข้าไปในตรอกซอย ซึ่งไม่มีรั้ว ดึกหรือบ้านเรือนก็คขวางทาง
 หลบหนีจึงมีมาก แม้ในถนนใหญ่บางแห่ง ก็มีการลอบปล้น จี้ วังราว ทำร้ายกัน อยู่เสมอเพราะ
 เป็นทองที่มีโรงบ่อนเบี้ย โรงขายสุรา ยาฝิ่น หรือโรงรับจำนำตั้งอยู่จำนวนมาก จึงเป็นเหตุ
 ชักนำให้คนทำผิดกฎหมายมากขึ้น จากสถานที่เหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาโจรผู้ร้ายชุกชุมอยู่
 เมื่อมีการปล้นจี้คขวางวังราว ก็จะเอาไปจำหน่ายตามโรงรับจำนำ โรงบ่อนเบี้ย สุรายาฝิ่น
 ไคย

นอกจากนี้ไคคิดที่จะให้จัดการลดจำนวนโรงบ่อนเบี้ย โรงจำนำ โรงยาฝิ่น ให้มี
 น้อยลง และให้ให้มีพระราชบัญญัติควบคุมตรวจตราอย่างเข้มงวด เพื่อเป็นการลดปัญหาโจรผู้ร้ายลง
 และไคลลถอนกำลังคนตระเวนรักษาการให้น้อยลง

- โครงการจัดการกองตระเวนใน ร.ศ. ๑๐๕ (พ.ศ. ๒๔๓๓)

ก. การรวมกองโปลิศเข้ากับกองตระเวนชายขวา

เจ้าพนักงานในกรมพระนครบาลที่ทำหน้าที่ปกครองทองที่ และตรวจตราตระเวน
 รักษาทองที่ก่อน ร.ศ. ๑๐๕ ไคแบ่งออกเป็นหลายฝ่ายคือ กองตระเวนชายขวา ซึ่งควบคุม

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๒ ที่ ๑๔/๒๔๐๔ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่น
 นเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๒๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๐๕.

คนตระเวน อำเภอกำนัน ทั้งฝั่งซ้ายและฝั่งขวาของพระนครส่วนหนึ่ง และกองโปลิศลาดตระเวน
ที่มีการควบคุมแยกกันเป็นหมู่ ๆ ซึ่งอยู่กับกรมพระนครบาลส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งนั้นเป็นพวกอำเภอกำ
นันที่ปกครองดูแลคนจีนในกรุงเทพฯ โดยอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของกรมท่าชาย

หน่วยงานทั้ง ๓ ส่วนนี้ถ้าพิจารณาถึงหน้าที่แล้ว จะมีหน้าที่ราชการอันเดียวกันและ
เกี่ยวข้องกันอยู่ แต่ต่างฝ่ายแยกกันทำงาน โดยไม่มีการร่วมมือกัน จึงเป็นผลทำให้การรักษา
ความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมืองของกรมพระนครบาลไม่ไต่ผลเท่าที่ควร เนื่องจากขาดการ
ประสานงานกัน และขาดการปรับปรุง ทั้งนี้ก็เพราะตามธรรมเนียมแต่เดิม ที่กรมกองตระเวน
และไต่เบ่งแขวงท้องถิ่นมี อำเภอกำนัน ประจำท้องแขวง ก็เพื่อที่จะได้ตรวจตรารักษา
ความสงบเรียบร้อย ของราษฎรทุกบ้านทุกตำบลให้มีความสงบสุข ทอดภายหลังเมื่อบ้านเมือง
เจริญขึ้น จำนวนพลเมืองมากขึ้น การค้าขายก็ทวีมากขึ้น การพิพาทขัดแย้งกันย่อมมีมากขึ้น
ฝ่ายกำลังเจ้าหน้าที่กองตระเวน ย่อมไม่พอแก่การรักษาการตรวจตราตามท้องที่ จึงได้มีการ
ตั้งกองโปลิศขึ้น ลาดตระเวนในตำบลท้องที่ที่มีราษฎรอยูหนาแน่น ทำให้ราชการกองตระเวน
แยกเป็น ๒ ส่วน โดยกองตระเวนชายและชาวรับหน้าที่เพียงแต่การพิจารณาสอบสวนผู้ร้าย
และบังคับบัญชาอำเภอกำนัน อำเภอกำนันนั้นก็รับทำการแต่เป็นพยาน รับฝากของราษฎร
ทำคำชันสูตร คำตราสิน คำอายัด และหนังสือกรมธรรม์สัญญาต่าง ๆ เท่านั้น ส่วนการแนะนำ
ห้ามปรามราษฎรไม่ให้ทำผิดพระราชกำหนดกฎหมายและระงับเหตุการณปรวนปรามโจรผู้ร้าย อำเภอกำ
นันไม่เอาใจใส่เป็นธุระของตนเอง นอกจากจะเป็นความวุ่นวายกันตาย หรือกรณีที่เขาพนักงาน
ผู้ใหญ่ และศาลมีหมายส่งมาให้จับกุมตัวคนร้ายที่เป็นเช่นนั้นก็อาจเป็นเพราะอำเภอกำนัน ไม่มีกำลัง
พอจะจับกุม เกรงว่าผู้ร้ายจะต่อสู้ จึงละเลยหน้าที่เสีย โดยเกลี้ยให้เป็นหน้าที่ของกองโปลิศ
เพราะว่ามีกำลังมากกว่าอำเภอกำนัน แต่เหตุที่เกิดขึ้นนั้น โปลิศ จะต้องอาศัยการทำคำตราสิน
และคำชันสูตร จากอำเภอกำนัน เพื่อที่จะได้สืบสวน จับกุมตัวโจรผู้ร้ายโดยเร็ว ซึ่งโปลิศ
ไม่มีความรู้ในคดีนี้เลย จึงทำให้การจับกุมโจรผู้ร้ายทำได้ไม่ทันเวลาที่ คนร้ายมักหลบหนีไปเสีย
ส่วนใหญ่ เพราะการไม่ประสานงานกันของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑ ร่างความเห็นที่จะจัดการกรมกองตระเวน วันที่ ๙

ส่วนอำเภोजีน ซึ่งแต่เดิมประสงค์จะให้จีนที่เป็นคนต่างชาติต่างภาษา และชอบอาศัยอยู่เป็นกลุ่มจำนวนมาก ๆ ใดแสดงความทุกข์สุขของตนตามภาษาของตนต่อผู้ทำการปกครองได้ การควบคุมคนจีนก็ง่ายขึ้น แต่ภายหลังคนจีนได้กระจัดกระจายกันอยู่ทั่วไปปะปนกับชาติอื่น และคนไทยเกือบเป็นคนชาติเดียวกัน การมีอำเภोजีนจึงมีประโยชน์น้อยลง เช่น ในตำบลที่มีคนจีนอาศัยอยู่มาก คนจีนก็ไม่ให้ความนับถืออำเภอมดทั้งท้องที่ เพราะไม่ได้เป็นพวกเดียวกันทั้งหมด ทางก็มีเชื้อต่างพวกต่างภาษากัน การควบคุมจึงไม่ได้เป็นไปตามความมุ่งหมายที่มีมาแต่เดิม แต่กลับเป็นการสร้างความแบ่งแยกระหว่างคนไทยกับคนจีน และระหว่างคนจีนด้วยกันเอง เมื่อเป็นเช่นนั้นใน ร.ศ. ๑๐๕ เมื่อคิดจัดการปรับปรุงกองตระเวนจึงได้ยกเอาหน่วยงานทั้ง ๓ ส่วน มารวมเป็นกรมเดียวกัน เรียกว่า "กรมกองตระเวน" โดยให้ยกเลิกอำเภोजีน ทั้งอำเภอไทยเข้าปกครองท้องที่แทน สำหรับการควบคุมคนจีนนั้น ก็จัดให้คนไทยและคนจีนคนหนึ่งรับตำแหน่ง เป็นสารวัตรควบคุมกันตามพวกตามเชื้อ เพื่อจะได้ไม่ใช้อำนาจในการปกครองข่มขู่คนไทย หรือคนจีนฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดให้เกิดครอนได้

ข. การบริหารและการบังคับบัญชาในกรมกองตระเวน

เมื่อได้รวมเอากองตระเวนชายขวา กับกองโปลิศเข้าด้วยกันเป็นกรมเดียวกัน * แล้ว จึงได้แบ่งหน้าที่ราชการออกเป็น ๒ ส่วน

๑. กองไต่สวนโทษหลวง มีหน้าที่บังคับบัญชา อำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และคนสอดแนม ตลอดทั้งแขวงกรุงเทพฯ และเป็นผู้พิจารณาไต่สวนสืบจับโจรผู้ร้าย ซึ่งกระทำการล่วงละเมิดพระราชอาญา มีโทษหลวง ส่งให้ศาลสถิตยยุติธรรม พิจารณาคดีความตามพระราชกำหนดกฎหมาย

๒. กองรักษา บังคับบัญชาหมู่คนตระเวน ซึ่งมีหน้าที่ตระเวนรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน พระนครมิให้ผู้ใดหนึ่งกระทำการล่วงละเมิด พระราชกำหนดกฎหมาย

* ตั้งว่าการกรมกองตระเวนที่ตำบลบ้านญวน

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๑/๑ ร่างความเห็นที่จะจัดการกรมกองตระเวน วันที่ ๗

คอบุคลากรอยู่อย่างสงบสุข ทั้งนี้ใครรวมเอาทั้งกองโปลิศบก และโปลิศน้ำเป็นกองเดียวกัน
โดยหน่วยงานทั้ง ๒ นี้ได้แบ่งการบริหารบังคับบัญชาออกเป็นดังนี้คือ

กระทรวงนครบาล

วิปคหหรือจางวาง

กองไตสวนโทะหลวง

- เจ้ากรม (Chief Superintendent) ๑ นาย
- ปลัดกรม (Superintendent) ๔ นายแบ่งให้บังคับฝูงขวา ๒ คน ฝูงซ้าย ๒ คน
- นายเวร (Chief Clerk) ๑ นาย
- สารวัตรสอดแนม (Inspector of Detective)
- นายตรวจ (Detective Sergeants)
- อำเภอกำนัน
- คนสอดแนม

กองรักษา

- เจ้ากรม (Chief Superintendent) ๑ นาย
- ปลัดกรม (Superintendent) ๒ นาย บังคับฝูงขวา ๑ นาย บังคับฝูงซ้าย ๑ นาย
- สมุหนักขีใหญ่ (Accountant)
- สมุหนักขีรอง (Assist Accountant) ๒ นาย
- แพทย์ใหญ่ (Surgeon) ๑ นาย
- แพทย์รอง (Assist Surgeon)
- นายเวรใหญ่ (Chief Inspector) ๑ นาย
- สารวัตรแขวง (Inspector of Divisions)
- นายหมวด (Stationsergeants)
- นายยาม (Sergeants)
- คนตระเวน (Constables) ๑

คัดมาจาก ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑ รางความเห็นที่จะจัดการกองตระเวน

วันที่ ๘ กันยายน ร.ศ. ๑๐๗.

ค. การจัดวางกำลังคนในกรมกองตระเวน

๑. กองไตสวนโทะหลวง ได้จัดแบ่งตำแหน่งตั้งแต่ เจ้ากรม ปลัดกรม นายเวรสารวัตรสอดแนมให้เป็นพนักงานประจำอยู่ในที่ว่าการกรมกองตระเวน ส่วนหน้าที่การปกครองท้องที่ซึ่งกำหนดแบ่งเขตตั้งเป็นตำบล และหมู่บ้าน โดยยึดหลัก ๒ ประการ คือ ท้องที่หมู่บ้านเรือนอยู่หนาแน่น และท้องที่หมู่บ้านเรือนเบาบางซึ่งจะกำหนดเขตท้องที่ด้วยระยะทางเดินเท้าหมู่บ้านหนึ่ง ไม่ให้เดินไกลเกินครึ่งชั่วโมง *

การแบ่งเขตการปกครองจะแบ่งเป็น ๒ ส่วน ผังซ้าย (ธนบุรี) ส่วนหนึ่ง มีอำเภอ ๒๔ อำเภอ กำนัน ๒๐ ตำบล ผังขวา (พระนคร) ส่วนหนึ่งมีอำเภอไทย ๓๒ ตำบล อำเภอจีน ๑๕ ตำบล แต่มีบางตำบลมีอำเภอจีนตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอไทย ซึ่งอยู่ในผังขวามี ๒ ตำบล ผังซ้าย ๔ ตำบล รวมการปกครองท้องที่ภายในกรุงเทพฯ ทั้งหมดมีอำเภอ ๘๑ คน กำนัน ๓๓ คน รวมเป็น ๑๑๔ คน **

๒. กองรักษา ซึ่งรวมเอาทั้งกองโปลิศบก โปลิศน้ำ โดยให้ตำแหน่งตั้งแต่ เจ้ากรม ปลัดกรม ถึงสารวัตรใหญ่ เป็นพนักงานประจำอยู่ในที่ว่าการกรมกองตระเวน ส่วนการรักษาท้องที่นั้นได้แบ่งออกเป็นดังนี้

ก. กองตระเวนภายในพระนคร

รักษาท้องที่ตั้งแต่กรมทหาร เจริญสะพานช้าง ข้ามคลองตลาด ตลอดไปตามแนวคลอง จนถึงสะพานช้างข้ามคลองหลอดฝั่งเหนือ จัดการแบ่งท้องที่รักษาเป็น

หมวดที่ ๑ สารวัตรใหญ่ ๑ นาย กำกับกองตระเวน ๔ กอง

กองที่ ๑ สารวัตรแขวง ๑ นาย กำกับโรงพัก ๒ ตำบล

* สำหรับคนสอดแนมให้เปิดดูจากหน้า

** ในระยะแรกยังไม่สามารถจะยกเลิกอำเภอจีนทั้งหมดไปได้ ต้องรอนงบประมาณจัดการกองตระเวนใน ร.ศ. ๑๑๐ ซึ่งจะทำให้การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปทีละขั้น

- โรงพักที่ ๑ ตั้งอยู่ที่โรงช้างช้างศาลเจ้าหลักเมือง
  - โรงพักที่ ๒ ตั้งอยู่ที่มุ่มพระราชวังบวรคานตะวันตกเฉียงใต้
- รวมกองที่ ๑ มีนายหมวด ๒ คน นายยาม ๔ คน คนตระเวน ๑๐๖ คน

- กองที่ ๒ มีสารวัตรแขวง ๑ นายกำกับโรงพัก ๒ ตำบล
- โรงพักที่ ๓ ตั้งอยู่ที่ท่าเตียน
  - โรงพักที่ ๔ ตั้งอยู่ที่หน้าวัดราชบูรณะ
- รวมกองที่ ๒ มีนายหมวด ๒ คน นายยาม ๕ คน คนตระเวน ๑๒๐ คน

- กองที่ ๓ มีสารวัตรแขวง ๑ นาย กำกับโรงพัก ๒ ตำบล
- โรงพักที่ ๕ ตั้งอยู่ที่สะพานเหล็กประตูสามยอด
  - โรงพักที่ ๖ ตั้งอยู่ที่หน้าวัดสุทัศน์เทพวราราม
- รวมกองที่ ๓ มีนายหมวด ๒ คน นายยาม ๕ คน คนตระเวน ๑๓๔ คน

- กองที่ ๔ มีสารวัตรแขวง ๑๑ นาย กำกับโรงพัก ๒ ตำบล
- โรงพัก ๗ ตั้งอยู่ที่ริมถนนเฟื่องนครหน้าบ้านพระยาอนุชิต
  - โรงพัก ๘ ตั้งอยู่ที่หน้าวัดชนะสงคราม
- รวมกองที่ ๔ มีนายหมวด ๒ คน นายยาม ๖ คน คนตระเวน ๑๔๑ คน

ข. กองตระเวนฝั่งขวาพระนคร

รักษาท้องที่ในเขตตำบลถนนเจริญกรุง บำรุงเมือง ทองสำเพ็ง คลองผดุงกรุงเกษม ปากคลองฝายเหลื่อ บางขุนพรหม สนามกระบือ วัวลำพอง สีลม คลองเตย จัดแบ่งกำลังรักษาการดังนี้

หมวดที่ ๒ มีสารวัตรแขวง ๑ นาย กำกับกองตระเวน ๓ กอง
 กองที่ ๕ สารวัตรแขวง ๑ นาย กำกับโรงพัก ๓ ตำบล
 - โรงพักที่ ๕ ตั้งอยู่ที่มวังกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส
 - โรงพักที่ ๑๐ ตั้งอยู่ที่หน้าวัดโสมนัสวิหาร
 - โรงพักที่ ๑๑ ตั้งอยู่ที่หน้าโรงบ่อนสนามกระบือ
 รวมกองที่ ๕ มีนายหมวด ๓ คน นายยาม ๔ คน
 คนตระเวน ๘๗ คน

กองที่ ๖ สารวัตรแขวง ๑ นาย กำกับโรงพัก ๔ ตำบล
 - โรงพักที่ ๑๒ ตั้งอยู่ที่สะพานเหล็กประตูลำรางราษฎร์
 - โรงพักที่ ๑๓ ตั้งอยู่ที่สะพานยศเส
 - โรงพักที่ ๑๔ ตั้งอยู่ที่ศาลาทุ่งวัวลำพอง
 - โรงพักที่ ๑๕ ตั้งอยู่ที่คลองเตย
 รวมกองที่ ๖ มีนายหมวด ๔ คน นายยาม ๗ คน
 คนตระเวน ๑๕๕ คน

กองที่ ๗ สารวัตรแขวง ๑ นาย กำกับโรงพัก ๒ ตำบล
 - โรงพักที่ ๑๖ ตั้งอยู่ที่สามแยกถนนเจริญกรุง
 - โรงพักที่ ๑๗ ตั้งอยู่ที่ข้างป้อมปึกจวนนี้
 รวมกองที่ ๗ มีนายหมวด ๒ คน นายยาม ๓ คน
 คนตระเวน ๑๔๔ คน

หมวดที่ ๓ สารวัตรใหญ่ ๑ นาย กำกับกองตระเวน ๒ กอง
 กองที่ ๘ สารวัตรแขวง ๑ นาย กำกับโรงพัก ๓ ตำบล
 - โรงพักที่ ๑๘ ตั้งอยู่ที่ปากตรอกโรงภาษี
 - โรงพักที่ ๑๙ ตั้งอยู่ที่หน้าวัดสุทธาวาส
 - โรงพักที่ ๒๐ ตั้งอยู่ที่หน้าวัดยานนาวา
 รวมกองที่ ๘ มีนายหมวด ๓ คน นายยาม ๗ คน
 คนตระเวน ๑๖๕ คน

กองที่ ๕ สารวัตรแขวง ๑ นายกำกับโรงพัก ๓ ตำบล

- โรงพักที่ ๒๑ ตั้งอยู่ที่หน้าวัดบางเขน
- โรงพักที่ ๒๒ ตั้งอยู่ที่หน้าวัดโชติการาม
- โรงพักที่ ๒๓ ตั้งอยู่ที่สุกถนนเจริญกรุงบนบก

รวมกองที่ ๕ นายหมวด ๓ คน นายยาม ๖ คน

คนตระเวน ๑๖๕ คน

หมวดที่ ๔ สารวัตรใหญ่ ๑ นาย กำกับกองตระเวน ๒ กอง

กองที่ ๑๐ สารวัตรแขวง ๑ นาย กำกับโรงพัก ๓ ตำบล

- โรงพักที่ ๒๔ ตั้งอยู่ที่วัดจักรวรรดิราชาวาส์
- โรงพักที่ ๒๕ ตั้งอยู่ที่ตรอกเจ้าสัวเนียม
- โรงพักที่ ๒๖ ตั้งอยู่ที่หลังโรงจิวศาลเจ้าเก่า

รวมกองที่ ๑๐ นายหมวด ๓ คน นายยาม ๘ คน

คนตระเวน ๑๕๒ คน

กองที่ ๑๑ สารวัตรแขวง ๑ คน กำกับโรงพัก ๒ ตำบล

- โรงพักที่ ๒๗ ตั้งอยู่ที่ วัดสัมพันธวงศ์
- โรงพักที่ ๒๘ ตั้งอยู่ที่ วัดประทุมคงคา

รวมกองที่ ๑๑ มีนายหมวด ๒ คน นายยาม ๕ คน

คนตระเวน ๑๒๕ คน

ค. กองตระเวนฝั่งซ้ายพระนคร

รักษาการท้องที่ในเขตตำบลตลาดพลู ถนนใหม่ตั้งแต่สะพานหกข้าม คลองบางกอกใหญ่ ไปจนวัดอัมรินทร์ ตำบลบางขุนนนท์ บ้านบุ วัดหลังคลองมอญ บ้านกะเกีเจ้าเขิน บางลำเจียก บ้านกะเกีจีน บ้านสมเด็จเจ้าพระยาปรมมหาศรีสุริยวงศ์ บ้านสมเด็จเจ้าพระยามหาพิชัยญาติ ตึกขาว คลองสาน บางไส้ไก่ โดยจักรการแบ่งท้องที่รักษาการดังนี้

หมวดที่ ๕ สารวัตรใหญ่ ๑ นาย กำกับกองตระเวน ๕ กอง

กองที่ ๑๒ สารวัตรแขวง ๑ นาย กำกับโรงพัก ๔ ตำบล

- โรงพักที่ ๒๕ ตั้งอยู่ที่ศาลาหลังบ้านพระยาราชโยธา
- โรงพักที่ ๓๐ ตั้งอยู่ที่วัดใหม่
- โรงพักที่ ๓๑ ตั้งอยู่ที่บ้านปลายนา
- โรงพักที่ ๓๒ ตั้งอยู่ที่วัดหมื่นรักษ

รวมกองที่ ๑๒ มีนายหมวด ๔ คน นายยาม ๘ คน

คนตระเวน ๑๐๘ คน

กองที่ ๑๓ สารวัตรแขวง ๑ นาย กำกับโรงพัก ๓ ตำบล

- โรงพักที่ ๓๓ ตั้งอยู่ที่หน้าเมรุวัดสุวรรณาราม
- โรงพักที่ ๓๔ ตั้งอยู่ที่วัดอัมรินทร์
- โรงพักที่ ๓๕ ตั้งอยู่ที่บ้านขมิ้น

รวมกองที่ ๑๓ มีนายหมวด ๓ คน นายยาม ๖ คน

คนตระเวน ๔๔ คน

กองที่ ๑๔ สารวัตรแขวง ๑ นาย กำกับโรงพัก ๓ ตำบล

- โรงพักที่ ๓๖ ตั้งอยู่ที่ริมวังนันทอุทยาน
- โรงพักที่ ๓๗ ตั้งอยู่ที่วัดอรุณราชวราราม
- โรงพักที่ ๓๘ ตั้งอยู่ที่ริมบ้านพระยาอัครนัศราภัย

รวมกองที่ ๑๔ มีนายหมวด ๓๑ คน นายยาม ๖ คน

คนตระเวน ๑๓๒ คน

กองที่ ๑๕ สารวัตรแขวง ๑ นาย กำกับโรงพัก ๒ ตำบล

- โรงพักที่ ๓๙ ตั้งอยู่ที่วัดสังฆาย
- โรงพักที่ ๔๐ ตั้งอยู่ที่วัดใหม่วิเชียร

รวมกองที่ ๑๕ มีนายหมวด ๒ คน นายยาม ๔ คน

คนตระเวน ๘๔ คน

หมวดที่ ๖ สารวัตรใหญ่ ๑ นาย กำกับกองตระเวน ๓ กอง
 กองที่ ๑๖ สารวัตรแขวง ๑ นาย กำกับโรงพัก ๒ ตำบล
 - โรงพักที่ ๔๑ ตั้งอยู่ที่วัดกัลยาณมิตร
 - โรงพักที่ ๔๒ ตั้งอยู่ที่สนามวัดบุปผาราม
 รวมกองที่ ๑๖ มีนายหมวด ๒ คน นายยาม ๔ คน
 คนตระเวน ๘๑ คน

กองที่ ๑๗ สารวัตรแขวง ๑ นาย กำกับโรงพัก ๒ ตำบล
 - โรงพักที่ ๔๓ ตั้งอยู่ที่วัดคอนคาราม
 - โรงพักที่ ๔๔ ตั้งอยู่ที่วัดทองธรรมชาติ
 รวมกองที่ ๑๗ มีนายหมวด ๒ คน นายยาม ๔ คน
 คนตระเวน ๘๔ คน

กองที่ ๑๘ สารวัตรแขวง ๑ นาย กำกับโรงพัก ๓ ตำบล
 - โรงพักที่ ๔๕ ตั้งอยู่ที่ปากคลองบางไส้ไก่
 - โรงพักที่ ๔๖ ตั้งอยู่ที่ศาลเจ้าอาเนี้ย
 - โรงพักที่ ๔๗ ตั้งอยู่ที่ตลาดพลู
 รวมกองที่ ๑๘ มีนายหมวด ๓ คน คนยาม ๗ คน
 คนตระเวน ๑๒๔ คน

ง. คนตระเวนลำแม่น้ำ และลำคลอง

รักษาท้องที่ตามลำแม่น้ำตั้งแต่เขมวงตะนาวศรีถึงปากคลองผดุงกรุงเกษมข้างใต้และ
 ตามลำคลองในกรุงเทพฯ ทั้งหมด แบ่งเขตรักษาการดังนี้

กองตระเวนลำแม่น้ำ

หมวดที่ ๗ สารวัตรใหญ่ ๑ นายกำกับกองตระเวน ๔ กอง

กองที่ ๑๙ สารวัตรแขวง ๑ นาย กำกับโรงพัก ๕ ตำบล

- โรงพักที่ ๔๘ ตั้งอยู่ที่ถนนวังวัดแจ้งรอน
- โรงพักที่ ๔๙ ตั้งอยู่ที่ถนนหน้าทองน้ำสุกถนนเจริญกรุง
- โรงพักที่ ๕๐ ตั้งอยู่ที่ถนนหน้าวัดยานนาวาราม
- โรงพักที่ ๕๑ ตั้งอยู่ที่แพจอดที่ปากคลองสาน
- โรงพักที่ ๕๒ ตั้งอยู่ที่แพจอดที่ปากคลองสำเหร่

รวมกองที่ ๑๙ มีนายหมวด ๕๐ คน นายยาม ๕ คน

คนตระเวน ๑๓๕ คน

กองที่ ๒๐ สารวัตรแขวง ๑ นาย กำกับโรงพัก ๔ ตำบล

- โรงพักที่ ๕๓ ตั้งอยู่ที่แพจอดหน้าวัดสัมพันธวงศ์
- โรงพักที่ ๕๔ ตั้งอยู่ที่แพจอดที่หน้าตึกขาว

รวมกองที่ ๒๐ มีนายหมวด ๔ คน นายยาม ๔ คน

คนตระเวน ๑๐๘ คน

กองที่ ๒๑ สารวัตรแขวง ๑ นาย กำกับโรงพัก ๔ ตำบล

- โรงพักที่ ๕๗ ตั้งอยู่ที่ถนนวัดคฤหะ
- โรงพักที่ ๕๘ ตั้งอยู่ที่ถนนตำบลสามเสน
- โรงพักที่ ๕๙ ตั้งอยู่ที่ถนนวัดค้อ
- โรงพักที่ ๖๐ ตั้งอยู่ที่ถนนวัดเขมาภิรตาราม

รวมกองที่ ๒๑ มีนายหมวด ๔ คน นายยาม ๔ คน

คนตระเวน ๑๐๘ คน

กองตระเวนในคลองบางกอกใหญ่

กองที่ ๒๒ สารวัตรแขวง ๑ นาย กำกับโรงพัก ๔ ตำบล

- โรงพักที่ ๖๑ ตั้งอยู่ที่ถนนหน้าท่าหน้าแพวังหน้า
- โรงพักที่ ๖๒ ตั้งอยู่ที่ถนนวัดศรีสุคาราม

- โรงพักที่ ๒๓ ตั้งอยู่ที่ถนนวังวัดสุวรรณคีรี
- โรงพักที่ ๒๔ ตั้งอยู่ที่ถนนวังวัดคลังชั้น

รวมกองที่ ๒๒ มีนายหมวด ๔ คน นายยาม ๕ คน

คนตระเวน ๑๐๕ คน

จ. กองตระเวนเพื่อราชการจร

กองที่ ๒๓ มีสารวัตรแขวง ๑ นาย นายหมวด ๑ นาย นายยาม

๑ คน คนตระเวน ๑๐๐ คน

ฉ. พนักงานเจ้าหน้าที่กองกลาง

พนักงานเจ้าหน้าที่กองกลาง ๒ กอง มีนายเวร ๑ คน เสมียนเอก ๔ คน
เสมียนโท ๒๒ คน เสมียนสามัญ ๒๕ คน รวมทั้งหมด ๕๖ คน

รวมกำลังคนในกรมกองตระเวนทั้งหมด มีกองตระเวน ๗ หมวด กองแยก ๒๓
กอง โรงพัก ๒๕ ตำบล เจ้าพนักงานผู้ใหญ่ ๕ นาย เจ้าพนักงานรอง ๕ นาย
เสมียน ๕๖ คน สารวัตรใหญ่ ๗ คน สารวัตรแขวง ๒๓ คน นายหมวด ๒๕ คน
นายยาม ๑๒๔ คน คนตระเวน ๒๔๑๕ รวมเป็น ๓๑๐๓ คน

✓ การปรับปรุงกำลังคนในกรมกองตระเวนระหว่าง ร.ศ. ๑๐๕ - ๑๑๒

ภายหลังที่ได้วางโครงการจัดการวางกำลังคนในกรมกองตระเวน กรมหมื่นนเรศ-
วรฤทธิ์ จึงได้เริ่มปรับปรุงกำลังคน ทั้งเจ้าพนักงานฝ่ายบริหารและพลตระเวนในเคื่อนกรกฎาคม

๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๑/๑ ร่างความเห็นที่จะจัดการกรมกองตระเวน วันที่ ๗
กันยายน ร.ศ. ๑๐๗.

ร.ศ. ๑๐๕ นั้นเอง เพื่อให้ทันกับงบประมาณที่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้นำเอามาใช้ในการปรับปรุงกองตระเวนประจำปี ร.ศ. ๑๑๐ ทั้งนี้ก็เพราะทรงพบว่า การปรับปรุงกำลังคนเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการปรับปรุงด้านอื่น ๆ ต่อไป

สำหรับพนักงานใหญ่การบริหาร กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ได้จัดการขอพระบรมราชานุญาต แต่งตั้งตั้งแต่เดือนกรกฎาคม เป็นต้นมา โดยขอยืมตัวมาจากส่วนราชการต่าง ๆ เช่น ฝ่ายทหาร มหาดเล็ก ใต้แก รอยโทนายเหลี่ยม แห่งกรมทหารบกมารับตำแหน่งสารวัตรใหญ่ นายขันท์ มหาดเล็กหุ้มแพร รับตำแหน่ง ปลัดกรมกองไตสวนโทษหลวง เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามก็ไม่สามารถจะหาตัวบุคคลที่เหมาะสมกับตำแหน่งได้ครบทุกตำแหน่งได้ เพราะคนที่มีความรู้เกี่ยวกับงานกองตระเวนมีน้อยคน และงานกองตระเวนเป็นงานที่ต้องมีความรับผิดชอบสูงมาก คนจึงไม่นิยมเข้าทำงาน เหมือนกับงานราชการของกรมอื่น ๆ ทำให้การปรับปรุงกำลังคนล่าช้าไปจนถึง ร.ศ. ๑๑๑ จึงได้เรียบร้อยลงดังนี้

ก) กองไตสวนโทษหลวง

- เจ้ากรม พระประชากรกิจวิจารณ์
- ปลัดกรม หลวงวิพาตประนุฑ และหลวงวิเลศธานี

ข) กองรักษา

- เจ้ากรม นายรองบำรุงราชขมมลาย

กิตติปากร กรม การจัดกิจการตำรวจกรมกองตระเวนในรัชกาลที่ ๕ ตีพิมพ์
 สำเนาที่ ๔๕/๓๔๐๑ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ลงวันที่ ๔ สิงหาคม
 ร.ศ. ๑๐๕ และสำเนาที่ ๑๖/๑๑๐๔๓ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ วันที่
 ๔ มีนาคม ร.ศ. ๑๐๕ หน้า ๑๕๘, ๑๖๒ - ๑๖๓.

— ปลัดกรม หลวงวิสูตรบริหาร และหลวงณฤบาลบุรีรัฐ *

ส่วนการปรับปรุงกำลังคนตระเวนรักษาทางฝั่งแม่น้ำเดิมนั้น ได้มอบหน้าที่ให้นายตรวจประจำท้องที่เป็นผู้จัดจ้างคนตระเวนเอง แต่ก็จะไม่พอใจใ้สว่ากลาวยอนคนตระเวนให้อยู่ในระเบียบวินัย เอาใจใส่ในการทำงาน บางครั้งก็เอาคนตระเวนไปใช้ในงานคันอื่น ทั้งนี้ก็เพราะรับเอาบ่าวไพร่ของตนเองเข้ามา หรือถึงจ้างเอาบุคคลภายนอก ก็ว่ากล่าวกดขี่หนักไม่ได้ เมื่อเกิดความไม่พอใจก็จะพากันเลาออกหรือหนีไปเสีย ต้องเสียเวลาหาจ้างคนใหม่ ทำให้คนตระเวนที่มีความชำนาญงานไต่ยาก และต้องขาดกำลังคนอยู่เสมอ งานกองตระเวนจึงไม่ก้าวหน้าไปเท่าที่ควร ดังนั้นเมื่อมีการปรับปรุงกองตระเวนใน ร.ศ. ๑๐๕ จึงได้เปลี่ยนข้อปฏิบัติ การว่าจ้างคนตระเวนขึ้นมาใหม่ โดยพวกทาส บ่าวไพร่ ของนายเงินที่เข้ามาเป็นคนตระเวน ให้มีการทำสัญญาจ้าง ซึ่งได้กำหนดเวลาที่จะต้องรับราชการไว้ในสัญญาจ้าง พร้อม

* ในระยะแรกได้จัดแบ่งการบริหารออกเป็น ๓ ส่วนคือ

- กองตระเวนขวา พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมืองเป็นเจ้ากรม
- กองตระเวนซ้าย หลวงประชากรกิจวิจารณ์ เป็นเจ้ากรมและรวมเอาหน้าที่กองไตสวนโฆระหลวงมาบังคับบัญชาด้วย
- กองรักษา นายรองบำรุงราชบพิตรเป็นเจ้ากรม

ที่จัดเช่นนี้ก็เพราะเห็นว่ากองตระเวนซ้ายอ่อนแอ พระเทพคุณไม่สามารถจะบังคับควบคุมได้ทั่วถึง จึงแยกเป็น ๓ ส่วน แบ่งกันบังคับ มีพระเทพคุณ หลวงวิเศษธานี หลวงวิพาพระนุท รวมกันอยู่ภายใต้การควบคุมของพระประชากรกิจวิจารณ์ ภายหลังปรากฏว่ากองตระเวนขวากลับอ่อนแอลงอีกเพราะพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมืองมีอายุมาก การทำงานจึงได้ไม่เต็มที่ ต้องมีการปรับปรุงบุคคลฝ่ายบริหารใหม่ ย้ายพระเทพคุณและพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมืองไปรับตำแหน่งอื่น

จก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๖ ที่ ๒/๔๕๐ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๑ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๑.

กับออกกฎบังคับนายเงิน ไม่ให้เรียกเอาตัวกลับคืน และให้ขาวไรหรือทาสคนนั้นจ่ายเงิน และดอกเบี้ย ค่าตัวให้แก่นายเงิน แทนทุกเดือนจนกว่าจะหมดค่าตัวหรือหนี้สิน ด้วยเหตุที่ คนตระเวนที่จ้างเข้ามาใน ร.ศ. ๑๐๕ นี้ จะต้องเข้ารับการฝึกหัดและมีกฎข้อบังคับควบคุม กวดขันขึ้นมากกว่าเดิม เพื่อที่จะเป็นการชักชวนให้คนมารับจ้างเป็นคนตระเวนมากขึ้น และคนที่ รับราชการอยู่แล้วจะได้ไม่ลาออกไป เพื่อเป็นการเพิ่มกำลังคนได้รวดเร็วขึ้น จึงได้ดำเนิน วิธีการดังนี้

๑. กำหนดอัตราเงินเดือนในกรม กองตระเวนขึ้นใหม่ และให้เพิ่มเงินเดือน คนตระเวนขึ้นเป็นอย่างต่ำ เดือนละ ๑๐ บาท ตามตารางดังนี้*

ประมาณอัตรา	เดือนหนึ่ง				ปีหนึ่ง			
	อย่างต่ำ		อย่างสูง		อย่างต่ำ		อย่างสูง	
	ชั่ง	บาท	ชั่ง	บาท	ชั่ง	บาท	ชั่ง	บาท
อธิบดี หรือจางวาง	๒	๕๐	๕	—	๕๒	๖๐	๖๐	—
เจ้ากรม	๒	๕๐	๓	๕๐	๓๖	—	๕๒	—
ปลัดกรม	๑	๕๐	๒	๕๐	๑๘	—	๓๐	—
สมุหนายกใหญ่	๑	—	๒	—	๑๒	—	๒๔	—
สารวัตรใหญ่	—	๖๐	๑	๕๐	๕	—	๑๘	—

* แต่เดิมไม่ได้กำหนดอัตราเงินเดือนตายตัวแน่นอน เช่น คนตระเวนลำนํ้า ๖ บาท คนตระเวนฝั่งขวา ๑๐ บาท คนตระเวนฝั่งซ้าย ๕ บาท คนตระเวนตลาดพลู ๔ บาท เป็นต้น

* คัดจาก ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๑/๑ ร่างความเห็นที่จะจัดการกองตระเวน วันที่ ๗ กันยายน ร.ศ. ๑๐๙ ขด ๒๔.

ประมาณอัตรา	เดือนหนึ่ง				ปีหนึ่ง			
	อย่างต่ำ		อย่างสูง		อย่างต่ำ		อย่างสูง	
	ซึ่ง	บาท	ซึ่ง	บาท	ซึ่ง	บาท	ซึ่ง	บาท
แพทย์ใหญ่	—	๖๐	๑	๒๐	๔	—	๑๕	—
นายเวร	—	๔๐	๑	—	๖	—	๑๒	—
สมุหบัญชีรอง	—	๔๐	—	๖๐	๖	—	๔	—
แพทย์รอง	—	๓๐	—	๔๐	๔	๔๐	๖	—
สารวัตรสอดแนม	—	๓๐	—	๔๐	๔	๔๐	๖๖	—
สารวัตรแขวง	—	๓๐	—	๔๐	๔	๔๐	๖	—
นายตรวจ	—	๒๐	—	๒๕	๓	—	๓	๖๐
นายหมวด	—	๒๐	—	๒๕	๓	—	๓๓	๖๐
นายยาม	—	๑๕	—	๒๐	๒	๒๐	๓	—
คนสอดแนม	—	๑๕	—	๒๐	๒	๒๐	๓	—
คนตระเวน	—	๑๐	—	๑๕	๑	๔๐	๒	๒๐

เงินเดือนที่กำหนดขึ้นนี้จะกำหนดอัตราสูงต่ำไว้ เพื่อที่จะได้เพิ่มหรือลด สำหรับคนที่รับราชการ มีความดี ความชอบหรือทำความผิด ไม่เอาใจใส่ในหน้าที่ราชการ ในเวลาเดียวกันก็ให้จัดระบบการจ่ายเงินเดือนขึ้นใหม่ ซึ่งแต่เดิมนั้นเป็นไปอย่างล่าช้า ข้ามเดือนถึง ๒-๓ เดือนต่อครั้ง โดยขอพระบรมราชานุญาตให้จ่ายเงินเดือนเร็วขึ้น สำหรับนายยาม นายหมวด คนตระเวน ให้จ่ายเงินทุก ๆ ๑๕ วันต่อครั้ง ส่วนเบี้ยเลี้ยงของคนตระเวนให้

จ่ายล่วงหน้าไว้นายหมวดก่อนทุก ๑๕ วัน สำหรับนายกองตระเวนที่มีตำแหน่งสูงกว่านายหมวดขึ้นไปนั้นให้จ่ายทุก ๆ สิ้นเดือน*

๒. มอบหน้าที่สมุหนายกเป็นผู้จากคนตระเวน. นายหนึ่งจ้างได้ไม่เกิน ๕๐๐ คน พร้อมกับให้ถือบัญชีรายชื่อกคนทั้งจ้าง เข้ามารวมทั้งคอยตรวจสอบบัญชีเงินเดือนคนตระเวน สัญญาจ้าง และหนังสือประจำตัว ซึ่งใครระบุตำแหน่ง รูปพรรณ วันเข้ารับราชการของคนตระเวนแต่ละคนไว้เพื่อไม่ให้เกิดการปลอมแปลงตัวมารับเงินเดือน และการรับเอาค่าไพร่ของตนเองของนายหมวดมาเป็นคนตระเวนดังเช่นแต่ก่อน^๒

๓. พนักงานผู้ใดหรือคนตระเวนผู้ใดที่มีความดีความชอบในการทำงาน คือมีความซื่อสัตย์ ขยันขันแข็ง มีความประพฤติเรียบร้อย จะได้พิจารณาเลื่อนตำแหน่งเพิ่มเงินเดือนให้สูงขึ้น และเสนอเรื่องขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ให้ ทั้งนี้เพื่อที่จะเป็นการผูกใจให้คนตระเวนมีกำลังใจทำงาน และพอใจที่จะทำงานในกรมกองตระเวนเป็นเวลานาน ๆ อันจะเป็นการแก้ไขปัญหาคคนตระเวนที่มักจะหนีหรือลาออกจากราชการได้^๓ พร้อมกันนั้นก็ได้มีการ

* สำหรับอัตรารายได้จากงานราชการของอำเภอกำนัน นั้นได้จากค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ที่ให้บริการแก่ประชาชน เช่น ทำคำชันสูตร ทำกฎหมายตราสิบ คำอาัยค เป็นต้น ซึ่งภายหลังจะเปลี่ยนเป็นการให้เงินเดือนแต่เกรงว่าจะน้อยเกินไป จึงต้องรอเวลาให้การจัดการกองตระเวนเรียบร้อยก่อน เพื่อจะได้รู้จำนวนค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ของอำเภอกำนัน ในแต่ละปีจะได้กำหนดเงินเดือนถูก ไม่ตองใช้จ่ายพระราชทรัพย์ไปมาก และจะได้เป็นที่พอใจของอำเภอกำนันที่จะทำราชการต่อไป

๑ ศิสปากกร, กรม การจัดกิจการตำรวจกรมกองตระเวนในรัชกาลที่ ๕ ตีพิมพ์สำเนาที่ ๘๒/๓๖๙๘ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ๑ สิงหาคม ร.ศ. ๑๐๔.

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑ ร่างความเห็นที่จะจัดการกรมกองตระเวน วันที่ ๗ กันยายน ร.ศ. ๑๐๓ ขอ ๒๑.

๓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๓ ร่างขอบังคับกรมกองตระเวน ร.ศ. ๑๐๔ ขอ ๔๓.

ปรับปรุงสวัสดิการแก่พลตระเวนที่บาดเจ็บ ล้มตายหรือพิการ โดยทางกรมกองตระเวนจะ
จ่ายเงินเลี้ยงชีพให้แก่ลูกเมีย พ่อแม่ คนตระเวนผู้นั้น และบุคคลใดที่รับราชการเกิน ๑๕ ปี
ขึ้นไป เมื่อลาออกจะได้เงินเบี้ยเลี้ยงชีพเป็นจำนวน ๑ ใน ๔ ของเงินเดือนที่ได้รับไปตลอด
ชีวิต^๑

๔. ขอพระราชทานอนุญาตจ้าง เอาคนแขนขาพิการ ซึ่งเป็นบ่าวไพร่ของเจ้านาย
ข้าราชการที่แอบซุกซ่อนไว้ใช้งาน โดยไม่ได้สักระบายหมายเข้ารับราชการทหาร และขอเอา
บรรดาไพร่หลวง ไพร่สม ที่ว่างจากราชการเข้ารับราชการในกรมกองตระเวน โดยไม่ต้อง
สักระบายหมาย นอกจากจะได้ลาออกจากราชการกรมกองตระเวนแล้ว จึงให้เจ้าหมื่นนำไปสักระบาย
หมายรักษาการตามเดิม^๒

ในการปรับปรุงกำลังคนในกรมกองตระเวนนี้ ได้เร่งรัดจัดการตลอดมา และการดำเนิน
ทำไปอย่างไคผล แต่ก็ไม่ได้เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ตามโครงการจัดวางกำลังคน เนื่องจาก
จะต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมากและกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ได้ทรงเห็นว่าเงินที่จะนำมาใช้ไม่ควรจะใช้
เงินจากพระคลังมหาสมบัติแต่แห่งเดียว ควรจะเก็บจากเงินบำรุงพระนครด้วย แต่กฎหมายบำรุง
พระนคร ยังไม่ได้ตราออกมาใช้ จึงต้องปรับปรุงกรมกองตระเวนในเฉพาะด้านที่เห็นว่าจำเป็น
เสียก่อนดังนี้

๑. เพิ่มจำนวนพลตระเวนเค็นลาดตระเวนเข้าไปรักษาการตามตรอกซอยทั่ว
กับถนนใหญ่
๒. ตั้งกองตระเวนเพิ่มขึ้น แต่เฉพาะตำบล ที่มีบ้านเรือนราษฎรตั้งอยู่หนาแน่น
และมีโจรผู้ร้ายชุกชุม
๓. ตั้งตำแหน่งเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ให้เป็นผู้ควบคุมและเป็นผู้จัดการกองตระเวน
ให้มีระเบียบแบบแผนมั่นคงขึ้น

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๓ ร่างขอบังคับกรมกองตระเวน ร.ศ. ๑๐๘ ข ๒-๔

^๒ ก. ขอ ๕-๖.

๔. เพิ่มเงินใช้สอยแต่เฉพาะในเหตุที่จำเป็นตามสมควร
๕. สร้างที่ว่าการกรมกองตระเวน และโรงอาศัยของคนตระเวนบางตำบล
ที่เห็นสมควร^๑

— การโอนเอาคนกองมอญ และเขามาเป็นคนตระเวน

การที่มีความต้องการพลตระเวน เพื่อส่งไปรักษาการตามท้องที่จำนวนมาก แต่ไม่สามารถที่จะจัดจ้างให้ใครครบตามจำนวนที่ต้องการได้ เพราะขาดงบประมาณและไม่สามารถที่จะหาคนใดตามที่ต้องการ จึงได้ขอพระราชทานบรมราชานุญาตโอนเอาคนกองมอญ ซึ่งเป็นไพร่หลวง สัญชาติมอญ สังกัดอยู่กระทรวงกลาโหม มาเป็นคนตระเวนฝ่ายลำน้ำ ซึ่งเดิมได้มอบให้เป็นหน้าที่ของพระยานรรัตนราชมานิต* จัดเอาบุตร หมูโซลน บุตรหมูวิเศษโรงสี ทหารวังหน้า ที่เป็นคนของกระทรวงวัง ทำหน้าที่นี้ แต่ภายหลังได้โอนกำลังคนกลับไปกระทรวงวังตามเดิม จึงต้องขอเอาคนกองมอญเข้ามาทำแทน^๒ กองมอญพวกนี้เป็นพวกไพร่หลวง สังกัดกรมทหารปืนใหญ่ เมืองนครเขื่อนขันธ์ทั้งสิ้น และเป็นหมู่เดียวกันกับกองมอญ ๕ กอง** ที่กรมตั้งชาวเป็นผู้นำสัก

* ต่อมาได้เป็นเจ้าพระยานรรัตนราชมานิต

✓** กองมอญแบ่งเป็น ๕ กรม คือ กรมตั้งทองซ้าย กิ่งทองขวา กรมคาบสองมือ กรมอาทมาตซ้าย อาทมาตขวา หน้าที่ราชการของกรมเหล่านี้คล้ายกับกรมอาสาแปดเหล่า แต่อยู่ในบังคับของกรมพระกลาโหม เดิมมีเจ้าพระยามหาโยธาบังคับบัญชา คล้ายกันกับกรมอาสาจาม และกรมฝรั่งแมนเป็น

^๑ ศิลปากร กรม การจัดกิจการตำรวจกรมกองตระเวนในรัชกาลที่ ๕ ศิริมพ์สำเนา
ที่ ๑๔๕/๕๔๓๖ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๒๔ มกราคม ร.ศ.
๑๐๕ หน้า ๑๒๗ - ๑๓๕.

^๒ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๑๒ - ๑๓.

ตามทะเบียนสัสดิที่เรียกว่า "กรมคลังกองขวา พหารป็นนครเขื่อนขันธ์" ให้โอนมาเป็นพล
ตระเวนทั้งหมด ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เจ้าหมื่นมูลนายสมรุมคิดกันจำหน่ายไพร่ออกรับราชการ
แต่กองมอญที่โอนมานี้ก็ยังมีจำนวนไม่พอกับความต้องการของกรมกองตระเวนที่ต้องการใช้กำลัง
คนตระเวนรักษาท้องที่ต่าง ๆ ภายในพระนครอย่างกว้างขวางและยังแบ่งออกเป็นถึง ๔ นัลค
ในหนึ่งวัน ดังนั้นจึงได้ขอเอาพวกพม่าที่ลอบกระบือเข้ามาเป็นคนตระเวนสมทบกับพวกกอง
มอญอีก โดยให้เข้ามาแทนคนที่ย้ายเข้าไปสังกัดกระทรวงวัง และให้รักษาการแทนไปก่อนที่จะ
ชำระคนกองมอญเสร็จ เพราะพวกพม่าอยู่ใกล้กรุงเทพฯ กว่า *

การนำเอาไพร่หลวง กองมอญ และพมามาเป็นพลตระเวนนี้ได้ให้มาปฏิบัติหน้าที่ได้เพียง
ปีเดียวคือใน ร.ศ. ๑๑๒ ก็โอนกลับคืนไปให้กรมทหารเรือตามเดิม เพราะขณะนั้นกำลังมี
ความจำเป็นต้องการใช้กำลังทหารจำนวนมาก และทางกองตระเวนก็สามารถจัดจ้างเอาคนเข้า
เป็นคนตระเวนได้ตามความต้องการแล้ว^๓

—การแต่งกายและอาวุธของคนตระเวน

การที่ได้ทำการปรับปรุงกองตระเวน จึงได้เปลี่ยนแปลงเครื่องแบบของคนตระเวน
ใหม่มีความเป็นระเบียบมากขึ้น แต่ยังใช้ฟอร์มสีน้ำเงินเหมือนเดิม มีคอเสื้อและข้อมือเป็นสีแดง

*ไพร่หลวงกองมอญ พม่า ที่โอนมาเป็นพลตระเวนนี้ ใครจะเสียเงินจ้างคนมาเป็นแทน
ก็ได้ เหมือนเช่นกับไพร่ส่วย

๑.ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๔ ที่ ๔๔/๕๔๑๐ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่น
นเรศวรฤทธิ์ ๕ กันยายน ร.ศ. ๑๑๑.

๒.จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดินภาค ๒ หน้า ๒๑.

๓.ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๖ ที่ ๑๒๐/๕๑๔๔ พระราชหัตถเลขาถึงกรมหมื่นนเรศ-
วรฤทธิ์ วันที่ ๒๓ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๒.

กระดุมถักผ้าแดง กางเกงหลายสีน้ำเงิน ขลิบข้างสีแดง ยาวเพียงเข่า เครื่องแบบนี้ กองตระเวนจะเป็นผู้ขายให้คนละ ๒ ชุดต่อปี พร้อมกับเข็มขัดสายหนัง ของกระบอง หมวก แอลเม็ตสานด้วยหวายทูนใบลาน กระบองไม้ โคมตาว่าว และนกหวีด เสื้อกันฝนเป็นผ้าดิบชุบ ขี้ผึ้ง และยาหมึกตามชอบคนละ ๑ ชุด สำหรับนอนเวรประจำโรงพักผลัดเปลี่ยนกัน ส่วน ข้าราชการผู้ใหญ่ชั้นโทแดง เหมือนแต่เดิมเพียงแต่เมื่อแต่งเต็มยศให้เหน็บกระบี่

สำหรับอาวุธของคนตระเวนยิ่งแต่เดิมได้ให้คนตระเวนหามาเอง มักมีปัญหาคคนตระเวน มีอาวุธไม่เหมือนกัน และมีอาวุธไม่ครบถ้วนทุกคน ใน ร.ศ. ๑๐๘ กองตระเวนจึงได้แจกกระบอง ให้คนตระเวนทุกคน และได้เพิ่มอาวุธที่จะใช้เมื่อเวลาจำเป็นไว้ประจำโรงพักแต่ละแห่ง สำหรับ ให้คนตระเวนใช้ระงับเมื่อมีเหตุการณ์รุนแรง การวิวาทการก่อการจลาจลในท้องที่ เช่น ปีน ไรเฟิล ปืนสั้น คาน โดยได้กำหนดวิธีการใช้อาวุธไว้ดังนี้

-อาวุธปืนไรเฟิล กำหนดให้คนตระเวน ๑,๐๐๐ คน มีปืนใช้ ๑๐๐ กระบอก สำหรับ ใช้การ ๒ อย่างคือ ระงับการวิวาทใหญ่ ซึ่งผู้วิวาทใช้อาวุธปืน และเวลาไปจับผู้ร้ายในที่เปลี่ยว มีพรรคพวกมาก อาวุธนี้จะจ่ายไปตามโรงพักโรงหนึ่งไม่เกิน ๔ กระบอก ที่เหลือเก็บไว้ที่ ศาลาว่าการกรมกองตระเวน

-อาวุธปืนสั้น กำหนดให้คนตระเวน ๑,๐๐๐ คน มีปืนใช้ ๑๒๐ กระบอกสำหรับใช้การ ๓ อย่างคือ ระงับการวิวาท ซึ่งผู้วิวาทใช้อาวุธปืน เวลาไปจับผู้ร้ายในที่เปลี่ยวและเวลา เดินยามในเวลากลางคืนโดยจ่ายไปตามโรงพักแห่งละไม่เกิน ๒ กระบอก

-อาวุธคาน กำหนดให้คนตระเวน ๑,๐๐๐ คน มีคานใช้ ๑๒๐ เล่ม สำหรับใช้การ ๓ อย่างคือ ระงับการวิวาทที่ผู้วิวาทใช้อาวุธคานหรือไม้ การไปจับผู้ร้าย และเวลาเดินยามใน เวลากลางคืนในที่เปลี่ยว โดยจ่ายไปตามโรงพักละไม่เกิน ๒๐ เล่ม

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑ ร่างความเห็นที่จะจัดการกรมกองตระเวน วันที่

๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๑ ขอ ๒๕...

ส่วนกระบวนนั้นถือเป็นเครื่องหมายสำคัญของคนตระเวนที่จะทางมีทุกคน สำหรับใช้ถือ
เดินลาดตระเวน ทั้งกลางวันกลางคืน

✓ แม้การกำหนดการใช้อาวุธของคนตระเวนขึ้นใหม่ แต่อาวุธที่พลตระเวนใช้ ยี่สิบสาม
อยู่มาก เพราะขณะนั้นได้มีการลักลอบนำเอาอาวุธเข้ามาขายจำนวนมาก แม้จะมีการห้าม
การนำเอาอาวุธเข้าประเทศก็ตาม แต่ก็ยังขาดพระราชบัญญัติสรรพาวุธที่จะควบคุมการซื้อขาย
อาวุธต่าง ๆ และทางกรมศุลกากรก็ไม่มีอำนาจเต็มที่ที่จะตรวจจับได้^๒ เมื่อมีการจับกุม ท้องสง
ผู้ต้องจับไปให้ศาลลงสู่ศาลต่างประเทศเป็นผู้พิจารณา เพราะคนที่ค้าอาวุธส่วนใหญ่เป็นคนในบังคับ
ต่างประเทศ ซึ่งผู้ถูกจับกุมจะถูกปรับเพียงเล็กน้อย และยึดของกลางเท่านั้น โดยปล่อยตัว
ผู้ต้องหาไป แต่ราคาปืนในประเทศสูงมาก จึงทำให้มีการลักลอบซื้อขายอาวุธกันอย่างแพร่หลาย^๓
เหตุนี้เองบรรดาโจรผู้ร้ายจึงสามารถที่จะหาซื้ออาวุธที่มีคุณภาพดีกว่าอาวุธของพลตระเวนไปอยู่ใน
ขณะที่พลตระเวนมีอาวุธที่ยี่สิบสามและมีอยู่ไม่ครบมือทุกคน การระงับปราบปรามจึงได้ผลไม่เต็มที่
เพราะมีอาวุธด้อยกว่าคนร้ายทั้งคุณภาพและจำนวน ทำให้คนตระเวนไม่มีกำลังขวัญพอที่จะสู้กับ
คนร้ายได้ ทั้งในท้องที่กองตระเวนชั้นนอก ชั้นใน และฝ่ายรักษาการทางรถไฟ ในขณะที่แทบทุก
บ้านเรือนจะมีปืนไว้ใช้ คนตระเวนจึงขาดกำลังใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ พวกกันลาออก แต่ละเดือน

๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑ ร่างความเห็นที่จะจัดการกองตระเวน ๙ กันยายน
ร.ศ. ๑๐๗ ข้อที่ ๔๔.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๓ รายงานกรมกองตระเวนราบทั้งแผนกชั้นในชั้นนอกและ
แผนกรักษาการทางรถไฟประจำปี ร.ศ. ๑๑๗ หน้า ๕๖

๓ก.จ.ช. ร. ๕ ก ๑๗.๑/๒ ประกาศพระราชนัดตผู้ลักลอบเอาอาวุธปืนเข้ามาใน
กรุงเทพฯ และราชทูตเยอรมันออกประกาศลงโทษผู้กระทำความผิดไม่เต็มตามกฎหมาย วันที่ ๗
พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๘.

เป็นจำนวนมาก เพราะเห็นว่าเสี่ยงต่อการบาดเจ็บ และเสียชีวิต จึงทำให้กำลังคนในกอง
ตระเวนซึ่งขาดอยู่แล้วต้องลดจำนวนลงไป เมื่อเกิดเหตุการณ์รุนแรง เช่นบรรดาพวกอั้งยี่หรือ
โจรผู้ร้ายกำเริบ ก่อความวุ่นวาย ในแต่ละวันต้องขอความช่วยเหลือไปยังกรมทหารบก ทหาร
เรือให้มาช่วยระงับปราบปรามอยู่เสมอ

- การจัดกรรกองตระเวนในเขตกรุงเทพฯ ใน ร.ศ. ๑๑๐

เนื่องจากการที่จะจัดการกองตระเวนให้ทั่วถึงกรุงเทพฯ นั้น ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก
กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ จึงได้คิดค้นแผนการจัดการในท้องที่ ๆ เห็นว่าสมควรและจำเป็นเสียก่อน
โดยเริ่มดำเนินการใน ร.ศ. ๑๑๐ ดังนี้

ก. ให้ เพิ่มพลตระเวนลาดตระเวนให้เข้าไปรักษาการตลอดทั้งทาง เล็กทางใหญ่
เพราะคนตระเวนตามอัตราที่มีอยู่ ถ้าจะให้ลาดตระเวนเข้าไปทั้งทาง เล็กตรอกซอยแล้ว กำลัง
จะไม่พอรักษาการได้อย่างทั่วถึง จึงได้เพิ่มคนตระเวนในเขตที่เห็นควรจะต้องจัดการโดยรีบด่วน
ดังต่อไปนี้

- ท้องที่ตำบลลำเพ็ญ และตลาดน้อย ซึ่งเป็นที่ประชุมคนค้าขายอยู่อย่างหนาแน่น
กว่าตำบลอื่น ๆ มีทางตรอกซอยทอดลงไปถึงแม่น้ำเจ้าพระยา และต่อขึ้นไปถึงถนนเจริญกรุง จำนวน
มากในตำบลนี้มักเกิดการวิวาทกันอยู่เสมอ แต่คนตระเวนมีเพียงรักษาการเฉพาะในถนนลำเพ็ญ
และตรอกศาลเจ้าเก่าเท่านั้น เป็นคนตระเวนเพียง ๕๐ คน โดยแบ่งกันรักษาการ ๓ ผลัด
ซึ่งไม่พอจะรักษาการให้เรียบร้อยได้ จึงขอขมกราชานุญาตเพิ่มคนตระเวนขึ้นเป็นคนตระเวนทั้งเก่า
และจ้างเข้าใหม่ ๓๒๐ คน นายกองตระเวน ๒๐ คน รวมเป็น ๓๔๐ คน

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๒๔ ที่ ๑๓๒/๑๔๒ รายงานหลวงขจรธวัช สารวัตรใหญ่
กราบทูลเสนาบดีกระทรวงนครบาล วันที่ ๒๒ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๔.

— ทองที่ลาดตระเวนฝั่งซ้ายตั้งแต่ตำบลสพานอก คลองบางกอกใหญ่จนถึงวัดอินทราาราม แต่เดิมมีพลตระเวนรักษาตามท้องที่ถนนใหญ่เพียงสายเดียว มีอัตราคนตระเวน ๔๔ คน ซึ่งไม่สามารถจะระงับเหตุร้ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเลย ทองที่ตำบลนี้มีบริเวณ ตลอดจนถึงริมแม่น้ำเจ้าพระยามีบ้านเรือนราษฎรหนาแน่น มีคนร้ายชุกชุมยิ่งกว่าตำบลอื่น ๆ ในฝั่งซ้าย ซึ่งจำเป็นจะต้องมีพลตระเวนลาดตระเวนรักษาท้องที่ตลอดทั้งแขวง จึงให้เพิ่มคนตระเวนจากเดิมเป็นนายกองตระเวน ๑๕ คน พลตระเวน ๑๕๕ คน รวมเป็น ๑๗๐ คน

— ทองที่ตลาดพลูในคลองบางกอกใหญ่ให้เพิ่มคนตระเวนอีก ๓ คนตามที่ได้กำหนดไว้

— ทองที่ตั้งแตคลองบางลำภู ฝั่งเหนือตลอดไปจนถึงคลองผดุงกรุงเกษมซึ่งมีบ้านเรือนราษฎรตั้งอยู่ริมแม่น้ำหนาแน่นและทางไปวัดโสมนัสวิหาร ริมคลองผดุงกรุงเกษมฝั่งใต้ ซึ่งมีบ้านเรือนหนาแน่นมาก โจรผู้ร้ายชุกชุมเกิดปล้นจี้กันอยู่เสมอ ให้เพิ่มคนตระเวนเป็นนายกองตระเวน ๘ คน พลตระเวน ๘๗ คน รวมเป็น ๙๕ คน

— ทองที่คลองบางกอกใหญ่ฝั่งใต้ตลอดไปจนถึงคลองเจ้าพระยา ซึ่งเป็นตำบลที่มีบ้านเรือนข้าราชการและราษฎรจำนวนมาก ภายหลังที่สมเด็จพระบรมมหาศรีสุริยวงศ์ถึงแก่พิราลัยแล้ว โจรผู้ร้ายได้กำเริบขึ้นอย่างชุกชุม เกิดการปล้นจี้กันอยู่เสมอ ให้เพิ่มคนตระเวนรักษาการในท้องที่ เป็นนายกองตระเวน ๘ คน พลตระเวน ๘๕ คน รวมเป็น ๙๓ คน

ข. สำหรับในท้องที่อื่น ๆ นั้น เช่น ทองที่ในฝั่งซ้ายพระนครที่ยังไม่ได้จัดตั้งกองตระเวนขึ้นรักษาการก็ให้กองสอดแนมรักษาไปก่อน เพื่อให้สืบจับโจรผู้ร้าย โดยกำหนดให้มีตำบลละ ๑๐ คน มีสารวัตรแขวง ๒ คน เป็นผู้ควบคุม

นอกจากนี้ก็ให้มีการปรับปรุงการคุ้มพลึง เพิ่มมาสำหรับลากรถสูบน้ำ สร้างโรงอาศัยสำหรับคนตระเวนตามท้องแขวงและจัดหารถสำหรับนำส่งนักโทษ จากโรงพักกองตระเวนไปยังศาล เพื่อไม่ให้เป็นที่อับอายและเคียดแค้นจากชาวต่างประเทศ ที่บางครั้งก็มีการมัดมือมัดแขนนักโทษ โดยเฉพาะที่เป็นนักโทษหญิง อีกประการหนึ่ง เป็นการป้องกันการแย่งตัวคนร้ายในระหว่างการนำส่งไปยังศาล ซึ่งเกิดขึ้นอยู่เนือง ๆ เป็นการเสียเวลาที่คนตระเวนต้องไปสืบจับกุมตัวมาใหม่และ

ในปี่เองก็ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ พระราชทานบรมราชานุญาตให้เอาที่ของวัง
พระเจาราชวงศ์เชอ กรมขุนภูวไพบูลย์เบรหารวิบาล รวมกับที่ของศาลไปริสกาเป็นสถานที่
สร้างที่ว่าการกรมพระนครบาล และกรมกองตระเวนไว้ในที่แห่งเดียวกัน โดยมอบให้พระเจ้า
น้องยาเชอเจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์ เป็นผู้ออกแบบมอบให้กรมโยธาธิการ เป็นผู้ก่อสร้าง^๑

— การรวมกองตระเวนตลาดพลูฝั่งตะวันตก (ธนบุรี) เข้ากับกองตระเวนฝ่ายกองรักษา

กองตระเวนตำบลตลาดพลูตามที่จัดตั้งขึ้นมาแต่เดิมนั้นมีพระยาพิพิธโกศัยสวริย์
เป็นผู้บังคับบัญชา วากลาวมาตั้งแต่ ร.ศ. ๔๔ พอใน ร.ศ. ๑๑๑ พระยาพิพิธโกศัยสวริย์
ได้เห็นว่าตนเองล้มป่วยมานาน ไม่สามารถจะทำหน้าที่ได้เต็มที่ เพราะเป็นงานที่หนักต้อง
มีความเอาใจใส่รับผิดชอบสูง จึงคิดที่จะโอนการควบคุมกองตระเวนกองนี้ให้มารวมกับกรมกอง
ตระเวน^๒ ซึ่งกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ ได้ทรงเห็นว่ากองตระเวนตำบลนี้แยกออกมาจากกองตระเวน
ฝ่ายกองรักษามานานแล้ว และยังขาดสารวัตรควบคุม ทำให้งานกองตระเวนในท้องที่ดำเนิน
ไปอย่างไม่ไคลผลเท่าที่ควร เห็นควรจะให้รวมเข้ากับกองตระเวนฝ่ายกองรักษาฝั่งตะวันออก
(พระนคร) เสียเป็นกองเดียวกัน ดังนั้นจึงถือโอกาสนี้กราบบังคมทูลขอยกกองตระเวนท้องที่
ตลาดพลูมารวมกับกรมกองตระเวนเสียจึงมีใจความว่า

^๑ศิลปากร กรม การจัดกิจการตำรวจกรมกองตระเวนในรัชกาลที่ ๕ ตีพิมพ์สำเนา
ที่ ๑๔๔/๔๔๓๖ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ วันที่ ๒๔ มกราคม ร.ศ.
๑๐๔ หน้า ๑๒๙ - ๑๓๕.

^๒ศิลปากร กรม การจัดกิจการตำรวจกรมกองตระเวนในรัชกาลที่ ๕ ตีพิมพ์สำเนา
๔๒๕๑/๔๔๔๒ หนังสือพระยาพิพิธโกศัยสวริย์ กราบทูลกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ วันที่ ๑๑
กันยายน ร.ศ. ๑๑๑.

"....กองตระเวนตลาดพลูฝั่งตะวันตก ตามที่มีอยู่ทุกวันนี้แยกกับ
กองตระเวนฝ่ายกองรักษาฝั่งตะวันออก หาให้มีสารวัตรใหญ่ สารวัตร
แขวง บังคับวากลาพลตระเวน เหมื่อนฝั่งตะวันออกไม่เป็นแต่พระยา
พิพิธโกไศยสวรริย์ บังคับวากลาอยู่คนเดียว บัดนี้พระยาพิพิธโกไศย-
สวรริย์ บ่วยไม่เต็มใจที่จะบังคับการกองตระเวนต่อไป ถ้าจะทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว ขาพระพุทธรเจ้าเห็นควย
เกล้า วาควรรวมการกองตระเวนตำบลนี้เป็นหมู่เดียวกัน มีแต่สารวัตร
แขวงตรว้งบังคับวากลาคนตระเวนตามแบบการกองตระเวน ที่ทรงพระ-
กรุณาโปรดเกล้า พระราชทานบรมราชานุญาตกำหนดให้จัดอยู่ทุกวันนี้
ไม่จำเป็นแยกผู้บังคับการอีกส่วนหนึ่งต่อไป...."

ในวันที่ ๑๔ กันยายน ร.ศ. ๑๑๑ จึงได้รับพระบรมราชานุญาตให้รวมเอากอง
ตระเวนตำบลตลาดพลูฝั่งตะวันตก เข้ากับกองตระเวนฝ่ายกองรักษาฝั่งพระนคร^๒ นับเป็นกอง
ตระเวนกองสุดท้ายที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของเจ้านาย ข้าราชการผู้ใหญ่ ตั้งแต่ ร.ศ.
๑๑๑ กองตระเวนในกรุงเทพฯ จึงได้รวมเป็นกรมเดียวกันทั้งหมดแต่นั้น เป็นต้นมา

—การจัดการกองตระเวนใน ๔ หัวเมือง รวมเข้ากับมณฑลกรุงเทพฯ

ใน ร.ศ. ๑๑๓ ได้มีการจัดแบ่งอำนาจการปกครองท้องที่หัวเมืองทั่วประเทศ
ให้เป็นสัดส่วน อันเป็นการเปลี่ยนแปลงแบ่งอำนาจการรับผิดชอบของกระทรวงต่าง ๆ ที่เคย
ปกครองหัวเมืองในภาคต่าง ๆ มาแต่โบราณ เช่น กรมมหาดไทย กรมพระกลาโหม กรมท่า
 เป็นต้น ภายหลังเมื่อทำการปฏิรูปการปกครองไต่สิ้นสุดลงใน ร.ศ. ๑๑๑ (พ.ศ. ๒๔๓๕) ซึ่งได้
ยกเลิกกรมเหล่านี้เป็นกระทรวง จึงได้มีการจัดแบ่งอำนาจหน้าที่รับผิดชอบขึ้นใหม่ ให้เป็นสัดส่วน

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๒/๒ ที่ ๕๐/๒๐๔๓ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่น
นเรศวรฤทธิ วันที่ ๑๗ กันยายน, ร.ศ. ๑๑๑

^๒คือปลากร. กรม การจัดกิจการตำรวจกรมกองตระเวนในรัชกาลที่ ๕ ตีพิมพ์สำเนา
ที่ ๕๓๘/๑๑๑ พระราชหัตถเลขาถึงกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ วันที่ ๑๔ กันยายน ร.ศ. ๑๑๑.

ไม่กล่าวหาหน้าที่กันอีกต่อไป แต่การปรับปรุงใหญ่ของจังหวัด เพราะเหตุการรุกรานจากฝรั่งเศส ใน ร.ศ. ๑๑๒ ดังนั้นใน ร.ศ. ๑๑๓ จึงได้มีพระบรมราชโองการให้จัดแบ่งอำนาจหน้าที่ระหว่างกระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงนครบาลกันอีกครั้งนี้

๑. บรรดาหัวเมืองชั้นนอก หัวเมืองประเทศราช ที่แบ่งเป็นหัวเมืองฝ่ายเหนือ หัวเมืองปักษ์ใต้ ชายทะเลให้อยู่ในบังคับของกระทรวงมหาดไทย

๒. เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย มีอำนาจหน้าที่รักษาการในพระราชอาณาเขต หัวพระราชนครจักร ยกเว้นกรุงเทพมหานคร กับเมืองที่ติดต่อกับใกล้เคียง เป็นเขตแขวง กรุงเทพฯ อยู่ในบังคับของกระทรวงนครบาล

๓. ให้เสนาบดีกระทรวงกลาโหม มีหน้าที่เป็นผู้กำกับรักษาการหัวพระราชนครจักรเกี่ยวกับทหารบก ทหารเรือ เครื่องสาตราวุธ ยุทโธปกรณ์ ป้อมค่ายคู คูเวอรืรบ พาหนะสำหรับทหาร

ดังนั้นกระทรวงนครบาลจึงได้มีอำนาจหน้าที่ปกครองท้องที่กรุงเทพฯ และหัวเมืองใกล้เคียง แต่ ยังไม่ได้ตราเป็นกฎหมายให้รวมเอาหัวเมืองที่มีอาณาเขตติดต่อกับเขตกรุงเทพฯ เหล่านี้รวมกันเข้าเป็นมณฑลกรุงเทพฯ ดังนั้นจึงได้ทรงมีพระราชดำริ ที่จะให้มีการรวมกันโดยเร็ว ทั้งนี้ก็เพราะว่าหัวเมืองที่มีอาณาเขตติดต่อกับกรุงเทพฯ ซึ่งมีเมืองนนทบุรี นครเขื่อนขันธ์ ปทุมธานี สมุทรปราการ เมื่อเกิดโจรผู้ร้าย ปล้นจี้ฉกชิงวิ่งราว ฯลฯ ผู้รายมักจะหนีข้ามเขตการปกครองเสมอ ๆ ซึ่งเป็นเหตุให้มาตั้งแค้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มาแล้ว ทำให้เกิดความยุ่งยากในการติดตามจับกุมคนร้ายที่จะต้องไปขอหมายจับจากกระทรวงที่บังคับบัญชาหัวเมืองนั้น^๒ อีกประการหนึ่งใน

๑ "ประกาศจัดแบ่งหน้าที่กระทรวงกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑ เดือนธันวาคม ร.ศ. ๑๑๓ หน้า ๓๐๖ - ๓๐๗ (ประกาศมา ณ วันที่ ๒๓ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๓.)

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔๔.๑/๔ ที่ ๒๒/๒๒๔๔ พระราชหัตถเลขาถึงกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๓.

ในบรรดาหัวเมืองเหล่านี้มีคนในบังคับของต่างประเทศอาศัยอยู่มาก ที่รัฐบาลจะต้องให้ความอารักขาเพื่อเหตุผลทางการเมืองและเมื่อเกิดกบฏขึ้น กงสุลต่างประเทศหรือผู้ปกครองท้องถิ่นมักจะขอความช่วยเหลือมายังกรมกองตระเวนให้ไปสืบจับกุมตัวผู้ร้ายอยู่เสมอ ซึ่งกรมกองตระเวนไม่สามารถจะจัดการให้ได้เพราะคงขมัวตัวคนตระเวนที่รักษาท้องที่ในพระนครไป ดังนั้นจึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขโดยให้ผู้ว่าราชการของแต่ละเมืองตั้งกองตระเวนขึ้นรักษาการเองไปก่อน แต่ก็ไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะคนจัดการขาดความรู้ ความชำนาญในกิจการกองตระเวน

จากเหตุผลข้างต้นใน ร.ศ. ๑๑๓ จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศเอาหัวเมืองทั้ง ๔ เข้ามารวมเป็นมณฑลกรุงเทพฯ อยู่ภายใต้การปกครองของกระทรวงพระนครบาล * ดังจดหมาย เหตุไฉนกล่าวไว้ดังนี้

".... ค่ายเมืองนนทบุรี เมืองประทุมธานี เมืองนครเขื่อนขันธ์ เมืองสมุทรปราการ เป็นเขตฯ แขวงติดต่อกันกับกรุงเทพฯ ระยะสั้น ๆ การติดตามโจรผู้ร้ายที่เคยทำมาแตกคอง ต้องไปขอตราจากกระทรวงบังคับบัญชาว่าจะได้ไปติดตามผู้ร้ายนั้นก็หลบเลียงไปเสียก่อน แล้วให้รับเอา ๔ หัวเมืองนี้เข้าไว้ในแขวงจังหวัดกรุงเทพฯ ลาดตระเวนจับโจรผู้ร้ายได้ตลอดทั้ง ๔ หัวเมืองไม่ของขอตรานำเมือง แลให้บังคับบัญชาการรักษาเมืองทั้ง ๔ นั้นตลอดไป...."

* ให้เริ่มรวมตั้งแต่วันที่ ๖ มกราคม ร.ศ. ๑๑๓ ตามพระราชกฤษฎีกาที่ ๒๒/๒๒๔๔ ลงวันที่ ๓๑ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๓.

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔๔.๑/๑๔ ที่ ๑๘๑๓๔/๑๘๒๓๔ สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงผู้ว่าราชการหัวเมืองทั้ง ๔ วันที่ ๑๖ มกราคม ร.ศ. ๑๑๓.

๒.ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๑/๔๒ ลายพระหัตถ์เลขากรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ถึงพระยาพิชัยเสนาบดีราชรองเมือง - พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๔.

ต่อมาใน ร.ศ. ๑๑๕ ภายหลังที่ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้กรมกองตระเวนเข้าไปจัดการกองตระเวนใน ๔ หัวเมือง โดยมอบหน้าที่ให้พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง และพระเทพมุนีออกไปจัดการแบ่งเขตแขวง จัดตั้งกองตระเวน อำเภอกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พร้อมกับจัดตั้งศาลแขวงขึ้น เพื่อจะได้ทำการไต่สวนพิจารณาความผู้ที่ถูกจับกุมไต่ภายใน ๔๘ ชั่วโมง โดยตั้งขึ้นแห่งแรกที่ตำบลคลองแสนแสบตามพระราชบัญญัติการพิจารณาความมิโทษ ซึ่งประกาศออกมาใช้ในวันที่ ๒๗ เมษายน ร.ศ. ๑๑๕ เพื่อลดปัญหาเจ้าพนักงานกองตระเวนเมื่อทำการจับกุมผู้ต้องสงสัยเป็นโจรผู้ร้าย ในแต่เดิมต้องนำมาส่งที่กองไต่สวนโทษหลวงในพระนครอันเป็นการล่าช้า เสียเวลาการทำมาหากินของผู้ถูกจับกุม และเจ้าพนักงานกองตระเวนเอง ในการเลือกกำนันผู้ใหญ่บ้านและจัดแบ่งเขตแขวงการปกครองนั้นให้ชาหลวงร่วมกับสารวัตรใหญ่ ผู้บังคับการกองตระเวนออกไปจัดการเองทุกหมู่บ้านในเขตแขวงเมืองที่ตนปกครองอยู่ เพราะเห็นว่าชาหลวงเป็นตำแหน่ง ทำหน้าที่ต่างพระเนตรพระกรรณของพระเจ้าแผ่นดินในหัวเมือง และยังเป็นทีไว้วางพระราชหฤทัย จึงสมควรที่จะเข้าไปรู้เห็นความทุกข์สุขของราษฎรอย่างแท้จริง เพื่อจะได้แก้ไขข้อบกพร่อง และสามารถจัดการราชการบ้านเมืองได้อย่างมีระเบียบเรียบร้อย เพื่อจะได้สะดวกในการจัดการปกครองในต่อไปภายหลัง

การที่ได้มีการจัดการคานกองไต่สวนโทษหลวงนี้ก่อน ก็เพื่อให้ราษฎรพลเมืองที่อยู่ในเขตแขวงนั้นมีผู้บำรุงปกครองดูแลเป็นตำบล เป็นหมู่บ้านให้มีระเบียบแบบแผนเรียบร้อยเสียก่อน

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๘๒ ลายพระหัตถเลขากรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ถึงพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง - พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๕.

๒๓.

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๘๒ ลายพระหัตถเลขากรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ถึงผู้ว่าราชการ ๔ หัวเมือง วันที่ - พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๕.

การจัดการกองตระเวนฝ่ายกองรักษาได้จัดขึ้นภายหลังที่ได้ทำการแบ่งเขตแขวงทั้ง
อำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านปกครองท้องที่เสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้มอบอำนาจให้เจ้ากรมกอง
ตระเวนฝ่ายกองรักษาออกไปจัดการจัดตั้งกองตระเวน โดยพิจารณาตามหลัก ๒ ประการ
ดังนี้คือ ตำบลใดที่มีราษฎรตั้งบ้านเรือนทำมาค้าขายหนาแน่น ประการหนึ่ง ที่ไม่ใช่ท้องที่
ค้าขาย แต่เป็นทางผ่านไปมา มีคนเดินทางมารวมชุมนุมอยู่คราวละมาก ๆ ประการหนึ่ง เป็นที่
ตั้งโรงพักกองตระเวนรักษาการในตำบลนั้น พร้อมกับจัดการแบ่งเขตแขวงการรักษาการและ
การบังคับบัญชา โดยรวมเอาตำบลที่ใกล้เคียงเข้าเป็นเขตแขวงอำเภอ มีสารวัตรแขวงบังคับ
การ และมีข้อกำหนดให้กำนันผู้ใหญ่บ้านในเขตแขวงตำบลหมู่บ้านในอำเภอนั้น เมื่อมีงานราชการ
เกิดเหตุการณ์ร้ายหรือเกิดโจรผู้ร้ายขึ้นแห่งใด ในท้องที่ปกครองก็ให้นำเรื่องมาแจ้งต่อหัวการ
แขวงกองตระเวน

เมื่อได้จัดการกองตระเวนใน ๔ หัวเมือง เรียบร้อยแล้วจึงได้ทำการเปลี่ยนแปลงแบบ
สายงานภายในกรมกองตระเวนขึ้นใหม่ โดยแบ่งการควบคุมออกเป็น ๓ สายดังนี้

สายที่ ๑ ท้องที่ในพระนคร แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน

ส่วนที่ ๑ กองตระเวนฝ่ายกองไต่สวนโทะหลวง (The Criminal Investigation Department) บังคับการกองตระเวนลับ (Detective) ทุก
แขวง ซึ่งในขณะนั้นอาศัยอำเภอ กำนัน ทำการแทนไปก่อน ร่วมกับคนตระเวนลับที่จัดจาง
ขึ้นมา ซึ่งให้มีแต่เฉพาะในเขตพระนคร และให้มีหน้าที่สืบสุตรเหตุต่าง ๆ เช่น การปล้นชิง ขา
กันตาย เป็นต้น นอกจากนี้ต้องรับหน้าที่การไต่สวนผู้ร้าย แทนศาลแล้วส่งฟ้องต่อศาลไปริสภา
โดยเฉพาะแต่คดีความผู้ร้ายที่สำคัญ เพราะเหตุว่าศาลยังไม่ได้ปรับปรุงให้พอจึงทำการไต่สวน
คดีที่กองตระเวนส่งฟ้องโดยไม่ละเอียดถี่ถ้วน งานหน้าที่นี้จึงนับว่าเป็นการเกินหน้าที่อยู่บ้าง แต่

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๘๒ ที่ - ลายพระหัตถ์กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ถึงผู้ว่า
ราชการ ๔ หัวเมือง วันที่ - พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๕.

ต้องขอให้จัดการศาลโปริสภาให้เรียบร้อยเสียก่อน จึงจะรับหน้าที่เพียง เป็นผู้ตั้งและ
แนะนำการสืบความต่อศาลในการไต่สวนคดีความเป็นเรื่อง ๆ ไป *

ส่วนที่ ๒ กองตระเวนรักษา (The Operation Department) ฝ่ายกอง
ตระเวนชั้นในตระเวนรักษาท้องที่ต่าง ๆ ทุกแขวงในเขตพระนคร สำหรับรักษาความสงบเรียบร้อย
ภายในท้องที่และทำการตามคำสั่งศาลและกระทรวงต่าง ๆ ในบรรดาที่เกี่ยวกับกฎหมาย

ส่วนที่ ๓ กองตระเวนรักษา ฝ่ายกองชั้นนอก ซึ่งตระเวนรักษาในท้อง
น้ำลำคลอง ท้องทุ่งนอกเขตพระนคร โดยทำหน้าที่เหมือนอย่างกองตระเวนชั้นในทุกประการ

สายที่ ๒ กองตระเวนใน ๔ หัวเมือง แบ่งสาขานอกดังนี้ เมืองหนึ่งมี
กองตระเวนฝ่ายกองไต่สวนโทษหลวง และฝ่ายกองรักษาทั้ง ๒ อย่าง แต่ให้รวมอยู่เป็น
หน่วยงานเดียวกัน มีเจ้าพนักงานตำแหน่งสารวัตรใหญ่ควบคุมในเฉพาะแต่ละเมืองมี ๑ คน
ฝ่ายกองไต่สวนโทษหลวงนั้นถือเอาบรรดาคำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านนั้นเอง ** ฝ่ายกองรักษา
นั้นจะมีคนตระเวนรักษาตั้งอยู่เฉพาะในที่ ๆ ตั้งศาลเมือง ศาลแขวง และในท้องที่ที่กล่าวมาแล้ว
***
ฯลฯ

สายที่ ๓ กองตระเวนฝ่ายรักษาการทางรถไฟ ซึ่งมีหน้าที่รักษาการเฉพาะแต่
งานอันเกี่ยวข้องกับการเดินรถไฟ ตั้งแต่กรุงเทพฯ ตลอดทุกมณฑลหัวเมืองที่มีทางรถไฟไปถึง

* ที่ต้องทำการไต่สวนคดีโจรผู้ร้ายในคดีสำคัญ แทนศาลโปริสภา ก็เพราะขณะนั้นศาล
โปริสภาไม่ค่อยจะไต่สวนคดีความโดยละเอียดนัก มักจะมีการยกฟ้องปล่อยผู้ต้องหาไปหรือลงโทษ
ไม่สมกับความผิดที่ควรได้รับเสียส่วนมาก

** จากพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ ใน ร.ศ. ๑๑๖ ได้โอนเอาอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
ไปขึ้นต่อผู้ว่าราชการเมืองและให้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของกระทรวงนครบาลโดยตรง

*** ดูจากหน้า ๑๒๐ ว่าด้วยหลักพิจารณาการตั้งโรงพักกองตระเวน

โดยแบ่งพลตระเวนแยกกันประจำอยู่ตามโรงจักรรถไฟที่มีทรัพย์สินของทางรถไฟอยู่ อีกพวกหนึ่งนั้น ให้แยกไปกับพวกคนงานกุลีที่ทำการสร้างทางรถไฟทุกแห่ง เพื่อให้ความคุ้มครองผู้คน ทรัพย์สิน และระงับการวิวาท ปล้นจี้กันเมื่อเกิดเหตุการณ์ โจรผู้ร้ายในแห่งใด ไทกองตระเวนแจ้งเหตุ ต่อกำนันผู้ใหญ่บ้าน ที่ปกครองในท้องแขวง ที่ทำการสร้างทางรถไฟนั้น ตลอดจนถึงข้าหลวง ผู้รักษาเมืองก็ขอให้ช่วยเหลือสืบจับเอาตัวคนร้ายควย ถ้ากองตระเวนจับกุมตัวผู้ร้ายได้ให้นำ ส่งต่อเจ้าหน้ที่บ้านเมืองในแขวง เมืองที่จับกุมผู้ร้ายได้ เป็นผู้ไต่สวนพิพากษาโทษไปตามกฎหมาย บ้านเมือง

ในระยะแรกการแบ่งสายงานทั้ง ๓ สายได้จัดวางตัวผู้บริหารไว้ดังนี้

- กองตระเวนฝ่ายกองรักษารักษาชั้นใน มีพระยาฉัตรนารักษา เป็นผู้บังคับบัญชา
- กองตระเวนฝ่ายกองไต่สวนโทษหลวง และกองตระเวนฝ่ายกองรักษารักษาชั้นนอก

ซึ่งทำงานเกี่ยวข้องกับคนไทยเป็นส่วนใหญ่มอบให้พระยาอินทรีธิราชระยอง เมือง เป็นผู้บังคับบัญชา เพราะคุ้นเคยชำนาญงานกองตระเวนมาเป็นเวลานาน

ในการจัดตั้งนี้กองตระเวนในหัวเมืองทั้ง ๔ ยังมีกองรักษายู่จำนวนน้อย เมืองหนึ่งมี เพียง ๓ กอง เพราะจะจัดให้ทั่วทุกแขวงไม่ได้ ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง และให้รวมเอากองตระเวนชั้นนอก ซึ่งเป็นกองแยกจำนวนหนึ่งเข้าไว้ด้วย

✓ ในขณะนั้นกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ทรงดำริว่าเมื่อจัดการกองตระเวนชั้นนอกเสร็จก็จะจ้างเอาชาวต่างประเทศเข้ามาจัดการกองตระเวน และมีความเห็นที่จะจ้างเอามิสเตอร์ยารดิน เขามาเป็นผู้ควบคุมและเป็นเจ้ากรมกองตระเวน โดยเฉพาะกองตระเวนรักษารักษาชั้นในพระนคร ที่ต้องมั่งงานเกี่ยวข้องกับชาวต่างชาติเป็นส่วนใหญ่ ส่วนกองตระเวนที่ยังหาผู้ควบคุมไม่ได้ก็ให้รอไปก่อนจนกว่าที่จะจ้างเอาชาวยุโรป ที่เคยเป็นนายกองตระเวนจากอินเดียและพม่าเข้ามาใน

ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๘.๒ ก/๕ ที่ ๑๒๔/๒๓๖๗๖ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่น
นเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๖ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๕.

ภายหลัง*

การจัดการกองตระเวนในสมัยมิสเตอร์ เอ. เจ. ยาร์ด (A.J. Jardine) ระหว่าง

ร.ศ. ๑๑๖ - ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๐ - ๒๔๔๔)

ภายหลังที่มีการเปลี่ยนแปลงสายงานการบริหารใน ร.ศ. ๑๑๕ (พ.ศ. ๒๔๓๙) ทำให้หน่วยงานในกรมกองตระเวนแยกออกเป็นกองตระเวนรักษาค้นใน กองตระเวนรักษาค้นนอก กองไต่สวน โทษหลวง กองตระเวนรักษาใน ๔ หัวเมือง และกองตระเวนรักษาการทางรถไฟ ทำให้หน่วยงานเหล่านี้ไม่ได้รวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือกรมเดียวกันเหมือน ครั้งการจัดการกองตระเวนใน ร.ศ. ๑๐๙ แตกต่างก็แยกกันขึ้นตรงต่อกระทรวงนครบาลโดยตรง จึงทำให้งานราชการในกรมกองตระเวน ขาดความร่วมมือกัน ทำให้งานไม่ก้าวหน้าไปเท่าที่ควร ดังนั้นใน ร.ศ. ๑๑๖ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์จึงคิดที่จะให้รวมเข้าเป็นกรมเดียวกัน จึงกราบบังคม ทูลขอพระบรมราชานุญาตแก้ไขการจัดการกรมกองตระเวนขึ้นใหม่ โดยรวมเอากองตระเวนรักษา ทั้งแผนกชั้นใน, ชั้นนอก ใน ๔ หัวเมือง กองไต่สวนโทษหลวง และกองตระเวนรักษาการ ทางรถไฟ มารวมเข้าเป็นกรมเดียวกัน^๑ นับแต่นั้นมากองตระเวนจึงได้รวมกันเป็นกรมเดียวกัน อีกครั้ง เพื่อที่จะทำให้การปรับปรุงกองตระเวนได้ง่ายขึ้น ในเวลาเดียวกัน ได้มีนโยบายจ้าง เอานายโปลิศ ชาวยุโรป ที่มีความรู้ความชำนาญในงานกองตระเวนเข้ามาช่วยเหลือปรับปรุงกองตระเวนร่วมกับนายกองตระเวนคนไทย แม้ว่าจะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงก็ตาม เนื่องจากนายโปลิศ ชาวยุโรปนั้นมีความรู้ความชำนาญในการจัดการกองตระเวนแบบใหม่ ย่อมจะทำให้ราชการกองตระเวนเจริญขึ้นเร็วกว่าที่จะให้คนไทยที่ยังไม่มีความรู้ ความชำนาญในการจัดการกองตระเวน

*ไม่ทราบว่าได้ใครรักษาการแทนไปก่อน

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๕ ที่ ๑๒๔/๒๓๖๗๖ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๖ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๕.

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๖ ที่ ๒๓๑/๑๔๔๓ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ไม่มีวันเดือนปี

อย่างยุโรปทำไปตามลำพัง โดยเฉพาะคนไทยนั้นขาดความรู้ความชำนาญในค่านาษาต่างประเทศ และชนบธรรมเนียมของชาวต่างประเทศด้วย ต่อเมื่อราชการในกรมกองตระเวนเจริญขึ้น และมีความเป็นระเบียบแบบแผนแน่นอนแล้ว จึงคอยลดจำนวนนายโปลิศ ชาวยุโรปลง แล้วฝึกเอาคนไทยเข้าทำงานแทน ดังคำกราบบังคมทูลของกรมหมื่นเรศวรฤทธิโชคกล่าววว่า

"....การที่จะจัดกองตระเวนทุกกองให้รวมกันอยู่เป็นกรมสมควรดี แต่ที่มีคนยุโรปเป็น เป็นหัวหน้าทุกหนที่นั้น เป็นการอยู่ข้างเปลื้อง เงิน เคือน้อยมาก แต่เมื่อคำริห์ถึงการเมื่อจะเริ่มจัดคราวแรกนั้นแล้ว ถ้าเป็นคน ยุโรปเป็นพี่ชำนาญ การกองตระเวนอยู่แต่ก่อนมารับราชการ ก็คงเป็นการ ดีกว่าคนฝ่ายสยามที่ยังไม่ชำนาญ ธรรมเนียมการที่จะจัดขึ้นเมื่อใดจัดการลง เป็นแบบแผนเรียบร้อย แล้วก็จะได้คนอันเอาปฤติกรรมคนสยาม ที่ไคทราบ ธรรมเนียมการชำนาญแล้วขึ้นรับราชการในหน้าที่ต่อไป...."

การปรับปรุงกรมกองตระเวนในครั้งนี้จึงเป็นการปรับปรุงครั้งสำคัญที่ได้มีการจัดการ กรมกองตระเวนตามแบบแผนอย่างยุโรปอย่างแท้จริง โดยมีนายโปลิศชาวยุโรปเข้ามาช่วยเหลือ จัดการกองตระเวนร่วมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายสยามเป็นจำนวนมาก ดังจะเห็นจากเมื่อจัดการรวมกรม กองตระเวนแล้วได้จัดวางเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารดังนี้

- อธิบดีกรมกองตระเวน   มิสเตอร์ บารดิน *
- รองอธิบดี ๒ นาย   พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง, มิสเตอร์ เบนส์

* เริ่มมีตำแหน่งอธิบดีมาตั้งแต่ ร.ศ. ๑๐๕ คือหลวงรัฐยาภิบาลมัญชา (Captain Samual Joseph Bird Ames) เป็นอธิบดีคนแรก พ้นจากตำแหน่งไปใน ร.ศ. ๑๑๐ ผู้ที่รับตำแหน่งต่อมาคือ พระยาอรรคราชวรราช เข้าใจว่าอยู่ในตำแหน่งมาจน ร.ศ. ๑๑๖.

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑๔๑ ที่ ๑๖/๒๐๑๕ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่นเรศวรฤทธิโชค ไม่มีวันเดือนปี.

- เจ้ากรมแขวง ๓ นาย หม่อมเจ้าสว่างาม เจ้ากรมกองตระเวนแขวง
ชั้นนอก, มีสเตอร์สกินเนอร์ เจ้ากรมกอง
ตระเวนแขวงชั้นใน
มีสเตอร์แมน เจ้ากรมกองตระเวนแขวงรถไฟ
- ปลัดกรม ๔ นาย หลวงจรินฤเบศร์
หลวงนรารักษ์พลชั้น
มีสเตอร์คอมเมอร์
มีสเตอร์ธาคแนล
- สารวัตรใหญ่ ๕ นาย หลวงวิสูตรบรรหาร
หลวงสุรการกำจัด
หลวงอนุเมทินุกิจ
หลวงบุรีรัฐพิจารณา
มีสเตอร์เฮิน

- การปรับปรุงกองตระเวนในท้องที่ ๔ หัวเมือง

เป็นการปรับปรุงเป็นส่วนแรกไปจากที่มีสเตอร์บารกินได้มารับตำแหน่งอธิบดีกรมกองตระเวน
เพราะเขตแขวงใน ๔ หัวเมืองซึ่งได้จัดแบ่งมาตั้งแต่ ร.ศ. ๑๑๕ ยังไม่เรียบร้อย เขตแขวง
ของแต่ละเมือง อำเภอบล ยังทำงานกาวกายนกันในพื้นที่และขอบเขตรับผิดชอบกันอยู่เพราะ
ไม่มีการแบ่งอาณาเขตของท้องที่ที่แน่นอน เมื่อราหุร เกิดคดีความหรือมีงานติดต่อราชการที่เกี่ยวข้อง
ของกับคดี ก็จุทุกซุซซต่าง ๆ ต้องนำเหตุไปแจ้งต่อขาลหลวง และกองตระเวนรักษาประจำท้องที่ซึ่ง

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๖ ที่ ๑๖/๘๑๕ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนเรศ-
วรฤทธิ วันที่ ๑๑ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๖ และ น ๘.๑/๑๔๑ ที่ ๓๕ / ๘๓๕ พระราชเสาวนีย์
ทูลกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ วันที่ ๑๓ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๖.

จะต้องเสียเวลาถึง ๑ วันหรือมากกว่านั้น เพราะระยะทางไกล การคมนาคมไม่สะดวก เป็นที่เดือดร้อนทั้งฝ่ายกองตระเวน หน่วยงานราชการอื่น และราษฎรอย่างมาก ดังนั้นในขั้นแรกจึงให้ทำการจัดการแบ่งเขตแขวงรับผิดชอบเสียใหม่ โดยยึดหลักเอาท้องที่มีราษฎรอาศัยอยู่จำนวนมาก เป็นที่สะดวกในการดูแลทุกข์สุขของราษฎร และสะดวกในการป้องกันโจรผู้ร้าย ใดทั่วถึง เป็นที่ตั้งเขตแขวงกองตระเวน (โรงพัก) ดังนี้

- ตั้งเขตท้องที่ต่อเขตกรุงเพทฯ ถึงคลองรังสฤษดิ์ ประชุมศักดิ์ ฝั่งเหนือตลอดไป จนถึงคลองจักรที่ ๕ ฝั่งตะวันตกเป็นแขวงเมืองปทุมธานี
- ตั้งเขตคลองจักรที่ ๕ มาจดแขวงกรุงเทพฯ เป็นแขวงกรุงเทพฯ
- แบ่งเขตแขวงเมืองนนทบุรีและเมือง ปทุมธานี โดยถือเอาวัด ตลาดกับ คลองบ้านใหม่เป็นเส้นแบ่งเขต

เมื่อแบ่งเขตแขวงเรียบร้อยแล้ว จึงได้ให้ทำการปรับปรุงเงินเดือนแก่คนตระเวนใน ๔ หัวเมืองขึ้นเป็นอัตราใหม่ เพราะแต่เดิมนั้นการหาจ้างคนตระเวนทำได้ยาก เพราะคนเห็นว่าเงินเดือนต่ำทำงานหนัก ในขณะที่มีความต้องการพลตระเวนเพิ่มขึ้นจำนวนมาก และคนเกา มักจะลาออกเนื่อง ๆ เป็นเหตุให้งานกองตระเวนไม่เจริญไปเท่าที่ควร เพราะขาดกำลังคนตระเวนที่จะรักษาการได้ทั่วถึงตลอด ท้องแขวงและคนตระเวนที่เข้ามารับราชการก็มักสลับผลัดเปลี่ยนกัน เขาออกอยู่เสมอ ด้วยเหตุดังนี้

๑. บรรดาคนตระเวนมักเป็นทาส หรือลูกหนี้ของสาวตรีใหญ่โดยมาก และคนที่จ้างเข้ามาเป็นคนตระเวนก็มักจะมีสุขภาพไม่สมบูรณ์เพราะสูบนิน คิมสุรา

๒. เจ้าพนักงานผู้ใหญ่และภรรยาได้ให้คนตระเวนกู้ยืมเงินใช้ก่อนโดยคิดดอกเบี้ยสูงเกินไป ทำให้คนตระเวนมีเงินเหลือใช้เดือนหนึ่ง ๆ ไม่ถึง ๕ ของเงินเดือนที่ได้รับ

๓. เจ้าพนักงานกองตระเวน คนตระเวน ใ้รับเงินเดือนไม่พอกับค่าครองชีพ ในขณะที่ต้องทำงานหนักกว่าคนตระเวนชั้นใน แต่ได้เงินเดือนต่ำกว่า

๔. สารวัตรใหญ่มักลงโทษคนตระเวนโดยการตัดเงินเดือนแล้วเก็บไว้เป็นของตนเอง

๕. ไม่มีการเลื่อนตำแหน่งชั้นที่เรียบร้อย และเลือกเอาบุคคลตามความเหมาะสมกับหน้าที่และตำแหน่ง แต่ถือเอาตำแหน่งใ้ว่างก็เอาคนตระเวนในโรงพักนั้นเข้าทำงานแทนโดยไม่คำนึงถึงความคิดความชอบ ความรู้ ความชำนาญของบุคคล

๖. การจัดสวัสดิการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย อาหาร ฯลฯ ยังไม่มีและไม่มีการเปรียบเทียบ การลาพัก คนตระเวนต้องมาทำงานทุกวันโดยไม่มีวันหยุด

๗. กองตระเวนที่จัดขึ้นยังไม่มีระเบียบเรียบร้อย การทำงานก็ยังไม่ได้ผลตามที่คาดหวัง จึงทำให้ไม่เป็นที่ยำเกรงของราษฎร และขาดความเชื่อถือให้ความร่วมมือเท่าที่ควร

เมื่อเป็นเช่นนี้ สเตอร์ยารดิน จึงได้ขอพระบรมราชานุญาตแก้ไขโดยขอเพิ่มอัตราเงินเดือนสำหรับคนตระเวนชั้นนอก ๔ หัวเมือง ให้เท่ากับคนตระเวนชั้นใน ตั้งแต่ตำแหน่งสารวัตรใหญ่ลงไปจนถึงคนตระเวนดังนี้ สารวัตรใหญ่เดือนละ ๑๕๐ บาท สารวัตรแขวง ๑๐๐ บาท นายหมวด ๖๐ บาท นายยามชั้นที่ ๑ ๔๐ บาท นายยามชั้นที่ ๒ ๓๐ บาท นายยามชั้นที่ ๓ ๒๐ บาท คนตระเวนชั้นที่ ๑ ๑๘ บาท ชั้นที่ ๒ ๑๕ บาท ชั้นที่ ๓ ๑๒ บาท โดยมีค่าเบี้ยเลี้ยงทางหาก พร้อมกับใ้ว่างระเบียบการเลื่อนชั้นตำแหน่ง โดยยึดเอาคนที่มีความดีความชอบ มีความชำนาญในหน้าที่เป็นหลัก และใ้ห้อธิบดีเป็นผู้จัดการจ้างเอาคนเข้าเป็นคนตระเวนเอง โดยต้องใ้ได้รับการตรวจร่างกายจากแพทย์กองตระเวนเสียก่อน ว่ามีสุขภาพสมบูรณ์ ร่างกายแข็งแรงพอสมควร พร้อมกับเป็นผู้ควบคุมการจ่ายเบี้ยเลี้ยง เงินเดือน การลงโทษคนตระเวนด้วยตนเอง

๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๓ รายงานกรมกองตระเวน แผนกชั้นในชั้นนอก และแผนก รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๙๑๓ ตอน ๒ หน้า ๑๑๖.

ทั้งหมด^๑ นอกจากนี้ก็ได้อ้างเอานายโปลิศชาวยุโรปเข้ามาจัดการปรับปรุงกองตระเวนในหัวเมืองเพิ่มขึ้น

แต่สำหรับการขออนุญาตเพิ่มคนตระเวนแซกชั้นนอก ๒๐๐ คน นั้นทรงเห็นว่าพลตระเวนแซกชั้นเหมาะที่จะจ้างเข้ามาเพื่อปราบจลาจล รักษาความสงบในท้องที่ชุมนุมชนเขตชั้นในกรุงเทพฯ เท่านั้น เพราะเป็นพวกที่ทำงานดี แข็งแรงกว่าคนไทย แต่การที่จะให้เป็นคนตระเวนรักษาท้องที่ สืบข่าวการงานแล้ว สู้คนไทยไม่ได้ เนื่องจากมีปัญหารื่องภาษาพูดจึงเหมาะที่จะจ้างไว้ทำงานในกองตระเวนชั้นในมากกว่า สำหรับในชั้นนอก ๔ หัวเมืองให้จัดจ้างไว้แต่เพียงเล็กน้อย โรงพักละ ๒ คน เพื่อใช้ในการระงับเหตุร้ายแรง และฝึกคนตระเวนที่เป็นคนไทยเท่านั้น เนื่องจากชาติแขกเมื่อเข้ามาเป็นคนตระเวนแล้ว มักจะรับราชการอยู่นาน จึงมีความชำนาญในงานกองตระเวนมากกว่าคนไทย เมื่อจะเอาไปฝึกอาวุธแล้ว มักจะไม่เต็มใจทำงาน หรือหลบหนี กลัวว่าจะถูกส่งไปเป็นทนาย^๒

การปรับปรุงกรมกองตระเวนในท้องที่กองตระเวนชั้นนอก ใน ร.ศ. ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๔๑)

ในปี ร.ศ. ๑๑๓ กรมกองตระเวนได้อ้างนายโปลิศ ชาวยุโรปเข้ามา ๔ คน คือ มิสเตอร์ริชาร์ดสัน มิสเตอร์เลน มิสเตอร์ลอว์สัน มิสเตอร์ฮัทแนล ทำให้มีสเตอร์ยารกิน

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๓ รายงานกรมกองตระเวน แผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก
รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๓ ตอน ๑ หน้า ๑ - ๓.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ ๘.๑/๑๔๑ ที่ ๑๖/๒๐๑๕ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่น
นเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๖.

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘๓.๒/๒ ที่ ๒๖/๔๒๔๐ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์กราบทูลกรมหมื่น
มหิศราชนนิตย์ เสนาบดีกระทรวงการคลัง วันที่ ๔ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๓.

ได้มีผู้ช่วยเหลือในการปรับปรุงกองตระเวนมากขึ้น รวมทั้งนายโปลิศชาวยุโรปที่ทำการ
อยู่แล้ว มีสเตอร์ ยารคินจึงได้จัดแบ่งนายโปลิศเหล่านี้ออกไปจัดการปรับปรุงกองตระเวนตาม
สายต่าง ๆ โดยส่งมีสเตอร์เลนไปทำการในกองตระเวนรักษาการทางรถไฟ มีสเตอร์
ริชาร์ดสัน เป็นผู้จัดการประสานงานการปรับปรุงกองตระเวนทุกส่วนในกรมกองตระเวน
มีสเตอร์ลอว์สัน มีสเตอร์ฮาตแนล ให้รวมมือกับมีสเตอร์ไครบ ทำการปรับปรุงกองตระเวน
ขึ้นในและและชั้นนอก ซึ่งภายหลังนั้นก็ได้แต่งตั้งให้มีสเตอร์ริชาร์ดสัน เป็นรองอธิบดี จาก
การที่นายโปลิศชาวยุโรปจำนวนมาก ทำให้การปรับปรุงกองตระเวนเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว
เพราะมีสเตอร์ยารคินมีผู้ช่วยเหลือและมีเวลาทำงานได้เต็มที่ โดยเฉพาะใน ร.ศ. ๑๑๔
เมื่อได้จัดวางตำแหน่งพนักงานผู้ใหญ่กองตระเวนเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงได้เริ่มปรับปรุงกอง
ตระเวนไปพร้อม ๆ กันทุกส่วน โดยมีสเตอร์ริชาร์ดสัน รองอธิบดีรับมอบหน้าที่ไปจัดการกอง
ตระเวนชั้นนอก และใน ๔ หัวเมืองที่ยังไม่เรียบร้อย ให้มีความเป็นระเบียบแบบแผนเหมือน
กองตระเวนชั้นในกรุงเทพฯ เพราะกองตระเวนชั้นนอกนั้นมีขอบกว้างทั้งตัวบุคคลและการทำงาน
ยังไม่ประสานงานกันกับฝ่ายปกครองท้องถิ่นคือ ผู้ว่าราชการ อำเภอกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อันเป็น
ฝ่ายกองไต่สวนโทษหลวง กับกองตระเวนฝ่ายรักษา ทำให้โจรผู้ร้ายก่ออาชญากรรมอยู่เสมอโดย
ใฝ่ขยายพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง รองอธิบดีที่ออกไปจัดการกองตระเวนชั้นนอก ๔
หัวเมืองให้เข้ามาบริหารการในกองตระเวนชั้นใน ในวันที่ ๑ กันยายน ร.ศ. ๑๑๔ เป็นผู้
รับผิดชอบ บังคับการจดทะเบียน หนุของ อั้งยี่ บังคับควบคุมอำเภอกันใน อำเภอกันนอก
ตรวจตราหนังสือที่ติดต่อไปมาระหว่างกองต่าง ๆ ในกรมกองตระเวน และรับผิดชอบในหน้าที่ต่าง ๆ

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘๖/๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นในชั้นนอก และ
แผนกรักษาการทางรถไฟ ร.ศ. ๑๑๓ ตอน ๒ หน้า ๑๑๖ และ น ๔๓๒/๒ ที่ ๑๓๐/๒๐๔๖
หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๔ สิงหาคม ร.ศ. ๑๑๓.

ที่เสนาบดีกระทรวงหรืออธิบดีกรมกองตระเวนได้มีคำสั่งมอบหมายงานให้ทำ เช่น การสอบสวน ใต้สวน คดีความบางเรื่อง

ในระยะแรกที่มีเสนาบดีหรือข้าราชการชั้นนอกไปจัดการกองตระเวนชั้นนอก ๔ หัวเมือง ก็ได้ยกเอากองตระเวนที่ได้ประจำอยู่ในแขวงกรุงเทพฯ ทำบลุ่งแสนแสน ซึ่งเรียกว่ากองตระเวนชั้นนอกกองแยกนั้น ไปรวมกับกองตระเวน ๔ หัวเมือง และได้พบว่าขอบบพร่องของการจัดการกองตระเวนชั้นนอก ๔ หัวเมือง ที่ไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควรก็เพราะสาเหตุดังนี้

๑. เจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ในกรุงเทพฯ ไม่ออกไปตรวจตราโรงพักเลย เจ้าพนักงานผู้น้อย นายยาม คนตระเวน จึงไม่ได้รับการฝึกซ้อม ตักเตือนอบรมให้เอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ

๒. ข้าราชการการเมือง กรมการเมือง อำเภอ ใช้งานกองตระเวนไปทำงานนอกเหนือหน้าที่ เช่น แจวเรือ เดินหนังสือ เป็นต้น

๓. คนตระเวนชาวอาวูธ คนตระเวนที่เดินตรวจตราโจรผู้ร้ายตามท้องที่มีอาวูธเป็นประจำตัวน้อยคน

๔. กองตระเวนไม่มีอำนาจ ใต้สวนสอบสวนคดีเอง กลับยกให้เป็นหน้าที่ของอำเภอและกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทั้ง ๒ ฝ่ายไม่เคยทำงานประสานงานกันเลย ในการสืบจับตัวผู้ร้าย

ดังนั้นเสนาบดีหรือข้าราชการชั้นได้จัดแบ่งสายงานกองตระเวนชั้นใหม่เป็น ๒ สายและให้มีสายกลาง ๑ สาย ตั้งที่ทำงานอยู่ในที่ว่าการมกองตระเวนคอยบังคับบัญชาอีก ๒ นาย ที่เหลือแล้วส่งไปจัดการมกองตระเวน สารวัตรใหญ่ไปบังคับบัญชาใน ๒ สายนั้นรวมกับสารวัตรแขวงอีก ๒ นาย โดยให้แยกกันประจำอยู่ตามโรงพัก ที่เห็นว่าอยู่ในท้องที่เกิดโจรผู้ร้ายชุกชุม และมีบ้านเรือนราษฎรตั้งอาศัยอยูหนาแน่น

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๖/๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๓ ตอน ๑ หน้า ๕.

๒๒. หน้า ๑๐.

กองตระเวนที่แบ่งออกเป็น ๒ สาย มีดังนี้

- สายตะวันตก รวมเอาโรงพักทางฝั่งตะวันตกของกรุงเทพฯ มีโรงพัก ๕ ตำบล คือ มหาสวัสดิ์ที่ ๑ มหาสวัสดิ์ที่ ๒ บางระมาด บางขุนเทียน มหาไชย ราชบุรณะ ราชคฤห์ ภาษีเจริญ

← สายเหนือ รวมเอาโรงพักทั้งหมดในเมืองปทุมธานี นนทบุรี กับโรงพักในเขตกองตระเวนชั้นนอก ๔ แห่ง ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งคลอง ๖ วา คลองรังสิตฯ ฤๅชค คำพรอม สามง่าม คลองที่ ๕ อำเภอมะนังปทุมธานี คลองที่ ๔ คลองที่ ๑๓ คลองที่ ๕ (คลอง ๖ วา) คลองที่ ๑๑ คลองที่ ๑๔ คีตะกระควน โดยตั้งที่ว่าการสาขายู่ที่โรงพักตำบลคีตะกระควน

- สายกลาง รวมเอาโรงพักที่เหลืออยู่ ๕ ตำบล ที่ตำบลแสนแสบ ๓ แห่ง และที่ปากลัด ปากน้ำ รวมทั้งสิ้น ๑๒ แห่ง คือ คลองตัน คลอง ๓ วา หนองจอก เจ็บบะกับ ปากลัด ปากน้ำ คลองประเวศ คีตะจรเข้ บางเพลง คลองสำโรง คลองพิไชย บางเกลือ

โรงพักตามตำบลต่าง ๆ เหล่านี้มีสเตร์ริชาร์ดสันได้จัดแบ่งเสร็จสิ้นในเดือนกันยายน ร.ศ. ๑๑๘^๑ พอใน ร.ศ. ๑๑๙ ก็ได้เสนอขอทำการปรับปรุงอีกครั้งหนึ่ง เพราะว่าการจัดการที่ทำเสร็จไปนั้นไม่สามารถจะรักษาความสงบเรียบร้อยและป้องกันโจรผู้ร้ายให้ได้อย่างเต็มที่ โจร

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๕ ที่ ๔๓๘๘/๕๔๑๘ รายงานของมิสเตอร์บาร์กิน เสนอต่อเสนาบดีกระทรวงนครบาล วันที่ ๒๗ กันยายน ร.ศ. ๑๑๘.

ผู้รับทราบชุกชุมผู้มีได้ขาด จนข้าหลวงผู้รักษาเมืองและเจ้าพนักงานปกครองท้องที่ไคร่รายงานไปยังกรมกองตระเวนว่าเกิดเหตุการณ์โจรผู้ร้ายมากขึ้นจนเกินกำลังความสามารถจะรักษาการณ์ให้เป็นปกติได้ ดังนั้น ใน ร.ศ. ๑๑๔ จึงได้มีการเสนอให้มีการปรับปรุงกองตระเวนชั้นนอก ๔ หัวเมือง ทั้งฝ่ายตัวบุคคล และการบริหาร บังคับบัญชาทั้งหมด ดังนี้

๑. จัดเอานายโปลิศชาวยุโรป เข้ามาจัดการปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยเร็วเพราะต้องการจะจัดปัญหาโจรผู้ร้ายให้หมดสิ้นไป ต้องเร่งจัดการให้เสร็จไปอย่างรวดเร็ว พร้อมกับจัดหาพนักงาน คนตระเวนที่มีความชำนาญ มีความเอาใจใส่ในการงาน และมีความกล้าหาญแข็งแรง ในการปราบปรามโจรผู้ร้าย มาทำงานในท้องที่ และขอเพิ่มอาวุธสำหรับคนตระเวนให้มากขึ้น

๒. ขอให้เร่งประกาศขอบังคับการใช้เครื่องอาวุธและขอบังคับกองตระเวนในเขตชั้นนอกและ ๔ หัวเมือง*

๓. ให้บังคับข้าหลวงผู้รักษาเมือง อำเภอ กำนัน ให้ความร่วมมือประสานงานกัน กับกองตระเวนในการที่จะระงับเหตุอันตรายโจรผู้ร้ายที่เกิดขึ้น

๔. ให้ทำการจัดการกองตระเวนชั้นนอกใหม่ โดยให้แบ่งเป็น ๒ แผนก คือ

- กองฝ่ายเหนือ รวมเอาโรงพัก ๒๑ ตำบล ที่จัดไว้แต่เดิมให้แบ่งเอาตามแนวคลองมหาสวัสดิ์ฝั่งตะวันตก ขึ้นไปโดยมีที่ว่าการตั้งอยู่ที่ตำบลคลองรังสิต มีมิสเตอร์มาร์ตินเป็นผู้บังคับบัญชา**

- กองฝ่ายใต้ รวมเอาโรงพัก ๒๐ ตำบล ให้นำตามแนวคลองแสนแสบฝั่งตะวันออก และคลองภาษีเจริญขึ้นไปเป็นเขตแบ่ง โดยมีที่ว่าการ

* ขอบังคับกรมกองตระเวน ร.ศ. ๑๑๔ กำหนดให้ใช้เฉพาะในเขตชั้นในกรุงเทพฯ.

** ต่อมามิสเตอร์หรือคเตอร์ ย้ายมาบังคับบัญชาแทน

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๑๔ ที่ ๕๔๔/๓๔๕ รายงานของมิสเตอร์มาร์ติน กราบทูลกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๒๖ เมษายน ร.ศ. ๑๑๔ และ น ๑๑.๓/๒๒ รายงานคดีกรมกองตระเวน งวด ๓ เดือน ครั้งที่ ๓ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๔.

อยู่ที่ปากน้ำฝั่งตะวันออก (ยังไม่มีผู้ควบคุมเพราะรอนายโปลิศชาวยุโรป
ที่กำลังย้ายมาจากอินเดีย) * *

สาเหตุที่จัดแบ่งกองตระเวนชั้นนอก ๔ หัวเมืองออกเป็น ๒ แผนก และให้เปลี่ยน
ตัวเจ้ากรมเอานายโปลิศชาวยุโรปเข้ามารักษากองแทนก็เพราะว่าเจ้ากรมคนเดิมนั้นมีอายุมาก
อีกประการหนึ่งใน ร.ศ. ๑๑๕ นี้ได้ยกเลิกตำแหน่งรองอธิบดี จึงได้ขอให้นายโปลิศชาวยุโรป
เข้ามาควบคุมบัญชาการ งานเพิ่มขึ้นเพื่อจะให้งานก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วได้ ซึ่งใน ร.ศ. ๑๒๐
ก็ได้มีการปรับปรุงเพิ่มเติมอีกในแผนกกองตระเวนชั้นนอกสายใต้ ซึ่งมีภูมิประเทศเป็นลำคลอง
สวนไรนา เป็นสวนใหญ่ การตรวจตราของพลตระเวนต้องใช้เรือโดยมาก การที่จะใช้เรือสำปั้น
ก็ทำได้ไม่สะดวก เพราะบางแห่งต้องขึ้นเรือข้ามคลอง หรือทำนบเสมอ ๆ เป็นการลำบากแก่
คนตระเวน จึงได้เสนอขอเรือมากไม้ตะเคียนรูปเพรียวบาง ลำละ ๔ พายมาแทนเรือสำปั้น
ประจำไว้ที่โรงพักประจำตำบล เช่นที่ตำบลบางพลีใหญ่ บางพลีน้อย สี่แยกจระเข้น้อย สี่แยก
จระเข้ใหญ่ เปรัง บางขุนเทียน เป็นต้น และให้แบ่งกองตระเวนชั้นนอกสายเหนือออกเป็น
๒ สาย โดยตั้งที่ว่าการอยู่ที่ตำบลคลองรังสิตสายหนึ่งและที่ปากน้ำสายหนึ่ง

— การจัดและวางกำลังคนตระเวนในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๐ — ๒๔๔๔

การรักษาหน้าที่ของคนตระเวนที่เป็นคนไทยยังมีปัญหา เพราะขาดระเบียบวินัย
ความชำนาญในการปฏิบัติหน้าที่และสุขภาพไม่แข็งแรงดีพอ ทั้งส่วนใหญ่อีกเป็นทาสหรือลูกหนี้ของ
นายเงินที่ขาดความรู้ เมื่อเข้ามาเป็นคนตระเวนก็ไม่ได้มีการฝึกมาก่อน บางคนก็เป็นคนขรา

* ภายหลังได้ให้หม่อมเจ้าสง่างามเป็นผู้บังคับการแทนไปก่อน

ก.จ.ช. ร. ๕ บ ๘.๒ ก/๒๐ ที่ ๘/๒๔๐๕ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่น
นเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๓๑ สิงหาคม ร.ศ. ๑๑๕.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ บ ๘.๖/๒๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและ
แผนกรักษาการทางรถไฟประจำปี ร.ศ. ๑๒๐ หน้า ๕

ให้ทำงานได้แต่คอยดูแลการจุดโคมตามถนนเท่านั้น ดังนั้นมีสเตอร์บารคินจึงได้เสนอรายงานขอ
อนุญาตปรับปรุงตามหัวข้อต่อไปนี้

✓ ๑. จ้างนายโปลิศชาวยุโรปที่มีความรู้ความชำนาญในการกองตระเวนเข้ามาอีก

๒ - ๓ คน

๒. ขอให้ขึ้นอัตราเงินเดือนตั้งแต่ตำแหน่งสารวัตรใหญ่ ลงมาจนถึงพลตระเวน

๓. ขอตั้งโรงเรียนหรือสถานที่ฝึกพลตระเวน เพื่อจะได้ฝึกหัดคนที่เข้าใหม่และ
จะได้ฝึกซ้อมพลตระเวนทุก ๆ คนที่รับราชการอยู่ก่อนด้วย

๔. ขอตั้งกองสอดแนมขึ้นกองหนึ่ง ให้อัตราเงินเดือนสูง ๆ และให้ช่วยในการ
บังคับบัญชาของอหิภิก

✓ นอกจากนี้ขอให้จ้างคนตระเวนชาวอินเดีย ๒๐๐ คน มีอาวุธครบมือทุกคน และฝึก
ซ้อมอาวุธอยู่เสมอ เพื่อจะใช้เวลาว่างร่วมนวของพวกอั้งยี่และฝึกหัดคนตระเวนชาวไทย
โดย ๒๐๐ คนนี้จะแบ่งทั้งเป็นกองตระเวนที่มีอาวุธ ๓๐ คน* สำหรับใช้ในราชการ
รับควน เพราะสภาพบ้านเมืองในขณะนั้นมีโจรผู้ร้ายชุกชุมและเกิดการวิวาทของพวกอั้งยี่ไม่เว้น
แต่ละวัน ดังคำรายงานของบารคินกล่าวไว้ว่า

"....ในเวลาปัจจุบันนี้มีการร้ายแรงเกิดขึ้นอยู่เสมอตามถนนหนทาง และใน
กรุงเทพฯ นี้ก็เต็มไปด้วยพวกอั้งยี่ต่าง ๆ และเป็นการรบกวนวุ่นวายทั่วไป ส่วนการ
ที่จะปราบปรามให้สงบโดยกองตระเวนทุกวันนี้เป็นที่เห็นได้ว่าไม่สามารถจะทำได้
โดยนั้น ข้าพระพุทธเจ้าต้องเร่งรัดขออนุญาตให้จ้างแขกชาติอินเดีย มาทำการ
อยู่อย่างน้อยที่สุดสักสองปี เพื่อจะได้เป็นเซ็น แลเป็นกอง ที่จะได้ไว้วางใจ แลใช้
ได้เมื่อมีเหตุเกิดขึ้น...."๒

* กองตระเวนนี้เป็นประเภทบอยวงสั้น หรือเป็น colt และหอดเป็นอาวุธให้ลาด
ตระเวนตรวจตราดูแลในท้องที่มีโจรผู้ร้ายชุกชุมและมีอั้งยี่วิวาทกัน

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก
รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๓.

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑๒๔๑ คำแปลที่ ๓๓๓๕, ๓/๕๒๔๒ มีสเตอร์บารคิน
กราบทูลกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๘ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖.

ขอเสนอถึงกล่าวข้างต้นได้รับอนุญาตให้จัดดำเนินการได้ ยกเว้นข้อ ๓ และการจ้าง
 แยกเป็นพลตระเวนเพิ่มขึ้นอีก ๒๐๐ คน* พระบรมราชินีนาถ (ขณะนั้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทน)
 ทรงเห็นวาทะวิภาษของคนไทยแทน เพราะเขานั้นทุกคนรู้เรื่องไต่ถาม จะจ้างได้ก็ต่อเมื่อมี
 ความจำเป็นเมื่อเสนาบดีกระทรวงนครบาลเป็นสมควร*

ซึ่งสาเหตุที่ไม่จ้างแขกอีกเป็นพลตระเวนเพิ่มขึ้น ก็เพราะเหตุดังนี้

๑. คนตระเวนที่เป็นชาติแขกมักไม่มีใครมีความรู้สึกตนว่าเป็นคนตระเวนของ
 กองตระเวนสยาม ตามธรรมดา นายกองตระเวนมีอำนาจที่จะลงโทษคนตระเวนที่อยู่ภายใต้
 การบังคับบัญชาได้ แต่ทำได้เพียงตัดเงินเดือนหรือทำโทษเล็กน้อย ถ้ารุนแรงกว่านั้นต้องนำตัว
 ส่งให้ศาลกงสุล เพราะแขกพวกนี้ส่วนใหญ่อยู่ในบังคับของอังกฤษ เมื่อทำความผิดร้ายแรง
 อังกฤษรับเอาคดีไปชำระก็จะตัดสินลงโทษเบา เช่น ปรับเพียง ๔ - ๕ บาท บางทีก็ไม่พิจารณา
 โทษแขกคนตระเวน จึงไม่มีใครอยู่ในระเบียบวินัย เชื้อฟุ้งซ่านบังคับกองตระเวน ทำให้เป็นที่ไม่
 พอใจของกรมกองตระเวนและคนตระเวนสยาม

๒. การให้คนตระเวนแขกควบคุม ฝึกหัดคนตระเวนสยามได้สร้างความ
 ไม่พอใจแก่คนตระเวนสยามที่ต้องอยู่ในความควบคุม ฝึกหัดอบรมจากคนตระเวนแขกที่มีฐานะ
 เป็นคนตระเวนเช่นเดียวกัน จึงเกิดปัญหาการไม่เชื่อฟังกันและการวิวาทกันอยู่เสมอ

* มิสเตอร์ยาร์กิน ในตอนแรกคิดเอาคนไทยทั้งเป็นกองตระเวนใช้อาวุธแทนชาวแขก
 เหมือนกัน แต่คนตระเวนชาวไทยนั้นมักกับราชการอยู่เป็นเวลานานก็ลาออกไป ทำให้เสียเวลา
 ในการฝึก และการเอาคนไทยไปฝึกอาวุธนั้นมักมีความเข้าใจว่าจะถูกเอาไปเป็นทหาร จึงไม่
 เต็มใจเข้ารับราชการ มิสเตอร์ยาร์กินจึงตั้งขึ้นไม่สำเร็จ

* ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๒ ที่ ๑๔/๒๐๕ พระราชเสาวนีย์ ทูลกรมหมื่นนเรศ-
 วรฤทธิ์ วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖.

๓. คนตระเวนแซกซึ่งแต่เดิมใช้รักษาการในท้องที่ตำบลที่มีชาติแซกทั้งบ้านเรือนอยู่มาก เท่านั้นเพราะเอาคนไทยเข้ารักษาการไม่ได้ผล มักมีการทะเลาะวิวาทถึงกันเกิดขึ้นอยู่เสมอ ต้องเอาคนตระเวนแซกเข้ารักษาการเหตุการณ์จึงได้สงบลง แต่แซกที่จ้างเขามาก็มีความประพฤติไม่เรียบร้อย คอยแตก่อการวิวาท และเป็นคนในบังคับต่างประเทศ ทำให้การลงโทษทำได้ไม่เต็มที่ เมื่อคนตระเวนแซกก่อการวิวาทหรือทำร้ายบุคคล กองตระเวนต้องนำตัวส่งศาลกงสุล ที่แซกคนนั้นบังคับอยู่เป็นผู้ชำระถือว่า เป็นการเสียเกียรติยศของรัฐบาลไทย ที่เป็นคนตระเวนสยามเมื่อมีความผิดต้องไปขึ้นศาลกงสุลต่างประเทศ แต่เมื่อคนตระเวนชาติแซกนั้นไปก่อความผิดหรือไปทำร้ายคนในบังคับของต่างชาติ ก็มักจะกล่าวโทษคดีขึ้นมายังรัฐบาลหรือกรมกองตระเวนสยาม เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทรงอนุญาตให้จ้างชาติแซกเป็นคนตระเวนเพียงจำนวนน้อย เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จกลับมาก็ทรงมีพระบรมราชโองการกำหนดให้จ้างคนตระเวนแซกใหม่เพียง ๑ ใน ๔ ของพลตระเวนแต่ละโรงพักที่มีความจำเป็นต้องใช้คนตระเวนชาติแซก

ถึงอย่างไรก็ตาม มิสเตอร์ยารคินก็ได้รับอนุญาตให้ตั้งกองสอดแนม โดยให้อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของเขาโดยตรง และเพิ่มจำนวนคนตระเวนอีก ๑,๐๐๐ คน สำหรับการเพิ่มอัตราเงินเดือนของข้าราชการกองตระเวนได้เพิ่มขึ้นดังนี้

สารวัตรใหญ่ ๑๕๐ บาท

สารวัตรแขวง ๑๐๐ บาท

นายยามชั้นที่ ๑ ๔๐ บาท

นายยามชั้นที่ ๒ ๓๐ บาท

นายยามชั้นที่ ๓ ๒๐ บาท

พลตระเวนชั้นที่ ๑ ๑๘ บาท

พลตระเวนชั้นที่ ๒ ๑๕ บาท

คนตระเวนชาติแซกชั้นที่ ๑ ๑๘ บาท

คนตระเวนชาติแซกชั้นที่ ๒ ๑๖ บาท

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๑๔ ที่ ๑๘๐/๑๒๔๙๑ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่น

นเรศวรฤทธิงมิสเตอร์ยารคิน (ไม่มีวัน เดือน ปี)

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑๖๓ ที่ ๕๐/๕๕๖ พระราชหัตถเลขาถึงกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ
วันที่ ๑๖ มกราคม ร.ศ. ๑๑๓.

พลตระเวนชั้นที่ ๓ ๑๒ บาท^๑

การเพิ่มจำนวนคนตระเวนใน ร.ศ. ๑๑๖ - ๑๑๗ นี้ได้จ้างเอาเฉพาะบุคคลที่มี
ร่างกายสมบูรณ์ รูปร่างสูงใหญ่ แข็งแรงพอสมควร และให้ผ่านการตรวจร่างกายจากแพทย์
กองตระเวนเสียก่อน ซึ่งในปีนี้ได้เพิ่มจำนวนคนตระเวนจำนวนมาก ดังจะเห็นจากแผนภูมิ
ดังต่อไปนี้^๒

---

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑๔๑ ที่ ๑๖/๒๐๑๔๕ ลายพระหัตถ์กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์
กราบทูลสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ผู้สำเร็จราชการแทน วันที่ ๑ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๖

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๓ รายงานกรมกองตระเวน แผนกชั้นนอก ชั้นในและ
แผนกรักษาการทางรถไฟประจำปี ร.ศ. ๑๑๗ หน้า ๘.

[illegible]

จำนวนคนตระเวนในระยะนี้ได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพราะความเจริญของบ้านเมืองที่ขยายออกไปอย่างรวดเร็ว ทั้งทางเศรษฐกิจ และจำนวนพลเมืองจึงมีความต้องการคนตระเวนรักษาความสงบปลอดภัย เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในเขตชั้นนอก ๔ หัวเมือง ซึ่งยังมีจำนวนคนตระเวนไม่เพียงพอกับความต้องการ เพราะต้องเอาไปรักษาการควบคุมบริเวณโรงบ่อนเบี้ย โรงยาสูบ ที่มีคนไปมาชุมนุมกันอยู่จำนวนมากทั้งกลางวันกลางคืน และมักมีคดีความวิวาท ปล้นจี้กันอยู่เสมอ ประกอบกับการนำเอาคนตระเวนไปใช้ไม่ถูกต้องตามหน้าที่ เช่น ให้ไปเฝ้าศาลสถานที่ราชการต่าง ๆ เป็นเหตุประการหนึ่ง ทำให้การกองตระเวนชั้นนอกไม่เจริญไปตามที่คาดไว้

ปัญหาเกี่ยวกับคนตระเวนอีกประการหนึ่งคือ กองตระเวนไม่สามารถจะจ้างคนตระเวนที่มีความชำนาญ มีความรู้อย่างแท้จริงได้ แม้จะมีการแก้ไขตลอดมาปัญหาก็ยังคงมีอยู่ คือ

๑. ไม่สามารถหาคนที่มีความรู้ความชำนาญในราชการกองตระเวนที่เหมาะสมกับตำแหน่งนายยาม นายหมวด เพื่อจะให้ความคุ้มครองคนตระเวนได้ เช่น ในแผนกกองตระเวนรักษาการทางรถไฟ เพราะคนตระเวนเป็นคนลาว ที่ขาดความรู้เป็นส่วนมาก แต่ก็มี ความขยันขันแข็ง ร่างกายแข็งแรง

๒. กองตระเวนชาวอาวุธ มีคนตระเวนที่มีอาวุธเป็นเพียง ๕% ของคนตระเวนทั้งหมด โดยเฉพาะในเขตชั้นนอก ที่มีความจำเป็นอย่างมาก และเป็นก็เป็นเป็นเกาลำสมัย ทั้งขาดแคลนกระสุนปืน หากคนตระเวนที่มีความชำนาญในการใช้ปืนได้น้อยคน เพราะขาดการฝึกซ้อม^๒

✓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑๘๘ ที่ ๒๒๑๒ มีส.เทอรรีชาร์ดสัน เรียนต่ออธิบดีกรมกองตระเวน วันที่ ๑๒ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๘.

✓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนกรักษาการทางรถไฟประจำปี ร.ศ. ๑๑๗ ตอน ๑ หน้า ๑๘ - ๑๙.

๓. คนตระเวนที่จ้างเข้ามาพบจะไม่ไต่ถามมาก่อนเลย เมื่อจ้างเข้ามาจะถูกส่งไปรักษาการทันทีที่ท่าสำเภาจ้าง เพราะชาวคนตระเวนรักษาการตามท้องที่ ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ไม่ไต่ถามเท่าที่ควร และชาวกระเบียบวินัย

๔. มีคนตระเวนถึง ๒๐ % เป็นทหารที่ออกเวรยามมาเข้าสมัครเป็นคนตระเวน เมื่อถึงเวลาเข้าเวรก็ลาออกไปเข้าเวรยามทหารตามเดิม โดยถือเอาราชการกรมกองตระเวนเป็นการหารายได้พิเศษหรืองานสมัครเล่น จึงเป็นการยากที่จะหาคนรับราชการนาน ๆ บางคนเมื่อรับเงินเดือนแล้วก็ลาออกไปเพราะเข้ามาสมัครเป็นคนตระเวนเพื่อความสุข หรือออกเวรยามแล้วก็เข้าไปเล่นบ่อนเบี้ย ถ้าเล่นได้เงินมาก ๆ ก็ลาออกหรือหนีราชการไป หากเมื่อเงินหมดจึงกลับเข้ามาใหม่อีก (ซึ่งต่อมา ภายหลังจึงได้แก้ไขโดยออกข้อบังคับว่าใครจะลาออกจากราชการจะต้องแจ้งล่วงหน้าเป็นเวลา ๓ เดือน) โดยเฉพาะในเขตแขวงชั้นนอก มีคนตระเวนหนีราชการไปโดยลำพังถึง ๒๐ % เพราะขาดข้อบังคับกองตระเวนที่เข้มงวด ควบคุมไว้ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้ขาดกำลังคนตระเวนอยู่เสมอ และหาคนตระเวนที่ชำนาญในราชการไม่ได้จึงจะเห็นว่าใน ร.ศ. ๑๑๔ จากจำนวนคนตระเวนทั้งหมดในมณฑลกรุงเทพฯ

มีผู้รับราชการเป็นเวลานานเกิน ๑๐ ปี มีเพียง ๑๐ คน /

ต่ำกว่า ๑๐ ปี มีเพียง ๑ คน /

ต่ำกว่า ๑ ปี มีเพียง ๑๓๖๓ คน ✓

✓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๖/๓ รายงานกรมกองตระเวน แผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก
รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๗ ตอน ๑ หน้า ๒๐ - ๒๒.

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก
รักษาการทางรถไฟประจำปี ร.ศ. ๑๑๔ หน้า ๒๔.

ก. หน้า ๒๓.

๕. คนตระเวนในเขตชั้นนอก ได้เบี้ยเลี้ยงและเงินเดือนต่ำกว่าในเขตชั้นใน

เมื่อโรงงานใหม่ที่ให้เงินเดือนมากกว่าหรือมีรายได้มากกว่ามักจะลาหรือหนีออกไป ทั้งยังไม่ต้องอยู่ในกฎข้อบังคับควบคุม และผู้ว่าราชการเมืองก็ไม่ใคร่จะเอาใจใส่ในงานด้านนี้มากนัก รวมทั้งคนตระเวนต้องถูกไล่ออกเพราะการทุจริต ไม่รู้เขาใจข้อบังคับกองตระเวนที่หนึ่ง ๆ ไม่ต่ำกว่า ๒๐๐ คน

เนื่องจากการที่มีปัญหาการขาดอาชญากรรมกำลังคนและสมรรถภาพของคันตระเวน เพราะขาดการฝึกซ้อม อบรม กรมกองตระเวนจึงได้หาทางแก้ไขโดยขอความร่วมมือไปยังกระทรวงกลาโหม ให้อนุญาตทหารที่ออกเวรประจำการ เข้ามาสมัคร เป็นคนตระเวน เพื่อจะได้ไม่เสียเวลาในการฝึกอบรมและเป็นการลดปัญหาการวิวาทระหว่างทหารกับคนตระเวนด้วย ดังนั้นในปลาย ร.ศ. ๑๑๘ จึงได้มีคนตระเวนเพิ่มขึ้นจำนวนมาก^๒ ดังนี้ *

* จากในต้นปี ร.ศ. ๑๑๙ นั้นมีคนตระเวน นายกองตระเวนชั้นผู้ใหญ่ดังนี้

ตำแหน่ง	รองอธิบดี	ปลัดแขวง	สารวัตรใหญ่	สารวัตรแขวง	นายหมวด	นายยาม	พลตระเวน	รวม	ข้าราชการกองตระเวนสำหรับรับจ้างตามบ้าน	
									เจ้าพนักงาน	คนตระเวน
แผนกชั้นใน	๒	๕	๖	๕	๒๓	๕๖	๑๒๓๖	๑๓๙๕	—	๓๒
แผนกชั้นนอก	—	๑	๓	๖	๙	๕๐	๓๒๓	๓๘๕	—	—
แผนกรถไฟ	๑	๓	๒	๒๐	๑๐	๕๒	๒๕๖	๓๕๐	—	—
รวม	๓	๙	๑๑	๓๑	๔๐	๑๕๘	๑๕๑๕	๑๙๐๐	—	๓๒

(คัดจากรายงานกรมกองตระเวน ร.ศ. ๑๑๙ ตอน ๑)

สำหรับในกองตระเวนชั้นนอก เมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ นั้นมีจำนวนโรงพักเพียง ๓ แห่ง คือ ที่ตำบลคลองมหาสวัสดิ์ ภาษีเจริญ มหาไชย มีสารวัตรแขวง ๓ คน นายหมวด — คน นายยาม ๖ คน คนตระเวน ๖๐ คน รวมเป็น ๖๙ คน ซึ่งใน ร.ศ. ๑๑๔ เพิ่มเป็นสารวัตรแขวง ๙ คน นายหมวด ๔ คน นายยาม ๑๕ คน คนตระเวน ๑๔๐ คน รวมเป็น ๑๖๘ คน

ก.จ.ร. ร. ๕ น ๔.๖ รายงานกรมกองตระเวน แผนกชั้นใน ชั้นนอก และแผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๘ หน้า ๒๑๕.

^๒ คัดจาก ก.จ.ร. ร. ๕ น ๔.๖ รายงานกรมกองตระเวน แผนกชั้นใน ชั้นนอก และแผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๘ ตอน ๒.

จำนวนคนตระเวน	ปี ร.ศ. ๑๑๓	ร.ศ. ๑๑๔	จำนวนเพิ่มขึ้น
แผนกชั้นใน	๑๔๓๔	๑๕๘๓	๑๕๓
แผนกชั้นนอก	๓๔๔	๕๙๓	๒๔๙
แผนกรถไฟ	๓๙๐	๔๓๒	๔๒
รวม	๒๑๖๘	๒๖๑๖	๔๔๘

การที่ไม่สามารถจะหาคนตระเวนไทยได้ตามความต้องการและขาดความรู้ความชำนาญงานใน ร.ศ. ๑๒๑ มีสเตอร์ยาร์กิน จึงไต่หาทางแก้ไขโดยการขอร้องเสนอความเห็นต่อกรมหลวงนครสวรรค์ฯ ขอจ้างคนตระเวนชาติแขกเข้ามาเป็นคนตระเวน และได้นำขึ้นกราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงเห็นพ้องควยในความจำเป็นที่จะจ้างแขกเป็นคนตระเวน ดังทรงมีพระราชหัตถเลขา ใจความว่า

"....การที่เราต้องจ้างแขกอินเดียควยเหตุ ๓ ประการ คือ คนไทยเรายังไม่ค่อยจะเป็นคนตระเวนได้ประการหนึ่ง คนไทยที่เขาฝึกหัดยังไม่ได้อีกประการหนึ่ง และมีบางแห่งในกองตระเวนคนไทยรักษาการไม่ดีเท่าแขกอินเดียประการหนึ่ง...."

แต่พระองค์ก็ทรงให้ความเห็นว่าควรจะพยายามฝึกคนไทยเข้าทำแทนให้มาก เท่าที่จะทำได้ ดังทรงมีพระราชหัตถเลขาไปยังกรมหมื่นนครสวรรค์ฯ ใจความว่า

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๓๐ ที่ ๒/๖๕ พระราชหัตถเลขาถึงกรมหมื่นนครสวรรค์ฯ
วันที่ ๘ เมษายน ร.ศ. ๑๒๑.

"....แต่กระทรวงนครบาลควรจะตั้งใจว่าเอาคนไทยเข้าเป็นกอง
ตระเวนแลลดพวกแขกลงเสมอไป ถ้าตั้งใจจัดการให้มีผู้เห็นความจริงใจ
ดังนี้แล้ว ถึงจะลดใครแต่ปีละน้อย หรือจำเป็นจะต้องคงไว้พวกแขกบาง
สำหรับในบางแห่ง ก็คงไม่มีใครมีความรังเกียจอันใดให้เธอถอนแผนจัดการ
เรื่องนี้ให้เรียบร้อย...."

ต่อมาก็ได้ทำการแก้ไขปัญหาการขาดกำลังคนตระเวนในชั้นนอกอีก เพราะยังเกิดโจร
ผู้ร้าย ปล้น ฆ่า ก่อความไม่สงบและก่อคดีความอยู่เสมอ ๆ เนื่องจากขาดกำลังคนตระเวนที่จะรักษา
ท้องแขวงได้อย่างทั่วถึง* ทั้งคนตระเวนบางคนไม่เอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างแท้จริง อันเป็น
สาเหตุมาจากคนตระเวนชั้นนอกต้องทำงานหนัก ความเป็นอยู่มีแต่ความลำบาก ค่าครองชีพสูงแต่
เบี้ยเลี้ยง เงินเดือนยังอยู่ในอัตราต่ำ จึงเกิดความท้อถอยในการทำงาน จนนายกองตระเวน
ต้องคอยควบคุมอยู่เสมอ ถ้าหากละเลยการควบคุมเมื่อใด เหตุการณ์โจรผู้ร้ายในท้องที่นั้นก็จะ
เพิ่มขึ้นทันที เช่น กองตระเวนฝ่ายตะวันตก เมื่อได้ถอนเอามิสเตอร์โครบ ซึ่งเป็นปลัดกรม
ควบคุมอยู่ไปเป็นเจ้ากรมกองตระเวนแผนกรักษาการทางรถไฟ เหตุการณ์ที่เคยสงบก็ได้เริ่มมีคดี
อาชญาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนต้องจ้างนายโปลิศชาวยุโรปมาควบคุม บังคับบัญชา และอาศัยกอง
สอดแนมช่วยเหลือในการสืบจับตัวโจรผู้ร้าย เพราะการเอานายกองตระเวนคนไทยไปควบคุมบังคับ
บัญชาแทนก็จะไม่ได้ผล เนื่องจากขาดความเอาใจใส่ และไม่มีวามเข้มงวด ความอดุสาหะ
ในการทำงาน^๒

ในปี ร.ศ. ๑๑๘ มีการเสนอขอขึ้นเงินเดือนสำหรับคนตระเวนชั้นนอกให้เท่ากับคนตระเวน
แผนกชั้นในกรุงเทพฯ และรักษาการทางรถไฟ พร้อมกับมีการส่งพนักงานนายกองตระเวน คนตระเวน

* ขณะนั้นมีจำนวนคนตระเวนต่ำกว่าอัตราที่ได้รับอนุญาตถึง ๒๓๐ คน โดยเฉพาะกำลังคนตระเวน
ในชั้นนอก เพราะไม่สามารถจัดจ้างคนตามอัตราเงินเดือนที่กำหนดไว้ได้

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๓๐ ที่ ๒/๖๔ พระราชหัตถเลขาถึงกรมหมื่นนครสวรรค์
วันที่ ๘ เมษายน ร.ศ. ๑๒๑

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๒๐ รายงานคดีความกรมกองตระเวน งวด ๓ เดือน
ครั้งที่ ๓ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๘.

ที่หนุ่มฉกรรจ์ มีความสามารถ ความเข้มแข็ง ออกไปประจำในท้องที่กองตระเวนชั้นนอก เพื่อจะได้ปราบปรามโจรผู้ร้ายให้สงบลงโดยเร็ว เพราะฉะนั้นโจรผู้ร้ายได้กำเริบปล้นโจรกรรม อย่างชุกชุมในท้องที่แขวงกองตระเวนชั้นนอก

ปัญหาการขาดกำลังคนตระเวนยังคงดำเนินอยู่ตลอดมา ทั้งมาจากสาเหตุคนไม่นิยมสมัครเข้ารับจ้างเป็นคนตระเวน เพราะเห็นว่าเงินเดือนต่ำประการหนึ่ง การรับสมัครคนตระเวนในมณฑลกรุงเทพฯ ยังเป็นไปด้วยความลำบาก ที่จะหาคนตระเวนที่มีคุณภาพที่ดีได้ เพราะตามสภาพของบ้านเมืองเต็มไปด้วยแหล่งอบายมุข เช่น โรงบ่อนเบี้ย การพนัน โรงสุรา กัญชาและโรงย่ำฝิ่น จึงทำให้คนในมณฑลกรุงเทพฯ รวบรวมกายไม่แข็งแรง ไม่มีความกระฉับกระเฉง เป็นคนหยาบ เพราะติดยาเสพติด เป็นนักเลงกวนพั่นกันเป็นจำนวนมาก จนบางครั้งก็พากันปล้นจี้ลักขโมยทรัพย์สินของผู้อื่นประการหนึ่ง^๒ ดังนั้นเมื่อไม่สามารถจะหาคนฉกรรจ์ในมณฑลกรุงเทพฯ มาเป็นคนตระเวนได้จึงต้องหันไปรับเอาคนลาวที่มาจากเมืองโคราช (นครราชสีมา) ปากน้ำโพ ลพบุรี ฯลฯ เข้ามาเป็นคนตระเวน แม้จะไม่มีความรู้ก็ตาม แต่ก็มี ความแข็งแรง เอาใจใส่ในการทำงานกวาดคนไทยในมณฑลกรุงเทพฯ ดังรายงานกรมกองตระเวนกล่าวไว้ว่า

"....ในเวลานี้มีลาวเป็นอันมากอยู่ในกรมกองตระเวน พวกลาวเป็นพลตระเวนได้ดีกว่าคนไทย ง่ายที่จะฝึกสอน และไม่ชอบขบถเล่นเบี้ยนัก ทาทางก็แข็งแรงควย และทั้งเรียบร้อยเป็นที่ไว้วางใจมากกว่าคนไทย..."^๓

✓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๒ ก/๒๔ ที่ ๑๑๔ มีสเตอร์บาร์คินกราบทูลกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย เดือนสิงหาคม ร.ศ. ๑๑๔.

✓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๒/๒๔ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๑.

ก.จ.ช. ร.๕ น ๔.๒/๒๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นในชั้นนอก และแผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๑ หน้า ๑๖.

แต่คนลาวเหล่านี้ก็มีข้อเสีย คือมักจะไม่มีระมัดระวังในเรื่องความประพฤติและกินอาหาร
 มากไม่ถูกสุขลักษณะ จึงเกิดการเจ็บป่วย เป็นโรคท้องร่วง อหิวาห์และบิด จนถึงตายอยู่เสมอ
 สาเหตุนี้เองเมื่อมีคนลาวตาย ๒ - ๓ คน ก็จะเกิดความวุ่นวายขึ้น ทำให้คนลาวที่เหลืออยู่พากัน
 หนีไปครั้งละมาก ๆ แม้ทางกรมกองตระเวนจะให้เหตุผลชี้แจงถึงสาเหตุ ก็ไม่มีใครยอมเชื่อฟัง
 พากันคิดไปว่าเป็นภัยลึกลับไปเสียโดยมาก เมื่อเป็นดังนี้ปัญหาการขาดกำลังคนตระเวนจึงยังมีอยู่
 ประกอบทั้งคนตระเวนคนไทย ก็มักถูกไล่ออกไปอยู่เสมอ เพราะขาดคุณสมบัติของการเป็นคน
 ตระเวน เมื่อเปรียบเทียบจากปีก่อน ๆ แม้จะมีคนตระเวนเพิ่มขึ้นจำนวนมาก แต่ก็ไม่เพียงพอ
 ที่จะรักษาการตามท้องที่ได้ทั่วถึงให้ทันกับการขยายตัวของเมืองและการเพิ่มของพลเมือง (ใน ร.ศ.
 ๑๑๕ มีจำนวนคนตระเวน ๒๕๕๕ ร.ศ. ๑๒๐ เพิ่มขึ้นเป็น ๒๗๗๒ คน) จึงได้นำเอาวิธีการแบบ
 เกาหลีมาใช้เพื่อเป็นการทดแทนคนตระเวนที่ หนีลาหรือถูกไล่ออกไป โดยการไปจ้างเอาพลทหารที่
 ออกเวรยามเข้ามาเป็นคนตระเวนอีก และพยายามชักชวนเอาคนลาวเข้ามาเป็นคนตระเวนเพิ่มขึ้น^๒
 ในขณะเดียวกันก็ให้มีการปรับปรุงเงินเดือนโดย ให้มีอัตราขั้นต่ำและสูง ใครที่ทำความดีมาน้อย
 เพียงใดจะได้รับเงินเดือนต่างกัน เพื่อเป็นการล่อใจให้คนตระเวนมีความอดสาหัสและเอาใจใส่
 ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ^๓ แต่จำนวนคนตระเวนก็ยังไม่พอกับความต้องการ ใน ร.ศ. ๑๒๒
 กลับลดลงไปอีก เพราะการปลุกชาวนาในหัวเมืองโค่นล้ม ทำให้ทางหัวเมืองต้องการแรงงาน
 ลูกจ้างเพิ่มขึ้น และผู้จ้างก็ยอมเสียค่าจ้างในอัตราที่สูง อีกประการหนึ่งได้มีการประกาศใช้
 พระราชบัญญัติการเกณฑ์ทหารในบางหัวเมือง คนที่เคยมารับจ้างเป็นคนตระเวนจึงยิ่งลดน้อยลง

๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๒๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและ
 แผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๐ หน้า ๑๑ - ๑๔.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๒๔ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและ
 แผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๑ หน้า ๕.

๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖ ก/๒๒ ที่ ๓๒/๕๓๑๑ ลายพระหัตถ์กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์
 กราบทูลกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย วันที่ ๒๔ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๑.

แต่ก็เป็นผลดีสำหรับคนที่ออกเวรยามแล้วมาสมัครเป็นคนตระเวน ทำให้ไม่เสียเวลาในการฝึก
อบรมอีก แต่ก็ต้องรอเป็นเวลานาน และรับราชการอยู่ได้ไม่นาน*

การแต่งกายและอาวุธของคนตระเวนในสมัยของมิสเตอร์บาร์คิน

ในสมัยที่มิสเตอร์บาร์คินได้เข้ามารับตำแหน่ง เป็นอธิบดีกรมกองตระเวน ก็ได้มี
การเปลี่ยนแปลงเครื่องแบบของคนตระเวน เป็นสวมเสื้อทรงกระบอกสีทากี้ มีกระดุม ๕ เม็ด
มีอินชูลอนติดอักษร ก.ก.ว. (ขอมมาจากกรมกองตระเวนสยาม) ทำด้วยโลหะเงิน สวมอินทนู
กางเกงขาสั้นเหนือเข่าสีทากี้ รัดใต้เข็มขัดหนังสีดำ สวมหมวกซึ่งดัดแปลงหมวกทรงกะโหล
เป็นหมวกทรงกลม สีดำ ลักษณะคล้ายหมวกแก๊ป แต่ไม่มีกระบังตัวหมวก ด้านบนหรือยอดหมวก
เป็นจุดสีแดง** หน้าหมวกประดับด้วยโลหะสีเงิน รูปกลีบบัวหงายและมีรูปช้างสามเศียรอยู่
กลางวงขอบมีอักษรไทยว่า "พลตระเวนสยาม"^๒ การที่มีเสื้อพอร์มรักคุมขึ้นกว่าเดิม และให้มี
ผ้าพันแข้งสีดำนี้นี้ก็เพื่อให้มีความเหมาะสมกับรูปร่างของคนไทยที่ตัวเล็ก เพราะการสวมหมวกยอด
(แฮลเม็ต) และเสื้อยาว ยิ่งทำให้ดูเตี้ยลงมาก อีกประการหนึ่ง เสื้อสีน้ำเงินนั้น เมื่อถูกแดดและ
ฝนทำให้สีจางลง จนหาคนตระเวนที่มีเสื้อสีเหมือนกันไม่ได้เลย

✓ ใน ร.ศ. ๑๒๒ จากจำนวนคนตระเวนที่ได้รับอนุญาตให้จ้างได้ ๒๑๑๔ คน แต่จ้าง
ได้เพียง ๘๗๕ คน ซึ่งน้อยมากเมื่อเทียบกับใน ร.ศ. ๑๒๑ ได้มากถึง ๑๔๔๕ คน

✓** การที่ใส่สีดำและสีแดงดูหมุ่ สำหรับคนตระเวนนั้นมาจากสีที่สมัยแรกการจัดตั้งกองโปลิศ
มีแขกอินเดียนลวัญ พามาเป็นคนตระเวนได้ให้หมวกทรงสูงอย่างแขกเป็นสีแดงในตอนมาเปลี่ยนเป็น
หมวกสีดำ

* ก.จ.ช. ๖. ๕ น ๘.๖/๒๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ขึ้นนอกและแผนก
รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๒ หน้า ๙ - ๘.

^๒ วารสารส่งเสริมวิชาการ เล่มที่ ๘ ปีที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ หน้า ๒๑ - ๒๕.

การแต่งกายของคนตระเวนในสมัยนี้จึงทำให้คนนิยมเรียกคนตระเวนซึ่งสวมหมวกสีมี
 จุกสีแดง พันแขนด้วยผ้าสีดำ ว่า "พวกหงอนแดงแขนดำ" ซึ่งแต่เดิมนิยมเรียกว่าพวก
 "หัวเขียว" เพราะสวมหมวกสีเขียว ดัง เสถียร โกเศศ ได้กล่าวไว้ในหนังสือพื้นความ
 หลังว่า

"....ข้าพเจ้ายังทันเห็นตำรวจที่แต่งตัวอย่างตำรวจคอนสเทเบิลของ
 อังกฤษ เขาเรียกว่าพวกหัวเขียว เพราะหมวกแฮลเม็ตที่ใส่เป็นสีนั้น
 ภายหลังเปลี่ยนเป็นหมวกหม้อตาล แต่ไม่มีกระบัง เป็นสีคำยอกุเป็นนัย
 แล้วยังพันแขนด้วยผ้าสีดำ เราเรียกตำรวจนั้นว่าพวกหงอนแดงแขนดำ..."^๑

สำหรับนายกองตระเวนชั้นผู้ใหญ่ได้มีการกำหนดการแต่งกายไว้ดังนี้

- เครื่องแต่งกายเต็มยศ สำหรับรับเสด็จหรือในงานพิเศษให้คาดเข็มขัด
 กระบี่สายดำ ทิศากระบี่ มีสายคันขีปสวมหมวกแฮลเม็ต นอกนั้นแต่งเหมือนคนตระเวนทุกประการ
- เครื่องแต่งกายครึ่งยศเป็นสีเขียว เมื่อเวลาไปรับราชการหรือได้รับคำสั่ง
 พิเศษกลางคืน กลางวันให้คาดเข็มขัดกระบี่สีดำ ทิศากระบี่ สวมหมวกแก๊ป แต่ถอดผ้าขาวที่คาด
 หมวกออก
- เครื่องแต่งกายขาว แต่ในเวลาไปรับราชการนอกพืพิ ไม่ใช่เข็มขัดกระบี่
 ทิศสายคันขีป ยกเว้นจะได้รับคำสั่งสวมหมวกแก๊ปหุ้มผ้าขาวหรือหมวกสองลอน เมื่อมีคำสั่งให้
 ค่ายสายกระบี่สีดำ ทิศสายคันขีป สวมหมวกแฮลเม็ต
- เครื่องแต่งตัวสี kaki ใสแต่งเมื่อไปปฏิบัติราชการ ทุกแห่งที่ไปตรวจท้องที่และ
 โรงพัก ให้ใส่เข็มขัดกระบี่สีเหลือง ทิศกระบี่สวมหมวกแก๊ป หุ้มผ้าขาวหรือหมวกสองลอน

---

^๑ เสถียร โกเศศ พื้นความหลัง เล่ม ๑ หน้า ๔๔.

สำหรับเจ้าพนักงานที่มีตำแหน่งต่ำกว่านายกองตระเวน เมื่อเวลาไปปฏิบัติราชการ
ณ ที่ใดที่หนึ่งหรือโรงพัก ให้แต่งเครื่องแบบสีน้ำเงินเป็นประจำ^๑

ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงตราประจำกองตระเวนให้เป็นตราคาบพาดโล่ สำหรับ
ยศของคนตระเวนนั้นไม่ได้กำหนดให้มีไว้มาแต่เดิม แต่ใช้เรียกเป็นนายหรือมิสเตอร์ ถ้าเป็น
ขุนนางก็เรียกตามยศของขุนนางฝ่ายพลเรือนที่เป็นชั้นสัญญาบัตรคือ อำมาตย์ รองอำมาตย์
มหาอำมาตย์ ส่วนยศชั้นประทวนนั้นก็ให้เรียกตามตำแหน่ง คือ นายยามชั้น ตริ โท เอก^๒
คนตระเวนก็แบ่งเป็นคนตระเวนชั้นที่ ๑ - ๒ - ๓ ตามลำดับ จนใน ร.ศ. ๑๒๗ จึงได้
ประกาศยกเลิกตำแหน่งคนตระเวนแบบเดิม เปลี่ยนเป็นให้คนตระเวนที่สวมเครื่องแบบติดบั้งที่
แขนแทน มีขนาดใหญ ๑ นิ้ว และเพิ่มจำนวนไปตามชั้น เพื่อเป็นการล่อใจให้คนตระเวนที่
เกณฑ์เขามารับราชการ เกิดความมานะแข็งขันในการทำงานเพื่อจะได้เลื่อนยศ ตำแหน่งและ
เงินเดือน^๓

อาวุธของคนตระเวน แม้จะมีการเพิ่มจำนวนขึ้นทุกปี แต่ก็ยังขาดไม่พอเพียงและเป็น
อาวุธที่ล้าสมัย ก่อนที่มีสเตอร์ยารดิงจะเขามารับตำแหน่งเป็นอธิบดีกรมกองตระเวน จำนวน
อาวุธได้ขาดทั้งแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนกรักษากรุงทางรถไฟ เพื่อเทียบกับอาวุธที่ราษฎร
มีอยู่นั้นว่าเจ้าหน้าที่กองตระเวนมีอาวุธอยู่ในอัตราที่ต่ำมาก โดยเฉพาะพวกผู้ร้ายซึ่งมีอาวุธที่

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑๒๘ รายการเครื่องแต่งตัวของเจ้าพนักงานกองตระเวน
ประกาศที่ ๙๔ วันที่ ๒๑ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๗.

^๒วารสารส่งเสริมวิชาการ ปีที่ ๒ เล่ม ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๕ หน้า —

^๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒/๙๔ ก ๒๘ ก.อ. ๑๒๘ รายงานของมิสเตอร์ล่อวัน
กราบทูลเสนาบดีกระทรวงนครบาล วันที่ ๑๘ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๘

และทันสมัยกว่าคนตระเวน โดยไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้เลย เพราะเหตุไม่มีพระราชบัญญัติ
สรรพากร ควบคุมการซื้อขาย การพกอาวุธ และการมีอาวุธในครอบครองของราษฎรใด
การหาซื้ออาวุธ จึงทำให้ง่ายแก่ทุกบ้านเรือนมีอาวุธปืนไว้ใช้ในเวลาที่กรมกองตระเวนมีอาวุธปืน
แจกให้คนตระเวนใช้ ได้อยู่คน เมื่อเทียบกับจำนวนคนตระเวนทั้งหมดที่มีอยู่ ดังจะเห็นได้ดังนี้
 (ใน ร.ศ. ๑๑๘)

— กองตระเวนชั้นใน มีพลตระเวนที่มีอาวุธ ๘๔ คน ซึ่งคิดเป็นอัตรา ๕ %
 ของจำนวนคนตระเวนทั้งหมดในขณะที่ต้องปราบปรามพวกอั้งยี่ ก่อการวิวาทอยู่เสมอและบรรดา
 โจรผู้ร้ายก็เกิดชุกชุมไม่แพ้ชั้นนอก

— กองตระเวนชั้นนอก อันเป็นท้องที่ ๆ มีความจำเป็นจะต้องใช้อาวุธอย่างมาก
 เพราะต้องออกตรวจตราท้องที่ จับกุมผู้ร้ายที่มีการปล้นสดมภ์อยู่เสมอ จึงควรที่จะได้ให้พลตระเวน
 มีปืนใช้ในการตรวจตราท้องที่ทุกคน แขนงตระเวน ๓๓๔ คน มีอาวุธปืนใช้เพียง ๒๐๕ คน
 และเป็นปืนที่ล้าสมัยเก่ามาก ทั้งมีกระสุนไม่เพียงพอหรือหมดอายุ การใช้ปะปนอยู่จำนวนมาก

— กองตระเวนรักษาการทางรถไฟ ซึ่งมีความจำเป็นต้องใช้เช่นเดียวกับกอง
 ตะเวนชั้นนอก แต่คนตระเวนมีอาวุธใช้เพียง ๓๖ % ของจำนวนคนตระเวนทั้งหมด

ปืนที่นำมาใช้ในกรมกองตระเวนนี้ส่วนใหญ่ก็เป็นปืนที่ทหารไม่ต้องการแล้ว เช่น ปืนมาตินนิ
แอนรี ดังนั้นมีสเตอร์บาร์กินจึงได้เสนอขอเอาปืนนี้แลลงมาใช้แทน

แผนภูมิจำนวนอาวุธของคนตระเวนใน ร.ศ. ๑๑๗ - ๑๑๘^๒

๑. ก. จ. ช. ร. ๕ น. ๘.๖/๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก
 รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๗ ตอน ๑ หน้า ๑๔ - ๑๕.

๒. ก. จ. ช. ร. ๕ น. ๘.๖/๒ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและ
 แผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๘ หน้า ๒๑.

เขต	จำนวนคนตระเวน ร.ศ. ๑๑๓	พลตระเวน ^{ที่} ทมอวูช	จำนวนคนตระเวน ร.ศ. ๑๑๔	พลตระเวน ^{ที่} ทมอวูช
แผนกชั้นใน	๑๒๔๓	๓๘	๑๔๖๑	๓๕
แผนกชั้นนอก	๒๖๐	๒๐๕	๕๑๔	๒๖๓
แผนกรถไฟ	๓๓๐	๑๔๒	๓๔๒	๑๔๓

— การลาออกจากราชการของนายกองตระเวนสยามของมิสเตอร์ยารคิน

นับตั้งแต่มิสเตอร์ยารคินเข้ามารับตำแหน่ง อธิบดีกรมกองตระเวนใน ร.ศ. ๑๑๖ กิจการกองตระเวนได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เจริญขึ้นอย่างมาก เนื่องจากเคยเป็นนายโปลิศในประเทศอินเดียมาก่อน จึงมีความชำนาญในการจัดการกองตระเวนและได้นำเอาการจัดการตำรวจแบบยุโรปจากอินเดียเข้ามาเป็นแนวทางจัดการ เช่น วิธีการจดทะเบียน การบริหารวิธีการดำเนินการปราบปรามโจรผู้ร้ายแบบใหม่ ซึ่งก่อนนั้นราชการกองตระเวนอยู่ในสภาพ ที่แทบจะไม่มีระเบียบแบบแผน เรียบร้อยนักดังคำรายงานกองตระเวนใน ร.ศ. ๑๒๐ ของมิสเตอร์ลอร์ดวินไดกล่าวว่า

“....แรกเมื่อยารคินมารับราชการในกรมกองตระเวนนี้ หาได้มี
หาได้มีระเบียบเรียบร้อยอันใดเลย

ส่วนพลตระเวนนั้นก็ไม่มีราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดมีความเชื่อถือเลย และการที่
พวกพลตระเวนต้องได้รับความคุ้มครองจากราษฎรอื่น ๆ เสมอมา ไคร่กระทำ
ให้เป็นการยากสำหรับกองตระเวนที่จะไกร่ได้รับความเชื่อไว้ใจได้

การสั่งจรไปมาตามถนนในพระนคร เมื่ออาทิตย์ตกแล้วก็ได้เป็นที่น่ากลัว
อันตรายและการเรื่องวิวาทวิวาทวิวาทและการวิวาทวิวาทต่าง ๆ นั้นมีกันละหลาย ๆ
ราย ศาลที่พิจารณาคดีก็ดูทำประโยชน์บ้างเล็กน้อย หรือไม่ว่าโดยเหตุใด
เพราะคนกองตระเวนไม่ไคร่ทำการตามคำสั่งของพนักงานผู้ใหญ่เมื่อครั้ง
มิสเตอร์ยารคิน เขารับราชการในกรมกองตระเวนได้ออกหมายเป็นอันมาก

ถึงกระนั้นก็คิดว่าได้เป็นที่พึงประสงค์เลย พวกยังไม่ได้ฆ่าคนตายเสมอ ๆ แล่นอย
เรื่องที่จะสืบไต่หรือจับคนร้ายได้

ราษฎรเป็นอันมาก ไม่คิดที่จะพึ่งพา อาศัยอยู่ กองตระเวนเลย ถ้าคิด
พึ่งเมื่อใด กองตระเวนก็บอกให้ไปสืบเอาตัวผู้ร้ายเอาเอง เมื่อใดตัวแล้ว
กองตระเวนจะชิงให้ แล้วโทษ พยานแลทั้งจำเลย ควบกักขังเหมือนกัน
โรงพักไล่ใครก็เป็นที่สุด กองตระเวนไม่เอาใจใส่ในการตามเลย แลทั้ง
ไม่ทราบหรือไม่โยก ที่จะทราบวาคดีที่ใด จัดการไปแล้วไปถึงไหนไม่มี
เจ้าพนักงานกองตระเวนผู้ใดที่จะทราบถึง เรื่องคนร้ายหรือถือว่า เป็นหน้าที่ของ
ตน ที่ควรจะทราบราษฎรในกรุงสยามมีความคิดสั้น ๆ เหลือเกินและงายที่จะ
หลงสืบ....."

ภายหลังที่มีสเทรียร์คินได้เข้ามาทำงานปรับปรุงการกองตระเวน จนถึง ร.ศ. ๑๒๐
ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของกำหนดสัญญา การจ้างที่มีสเทรียร์คินจะต้องกลับไปรับราชการ ใน
สังกัดเดิม ที่อื่นเคยได้ปรากฏว่ากิจการกองตระเวนได้เจริญขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ดังกรมหมื่น
นเรศวรฤทธิ์ ได้กราบบังคมทูลรายงานความดีความชอบในการปฏิบัติราชการ ของมีสเทรียร์
คินว่า

"....การที่มีสเทรียร์คินมารับราชการจัดกองตระเวนอยู่ ๔ ปี เสด็จ
ก็ได้ทรงเห็นปรากฏว่า การกรมกองตระเวนชั้นในกรุงเทพฯ กับกองตระเวน
รักษา การเดินรถไฟนั้น เจริญขึ้นยิ่งกว่าแต่ก่อนเป็นอันมาก เป็นการลงรูป
เขาแบบแผน เป็นที่พอพระราชหฤทัย แต่คนกองตระเวนชั้นนอกยังนับว่าดีแต่
เรียบรอยไม่ได้ การกองตระเวนชั้นนอกยังไม่ดีนั้นไม่เป็นความผิดของมีสเทรียร์
คิน ๆ ได้ขอต่อพระเจ้าพุทธเจ้าให้แก้ไขวิธีปกครอง ข้าราชการก็ยังไม่
เห็นชอบ การกองตระเวนชั้นนอกนั้นยังค้างวิธีแก้ไขอยู่...."

๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๒๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและ
แผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๐ หน้า ๖.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๒๑๖ ที่ ๓๕/๑๖๖๐๐ หนังสือกราบบังคมทูลของ
กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๐.

ทางกรมกองตระเวนก็ไ้มองเห็นความสามารถและความอุสาหะของมิสเตอร์ยารดินและมีความต้องการที่จะให้รับตำแหน่งอธิบดีกรมกองตระเวนอีกต่อไป แต่ก็ไม่สามารถที่จะทำสัญญาจ้างต่อไปได้ เพราะเป็นนายโปลิศที่รัฐบาลไทยทำสัญญาจ้างยืมตัวมาจากรัฐบาลอาณานิคมของอังกฤษที่อินเดีย แม้มิสเตอร์ยารดินจะมีความต้องการที่จะขอให้รัฐบาลไทยทำสัญญาจ้างต่อไปก็ตาม รัฐบาลไทยก็มีข้อจำกัดของอยู่ ๒ ประการ คือ

๑. ระเบียบการทำสัญญายืมตัวนายโปลิศนั้น รัฐบาลอาณานิคมของอังกฤษที่อินเดียได้กำหนดให้ยืมได้คนหนึ่งมากที่สุดไม่เกิน ๕ ปี ถ้าเกินจากเวลาที่ได้กำหนดไว้จะต้องลาออกจากราชการ ที่ทำในรัฐบาลอาณานิคมของอังกฤษ

๒. มิสเตอร์ยารดินได้ยื่นขอเสนอเรียกร้องในการที่จะทำสัญญาจ้างใหม่ต่อไปมากเกินไปที่รัฐบาลไทยจะยินยอมให้ได้ ทั้งนี้เพราะมิสเตอร์ยารดินเมื่อจะเข้ารับตำแหน่งอธิบดีกรมกองตระเวนสยามต่อไปอีกนั้นจะต้องลาออกจากราชการกองตระเวนที่อินเดีย จึงต้องการสิ่งที่จะรับรองความมั่นคงในอนาคต ความเป็นอยู่ของเขา เมื่อเข้ามาอยู่ในประเทศไทย และเป็นข้าราชการไทย ทั้งเขายังไ้มีความหวังที่จะจัดการกองตระเวนใหม่ให้เป็นระเบียบแบบแผนอย่างรวดเร็ว ซึ่งรัฐบาลไทยไม่สามารถจะจัดหางบประมาณให้ไ้ทันเวลาที่จึงเกิดการขัดแย้งกันบางประการขึ้น

* ประการที่สำคัญนอกจากข้อจำกัดดังกล่าวแล้ว เขาใจว่าเป็นเพราะกรมหลวงนครสวรรค์ไ้ทรงมีความเห็นขัดแย้งกันกับความเห็นของมิสเตอร์ยารดินเกี่ยวกับการขอให้แก้ไขพระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ ร.ศ. ๑๑๖ ในข้อที่ขอให้กำหนดว่าเมื่อเกิดคดีอาญาในท้องที่ตำบลใด ต้องให้กำนันผู้ใหญ่บ้านมาแจ้งเรื่องต่อกองตระเวนก่อนที่จะรายงานต่ออำเภอ และผู้ว่าราชการเมืองพร้อมกับใครองขอให้กองตระเวนมีอำนาจหน้าที่ในการไ้สวนและกำกับคดีเอง ซึ่งข้อเสนอนี้เป็นเสมือนการขอให้กระทรวงนครบาลถอนอำนาจของฝ่ายปกครอง ท้องที่ใน ๔ หัวเมือง และเป็นข้อความใน ๓ ข้อของข้อเสนอ ๕ ข้อ ของมิสเตอร์ยารดิน ที่เขาได้พยายามเรียกร้องมาตั้งแต่เริ่มเขา

รับตำแหน่งอธิบดีกรมกองตระเวน โดยกรมหลวงนเรศวรฤทธิภูมิไม่ทรง เห็นด้วยตลอดมา
อีกอย่างหนึ่งนั้น * กรมกองตระเวนก็ยังมีมิสเตอร์ลอร์วั้น ซึ่งมีความรู้ความชำนาญและความ
สามารถในการจัดการกองตระเวน แทนมิสเตอร์ยารคินอยู่แล้ว โดยที่เสียเงินจ้างน้อยกว่าและ
ยังไม่หมด กำหนดกระยะสัญญาจ้าง จึงเป็นโอกาสที่รัฐบาลไทยใช้ข้ออ้าง ๒ ข้อ ดังกล่าว
ข้างต้น ไม่ยอมทำสัญญาจ้างมิสเตอร์ยารคินอีกต่อไป ในที่สุดมิสเตอร์ยารคินก็ต้องกลับไปรับ
ราชการที่ประเทศอินเดียตามเดิม โดยพ้นจากตำแหน่งและมอบงานให้มิสเตอร์ลอร์วั้นในวันที่ ๒๖
มีนาคม ร.ศ. ๑๒๐^๒

ความยุ่งยากภายหลังมิสเตอร์ยารคินพ้นจากตำแหน่งอธิบดีกรมกองตระเวน

ก่อนที่จะมีการตกลงแต่งตั้งให้มิสเตอร์ลอร์วั้น เข้ารับตำแหน่งอธิบดีกรมกอง
ตระเวนแทนมิสเตอร์ยารคิน กระทรวงนครบาลได้พยายามที่จะให้คนไทย เป็นผู้เข้ารับตำแหน่งนี้
แทน คือพระยาอินทราธิปไตยหรือราชรองเมือง เพราะเป็นผู้ที่มีบรรดาศักดิ์ สมควรกับตำแหน่ง
ทั้งเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในราชการกองตระเวน และพระราชกำหนดกฎหมายเป็นอย่างดี
แต่ก็มีข้อบกพร่องประการที่สำคัญคือ ขาดความรู้ในภาษา และขนบธรรมเนียมของชาวต่างประเทศ

* ในการเสนอขอทำการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงภายในกองตระเวน เมื่อยารคินเห็นว่านำ
ขึ้นกราบบังคมทูลซักก็มักนำขึ้นกราบบังคมทูลหรือส่ง เรื่องไปยังพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวโดยตรง ทำให้กรมหมื่นนเรศวรฤทธิภูมิ ถูกตำหนิ ทักท้วงอยู่หลายครั้ง ซึ่งกรมหมื่น
นเรศวรฤทธิภูมิถือว่าเป็นการเสียพระเกียรติยศ ดังเช่นครั้งที่อัครราชทูตสนธิสัญญา พ.ร.บ. สรรพวุฒิ ต่อ
โรลัง บัคส์มัน นำขึ้นกราบบังคมทูล ได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาตักท้วงมายัง เสนาบดี
กระทรวงนครบาล

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๑ ที่ ๓๔/๑๔๙๔๗ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวง
นเรศวรฤทธิภูมิ วันที่ ๒๑ มกราคม ร.ศ. ๑๒๐ และที่ ๔๑/๑๓๔๖ พระราชหัตถเลขาถึงกรม
หลวงนเรศวรฤทธิภูมิ วันที่ ๒๔ มกราคม ร.ศ. ๑๒๐.

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒/๒๓ รายงานกรมกองตระเวน แผนกชั้นใน ชั้นนอกและ
แผนกรักษาทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๐ หน้า ๖.

ที่กรมกองตระเวนจะต้องเกี่ยวข้อง และต้องมีการโต้ตอบกับชาวต่างประเทศอยู่เสมอ ทั้งยังจะต้องเป็นผู้บังคับบัญชานายโปลิศชาวยุโรปด้วย ผลที่ตามมาของการที่ไม่มีความรู้ ความเข้าใจในภาษาต่างประเทศเพียงอย่างเดียว อาจจะเป็นการทำให้ความนับถือของชาวต่างประเทศที่มีต่อกรมกองตระเวนลดน้อยลงได้ และเมื่อเกิดเหตุการณ์ใดในราชการกองตระเวนที่ต้องโต้ตอบกับราชทูตหรือกงสุลต่างประเทศ ก็อาจจะก่อความลำบากยุ่งยากภายหลังได้

ปัญหานี้ทางรัฐบาลไทยก็พยายามแก้ไขโดยฝึกเอาคนไทยที่มีความรู้ในภาษาต่างประเทศ เข้ามารับราชการในกรมกองตระเวน แต่ว่าจะต้องใช้เวลานาน จึงจะได้คนที่มีความรู้ความสามารถ มีความรู้ความชำนาญในงานของกรมกองตระเวน ที่เหมาะสมกับตำแหน่ง อีกประการหนึ่งการหาคนที่มีความรู้ในภาษาต่างประเทศอย่างแท้จริงนั้นน้อย ส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้ที่ชวนขายเรียนรู้เอาด้วยตนเองในเมืองไทย ซึ่งมีความรู้ในด้านภาษาและขนบธรรมเนียมของชาวต่างประเทศก็ไม่เท่าที่ควร จึงต้องเลือกคัดเอานักเรียนที่เรียนมาจากยุโรปเข้ามารับราชการ เตรียมไว้รับตำแหน่งสูง ๆ แทนคนยุโรป แต่คนไทยก็มักจะไม่เต็มใจรับราชการในกรมกองตระเวน เพราะเห็นว่าเป็นงานที่ต้องมีความรับผิดชอบมาก เมื่อทำดีก็เสมอตัว แต่เมื่อเกิดผิดพลาดแล้วก็จะถูกติเตียนได้เสมอ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจ้างเอาคนยุโรปเขารักษาการแทนไปก่อน เพราะหากคนไทยที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับตำแหน่งไม่ได้ ดังนั้นกระทรวงนครบาลจึงได้ตั้งข้อกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จะเข้ารับตำแหน่ง เป็นอธิบดีกรมกองตระเวนไว้ดังนี้

๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๑ ที่ ๓๕/๑๖๖๐๐ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๐ หน้า ๒.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๑ สำเนาพระราชหัตถเลขาถึงกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๐.

๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๑ ที่ ๓๕/๑๖๖๐๐ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๐.

๑. เป็นผู้มีความรู้ในภาษาต่างประเทศที่มีความนับถือว่าเป็น
ผู้สมควรรับราชการในตำแหน่งใหญ่

๒. เป็นผู้มีความรู้ในภาษาต่างประเทศ ที่จะได้ออกตรวจราชการจัดแบบแผน
กองตระเวน รายงานต่าง ๆ ของชาวต่างประเทศและโต้ตอบกับชาวต่างประเทศเมื่อมีงาน
เกี่ยวข้องกันกับทั้งบังคับบัญชากองตระเวนคนต่างประเทศในกรมได้โดยตรง

๓. เป็นผู้เข้าใจในพระราชกำหนดกฎหมาย แลหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี
เพราะการกองตระเวนในกรุงเทพฯ ต้องเกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีลับแยกต์ (คนในบังคับ
ต่างประเทศ) ต่างประเทศเป็นหลายศาล เป็นการยากลำบากยิ่งกว่าการกองตระเวนในเมือง
ที่ไม่มีศาลลงสู่ล้น^๒

ในที่ที่สุดจึงได้ตกลงตั้งมิสเตอร์ลอว์สัน ซึ่งมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่ได้กำหนดไว้ ทั้งมี
ความรู้ความชำนาญในงานกองตระเวน และเป็นคนขยันขันแข็งในการทำงาน ที่เข้ามารับราชการ
เป็นนายกองตระเวนสยามหลายปีมาแล้ว เข้ารับตำแหน่งอธิบดีกรมกองตระเวน แต่เกิดปัญหาที่
พระยาอินทราธิปไตย ราชรองเมือง ซึ่งมีตำแหน่งเป็นจางวางกรมกองตระเวนแทนมิสเตอร์ยารดิน
ต้องกลับไปเป็นผู้บัญชาการตำรวจของมิสเตอร์ลอว์สัน และการให้มิสเตอร์ลอว์สันรับตำแหน่ง
จางวางแทนนั้น กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ทรงเห็นว่าเป็นตำแหน่งค่อนข้างจะสูงเกินไปสำหรับชาว
ต่างประเทศ และยังเกิดปัญหานายโปลิศที่มารับราชการในกรมกองตระเวนก่อนมิสเตอร์ลอว์สัน
เกิดความไม่พอใจ ที่ต้องอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของมิสเตอร์ลอว์สัน ซึ่งมีอาวุโสน้อยกว่า คิดจะ
ลาออกไปพร้อมกับมิสเตอร์ยารดิน กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์จึงได้เสนอให้จัดดำเนินการแก้ไข โดย
ยกเลิกตำแหน่งอธิบดีกรมกองตระเวนแล้วแต่งตั้งให้ พระยาอินทราธิปไตย ราชรองเมือง เป็นจางวาง
กรมกองตระเวน มิสเตอร์ลอว์สันเป็นปลัดจางวาง กรมกองตระเวน อีกประการหนึ่งนั้นให้แยก

กรมกองตระเวนเป็น ๒ ส่วน คือ แผนกชั้นนอกและแผนกชั้นใน เพื่อแก้ปัญหานายกองตระเวนชาวยุโรป ที่มีอาวุโสกว่ามิสเตอร์ลอว์สันจะไ้ไม่คงอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของมิสเตอร์ลอว์สันแล้วขอลาออกไปในที่สุด ก็ตกลงเห็นว่าแม้จะขาดนายกองตระเวนชาวยุโรปที่คิดจะลาออกไป

๓ นาย ราชการกองตระเวนก็ยังมีนายกองตระเวนชาวยุโรปที่จะรักษาราชการให้เรียบร้อยได้ จึงได้แต่งตั้งให้มิสเตอร์ลอว์สัน เป็นปลัดจางวางกรมกองตระเวน โดยไม่จัดแบ่งงานราชการกรมกองตระเวน

เมื่อมิสเตอร์ลอว์สันได้เข้ารับตำแหน่งปลัดจางวางกรมกองตระเวนแล้ว จึงได้เริ่มดำเนินการจัดการวางตำแหน่งเจ้าพนักงานฝ่ายบริหารขึ้นใหม่ทันทีดังนี้

- มิสเตอร์โครป เป็นเจ้ากรมแขวงชั้นใน
- มิสเตอร์ เร เป็นเจ้ากรมแขวงรถไฟ
- พระยาอภิธรณ์ประกาศ และหลวงฤทธิบัวราบใจ เป็นปลัดกรม
- มิสเตอร์ทรีตเตอร์ เป็นเจ้ากรมแขวงชั้นนอก
- หลวงธรรณฤเบศร เป็นปลัดกรม^๒

ดังนั้นใน ร.ศ. ๑๒๑ จึงมีนายกองตระเวนชาวยุโรปได้ลาออกไป ๓ นาย คือ

๑. มิสเตอร์โครป ได้ขอลาออกไปรับราชการที่สิงคโปร์ เพราะเห็นว่ามีความมั่นคงมากกว่าทำราชการอยู่ในเมืองไทย ซึ่งย้ายเข้ามาโดยการทำสัญญาเป็นถาวรชั่วคราว และภรรยาของเขาไม่พอใจที่จะอยู่ในประเทศไทยด้วย ประกอบกับทางรัฐบาลอาณานิคมของอังกฤษที่อินเดียได้มีหนังสือขอเรียกตัวคืนไป

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๑ ที่ ๓๔/๑๕๙๔๗ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๒๑ มกราคม ร.ศ. ๑๒๐.

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๑ ที่ ๑๕/๑๖๔๖๕ ถายพระหัตถ์กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์กราบทูลกรมหลวงเทเวศร์วัชรโรปราชการ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๐ และ น ๘.๒ ก/๓๒ ที่ ๕๐๓๑/๑๒๒๕๕ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๘ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๐.

๒. มีสเตอร์เลนและมีสเตอร์มาร์ติน ขอลาออกไปเพราะไม่พอใจที่ต้องอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของมีสเตอร์ลอว์สัน

ใน ร.ศ. ๑๒๑ จึงได้มีการปรับปรุงการบริหารในกรมกองตระเวนอีกครั้งหนึ่ง โดยย้ายเอานายโปลิศชาวยุโรป จากอินเดียและพม่าเข้ามาแทนคือ มีสเตอร์อาร์ชิว์ทิง ให้เป็นเจ้ากรมแขวงชั้นในแทนมีสเตอร์โครป มีสเตอร์เตเลอร์ เป็นเจ้ากรมแขวงชั้นนอกแทนมีสเตอร์มาร์ติน ต่อมาได้ย้ายเอามิสเตอร์อาร์ชิว์ทิงไปเป็นเจ้ากรมแขวงชั้นนอกฝ่ายเหนือ มีสเตอร์เตเลอร์ไปเป็นเจ้ากรมแขวงชั้นนอกฝ่ายใต้ในปลายปี ร.ศ. ๑๒๑ * แล้วย้ายมีสเตอร์ทรอตเตอร์มาเป็นเจ้ากรมกองตระเวนชั้นใน ทำหน้าที่กวาดค้น ตรวจตราคือความสงัด และกวาดค้นให้คนตระเวนสืบหาหลักฐาน พยาน ประกอบคดีสงัดในการพิจารณาลงโทษโจรผู้ร้ายที่ถูกจับกุม และในขณะเดียวกันมีสเตอร์ทรอตเตอร์ ต้องทำการแทนมีสเตอร์ลอว์สันในหน้าที่ปลัดจางวางกรมกองตระเวน ควบเป็นเวลาที่มีสเตอร์ลอว์สันออกไปตรวจตราท้องแขวงกองตระเวน ทั้งชั้นใน ชั้นนอกและ ๔ หัวเมืองทุก ๆ เดือน จึงทำให้มีสเตอร์ทรอตเตอร์ไม่สามารถจะควบคุมงานทั้ง ๒ ด้านให้ดำเนินไปด้วยดีได้ มีสเตอร์ลอว์สัน จึงได้ขออนุญาตแต่งตั้งมีสเตอร์ยอร์นสัน ซึ่งเป็นผู้บัญชาการโรงเรียน

* ต่อมาเมื่อมีสเตอร์เตเลอร์ได้ถึงแก่กรรม จึงให้มีสเตอร์ อาร์ชิว์ทิงทำการแทน แล้วแต่งตั้งให้หลวงประจักษ์โมสรายไปทำการแทน แล้วแต่งตั้งหลวงจรินฤเบศร์มารักษาการแทนมีสเตอร์อาร์ชิว์ทิง ให้หลวงประจักษ์โมสรายไปทำการแทนหลวงจรินฤเบศร์

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๔ หนังสือกราบบังคมทูลของมีสเตอร์โครป วันที่ ๓ เมษายน ร.ศ. ๑๒๑.

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๔ ที่ ๘๒/๑๑๕ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ทูลกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๓ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๑ และที่ ๑๒๔/๑๒๕๕ ลายพระหัตถ์กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ ถึงมีสเตอร์ลอว์สัน วันที่ ๘ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๑.

พลตระเวน มีความสามารถในการตรวจคดี มาเป็นปลัดกรมกองตระเวนชั้นใน ช่วยเหลือ
 มีสเตอร์ตรอตเตอร์อีกผู้หนึ่ง^๑ เมื่อเห็นว่าราชการในกรมกองตระเวนเริ่มบร่อยลงแล้วจึงได้
 ปรับปรุงจัดการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารในกรมกองตระเวนชั้นในใหม่ ดังนี้

- มีสเตอร์ตรอตเตอร์ เป็นเจ้ากรมกองตระเวนชั้นใน และรักษาการแทน
 มีสเตอร์ลอว์สัน*
- มีสเตอร์เลนส์เป็นเจ้ากรมกองตระเวนชั้นใน
- มีสเตอร์เตเลอร์ เป็นเจ้ากรมกองตระเวนแผนกรักษาการทางรถไฟ
- พระเทพมัญ เป็นเจ้ากรมกองตระเวนชั้นนอก
- หลวงนครเขตเกษมศรี เป็นปลัดกรม^๒

สำหรับพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง ซึ่งอยู่ในตำแหน่งจางวางกรมกองตระเวน
 ให้เลื่อนตำแหน่งเป็นปลัดทูลฉลองกระทรวงนครบาล โดยทำหน้าที่ควบคุมอำเภอต่าง ๆ ในมณฑล
 กรุงเทพฯ ซึ่งอำเภอนั้นมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเก็บผลประโยชน์ในการสรรพกร การทำสัญญา
 ต่าง ๆ ทำกฎหมายตราสาร คำขึ้นสูท และการเกี่ยวกับเรื่องที่ดิน แล้วให้แยกออกเป็นหน่วยงาน
 หนึ่งจากกรมกองตระเวน โดยมีผู้ช่วยนาย ๑ ช่วยเหลือในการรับรายงานและจดทะเบียนของ

* เป็นระยะที่มีสเตอร์ ลอว์สันลาพักไปยุโรป (๑๔ ก.พ. ๑๒๑ - ๑๔ ส.ค. ๑๒๑)
 และใน ร.ศ. ๑๒๓ มีสเตอร์ตรอตเตอร์และมีสเตอร์เลนส์ขอลาออกไป

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๔ ที่ ๕/๑๖๓๕ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศ-
 วรรฤทธิ์ วันที่ ๘ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๑.

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๑ ที่ ๓๕/๑๖๖๐๐ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวง
 นเรศวรรฤทธิ์ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๑.

ต่าง ๆ นายหนึ่งสำหรับกำกับการไต่สวนและเคื่นตรวจในที่ว่าการอำเภอทุกท้องที่ นายหนึ่งคือ หลวงนรพรรค กับหลวงอาณัตินรากร* ส่วนตำแหน่งจางวางหรืออธิบดีนั้นให้ยกเลิกเสีย * เพราะไม่สามารถหาคนไทยเข้ารับตำแหน่งนี้ได้ ถ้าจะให้ชาวยุโรปเข้ารับตำแหน่งแทนก็เห็นว่า เป็นตำแหน่งที่สูงเกินไปที่ชาวยุโรปควรจะได้รับ แล้วให้เปลี่ยนตำแหน่งปลัดจางวางกรมกอง ตระเวน ที่มีสเตอร์ลอร์วสัน ดำรงตำแหน่งอยู่ไปเป็นตำแหน่งที่เรียกว่า "ผู้บังคับการกรมกอง ตระเวน" ในวันที่ ๓ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๒ เป็นต้นไป

- การทำสัญญาขอขมิ้นตัวมิสเตอร์ลอร์วสันต่ออีก ๓ ปี

เมื่อมิสเตอร์ลอร์วสัน เข้ามารับตำแหน่งผู้บังคับการกรมกองตระเวนภายหลังที่ลา พักราชการไม่นาน ก็พอดีหมกกำหนดการทำสัญญาจ้าง แต่เหตุที่มิสเตอร์ลอร์วสัน เป็นผู้ทำงาน ขยันขันแข็ง มีความเอาใจใส่ในงานราชการ และมีความสามารถความชำนาญในงานกรมกอง ตระเวน กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ จึงได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตขมิ้นตัว มิสเตอร์ลอร์วสันให้ทำราชการในกรมกองตระเวนอีกต่อไปจนครบกำหนด ๕ ปี ซึ่งมิสเตอร์ ลอร์วสันเอง ก็คิดจะลาออกจากราชการที่รัฐบาลอาณานิคมของอังกฤษที่อินเดียตามคำขอร้องของ กระทรวงนครบาล เช่นเดียวกับมิสเตอร์เซอร์สโйс และมิสเตอร์เกรแฮม เช่นกัน แต่ก็ยังไม่เป็นที่ไว้วางใจในตัวเอง ค่อยเห็นว่าพึงจะเข้ามารับราชการ เป็นผู้บังคับการกรมกองตระเวน

* ตำแหน่งอธิบดีได้ยกเลิกไปใน ร.ศ. ๑๒๐ ภายหลังที่มิสเตอร์ยารดินได้พ้นไปจากตำแหน่ง เหลือแต่ตำแหน่งที่เรียกว่า "จางวาง"

๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๑ ที่ ๓๕/๑๖๖๐๐ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวง นเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๐.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๒๕ ที่ ๖๕/๒๔๔๔ กรมขุนสมมตอมรพันธุ์ ราชเลขาธุการ ทูลกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๑ และที่ ๖๐/๓๔๔๓ กรมหมื่น มหิธรราชฤทธิ์ ทูลกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๓ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๒.

ได้เพียงปีเดียว งานราชการกรมกองตระเวนนั้น ต้องมีความรับผิดชอบสูง อาจเกิดความผิดพลาดได้ง่ายถ้าพลากพลังลงไป หรือจัดการกรมกองตระเวนไม่เป็นที่พอพระราชนุทัยก็อาจจะต้องถูกออกจากราชการได้โดยไม่ได้รับเบี้ยบำนาญ ดังนั้นจึงขอทำราชการในกรมกองตระเวนไปจนสักกระยะหนึ่ง แล้วคอยคิดลาขาดออกมารับราชการในกรมกองตระเวนสยามเป็นการถาวรภายหลัง ซึ่งกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ก็ได้ทรงเห็นด้วย ดังพระองค์ได้ทรงกราบบังคมทูลกล่าวว่า

".... จึงคิดว่าถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีมิสเตอร์ลอร์วีน แกร์ธบาลอนเียนเคยต่อไปอีก ๕ ปี พอให้มิสเตอร์ลอร์วีนได้รับราชการ จนทรงพระราชดำริเห็นว่าราชการกรมกองตระเวนเป็นที่พอพระราชนุทัย แล้วทั้งมิสเตอร์ลอร์วีนจะมีโอกาสทราบหนทางที่จะระมัดระวังในความผิดราชการใด มันคงต่อไปข้างหน้า ข้าพระพุทธเจ้าคิดควยเกล้าว่า ขอความตามที่มีสเตอร์ลอร์วีนกล่าว เป็นการที่จะได้คิดเป็นอันมาก และมีสเตอร์ลอร์วีนเป็นคนที่ตั้งใจรับราชการในกรมกองตระเวนควยความหมั่นและอุสาหะ จะให้ราชการก็จริง เป็นผู้พึงเหตุผลของความที่สมควร พุคจาวากล่าวก็ง่าย ไม่เหมือนคนอังกฤษบางนายที่ถือเกียรติยศและอำนาจบุญบารมีของนาย...."

ต่อมาเมื่อได้ครบสัญญาการยืมตัวใน ร.ศ. ๑๒๕ แล้ว มีสเตอร์ลอร์วีน จึงได้ลาออกจาก การเป็นข้าราชการกองตระเวนที่อื่นเคยมารับตำแหน่งผู้บังคับการกรมกองตระเวนสยาม โดยยื่นขอเรียกกรองเพียงขอดำรงตำแหน่งผู้บังคับการกรมกองตระเวนต่อไป ขอขึ้นเงินเดือนให้เท่ากับอัตราเงินเดือนผู้บังคับการกรมกองตระเวนที่เมืองกัลกัตตาและขอให้ให้มีเบี้ยบำนาญเมื่อพ้นจากหน้าที่ราชการ แล้วเพื่อเป็นค่าครองชีพไปตลอดชีวิตเท่านั้น

๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๔ ที่ ๓๕/๑๔๑๑ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๔ มกราคม ร.ศ. ๑๒๑.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๕๔ ที่ ๖/๗๗๒ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๗ เมษายน ร.ศ. ๑๒๕.

การจัดการปรับปรุงกองตระเวนในสมัยของมิสเตอร์ลอร์ดวอร์ด ระหว่าง ร.ศ. ๑๒๐ - ๑๒๕

(พ.ศ. ๒๔๔๔ - ๒๔๕๓)

— การปรับปรุงกองตระเวนชั้นใน ชั้นนอกและ ๔ หัวเมืองใน ร.ศ. ๑๒๑ - ๑๒๒

ในระยะแรกได้เริ่มจัดการปรับปรุงการควบคุมคนตระเวนในโรงพักต่าง ๆ ทุกตำบลในเขตกองตระเวนชั้นใน สารวัตรใหญ่เป็นผู้ควบคุมแทน แล้วจัดการเพิ่มจำนวนนายหมวด นายยาม คนตระเวนประจำโรงพักทุกตำบลให้ครบตามความต้องการ พร้อมกับจัดจ้างคนตระเวน สอดแนมให้อยู่ประจำทุกตำบล โดยเฉพาะในท้องที่ที่เกิดเหตุร้าย โจรผู้ร้ายปล้นจี้ วังราวชุกชุม เพราะเหตุว่ากองสอดแนมมีความจำเป็นที่จะต้องมิไว้เพื่อตรวจตราและสืบเรื่องราวที่คนตระเวนไม่สามารถจะดำเนินการได้ และให้เขาไปตรวจตราตามโรงบ่อนเบี้ย โรงยาฝิ่น โรงรับจำนำด้วย ในขณะเดียวกันก็โอนหน่วยงานกองจดทะเบียนโรงรับจำนำที่ขึ้นกับกระทรวงนครบาลให้ไปรวมอยู่ใน ที่ว่าการกรมกองตระเวน และทำความตกลงกับกระทรวงยุติธรรมเกี่ยวกับการส่งตัวผู้ร้ายไปยังศาล ซึ่งเดิมเป็นหน้าที่ของกรมกองตระเวนให้ไปอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงยุติธรรม โดยยก กองรถม้า เครื่องใช้ในการขนส่งตัวผู้ร้ายไปยังกองนักโทษ กระทรวงยุติธรรมทั้งหมด

สำหรับกองตระเวนชั้นนอก และ ๔ หัวเมืองนั้นก็ทำการปรับปรุงให้เหมือนกับชั้นใน โดยจัดแบ่งสายงานออกเป็น ๒ กองดังนี้

— กองฝ่ายเหนือ มีสารวัตรใหญ่เป็นผู้บังคับการในหัวเมืองและกองตระเวนตลอดทั้งแขวง แล้วให้มีสารวัตรแขวงเป็นผู้บังคับการในหัวเมือง โดยมีนายยามที่ ๑ พลตระเวนชั้นที่ ๑ - ๓ ประจำอยู่ตามโรงพักทุกแห่ง นอกจากนี้ให้มีพนักงานประจำเรือกลไฟลาดตระเวนตรวจตราไปตามท้องแขวง เพื่อติดตามสืบถามและไต่สวนสืบจับโจรผู้ร้ายตามแม่น้ำลำคลอง*

— กองฝ่ายใต้ ซึ่งได้ทำการปรับปรุงลาซากวากองฝ่ายเหนือ ๑ ปี คือเริ่มจัด

* ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒/๒๓ ที่ ๗/๑๙๐๕๒ ลายพระหัตถ์กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์
ทูลกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย วันที่ ๒๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๑.

การใน ร.ศ. ๑๒๒ กองตระเวนกองนี้มีท้องแขวงคึกคักท้องแขวงของกรุงเทพฯ ขึ้นในไปจน
จดเมืองนครไชยศรีและสมุทรปราการ โดยรวมเอาท้องแขวงในหัวเมืองมณฑลกรุงเทพฯ ๒
เมืองคือ นครเขื่อนขันธ์ และสมุทรปราการ มีที่ว่าการกองอยู่ในท้องแขวงเมืองสมุทรปราการ
แล้วให้ดำเนินการจัดการควบคุมเหมือนกับกองฝ่ายเหนือทุกอย่าง * โดยแบ่งโรงพักในท้องแขวง
เป็น ๓ เขตดังนี้

๑. กองตระเวนฝ่ายใต้ ในแขวงกรุงเทพฯ มีโรงพัก ๖ ตำบลคือ ราชบุรณะ
บางขุนเทียน คลองภาษีเจริญ คลองมหาสวัสดิ์ ท่าข้ามและคลองมหาไชย
๒. กองตระเวนฝ่ายใต้แขวงเมืองนครเขื่อนขันธ์มีโรงพัก ๕ ตำบล คือ โรงพัก
ประจำเมือง พระขโนง (โชนง) สีสะเกระเข้ สำโรงและเปร็ง
๓. กองตระเวนฝ่ายใต้แขวงเมืองสมุทรปราการมีโรงพัก ๖ ตำบลคือ โรงพัก
ประจำเมือง บางพลีใหญ่ บางปรกฏ (ปลากด) บางพลีน้อย สีสะเกระเข้ใหญ่ และบางเหี้ย

* ในขณะนั้นการแบ่งเขตการปกครองในมณฑลกรุงเทพฯ แบ่งออกเป็นตำบลที่โรงพักตั้งอยู่ดังนี้

- ในจังหวัดกรุงเทพฯ มีในพระนคร สำเพ็ง บางรัก สวนดุสิต บางลำภูกลาง บางกอกใหญ่
บางกอกน้อย บางขุนเทียน คลิ่งชัน แสงอรุณ บางซื่อ บางแค ภาษีเจริญและบางกะปิ
  - เมืองนนทบุรี (มีพระยานนทบุรีศรีเกษตราเป็นข้าหลวง) อำเภอมือง ปากเกร็ด บางใหญ่ บางน้ำทอง
  - นครเขื่อนขันธ์ (มีพระเทพคุณเป็นข้าหลวง) - อำเภอมืองและพระโชนง
  - เมืองปทุมธานี (มีหม่อมเจ้าจรูญสุวาสวัสดิ์เป็นข้าหลวง) อำเภอมือง สามโคก เจริญราษฎร์
  - เมืองสมุทรปราการ (มีพระยาสมุทรปราการเป็นข้าหลวง) อำเภอมือง บางพลีใหญ่ บางเหี้ย
เกาะสีชัง
  - รัษฎาบุรี (พันโทพระยาสุรเสนาเป็นข้าหลวง) อำเภอมืองลำลูกกา หนองเรือและคลองหลวง
  - เมืองมีนบุรี (หม่อมเจ้าสง่างามเป็นข้าหลวง) อำเภอมือง หนองจอก แสนแสบ และเจียรกัม
- (คัดจาก ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔๔.๑/๕๑ ทำเนียบแบ่งพื้นที่สำหรับการปกครองประจำศก ๑๒๒)

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔๔.๖/๒๒ รายงานกรมกองตระเวนของพระเทพคุณ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๒.

— การปรับปรุงกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและ ๔ หัวเมือง ด้านการปกครองท้องที่
ใน ร.ศ. ๑๒๓.

การปรับปรุงแบบ เซกรักษาการของกองตระเวนฝ่ายรักษา และกองโตสวนโทะหลวง ซึ่งได้มีการปรับปรุงแก้ไขกันมาหลายครั้ง แต่ก็ไม่สามารถทำให้เรียบร้อยและให้การควบคุมดูแลความสงบสุขแก่ราษฎรได้อย่างทั่วถึงและโดยตลอดเต็มที่ เพราะการแบ่งเขตแขวงรับผิดชอบรักษาการยังก้าวกายกันอยู่ระหว่างกองตระเวนชั้นในและชั้นนอกในท้องที่ต่อเขตกัน เช่น ท้องที่ในตำบลบางขุนเทียน ได้มีพื้นที่ไปรวมอยู่ทั้งในเขตแขวงชั้นนอก และชั้นในกรุงเทพฯ เพราะอาณาเขตรับผิดชอบกว้างขวางมาก นอกจากนี้ยังมีตำบลบางระมาด ราชบุรี ทะขาม ภาษีเจริญ มหาสวัสดิ์ที่มีท้องที่อยู่ใกล้กรุงเทพฯ มากกว่าที่ทำการแขวง ซึ่งตั้งอยู่ตำบลปากน้ำ เมื่อเกิดคดีความขึ้นในท้องที่จะต้องเดินทางเป็นระยะทางไกล ๆ หลายชั่วโมง ทำให้งานราชการต้องล่าช้าในการที่จะต้องนำเอาคดีความมาพิจารณาความกันในศาลปรีศสภา ณ ตำบลปากน้ำ และเจ้ากรมแขวงชั้นนอกสายใต้ ผู้ควบคุมบังคับบัญชาโรงพักเหล่านี้ จำเป็นต้องออกตรวจตราราชการเป็นระยะทางไกล ๆ การจัดการปรับปรุงท้องแขวง จึงทำได้ไม่เรียบร้อยและเต็มไปด้วยความลำบากเพราะดูแลได้ไม่ทั่วถึง ตลอดท้องแขวงอันหนึ่งเขตท้องที่ของโรงพักเหล่านี้ก็ยิ่งก้าวกายกันมาก เป็นต้นว่าท้องที่ตำบลมหาสวัสดิ์ได้เข้าไปอยู่ในเขตเมืองนนทบุรี (กองฝ่ายเหนือ) แต่หน้าที่ราชการกลับไปขึ้นกับแขวงกรุงเทพฯ ชั้นใน เขตโรงพักของแผนกชั้นในเช่นบางระมาด และบางขุนเทียนก็ปะปนกันโดยบ่อนเบี้ยในตำบลบางระมาดมาขึ้นอยู่กับท้องที่ตำบลวัดอัมรินทร์ เขตแขวงชั้นในกรุงเทพฯ เป็นต้น

เมื่อเป็นดังนี้จึงได้มีการเสนอให้ปรับปรุงท้องที่ในตำบลดังกล่าว โดยยกเอาโรงพักทั้ง ๒ แห่ง ประกอบด้วย บางขุนเทียน บางระมาด ราชบุรี ทะขาม ภาษีเจริญและมหาสวัสดิ์ มาขึ้นกับกองตระเวนแผนกชั้นใน ส่วนกองตระเวนในเขตชั้นนอกนั้นให้จัดเอาแขวงที่ใกล้เคียงกันมารวมเข้าเป็นเขตท้องแขวงอันเดียวกัน หรือจัดการรวมแขวงให้มีทางไปมาติดต่อกันได้โดยสะดวกกว่าที่เป็นอยู่เดิม ส่วนกองตระเวนฝั่งซ้ายนั้นโอนไปรวมอยู่ในหน้าที่ของหลวงฤทธิเรืองบารบเป็นผู้ควบคุม สำหรับตอนฝั่งทั้งสองของลำแม่น้ำเจ้าพระยา ให้มีเสเตอร์ซีฟอลเล็ค เป็นผู้ควบคุมเพราะอยู่ตามริมแม่น้ำ

จึงจำเป็นต้องใช้เจ้าพนักงานชาวยุโรปเข้าควบคุม เนื่องจากเป็นท้องที่ที่ค่อนข้างเกี่ยวข้องกับชาวต่างประเทศ และคนในบังคับต่างประเทศที่ตั้งทางสินค้า โรงสีข้าว โรงเลื่อยไม้หรือเค้นเรือกลไฟ จึงไปมาไปตามลำแม่น้ำเนื่อง ๆ โดยจัดแบ่งท้องแขวงกันดังนี้

๑. กองตระเวนตำบลวัดอำมรินทร์ วัดใหม่พิเรนทร วัดพิไชยญาติ วัดบุปผาราม วัดราชคฤห์ บางขุนเทียน บางระมาด ภาษีเจริญมหาสวัสดิ์ ท่าข้าม รวมโรงพักจำนวน ๑๐ ตำบลให้ยกมารวมอยู่ในแขวงกองตระเวนชั้นใน เป็นกองตระเวนชาย โดยอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของหลวงฤทธิเรืองบาราม *

๒. กองตระเวนตำบลสี่แยกบางเขน บางเขนลำน้ำ วังหน้า วัดทอง บุคคะโล บางคอแหลม ราชบุรณะ กับกองแยกตำบลบางซื่อ รวมกันเป็นโรงพัก ๕ แห่ง ให้ยกมารวมกับแขวงกองตระเวนชั้นใน แผนกกองลำน้ำอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของมิสเตอร์ ซี.บี.ฟอลเล็ต^๒

ต่อมาเห็นว่ามิสเตอร์ ซี.บี.ฟอลเล็ต ควบคุมได้ไม่ทั่วถึง จึงแบ่งท้องแขวงออกเป็น ๒ แผนก คือ แผนกลำน้ำให้รวมเอาโรงพัก สี่แยกบางเขน บุคคะโล ราชบุรณะ มาอยู่ภายใต้การควบคุมของหลวงจรินทรเบสร์ ปลัดกรมกองตระเวนลำน้ำ ส่วนที่เหลือนั้นไปขึ้นอยู่กับฝั่งซ้ายทั้งหมด ผลของการจัดการปรับปรุงกองตระเวนครั้งนี้ ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของกองตระเวนสะดวก และได้ผลดีกว่าเดิมอย่างมาก^๓

* ต่อมาได้นำโรงพักตำบลหนองเขน ศาลาแดง เข้ามาย่อยควยในเดือนมกราคม ร.ศ. ๑๒๓.

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๒๓๓ คำแปลที่ ๒๐ ๕๔ หนังสือของมิสเตอร์ลอร์ตัน กราบพูลกรมหลวงนเรศวรฤทธิ วันที่ ๒๕ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๓.

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๒๓๓ ที่ ๔๔/๔๐๐๐ ลายพระหัตถ์ของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ ถึงมิสเตอร์ลอร์ตัน วันที่ ๒ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๓.

^๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๓.

เมื่อได้ทำการจัดการกองตระเวนในมณฑลกรุงเทพฯ เรียบร้อยลงทั้งเขตชั้นใน ชั้นนอก และ ๔ หัวเมือง มีสเตอร์ลอร์สันได้เห็นว่าข้อบังคับสำหรับคนตระเวนนั้นได้กำหนดขึ้นมาใช้ โดยเฉพาะในเขตชั้นในเท่านั้น เพราะเขตชั้นนอก ๔ หัวเมืองได้เขามารวมกับกรมกองตระเวน มณฑลกรุงเทพฯ ใน ร.ศ. ๑๑๓ ซึ่งเป็นภายหลังที่ได้ประกาศใช้กฎข้อบังคับกรมกองตระเวนไปแล้วใน ร.ศ. ๑๐๕ จากการที่ได้มีข้อกำหนดให้ผู้บังคับการกองตระเวนต้องออกไปตรวจตราท้องแขวงกรมกองตระเวนทั้งเขตชั้นใน ชั้นนอก ๔ หัวเมือง ทุก ๆ เดือนก็ได้เห็นว่าการปฏิบัติหน้าที่ของคนตระเวนในเขตชั้นนอก ๔ หัวเมืองนั้นไม่มีใครเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่ลาดตระเวน ถึงแม้จะมีการลาดตระเวนอยู่แต่ก็เดินลาดตระเวนไปมาทั่วตลอดทั้งแขวงที่รับผิดชอบ โดยเฉพาะแต่ท้องที่ใกล้โรงพักเท่านั้น และคนตระเวนส่วนใหญ่ก็ยังขาดระเบียบวินัยอยู่มาก มีสเตอร์ลอร์สันจึงได้ทำรายงานเสนอต่อเสนาบดีกระทรวงนครบาลขอประกาศใช้กฎข้อบังคับการลาดตระเวน คนกองตระเวนในเขตชั้นนอก ทั้งแผนกฝ่ายเหนือ แผนกฝ่ายใต้และกองตระเวนชั้นใน ๔ ตำบล ที่จัดรวมเข้ามาในภายหลัง ใน ร.ศ. ๑๒๓ มีใจความโดยสังเขปดังนี้

๑. โรงพักกองตระเวนทุกตำบล จะต้องมีบัญชีรายชื่อ กำนัน ทั้งตำบล ที่อยู่ในท้องแขวงของโรงพักตำบลนั้นรับผิดชอบอยู่
๒. กองลาดตระเวนทุกโรงพักจะต้องไปแวะบ้านกำนันในท้องแขวงทุกคน อย่างน้อยที่สุดเดือนละครั้ง
๓. ผู้บังคับการกองตระเวนจะต้องจัดให้มีสมุดสำหรับตรวจเล่มหนึ่ง มอบไว้ที่กำนันทุกบ้าน
๔. พลตระเวนชั้นที่ ๑ ชั้นที่ ๒ ผู้ที่คุมกองลาดตระเวนไปเมื่อลาดตระเวนไปหยุดพักบ้านกำนันตำบลใด จะต้องพิมพ์มือของตนไว้ในช่องที่กำหนดไว้ให้พิมพ์ในสมุดที่หมู่บ้านกำนันนั้น
๕. ห้ามไม่ให้ใครแม้แต่ผู้บังคับการ เจ้ากรมชั้นใน เจ้ากรมแขวงชั้นนอก ผู้ว่าราชการเมือง จนถึงนายกองตระเวน เอาสมุดเล่มนั้นไปจากกำนันโดยเด็ดขาด หรือไปส่งให้ตรวจในที่อื่นก็ได้

๖. เมื่อคนตระเวนลาดตระเวนไปถึงบ้านกำนันทุกครั้งจะต้องสอบถามกำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้ไ้ความว่าในตำบลนั้นมีคดีอันใดได้เกิดขึ้นในภายหลังตั้งแต่ได้มาลาดตระเวนครั้งสุดท้ายหรือไม่ แลได้มีคนแปลกหน้าเข้ามาอยู่ในตำบลหรือไม่ ถ้ามีคนแปลกหน้าเข้ามาอยู่ในตำบลซึ่งเป็นที่น่าสงสัยก็ให้คนตระเวนนำตัวมาสอบสวน

๗. เมื่อถึงเวลาสิ้นเดือนให้ทำรายงานการลาดตระเวนเสนอต่อผู้บังคับการกองตระเวนทุก ๆ เดือน

๘. ถ้าไ้ความว่ากองตระเวนกองใดไม่ไ้ไปบ้านกำนัน และมารายงานว่าไปก็ให้ลงโทษทันที

- การจัดการปรับปรุงกองตระเวนในเขตชั้นใน ร.ศ. ๑๒๒

การแบ่งเขตแขวงกองตระเวนในเขตชั้นในที่จัดไปนั้นบางท้องที่กองตระเวนประจำท้องแขวงต้องรับผิดชอบเป็นพื้นที่กว้างขวางมาก คนตระเวนไม่พอที่จะรักษาการไ้โดยทั่วถึง เนื่องจากมีคนตระเวนประจำอยู่น้อยคน ไม่สามารถจัดจ้างไ้ตามจำนวนที่ไ้ขออนุญาตไว้ คนตระเวนคนหนึ่งจึงต้องเดินลาดตระเวนตรวจตรา เป็นท้องที่กว้างขวางมาก บางท้องแขวงก็ไม่มีนายกองตระเวนควบคุม ต้องอาศัยนายยามแทน ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของกองตระเวนไม่ไ้คลไ้เทาที่ควร มีเสเตอร์ลอร์จึงทำรายงานเสนอขอเสนานักกระทรวงนครบาลและรา งานนี้ได้นำเข้าสู่ที่ประชุมเสนานัก ขอให้จัดการแบ่งท้องแขวงกองตระเวนในเขตชั้นใน ขึ้นใหม่และขอจัดตั้งกองตระเวนสอดแนมเพิ่มขึ้น เพื่อที่จะสอดแนมไ้สวนสืบเหตุการณที่เกี่ยวของกับพวกจีน สำหรับกองตระเวนแพนจีนที่จัดตั้งมาแต่เดิมนี้ก็ให้ทำหน้าที่สอดแนมสืบข่าวจีนที่ลอบตั้งหนุของต่าง ๆ ไปด้วย หรือถ้ามีเหตุการณใดเกิดขึ้น กองสอดแนมนี้นี้จะต้องเข้าไปสืบสวนคดีตามจับกุมรวมถึงตรวจตราควบคุมหนุคนจีนที่จะมาชุมนุมในที่ต่าง ๆ ด้วย

ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๘.๑/๒๔๔๕ ที่ ๘๙๐๖ ขอบังคับสำหรับใช้ในโรงพักชั้นนอก
สายเหนือและสายใต้ และกองตระเวนชั้นในเฉพาะแต่ ๕ กอง ประกาศ ณ วันที่ ๑๙ ธันวาคม
ร.ศ. ๑๒๓.

เมื่อได้รับอนุญาตให้จัดดำเนินการใน ร.ศ. ๑๒๖ จึงได้มีการปรับปรุงการกองตระเวน
ชั้นในทันที โดยทำการแบ่งทองแขวงรับผิดชอบใหม่ดังนี้

กองตระเวนกองกลาง

ใหม่เจ้ากรม ๑ นาย ประจำอยู่ที่ว่าการ กรมกองตระเวน กระทรวงนครบาล คอย
บังคับการในทองแขวง กรุงเทพฯ ข้างเหนือทั่วไป ซึ่งมีจำนวนกองตระเวนในทองแขวง ๑๒
ตำบลดังนี้

— ปลัดกรม ๑ นาย ประจำอยู่ที่โรงพักสามเสน มีโรงพักอยู่ในการควบคุม ๒
ตำบลคือ ดุสิต สามเสน บ้านครัว วัดมะกอก สีแยกบางเขน และคลองตัน

— สารวัตรใหญ่ ๑ นาย ประจำอยู่ที่โรงพักวัดชนะสงคราม มีโรงพักอยู่ในการ
ควบคุม ๒ ตำบลคือ วัดชนะสงคราม บางขุนพรหม ตลาดนางเลิ้ง ท่าพระกลาง และ
โรงกระสาป

กองตระเวนขวา

ใหม่เจ้ากรม ๑ นาย ประจำอยู่ที่ว่าการ กรมกองตระเวน กระทรวงนครบาล คอย
บังคับบัญชาการในทองแขวงสำเพ็ง ทั่วไปมีจำนวนกองตระเวนในทองแขวง ๔ ตำบล คือ

— ปลัดกรม ๑ นาย ประจำอยู่ที่โรงพักพาหุรัด มีโรงพักอยู่ในการควบคุม
๒ ตำบล คือ พาหุรัดและท่าเตียน

— ปลัดกรม ๑ นาย ประจำอยู่ที่โรงพักสามแยก มีโรงพักอยู่ในการควบคุม
๒ ตำบลคือ สามแยก และป้อมปราบ

— สารวัตรใหญ่ ๑ นาย ประจำอยู่ที่โรงพักสำราญราษฎร์ มีโรงพักอยู่ในการ
ควบคุม ๒ ตำบล คือ สำราญราษฎร์ และประตูสามยอด

— สารวัตรใหญ่ ๑ นาย ประจำอยู่ที่โรงพักวัดจักรวรรดิ์ มีโรงพักอยู่ในการ
ควบคุม ๒ ตำบล คือ วัดจักรวรรดิ์ และวัดสัมพันธวงศ์

กองตระเวนบางรัก

ให้มีปลัดกรมชาวยุโรป ๑ นาย ประจำอยู่ที่โรงพักบางรัก บังคับการท้องแขวงกรุงเทพฯ ข้างใต้ทั่วไป มีจำนวนกองตระเวนในท้องแขวง ๒ ตำบล คือ

- สารวัตรใหญ่ยุโรปเป็น ๑ นาย ประจำอยู่ที่โรงพักบางรัก มีโรงพักอยู่ในความควบคุม ๒ ตำบล คือ บางรัก และถนนสี่พระยา
- สารวัตรใหญ่ชาวยุโรปเป็น ๑ นาย ประจำอยู่ที่โรงพักบ้านทวาย มีโรงพักอยู่ในความควบคุม ๔ ตำบลคือ บ้านทวาย สาริ บางขวางและสุคตมน

กองตระเวนลำน้ำ

ให้มีเจ้ากรม ๑ นาย ประจำว่าการอยู่ที่กรมเจ้าท่า บังคับการในท้องแขวงลำน้ำทั่วไป มีจำนวนกองตระเวนในท้องแขวง ๔ ตำบล คือ

- ปลัดกรม ๑ นาย ประจำอยู่ที่โรงพักปากคลองสาริ มีโรงพักอยู่ในความควบคุม ๔ ตำบล คือ ปากคลองสาน บางคอแหลม บุคคโล ราชบุรณะ
- สารวัตรใหญ่ ๑ นาย ประจำอยู่ที่โรงพักบางพลัด มีโรงพักอยู่ในความควบคุม ๔ ตำบล คือ วัดบางพลัด บางกอกน้อย บางเขนลำน้ำและวังหน้า

กองตระเวนชาย

ให้มีเจ้ากรม ๑ นาย ประจำว่าการอยู่ที่โรงเรียนกองตระเวนวัดประยุรวงษ์ บังคับการในท้องแขวงฝั่งซ้ายทั่วไป มีจำนวนกองตระเวนในท้องแขวง ๑๖ ตำบล คือ

- ปลัดกรม ๑ นาย ประจำอยู่ที่โรงพักบางขุนเทียน มีโรงพักอยู่ในความควบคุม ๓ ตำบล คือ บางขุนเทียน ท่าข้าม บางมค
- ปลัดกรม ๑ นาย ประจำอยู่ที่โรงพักภาษีเจริญ มีโรงพักอยู่ในความควบคุม ๕ ตำบลคือ ภาษีเจริญ หมองแหม บางเสาธง บางระมาต ศาลาแดง
- สารวัตรใหญ่ ๑ นาย ประจำอยู่ที่โรงพักวัดใหม่พิเรนทร์ มีโรงพักอยู่ในความควบคุม ๔ ตำบลคือ วัดใหม่พิเรนทร์ วัดอัมรินทร์ วัดรวก วัดเจ้ามูล

—สารวัตรใหญ่ ๑ นาย ประจำอยู่ที่โรงพักวัดพิไชยญาติ รีโรงพักอยู่ในความควบคุม

๔ ตำบล คือ วัดพิไชยญาติ วัดบุปผาราม ศาลเจ้าอาเนียบ และวัดราชคฤห์^๑

ทั้ง ๕ แขวง ดังกล่าวมีเจ้ากรมประจำว่าการอยู่ดังนี้

หลวงอนันตนิมิตกิจ เจ้ากรมกองตระเวนกองกลาง

พระอธิการประภาส เจ้ากรมกองตระเวนขวา รักษาการในท้องแขวงฝั่ง

ตะวันออก (พระนคร)

หลวงจรณินฤเบศร์ เจ้ากรมกองตระเวนลำน้ำ

หลวงจางนรารักษ์ เจ้ากรมกองตระเวนซ้าย รักษาการในท้องแขวงฝั่ง

ตะวันตก (ธนบุรี)^๒

โรงพักกองตระเวนทุกตำบลนี้ให้นายกองตระเวนตำแหน่งสารวัตรแขวง ๑ นาย
นายหมวด ๒ นาย ประจำอยู่ ยกเว้นโรงพักที่เป็นกองแยก ๑๐ ตำบล คือ คลุสิต บ้านครัว
วัดมะกอก สี่พระยา บางมด ศาลเจ้าอาเนียบ ศาลาแดง วัดรวก วัดเจ้ามูล ซึ่งให้นาย
หมวดประจำอยู่เพียง ๑ นาย^{๓*}

ภายหลังที่ทำการจัดการแบ่งท้องแขวง ได้มีประกาศให้รวมอำเภอในเขตกองตระเวน
ชั้นใน ซึ่งมีปลัดอำเภอ นายอำเภอ แยกย้ายกันตั้งที่ว่าการอยู่ตามบ้านบาง ตามโรงพักของ
กองตระเวนในตำบลต่าง ๆ บาง ใน ร.ศ. ๑๒๗ นี้จึงจัดใหม่รวมกันเป็น ๔ เขต และตั้งที่
ว่าการอำเภอประจำเขตไว้ดังนี้

* สำหรับกองตระเวนบางรักไม่ทราบว่าใคร เป็นปลัดกรม

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๔๔๐ จำนวนกองตระเวนที่จัดแบ่งบังคับกองในท้องแขวง
กองตระเวนชั้นในใหม่ วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๖.

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๔๔๐ ปี ๑๔๒ ๓๔๐/๑๒๖ รายงานการจัดแบ่งท้องแขวง
กองตระเวนชั้นใน วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๖.

^๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๔๔๐ จำนวนกองตระเวนที่จัดแบ่งบังคับกองในท้องแขวง
กองตระเวนชั้นในใหม่ วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๖

๑. อำเภอชั้นในพระนคร ซึ่งมีปลัดอำเภอประจำท้องที่ตำบลถนนพาหุรัด ท่าเตียน วัชรชนะสงคราม ประทุมสำราญราษฎร์ และในกระทรวงนครบาล ให้มาตั้งที่ทำการ รวมกับนายอำเภอ ณ ที่ว่าการอำเภอในกระทรวงนครบาล

๒. อำเภอสำเพ็ง ซึ่งมีปลัดอำเภอประจำท้องที่ ตำบล ทรอกเตา ทรอก ขาวสาร สามแยก ถนนเขาวราช ตลาดน้อย สวนกว้างทุ่ง ถนนเขาวราชตอนบน ให้มาตั้งที่ทำการรวมกันที่ตำบลสี่แยก ถนนเขาวราชและถนนทรงวาด

๓. อำเภอบางรัก ซึ่งมีปลัดอำเภอประจำท้องที่ตำบล ถนนอำเภอสี่พระยา ให้มารวมกันตั้งที่ว่าการอำเภอ ที่หมู่บ้านทวาย ถนนเจริญกรุง ส่วนตำบลบางขวางนั้นตั้งที่ว่าการอยู่ที่เดิม โดยมีฐานะเป็นกิ่งอำเภอ

๔. อำเภอคูสิต ซึ่งมีปลัดอำเภอประจำท้องที่ อำเภอบางสมป่อย บางขุนพรหม บางลำภูมณ บ้านพานถม สนามกระบือ ให้มารวมกันตั้งที่ว่าการอำเภอที่ริมถนนหลวง ส่วนสามเสน นั้นตั้งที่ว่าการอยู่ที่เดิม โดยมีฐานะเป็นกิ่งอำเภอ

— การจัดการปรับปรุงกำลังคนและการจัดกำลังคน

ปัญหาการขาดกำลังคนตระเวน ซึ่งได้ประสบมาตลอดสมัยที่มีสเตอร์บาร์กิน คำรง ตำแหน่งอธิบดีกรมกองตระเวน โดยเฉพาะใน ร.ศ. ๑๒๒ ภายหลังที่มีสเตอร์ดอร์วัน ได้เป็นผู้บังคับการกองตระเวน กำลังคนตระเวนใกล้จะจำนวนลงไปอย่างมาก พอใน ร.ศ. ๑๒๓ กรมกองตระเวนก็สามารถเพิ่มกำลังคนตระเวนขึ้นมาได้อย่างรวดเร็ว จนเกินจำนวนคนตระเวนที่ได้รับอนุญาตใหม่ได้ คือ จากจำนวนที่ได้รับอนุญาต ๓๕๕๗ คน แต่สามารถจ้างเข้ามาได้ถึง ๓๖๑๓ คน โดยเป็นชาวยุโรป ๕ คน คนสยาม ๒๑๓๕ คน คนลาว ๑๑๒๒ คน เขมร ๕๗ คน พม่า

๑ "ประกาศกระทรวงนครบาล ว่าด้วยการรวมอำเภอชั้นใน" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๒๕ วันที่ ๕ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๗ หน้า ๓๑๒.

๕ คน ญวน ๗ คน แขนอินเดียน ๒๐๒ คน (รวมทั้งพวกแขกยาที่เอกราชให้อำนาจพระเว
นจัดจ้านให้) และคนจีน ๒๔ คน^๑ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เข้าใจว่าภายหลังที่มีการประกาศใช้
พระราชบัญญัติการเกณฑ์ทหารในหัวเมือง คนได้หลีกเลี่ยงการถูกเกณฑ์ทหาร มาสมัครเข้ารับ
ราชการตามกระทรวงพลเรือน แม้จะไม่ได้รับเงินเดือนก็ยอม เพราะพระราชบัญญัติไม่มีข้อกำหนด
ยกเว้นให้ ดังจะเห็นจากสถิติการเรียกเกณฑ์ทหารเรือที่เมืองจันทบุรี ระยอง ปากแควที่จันทบุรี
มีชื่อคนถูกเรียกเกณฑ์ ๓๐๐ คน เรียกเกณฑ์ได้เพียง ๑๐๐ คน ส่วนระยะที่มีชื่อในบัญชีถูกเรียก
เกณฑ์ ๒๐๐ คน เรียกเกณฑ์ได้เพียง ๒๐ คน นอกนั้นหลบหนีไป^๒ สาเหตุนี้เองบรรดาชายฉกรรจ์
จากหัวเมืองจึงไหลหลบหนีเข้ามาในมณฑลกรุงเทพฯ จำนวนมาก แล้วพากันสมัครเข้าเป็นคนตระเวน
นอกจากนี้ยังบางคนที่เป็นทหารกองหนุน ซึ่งเข้าเวรเพียงปีละ ๑ - ๒ เดือน เมื่อมีเวลาว่างก็
มาสมัครเป็นคนตระเวน^๓ ด้วย ถึงกระนั้นก็ตามกองตระเวนฝ่ายลำแม่น้ำก็ยังขาดกำลังคนอยู่มาก
เพราะเหตุที่ได้มีพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำสยาม ทำให้กองตระเวนในแผนกนี้ต้องเพิ่ม
ภาระรับผิดชอบมากขึ้น เพราะแต่เดิมนั้นมีหน้าที่ตรวจตราเพียงลำคลอง และริมแม่น้ำเท่านั้น
ภายหลังที่ได้ประกาศพระราชบัญญัติ กองตระเวนแผนกนี้ต้องออกตรวจตราเรือที่เดินไปมาในลำแม่น้ำ
เจ้าพระยาและท่าเรือทุกแห่ง ทั้งกลางวันกลางคืน จะอาศัยคนตระเวนที่มีอยู่และจ้างเข้ามาใหม่
ก็มีจำนวนน้อยทั้งไม่มีความรู้ในงานราชการที่ต้องเกี่ยวข้องกับชาวต่างประเทศ และคนในบังคับ
ต่างประเทศพอเพียง นอกจากนี้ก็ยังขาดพาหนะซึ่งต้องขี่ (เรือกลไฟ) มาจากกรมทหารเรือ

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอก และแผนกรักษา
การทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๓ หน้า ๘.

^๒ คำร่างราชานุญาต สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา พระประวัติจอมพลพระเจ้านครราชสีมา
กรมหลวงนครชัยศรีสุริยเดช หน้า ๔๐ - ๔๑.

^๓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔๔.๑/๑๐๗ ๘๗๑ คดี ๑๒๗ มีสเตอร์ลอร์ดอัครราชทูต
พระยาสุรานุรักษ์ วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๗.

ได้เพียง ๒ ลำ ผลักเปลี่ยนกันลาคกระเวนในเวลากลางวันกลางคืน เมื่อมีเหตุการณ์พิเศษหรือกรรมทหารเรือเรียกเรือกลับคืนไปเพียงลำเดียว คนกองกระเวนก็จะไม่ได้หยุดพักกันเลย จึงต้องขอให้เรือเพิ่มขึ้นอีก ๑ ลำ

ใน ร.ศ. ๑๒๒ กำลังคนกระเวนก็ลดลงจำนวนไปจากความต้องการอีก เพราะกิจการกองกระเวนได้เจริญขึ้น และได้ขยายเขตท้องที่รักษาการเพิ่มขึ้น พร้อมกับได้มีการปรับปรุงกองกระเวนที่กองอาศัยคนกระเวน ประจำการตามโรงพักจำนวนมาก แต่ปรากฏว่าคนกระเวนมีเพียง ๓,๑๔๔ คน และได้จ้างเพิ่มขึ้นในกลางปี เป็น ๓๓๖๔ คน แต่ก็ยังไม่พอ กับความต้องการที่ได้ขออนุญาตไว้ถึง ๔๐๔๓ คน^๒ มีสเตอร์ลอร์ตัน จึงได้หาวิธีการที่จะจ้างคนกระเวนเพิ่มขึ้น โดยเสนอให้จ้างเอาคนที่หนีการถูกเกณฑ์ทหารมาจากหัวเมืองเข้ามาในมณฑลกรุงเทพฯ และคนที่เป้นพลกระเวนอยู่แล้ว เมื่อครบอายุเกณฑ์ทหารในภูมิลำเนาของตนก็ขอให้กระทรวงกลาโหมยกเว้นเสีย สำหรับคนที่หนีการถูกเกณฑ์ทหารมา ก็ขอให้ยกเว้นโทษด้วยและอนุญาตให้เข้ารับจ้างเป็นคนกระเวนในกรุงเทพฯ ต่อไป แต่ว่าเงินเดือนนั้นให้จ่ายในอัตราต่ำกว่าคนที่มาสมัครเป็นคนกระเวนโดยไม่ต้องหนีทหาร^๓ แต่ปัญหาการขาดกำลังคนก็ยังมียู่ จนในปี ร.ศ. ๑๒๗ พระยาสุหมณย์วินิต เสนาบดี กระทรวงนครบาล ก็ได้กราบบังคมทูลเสนอให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติเกณฑ์คนกระเวนในมณฑลกรุงเทพฯ ตามพระราชบัญญัติการเกณฑ์ทหารใน ร.ศ. ๑๒๒ ว่า

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๗๔ ที่ ๓/๑๒๒ รายงานกลางขีรฉินญเบศร์ถึงมีสเตอร์ลอร์ตัน วันที่ ๓ เมษายน ร.ศ. ๑๒๒ และที่ ๒๗๖/๑๒๕ วันที่ ๒๕ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๕.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖ แพ้ม ๓ รายงานกรมกองกระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนกรักษาการทางรถไฟประจำปี ร.ศ. ๑๒๒ หน้า ๑๕.

๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๘๖๓ คำแปล รายงานของมีสเตอร์ลอร์ตัน เรียบพระยาสุหมณย์วินิต วันที่ ๒๖ มกราคม ร.ศ. ๑๒๖.

"....การกองตระเวนในมณฑลกรุงเทพฯ ก็เป็นหน้าที่สำคัญที่จะต้อง
เพิ่มเติมแลฝึกหัด คนเขารับราชการให้เพียงพอ เพื่อรักษาความสงบ
เรียบร้อย สมควรจะเกณฑ์คนในมณฑลกรุงเทพฯ เขารับราชการเป็น
พลตระเวน อนุโลมตามวิธีเกณฑ์คนเขารับราชการทหาร...และมีกฎข้อ
บังคับเพิ่มขึ้นเหมือนเช่นตำรวจภูธร...ส่วนเงินเดือนเบี้ย เลี้ยงนั้นควรได้รับ
พระราชทานตามที่ได้รับพระราชทานทุกวันนี้...."

ซึ่งขอเสนอได้รับความเห็นชอบและการสนับสนุนจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว และทรงให้ความเห็นว่าควรคงการจ้าง คนที่สมัครใจเขารับราชการไว้ เพราะคน
เหล่านี้มักรับราชการนาย ย่อมมีความรู้ ความชำนาญในงานราชการกรมกอง ตะเวนจะได้เป็น
หลักแก่คนตระเวนที่เกณฑ์เข้ามาได้^๒.

ผลปรากฏว่าในระยะแรกที่มีข่าวเกี่ยวกับให้มีพระบรมราชานุญาตให้มีการเกณฑ์คนตระเวน
ไค้แพร่ออกมา และได้มีประกาศแจ้งไปยังกองตระเวนตามแขวงต่าง ๆ ทั้งชั้นในและชั้นนอก ๔
หัวเมือง ให้งดการรับจ้างเอาคนเข้าเป็นคนตระเวนชั่วคราว ไค้เป็นที่โจษจันของบรรดาคน
ตระเวนที่รับราชการอยู่ คนตระเวนส่วนใหญ่พากันคิดว่าเมื่อไค้ประกาศใช้พระราชบัญญัติการเกณฑ์
คนตระเวนแบบการเกณฑ์ทหารแล้วจะถูกส่งไปเป็นทหาร และกลัวว่าจะถูกส่งไปฝึก จึงคิดที่จะลา
ออกจากราชการ เป็นจำนวนมาก จนทางกรมกองตระเวนต้องมีประกาศชี้แจงขอเท็จจริงให้ทราบ
เรื่องต่าง ๆ จึงไค้ยุติลง^๓ นอกจากนี้ยังได้มีประกาศชักชวนคนที่เป้นทหารประจำการ ซึ่งออกเวร

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๓๖ ที่ ๓๙/๔๔๓๑ หนังสือกราบบังคมทูลของพระยา
สุทนต์ยวินิต วันที่ ๕ กันยายน ร.ศ. ๑๒๗.

^๒จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๒๕๕.

^๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๔๔๐ แจ้งความผู้บังคับการกรมกองตระเวน วันที่ ๑๘
มีนาคม ร.ศ. ๑๒๖.

แล้วมาสมัครเป็นคนตระเวน โดยจะได้รับการยกเว้นไม่ต้องกลับไปเป็นทหารประจำการอีกต่อไป
ด้วย^๑

ใน ร.ศ. ๑๒๗ พระราชบัญญัติการเกณฑ์คนตระเวนก็ประกาศออกมาให้เริ่มใช้เกณฑ์ใน
วันที่ ๑ - ๖ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๗ โดยเกณฑ์เอาคนที่อายุระหว่าง ๒๔ - ๒๕ ปี ทั้งหมดใน
มณฑลกรุงเทพฯ สักเข้าอยู่ในกรมกองตระเวนในลัดแรกได้คัดเลือกไว้เป็นจำนวน ๕๐๐ คน^๒
คนตระเวนที่เกณฑ์เข้ามาในชุดแรกนี้ได้ออกไปฝึกหัดอาวุธและอบรมเช่นเดียวกับทหาร
ที่โรงเรียนพลตระเวน โดยทำการฝึกแบบทหาร ๔ ชั่วโมง อบรมเกี่ยวกับหน้าที่การปกครอง
แบบพลตระเวน ๓ ชั่วโมง เป็นเวลา ๓ เดือน^๓ แม้จะมีปัญหาในตอนฝึกหัดครั้งแรกอยู่บ้าง
เพราะคนตระเวนที่เข้ามารับการฝึกอบรมได้เกิดเป็นโรคแบรี แบรี (เห็บขา) ต้องอนุญาตให้
กลับภูมิลำเนาเป็นเวลา ๑ เดือน ต่อมาโรคเห็บขาก็หมดไป เมื่อมีการสร้างโรงพักอาศัยเพิ่ม
ขึ้น จึงนับได้ว่าภายหลังที่มีการเกณฑ์เอาคนเข้าเป็นคนตระเวนได้แก้ปัญหาการขาดกำลังคนตระเวน
ซึ่งมีมาตั้งแต่ระยะแรกตั้งกองโปลิศให้หมดสิ้นไปได้

เมื่อกองตระเวนหมดปัญหาเรื่องการขาดกำลังคนตระเวนแล้ว จึงได้ให้เลิกตำแหน่งที่
เห็นว่าเกินความจำเป็นเสียคือ เลิกจ้างพลตระเวนชั้นที่ ๓ ให้เหลือแต่คนตระเวนชั้นที่ ๒ ๑๓๕๔
คน และให้สมัครเกณฑ์ ๑๖๖๘ คน ต่อมาก็ได้พยายามที่จะลดจำนวนคนตระเวนชั้นที่ ๒ ลงให้
เหลือเพียง ๕๐๐ คนและเพิ่มคนตระเวนที่เกณฑ์เข้ามา ขึ้นเป็น ๒๑๐๐ คน ในขณะที่ยังไม่

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๔๔๐ สำเนาหนังสือของเสนาบดีกระทรวงนครบาลถึงข้าหลวง
๔ หัวเมือง มณฑลกรุงเทพฯ วันที่ ๑๗ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๗.

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๓๖ ที่ ๕๑/๖๔๗๐ หนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาบวรราช
วันที่ ๒๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๗.

^๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๓๖ ที่ ๕๒/๖๔๘๔ หนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาบวรราช
วันที่ ๒๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๗.

ไม่สามารถเอาคนตระเวนที่เกิดเข้ามารักษาหน้าที่ได้ เพราะอยู่ในระยะการฝึกอบรมก็ให้เอาคนตระเวนชั้นที่ ๒ รักษาหน้าที่แทนไปก่อน^๑

ในเวลาเดียวกันที่มีการเกณฑ์คนตระเวนก็ได้ให้ประกาศใช้บทลงโทษ คนในกองตระเวนตามที่ได้อำนาจใช้กับตำรวจภูธร และให้เลิกตำแหน่งทกลองปฏิบัติราชการของสารวัตรใหญ่ชาวยุโรปไปด้วย เพราะเห็นว่าหมดความจำเป็นต้องใช้นายโปลิศชาวยุโรป พร้อมกับได้พยายามลดจำนวนการจ้างคนยุโรปมาเป็นนายกองตระเวนให้น้อยลง ทั้งนี้เนื่องจากการกรมกองตระเวนได้มีความเป็นระเบียบแบบแผนมั่นคงแล้ว และสามารถที่จะหาคนไทยเข้าทำการแทนได้^๒ อีกประการหนึ่งภายหลังจากการประกาศใช้กฎหมายอาญาใน ร.ศ. ๑๒๔ แล้ว ไทยสามารถเอาคนในบังคับของต่างประเทศที่เป็นชาวเอเชียมาขึ้นศาลไทย ซึ่งก็หมายถึงอำนาจต่าง ๆ ของกองตระเวนไทยที่ถูกจำกัดมาแต่เดิม เช่น การออกหมายคนหมายจับ การจับกุมไต่สวนส่งฟ้องศาล กองตระเวนไทยมีอำนาจอย่างเต็มที่ทุกประการ ภายหลังจากการประกาศใช้กฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติว่าด้วยการพิจารณาโทษ

สำหรับอาวุธของคนตระเวน กรมกองตระเวนได้พยายามเสนอให้มีการปรับปรุงคุณภาพของอาวุธ และขอให้เพิ่มจำนวนขึ้นอยู่เสมอ พร้อมกับขอให้รัฐบาลประกาศใช้พระราชบัญญัติสรรพวุธโดยเร็ว ซึ่งความจริงนั้นได้เสนอให้ตราออกมาใช้ตั้งแต่สมัยของมิสเตอร์ยาร์กินมาแล้ว แต่ร่างพระราชบัญญัติสรรพวุธที่มิสเตอร์ยาร์กินเสนอขึ้นไป เสนาบดีกระทรวงนครบาลไม่ได้นำขึ้นกราบบังคมทูลในที่ประชุมเสนาบดี ซึ่งทั้งมิสเตอร์ยาร์กิน และมิสเตอร์ลอร์ดว็อน ก็ได้ร้องขอให้นำขึ้นกราบบังคมทูล และหาทางให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ทัน ต่อมา เช่น เสนอไปตามรายงานประจำปีของกรมกองตระเวน ส่งไปยังที่ปรึกษาาราชการแผ่นดิน ขอให้นำขึ้นกราบบังคมทูล เป็นต้น

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๒๖๕ ที่ ๖๕/๘๐๒๓ หนังสือกราบบังคมทูลของเสนาบดีกระทรวงนครบาล วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๗.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒/๕๕ ก. ๒๔ ก.ง ๑๒๕ หนังสือของมิสเตอร์ลอร์ดว็อนเรียนต่อเสนาบดี กระทรวงนครบาล วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๕.

แต่พระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ได้ตราออกมาใช้ จนสมัยของมิสเตอร์ลอร์ดว็ิน ได้เข้ามาเป็น
ผู้บังคับการกรมกองตระเวน ดังนั้นการเพิ่มอาวุธของกองตระเวนจึงแทบไม่ได้ผลเลยในขณะ
ที่ราษฎรสามารถหาซื้ออาวุธในที่ทันสมัยมีคุณภาพดีกว่า ปืนของคนตระเวนและสามารถนำอาวุธพวกไปในที่
ชุมนุมชนได้ ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นพวกคนร้าย ดังนั้นมิสเตอร์ลอร์ดว็ินจึงได้ทำรายงานเสนอให้มีการ
ปรับปรุงอาวุธของกองตระเวน และขอให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติสรรพวุธอีกครั้ง ดังรายงาน
ที่ได้เสนอต่อเสนาบดีกระทรวงนครบาลกล่าว

"....จะต้องจัดให้กองตระเวนมีอาวุธอย่างดีที่สุดด้วย เป็นที่ทูลให้
ความอายที่กองตระเวน มีอาวุธที่ชด้อยกว่าที่สุก ยิ่งกว่าของราษฎร
ในระหว่าง ร.ศ. ๑๒๐ จำนวนคนตาย และมีบาดเจ็บเป็นอันมาก เห็นได้
ว่ากองตระเวนสามารถที่จะสู้ได้ แต่เป็นการยากที่จะไม่ยุติธรรมมากที่
จะหวังให้คนตระเวนออกไปสู้รบกับพวกเหล่าร้าย แลโดยมากครั้งพวก
ราษฎรนั้นมีมากกว่า มีอาวุธแต่ชนิดที่อ่อนแอ แก้วอันเป็นพืนที่นาหัวเราะ
แต่โดยอัตราที่รายอันนี้จึงต้องเรียกว่าเป็นปืนไรฟลัน เห็นว่าเป็นของที่
สมควรที่กองตระเวนใช้ แต่พวกราษฎรนั้นในอาวุธอย่างดีที่สุด เป็นการ
จำเป็นที่จะต้องมี พระราชบัญญัติสรรพวุธไว้ใช้โดยแท้ พระราชบัญญัติ
สรรพวุธนั้นหาหมายความว่าจะไม่ให้มีอาวุธ พระราชบัญญัตินั้นหมาย
จะให้ราษฎรแต่ราษฎร ซึ่งได้รับใบอนุญาต ซึ่งจะอนุญาตให้ราษฎร
ที่มีอัตราไรฟลันก็ โดยเชื่อแน่ว่าไม่เป็นการยากนักที่จะควาผู้ใดจะเป็นที่
ไว้วางใจได้ และผู้ใดจะเป็นที่ไว้วางใจไม่ได้ ตัวอนุญาตนั้นต้องออกให้โดย
ไม่ชักขวาง ถ้าผู้ซึ่งไม่มีตัวอนุญาตมีอาวุธ หรือผู้ซึ่งมีตัวอนุญาตใหญ่ซึ่งไม่มีตัว
อนุญาตมีอาวุธ พวกที่ ๒ นี้ จะต้องได้รับโทษโดยสวัสดี ถ้าแผนคนซึ่งมี
ตัวอนุญาต ได้ถูกของโทษ โดยใช้อาวุธของตนไปปล้นผู้อื่นจะต้องได้รับโทษ
ที่ควรอย่างร้ายกาจที่ราษฎรธรรมดาได้รับ...."

จนกระทั่งใน ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๓) พระราชบัญญัติสรรพกิจยังไม่ได้ประกาศ
ออกมาใช้ แต่ได้มีกฎหมายห้ามคนถืออาวุธไปในที่ชุมนุมชน ประกาศออกมาใช้ใน ร.ศ. ๑๒๗
และได้แก้ไขเพิ่มเติม ใน ร.ศ. ๑๒๘ ในกฎหมายอาญา มาตรา ๓๓๕ ข้อ ๒ โดยกำหนด
ไว้ว่า

"....ผู้ใดถืออาวุธทำให้เป็นที่หวาดเสียว แก่สาธารณะชนหรือมีสาธุการ
พาไปถนนหนทางหลวง หรือที่ประชุมสาธารณะชนสถานต่าง ๆ โดยมันมิได้รับ
อนุญาต จาก เจ้าพนักงานอันชอบด้วยกฎหมายพาไปได้ ทานวามันกระทำความ
ระวางโทษที่ ๑* และให้รับสาธุการ"

ซึ่งข้อความดังกล่าวนี้ใช้ควบคุมได้ผลแต่เพียงในท้องที่ชุมนุมชนที่มีกองตระเวนรักษาการ
เท่านั้น แต่หาเป็นที่ทางไกล และในเขตกองตระเวนชั้นนอก ๔ หัวเมือง ยังมีการฝ่าฝืนกันอยู่
แม้แต่ในเขตกองตระเวนชั้นในกรุงเทพฯ ก็ยังมีการแอบพกซ่อน ซื่อขายอาวุธกันอยู่ทั่วไป จึงทำให้
การเพิ่มอาวุธของกองตระเวน เพื่อใช้ในการปราบปรามผู้ร้าย แพ้ไม่ได้ผลเลย

อำนาจหน้าที่ของพนักงานกองตระเวนภายหลังการจัดการกองตระเวน ใน ร.ศ. ๑๐๘

เมื่อได้ทำการปฏิรูปกรมกองตระเวน และวางระเบียบแบบแผนการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ
การบริหารให้เป็นแบบของยุโรป จากร่างการจัดการกรมกองตระเวนก็ได้แบ่งหน้าที่รับผิดชอบของ
พนักงานในกรมกองตระเวนออกเป็น ๒ ส่วนดังนี้ **

๑. กองไล่สวนโทษหลวง ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาอำเภอ กำนัน กองสอดแนม
ตลอดทั้งแขวงกรุงเทพฯ และเป็นผู้พิจารณาไล่สวนสืบจับโจรผู้ร้ายซึ่งกระทำความผิดลงละเมิดพระราช

*โทษชั้นที่ ๑ คือ ปรับ ๑๒ บาท

** เป็ดคูรายละเอียดยกจากภาคผนวก ๓

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒๔ ฉบับพิเศษ ๑ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๗ (ประชุมกฎหมาย
ไทย ภาค ๒ รวบรวมโดยหลวงประดิษฐมนูธรรม) หน้า ๓๒๖.

กำหนดกฎหมาย พระราชอาณานิโทยหลวงส่งศาลสถิตยยุติธรรม ให้พิจารณาตัดสินความ
ลงโทษปรับไหม สำหรับอำเภอกำนัน กองสอคนแนมนั้นได้แบ่งหน้าที่กันดังนี้

— อำเภอกำนัน ให้เป็นผู้ปกครองดูแลความสงบสุขของพลเมืองราษฎรในตำบล
หนึ่งหรืออำเภอกำนันหนึ่งในทองแขวงมณฑลกรุงเทพฯ ได้กำหนดหน้าที่โดยสังเขปดังนี้คือ

๑. เป็นผู้แนะนำราษฎรให้ประพฤติใหถูกต้องตามพระราชกำหนดกฎหมาย
๒. เป็นผู้สอคนแนมจับกุมคนร้ายถ้าผู้หนึ่งผู้ใดประพฤติผิดละเมิดพระราช
กำหนดกฎหมายแล้วให้นำความมาแจ้งต่อเจ้าพนักงานกองตระเวนผู้ใหญ่ เพื่อได้ให้อำนาจไปจับ
กุมมาชำระ หรือทำการปราบปราม
๓. เป็นผู้ดูแลความสงบสุขของราษฎร ถ้ามีเหตุการณ์สิ่งใดหรือสงสัยในความ
ประพฤติอันใดของราษฎรที่เห็นว่าน่าที่จะเป็นความอันตรายแก่ราษฎรหรือมีความเสียหายแก่
ประโยชน์แผ่นดิน แล้วให้นำความมาแจ้งแก่พนักงานผู้ใหญ่โดยเร็ว
๔. เป็นผู้เปรียบเทียบคดีความราษฎร ที่เกิดขึ้นในเขตแขวงแห่งตนที่ควร
จะแล้วกันได้
๕. เป็นผู้สอคนแนมสืบเสาะติดตามโจรผู้ร้ายซึ่งอยู่ในเขตแขวงแห่งตน
๖. เป็นผู้นำส่งคนผู้ต้องคดีในเขตแขวงแห่งตนแก่เจ้าพนักงาน
๗. เป็นผู้นำเจ้าอาณานิโทยอากร เก็บภาษีเก็บอากรในเขตแขวงของตน
๘. เป็นพยานของราษฎรที่จะได้รับคำตัดสินสูตร คำตราสิน และทำสารกรม—
ธรรม และหนังสือสัญญาต่าง ๆ
๙. เป็นผู้รับฝากของราษฎรที่จะได้รับอายุคนอายุคัสตัวแลทรัพย์สินของ
ระหว่างการค้าพาห

๑๐. เป็นผู้จดหมายบัญชีคนเกิด คนตาย คนแต่งงานในเขตแขวงแห่งตน
อำเภอกำนันที่ประจำท้องที่ตำบลต่าง ๆ นี้ ถ้ามีเหตุการณ์ใด ๆ หรือการปล้นสะดม
ฆ่ากันตาย และบรรดาที่เป็นความนครบาลมีโทษหลวง จะต้องทำรายงานยื่นต่อกองไตสวนโทษหลวง
ถ้าเป็นเพียงการวิวาทซึ่งเป็นการแพ่ง ก็ให้ทำเป็นรายงานยื่นต่อกองรักษา แลทำบัญชีคนเกิด

คนตาย คนแต่งงานเป็นตอกรมพระสุรัสวดี

— กองสอคน * มีหน้าที่รับผิดชอบโดยสังเขปดังนี้คือ

๑. เป็นผู้สอคนสืบจับผู้ร้ายในท้องที่เขตแขวงที่ประจำอยู่หรือในท้องที่ที่ได้รับมอบหมายให้ไปสอคน

๒. เป็นผู้สอคนดูแลความทุกข์สุขของราษฎร ถึงจะมีเหตุสิ่งใดหรือสงสัยความประพฤติอันหนึ่งอันใดของผู้ใด ซึ่งเห็นว่าจะเป็นความอันตรายแก่ราษฎรหรือเป็นความเสียประโยชน์แก่แผ่นดินแล้ว ให้นำความมาเสนอต่อเจ้าพนักงานผู้ใหญ่โดยเร็ว

๓. เป็นผู้ตรวจการต่าง ๆ ที่มีขึ้นในเขตแขวงแห่งตน เพื่อจะไต่ทราบเหตุอันตราย อันใดที่มีขึ้นแล้ว ทำรายงานส่งเจ้าพนักงานผู้ใหญ่

๔. เป็นผู้สอคนตรวจตราที่ชุมนุมคนเลวต่าง ๆ ที่ประชุมกันให้ทราบความร้ายหรือดี

๒. กองรักษา ซึ่งมีหน้าที่ตรวจตราตระเวน รักษาการ ตามท้องแขวงท้องที่ถนนต่าง ๆ ในมณฑลกรุงเทพฯ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยไม่ให้ผู้หนึ่งผู้ใดกระทำการล่วงละเมิดพระราชกำหนดกฎหมาย คอยดูแลให้ราษฎรมีความสุขทั่วกัน และจับกุมผู้กระทำความผิดส่งศาลสถิตยุติธรรมเป็นผู้พิจารณาลงโทษปรับไหม โดยกองตระเวนบกจะเดินตรวจตรารักษาการไปตามท้องที่ท้องถนน ส่วนกองตระเวนลำนํ้าใช้เรือพายลาดตระเวนไปตามแม่น้ำลำคลอง กำหนดระยะทางประมาณ ๒๐ เส้นต่อเรือ ๑ ลำ ทั้งกลางวันกลางคืน โดยกำหนดหน้าที่โดยสังเขปดังนี้

๑. เป็นผู้ป้องกันอันตรายที่จะมีต่อชีวิต ทรัพย์สิน สมบัติของราษฎร

๒. ต้องเป็นผู้รู้จักถนนหนทางในท้องที่ซึ่งตนรักษา

* เบิกดูรายละเอียดจากหน้า (๒๖๓ - ๒๖๖)

ก.จ.ช. ร.๕ ข.๑/๑ ปรากฏความเห็นที่จะจัดการกองตระเวน วันที่ ๗ กันยายน

ร.ศ. ๑๐๗ ขอ ๗.

๒. ขอ ๑๔.

๓. เป็นผู้เดิน ตรวจตราในท้องที่ซึ่งกำหนดให้คนรักษา
 ๔. เป็นผู้ตักเตือนราษฎร มิให้ทำการลงละเมิดพระราชกำหนดกฎหมาย
 ๕. เป็นผู้จับคนผิดที่ทำการลงละเมิดพระราชกำหนดกฎหมาย เฉพาะต่อ
 หน้าแห่งตน หรือมีคนฟ้องร้อง หรือที่ใดทราบแน่มั่นคง มีพยานว่าคนนั้นกระทำความผิดหรือนักโทษ
 ที่หนีหรือคนที่ขัดขวางอำนาจของตระเวน

๖. เป็นผู้ช่วยเหลือผู้ที่ประสบแก่ความตายและช่วยดับเพลิง
 ๗. เป็นผู้ระงับความวิวาทที่เกิดขึ้นในท้องที่ ๆ คนรักษา
 ๘. เป็นผู้ช่วยอนุเคราะห์แก่คนเดินทาง ซึ่งจะขอให้ช่วยต้องช่วยจนเต็ม

กำลังที่จะเห็นชอบ

๙. เป็นผู้จับและรักษาสัตว์ที่พลัดเจ้าของที่กีดขวางหนทาง
 ๑๐. เป็นผู้บังคับการแห่งแผนการชุมนุม มิให้มีเหตุวิวาท
 ๑๑. เป็นผู้ตรวจการที่ถนนทางตรอกในท้องที่ เมื่อเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดซึ่งจะ
 เป็นอันตรายแก่คนและสิ่งของทั้งหลายหรือสิ่งใดที่ไม่เรียบร้อยกีดขวาง หรือมีกลิ่นเหม็น ต้องเป็น
 ผู้คิดอ่านจัดเลื่อนไปเสียให้พ้นหน้าที่

๑๒. เป็นผู้รักษาของกลางที่ไม่มีเจ้าของ ที่หลงลืมหรือตกหล่นและเสาะแสวง
 หาเจ้าของคืนของให้

๑๓. เป็นผู้ตรวจประตูหน้าทางทุกบ้านเรือนในท้องที่ซึ่งคนรักษาในเวลาเมื่อ
 เจ้าของบ้านเรือนหลับ ถ้าเห็นว่าเป็นความไม่มั่นคงต้อง เป็นผู้ตักเตือน

๑๔. เป็นผู้เดินหมายเรียกคู่ความ เกาะคนและเรียกพยานซึ่งผู้พิพากษาจะส่ง

๑๕. เป็นผู้คุมและรักษานักโทษ เมื่อจะส่งไปในที่ต่าง ๆ

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑ ร่างความเห็นที่จะจัดการกองตระเวน วันที่ ๗ กันยายน

ร.ศ. ๑๐๗ ขอ ๑๗.

การปฏิบัติหน้าที่ของคนตระเวนในสมัยนี้ นับว่าเป็นหน้าที่ที่เสี่ยงอันตรายไม่น้อยเลย ในขณะที่มีกำลังคนและอาวุธไม่เพียงพอ แต่ต้องระงับปราบปรามบรรดาพวกอั้งยี่ที่มีจำนวนมาก ๆ บรรดาโจรผู้ร้ายที่มีอาวุธทันสมัยกว่า โดยที่ไม่มีกฎหมายคอยควบคุมอย่างเข้มงวด จึงเป็นภาระหนักที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้ได้อย่างไคผลเต็มที่ ประกอบกับคนตระเวนที่จัดจ้างเขามา นั้นได้รับการฝึกอบรมและมีความรู้ น้อยมาก จนต้องมีข้อกำหนดบังคับที่เข้มงวด คอยควบคุมบังคับ จะเห็นจากข้อบังคับกรมกองตระเวนขอ ๕๐ กำหนดไว้ว่า

".... เมื่ออยู่ในโมงยาม รักษาหน้าที่ลาดตระเวน ห้ามไม่ให้...
ให้คบหาหรือ ชื้อของกินตามโรงสุรานอน เสพสุรา เล่นการพนัน นั่งนอน
หรือเผลอตัว และผูกพันกับผู้อื่นใด ยกเสียแต่ผู้ถามข้อความของตบูนหรือ
มีธุระแห่งราชการที่จำต้องพูด จึงควรพูดด้วย ถ้าและมีเหตุจำเป็นที่ตบูน
ละหน้าที่ไปแห่งใดแห่งหนึ่งแล้วให้แจ้งเหตุไว้แก่พลตระเวนที่รักษาหน้าที่อยู่
ใกล้เคียงให้ทราบด้วย...."

และประการหนึ่งนั้น เป็นระยะที่กองตระเวนแรกเริ่มตั้งขึ้น ยังต้องมีการปรับปรุง
ภายในกรมกองตระเวนจึงต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างเข้มแข็ง เพื่อที่จะสร้างความเชื่อถือให้แก่ราษฎร
ซึ่งส่วนใหญ่ยังมองไม่เห็นความสำคัญ และให้การสนับสนุนร่วมมืออย่างแท้จริง โดยเฉพาะใน
เขตกองตระเวนชั้นนอก

การปฏิบัติหน้าที่รักษาการของคนตระเวนในระยะแรก ๆ นั้นต้องรับผิดชอบในท้องที่
กว้างขวางมาก เพราะขาดกำลังคน ซึ่งบางทีก็ต้องไปรักษาการในท้องที่ใดที่หนึ่งโดยเฉพาะ
ตำบลหรือสถานที่เช่น งานวัดงานศพ รับเสด็จ เป็นต้น ซึ่งเรียกว่า "คนตระเวนพิเศษ"
ก็คือคนกองตระเวนที่ใช้สำหรับงานจวนนั้นเอง แต่ส่วนใหญ่แล้วมักถอนเอาตัวคนตระเวนที่รักษาการ

ตามท้องถนนไป* จึงเป็นเหตุให้คนตระเวนมีน้อยตัวลง และกระจายกันรักษาการไต่ไม่ทั่วถึง ตลอดจนท้องแขวงมณฑลกรุงเทพฯ การปฏิบัติหน้าที่จึงไต่ผลไม่เต็มที่ เป็นผลให้เกิดมีโจรผู้ร้าย การวิวาทฆ่าฟันกันขึ้นทั่วไปโดยคนตระเวนไม่มีกำลังคนพอที่จะระงับห้ามปราบคดีตามจับกุมได้ทั้งหมด เช่น การวิวาทของพวกกุลลี คนงานของห้างใหญ่ ๆ โรงสี และบรรดาจีนฮ้างยี่ เป็นต้น และยังเป็นผลให้การระงับปราบปรามกันแต่ละครั้งคนตระเวน นายกองตระเวนต้องได้รับบาดเจ็บ พิการ และถึงแก่ชีวิตอยู่เสมอในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ บางครั้งก็ได้รับการรังแกถ่มถั่ง ถูกฉกฉวย ทำร้ายจากราษฎร คนร้าย และทหารบางกลุ่ม ก็จะได้เห็นจากรายงานของมิสเตอร์ลอร์ดว่า

".....พลตระเวนไม่มีราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดมีความเชื่อถือเลย และการที่พวกพลตระเวนต้องได้รับความคุ้มครองจากราษฎรอื่น ๆ เสมอมา ได้กระทำให้เป็น การยากสำหรับกองตระเวนที่จะได้รับความเชื่อไว้วางใจใด...."

และจากรายงานของขุนพิจิตรสารวัตรใหญ่ก็ได้กล่าวว่า

".....เพลาค่ำ ๒ ทุ่มเศษ พวกจีนฮ้างยี่ ยี่เฮง โรงสีกลไฟ กับจีนสวนพลู พวกกันกลุ่มรวมพันแห่งบุตตีพลตระเวนที่ไปนั่งคอยรักษาระวังเหตุ ในการปิดทองพระวัดใหม่.....มีวิวาห์กัน ๒ โรง เป็นการสมโภช พวกจีนฮ้างยี่ กงสี ยี่เฮง ประมาณ ๑๐๐ คน เสด็จ พันแห่งบุตตีพลตระเวน มีบาดเจ็บหลายคน นายพลตีพลตระเวนชาติใจตายคนหนึ่ง พวกพลตระเวนจับตัวฮ้างยี่หาไต่ไม่...."

* สาเหตุที่ไม่เอาคนตระเวนที่ออกเวรไปรักษาการ ก็เพราะเมื่อเอาไปเป็นคนตระเวนพิเศษแล้ว กลับมารักษาการตามหน้าที่ในเวรของตน ก็จะมีคนง่วงหลับ หรือหนีเวรไปเสีย

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๒๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอก และแผนกรักษาการทางรถไฟประจำปี ร.ศ. ๑๒๐ หน้า ๖

๒.ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๑๖ ที่ ๓๘๖/๑๑๓ รายงานของขุนราชพิจิตร กราบทูลกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๓.

เหตุการณ์เช่นนี้ได้เกิดขึ้นอยู่เสมอ ๆ ซึ่งทางกรมกองตระเวนก็ได้จัดสวัสดิการให้ความช่วยเหลือแก่ลูกเมีย พ่อแม่ของผู้ตาย โดยให้เงินช่วยเหลือค่าครองชีพ ส่วนคนที่บาดเจ็บหรือพิการก็ให้การรักษาพยาบาล และเงินเลี้ยงชีพไปตลอดชีวิต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเอง ทรงเป็นห่วง และเอาพระทัยใส่ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของคนตระเวนอยู่เสมอ เพราะทรงเห็นว่า เป็นหน้าที่เกี่ยวกับความทุกข์สุขของราษฎร และความผาสุกของประเทศ ดังจะเห็นว่าพระองค์ได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาไปยังกรมกองตระเวนส่ง เรื่อง เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของคนตระเวนอยู่ตลอดเวลา ทั้งส่งเสริมชมเชย และคำหิติดีเยี่ยม พร้อมทั้งให้ความเห็นคำแนะนำดังตัวอย่างใดมีรับสั่งให้กรมกองตระเวนเร่งจับกุมเอาตัวโจรผู้ร้ายมาลงโทษฉบับหนึ่งกล่าวว่า

“...ซึ่งพวกจีนวิวาทกันแล้วบังอาจต่อสู้พลตระเวนนี้ ถ้าไม่เอาตัวมาลงโทษ ญัตติให้ใด ก็จะมีความกำเริบต่อไป แต่ขอระวังอย่าให้ลุบจับให้เลอะเทอะมากไป พวกจีนจะไต่ความเคืองครอนนัก...”^๑

และบางครั้งก็ได้มีพระราชหัตถเลขาทรงติเตียนถึงการละเลย ไม่เอาใจใส่ในหน้าที่ของคนตระเวน ดังมีใจความว่า

“....เห็นว่าความระยำของโปลิศ เกินระยำยิ่งนักเสียแล้ว ไม่ใคร่รู้สึกความรับผิดชอบอันใดเลย ใครจะทำอะไรไม่บอกก็ไม่รู้เหตุนี้ ประพฤติตัวเป็นตระลาการอย่างไทยไปหมด เห็นว่าเลี้ยงหมายยังจะรู้จักเหตักความนายโปลิศตัวโปลิศอีก การเป็นเช่นนี้ถ้าไม่ลงโทษเสียบางก็ไม่เป็นบานเป็นเมืองแล้ว...”^๒

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๕๕.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๕๖.

ถาคนตระเวนบุคคลใดที่มีความซื่อสัตย์ซ้นเอาใจใส่ในการทำงานและเป็นคนกล้าหาญ ในการปฏิบัติหน้าที่ที่จะทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานรางวัล เพื่อจะได้เป็นกำลังใจแก่คนตระเวนในการปฏิบัติหน้าที่ต่อไป ทั้งนี้ก็เพราะว่า กองตระเวนในสมัยนั้นยังไม่มียศ นอกจากจะมีการเลื่อนตำแหน่งและเงินเดือนสูงขึ้นเท่านั้น โดยทางกรมกองตระเวนจะเป็นผู้เสนอความคิดความชอบนำขึ้นกราบบังคมทูล ขอรับพระราชทานรางวัลเป็นพิเศษ นอกเหนือจากการเลื่อนตำแหน่งและเพิ่มเงินเดือน

ในการปฏิบัติหน้าที่ของคนตระเวนภายหลัง เมื่อมีสเตอร์บาร์คินเข้ามาเป็นอธิบดีกรมกองตระเวน คนตระเวนเริ่มได้รับการฝึกหัดอบรม ทำให้การปฏิบัติหน้าที่มีความเข้มงวดมากขึ้น ได้ผลดีกว่าแต่เดิมเพราะนอกจากสารวัตรแขวงและนายหมวด ซึ่งมีหน้าที่ฝึกอบรม ความรู้ วินัย ความประพฤติของคนตระเวนแล้ว ยังได้ตั้งโรงเรียนฝึกอบรมคนตระเวนขึ้นอีก ใน ร.ศ. ๑๒๐ ผลจากการที่คนตระเวนได้รับการฝึกอบรม ได้ทำให้คดีความหรือการก่อคดีการทำผิดวินัย ขอบังคับต่าง ๆ ของคนตระเวนที่เคยเกิดขึ้นอยู่เสมอได้ลดลงไปอย่างมาก^๒ แต่ปัญหาคคนตระเวนได้รับบาดเจ็บ พิการ หรือตายจากการปฏิบัติหน้าที่กลับเพิ่มมากขึ้นทุกปี ดังจะเห็นจากรายงานกรมกองตระเวน ใน ร.ศ. ๑๒๖ กล่าววว่า

"...อนึ่งกองตระเวนที่ต้องบาดเจ็บในคดีนี้ไ้ทวีขึ้นมากกว่าศกก่อนถึง
๗๑ เรื่อง ในจำนวนนี้มีหลายเรื่องที่ต้องมาบาดเจ็บ โดยเหตุอุกฉิเคนส์ พลตระเวนถูกทำร้ายร่างกายในเวลาเมื่อรับราชการอยู่ ตามหน้าที่ก็มีมาก เหมือนกัน และบาดเจ็บที่ถูกทำร้าย โดยใช้อาวุธปืน มีคแลไม่ นับเป็นมากกว่าบาดเจ็บที่ถูกทำร้ายด้วยอาวุธอื่น ๆ มีพลตระเวนผู้หนึ่งตายด้วยของกระสุนปืน

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประทุมพระราชหัตถเลขา ที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๑๗๗.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๒๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและ
แผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๐ หน้า. ๔.

พิการไปรับราชการไม่ได้...."๑

จากสภาพเช่นนี้คนตระเวนสยามจึงบาดเจ็บ เสียชีวิต พิกการอยู่เสมอจากการปฏิบัติหน้าที่ ประกอบกับการแพทย์พยาบาล การผ่าตัดยังไม่เจริญพอ เมื่อนายกองตระเวนทั้งคนไทยและชาวยุโรปก็มีสภาพไม่ต่างกันคนตระเวนเท่าใดนัก ดังคำกล่าวของนายกองตระเวนท่านหนึ่งได้เล่าถึงการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กองตระเวนไว้ว่า

"....ถ้าพูดถึงเครื่องแก้ความรำคาญในชีวิต ของภาคเอเชีย ยังมีสิ่งที่ทำให้เกิดความตื่นตะลึงอยู่บ้าง เช่น การจับกุมผู้ร้ายในจังหวัดนอก ๆ ซึ่งชาวเขาไทยปฏิบัติมา รู้สึกว่าเป็นการติดตามที่สบาย ถ้าจะเปรียบกับการงานซึ่งนายตำรวจชาวอังกฤษต้องปฏิบัติในกรุงเทพฯ นอกจากการรายงานประจำวันยังต้องทำงานเช่น คับเพลิง และจับกุมคน หรือขโมย และผู้ร้ายชาวต่างประเทศ ความจริงท่านพวกนี้ต้องทำงานหนักมากกว่าในประเทศรอนอื่น ซึ่งให้พวกนายตำรวจชาวยุโรป พึ่งนายตำรวจในความบังคับบัญชาและนายสิบ แต่พวกนี้ไม่เคยมีประจำการเลย ท่านผู้บัญชาการเคยถูกตีด้วยขวด ถูกยิงปากขณะที่ทำการจับกุม ท่านจึงไฉนยาวา Scared Veteran มีผู้กล่าวว่าไม่นายตำรวจบางคนถึงกับวางแหงไม่ประสงค์รับสมัคร เขาทำงาน เพราะเนื่องจากความทุพพลภาพ ซึ่งถ้าจะทำให้เป็นคนดีคนหนึ่ง จำต้องเอาพวกนี้รวมกัน เขาด้วยกันถึงสามคน นี้จะเป็นการกล่าวหาจนเกินแก่ความจริงไปบ้างเล็กน้อย ท่านผู้บัญชาการไม่ประสงค์จะให้หมอตราชพวคนายตำรวจ โดยให้เหตุผลว่าหากเนลสันมีกำเนิดมาในสมัยนี้ ท่านผู้นี้จะไม่ได้เป็นทหารเรือ หรือไม่เช่นนั้นถูกลงความเห็นว่าเป็นคนทุพพลภาพ

* "นายตำรวจผู้ซึ่งมีแผลที่เกิดจากขวด"

นายตำรวจที่ท้องถนนทุกขั้วมาหนึ่งได้อีกถึง ถูกปืนยิงถูกฝังอยู่ใน
กะเพราป่าสาละ และถูกฟันแทงอย่างสาหัส ๒ ครั้ง ครั้งหนึ่ง ขณะที่
คุมตัวผู้ถูกสงสัยว่าพนักในแขนเสื้อ เลยถูกแทงที่ท้อง ครั้งหลังถูกฟัน
ข้างหลัง ขณะเขาถามปราบผู้กำลังวิวาทกันอยู่ ออภัยทานเป็นคนอ้วน
ไม่เช่นนั้นมากแต่ทั้ง ๒ ครั้ง คงจะเป็นวาระสุดท้ายเสียแล้ว อย่าง
ไรก็ดีเขายังอยู่ พันนาทัก และตามออกข้างหนึ่ง ก่อนที่จะถูกปลุก
เบี่ยนานาญ ซึ่งเป็นเวลาที่ได้รับความสุขเพียง ๒ - ๓ เดือนเท่านั้น..."

การถูกทำร้ายหรือได้รับบาดเจ็บจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กองตระเวนนี้เกือบ
จะถือได้ว่าเป็นเรื่องธรรมดาของคนตระเวนในสมัยนั้น และแทบจะไม่ได้รับความช่วยเหลือ
จากราษฎรเลย แม้บุคคลผู้นั้นจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับฐานะโทษก็ตาม ดังเหตุการณ์ใน
ร.ศ. ๑๒๑ กรมกองตระเวนต้องเสียคนตระเวนไป ๒ คน โดยถูกคนร้ายฆาตยาในขณะ
ที่เขาจับกุมคนร้าย แม้จะร้องขอความช่วยเหลือจากราษฎรที่เห็นเหตุการณ์จำนวนมากก็ตาม
แต่ไม่มีผู้ใดเข้าทำการช่วยเหลือเลย จนคนตระเวนคนนั้นถูกฆาตยา และคนร้ายได้หลบหนีไป
โดยจับคนร้ายไม่ได้ และอีกเหตุการณ์หนึ่งได้เกิดขึ้นที่ตำบลวัดลำพอง ชายคนหนึ่งต้องหาวา
เป็นขโมยมาหลายครั้งแล้วได้พกปืนโก (Colt) เขียวหีบฉวยของตามร้าน เมื่อเจ้าของ
ร้านขอเงินก็ไม่ยอมให้ ได้เอาปืนจึงจะยิงศีรษะเจ้าของร้าน พอคนนายสุนสารวัตรใหญ่เห็น
ลาคตระเวนมาพบจึงเข้าทำการจับกุมตัวคนร้าย คนร้ายจึงยิงนายสุน ๓ นัด ก่อนที่จะจับเอา
ตัวได้แก่นายสุนไม่เป็นอันตราย คนร้ายได้พยายามจะคืนให้หลุด นายสุนสารวัตรใหญ่จึงได้ขอให้
เจกยูเป็นเจ้าของร้านที่คนร้ายได้เข้าไปหยิบฉวยสิ่งของนำเชือกมาให้เส้นหนึ่งเพื่อมัดตัวคนร้าย
เจกยูนั้นไม่ยอมนำเชือกมาให้ นายสุนจึงส่งคดีความให้ศาลลงสู่ที่เจกยูอยู่ในบังคับ เจกยู

๑ C.H. Forty Asketch of Siams Gendarmerie, Police Journal

Vol IV No. 3 แปลโดย พล.ต.ท.หลวงสนธิ ทูลยารักษ์ (พิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์แด่
พ.ต.ท. ซี เอช ฟอร์ต หน้า ๖๕ - ๖๖.)

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๒๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและ
รักษาการทางรถไฟ ประจำ ร.ศ. ๑๒๐ หน้า ๑๘.

ก็ไต่แก๊วและอธิบายว่า เขาคิดว่าบางทีคนร้ายจะได้รับโทษเบาหรือได้รับการปล่อยตัวไปและเมื่อเขาพ้นโทษออกมาแล้วจะได้ไม่มาyingตนเอง (เจกเจาของร้าน) ไต่ถามหากเขาไม่เอาความหรือเขาช่วยเหลือคนตระเวน นอกจากนั้นในบางครั้งเมื่อสืบจับเอาตัวคนร้ายได้และส่งตัวขึ้นฟ้องต่อศาลให้พิจารณาคดี พืพากษาลงโทษ ศาลก็มักจะไม่ได้ความร่วมมือในการพิจารณาคดี ลงโทษคนร้ายที่ทำร้ายคนตระเวนเท่าที่ควร ศาลกลับถือเป็นธรรมเนียมว่าคดีความที่คนตระเวนถูกทำร้ายร่างกายถึงบาดเจ็บ พิการ หรือสิ้นชีวิตในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ เป็นคดีที่ไม่มีความสำคัญหรือเรื่องที่ร้ายแรงจึงลงโทษผู้ถูกจับกุมสถานเบา ไม่สมควรกับความผิดที่ควรได้รับหรือปล่อยตัวไปเสียเป็นส่วนใหญ่^๒

นอกจากนี้คนตระเวนอีกประเภทหนึ่งที่ข้างขึ้นมาโดยเอกชนได้ขอให้กรมกองตระเวนเป็นผู้จ้าง เพื่อให้ไปทำหน้าที่รักษาย่านเรือนสถานที่ หรือทรัพย์สินสมบัติ ฯลฯ ของตน พลตระเวนที่จ้างมานี้มีอำนาจหน้าที่เหมือนพลตระเวนรักษากฎการของกรมกองตระเวนทุกประการ ซึ่งส่วนใหญ่จะได้รับการจ้างไปเฝ้ารักษากฎการตามสถาน บ้านเรือนของชาวต่างประเทศ ห้างร้าน สถานกงสุล หรือบ้านผู้มีฐานะดี ถ้าเป็นการรักษากฎการเพียงชั่วคราวก็จะมีการจ้างคนตระเวนในกรณีพิเศษ ถ้าไม่สามารถจะถอนเอาตัวคนตระเวนที่กำลังรักษากฎการไปได้ ก็จะมอบหน้าที่ให้สารวัตรใหญ่ ส่งคนตระเวนรักษากฎการในท้องที่ให้ไปรักษากฎการตามที่บุคคลผู้นั้นร้องขอมา แล้วสารวัตรใหญ่ก็จะจัดจ้างเอาคนใหม่มารักษากฎการแทนคนตระเวนที่ไปรักษากฎการเป็นการชั่วคราว ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะไม่แน่ใจว่าคนตระเวนที่จ้างเข้ามาใหม่จะไว้วางใจได้^๓

๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๒๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและรักษากฎการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๐ หน้า ๑๘.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๒๔ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและรักษากฎการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๑ หน้า ๑๒.

๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๒๘ ที่ ๕/๘๒๖๘ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ กราบพูดกรมหลวงเทเวศร์วงษ์โรประการ วันที่ ๒๓ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๑.

คนตระเวนที่จ้างเข้ามาโดยเอกชนนั้นมิได้เป็นส่วนช่วยแบ่งเบาภาระของคนกอง
ตระเวนที่รักษาการประจำในท้องแขวงต่าง ๆ อย่างมาก เพราะผู้จ้างเข้ามานั้นมักจะจ้างไป
รักษาการในท้องที่ที่มีคนตระเวนรักษาการน้อยหรือเดินลาดตระเวนตรวจตราไปไม่ทั่วถึง และ
คนตระเวนเหล่านี้จะคอยดูแลความสงบเรียบร้อยในบริเวณใกล้เคียงด้วย นอกจากนี้เมื่อเกิดโจร
ผู้ร้าย ปล้นจี้ วิวังราวหรือฆ่าฟันกัน คนตระเวนรักษาการในท้องที่ก็อาจขอความช่วยเหลือจาก
คนตระเวนที่จ้างเข้ามาโดยเอกชนนี้ได้ แต่การปฏิบัติหน้าที่ของคนตระเวนเหล่านี้มักจะได้รับความ
ลำบากยุ่งยากอยู่เสมอ เพราะผู้จ้างโดยเฉพาะที่เป็นชาวต่างประเทศมักจะถืออำนาจ ช่มเหิง
ทับตี เมื่อเกิดความไม่พอใจพลตระเวนที่จ้างมา ดังคำรายงานของนายหมวดูหนึ่งกล่าวว่า

"...พลตระเวนที่ขอไปรักษาบาน เมื่อขาดเวร เจ็บป่วยหรือหลับ มักถูก
เจ้าของบ้านทุบตีโหดเจ็บเสมอ บางทีก็หาสาเหตุทำร้ายพลตระเวนไม่ได้ ทำ
ไปโดยไม่มีมูลเหตุสมควรทุบตี อันทำให้เสื่อมเสียอำนาจกรมกองตระเวน จึงต้อง
เรียกตัวกลับ แลส่งคนอื่นไปแทน...."

การกระทำเช่นนั้นถือว่าการคุกคามนิกรมกองตระเวนสยาม เพราะคนตระเวนเหล่านี้
ก็คือข้าราชการกรมกองตระเวนสยามคนหนึ่ง แต่กรมกองตระเวนก็ทำได้แต่เพียงการตักเตือนหรือ
ส่งคนตระเวนคนใหม่ไปแทนเท่านั้น ซึ่งสาเหตุที่คนตระเวนถูกทุบตีช่มเหิงนี้ ส่วนใหญ่ก็มาจาก
เจ้าของบ้านคิดว่าคนตระเวนที่ตนจ้างมาขาดเวรหรือหลับหนีหน้าที่ ทั้งนี้ก็เนื่องจากในบางครั้งก็
เกิดโจรผู้ร้าย ปล้นจี้ วิวังราว ฯลฯ บนท้องถนนหรือในท้องที่ที่มีคนตระเวนรักษาการอยู่ คน
ตระเวนที่รักษาการตามบ้าน สถานที่ มักจะได้รับการขอร้องให้ออกไปช่วยเหลือติดตาม จับกุม
คนร้ายด้วย เมื่อเจ้าของบ้าน สถานที่มาไม่พบก็เกิดความไม่พอใจ คำทุบตีคนตระเวน บางรายถึง

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖ ที่ ๑๘/๑๒๖ นายแจวนายหมวด รายงานต่อผู้บังคับการ
กรมกองตระเวน วันที่ ๑ เมษายน ร.ศ. ๑๒๖.

กับนำเรื่องขึ้นกราบบังคมทูลก็มี แต่ส่วนใหญ่ก็เป็นการค้า ทบตี ทำร้ายเอา"

— อำนาจในการจับกุมของคนตระเวน

อำนาจการจับกุมของคนตระเวนในระยะแรกนั้นได้มีแต่เพียงการจับกุมผู้กระทำความผิดกฎหมาย หรือผู้มาฟ้องร้องขอให้จับกุม เฉพาะบนท้องถนนเท่านั้น ท้องที่นอกเหนือจากนั้นได้มอบให้เป็นหน้าที่ของอำเภอ กำนัน ที่ปกครองท้องที่ในแต่ละท้องที่ ซึ่งจะมีหมายศาลส่งมาให้จับกุม เมื่อทราบเหตุจากกองตระเวนหรือเกิดเหตุการณ์ในเฉพาะหน้า * ดังในกฎหมายโปลิศ ๕๓ ข้อ ข้อที่ ๔๔ ได้กำหนดอำนาจการจับกุมของคนตระเวนไว้ดังนี้

"....ถ้าผู้ใดทำผิดในถนนตามกฎหมายโปลิศครั้งมาแล้วทุกข้อนี้ โปลิศจะทำโทษคนที่ทำผิดใดแต่ในถนน กับคนที่ทำผิดใดแต่ถนนที่เป็นหน้าที่ของโปลิศใดดูแลรักษา นอกจากถนนที่เป็นหน้าที่ของโปลิศแล้ว ถึงผู้ใดจะกระทำความผิดในกฎหมายโปลิศข้อหนึ่งข้อใด โปลิศไม่มีอำนาจที่จะกระทำโทษผู้ที่กระทำความผิดตามกฎหมายนั้นใด แล้วโปลิศที่รับคำสั่งของอินสเปกเตอร์เบเนราลไประจิงรักษานั้น มีอำนาจเต็มที่จะรักษานาที่นั้นตามกฎหมายทุกข้อ...."๒

และข้อที่ ๑๔ - ๒๐ กำหนดไว้ว่า

"....ให้ระวังผู้ที่กระทำความผิดต่าง ๆ ถ้ามีเหตุการณ์ขึ้น สิ่งไรถึงไม่มีโทษ มาว่ากล่าว ก็ให้สืบสวนเอาความจริง แล้วจับตัวผู้ซึ่งกระทำความผิดนั้น ในจริงใด แล้วนำความนั้นมาแจ้งต่อนินสุเปกเตอร์ เบเนราล ในทราบก่อน ถ้าผู้กระทำความผิดนั้นหนีออกนอกพระนครไปอยู่บ้านใดหัวเมืองใด ก็ให้อินสเปกเตอร์ เบเนราลนำความไปแจ้งแก่ทนายโตมังกัมบานเมืองนั้นให้จับตัวผู้กระทำความผิดนั้นมาส่ง...."

* ดูจากภาคผนวก ข, ค

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๑/๒ คำให้การของพลตระเวนรักษาการ วันที่ ๒๒ กรกฎาคม

ร.ศ. ๑๐๔

๒ "กฎหมายโปลิศ ๕๓ ข้อ" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒ วันอาทิตย์ กันยายน จ.ศ.

๑๒๘๗ (พ.ศ. ๒๔๑๔) หน้า ๑๖๓.

"...ผู้ซึ่งกระทำผิด ถ้าโปลิศเห็นแล้วให้รีบเอาตัวโดยเร็ว ถ้าพวกโปลิศน้อยตัวกว่าคนร้าย จะเรียกพวกโปลิศมาช่วยอีกไม่ทันที่ ก็ให้โปลิศร้องบอกกล่าวให้ชาวบ้านอยู่ในใกล้เคียงนั้นช่วยจับตัวคนร้ายให้จงได้ ถ้าโปลิศแกล้งนิ่งเสีย ถ้าแกล้งทำไล่จับไม่ทัน ถ้าอินสเปกเตอเยเนรอล ชำระไคความจริงจะทำโทษตามกฎหมาย...."๑

อำนาจการจับกุมในระยะแรกของโปลิศ เนื่องจากมีอำนาจเฉพาะแต่ในท้องถนน จึงไม่เกิดปัญหาเกี่ยวกับการเบี่ยงงาน หรือการกล่าวภายในหน้าที่กับอำเภอบกนั้น ปกครองท้องที่และการออกหมายคนหมายจับ ซึ่งต้องไปขอจากศาล หรือศาลกงสุล เว้นแต่ศาลหรือศาลกงสุลจะออกหมายขอให้โปลิศสืบจับกุมคนร้าย ซึ่งเมื่อโปลิศจับกุมแล้วจะส่งตัวทั้งจำเลยและโจทก์ไปยังกองโปลิศเพื่อไต่สวน สืบสวนหาพยาน หลักฐานส่งฟ้องต่อศาลต่อไป แต่หาโปลิศไม่สามารถติดตามจับกุมได้ทันทางที่ ผู้รายนั้นได้หลบหนีไปจากท้องที่ที่โปลิศมีอำนาจจะจับกุมได้ เช่น เข้าไปในบ้าน ในวัง โปลิศจะมีอำนาจติดตามเข้าไปจับกุมได้ เว้นแต่เจ้าของสถานที่นั้นจะยอมรับรองว่าจะช่วยจับกุมตัวให้ภายหลัง โดยโปลิศจะต้องเรียกเอาหนังสือให้ทำสัญญาว่าจะส่งตัวคนร้ายให้กองโปลิศเมื่อใด แล้วจึงจะให้อินสเปกเตอเยเนรอล เป็นผู้ออกหมายจับอีกครั้ง๒ ถึงกระนั้นก็ยังมิมีปัญหาเกี่ยวกับการจับกุมผู้กระทำผิดบางคนได้อางตัวว่าเป็นพวกสมใจ* ซึ่งกรมวังเท่านั้นจะมีอำนาจออกหมายจับกุมตัวได้ จึงเป็นการขัดข้องในการจับกุมของโปลิศอยู่เสมอ เพราะเจ้าหนูของไพร่คนนั้นไม่ยอมรับหมายจับจากกรมพระนครบาล ต่อมาภายหลังจึงได้มีการแก้ไขโดยโปรดเกล้าฯ ให้

* ไพร่สมที่สังกัดกรมวัง ประจำการอยู่ในพระราชฐาน

๑ "กฎหมายโปลิศ ๕๓ ข้อ" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒ วันอาทิตย์ กันยายน

จ.ศ. ๑๒๘๓ (พ.ศ. ๒๔๑๔) หน้า ๑๒๓.

๒ ฎ. ข้อ ๒๑.

กรมหมื่นภูวเรศธำรงศักดิ์ เสนาบดีกรมพระนครบาล เป็นผู้ออกหมายจับกุมตัวผู้ที่เป็นสมในเอง เพื่อตัดปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมกับให้ตราการศาลกรมพระนครบาลเป็นผู้พิจารณาคดีคนในกรมวังควย**

ใน ร.ศ. ๑๐๕ เมื่อได้มีการปฏิรูปจัดการกรมกองตระเวนก็ได้มีข้อกำหนดให้คนตระเวนมีอำนาจรักษาการไปทั่วทั้งท้องแขวง ซึ่งก็รวมถึงอำนาจการจับกุมด้วย เพราะได้แบ่งอำนาจหน้าที่เป็น ๒ ฝ่ายคือ ฝ่ายกองไตสวนโทษหลวง และฝ่ายกองรักษาที่ควบคุมบังคับบัญชาคนตระเวนให้ออกตรวจตรา ดูแลความสงบเรียบร้อยในท้องที่รักษาการในมณฑลกรุงเทพฯ จึงถือได้ว่าการจัดการกองตระเวนในครั้งนี้ได้มอบอำนาจการจับกุม ผู้กระทำความผิดกฎหมายบ้านเมืองให้แก่คนตระเวนฝ่ายกองรักษาไปทั่วทุกท้องที่ที่ตนรับผิดชอบอยู่ตลอดทั่วมณฑลกรุงเทพฯ สำหรับอำเภอ กำนันนั้นก็ให้มีอำนาจในการจับกุมเช่นเดียวกับคนตระเวน ถ้าเป็นเหตุการณที่เกิดขึ้นในท้องที่ที่ตนปกครองดูแลหรือเมื่อมีหมายจับจากตราการศาลและเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ส่งไปให้จับกุมโดยตรง ในกรณีนี้เห็นว่าอำเภอ กำนัน นั้น มีความชำนาญท้องที่ที่ปกครองดูแลมากกว่าปลัดหรือเป็นตำบลที่ยังไม่ได้ตั้งกองปลัดขึ้นรักษาการท้องที่ จากรางขอบังคับกรมกองตระเวนได้กำหนดอำนาจการจับกุมของคนตระเวนไว้ดังนี้

ก. พลตระเวนมีอำนาจที่จับคนโดยไม่มีหมาย ซึ่งตนเห็นว่าเป็นผู้ลวงละเมิดพระราชอาญา มีโทษหลวง หรือมีโทษร้องกล่าวโทษให้จับ โดยเหตุอันสมควร หรือสงสัยว่าผู้นั้นกระทำความผิดอันใดอันหนึ่งที่มีเหตุสมควรจะสงสัย หรือสงสัยว่าผู้นั้นจะกระทำความผิดให้เกิดเหตุเป็นการลวงละเมิดพระราชกำหนดกฎหมายในหน้าที่ โดยมีเหตุแสดงให้เห็นโดยสมควร ดังนี้

* ขณะนั้นเจ้าพระยาธรรมาธิกร เสนาบดีกรมวังถึงแก่อสัญกรรม ไม่สามารถจะหาผู้ใดเข้ารับตำแหน่งแทนได้

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๑ หน้า ๑.

- ผู้ใดคนหนึ่งที่มีผู้ร้องให้จับ ว่าผู้นั้นกระทำความผิดด้วยข้อความอันใดคนหนึ่ง
- ผู้ใดคนหนึ่งมีสิ่งของที่ถูกลักขโมยมาตกอยู่แก่ผู้นั้น
- ผู้ใดคนหนึ่งพิชิตขึ้นและขัดขวาง เจ้าพนักงานกองตระเวนมิให้กระทำการตามหน้าที่ราชการ
- ผู้หนึ่งผู้ใดทำผิดแล้วหนีมา หรือนักโทษที่หนีจากขัง
- ผู้หนึ่งผู้ใดกระทำความผิดต่อพระราชบัญญัติกรมกองตระเวนที่ข้ามไว้หรือพระราชกำหนดคดีใดที่บังคับไว้ให้กรมกองตระเวนจับกุม

ข. ถ้าจับกุมผู้กระทำความผิดโดยฟ้องร้องให้จับแล้วต้องขอโทษผู้นั้นไปที่โรงพักกองตระเวน เพื่อนายกองตระเวนจะไต่ไล่เลียง เหตุลงในรายงานและเมื่อนำผู้ที่ต้องจับไปส่งศาล ก็ให้นำโทษไปควยตระลาการจะไต่ถามกล่าวไต่สวนได้ในทันที

ค. การจับกุมผู้กระทำความผิดนี้ ห้ามมิให้พลตระเวน ทุบตี ผู้ต้องจับกุม โดยผู้ต้องจับกุมไม่ได้ต่อสู้ที่เป็นที่เหลือกำลัง แม้ว่าผู้กระทำความผิดต้องจับกumnั้นต่อสู้ทุบตีพลตระเวน เมื่อพลตระเวนจับตัวได้แล้ว ห้ามมิให้ทุบตีซ้ำเติมเลยเป็นอันขาด

ในขณะที่คนตระเวนทำการจับกุม สิ่งผู้กระทำความผิดไปยังโรงพัก จะต้องบอกให้คนตระเวนที่รักษาหน้าที่อยู่ใกล้เคียงช่วยลาดตระเวนรักษาการแทน แล้วให้รีบกลับมารักษาหน้าที่ทันที เว้นแต่จะต้องไปเป็นพยานหรือเป็นผู้แจ้งความต่อศาล แต่ก็มีปัญหาจากการที่มีอำนาจจับกุมผู้กระทำความผิดไปทั่วท้องแขวงมณฑลกรุงเทพฯ คือ การที่จับกุมผู้กระทำความผิด ซึ่งอยู่นอกเหนือจากข้อกำหนดข้างต้น คนตระเวนจะต้องมีหมายจับหมายค้น ในระยะแรกนั้นยังไม่มีควมลำบากยุ่งยากมากนัก เพราะกรมกองตระเวนมีศาลกรมกองตระเวนเป็นผู้ออกหมายจับหมายค้น ต่อเมื่อภายหลังที่ได้มีการปรับปรุงการศาล ได้ตั้งศาลไปริสสร้างขึ้น และได้แบ่งอำนาจระหว่างฝ่ายปราบปรามจับกุม กับฝ่ายพิจารณา

คดีออกจากกันโดยโอนเอาศาลกรมกองตระเวนไปขึ้นกับกระทรวงยุติธรรม ใน ร.ศ. ๑๑๑ ซึ่งไต่โอนอำนาจการออกหมายจับหมายคน เป็นของศาลปรีสภา ทำให้การจับกุมของคนตระเวน บางครั้งล่าช้าไม่ทันท่วงที คนร้ายมีโอกาสดลหนึ่ไต่ย้ายยิ่งขึ้น

ความยุ่งยากในการจับกุมของคนตระเวนนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะแต่ที่ต้องไปขอหมายจับจาก ศาลปรีสภาเท่านั้น แต่รวมถึงศาลอื่น ๆ ด้วย เช่น ศาลกงสุล ศาลกระทรวงต่าง ๆ ศาลทหาร และอำเภอในท้องที่ที่ผู้ร้ายหลบหนีเข้าไป ทำให้การจับกุมผู้กระทำความผิดแต่ละครั้ง คนตระเวน ต้องไปขอหมายจับตามศาลต่าง ๆ ที่มีอำนาจในการควบคุมพิพากษาคดีความหรือเป็นผู้บังคับบุคคลผู้กระทำความผิดนั้นเสียก่อน จึงจะเข้าจับกุมตัวได้ คนร้ายจึงหลบหนีการจับกุมไปได้เสมอ ๆ ดังจะเห็นจากรายงานของมิสเตอร์ลอว์สันได้กล่าวไว้

"....เดิมไม่มีอำนาจเช่นนี้ (อำนาจการออกหมายจับ) ราชการกรม กองตระเวนเป็นผู้พิทักษ์ที่สุด ราชการกองตระเวนในเมืองนี้ต้องปะปนแล่ยาก ที่สุดเสมอ คือ ต้องเกี่ยวข้องกับศาลกงสุล ถึง ๑๑ ศาล ศาลเหล่านี้ได้คิด กฎหมายต่าง ๆ แล่นอกจากศาลพระราชาแล้วยังมีศาลทหารบก ศาลทหารเรือ ศาลกระทรวงธรรมการ และศาลกระทรวงวัง หนทางที่จะเกิดไ้มีความผิดก็ มีมากเหลือเกินประมาณ ยิ่งกว่าเมืองใด ๆ ในโลกนี้ เมื่อจะถูกไต่ควาใน กรุงเพทฯ มีศาลที่พิจารณาคดีไม้น้อยกว่า ๑๐ ศาล แล่ใช้กฎหมายต่าง ๆ สำหรับคนทุก ๆ ชนิด ก็เป็นอันเห็นได้ว่าราชการในนาที่กองตระเวนก็ยังปะปน อยู่ พอแต่นอกจากนี้เมื่อออกนอกเขตพญาพิมาน ปี ร.ศ. ๑๒๐ กองตระเวนไม่ได้ ออกหมายจับและคนใดเอง เมื่อคนร้ายไต่หนีเขาไปอยู่ในบ้านของผู้หนึ่งผู้ใดใด เว้นแต่จะไต่หมายจากอำเภอ ก่อนในเวลาก่อนนี้ การเช่นนี้ไต่เป็นมาหลายครั้ง

* การที่ต้องไปขอหมายจับจากอำเภอนั้น เข้าใจว่าเป็นเหตุการณ์ก่อน ร.ศ. ๑๐๕ ที่จะมีการกองตระเวน ภายหลังไต่โอนอำนาจให้ศาลกองตระเวน และศาลปรีสภาในต่อมา เพราะแต่ ก่อนนั้นอำเภอ ทำหน้าที่เป็นตระลาการในศาลนครบาลด้วย

๑ก.จ.ช. ร. ๕ ย ๑/๕ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงพิชิตปรีชากร วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๓.

แลกองค์ระแวกก็เอาตัวไม่ได้ เมื่อยังไม่ได้ไปเอาหมายจากอำเภอก็แล้ว
องค์ระแวกก็ออกไปเที่ยวค้นหาตัวอำเภอก็ไปให้ออกหมายบางทีก็ไต่หมายมาแลวกกลับ
มาจับตัวคนรายทัน แต่โดยมากไม่ทัน...."^๑

ดังนั้นในต้น ร.ศ. ๑๒๐ กระทรวงยุติธรรม และกรมกองตระเวนจึงได้ทำความตกลง
ร่วมกันแก้ไขข้อขัดแย้งในการปฏิบัติราชการกระทรวง กรมกองตระเวนกับศาลต่าง ๆ ให้เรียบ-
ร้อยเกือบหมด เว้นแต่เพียงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวบทกฎหมายเท่านั้น^๒ ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการราช-
บัญญัติเพิ่มเติมการพิจารณาความอาญา ร.ศ. ๑๒๐ ประกาศออกมาใช้ในวันที่ ๒๕ เมษายน
ร.ศ. ๑๒๐ มีข้อความสำคัญดังนี้

"...มาตรา ๑ ห้ามไม่ให้ศาลใดศาลหนึ่งออกหมายจับเว้นไว้แต่จะได้อำนาจ
เรียกตัวโจทก์ ถ้าตัวผู้ต้องหาเข้ามาชักใช้ไล่เลียงศาลแล้วเรื่อง และถ้าอย่าง
ไรก็มีพยานประกอบคำควยเป็นก็ แลถ้าอัยการก็ดูเอาพนักงาน เจ้าหน้าที
มอบหมายจับแล้ว ไม่จำเป็นต้องศาลใดให้การไต่ถามเหตุผลอื่น ๆ ก็ใช้ไป พยาน
ให้การประกอบคำควยเป็นก็

มาตรา ๒ ห้ามไม่ให้ศาลรับฟ้องราษฎร เรียกชำระอาชญากรรมเป็นจำเลย
ในความอาญามีข้อหาในเรื่องเกี่ยวกับนาที่ราชการ เว้นไว้แต่โจทก์จะได้นำ
พยานมาสืบบางแล้ว พอเห็นได้ว่าจำเลยผิดจริง จึงค่อยให้ออกหมายไปถึงจำเลย
ผู้นั้น แลถึงผู้บังคับเจ้าพนักงานผู้นั้นให้ทราบไว้อีกฉบับหนึ่ง แลหมายที่จะออกนั้น
ให้เป็นหมายเรียกก่อน เมื่อเรียกไม่มาจึงค่อยให้ออกหมายจับ

๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๖/๒๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกกองตระเวนชั้นใน ชั้นนอก
และแผนกรักษากรรฎไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๐ หน้า ๑

๒ก.จ.ช. ร. ๕ บ ๒/๑๖ ที่ ๓/๒๘๓ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่นราชบุรี
ดิเรกฤทธิ์ วันที่ ๒๓ เมษายน ร.ศ. ๑๒๐ และพระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุล-
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องพระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญา ไม่มีวันเดือนปี

มาตรา ๓ ในมณฑลกรุงเทพฯ ให้ผู้ว่าราชการเมือง อธิบดี
รองอธิบดี เจ้ากรม ปลัดกรม กองตระเวนแลในหัวเมืองนอกจาก
มณฑลกรุงเทพฯ ให้ผู้ว่าราชการเมือง นายอำเภอ มีอำนาจออกหมาย
จับผู้ต้องหา และออกหมายคนบ้านเรือนแลออกหมายเรียกพยาน ได้เหมือน
อย่างผู้พิพากษาศาลปรีศภา ถ้าอธิบดีรองอธิบดี เจ้ากรม ปลัดกรม ผู้ว่า
ราชการเมือง นายอำเภอไปเอง จะจับคนใดโดยไม่ตอ้งมีหมาย

มาตรา ๔ ห้ามไม่ให้ผู้พิพากษา ออกหมายคนวังพระบรมวงษวงศ์
ตั้งแต่ชั้น หม่อมเจ้าขึ้นไป เว้นแต่ได้รับพระราชทานบรมราชานุญาต..."๑*

ปรากฏว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ตามที่ได้ประกาศในพระราชกิจจานุเบกษา ได้เกิดความ
ผิดพลาดในการพิมพ์ จึงได้มีแจ้งความกรมพระอภัยมณีให้แก่มาตรา ๒ ที่ผิดพลาดเป็นดังนี้

"...มาตรา ๒ ห้ามไม่ให้ศาลประทับฟ้องราษฎร เรียกข้าราชการ
ตลอดถึงผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งได้ตั้งพระราชบัญญัติปกครองท้องที่รัตนโกสินทร์ ๑๑๖
เป็นจำเลยความอาญา มีข้อหาในเรื่องที่เกี่ยวกับนาที่ราชการ เว้นไว้แต่
โจทก์จะไต่ถามพยาน มาสืบบางแล้ว พอเห็นได้ว่าจำเลยมีพยาน จึงให้ศาล
ส่งฟ้องไปให้แก่มุขบังคัษราชการที่เป็นจำเลยนั้น ในทศวรรษ ๓ วัน
แล้วจึงให้ออกหมายไปถึงจำเลยผู้นั้น..."๒

นับแต่นั้นมากองตระเวนจึงได้รับอำนาจออกหมายจับหมายคนเอง ปัญหาเรื่องการจับกุม
ที่เคยมีมาแต่เดิม จึงหมดไป แต่ว่าอำนาจที่ได้รับนี้ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงคนในบังคับและสถานที่
บ้านเรือนของคนในบังคับด้วย อำนาจดังกล่าวยังเป็นของศาลสูงสุดของประเทศต่างที่บุคคลนั้นอยู่
ในบังคับเช่นเดิม

* ต่อมาใน ร.ศ. ๑๒๗ ได้มีการเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญา ศ.ก. ๑๒๗ ประกาศ
กำหนดให้นายอำเภอในมณฑลกรุงเทพฯ มีอำนาจออกหมายจับหมายคนและหมายเรียกพยานได้
ตามความในพระราชบัญญัติเพิ่มเติม วิธีพิจารณาความอาญา ศ.ก. ๑๒๐ มาตรา ๓ (ประกาศ
เพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญา ศ.ก. ๑๒๗ ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๒๒ กฎหมาย ร.ศ. ๑๒๗
หน้า ๕๔๑ - ๕๔๒)

๑ "พระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญา ศก. ๑๒๐" ประชุมกฎหมายประจำศก
เล่ม ๑๔ กฎหมาย ร.ศ. ๑๒๐ - ๑๒๑ หน้า ๒๒ - ๒๓.

๒ แจ้งความพระอภัยมณีบอกแก้คำผิดในพระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญาศก ๑๒๐
ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๑๒ กฎหมาย ร.ศ. ๑๒๐ - ๑๒๑ หน้า ๑๗๕.

อำนาจการจับกุมคนในบังคับต่างประเทศ

เป็นความยุ่งยากที่มาจาก การเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตทางการศาลให้กับกงสุลต่างประเทศ ซึ่งได้ทำให้ผลต่อความยุ่งยากมาถึงการปฏิบัติหน้าที่ของกงตระเวนด้วย นอกจากจะทำให้อำนาจการจับกุมขาดความศักดิ์สิทธิ์ เพราะบรรดาศาลกงสุลต่างประเทศได้ใช้อำนาจของตนป้องกันคนในบังคับที่กระทำผิด โดยขอให้กงตระเวนปล่อยตัวผู้ถูกจับกุมหรือคดีสิ้นสุดโทษเบา นอกจากนี้ยังได้ทำให้อำนาจการจับกุมของกงตระเวนถูกจำกัดลง ดังจะเห็นจากข้อเขียนของนายตำรวจสมัยรัชกาลที่ ๕ ท่านหนึ่งกล่าวว่า

“...ความยุ่งยากที่ศาลกงสุลกอให้ขึ้น ข้าพเจ้ามาถึงกรุงเทพฯ ไม่ถึง ๒ อาทิตย์ก็ ก็มีเรื่องเกิดขึ้น ข้าพเจ้าและนายตำรวจหนึ่งไต่ถามเสียงร้องขโมยในบานแห่งหนึ่งใกล้กับโรงรับประทานอาหาร จากนอกถนน เราอาจมองเห็นชายอ้วนหนาแถมคนหนึ่งชนคลอมคนซึ่งนอนอยู่บนพื้นทำท่าจะประเคนชวดเบียร์ชวดใหญ่ลงบนหัวไหนดองเหลว ซึ่งมีอยู่ทางเดียวเท่านั้นที่จะป้องกันเหตุร้ายคือเขาไปทำการชักชวนๆ แต่การกระทำตามธรรมดาเช่นนี้ เพื่อนข้าพเจ้าบอกว่าอาจเป็นเรื่องฟ้องร้องตำรวจ ฐานเขาไปในเคหสถานโดยไม่มีความหมาย...”

สภาพเช่นนี้ได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ ๔ และมีปัญหามากขึ้น ๆ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เพราะบรรดามหาอำนาจตะวันตกได้ขยายอาณานิคมเข้ามาในเอเชียอย่างกว้างขวาง จึงได้มีชาวเอเซียที่มาจากอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจตะวันตกเข้ามาค้าขาย อาศัยทำมาหากินในเมืองไทยจำนวนมาก และยังมีคนจีน คนไทยบางคนได้ขอเข้าไปอยู่ในบังคับของต่างประเทศอีกพวกหนึ่ง ซึ่งพวกเหล่านี้ก็พลอยได้รับสิทธิพิเศษทางการศาลเหมือนกับชาวยุโรปไปด้วย

C.H.Forty, A Sketch of Siam Gendarmery, Police Journal Vol IV No 3.
แปลโดย พล.ต.ต.หลวงสนิทกุลยรักษ์ พิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์แก่ พ.ต.ท. ซี เอช ฟอร์ต นาย

จากเหตุที่ไม่ต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายไทย ทำให้คนเหล่านี้ไม่มีความเกรงกลัวเจ้าหน้าที่ยาเมืองเท่าที่ควร บางครั้งจะชักชวนการจับกุมของคนตระเวนโดยการอ้างว่าเป็นคนในบังคับต่างประเทศ กองตระเวนต้องไปขออนุญาตจับมาจากกงสุลเสียก่อน ทำให้การจับกุมคนร้ายล่าช้าไม่ทันทางที่หรือหลบหนีไปได้ และยังเป็นโอกาสให้คนร้ายที่ไม่ใช่คนในบังคับหลีกเลี่ยงการถูกจับกุมอยู่เสมอ โดยการอ้างว่าเป็นคนในบังคับต่างประเทศ ซึ่งความจริงนั้นคนเหล่านี้ใช้หนังสือประจำตัวปลอม ซึ่งพลตระเวน บางครั้งไม่สามารถจะอ่านเข้าใจได้ และในบางครั้งการจับกุมคนในบังคับต่างประเทศหรือชาวต่างประเทศที่กระทำความผิดกฎหมายบ้านเมืองของคนตระเวน ก็กลายเป็นชนวนการพิพาทระหว่างกงสุลกับรัฐบาลไทยไปก็มี เพราะความไม่เข้าใจกัน ดังนั้นกรมกองตระเวนจึงได้ออกร่างขอปฏิบัติในการจับกุมคนในบังคับต่างประเทศขึ้นมา ดังมีข้อความดังนี้คือ

๑. เมื่อกองตระเวนจับคนในบังคับต่างประเทศ แล้วได้มีความสงสัยเชื่อใจคนว่าบุคคลนั้นเป็นคนในบังคับต่างประเทศ ตามที่เขาไต่ถามยืนยัน ก็ให้ส่งตัวเขาไปยังศาลกงสุลต่างประเทศนั้น แล้วแจ้งเหตุให้กงสุลนั้นทุกประการ

๒. ถ้ามีเหตุสงสัย อย่างใดหนึ่ง ว่าหนังสือสำหรับตัวที่สำแดงให้ดูนั้นไม่แท้จริงว่าหนังสือซึ่งถือกันเป็นหนังสือซึ่งออกโดยฉันทาให้ส่งบุคคลที่ตองจับนั้นไปยังศาลไปริสภา ซึ่งมีอำนาจในแคว้นนั้น ๆ เพื่อได้พิจารณาไต่สวนแลตัดสินเคจชาคในเรื่องชาติผู้นั้น

๓. ถ้ากองตระเวนจับกุมบุคคลใดหนึ่ง ซึ่งไม่ได้เป็นคนในบังคับ แต่ทำการอยู่กับคนต่างประเทศ บุคคลเหล่านี้ตองนับว่าเป็นคนอยู่ในปกครองของประเทศสยาม เว้นไว้แต่การจับนั้นได้จับในบริเวณที่ของของคนต่างประเทศ เป็นคนว่าจับได้ในที่บ้านเรือนของคนต่างประเทศ ที่ใดจากบุคคลนั้นไว้ ทำการจับเช่นนี้ตองส่งผู้ตองจับไปยังศาลกงสุลที่เกี่ยวข้อง แลรายงานแจ้งเหตุผลถึงจับให้กงสุลนั้นทุกประการ แต่ในการจับเช่นนี้ตองมีหมายจับก่อน จึงจะจัดการจับได้ กับอุ้งใหญ่ของการจับแต่คนซึ่งทำการอยู่กับทนายราชทูต อุปทูตแลกงสุลต่างประเทศตามที่แจ้ง

อยู่ในหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี *

จะเห็นได้ว่ากองตระเวนนั้นไม่มีอำนาจที่จะจับกุมคนในบังคับโดยไม่มีหมายค้นเลย ปัญหาการหลบหนี การจับกุมและหลีกเลี่ยงการจับกุมโดยอ้างตัวว่าเป็นคนในบังคับต่างประเทศจึงยังคงมีอยู่เสมอเรื่อยมา แมื่กองตระเวนจะได้อำนาจการออกหมายจับ หมายค้นเองใน ร.ศ. ๑๒๐ แต่ก็ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงคนในบังคับต่างประเทศ จึงเป็นการแก้ปัญหาไปได้เฉพาะคนในบังคับสยามเท่านั้น แต่สำหรับคนในบังคับต่างประเทศ กองตระเวนต้องพบกับความลำบากยุ่งยากในการจับกุมอย่างมาก เพราะนอกจากจะต้องเสียเวลาไปขออนุญาตจากศาลกงสุลของประเทศต่าง ๆ แล้ว บางครั้งก็ไม่ได้ได้รับความสะดวก กลับถูกหน่วงเหนี่ยวให้เสียเวลาจากสถานกงสุล ที่ตั้งใจจะถ่วงเวลาการออกหมายจับเพื่อให้การจับกุมของคนตระเวนล่าช้าไปเพื่อคนในบังคับของตนจะมีโอกาสหลบหนีไปได้ ดังรายงานของสารวัตรแขวงนาบหนึ่งกล่าววว่า

"...การจับคนในบังคับฉันไม่มีหมายจับจากกงสุล จับใส่กรงขังไม่ได้ เพียงแต่ควบคุมตัวไว้ก่อน ทำให้คนร้ายหลบหนีได้ง่าย เช่น กรณีนายทนายเต หนีจากโรงพักขณะนายแอสสารวัตรไปแจ้งให้เจ้ากรมกงวตระเวนฝ่ายรักษาให้นายอยู่ และนายโตเผ่า ทางก็ปล่อยให้ไปกินข้าว และหนีไปในขณะเปลี่ยนยามกัน..." ๒

*ตามสัญญาทางพระราชไมตรี การจับกุมทูต อุปทูต ราชทูต เจ้าหน้าที่ในศาลกงสุล หรือชาวยุโรปที่มีลักษณะความเป็นผู้ดี แต่งกายเรียบร้อย ใ้คนตระเวนของนามบัตร (ถ้ามีชื่อ) แล้วปล่อยตัวไป โดยคนตระเวนผู้นั้นจะนำเอานามบัตรนั้นไปแจ้งต่อสถานกงสุลที่บุคคลนั้นสังกัดอยู่

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑๒๔ ร่างคำสั่งกองตระเวนที่จะจับกุมคนในบังคับต่างประเทศ คำสั่งที่ ๒๒ วันที่ ๒๕ มกราคม ร.ศ. ๑๑๗.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ ม ๕.๑๔/๔ สำเนา ๔๔๑๖ รายงานของนายจื่อน สารวัตร แขวงเรือนพระอนันตนารักษ์ วันที่ ๕ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๕.

ที่เป็นเช่นนั้นเนื่องจากคนตระเวนที่จับกุมจะต้องแจ้งให้เจ้ากรมกองตระเวนฝ่ายรักษา
ทราบ ให้ตรวจหนังสือประจำตัวเสียก่อน เพื่อที่จะตัดสินว่าจะนำตัวไปส่งศาลกงสุลและขอ
หมายจับจากกงสุลหรือให้นำตัวส่งศาลปริศนา ถ้าตรวจดูว่าเป็นคนในบังคับสยามที่ถือหนังสือ
ประจำตัวปลอมแปลง อันเป็นการทำให้การจับกุมเป็นไปอย่างล่าช้า เพราะถ้าผิดพลาดแล้ว
จะทำให้เกิดความยุ่งยากภายหลังได้ เมื่อกงสุลเข้ามาเกี่ยวข้องกับคดีนี้ คงในคดีความที่เกิดขึ้น
ใน ร.ศ. ๑๑๓ ที่กองตระเวนได้จับผู้ร้ายมาคนตาย ซึ่งอาจตัวเป็นคนในบังคับต่างประเทศ
ทั้งที่เป็นคนในบังคับสยาม กองตระเวนได้นำตัวผู้ถูกจับกุมส่งให้ศาลกงสุลฝรั่งเศสที่ชายคนนั้น
อ้างทันทีโดยไม่ไดตรวจหนังสือคุ้มครอง ตัวอย่างละเอียด เพราะเกรงว่ากงสุลจะหักทวงมา
ว่าจับคนในบังคับ แล้วไม่รับส่งตัวให้ศาลกงสุลทันที เป็นการไม่ปฏิบัติตามสัญญาของพระราช
ไมตรี ต่อเมื่อไทยได้พิสูจน์เอาความจริงว่าผู้ถูกจับกุมเป็นคนในบังคับสยาม และขอเอาตัวผู้
ถูกจับกุมคืนจากศาลกงสุลฝรั่งเศส ศาลกงสุลฝรั่งเศสกลับพยายามที่จะเอาผู้ร้ายคนนั้นไป
พิจารณาคดีที่ศาลกงสุลใหญ่โต ทางกรมกองตระเวนต้องรวบรวมเอาหลักฐานแสดงความจริง
ไปพิสูจน์ขอรับตัวผู้ถูกจับกุมนั้นคืนมา ทำให้ต้องเสียเวลาในการสืบประวัติของคนร้ายเป็นเวลา
นานและในบางครั้งแม้จะพิสูจน์ได้ว่าคนร้ายนั้นเป็นคนในบังคับสยามแล้วก็ตาม กงสุลฝรั่งเศสก็
ยังยืนยันกรานอ้างว่าเป็นคนในบังคับฝรั่งเศส จึงจะเห็นจากลายพระหัตถ์ของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์
ทรงกลาวว่า

"....เมื่อรับรายงานนี้แล้ว เห็นว่าอย่าให้ไม่ใช้สัปเบกต์ที่กองตระเวน
ส่งไปสอบถาม ที่ตกลงไว้กับกระทรวงต่างประเทศ ว่าใครอาจเป็นสัปเบกต์
ให้นำตัวไปสอบกงสุลก่อน บัดนี้กงสุลรับเอาว่าเป็นคนสัปเบกต์ โดยเห็นว่าไม่
จริงอย่างนี้ เป็นความเสียเปรียบคนต่างประเทศนัก แลสอบไต่ความอย่าให้
นั้นกงสุลฝากซึ่งไว้ที่โรงพักกองตระเวนบางรัก จึงนำความไปหาหรือกรมหลวง
เทวะวงษ์วโรประการ เสนาบดีต่างประเทศในกลางคืนวันที่ ๑๕ ตุลาคม
เห็นวานายโทคนนี้เป็นคนรายกาย แลทงตัวว่าได้รับหนังสือกงสุลเป็นสัปเบกต์
ไม่กลัวใคร พกอาวุธปืนเสมอ แลมีเหตุทมิฬเล็กน้อยก็ไขว่คว้าขึ้นเป็นการ
น่ากลัวอันตรายแก่ชนทั้งหลายมาก แลเหตุเกิดขึ้นเล็กน้อยนายโทยังจนถึง ๓

คนเช่นนี้ ควรต้องพิจารณาโดยคดีโทษหลวง จึงจะป้องกันอันตรายของ
คุณทั้งปวงได้ แลนายโทก็เป็นคนไทยแท้ ขอให้กรมหลวงเทเวธวงษา
ช่วยวากลาบคาย..."^๑

และกรมหลวงเทเวธวงษ์โรประการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศก็ทรงได้มี
ลายพระหัตถ์ทักท้วงไปยังมองซิเออร์ ฮาดูชิน กงสุลฝรั่งเศส มีใจความว่า

"...ว่าด้วยการที่เจ้าพนักงานฝ่ายสยาม จับคนที่มีชื่อว่านายโท
นั้นแล้ว ทานกล่าวว่าเป็นผู้ที่ต้องท้าวโคผายามชาวคนไต่ตาย อันหนึ่ง
นี้โดยอ้างว่าเขาเป็นคนในป้องกันฝรั่งเศส แลกล่าววาทะกรรมของพระเวณ
คิดเห็นการตามทำนองนั้น โคผายตัวคนนั้นมายังทาน แลว่าการพิจารณาที่โค
ลงมือแล้ว แลว่าโคคุมตัวผู้นั้นไว้ในระหว่างพิจารณา ที่โรงพักกองพระเวณ
๒ วัน แลว่าเมื่อนั้นแล้วก็ได้มีรับสั่งในกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ให้ย้ายที่เอาคน
ผู้นั้นไปขังไว้ในตราง เพื่อที่จะไต่ชำระในศาลไทยนี้ นั้นข้าพเจ้าได้ไต่สวน
ทุกถวณนี้ โดยทันทีแล้ว แลข้าพเจ้าก็ยอมรับว่าถาพนายโท เป็นคนในบังคับ
ฝรั่งเศสคนหนึ่งแล้ว ก็ไม่มีทางอื่นที่จะทำนอกจากที่จะส่งตัวให้แกศาลทาน
แต่บัดนี้ปรากฏว่าในหนังสือซึ่งนายพลพระเวณฝ่ายสยาม เขาใจผิดไปว่าเป็น
สลักสำคัญ ว่าคนนั้นเป็นคนในบังคับฝรั่งเศส ภายอย่างคำที่สุดเป็นสลักสำคัญ
ว่า คนนั้นโคจกบัญชีไว้ว่าเป็นคนในบังคับ อยางเช่นนั้นก็เป็นแต่เพียง
หนังสือสำคัญ แห่คำของคนนั้นเอง ที่ได้ให้การไว้ในศาลกงสุลฝรั่งเศส
แล้วแลมีคนกล่าววาทะกรรมเกิดที่กรุง เทพา แลว่าปูของเขาก็ตายเสียแล้ว
เหมือนกันนั้น เกิดที่เวียงจัน เมื่อคนเฝ้าว่า คำให้การข้างทนายที่สุดซึ่ง
ไม่มีพยานประกอบเลยนั้น จะเป็นความจริงแล้ว ความวินิจฉัยถึงอย่างไร ๆ
ก็ก็เห็นวาทะกรรมนายโทเป็นคนในบังคับไทย ควบตัวเองและบิดาของเขาก็เกิดใน
กรุงสยาม แลตั้งแต่นั้นมาก็ได้มีคุณสมบัติของคนในบังคับฝ่ายสยามทั้งสิ้น ทาน
ก็ยอมรับว่าธรรมเนียมของเราก็คือมากยิ่งแล้ว ที่จะไม่รู้จักแบบแผนที่ดีที่ชกกันอยู่
ทั่วไปในการที่วาทะกรรมของคนที่ในเมืองตะวันออกเหล่านี้ก็ไม่ไต่สวนเอง ธรรมเนียม
นี้เองที่โคจกบัญชีพามาว่าเป็นคนในบังคับอังกฤษ แลให้ตามกันมาในที่ว่ากร
กงสุลฝรั่งเศสตามในข้อสัญญาที่ไม่มีที่จะไต่ถามความอันนี้เลย...."^๒

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ ม ๒.๒๑ ก/๑๓ สำเนาฉบับแปล ๒/๑๒๓๕ ลายพระหัตถ์กรมหลวง
เทเวธวงษ์โรประการ ถึงมองซิเออร์ฮาดูชินกงสุลฝรั่งเศส วันที่ ๒๓ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๓.

ปัญหาความกังวลนี้ได้เกิดขึ้นอยู่เสมอมาเพื่อป้องกันการอ้างตัวเป็นคนในบังคับทางประเทศของคนรายคนอื่น ๆ ทั่วไปกรมกงตระเวน จึงหาทางแก้ไขโดยเมื่อจับกุมคนที่อ้างตัวเป็นคนในบังคับทางประเทศให้ส่งหนังสือประจำตัวไปให้นายกงตระเวน ที่รู้เข้าใจภาษาทางประเทศตรวจดูเสียก่อน เมื่อยังเกิดความผิดพลาดหรือมีข้อโต้แย้งกัน กงตระเวนก็จะพยายามสืบประวัติของคนผู้นั้นพิสูจน์ว่าเป็นคนในบังคับสยาม แล้วนำตัวมาขึ้นศาลไทยให้ไต่เพื่อไม่ให้เอาอย่างกันอีก แต่ก็เป็นเรื่องที่ก่อความลำบากยุ่งยากเกี่ยวกับการที่กงตระเวนต้องมีหนังสือติดตัวไปตอบไปมาระหว่างกระทรวงต่างประเทศกับกงสุลต่างประเทศ ทำให้เสียเวลาถึง ๓ - ๔ เดือน ในแต่ละคดี ใน ร.ศ. ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒) ไทยจึงได้ทำความตกลงกับอังกฤษเกี่ยวกับเรื่องการมีผู้ไปจดทะเบียนเป็นคนในบังคับไม่ถูกต้อง คือ คนที่ไม่มีสิทธิจดทะเบียนเป็นคนในบังคับ เช่นคนที่เคยเป็นคนในบังคับสยามมาก่อน คนเอเชียที่ไม่ได้เกิดในประเทศ อาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตกหรือคนที่ไม่ได้เกิดในประเทศที่เป็นเจ้าของกงสุลนั้น* บุคคลเหล่านี้ศาลไทยจะไม่ยอมรับหนังสือสำหรับตัว และได้จำแนกคุณสมบัติของบุคคลที่จดทะเบียนไม่ได้ กับได้กำหนดวิธีการสำหรับพิจารณาปัญหาที่อาจมีขึ้นว่าบุคคลใดมีสิทธิจดทะเบียนเป็นคนในบังคับอังกฤษหรือไม่ หากบุคคลใดไม่มีสิทธิในการจดทะเบียนเป็นคนในบังคับ ถึงแม้จะได้จดทะเบียนไว้ก่อนแล้วก็ดี ก็ให้ถอนหรือที่คว่ำชื่อผู้นั้นออกเสียจากทะเบียน โดยตกลงกันในวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๒.*** บัญหาดังกล่าวที่เคยเกิดขึ้นนี้จึงได้ตกลง แต่ก็ยังประสบกับปัญหาเกี่ยวกับการขอหมายจับจากกงสุล เพื่อติดตามจับตัวคนร้ายที่เป็นคนในบังคับ คือ กงสุลทางประเทศบางแห่งมักจะไม่ให้ความสะดวก หน่วงเหนี่ยวเวลาการออกหมายจับให้ช้าเสียเวลา

*ไม่รวมถึงชาวยุโรปที่เกิดในเมืองไทย

**ได้ทำความตกลงกับประเทศอื่น ๆ เช่นเดียวกันนี้คือ เนเธอร์แลนด์ พ.ศ. ๒๔๔๔, ฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๔๔๖, เคนมาร์ก พ.ศ. ๒๔๔๗ และอิตาลี พ.ศ. ๒๔๔๗.

*สิทธิสยามการ, หลวง สัญญาทางพระราชไมตรีระหว่างสยามกับต่างประเทศ

อันเป็นการเปิดโอกาสให้คนร้ายหลบหนีไปได้ หรือไม่ซ่อนตัวในสถานที่ของคนในบังคับแห่งใหม่ ซึ่งจะต้องไปขอหมายจับที่กงสุลใหม่อีกเช่นกัน ดังคดีความวิวาทกันระหว่างคนในบังคับอังกฤษ และคนในบังคับฝรั่งเศส ที่สะพานปลาใกล้โรงกะทะ สาเหตุจากการแย่งชิงเรือกัน แล้วฆ่า กันตาย ซึ่งฝ่ายคนในบังคับของฝรั่งเศสได้มาขอหลวงพระดิณนุเบสร์ ปลัดกรมกองตระเวนรักษา ลำแม่น้ำให้ส่งกองตระเวนไปยึดเรือ โดยอ้างว่าเป็นการขอร้องจากกงสุลฝรั่งเศส หลวงพระดิ-
 นนุเบสร์ ก็ตอบว่าต้องได้รับอนุญาต และมีคำสั่งจากผู้บังคับการกรมกองตระเวนเสียก่อน คน
 ในบังคับฝรั่งเศสผู้นั้นไม่พอใจ จึงได้พาพวกไปแย่งชิงเอาเรือเสียเอง และเกิดการยิงต่อสู้กัน
 กับแขก คนในบังคับอังกฤษที่รับจ้างเฝ้าเรืออยู่ ถึงบาดเจ็บล้มตาย กองตระเวนจึงติดตาม
 จับกุมผู้ยิง ซึ่งสืบทราบว่าเป็นคนในบังคับของฝรั่งเศส ทำงานอยู่ที่ทางบันแสง อันมีคนในบังคับ
 ฝรั่งเศสเช่นกันเป็นเจ้าของกรมกองตระเวน จึงได้มีคำสั่งให้หลวงจำนงรักษา สารวัตรใหญ่ไป
 ขอหมายจับคนร้าย จากกงสุลฝรั่งเศส พร้อมกับขอยึดเรือของกลางไว้ด้วย แต่กงสุลฝรั่งเศส
 ได้ขอปลัดให้ไปเอาหมายจับในวันที่ ๒๕ มกราคม (เหตุเกิดวันที่ ๒๓ มกราคม) อ้างว่า
 อยู่ในระหว่างทรูจีน ศาลกงสุลฝรั่งเศสปิดทำการ ครั้นเมื่อทรูจีนล่วงไปแล้ว หลวงจำน-
 งรักษา ก็ไปขอหมายอีก กงสุลฝรั่งเศสก็ยังไม่ยอมออกหมายให้ พยายามเกลี้ยให้ผู้บังคับการกรม
 กองตระเวน มีหนังสือไปขอเอง ในวันที่ ๓๐ มกราคม มีสเตอร์ลอร์ดจึงได้ส่งหนังสือไป
 ยังกงสุลฝรั่งเศส ๆ กลับไม่ยอมออกหมายให้ อ้างว่าทางบันแสง ได้แจ้งมาว่าคนร้ายที่หลบซ่อน
 ตัวอยู่ได้ออกจากทางบันแสงไปนานแล้ว ส่วนเรือ ยังยึดไม่ได้ ให้รอจนกว่าศาลกงสุลจะได้
 พิจารณาคดีเสร็จ ในที่สุดกรมกองตระเวนจึงได้ยื่นเรื่องการแสดงความไม่ยุติธรรมของกงสุลฝรั่งเศส
 ที่หน่วงเหนี่ยวการจับกุมไปกระทรวงการต่างประเทศให้ตกท่วงไปยังกงสุลฝรั่งเศสเพราะ
 กงสุลอังกฤษได้เร่งรัดให้จัดการคดีความนี้ให้เสร็จไปโดยเร็ว ตลอดเวลาเมื่อกงสุลอังกฤษทราบ
 เรื่องนี้ มีสเตอร์แปดยิต อรรถราชทูตอังกฤษประจำกรุงเทพฯ จึงส่งมีสเตอร์ไลน์ กงสุล
 อังกฤษไปขอหมายคนในสถานที่ได้สืบทราบมาว่าคนร้ายได้ไปซ่อนตัวอยู่ กงสุลฝรั่งเศสจึงตกลง
 ทำให้ทันที แต่กงสุลฝรั่งเศสก็หน่วงเหนี่ยวให้นายกองตระเวนไทยไปรับหมายก่อนเที่ยง และให้
 รอจนบ่าย ๓ โมง จึงได้ออกหมายให้

การที่กงสุลฝรั่งเศสทำเช่นนี้ไม่แต่จะสร้างความยุ่งยากลำบากในการจับกุมคนร้ายให้แกกรมกองตระเวนเท่านั้น แต่ยังแสดงถึงการดูหมิ่นและไม่ไคมองเห็นความสำคัญของกรมกองตระเวนสยามเลย คงจะเห็นกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ ทรงไต่ถามว่าอย่างเช่นนี้ว่า

"....กงสุลฝรั่งเศสไม่นับถือความชอบธรรม และอำนาจหน้าที่ของกรมกองตระเวน ซึ่งผู้บังคับการกองตระเวน เป็นเจ้าหน้าที่แท้ ผู้จะมาขอหมายไปคนแลจับผู้ร้ายไม่ว่าทำร้ายชาติใด ถ้าผู้ใดไม่ไคมองเห็นความสำคัญของกองสุลอังกฤษหาไคมีอำนาจเกี่ยวของไคไม่ เมื่อกรมกองตระเวนพยายามขอหมายมาจนในที่สุด ผู้บังคับการกรมไคเขียนหนังสือไปขอหมายเอง กงสุลก็ยังหนวงชาเสีย จน ๔ วัน ปฏิเสธไม่ยอมออกหมายให้ทีเดียว ครึ่งกงสุลอังกฤษไปขอหมายในชั่ว ๘ นาที กงสุลฝรั่งเศสก็ยอมออกหมายให้ ทันใดเช่นนั้นก็ยอมเป็นความชักนำให้เห็นว่าถ้าผู้ตายเป็นคนไทยแล้ว กงสุลฝรั่งเศสจะไม่ออกหมายให้เลย แต่เรื่องผู้ตายเป็นคนไคในบังคับอังกฤษ กงสุลอังกฤษขอหมายก็ต้องออกหมายให้

เมื่อกงสุลฝรั่งเศสกระทำดังนี้ ผู้บังคับการกรมกองตระเวนจึงได้ถือว่า กงสุลฝรั่งเศสเป็นผู้มีความผิด ความหมิ่นประมาท มีสเตอร์ลอร์ดมัน ในตำแหน่งหน้าที่ราชการ ที่เป็นผู้บังคับการกรมกองตระเวน ตลอดถึงราชการในรัฐบาลนั้นด้วย...."

คดีความเรื่องนี้ไคยุติลงในที่สุด โดยกงสุลฝรั่งเศสไคยอมคัดสินคดีให้เสร็จไคโดยเร็ว ทั้งนี้เพราะกงสุลอังกฤษไคยื่นหนังสือทักท้วงกงสุลฝรั่งเศสให้จัดการชำระคดีความทันที ไม่เช่นนั้นกงสุลอังกฤษ จะแจ้งเรื่องราวนี้ไปยังกระทรวงการต่างประเทศของอังกฤษทันที คดีความจึงไคยุติลงไคโดยคนร้ายไคหนีไปอยู่ที่ไคฮองแล้ว ทั้ง ๆ ที่สืบสวนไคไคว่าเป็นคนไคในบังคับสยาม แต่กงสุลฝรั่งเศสไคไคความจริงไค

ก.จ.ช. ร. ๕ ท ๕.๑/๕๕ ที่ ๒๓๔/๑๕๑๖๖ ลายพระหัตถ์กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ กราบทูลกรมขุนสมมตอมรพันธุ์ ราชเลขาณการ วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๔.

จากเรื่องราวดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ากองตระเวนต้องประสบปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่จากกงสุลต่างประเทศอย่างมากและเป็นเช่นนี้อยู่เรื่อยมา นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการจับกุมบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกงสุลอีกด้วย ได้แก่บรรดาคนใช้ พนักงานรับจ้างในสถานกงสุล ซึ่งเป็นคนในบังคับสยาม แต่การจับกุมกลับต้องแจ้งให้กงสุลทราบเสียก่อน บางทีเมื่อคนตระเวนจับกุมแล้วกงสุลกียังได้หนังสือมา ขอให้ปล่อยตัวไป และกลับฟ้องให้ลงโทษคนตระเวนที่จับกุมมาด้วยก็มี

ปัญหาเช่นนี้ได้มีเรื่อยมาจนกระทั่ง ร.ศ. ๑๒๕ จากข้อบังคับศาลต่างประเทศ วันที่ ๒ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๕ ได้ยอมให้ศาลต่างประเทศและพนักงานฝ่ายสยามมีอำนาจออกหมายจับตัวผู้ร้ายที่เป็นคนในบังคับต่างประเทศได้ แต่ผู้ออกมาจะเอาตัวผู้ถูกจับมาลงโทษไม่ได้จะต้องให้ศาลต่างประเทศเป็นผู้พิจารณาลงโทษได้แต่ผู้เดียว ถ้ามีโทษถึงจำคุกก็จริง ผู้กระทำผิดนั้นยังสามารถส่งหนังสือแจ้งขอความช่วยเหลือไปยังกงสุลได้ จนกระทั่งใน ร.ศ. ๑๒๕ ภายหลังประกาศกฎหมายลักษณะอาญา ไทยจึงได้มีอิสระทางการศาลที่เกี่ยวกับคนในบังคับต่างประเทศทั้งหมด (ไม่รวมถึงชาวตะวันตก เฉพาะคนในเอเชียเท่านั้น) ปัญหาการจับกุม ออกหมายจับหมายคน ของกรมกองตระเวนจึงได้หมดไป

— อำนาจการไต่สวนและสืบสวน

อำนาจการไต่สวนคดี ก่อนที่จะมีการจัดการกองตระเวนใน ร.ศ. ๑๐๘ อำนาจนี้ยังอยู่กับฝ่ายรักษากฎหมาย คือ กองโปลิศ และกองตระเวนชายขวา* กองโปลิศนั้นได้มอบให้อิสเปกเตอร์ เบเนราด เป็นผู้ไต่สวนคดี ถ้าเห็นว่าเป็นโทษเบา ** ก็ชำระตัดสินลงโทษในกอง

* ในขณะนั้นนายแขวงมีหน้าที่เป็นตระลาการศาลนครบาลด้วย

** โทษที่ทำผิดตามกฎหมายโปลิศ ๕๓ ข้อ ฎีกาคนวก ก

* ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓.๑/๑๔ กงสุลฮอลันดาให้ลงโทษพลตระเวน วันที่ ๑๔

ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๐.

๒ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๒๔ วันที่ ๑๖ กันยายน ร.ศ. ๑๒๖ หน้า ๕๔๔.

โปลิศันเอง ถ้าเป็นคดีความฉกรรจ์ หรือตกลงกันไม่ได้ จึงจะส่งฟ้องศาลตามกระทรวง*

ภายหลังที่ได้ประกาศใช้ข้อบังคับกรมกองตระเวนใน ร.ศ. ๑๐๔ แล้ว ภาระรับผิดชอบในกรมกองตระเวนได้เพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพราะได้รวมเอากองโปลิศ กองตระเวนชายชาวอำเภอจีนเข้าเป็นกรมเดียวกัน อธิบดีกรมกองตระเวน จึงไม่สามารถจะรับงานทุก ๆ ด้านเหมือนครั้งที่เป็นเพียงกองโปลิศได้ อำนาจการไต่สวนคดีจึงได้โอนไปให้เป็นหน้าที่รับผิดชอบของสารวัตรแขวง เป็นผู้ไต่สวนคดีที่คนตระเวนจับกุมหรือแจ้งความเสียก่อน ที่จะส่งต่อศาลถึงข้อบังคับกรมกองตระเวนได้กำหนดไว้ว่า (ข้อที่ ๑๔)

"....ข้อความที่จับกุมกันหรือฟ้องหากันด้วยคดีใด ๆ ที่เป็นผู้คดีเกิดขึ้นในท้องแขวงนั้น เมื่อก่อนจะลงจกหมายเหตุ และก่อนจะนำคดีมาส่งศาลนั้น ให้สารวัตรแขวงไต่สวนไต่สวนในเรื่องที่จับกุมหรือฟ้องนั้นให้ไต่ ขอความลงละเอียดก่อน จึงลงในจดหมายเหตุและกระทำรายงาน เพราะถ้าตระลาการจะทอถามขอความโดยละเอียดหรือจะทอถามการพยานในคดีนั้น ๆ เพื่อเป็นทางพิจารณาเอาความจริงไต่โดยง่าย สารวัตรแขวงจะไต่สามารถส่งให้ตามประสงค์ตระลาการใด ๆ เป็นข้อความที่อุกหนุนการจับกุมและการฟ้องร้องนั้นด้วย...."๒

การที่กองตระเวนได้อำนาจการไต่สวนนี้ ได้เป็นผลดีแก่ทั้งฝ่ายกองตระเวนและศาลที่จะได้ตัดสินพิพากษาจำเลยได้ถูกต้องกับโทษที่ควรได้รับ เพราะการไต่สวน สืบสวน ที่กองตระเวนมีหน้าที่รับผิดชอบอยู่นั้นจะต้องทำหน้าที่ไต่สวนไต่พินิจ จำเลย พร้อมกับการสืบสวนหาพยานหลักฐาน จากสถานที่เกิดเหตุส่งให้แกศาล โดยศาลเป็นผู้ไต่สวนอีกครั้งหนึ่ง หากต้องการพยานหลักฐานเพิ่มเติมเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาคดี ก็สามารถให้กรมกองตระเวนเป็นผู้หาหลักฐานมาเพิ่มเติมได้ ดังนั้นเมื่อได้ประกาศพระราชบัญญัติศาลโปริสภาแล้ว กรมกองตระเวน

*กฎหมายโปลิศ ๘๓ ข้อ" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒ มิถุนายน จ.ศ. ๑๒๓๓ (พ.ศ. ๒๔๑๔) หน้า ๑๕๓.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๓ ข้อบังคับกรมกองตระเวน ร.ศ. ๑๐๔ ข้อ ๑๔.

ก็ยังมีหน้าที่ฝ่ายการไต่สวนสอบสวนอยู่ * แต่บางครั้งก็มีปัญหาอันมาจากกองตระเวนไม่สามารถจะส่งหลักฐานและรายงานจากการไต่สวนสืบสวนไปยังศาลได้ หรือบางทีกองตระเวนก็ไม่เอาใจใส่ในการไต่สวนสืบสวนคดี ทำให้คดีความที่ส่งฟ้องไปนั้น คงค้างอยู่ที่ศาลไปริสาหาเสมอ จนถึงกับผู้ฟ้องร้องมีหนังสือขึ้นกราบบังคมทูลถึง เรื่องการไม่เอาใจใส่ในการไต่สวนสืบสวนของกองตระเวน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชหัตถเลขาขึ้นมาเตือน จึงจะเห็นจากพระราชหัตถเลขาฉบับหนึ่งกล่าววว่า

"...วิธีการไต่สวนในกรมเมือง ทุกวันนี้เป็นอย่างไร ความซึ่งมีเกิดขึ้นเช่นนี้เป็นเหตุเสียหายสูญไป ไม่ไต่คดีสืบสวนคดีขอประการใด ก็เป็นการเสื่อมเสียในประเพณีราชการ ถ้าเป็นความมีโทษฟ้องศาล ศาลจะพิจารณาไม่ไต่คดีเหตุที่พระสุญญา ยื่นเรื่องราวอยู่ในระหว่างสอบสวน ฝ่ายโทษก็จะไต่ความเคื้อครอน เพราะฉะนั้นจะให้เห็นว่าการนี้เสียดังนี้จะเป็นความคดีย่างใด หรือคดีตอผู้ใดเห็นไม่ไต่คดีของเขาคือเป็นสองประการ

๑. การไต่สวนของกรมเมืองเป็นการเหลว หากไต่ทำจริงโดยความตั้งใจไม่ เป็นแต่เอะอะโวยวาย เพื่อจะหาอำนาจแสดงถึงความต่าง ๆ เปลา ๆ

---

* พระราชบัญญัติศาลไปริสภา ซึ่งประกาศใช้ใน ร.ศ. ๑๑๑ นั้น ได้ถอนเอาอำนาจการไต่สวนไปจากศาลกรมกองตระเวน โดยเมื่อกองตระเวนจับผู้กระทำความผิดได้ ก็ให้นำส่งศาลไปริสภา เป็นผู้ไต่สวนความจริงทันที ถ้าสมจริงตามฟ้อง ศาลไปริสภาก็จะพิจารณาคัดสินลงโทษ แต่ถ้ามความผิดของผู้นั้นเป็นข้อหากรณีเกินกว่าอำนาจศาลไปริสภาก็จะพิจารณาได้ ศาลไปริสภาก็จะไต่สวน สอบสวนเสียขั้นหนึ่งก่อน แล้วส่งไปยังศาลเจ้ากระทรวง ถ้าคดีเรื่องนั้นไม่มีโทษ ก็จะแจ้งกรมอัยการ ๆ เห็นสมควรจะฟ้องต่อศาลเจ้ากระทรวงพิจารณา โดยกำหนดให้กองตระเวนเป็นเพียงผู้สืบสวนหาพยานหลักฐานให้แก่ศาลเท่านั้น

๒. ประสงค์จะให้คนทั้งปวงคิดเห็นไปว่า เมื่อถูกขาราชการหรือมี
ที่ใดชักชวน ก็เขาวางตัวอำนาจศาลเสีย มีให้พิจารณาความใด เป็น
การแถลง เพื่อจะให้เสียแก่กันหรือผู้ใดคนหนึ่ง เพราะฉะนั้นจึงจะยอมให้
เชอเหลวในหน้าที่หรือแถลงโดยอุบายชักชวน เช่นนี้ต่อไปอีกไม่ได้แล้ว จะ
วาทะไรก็ให้วาทะที่รอชามานั้น ก็เป็นที่เสียพอแล้ว...."

เมื่อกองตระเวนชาดความเอาใจใส่ในการไต่สวน สืบสวนหาพยานหลักฐาน รายงาน
ต่อศาล ปัญหาการ เกิดคดีความคั่งค้างในศาลจึงมีมากขึ้น และทำให้การตัดสินพิจารณาคดีความ
ใดไม่ถูกต้อง หรือขาดความยุติธรรม เพราะต้องอาศัยแต่เพียงการไต่สวนจากโจทก์และจำเลย
ไม่สามารถที่จะไปสืบสวนหาพยานหลักฐานจากที่เกิดเหตุมาประกอบการพิจารณาคดีได้ ดังนั้น
เมื่อได้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ใน ร.ศ. ๑๑๕
จึงได้โอนอำนาจการไต่สวนไปให้อัยการและศาล แล้วกำหนดให้กองตระเวนซึ่งประกอบด้วย
อำเภอกำนัน คนตระเวน ทั้งในกรุงและหัวเมือง มีหน้าที่สืบสวนหาพยานหลักฐานสำคัญที่จะ
ใช้ประกอบในการพิจารณาคดี ส่งให้กรมอัยการหรือเจ้าพนักงานผู้รักษากฎหมายเป็นผู้ไต่สวนพ้อง
คดีต่อศาล^๒ นับตั้งแต่ ร.ศ. ๑๑๕ กองตระเวนทั้งแผนกชั้นในกรุงเทพฯและหัวเมืองมณฑล
กรุงเทพฯ จึงมีแต่อำนาจในการสืบสวนสอบสวนเท่านั้น ซึ่งความจริงโดยยกให้เป็นหน้าที่ของ
กองไต่สวนโทษหลวง ซึ่งบังคับ อำเภอกำนันกองสอดแนม ปัญหาที่ตามมาก็คือความไม่ร่วมมือ
กันระหว่างฝ่ายกองรักษาและกองไต่สวนโทษหลวงที่มีหน้าที่ในการทำคำชี้แจง คำตราสั่ง การ
สอบสวนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องที่ฝ่ายรักษานั้นทำหน้าที่เป็นเพียงผู้จับกุมหรือสืบจับ ซึ่งจะต้องอาศัย

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประมุขพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๖๔ - ๖๕.

^๒"พระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาความที่มีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. ๑๑๕" ประชุม
กฎหมายไทย ภาค ๒ ประมวลกฎหมาย รวบรวมโดยหลวงประดิษฐ์มนูธรรม หน้า ๕๔๓
มาตรา ๔.

การสืบสวนสอบสวนจากกองไตสวนโทษหลวง ซึ่งในเขตชั้นในกรุงเทพฯ ไม่ใคร่มีปัญหามากนัก เพราะกรมกองตระเวนมีอำนาจบังคับ ทั้งฝ่ายกองไตสวนโทษหลวงและกองรักษา และสามารถควบคุมอย่างใกล้ชิด แต่ได้มีปัญหาในกองตระเวนเขตชั้นนอก ๔ หัวเมือง ที่ฝ่ายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านอยู่ภายใต้การบังคับควบคุมของข้าราชการเมือง ที่ขึ้นตรงต่อกระทรวง นครบาลโดยตรง กรมกองตระเวนไม่สามารถเข้าควบคุมได้ ปัญหาที่ตามมาของการที่กรมกองตระเวนไม่มีอำนาจการไต่สวน และตัดสินว่าคดีใดควรจะฟ้องร้องต่อศาล และความไม่ร่วมมือกัน ระหว่างฝ่ายกองไตสวนโทษหลวง กับฝ่ายกองรักษา ทำให้เกิดปัญหาโจรผู้ร้ายชุกชุมเพิ่มขึ้น เนื่องจาก*

๑. กองตระเวนฝ่ายรักษาไม่มีอำนาจในการไต่สวนสอบสวน เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่ว่าหน้าที่ที่จะรับผิดชอบในการไต่สวนสืบสวนหาพยานหลักฐาน ซึ่งเป็นหน้าที่ของศาล อัยการ และฝ่ายอำเภอ กำนัน ประจำท้องที่คนตระเวน จึงเป็นเพียงฝ่ายรักษาการ ป้องกันและระงับเหตุร้ายเท่านั้น แต่ไม่มีอำนาจที่จะลงโทษได้

๒. เจ้าพนักงานศาลไม่มีโอกาสที่จะไปไต่สวนสืบสวนเหตุในตำบลที่เกิดเหตุได้ ถ้าโจทก์ไม่สามารถบอกชื่อจำเลยหรือช่วยชี้ตัวให้ก็เป็นอันจับตัวจำเลยไม่ได้และถ้าอัยการ อำเภอ กำนัน ไม่เอาใจใส่ หรือไม่มีความรู้ในการสืบสวนสอบสวนการพิจารณาความของศาลก็ย่อมไม่ถูกต้อง บุติกรรม หรือต้องทั้งละเลยคดีความนั้นไม่ได้ไต่สวนสืบสวนต่อไปอีก

เมื่อเป็นเช่นนี้การพิพากษาลงโทษผู้ร้ายจึงมีน้อยเรื่อง เพราะขาดพยานหลักฐานซึ่งจะกล่าวโทษคนตระเวนไม่ได้และถ้าโจทก์ไม่มีพยานแข็งแรงพอ ศาลก็ไม่ได้คิดที่จะหาพยานมาประกอบอีก ซึ่งความจริงนั้นก็คือศาลไม่มีเวลาพอที่จะไปสืบสวนเองได้ จึงไต่สวนความได้จากโจทก์จำเลย

---

* เป็นปัญหาแต่เริ่มตั้งกองโปลิศมาแล้ว เกี่ยวกับการไม่ประสานงานระหว่างทั้ง ๒ ฝ่าย จนต้องรวมเป็นกรมเดียวกันใน ร.ศ. ๑๐๔ แต่แก้ปัญหานี้ให้หมดไปแท้จริงไม่ได้

หรือรายงานของฝ่ายกองไต่สวนโทษหลวง และอัยการซึ่งก็มีสภาพไม่ต่างไปจากศาลเท่าใดนัก^๑ จากเหตุผลประการต่าง ๆ เหล่านี้กองตระเวนฝ่ายกองรักษาเขตชั้นในจึงได้อำนาจในการไต่สวนสืบสวนเองอีกครั้งหนึ่ง โดยทำหน้าที่ไต่สวนโจทก์ จำเลย แล้วนำเสนอส่งฟ้องต่อศาลพร้อมกับรายงานการไต่สวนสอบสวน หาพยานหลักฐานและบังคับพยานไปยังศาล ถ้าเป็นคดีความสำคัญก็ให้ไปนั่งฟังการพิจารณาคดีด้วย เพื่อจะได้ชี้แจงเกี่ยวกับสถานที่เกิดเหตุ พยานหลักฐานบางประการที่ศาลต้องการทราบ ซึ่งผลของการได้รับอำนาจการไต่สวน สืบสวนนี้ทำให้คดีความในท้องที่กองตระเวนชั้นในกรุงเทพฯ ลดลงอย่างมาก เช่น คดีการวิ่งราวหมวก ฉกชิงปล้นจี้ต่าง ๆ เป็นต้น^๒

ปัญหาดังกล่าวนี้อยู่ในเขตชั้นนอก ๔ หัวเมือง คือ สมุทรปราการ ปทุมธานี นนทบุรี นครเขื่อนขันธ์ และโคเพิ่มคามยุ่งยากมากขึ้นเรื่อย ๆ จากการที่กรมกองตระเวนไม่สามารถควบคุมบังคับบัญชาการอำเภอกำนันผู้ใหญ่บ้าน ให้ทำงานร่วมมือกันกับกองตระเวนไต่สวนในเขตชั้นนอก ๔ หัวเมืองจึงมีอำนาจหน้าที่เพียงเป็นกำลังในการสืบ ติดตามจับกุมโจรผู้ร้ายเท่านั้น ส่วนอำนาจการไต่สวนสอบสวน คดีความ เป็นหน้าที่ของอัยการอำเภอและอำเภอประจำท้องที่ ทำให้ไม่ประสานงานกันในการปราบปรามโจรผู้ร้ายและมีการทำงานก้าวถอยหน้าทีกัน เช่น กองตระเวนต้องไปทำหน้าที่สืบสวนคดี เพื่อติดตามจับกุมตัวโจรผู้ร้ายเอง เป็นต้น เป็นผลทำให้การระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายไม่ไคลไคลเต็มที่ สรุปสาเหตุแล้วก็น่าจะเนื่องจาก

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๒/๔ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนกรักษาการทางรถไฟประจำปี ร.ศ. ๑๑๗ ตอน ๑ หน้า ๕๔ - ๕๕ และตอน ๒ หน้า ๖๔.

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๑/๒๖ ที่ ๑๒๔๐/๑๔๓๒ รายงานพิเศษของมีสเตอร์ลอร์ดชั้นกรรมาธิการเสนาบดีกระทรวงนครบาล วันที่ ๑๒ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๑.

^๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๑/๒๖ ที่ ๗๔๔๐ หนังสือกราบบังคมทูลขอเสนาบดีกระทรวงนครบาล ของข้าหลวง ๔ หัวเมืองมณฑลกรุงเทพฯ วันที่ ๑ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๑.

๑. การไม่เอาใจใส่ในหน้าที่ของอัยการ และนายอำเภอ ซึ่งตามหน้าที่นั้น เมื่อเกิดเหตุโจรผู้ร้ายคดีความขึ้นในที่ใด นายอำเภอจะต้องออกไปสืบสวนสาเหตุและหาพยานหลักฐานร่วมกับกำนันผู้ใหญ่บ้าน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาส่งให้อัยการไต่สวนแล้วฟ้องศาล พร้อมกันนั้นก็ให้เจ้าของท้องที่แจ้งเหตุให้กองตระเวนติดตามจับกุมตัวผู้ร้าย แต่ในทางปฏิบัติจริงนั้น อำเภอบางคนไม่ได้ออกไปสืบสวน แต่จะส่งเสมียน ซึ่งไม่มีความรู้ออกไปทำงานแทน เมื่อนายอำเภอเองบางคนก็ไม่มีความรู้หรือเมื่อออกไปสืบสวนแล้วก็มักเพิกเฉยในหน้าที่เสีย ซึ่งอาจเป็นเพราะขาดความรู้หรือไม่เวลาพอ ส่วนอัยการนั้นก็อยู่ในสภาพเช่นเดียวกับอำเภอ คือขาดความรู้ในการไต่สวน และบางทีก็ละเลยในหน้าที่เสีย* จึงจะเห็นจากรายงานกองตระเวนแผนกชั้นนอกของมิสเตอร์ลอร์ซัน เมื่อได้ออกไปตรวจท้องแขวงกองตระเวนในหัวเมืองมณฑลกรุงเทพฯ กล่าววว่า

“....การไต่สวนในเวลานี้เป็นการเล่นเหลวไหล ทำไม่จริง คนในกรุงเทพฯ เหมือนจะคิดว่าถ้าบุคคลผู้ใดถูกกฎหมายบางพอสมควรแล้ว เขานั่งในศาลฟังคดี เขาจะไต่สวนคดีใดโดยพยานและหลักฐานคดีทาง ๆ จะมาหาเขาเอง ส่วนการในตอนนี้เครื่องจักรที่จะทำได้โดยเรียบร้อย คือ ดูว่าราชการเมืองอัยการเมือง ผู้พิพากษาและเจ้าพนักงานอื่น ๆ แต่ข้อสำคัญของการในชั้นต้นคือการไต่สวนอันจำเป็นที่สุด ณ ที่เกิดเหตุซึ่งไม่ใคร่กระทำกันเลย คนที่เคราะห์ร้ายถูกปล้น ถูกเหมือนเป่านาฬิกาที่ตนเองตั้งขึ้น ในตอนหนึ่งดูเหมือนว่าคนบานนอกไม่มีสติปัญญาเลย จะรู้รักษาพยานหลักฐานมาให้ได้ และจะนำพยานหลักตามชนิดใดให้สู้หรือมีกำลังพยานะ อันใดที่จะกระทำในราษฎรอื่นมาเป็นพยานให้การสืบสวนในห้องที่ดูเหมือนเป่านาฬิกาที่อำเภอต้องทำ อำเภอไม่ได้ออกไปใกล้ที่เกิดเหตุเลย หรือถ้าไปก็เมื่อล่วงเลยไปหลาย ๆ วันแล้ว แต่เมื่อถามโจทก์ว่าทำไมใครเป็นคนร้าย แลเมื่อโจทก์ตอบว่าไม่ทราบ นายอำเภอก็เลยกลับ ถ้าโจทก์ไม่ทราบฉันจะทราบได้อย่างไร นี่เป็นคำตอบโดยเต็มจิตใจเสมอ

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๒๑๐ ที่ ๑๒๔๐/๑๘๑๒ รายงานพิเศษของ อิริคเซนต์
ลอว์สัน กราบทูลเสนาบดีกระทรวงนครบาล วันที่ ๑๒ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๑.

แต่ข้าพระพุทธเจ้าไม่เอาโทษนายอำเภอ ไม่ได้เป็นพลตระเวนแต่ไม่มี
ความคิดรู้จักที่จะสืบสวนอย่างไร เป้าหมายซึ่งอำเภอไม่ได้รับการฝึกหัดเลย
แต่เพราะฉะนั้นอำเภอจึงไม่มีกฎหมายหรือความรู้ในหน้าที่นี้ อนึ่งอำเภอก็มี
หน้าที่อื่น ๆ ที่จะทำอีกมาก แต่ไม่มีเวลาดาวงที่จะไปจัดการคดีเรื่องอื่นที่ตนจะ
ต้องทำแลกองตระเวนที่เป็นหน้าที่ก็ไม่ต้องทำการไต่สวน เพราะฉะนั้นถึงอย่าง
ไรก็ดี กองตระเวนก็ไม่รับผิดชอบด้วย ใคร่คิดเป็นอันมากที่ไม่ใครรายงานต่อ
กองตระเวน เรื่องที่เป็นเช่นนี้เพราะโจทก์ไต่สวนโดยความชำนาญความ
โอกาสอันน้อยที่สุด ที่จะไต่สวนโดยเรียบรอย แลดาโจทก์กล่าวถึงความ
อย่างไรซึ่งก็ควรจะเที่ยวไปเที่ยวมาตั้งอาทิตย เมื่อเจ้าพนักงานจัดการไต่สวน
ที่ว่าการ เจ้าพนักงานทุก ๆ หน้าที่จะเกี่ยวพัน เรื่องนั้นก็รายงานกันทั้ง ๆ
หอบ ๆ แลผลการไต่สวนก็ไม่มีอะไร...."

และจากรายงานพิเศษของมิสเตอร์ดอว์สัน ก็ได้กล่าวอีกว่า

"....เจ้าพนักงานอัยการหัวเมืองซึ่งข้าพระพุทธเจ้าเห็นว่าไม่มีประโยชน์
อันใดเลย โดยเจ้าพนักงานผู้นี้ได้รับประโยชน์อันน้อยนัก แต่เป็นการโง่เขลาที่จะ
คิดว่าผู้นี้มีความรู้พอที่จะเห็นวาคดีนั้นควรจะส่งไปยังศาลใดในกรุง เทพาท
ศาลต่าง ๆ ยังมีคดีมากกว่าหัวเมืองเป็นหลายร้อยเรื่อง ก็ยังไม่มีเจ้าพนักงาน
อย่างนี้ ข้าพระพุทธเจ้าไม่ทราบวาทะที่จะต้องประสงค์ไว้สำหรับว่าความ
แห่งของรัฐบาลหรือประการใด ข้าพระพุทธเจ้าทราบว่าเจ้าพนักงานผู้นี้เป็นที่
กีดขวางต่อกองตระเวน แลขอพระท่านแนะนำว่าควรจะเลิกถอนตำแหน่งนี้
เสียทั้งเจ้าพนักงานกองตระเวนผู้หนึ่งให้อยู่กำกับศาล เจ้าพนักงานผู้นี้เป็นผู้
นำคดีส่งศาลตรวจดูความในคดีตามนัด แลรักษาความเรียบรอยในศาล แล
นำเหตุละเว้นนาที่ราชการซึ่งเกี่ยวข้องในเรื่องความนั้นให้เจ้ากรมทราบ..."

ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๘.๖/๒๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอก
และแผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๐ หน้า ๗๕.

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๘.๑/๒๑๖ ที่ ๑๒๔๐/๑๘๓๒ รายงานพิเศษของ อี. รีก. เทนต์
ดอว์สัน กราบทูลเสนาบดีกระทรวงนครบาล วันที่ ๑๒ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๑.

การที่นายอำเภอ และอัยการอำเภอ ขาดความรู้ในการไต่สวนสืบสวนไม่เอาใจใส่ในหน้าที่อย่างแท้จริง จึงทำให้การไต่สวน สืบสวนหาพยานหลักฐานที่จะส่งฟ้องจำเลยศาลได้ไม่ดีเท่าที่ควร และไม่พอเพียงที่ศาลจะพิจารณาเอาโทษจำเลยที่เป็นคนร้าย ที่กองตระเวนจับกุมส่งต่อศาลได้หรือให้ได้รับโทษสมควรกับโทษที่ควรได้รับ ยิ่งถ้าโจทก์ไม่สามารถจะระบุตัวจำเลยได้ก็เป็นอันจับผู้กระทำความผิดไม่ได้ คดีจึงค้างค้ำไป คนร้ายนั้นก็พ้นจากการถูกจับกุมตัวมาลงโทษ และการที่พยานหลักฐานไม่พอเพียงในการพิพากษาพิจารณาคดีความ ศาลไม่สามารถที่จะเอาโทษจำเลยได้ ส่วนใหญ่ก็มักจะลงโทษเบาหรือสั่งปล่อยตัวผู้ต้องหา และยกฟ้องคดีนั้นเสียเพราะไม่สามารถถือเอาหลักฐาน รายละเอียดจากการสืบสวนไต่สวนของอัยการอำเภอ และอำเภอ มาประกอบการพิจารณาคดีความได้นั่นเอง ในที่สุดศาลจึงต้องนำเอาโจทก์จำเลย พยาน มาไต่สวนเสียเอง โดยไม่ได้รายละเอียดจากรายงานของอัยการและอำเภอ และไปสืบสวนไต่สวนจากพยานหลักฐานในสถานที่เกิดเหตุ จึงทำให้การสรุปการพิจารณาคดีบิดเบือน บางครั้งได้กลายเป็นอีกคดีหนึ่งต่างหาก เมื่อเรื่องถึงการพิจารณาพิพากษาคัดสิน จึงมักมีการยกฟ้อง ปล่อยตัวผู้ต้องหาไป เพราะขาดพยานหลักฐานที่พอเพียง ซึ่งจะอาศัยจากโจทก์ที่เป็นชาวบ้านก็มักไม่มีใครได้ประโยชน์ในการไต่สวนสืบสวนเท่าใดนัก ครั้นเมื่อกองตระเวนจะอุทธรณ์ก็ไม่พบความสำเร็จ เพราะศาลอุทธรณ์จะถือเอาสำนวนการไต่สวนจากศาลที่ไต่สวนไว้มาแล้วเป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคัดสิน และในบางครั้งศาลอุทธรณ์เองก็ไม่สนใจที่จะหาพยานหลักฐานมาประกอบการพิจารณาความ อ้างว่าหลักฐานไม่พอเพียง สูญหายไปเสียบ้าง และพยานที่อยู่ในมณฑลกรุงเทพฯ ก็มักเป็นคนจรเสียโดยมาก ไม่สามารถติดตามเอาตัวมาเป็นพยานในศาลได้^๒ ในที่สุด

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๒๗ ที่ ๗๔๔๐ หนังสือขาลหวง ๔ หัวเมือง มณฑล
กรุงเทพฯ กราบทูลเสนอขอกระทรวงนครบาล วันที่ ๑ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๑.

๒. และจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่
ทรงบริหารราชการแผ่นดิน ภาค ๑ หน้า ๑๑๕ - ๑๒๑.

กองตระเวนทองเป็นผู้สืบสวน ไตสวน สืบจับเอาตัวผู้ร้ายแทนอัยการอำเภอบึง และนายอำเภอบึงเสียเอง ซึ่งก็ไม่ได้ผลเท่าใดนัก เพราะคดีบางเรื่องเกิดขึ้นในท้องที่รักษาของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งจะมาแจ้งความต่ออำเภอบึงเพียงแห่งเดียว และอำเภอบึงก็ไม่ได้แจ้งให้กองตระเวนทราบ ผลก็คือการติดตามระงับจับกุม การปราบปรามโจรผู้ร้ายในเขตกองตระเวนชั้นนอก ๔ หัวเมือง นครหลวงกรุงเทพ ไม่ได้ผล แม้จะมีการจัดการปรับปรุงกองตระเวนในชั้นนอกแล้วก็ตาม และยังจะเป็นการทำให้กระทรวงมหาดไทยทำงานล่าช้าในหน้าที่กั้นด้วย

การที่ฝ่ายกองตระเวนมีหน้าที่เป็นเพียงฝ่ายป้องกัน และจับกุมโจรผู้ร้าย แต่ไม่มีอำนาจในการสืบสวน ไตสวนคดี ส่งฟ้องต่อศาลเอง การทำงานของกองตระเวนจึงไม่ได้ผลเท่าที่ควร ดังนั้น กรมกองตระเวนจึงได้ทำรายงานเสนอต่อเสนาบดีกระทรวงนครบาล ขอโอนเอาอำนาจการไตสวน สืบสวน มาให้กองตระเวน ซึ่งได้ดำเนินการร้องขอมาตั้งแต่สมัยของมิสเตอร์ยารกิน แต่ก็ไม่ได้ได้รับความเห็นชอบจากกรมหลวงนครสวรรค์ โดยทรงให้เหตุผลว่า

"...ไม่สามารถจะจัดการกองตระเวนให้มีขึ้นทุกตำบลได้และจะเป็นการแบ่งอำนาจขัดขวางกับผู้ว่าราชการเมือง กองตระเวนทองเป็นแต่กำลัง แลอำนาจที่จะช่วยอุดหนุนผู้ว่าราชการเมือง กับนายอำเภอ ๆ และผู้ว่าราชการเมืองเป็นผู้รับผิดชอบที่จะระงับป้องกันเหตุ ความร้ายและบำรุงความสุขของราษฎร ในกองตระเวนประจำทองแขวงอำเภอบึงเมือง สำหรับให้ผู้ว่าราชการเมืองกับนายอำเภอไปอาศัยกำลังและอำนาจเท่านั้น..."^๒

และจากการให้เหตุผลของพระยาศรีสหเทพ ก็ได้กล่าวว่านโยบายไม่ถูกต้องหมายยอมมีข้อบกพร่อง หน้าที่โปลิศเป็นเพียงตรวจจับและหาพยานให้พนักงานอัยการเท่านั้น ทั้งนี้ก็เพราะใน

๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๑/๑๔๐ ที่ ๔๘/๑๒๐๙๔ หนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาบวรราช วันที่ ๓๑ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๔.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๒/๓๑ ที่ ๓๔/๕๙๔๙ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงนครสวรรค์ วันที่ ๒๑ มกราคม ร.ศ. ๑๒๐.

มณฑลหัวเมืองมีพนักงานอัยการที่กฎหมายอยู่แล้ว และให้อำเภอมิหน้าที่เป็นพนักงานชั้นไต่สวน
สืบสวน ตลอด เพราะอำเภอบริการเป็นเจ้าของท้องที่ เป็นคนเข้าใจคดี และรู้จักท้องที่ดีกว่า
กองตระเวน ซึ่งเป็นคนมาจากที่อื่น การทำการไต่สวนสืบสวนย่อมทำได้ไม่เต็มที่

การร้องขออำนาจการไต่สวน สืบสวน ของกรมกองตระเวนได้มีเรื่อยมาจนกระทั่ง
สมัยที่มีสเตอร์ลวชันได้เป็นผู้บังคับการกองตระเวน จึงได้ทำรายงานนำขึ้นกราบบังคมทูลถึง
ปัญหาการปราบปรามโจรผู้ร้ายในเขตชั้นนอกไม่ได้ผลเท่าที่ควร ว่าสาเหตุประการหนึ่งนั้นมาจาก
กองตระเวนไม่มีอำนาจในการไต่สวนสืบสวน และอัยการอำเภอบริการ กำนัน ไม่เอาใจ
ใส่ในหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบอยู่และไม่ให้ความร่วมมือกับกองตระเวน^๒ ดังนั้นใน ร.ศ. ๑๒๑ จึงได้
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ อนุญาตให้กองตระเวนในเขตชั้นนอก มีอำนาจในการไต่สวน สืบสวน
ชั้นต้น และใน ร.ศ. ๑๒๒ ก็ให้มีอำนาจในการไต่สวน ฟ้องร้องคดีความต่อศาลได้เต็มที่ เป็นผล
ให้การระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายได้ผลดีขึ้นอย่างมาก แต่ก็ยังไม่ได้ผลเท่าที่หวังไว้ เพราะยังขาด
พระราชบัญญัติสรรพวุธ และยังมีบ่อนเบี้ย โรงยาฝิ่น โรงสุรา อยู่จำนวนมาก^๓

ใน ร.ศ. ๑๒๔ เจ้าพระยาบวรราชได้นำเรื่องการแบ่งอำนาจในการไต่สวน สืบสวน
ระหว่างอำเภอบริการ อัยการ และกองตระเวน ขึ้นกราบบังคมทูลอีก เพื่อขจัดปัญหาการทำงาน
ก้ำกึ่งกัน และเพื่อให้การปกครองดูแลการระงับเหตุโจรผู้ร้าย ดำเนินไปอย่างได้ผล
จึงได้เสนอความเห็น

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓ ที่ ๑๔/๓๓๒ หนังสือกราบบังคมทูลของพระยาศรีสุทเทพ
วันที่ ๒๕ เมษายน ร.ศ. ๑๒๐.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๒๑๔.

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๖/๒๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอก และ
รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๒ หน้า ๔๕.

"... เห็นว่าถากวอชันทางกองตระเวน ต้องเพิ่มคนและเงินเพราะมีน้อย อยู่ตามโรงพักกระยะห่าง ๆ เมื่อเกิดเหตุอันใดไม่ทันห่วงที่ แลตามความจริงในเวลานี้ อำเภอกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ก็เป็นผู้ระดมอยู่แต่การเก็บเงิน ผลประโยชน์อย่างเดียว การสืบสวนจับกุมโจรผู้ร้ายไม่มีใครจะไต่หา ถือเสียว่าเป็นหน้าที่ของตระเวน จึงเห็นควยเกลวาว การกวอชันทางอำเภอกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง การสืบสวนจะไต่เร็วขึ้น ควยกำนัน ผู้ใหญ่บ้านยอมมีอยู่ทั่วไป สามารถจะรื้อรองรอยหาพยานหลักฐานไต่รวกเร็วกวากองตระเวน นั้นก็คงใหม่้อยตามเดิม และช่วยเป็นกำลังของอำเภอกำนันในการจับกุม ซึ่งเมื่อทำดังนี้ปัญหาที่หน้าพิชัยชนะก็จะเป็นอันหมดไป เมื่อจัดทางนี้แล้วก็ควรให้อำเภอเป็นผู้ไต่สวน ความอาญาตามกฎหมายเหมือนกันอำเภอกำนันในมณฑลทั้งปวง ซึ่งเห็นว่าเมื่อทำการติดต่อกันแล้ว จะเป็นการเพิ่มกำลังแล้วอำนาจเจ้าพนักงาน ฝ่ายธุรการ ผู้ปกครองก็ขึ้นแต่เป็นการสะดวกต่อการบังคับบัญชาในราชการอื่น ๆ ควย

อีกประการหนึ่ง เป็นการสะดวกแก่ผู้ต้องหาคดีแลพยาน ซึ่งจะไม่ต้องการทบทวนในชั้นกองตระเวนในชั้นศาลไต่สวน แลชั้นศาลพิจารณาเป็นสามคราวคงเสียเวลาเพียงชั้นไต่สวนที่อำเภอ ถ้าคดีนั้นถึงศาลพิจารณา ก็คงต้องมาอีกตอนเดียวเป็นการตัดเวลาให้สั้นเขา..."

ซึ่งความเห็นดังกล่าวนี้ก็ทรงได้รับความเห็นชอบจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระองค์ทรงได้มีพระราชหัตถเลขามาถึงเจ้าพระยาบรมราช ใจความว่า

"... เรื่องนี้ได้มีการกล่าวกันแต่แรกซัดของ เกิดจากมิสเตอร์บาร์ดินไม่ยอม แลก็เป็นธรรมเนียมบังคับบัญชา กองตระเวนของ วิวาทกับอำเภอกำนัน จึงไต่เรศ

การที่เป็นเช่นนั้นก็เป็นประเพณีเมืองอื่นมีจริง เมืองหลวงซึ่งเป็นที่พักชุม
คน ยกอำนาจของตระเวนออกจาก ปรีเฟคเตอร์ หรือคอมมูน * เช่น
ในเมืองตูนิสก็เป็นเช่นนั้น แลคงแก่กันกลับไปกลับมา..."^๑

และอีกฉบับหนึ่งทรงกล่าวว่

"....นาที่จับโจรผู้ร้ายในหัวเมืองอำเภอชั้นนอกและหัวเมืองมณฑล
กรุงเทพ ยิ่งกวดก่ายกันอยู่ กรมกองตระเวนแลเมืองกับศาลเห็นควร
จัดให้เหมือนอำเภอในมณฑลทั้งปวง คือ ให้ผู้ว่าราชการเมือง กำหนด
ผู้ใหญ่บ้าน เป็นนาที่ระงับเหตุโจรผู้ร้ายแลไต่สวน ในกองตระเวนเป็น
กำลังในการจับกุม..."^๒

ในที่สุดก็ตกลงให้อัยการและอำเภอประจำท้องที่เป็นฝ่ายทำการไต่สวน สืบสวนคดีความ
โจรผู้ร้าย และเหตุการต่าง ๆ ในท้องที่ เมื่อกองตระเวนหรือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สืบจับตัวผู้
ต้องหาแล้ว ก็ให้ส่งตัวคนและหลักฐานในคดีนั้นไปยังอำเภอประจำท้องที่ และอัยการอำเภอ
ก่อนที่จะส่งผู้ต้องหาไปยังศาล พร้อมกับตกลงให้นายกองตระเวนชั้นนายหมวดขึ้นไปเป็นผู้ช่วยทำ
การสอบสวน ทว่าการอำเภอ และประกาศใช้กฎข้อบังคับเพิ่มเติมว่าด้วยการสืบจับ แต่ไต่สวน
ฟ้องคดีอาญาในมณฑลกรุงเทพฯ ***

* Prefecture, Commune,

** คู่มือฉบับ ก.

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๑/๑๔๐ ที่ ๔๔/๑๒๐๙๔ พระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยา
บรมราช ๒๑ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๔.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๑/๑๔๐ พระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาบรมราช วันที่
๑ เมษายน ร.ศ. ๑๒๔.

^๓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๑/๑๔๐ ๑๒๐๙๔ หนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาบรมราช
วันที่ ๓๑ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๔.

— หน้าที่ของกรมกองตระเวนเกี่ยวกับการจราจรบนท้องถนน —

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ และ ๕ ได้มีการสร้างถนนในกรุงเทพฯ ขึ้นเป็นจำนวนมาก เพื่อความสะดวกในการคมนาคมไปมาในเขตพระนคร และเป็นที่ขึ้นมา เคนรถมาของชาวยุโรป การที่ถนนเพิ่มขึ้นนี้เอง ทำให้มีการใช้ถนนเพิ่มขึ้น จากเดิมซึ่งนิยมใช้การคมนาคมไปมา ทางแม่น้ำลำคลอง ประมาณ ร.ศ. ๕๐ - ๕๒ ได้มีการนำเอารถลากเข้ามารับจ้างรับคนโดยสาร ในกรุงเทพฯ ซึ่งต่อมาได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว จนมีผู้วิจารณ์ไว้ในหนังสือยุทธโศกเล่มที่ ๕ หน้า ๑๐๕ ร.ศ. ๑๑๒ เป็นทำนองวาทะกล่าวกว้างขวางมาก ลากสวนกันไปมากับรถม้าอื่น ๆ จนทำให้มารถจักรยานโคดลงคูคลองอยู่เสมอ เมื่อมีรถลากรับจ้างมากขึ้น การสัญจรไปมาบนท้องถนนของยานพาหนะอื่น ๆ ก็ยิ่งลำบากขึ้นเพราะถนนยังแคบ ก่อให้เกิดอุบัติเหตุบ่อย ๆ ครั้ง เนื่องจากยังไม่มียกจราจรบังคับการใช้รถใช้ถนน ใครอยากจะหลบหลีกไปทางไหนก็หลีก สุดแต่ความสะดวกและความพอใจ นอกจากนั้นบางที่ก็มีนักเลง คนเมาสุราขึ้นรถแล้วพูดกันไม่รู้เรื่อง ไม่ยอมจ่ายค่าโดยสาร จึงเกิดการวิวาทหุบตีจนมีเรื่องเคียดแค้นถึงคนตระเวนอยู่เนื่อง ๆ บางรายก็เกิดเป็นคดีความฟ้องร้องถึงศาล ประกอบกับผู้ลากรถก็ไม่มีข้อบังคับแต่อย่างใด เช่น การแต่งกาย บางก็ไม่สวมเสื้อ สวมรองเท้า ซึ่งเป็นที่อัปยศแก่ชาวต่างประเทศ และรถบางคนก็ไม่แข็งแรง ลาก ๆ ไปขึ้นส่วนก็หลุดออกมาหรือตัวถังแยกหลุดออกเป็นเหตุให้คนโดยสารได้รับอันตราย และกีดขวางทางจราจร เป็นต้น^๒

จะเห็นว่าการจราจรไปมาบนท้องถนนในกรุงเทพฯ ในสมัยนั้นเป็นที่น่ากลัวอันตรายเกิดขึ้นกับผู้ใช้งาน ทั้งคนที่เดินถนน ยานพาหนะที่เดินไปมาอย่างมาก ตลอดเวลาจนต้องออกประกาศ

^๑ สงวน อ้นคง สิ่งแรกในเมืองไทย หน้า ๙.

^๒ ฎ. หน้า ๑๐.

ห้ามเด็กออกมาเดินเล่นกีดขวางทางเดินไปมาบนท้องถนน ถ้าพบเห็นก็ให้ทหาร นายอำเภอ
 โปлиц จับเอาตัวไปไว้ที่โรงโปлицหรือโรงทหาร แล้วเรียกให้บิดามารดา ผู้ปกครอง นายเงิน
 มารับตัวเอาไป ในขณะเดียวกันกฎหมายโปлицก็ได้มีข้อกำหนดให้โปлицคอยดูแลการสัญจรไปมา
 บนท้องถนน ว่าผู้ใดมีรถมีเกวียน มีล้อลาก ที่ใช้ลากไปมาบนท้องถนน จะหยุดพักหรือชนของขึ้น
 ลงก็ให้จอดหลีกเลี่ยงเสียก่อน เพื่อไม่ให้กีดขวางทางพาหนะอื่น ๆ ถ้าใครฝ่าฝืนให้ปรับทันที
 ๑๐ บาท แล้วให้เอาไปจอดในที่ ๆ ไม่กีดขวางทางไปมา หากใครจะหักขั้บรถม้า ชีม้าบน
 ท้องถนน ก็ให้แจ้งตโปлицเสียก่อน ถ้าเป็นในเวลากลางคืนก็ต้องจุดโคมไฟติดยานพาหนะ
 หรือมีกระพรวนผูกคอสัตว์ที่ใช้ลากพาหนะนั้นเป็นสำคัญ^๒ พร้อมกับกำชับให้โปлицคอยดูแลคนเดิน
 ไปมาบนถนนด้วย เช่น จะต้อง นุ่งห่มเสื้อผ้าให้เรียบร้อย ป้องกันไม่ให้เด็กชอหวาน คนพิการ
 หรือสัตว์เลี้ยงออกมาเดินกีดขวางทางจราจร ตลอดจนถึงการดูแลความสะอาดบนท้องถนนด้วย
 เพื่อไม่ให้เป็นที่อับอายแก่ชาวต่างประเทศ^๓ จากกฎหมายโปлиц ๕๓ ข้อ ได้มีข้อกำหนด
 การใช้นวนว่า

“...ถ้าผู้ใดขึ้นม้า, ขึ้นรถ, ขึ้นเกวียน, ขึ้นล้อ, ถ้าจะแบกของแลหาบหาม
 ไปมา ถ้าผู้หนึ่งไป, ผู้หนึ่งมา เห็นกันแต่ไกลให้หลีกเลี่ยงกันข้างซ้ายมือของตัวทั้ง ๒
 ฝ่าย ข้างผู้ทีไปแลผู้ทีมา ถ้าผู้หนึ่งไปข้างซ้ายของตัว, ผู้หนึ่งไปข้างขวามือของ
 ตัว, รถม้าพอเกวียนโค่นกันแต่, หักจะตัดสินให้ผู้ไปข้างซ้ายมือนั้นชนะฝ่ายเดียว
 ถ้าผู้หลักไปข้างขวามือจะแตกหักยับเยินมาก ผู้ทีหลักไปทางซ้ายมือนั้นโค่นไม่แตก
 หักสิ่งใด ผู้ทีหลักไปข้างซ้ายมือ, นั้นไม่ตองโทษคำสั่งไร เพราะผู้ทีหลักไปข้าง
 ขวามือ ทำผิดกฎหมาย ถ้ารถม้าเกวียน พ้อจะโค่นกันถึงตาย, ผู้ทีหลักไปซ้ายมือ
 โคนผู้หลักไปข้างขวามือตาย, ผู้โค่นตองเสียค่าปลุกตัวเผ่าผีไทแก่ผู้ตาย, แต่ไม่มี
 โทษสิ่งไร ถ้าผู้ทีหลักไปข้างขวามือ, โคนผู้ทีหลักไปข้างซ้ายมือตาย, ตองเสียค่า
 ปลุกตัวเผ่าผี แลเบี้ยปรับใหม่ แล้วให้มีโทษหลวงตามพระราชกำหนดกฎหมาย

กฎหมายโปлиц ๕๓ ข้อ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒ วันอาทิตย์, กันยายน

จ.ศ. ๑๒๓๗ (พ.ศ. ๒๔๑๘) หน้า ๑๖๑.

๒๓. หน้า ๑๖๓.

เหมือนหนึ่งผู้ที่แกล้งฆ่าคนตาย ถ้ามีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใด ที่จะหลีกเลี่ยง
 ข้างซ้ายมือของตัวไม่ได้ ก็ให้รองบอกกันแต่ไกล อย่าให้หนึ่งเสียใหญ่ที่
 ไม่ก็ขว้างหลักไป อย่าให้โดนกันใด ถ้าคนเดินตามถนนให้เดินริมถนน
 ข้างซ้ายมือของตัว อย่าให้เดินออกมากลางถนน ก็ขว้างทางรถทางมา
 ถ้าเดินออกมากลางที่ทางรถทางมา ถ้ารถมาเดินออกมากลางถนน ผู้นั้น
 เจ็บก็เจ็บ เปลา ๆ จะเอาโทษแก่ผู้ใดไม่ได้ ถ้าผู้ขี่รถขี่มา ขับรถขี่มา
 ไปโดนผู้ที่เดินริมถนน เจ็บป่วยจะปรับไหม ผู้ที่ขี่รถ ขับมาไปโดนผู้นั้น
 ความบาดเจ็บมากแล่นอยถารถมาโดนคนที่เดินริมถนนถึงตาย จะปรับไหม
 เจ้าของมาเจ้าของรถให้เสียเบี้ยปลุกตัวเผาผีให้แก่ผู้ตาย แล้วให้มีโทษ
 ความพระราชกำหนดกฎหมาย ถ้าคนเดินจะข้ามถนนไป ให้คอยดูมาตุรถ
 วางจึงข้ามไป...."

แม้จะมีข้อบังคับว่าด้วยการใช้รถใช้ถนน หรือการสัญจรไปมาบนท้องถนน แต่อุบัติเหตุ
 บนท้องถนนก็ยังมิได้อยู่เสมอ และใน พ.ศ. ๒๔๓๐ ได้เปิดอนุญาตให้รถรางขึ้นในเขตพระนครโดย
 อังกฤษชื่อ อัลเฟรด ยอนลอบเตอร์เอฟอ้ายเวซ และอัลเครีย ดูเปลซิก เกริชลิว (พระยา
 ชลยุทธโยธิน) โดยเปิดการเดินรถรางภายในเขตพระนคร ๗ สาย ดังนี้

- สายที่ ๑ ตั้งแต่บางคอแหลม มาทางถนนเจริญกรุง จนถึงศาลต่างประเทศ
- สายที่ ๒ ตั้งแต่ศาลาแดง ท่าบลสระปทุม มาตามถนนบำรุงเมืองจนถึงสนามไชย
- สายที่ ๓ ตั้งแต่แห่งหนึ่งในถนนเจริญกรุง ท่าบลบางรักข้างหลังบ้านกงสุล
 ฝรั่งเศส มาตามทางแยกของถนนเจริญที่เรียกว่าถนนสี่ลม จนถึงหน้า
 ศาลาแดงท่าบลวัวลำพอง
- สายที่ ๔ ตั้งแต่ท่าบลถนนเจริญกรุงที่เรียกว่าสามแยก ตลอดไปตามทางแยกของ
 ถนนเจริญกรุง ที่เรียกว่าถนนวัวลำพอง จนถึงเลี้ยวที่สะพานข้ามคลอง
 ผดุงกรุงเกษม ต่อไปตามถนนแลข้ามสะพาน คลองมหานาค จนถึง
 ท่าบลแห่งหนึ่งตรงหน้าคลองเปรมประชากร

กฎหมายโปลิศ ๕๓ ข้อ" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒ วันอาทิตย์ กันยายน

- สายที่ ๕ ตั้งแต่สะพานมอญ ถนนเจริญกรุง ไปริมคลองหลอดด้านตะวันออก
เลี้ยวสะพานวัดบุญศิริหรือมาตยารามไปตามถนนหน้าศาลสถิตย์ยุติธรรม
ข้ามเหนือ จนถึงมุมวังหน้าทิศตะวันออกเฉียงใต้ต่อกันกับสายที่ ๖
- สายที่ ๖ ตั้งแต่ศาลต่างประเทศไปตามถนนข้ามกำแพงเมือง ถึงที่เลี้ยวตำบล
ท่าช้างวังหน้าทิศตะวันออกเฉียงใต้ต่อกันกับสายที่ ๖
- สายที่ ๗ ตั้งแต่ตำบลถนนเทพาป้อมมีเสื่อมาตามถนนข้างกำแพงเมือง แลเพื่อจนคร
จนถึงตำบลถนนหน้าวัดบวรนิเวศน์ไปบรรจบกับสายที่ ๖

การที่มรดกรางเพิ่มขึ้นมาอีกได้เพิ่มภาระของโปลิศมากขึ้น นอกเหนือไปจากปัญหารถลากที่มีอยู่
ก็ยังมีคนคอยกลั่นแกล้ง บริษัทเดินรถราง เช่น ทำร้ายคนขับรถ คนโดยสารโดยใช้ไม้หรือก้อนหิน
ขว้างปา บางทีก็เอาก้อนหินไปวางไว้บนรางก่อให้เกิดอุบัติเหตุ จนมีการฟ้องร้องไปยังกองโปลิศ
อยู่เสมอๆ และยังเกิดอุบัติเหตุ รถรางชนคนเดินถนน รถลาก หรือคนตกรถราง เพราะเหตุที่เป็น
ของใหม่คนไม่คุ้นเคยและความประมาทของคนขับรถคนโดยสารเอง จึงทำให้ปัญหาการจราจรได้เพิ่ม
ขึ้นทุกปี จนเกินกำลังของโปลิศที่ต้องทำหน้าที่ทั้งดูแลตรวจตราความสงบเรียบร้อยในท้องที่และยังต้อง
ดูแลการจราจรบนท้องถนนด้วย เพราะยังไม่มีเจ้าพนักงานจราจรโดยเฉพาะ อุบัติเหตุรถทับ รถชน
กัน และคดีความเกี่ยวกับการจราจร จึงเกิดอยู่เสมอ กังจะเห็นจากรายงานกรมกองตระเวนในปี
ร.ศ. ๑๑๘ ได้มีคนถูกรถทับ รถชนตายถึง ๕ คน และคนบาดเจ็บอีกจำนวนมาก^๑ ดังนั้น
กรมกองตระเวนจึงได้เสนอขอให้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยรถเขารถลาก ขอลำ การขี่มาด้วย
ความเร็วเกินไป เพราะเหตุว่าในตอนนั้น ชีวิตของคนเดินถนนมีอันตรายมาก ซึ่งส่วนใหญ่เกิดอุบัติเหตุ

^๑ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาคที่ ๓ ตอน ๑ หน้า ๒๒ - ๒๐.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ ต ๒๓.๕ ที่ ๒๓/๕ มีสเตอร์อาเชอ ผู้ว่าการแท่นกงสุลเยเนราล
เคนมาร์กกราบทูลกรมหลวงเทเวธวัชรโรประการ วันที่ ๑ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖.

^๓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอก และแผนกรักษา
การทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๘ หน้า ๑๐๐.

ก็มาจากการประมาณของคนขับรถ คนขี่ม้านี้เอง เนื่องจากไม่มีคนตระเวนคอยดูแลการจราจร
ไปมาและไม่มีข้อบังคับสำหรับคนขับรถ คนขี่ม้า บนท้องถนน จึงจะเห็นจากข้อความตอนหนึ่งของ
รายงานกรมกองตระเวนกล่าวว่

"...ถ้าไม่ได้ออกพระราชบัญญัติ บังคับให้รถรางเดินช้าลงกว่านี้อีก กับจัด
หุ้รถให้เรียบรอย แลทั้งให้พระราชบัญญัติรถเขาและรถลากแล้ว ชีวิตของ
ผู้โดยสารก็คงอยู่ในมือของพวกนี้เสมอไป การขับรถในถนนกรุงเทพฯ ก็คง
เป็นพื้นรกๆที่สุด ที่ให้พระราชบัญญัติเช่นนี้ไซ้ แต่จัดคนให้เรียบรอยและป้องกัน
เอกซิเค้นถนนลงเท่านั้น แต่เป็นทางให้เกิดประโยชน์แก่รัฐบาล ซึ่งจะได้อะไร
เงินนั้นซ่อมถนนและคาโคมไฟ..."

การเกิดอุบัติเหตุเกิดขึ้นบนท้องถนนอยู่เสมอ ๆ จึงได้มีข้อบังคับออกมาบังคับคนขับรถราง
ให้ช้าลง และจัดการหุ้รถให้ปลอดภัยขึ้น โดยเฉพาะรถลากที่ก่ออุบัติเหตุชื้อนบ่อยที่สุด ดังนั้น
ใน ร.ศ. ๑๒๐ จึงได้ขอประกาศใช้พระราชบัญญัติรถลาก เพื่อควบคุมบรรการรถลากในกรุงเทพฯ
ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดในบรรดาพาหนะอื่น ๆ ที่เดินบนท้องถนนและก่ออันตรายอยู่เสมอ ๆ ดังข้อความ
ในพระราชบัญญัติไ้กล่าวว่

"....กรุงเทพมหานครในทุกวันนี้ มีรถลากสำหรับรับจ้างคนโดยสารและบันทุก
ของเดินในถนน ทั่วขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่รถที่ขึ้นนั้นก็แข็งแรงมั่นคงและไม่มีสิ่ง
ป้องกันความอันตรายของผู้โดยสารกันทั้งไม่สะอาดเรียบรอย ตลอดไปจนถึงคนลาก
รถควย บอมเป็นที่รังเกียจและรำคาญ แก่ผู้ที่ขึ้นรถนั้น บางทีก็รับคนโดยสารหรือ
รับบันทุกสิ่งของ ที่มากหรือเกินอัตราเกินกำลัง ที่รถพาไปไ้ จนเป็นเหตุให้เกิด
อันตรายแก่คนโดยสารและคนเดินทางกับทั้งรถ และไม่เป็นความระเบียบเรียบรอย

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๘ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นในชั้นนอก และ
รถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๙ ตอน ๒ หน้า ๑๐๖.

ในท้องถิ่นอีกด้วย สมควรจะต้องมีพระราชบัญญัติสำหรับบังคับตรวจตรา
การไชรถลากเพื่อให้จัดระเบียบและป้องกันความอันตรายของผู้ไชรถและ
คนที่เดินทางให้เป็นคุณประโยชน์แก่มหาชน และเป็นการเรียบร้อยใน
ท้องถิ่นสืบไป..."^๑

พระราชบัญญัติฉบับนี้ในระยะแรกได้รับการชักชวนจากกงสุลฝรั่งเศสและอังกฤษ
อย่างมาก เพราะไปกระทบกระเทือนผลประโยชน์ของคนในบังคับที่มีกิจการรถลากให้เช่า
ทั้งนี้เนื่องจากมีข้อบังคับกำหนดเครื่องแต่งกายคนลากรถ คุณภาพของรถ ฯลฯ แต่ในที่สุดก็ให้
ประกาศใช้ใน พ.ศ. ๒๔๔๕ (ร.ศ. ๑๒๑) เพราะเห็นว่าเหลือกงสุลฝรั่งเศสเพียงชาติเดียว
ที่ไม่ยอมรับพระราชบัญญัติฉบับนี้ * ตามพระราชหัตถเลขาที่ทรงมีมาถึงกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ ลง
วันที่ ๑ กันยายน ร.ศ. ๑๒๑^๒ การที่ให้มีพระราชบัญญัติรถลากประกาศออกมาในตัวเอง
ปรากฏว่าไคลศภาวะของกองตระเวนเกี่ยวกับการจราจรบนท้องถนนไปอย่างมาก เพราะการ
สัญจรไปมาไม่ความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น

ในขณะที่เดียวกันที่ได้แก้ปัญหารถลากก็ก่อให้เกิดอุบัติเหตุบนท้องถนนให้ลดลงไป ก็ได้มี
ปัญหาเกี่ยวกับรถยนต์เข้ามาแทน ซึ่งได้เริ่มนำเข้ามาใช้ในเมืองไทยประมาณ ร.ศ. ๑๒๐ ใน
หมู่เจ้านายพระราชวงศ์และบรรดาผู้มีฐานะดี ต่อมาได้เป็นที่แพร่หลายกันไปอย่างกว้างขวาง
เพราะเห็นว่าเป็นการสะดวกในการไปมา มีที่นั่งสง่าสมเกียรติ ไม่ต้องไปเบียดเสียดคักเบียด
กันบนรถราง รถม้า หรือนั่งรถลาก ที่ไม่อาจจะมีความสะดวก ความสะอาด และเสี่ยงต่ออันตราย
ดังนั้นจึงได้มีการสั่งซื้อรถยนต์เข้ามาใช้กันจำนวนมากถึงกับการจราจรบนท้องถนนเจริญกรุงที่นับว่า

* เพราะในขณะนั้นไทยเสียเอกราชทางการศาลให้กงสุลต่างประเทศ การที่จะประกาศ
ใช้พระราชบัญญัติกฎหมาย ข้อบังคับใดที่มีข้อความเกี่ยวข้องกับคนในบังคับต่างประเทศ โดยเฉพาะ
บาทหลวงไทย จะต้องขอความเห็นชอบ หรือได้รับการยอมรับจากกงสุลของประเทศต่าง ๆ เสียก่อน
เพื่อผลในการใช้บังคับ

^๑ "พระราชบัญญัติรถลาก" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๕ วันที่ ๖ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๐
หน้า ๘๗๖.

^๒ พลภู อังกินันท์ บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัว ปรินิพนธ์ หน้า ๘๒.

กว้างใหญ่คับแคบลงไปอย่างมาก ประกอบกับมีคนสั่งซื้อรถยนต์แบบรถ "บัส" (Bus) เข้ามาเป็นรถโดยสารประจำทางด้วย การจราจรบนท้องถนนในกรุงเทพฯ จึงคับคั่งยิ่งขึ้น เพราะเหตุที่มีรถสวนกันไปมาอย่างไม่เป็นระเบียบ ใครอยากจะหลีกเลี่ยงไปทางไหนก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ สุดแต่ความสะดวก เป็นเหตุให้เกิดอุบัติเหตุจากรถต่าง ๆ บนท้องถนนอยู่เสมอ ทั้งผู้ขับขี่บางคนอยากจะทำผิดตรงจุดไหนก็ผิด บางคนก็ยังไม่ชำนาญในการขับขี่ แต่ด้วยความอยากอวดอยากแสดงความสามารถก็นำเอารถออกมาวิ่งในถนน ก่อให้เกิดรถชนกันอยู่เนือง ๆ ทั้งจากรถลาก รถยนต์ รถราง รถมาและคนเดินถนน^๒ ดังนั้นต่อมากรมกองตระเวนจึงได้มีประกาศห้ามรถลากไม่ให้เดินในท้องถนนบางสายที่มีการจราจรคับคั่ง เพราะกลัวอันตรายอุบัติเหตุจากรถยนต์ รถมา เช่น ถนนสราญรมย์ ที่มีผู้มีฐานะดี ชำราชากรชั้นสูง ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่และมีรถยนต์ใช้เป็นจำนวนมาก เพราะพวกเงินลากรถมักจะไม่ระมัดระวังในการลากรถ - และวิ่งไปอย่างช้า

แม้จะมีการแก้ไขปัญหการจราจรเสมอมา การเกิดอุบัติเหตุที่มาจากการใช้ถนนก็ยังไม่ได้ลดลงเลย จะเห็นจากรายงานของกรมกองตระเวนใน ร.ศ. ๑๒๖ ว่า เกิดอุบัติเหตุคนถูกรถมา รถราง รถยนต์ ชน มีจำนวนมากเป็นสถิติความถึง ๔๔ เรื่อง มีคนบาดเจ็บจากถูกรถชน ๕๖ คน (ถูกรถยนต์ชน ๒๑ คน รถราง ๒๑ คน) ทั้งหมดนี้ถึงแก่ความตายไป ๗ คน จากการถูกรถยนต์ทับ ๓ คน ถูกรถรางชน ๔ คน โดยสาเหตุของอุบัติเหตุส่วนใหญ่นั้น มาจากความประมาทของคนขับรถ คนขับไม่มีความชำนาญพอ รวมทั้งความง้อเซลา ความประมาทเลินเล่อของเงินลากรถ ที่มีก๊อเอความเคยชินในการลากถนนไปในกลางถนนใหญ่เหมือนกับที่เคยเดินบนทางเท้า และคนที่พิการหูหนวกตาบอด เมาสูรา ยามีน หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง^๓

^๑ สงวน อ้นคง สิ่งแรกในเมืองไทย หน้า ๑๑๔

^๒ ๒๒.

^๓ ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๘.๑/๓๗๘ ที่ ๑, ๑๕ หนังสือราชการกระทรวงวังถึงพระยาอินทราธิบดีศรีสุทราครองเมือง วันที่ ๓ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๕.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาไปยังเสนาบดีกระทรวงนครบาล ให้วางข้อกำหนดบทลงโทษคนขี้รถ ที่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุอย่างรุนแรง เพื่อเป็นการลดอุบัติเหตุบนท้องถนนให้ลดน้อยลง คงมีใจความว่า

".... เรื่องคดีจัดการที่จะกำหนดไม่ให้รถรางเดินเร็วไป และจะกวักขันคนขี้รถให้ระมัดระวัง เพื่อให้เหตุการณ์อันตรายแก่ชีวิตมนุษย์น้อยลง วายังกำลังปรึกษากับมิสเตอร์สโตรเบล* และผู้อำนวยการรถรางทั้ง ๒ สายอยู่แล้วนั้นทราบแล้ว.... แต่เรื่องที่รถเดินเร็วทั้บนนั้นรายมาก จำเป็นจะต้องคิดแก้ไขการลงโทษในประเทศยุโรปอยู่ข้างจะแรง ถ้าเป็นรถมอเตอร์เก็บบจะเสียเงินไม่ไค คงจะลงโทษเสียให้ไคที่ลงโทษแรงมากนั้น คนที่ไคแล้วแล้วขี้รถนั้น ส่วนรถรางไม่มีเดินเร็วกวารถมาเลย เดินเหาผีเหาคุนเดินจึงไม่มีเหตุอันตรายอันไค ถ้าเมืองไทยเรายังคงตายอยู่เสมอเช่นนั้นแล้ว ก็จะไม่เป็นมานานเป็นเมืองไคอย่างไร อยางไรคงตองตกลงไมควรจจะยอมละให้เลย...."

แต่อุบัติเหตุที่เกิดจากรถชนนี้ ส่วนมากแล้วคงตระเวนจับไคน้อยมาก เพราะขาดพาหนะติดตามจับกุมและยังต้องมีหน้าที่ตรวจตราดูแลท้องที่ในเขตกว้างขวาง ยังไม่มีคนตระเวนที่ทำหน้าที่เป็นจราจรโดยเฉพาะ เช่น กรณีใน ร.ศ. ๑๒๘ ไคมีรถม้าขับชนคนจิ้งในท้องถนนเจริญกรุงโดยเหตุจากรถม้าไคขับเร็วเกินไป จึงชนกับจิ้งลากรถมาไคเจ็บถึง ๒ คน และรถม้าไคขับหนีไปทางถนนมหาไชย หน้าโรงพิมพ์อ้อมมหัคไทย ไคทั้เอาจิ้งคนหนึ่งมาไคเจ็บ และตายในที่สุดอีกคนหนึ่ง โดยคนตระเวนไม่สามารถไล่จับกุมไคทัน และไม่สามารถจดจำรถม้าคันนั้นไค เหตุการณ์เช่นนี้ไคเกิดขึ้นเป็นประจำจนกลายเป็นธรรมเนียมของบรรดาคนขับรถม้าเมื่อชนคนมาไคเจ็บหรือตาย

* ที่ปรึกษาราชการแผ่นดินทั่วไปในสมัยรัชกาลที่ ๕

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหารราชการแผ่นดิน ภาค ๓ ตอน ๑ หน้า ๑๐๓.

๒. ภาค ๒ หน้า ๓๐๖.

แล้วมักจะหลบหนีทันที เพราะรู้ว่าพลตระเวนไม่สามารถจะติดตามจับได้ทัน ดังนั้นใน ร.ศ. ๑๒๔ กรมกองตระเวนจึงไ้ร้องขอให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติรถยนต์และจดทะเบียนรถเพื่อลดอันตรายอันเกิดจากการขับรถ ซึ่งก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตราขึ้นใช้ในวันที่ ๑๗ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๔ โดยทรงกล่าวว่า

"....ทุกวันนี้ผู้ใช้รถยนต์ที่เรียกกันว่า 'โอโมบิล' ขับไปมาอยู่ตาม ถนนหลวงมากขึ้น สมควรที่จะมีพระราชบัญญัติสำหรับการเดินรถ ขับรถขึ้น ไล่เพื่อป้องกันเหตุอันตรายทาง ฯ..."^๒

สำหรับรถม้าและรถลากนั้นก็ให้มีการจดทะเบียนรถให้เป็นระเบียบ และหาวิธีป้องกันพวก จี้นลากรถไม่ให้ผิดกฎหมายพระราชบัญญัติรถลาก ซึ่งแต่เดิมนั้นสาเหตุที่พวกจี้นทำผิดไปก็เพราะความ ไม่รู้ ไม่เข้าใจในพระราชบัญญัติรถลาก กองตระเวนจึงได้ให้คนตระเวนนำเอาป้ายพระราชบัญญัติ รถลากไปแขวนไว้ตามโรงรถลาก ตามถนนทุกแห่ง และให้มีประกาศเป็นภาษาจีนแนะนำให้พวกจี้น ลากรถให้ลากไปทางซ้ายมือเสมอ เมื่อจี้นลากรถกระทำผิดข้อบังคับ ถูกจับเอาไปขัง คนตระเวน ก็ได้อ่านคำแนะนำชี้แจงเหตุผล อ่านพระราชบัญญัติให้ฟังทุกคน แต่ปรากฏว่าจี้นลากรถไม่มีใครจะ เชื่อฟังกันเลย เพราะเหตุที่พวกจี้นลากรถเปลี่ยนหน้ากันใหม่อยู่เสมอ เจ้าของกิจการรถลากเอง ก็ไม่ได้เลือกตัว คนจี้นคนใดจะเคยทำผิดพระราชบัญญัติรถลาก หรือถูกจับด้วยเหตุผลอะไรมีคุณสมบัติพอจะลากรถหรือไม่ มุ่งแต่จะหาผลประโยชน์จากค่าเช่าแต่อย่างเดียว แม้จี้นลากรถจะถูกจับกุม ประการใด เจ้าของรถจะไม่ยอมเกี่ยวกับของด้วย และคนจี้นลากรถนี้ส่วนใหญ่มักจะเป็นคนชราหรือ เด็กเกินไป บางคนก็มีร่างกายไม่สมบูรณ์ ไม่มีกำลังพอจะลากรถได้^๓ ดังนั้นต่อมาจึงประกาศใช้ ข้อบังคับเกี่ยวกับรถลากโดยกำหนดคุณสมบัติของคนลากรถ ขนาดรถ และคุณภาพของรถไว้โดย

"พระราชบัญญัติรถยนต์" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒๖ วันที่ ๑๐ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๔ หน้า ๕๕.

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๕๔๓ รายงานของมิสเตอร์ลอร์ชัน เสนอต่อ เสนาบดี กระทรวงนครบาล วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๔.

ประกาศใช้ในวันที่ ๑ เมษายน ร.ศ. ๑๒๔ พร้อมกับเรียกบรรดาจีนลากรดให้เอาธมาทาสี
ตรงกันจับคาธาย ยาวประมาณ ๑ ฟุต เนื้อข้อมือซ้าย เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้คน
ลากรด ๆ ไปทางซ้ายอยู่เสมอ

ปัญหาการจราจรนี้แม้จะมีการแก้ไขตลอดมาแต่ว่า การเกิดอุบัติเหตุคือความอันเกิดจาก
การใช้รถใช้ถนน ก็ไม่ไคลคลงเลย เพราะจำนวนยานพาหนะและถนนได้เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว
ทุก ๆ ปี จนกลายเป็นปัญหาสำคัญที่กรมกองตระเวนต้องรับผิดชอบมากขึ้น และกลายเป็นปัญหาที่
มาทดแทน ปัญหาเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตทางการศาล จะเห็นว่าแม้กระทั่งในการดูแลป้องกัน
อุบัติเหตุบนท้องถนนของคนตระเวนในบางครั้งก็ถูกรถชนเอาบาดเจ็บ จนต้องมีการสร้างป้อมสำหรับ
ตำรวจจราจรขึ้นตามแยกของถนน ซึ่งครั้งแรกทำด้วยไม้ แล้วเปลี่ยนเป็นคอนกรีตและเหล็กใน
ภายหลังต่อมา เมื่อขบวนมากขึ้นอีกจึงได้นำเอาสัญญาณไฟมาใช้แทนมาจนปัจจุบัน

— หน้าที่ของกรมกองตระเวนเกี่ยวกับการดับเพลิง

การเกิดเพลิงไหม้ได้ถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างมากมาแต่สมัยโบราณถึงกับต้องนำขึ้น
กราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์เพื่อให้จัดเจ้าพนักงานออกมาช่วยกันดับเพลิง ดังได้กำหนดไว้ในกฎ
มนเฑียรบาลว่า

"...อนึ่งไฟไหม้ ศึกเสือ โคควาย อลระวาค โจรปล้น ทุบสู้พันแย่งกัน
ประการดังนี้ ถ้าพระเจ้าอยู่หัวนั้นหมอยูกี้ ใหญ่ลูกพระบันทมทานโค แดงการ
ดับด้วยประการนั้น..."^๒

ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ก็ยังทรงออกไปควบคุมการดับเพลิง
ด้วยพระองค์เอง และต้องคอยเอาใจใส่ตักเตือนให้ราษฎร พลเมืองให้ระวังเพลิงไหม้อยู่เสมอ

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๒.๒ ที่ ๓๓/๑๘๒๕๖ หนังสือกราบบังคมทูลของเสนาบดีกระทรวง
นครบาล วันที่ ๖ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๔.

^๒กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑ ฉบับจุลศักราช หน้า ๑๑๗.

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการสร้างบ้านเรือนโดยสมัยนั้นส่วนใหญ่สร้างด้วยไม้หรือวัสดุที่ติดไฟได้ง่าย เมื่อเกิดเพลิงไหม้จึงลุกลามไปอย่างรวดเร็วและวิธีดำเนินการดับเพลิงก็ยังไม่วางหนาทันสมัยพอ การที่จะทำการดับไฟให้สงบลงโดยเร็ว จึงต้องอาศัยกำลังคนจำนวนมาก การนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์ให้ออกมาควบคุมการดับเพลิงด้วยพระองค์เองก็เพื่อจะได้อาศัยอำนาจเกณฑ์เอาเจ้าพนักงานบ้านเมือง และราษฎรมาช่วยกันดับเพลิงให้สงบลงโดยเร็ว จนภายหลังได้ถือเป็นพระราชภาระกิจหน้าที่หนึ่งของพระมหากษัตริย์ ดังพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในคราวที่กล่าวว่

".... (กิตฺ) เพลิงไหม้ขึ้นที่ไหน ๆ เมื่อใด ๆ ก็ต้องช่วยกันเองเร็ว ๆ ใจองใด ครั้นจะไม่ไปคอย เห็นว่าไกลหรือลำบาก ผู้คนไม่พร้อมเพรียงไป รานุกรก็จะโทษเอาว่าข้าพเจ้าแก่คร่าครางอนแง่นไม่แข็งแรง เพราะฉะนั้นตอกระวังคอยดับเพลิง...."๑

แม้จะมีการป้องกันและช่วยกันดับเพลิงอย่างรวดเร็ว แต่ทุกครั้งที่เกิดเพลิงไหม้ก็มักจะลุกลามไปอย่างรวดเร็ว เป็นอาณาเขตกว้างขวางเพราะขาดเครื่องมือดับเพลิง ถึงจะมีเครื่องสูบน้ำก็นำมาใช้ไม่ได้ไม่นาน เพราะขาดการดูแลรักษา เครื่องสูบน้ำจึงเสียใช้การไม่ได้ เช่น สายสูบน้ำขาด เครื่องสูบน้ำเป็นสนิม เป็นต้น โดยเฉพาะในเขตที่มีบ้านเรือนตั้งอยู่หนาแน่น การดับเพลิงแทบจะไม่ได้ผลเลย๒

เมื่อได้ตั้งกองโปลิศขึ้น และประกาศใช้กฎหมายโปลิศ ได้มีข้อบังคับกำหนดให้โปลิศคอยดูแลตักเตือนราษฎรให้ระมัดระวังเพลิงไหม้อยู่เสมอ และถ้าเกิดเพลิงไหม้ขึ้นในที่ใด ในท้องที่โปลิศรักษาการหรือไม่ใช้ก็ดี โปลิศจะต้องไปช่วยดับไฟและคอยระวังทรัพย์สินของของผู้นถูกไฟไหม้

๑ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขารัชกาลที่ ๔

เล่ม ๓ จดหมายฉบับที่ ๒๐ พระราชหัตถเลขาถึงพระยามนตรีศรีสุริยวงศ์และเจ้าหมื่นสรวง เพชรภักดี หน้า ๒๕ - ๒๖.

บ้านเรือน เพื่อไม่ให้เกิดการปล้นชิงทรัพย์กันในระหว่างเหตุการณ์ชุมนุม^๑ ทั้งนี้เพราะในสมัย
รัชกาลที่ ๔ และ ๕ นั้น มักเกิดไฟไหม้ขึ้นเนื่อง ๆ โดยเฉพาะการลอบวางเพลิงเพื่อหวังปล้น
เอาทรัพย์สิน จนต้องมีประกาศให้ราษฎรพลเมืองคอยระวังการลอบวางเพลิง และมีประกาศ
ห้ามมิให้คนที่ไปช่วยดับเพลิงถืออาวุธไปด้วย เพราะเกรงว่าอาจจะไปปล้นชิงเอาทรัพย์สินในขณะที่
เพลิงไหม้ได้^๒ ในขณะนั้นหน้าที่ในการดับเพลิงโดยตรง เข้าใจว่าจะเป็นหน้าที่ของทหารเพราะ
เหตุว่าได้มีการตั้ง "ทหารกรมดับเพลิง" ขึ้นและได้มีการฝึกทหาร สำหรับเป็นพนักงานดับเพลิง
พร้อมกับมีข้อบังคับสำหรับพนักงานดับเพลิง^๓ สำหรับโปลิศนั้นเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือและคอยดูแล
ทรัพย์สินของราษฎร ซึ่งขณะนั้นในกรุงเทพฯ ในเขตกำแพงพระนครก็มีทหารช่วยรักษาการอยู่ จึงไม่
เป็นการลำบากในการที่จะขอความช่วยเหลือจากทหาร เพราะทางก็มีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันอยู่แล้ว

ใน พ.ศ. ๒๔๓๑ เมื่อได้ถอนทหารที่รักษาการในท้องที่เขตกำแพงพระนครออกไป แล้ว
ให้กรมกองตระเวนรับหน้าที่รักษาการแทนเพียงกรมเดียวทั่วกรุงเทพฯ หน้าที่การดับเพลิงในพระนคร
จึงได้โอนมาให้กองตระเวนด้วย แลว่าถ้าเกิดเพลิงไหม้ใหญ่ จนเกินกำลังกองตระเวนจะดับได้ทัน
ก็ให้ไปขอความช่วยเหลือจากกรมทหาร ดังนั้นเมื่อมีการจัดการปรับปรุงกรมกองตระเวนใน ร.ศ.
๑๐๕ จึงได้มีการปรับปรุงหาวิธีป้องกันเพลิงไหม้ให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยจัดให้โรงพักกองตระเวน
ในท้องที่ทุก ๆ ตำบล มีเครื่องมือดับเพลิง ได้แก่ ขวาน ขอสักเครื่องสำหรับรื้อเรือนเวลาเพลิง
ไหม้ กระจบองน้ำ สำหรับเครื่องสูบน้ำให้ประจำอยู่ตามโรงพักเฉพาะที่อยู่ในท้องที่มีบ้านเรือน

^๑กฎหมาย โปลิศ ๕๓ ข้อ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒ วันอาทิตย์ กันยายน

จ.ศ. ๑๒๓๗ (พ.ศ. ๒๔๑๘) หน้า ๑๕๔.

^๒"ประกาศให้ระวังเพลิงไหม้ พ.ศ. ๒๓๙๓" จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ
ประจักษ์ประกาศ รัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๐๔ หน้า ๘๓.

^๓ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓ วันอาทิตย์ มิถุนายน จ.ศ. ๑๒๓๘ หน้า ๕๓.

ตั้งอยู่หนาแน่น กับเป็นทองที่หุ้มโรงจากบ้านเรือนสร้างด้วยวัสดุติดไฟง่าย อันทำให้เกิดเพลิงไหม้บ่อย ๆ แต่ก็มีปัญหาทางเค้นไปมาในตำบลทองที่คับแคบ การลากเครื่องสูบน้ำเข้าออกลำบากและท่อน้ำที่ตั้งอยู่ริมถนนยังไม่มี ถึงจะเอาสูบเข้าไปถึงหน้าไคยาบ จึงให้โรงพักในทองที่นั้นมีถังน้ำไว้มาก ๆ เฝ้าจำนวนคนที่รักษาทองที่ เมื่อเกิดเพลิงไหม้ขึ้นที่ใดจะได้ให้คนตระเวนทุกคนในโรงพักไปช่วยกันดับเพลิงโดยอาศัยน้ำตักเอาตามลำคลอง บ่อน้ำ สงทอ ๆ กัน ซึ่งได้ผลมากกว่าการใช้เครื่องสูบน้ำ ที่เหมาะเฉพาะในที่ ๆ มีถนนใหญ่สามารถลาก เครื่องสูบน้ำไปมาได้ง่าย *

สำหรับคนตระเวนที่รักษาทองที่นี้ เมื่อเพลิงไหม้ขึ้นในทองที่ใดคนตระเวนอยู่ก็ให้เป่านกหวีดเป็นสัญญาณเสียงถี่ ๆ โดยเร็ว แจ้งให้คนตระเวนที่อยู่ใกล้เคียงมาช่วยกันดับทันทีแล้วแบ่งกำลังส่วนหนึ่งไปแจ้งเหตุที่โรงพัก อีกส่วนหนึ่งไปช่วยกันดับเพลิง รวมทั้งคนตระเวนรักษาทองที่ โดยเลือกหาที่แห่งใดแห่งหนึ่งที่เห็นว่าไฟไหม้ไปไม่ถึง เก็บเอาทรัพย์สินของราษฎรมารักษาไว้ ป้องกันไม่ให้เกิดการปล้นชิงลักขโมยทรัพย์สินในขณะที่เกิดเพลิงไหม้^๒ ซึ่งปรากฏว่าในระยะ ร.ศ. ๑๑๑ - ๑๑๓ ได้เกิดเพลิงไหม้ขึ้นถี่มาก ทั้งจากการวางเพลิงและความประมาทของเจ้าของบ้านเรือน จนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวิตกและมีพระราชหัตถเลขาเตือนมายังกระทรวงนครบาลให้ระวังป้องกันการเกิดเพลิงไหม้ให้เกิดขึ้นขึ้น ก็มีใจความว่า

"....ไฟไหม้เกินปรกตินัก ให้คิดป้องกันโดยอุบายแลกำลังสถานใดสถานหนึ่งหรือป้องกันไม่ให้วอดวายใด ไ้บอกมาให้ทราบ...."^๓

*ใน ร.ศ. ๑๑๐ ได้นำเอาเครื่องไคมาจากกรมยุทธนาธิการมาใช้ลากรดเครื่องสูบน้ำ การขนย้ายจึงสะดวกขึ้น

๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑ ความเห็นที่จะจัดการกรมกองตระเวน ร.ศ. ๑๐๘ วันที่ ๙ กันยายน ร.ศ. ๑๐๙ ขอ ๕๓.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๓ ขอบังคับกรมกองตระเวน ร.ศ. ๑๐๘ ขอ ๒๓.

๓จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขา ที่ทรงบริหารราชการแผ่นดิน ภาค ๓ ตอน ๒ หน้า ๒๘.

และอีกฉบับหนึ่งทรงตีพิมพ์มา ยัง เสนาบดีกระทรวงนครบาลว่า

"...นี่จะสิ้นอำนาจสิ้นกำลัง ที่จะรับไฟไหม้เสียแล้วหรือ ถึง ๓
คืนติดกันมาแล้ว จะคิดอันอย่างไร ถ้าไฟไม่หยุดไหม้แล้วยานอนบาน
เลย ในมาคอกนอนประจำออฟฟิศ จะไต่ลงไปค้ำไคงาย ๆ กว่าจะซา
เรื่องไฟไหม้จึงคอยกลับไป..."^๑

เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะในระหว่าง ร.ศ. ๑๑๑ - ๑๑๕ เป็นระยะที่กรมกองตระเวน
อยู่ในระยะปรับปรุงใหม่ ๆ และกำลังจัดหาวิธีดำเนินการป้องกันไฟไหม้ เครื่องมือดับเพลิง
เจ้าพนักงานดับเพลิงยังไม่พร้อมเฟื่อง การดับเพลิงจึงดำเนินไปอย่างไม่ได้ผลเต็มที่นัก แต่
กระทรวงนครบาลก็ได้เร่งรัด หาวิธีที่จะป้องกันและระงับเพลิงไหม้ โดยการส่งผู้ถูกจับ สงสัย
ว่าจะเป็นผู้วางเพลิง หรือผู้เป็นต้นเหตุการเกิดเพลิงไหม้ ส่งศาลสถิตยยุติธรรมให้เร่งตัดสินคดี
โดยเร็ว และให้ลงโทษอย่างหนัก^๒ ถึงกระนั้นก็ยังเกิดเพลิงไหม้อยู่เรื่อย ๆ เช่นใน ร.ศ. ๑๑๓
ได้เกิดเพลิงไหม้ครั้งใหญ่ถึง ๒ ครั้ง ครั้งแรกไฟไหม้บ้านเรือนถึง ๔๖ หลังคา ครั้งที่ ๒
เกิดเพลิงไหม้ที่สำเพ็งไฟไหม้ไปอีก ๔๑ หลังคา ทั้งนี้ก็เพราะการป้องกันและการดับเพลิงใน
ท้องที่เขตนอกกำแพงพระนครแทบไม่มีเลย เนื่องจากการจัดการป้องกันและการดับเพลิงยังจัดขึ้น
ไม่เรียบร้อย บ้านเรือนส่วนใหญ่ก็สร้างด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงจาก และเต็มไปด้วยเชื้อเพลิง
กองตระเวนประจำท้องที่เองก็มีเครื่องสูบน้ำเล็ก ๆ เพียง ๒ - ๓ เครื่อง ซึ่งแทบไม่มีคุณสมบัติ
แต่อย่างใด เมื่อเกิดเพลิงไหม้ใหญ่ นอกจากจะขอความช่วยเหลือจากกรมดับเพลิงของทหารบก
ทหารเรือแล้วก็ไม่มีที่ไหนอีกเลย ซึ่งไม่แต่จะขาดเครื่องมือดับเพลิงเท่านั้น ท้องที่เหล่านั้นยังมีปัญหา
ตรอกซอย ถนน คับแคบไม่สามารถลากเอาสูบน้ำเข้าไปได้ และบางแห่งก็ไม่มีน้ำ^๓

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประทุมพรรษราชันถลเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๓ ตอน ๒ หน้า ๒๓๐.

^๒ ฎ. ๓๑.

^๓ ถ.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๖/๔ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและ
แผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๓ ตอน ๒ หน้า ๑๐๐.

ภายหลังที่เกิดเพลิงไหม้ครั้งใหญ่ใน ร.ศ. ๑๑๗ แล้ว กระทรวงนครบาลจึงได้ให้กรมกองตระเวนคิดหาวิธีป้องกันเพลิงไหม้ สำหรับตำบล หมู่บ้าน ขึ้นและให้ทำถนนทางเข้าออกให้กว้างขวางขึ้น ตำบลใดที่ไม่มีลำคลองก็ให้โรงพักกองตระเวนเมื่อดึงน้ำจำนวนมาก ๆ ชูคอบน้ำขึ้นในตำบลและจัดตั้งกองดับเพลิงให้มีเครื่องสูบน้ำแรงไฟฟ้า พร้อมกับสร้างหอสูงสำหรับกองดับเพลิง สังเกตการณ์ และแนะนำหมู่พวกโรงสี ห้างร้าน บริษัทใหญ่ ๆ ให้ตั้งกองดับเพลิงของตนเองขึ้น ส่วนทางกรมกองตระเวนก็ได้จัดซื้อเครื่องสูบน้ำเทียมรถมาเพิ่มขึ้น^{*} ในท้องที่เป็นโรงแถวทำควยไม้ ซึ่งนิยมปลูกกันมากขึ้นทุกวัน ๆ อันเป็นสิ่งก่อสร้างง่ายต่อการติดไฟอย่างมาก และยังลุกลามไปอย่างรวดเร็วจนดับไม่ทัน ก็ให้มีเครื่องสูบน้ำประจำโรงพักเพิ่มขึ้น พร้อมกับกวาดขันให้คนตระเวนหมั่นดูแลป้องกันเพลิงไหม้ให้เข้มงวดขึ้นกว่าเดิม ขณะเดียวกันก็ขอความร่วมมือไปยังพระยาชลยุทธ เจ้ากรมทหารเรือให้จัดตั้งกองทหารเรือดับเพลิงขึ้นมาช่วยเหลืออีกกองหนึ่ง และเร่งให้ทำการชูก่อตามริมถนนให้เป็นทวนกันน้ำเพิ่มมากขึ้นในเขตกรุงเทพฯ^๒ * ซึ่งการจัดการป้องกันเพลิงไหม้ และระงับเพลิงครั้งนี้เป็นผลให้การเกิดเพลิงไหม้น้อยลงแต่การระงับเพลิงไหม้ยังไม่ดีเท่าที่ควร ดังจะเห็นจากพระราชหัตถเลขา ทรงมีมาถึงกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ ใน ร.ศ. ๑๑๘ กล่าวว่า

* ขณะนี้แม้กองทหารดับเพลิงของกรมทหารบก ซึ่งมีมื่นสรรเพชภักดี เป็นผู้บังคับการตั้งอยู่ที่สวนสราญรมย์ ฝ่ายทหารเรือมีเจ้ากรมพระตำรวจใหญ่เป็นผู้บังคับการตั้งอยู่ที่ใกล้พระราชวังติด ส่วนกองดับเพลิงกรมทหารบก แม้จะหมั่นหาที่ในการรักษาท้องที่ในพระนครมาแต่ ร.ศ. ๒๔๓๑ ก็ยังออกช่วยเหลือกองตระเวนดับเพลิงอยู่เสมอ โดยเฉพาะในหน้าแล้ง ที่มักเกิดเพลิงไหม้น้อยครั้งกว่าในฤดูอื่น

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๘ รายงานกรมกองตระเวนแผนกขึ้นใน ขึ้นนอกและแผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๗ ตอน ๒ หน้า ๑๐๐.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑๗๒ สำเนา ๔๓๔๐ พระราชหัตถเลขาถึงกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๒ สิงหาคม ร.ศ. ๑๑๘ และลายพระหัตถ์กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ถึงมิสเตอร์ ยารกิน วันที่ ๑ สิงหาคม ร.ศ. ๑๑๘

"....ตามรายงานเพลิงไหม้ ศ.ก. ๑๑๘ ที่ไต่ถามไปยังกรมสมมตอมรพันธุ์
ลงวันวานนี้ว่า เพลิงไหม้ไหม น้อยกว่า ศ.ก. ๑๑๗ สองครั้ง เพลิงที่ระงับได้
น้อยกว่า ศ.ก. ๑๑๗ ๒๒ ครั้ง ที่ไฟไหม้น้อยลงนั้นก็ แต่ถึงเกิดได้อีกอย่างหนึ่ง
ว่าเพลิงไหม้มากขึ้น ที่ย่นมาฉุอิไทรบคังนี้เป็นการคีนักชออย่าให้จิดเสีย...."

ต่อมาใน ร.ศ. ๑๒๐ กรมกองตระเวนจึงได้เสนอขอซื้อเครื่องสูบน้ำด้วยกำลังไอน้ำ
ซักลากควยรถมา เพิ่มขึ้นและจัดให้มีการฝึกหัดคนตระเวน สำหรับเป็นพนักงานดับเพลิงพร้อมกับ
จ้างชาวยุโรปเข้ามาเป็นช่างดูแลรักษาเครื่องสูบน้ำ^๒ ในเวลาเดียวกันก็ประกาศให้สิ้นบนแกลนที่
จับคนรายลอบวางเพลิงมาส่งกองตระเวนและขอความช่วยเหลือไปยังกรมทหารบก ทหารเรือส่ง
กองสอดแนมคอยจับกุมคนรายที่ลอบวางเพลิงควย ถ้าราษฎรชาวบ้านจับกุมตัวได้ก็ให้นำส่งให้ทหาร
บกทหารเรือ หรือคนตระเวน พร้อมกับประกาศเตือนเจ้าของบ้านเรือนให้ระวังเพลิงไหม้ และให้
ร่วมมือกันสอดแนมระวังการถูกลอบวางเพลิงซึ่งในระบายนั้นเกิดเพลิงไหม้ขึ้นเสมอ ๆ โดยการวาง
เพลิงเพื่อหวังปล้นขโมยทรัพย์สิน^๓ การที่เกิดเพลิงไหม้อยู่เนื่อง ๆ และผู้ที่เป็นต้นเหตุของเพลิง
ส่วนใหญ่ถูกกล่าวตัดสินลงโทษ เหตุการณ์เพลิงไหม้ก็ไม่ไคลคลงไปเลย เพราะเหตุว่ากฎหมาย
ลงโทษ วางโทษแก่ผู้เป็นต้นเพลิงต่ำมาก และยังมีการลดหย่อนผ่อนโทษลงไปอีก บางครั้งเป็นแต่
เพียงการปรับให้เสียค่าอาญาเพลิง * เพียง ๔ - ๖ บาทเท่านั้น ผู้ที่เสียเงินจึงไม่มีใครรู้สึกวาทน

* เป็นเงินที่เรียกเก็บจากผู้เป็นต้นเพลิง เพื่อให้เป็นค่ารางวัลสำหรับผู้จับขึ้น หรือตักลง
แจ้งเหตุเพลิงไหม้ ซึ่งภายหลังให้เลิกเสีย เพราะเกิดความไม่ยุติธรรม มีการโกงกัน

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประจุมพระราชหัตถเลขาที่ทรง
บริหารราชการแผ่นดิน ภาค ๓ ตอน ๒ หน้า ๓๔.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๖/๒๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกขึ้นใน ชั้นนอกและแผนก
รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๐ หน้า ๓๔.

^๓ ประกาศให้สิ้นบนจับผู้รายวางเพลิงและประกาศกระทรวงนครบาล วันที่ ๑๐ มกราคม
ร.ศ. ๑๒๑ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒๔ วันที่ ๒๐ มกราคม ร.ศ. ๑๒๑ หน้า ๑๑๐๐-๑๑๐๑.

ได้รับโทษแต่อย่างใด? ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงมีพระราชดำริส
เกี่ยวกับการดับเพลิงว่า ถ้าเกิดเพลิงไหม้ให้พลตระเวนที่รักษาการในท้องที่ที่เกิดเพลิงไหม้โทรศัพท์
แจ้งเหตุ แล้วเขาช่วยทำการดับเพลิงไปพลางก่อน จนกว่ากองดับเพลิงของกรมทหารบกทหารเรือ
และกรมกองตระเวนไปถึง จึงให้คนตระเวนนั้นแยกไปรักษาทรัพย์สินของผู้ถูกไฟไหม้บ้านเรือนเพราะ
ทรงเห็นว่าในคราวที่เกิดเพลิงไหม้ พระพุทธปรางค์ปราสาทนั้น ได้มีเจ้าหน้าที่หลายฝ่ายเกินไปจน
เกิดซุลมุนวุ่นวาย ทำให้การระงับเพลิงไหม้ได้คล้อยลง และทรงมีพระราชดำริให้มีการฝึกหัด
พนักงานกองตระเวนใหม่มีความชำนาญในการดับเพลิงเพิ่มขึ้น ทั้งให้มีการจัดการปรับปรุงเครื่องมือ
ดับเพลิงให้ครบถ้วน กรมหลวงนเรศวรฤทธิจึงได้นำพระราชดำรินี้ไปหารือปรึกษากับมิสเตอร์
ลอร์วั้นในที่สุดก็ตกลงกัน ให้ทั้งกองดับเพลิงในหลาย ๆ ตำบล ที่สมควรจะตั้งกองดับเพลิงให้ทั่ว
พระนคร จึงลายพระหัตถ์ของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ ทรงกล่าววว่า

"....ข้าพระพุทธเจ้าหาญถวายผู้บังคับการกรมกองตระเวน เหน้ด้วยเกล้า
ว่าสมควรจะจัดกองดับเพลิงใหม่ตั้งอยู่หลาย ๆ ตำบลในท้องที่สมควรจะตั้ง เหมือน
การดับเพลิงในเมืองอื่น ๆ เพราะในพระนครในปัจจุบันนี้มีความเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น
กว่าแต่ก่อน บ้านเรือนที่สร้างขึ้นก็ล้วนแต่ตึกแลเรือนไม้ การดับเพลิงของอาศัย
เครื่องมือเฉพาะสำหรับการจะทำการดับเพลิงใดทันทั่วทั้งที่ดับเพลิงได้โดยไม่ต้องໃ
เครื่องดับมากมายอันใด หรือไม่มีเครื่องดับไฟจะวิ่งหาเอา ณ ที่ใดที่หนึ่งในที่ไกล
ก็ยังมีส่งเข้ามาเป็นเครื่องมือให้พร้อม แลทั้งต้องมีเจ้าพนักงานที่ชำนาญใน
การดับเพลิงด้วย...."๒

ซึ่งความจริงนั้นความคิดที่จะตั้งกองดับเพลิง ประจำตำบลนี้ได้คิดจะจัดตั้งมาตั้งแต่สมัยที่
มิสเตอร์ตรอตเตอร์ ขณะรักษาการแทนมิสเตอร์ลอร์วั้น มาแล้ว โดยคิดที่จะตั้งกองดับเพลิง
ไว้ใน ๒ ตำบล ดังนี้

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดินภาค ๓ ตอน ๒ หน้า ๓๖.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒/๒๓ ที่ ๓๕/๑๒๖๘๓ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวง
นเรศวรฤทธิ วันที่ ๓๐ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๒.

๑. กองดับเพลิงในพระนคร ตั้งที่สี่กั๊ก ถนนเจริญกรุงและถนนบูรพา

๒. กองดับเพลิงนอกพระนคร ตั้งที่ตำบลบางรัก

แต่ความคิดจัดตั้งกองดับเพลิงของมิสเตอร์ครอดเตอร์ ก็ได้เลิกกันไปเพราะวิตกว่าจะหาพนักงานที่ชำนาญการดับเพลิงไม่ได้ ถ้าจะจ้างคนโดยทั่วไป ก็ไม่มีความรู้ความชำนาญและมักไม่ทำงานอยู่ประจำ ผลักเปลี่ยนกันเข้าออกอยู่เสมอ การจะนำเอามาฝึกหัดมิให้มีความชำนาญก็ย่อมจะไม่ได้ผล จนกระทั่งมิสเตอร์ลอร์ดวอล์กกลับมาก็ยังมีความเห็นว่า การตั้งกองดับเพลิงเฉพาะ ๒ ตำบล ตามที่วางแผนไว้จะไม่พอระงับเพลิงไว้ได้ ถ้าหากเกิดเพลิงไหม้ขึ้นพร้อมกัน ๓ - ๔ แห่ง หรือเกิดเพลิงไหม้ใหญ่หลาย ๆ แห่ง ก็ย่อมจะระงับไม่ไหว จึงได้มีความเห็นว่า จะให้ตั้งกองดับเพลิงในท้องที่หลาย ๆ ตำบล ที่มีบ้านเรือนตั้งอยู่หนาแน่น พร้อมกับเสนอให้ใช้เครื่องสูบน้ำขนาดใหญ่ที่มีกำลังสูบน้ำนาทีละ ๒๐๐ แกลลอน แล้วใช้รถม้าที่เทียมควายมาจากออสเตรเลีย มาลากลับ ๆ ละ ๒ ตัว โดยตั้งศูนย์กองดับเพลิงไว้ที่กระทรวงนครบาล^๑ จากการตกลง จึงได้ตั้งกองดับเพลิงไว้ตามตำบลที่เห็นสมควรดังนี้

— ฝ่ายตะวันออกพระนคร

๑. กองดับเพลิงตั้งอยู่ที่ใกล้สามแยกถนนเจริญกรุง

๒. กองดับเพลิงในพระนครตั้งอยู่ที่หน้าวัดชนะสงคราม

๓. กองดับเพลิงนอกพระนครตั้งอยู่ที่บ้านทวาย

แต่ละกองให้เครื่องสูบน้ำแรงไฟฟ้ากองละ ๑ สูบ เครื่องสูบน้ำแรงคน ๑ สูบ รถบรรทุกสายสูบน้ำ ๑ คัน ซึ่งบรรทุกทั้งบันได ขวาน และเครื่องมือใช้ในการดับเพลิงทุกอย่าง

— ฝ่ายตะวันตกพระนคร

๑. กองดับเพลิงตั้งอยู่ที่วัดอรุณ

๒. กองดับเพลิงตั้งอยู่ที่วัดทองนพคุณ

๓. กองคัมเพลิงตั้งอยู่ที่วัดมกุฏกษัตริยาราม

แต่ละกองให้มีผู้สับแรงคนกองละ ๒ เครื่อง พร้อมกับบันไดสายสับและเครื่องมือใช้ในการคัมเพลิง

กองคัมเพลิงที่ตั้งขึ้นนี้ให้มีเจ้ากรมเป็นคนไทย โดยเลือกเอาผู้ที่เข้าใจและชำนาญเกี่ยวกับการคัมเพลิง ซึ่งเลือกมาจากนักเรียนไทยที่ไปเรียนวิชาช่างยนต์มาจากยุโรป ส่วนคนตระเวนคัมเพลิงนั้นคัดเลือกมาจากทหารกรมทหารเรือที่ชำนาญในการคัมเพลิงอยู่แล้ว แต่หากเกิดเพลิงไหม้ใหญ่เกินกำลังกองคัมเพลิงของกองตระเวน ก็ให้แจ้งเหตุขอความช่วยเหลือจากกรมทหารบกทหารเรือทันที และในปีต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้กรมหลวงนครราชสีมา เจ้ากรมสุขาภิบาล ทำการจัดแผนผังพระนครใหม่ โดยให้ตัดถนนไปตามริมแม่น้ำลำคลอง แล้วขยายถนนให้กว้างเป็น ๕ วา ถ้าแห่งใดขยายกว้างกว่านั้นได้ ก็ให้ขยายไปอีก โดยทุกแห่งจะต้องไม่แคบกว่า ๔ วา และห้ามไม่ให้มีสิ่งปลูกสร้างใดเพิ่มขึ้นในเขตที่เกิดไฟไหม้ขึ้นบ่อย ๆ^๒ ตามถนนทุกแห่งนั้นก็โปรดรับสั่งให้กรมกองตระเวนคอยดูแล สอดแนมอย่างใกล้ชิด เกี่ยวกับการเกิดเพลิงไหม้หรือการลอบวางเพลิงมากขึ้นถึงกระนั้นก็ตามแม้จะมีคนตระเวนคอยสอดส่องดูแลอยู่เสมอก็ยังมีการวางเพลิงอยู่เนือง ๆ จากคนร้ายที่หากันในทางวางเพลิง แล้วคอยฉวยโอกาสปล้นเอาทรัพย์สิน ซึ่งคนร้ายเหล่านี้จะร่วมมือกันทำงานเป็นกลุ่ม ๆ^๓ ดังนั้นเมื่อคนตระเวนจับกุมตัวได้ จึงนำตัวส่งให้ศาลพิพากษาลงโทษทันที และให้มีการลงโทษอย่างรุนแรง เพื่อไม่ให้เป็นเยี่ยงอย่างกันต่อไป^๔ ซึ่งผลการระงับปราบปรามในระยะนี้ทำให้ปัญหาการลอบวางเพลิงใกล้คลงไปอย่างมาก ประกอบกับในขณะนั้นได้มีบริษัทประกันภัยจากเพลิงไหม้ตั้งขึ้น บริษัทเหล่านี้ได้เข้าช่วยเหลือกรมกองตระเวนในการป้องกันและระงับเพลิงไหม้

ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๔.๒/๒๓ ที่ ๓๔/๑๒๖๔๓ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงนครสวรรค์ วันที่ ๓๐ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๒.

๒ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหารราชการแผ่นดินภาค ๓ ตอน ๒ หน้า ๔๐.

๓ ฎ. หน้า ๔๔.

๔ ฎ. หน้า ๔๖.

พร้อมกับหาวิธีดำเนินการป้องกันเพลิงไหม้ด้วยตนเองด้วย^๑ อย่างไรก็ตามการบ่งกันและการ
ระงับเพลิงไหม้ก็โดยเฉพาะแต่ในท้องที่ที่มีบ้านเรือนไม้หนาแน่นเท่านั้น แต่ในท้องที่เช่นในอำเภอ
สำเพ็ง ย่านการค้าที่มีชาวจีนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ยังคงเกิดไฟไหม้อยู่เป็นประจำ เพราะ
เป็นท้องที่มีบ้านเรือนไม้หนาแน่นที่สุดในกรุงเทพฯ และคนจีนเหล่านี้ก็ยังนิยมจุดธูปเทียนบูชาพระไหว้
เจ้าอยู่ จึงทำให้เกิดเพลิงไหม้ขึ้นในกองย ถ้าไม่มีความระมัดระวัง จากสาเหตุนี้เองรัฐบาลจึง
ได้ถือเอาเป็นสาเหตุและเป็นโอกาสให้ขออาจตั้งกล่าวคัดค้านอย่างกว้างขวาง เข้าไปในท้องที่ที่เกิด
เพลิงไหม้ขึ้นบ่อย ๆ พร้อมกับขยายถนนเดิมให้กว้างขวางขึ้น เช่นที่ตำบลศาลเจ้าอาเนี้ย ตำบล
ราชวงศ์ ถนนทรงวาด ถนนทรงสวัสดิ์ ถนนอนุวงศ์ และซอยผลิตภัณฑ์^๒

— กองตระเวนรักษาการทางรถไฟ

กองตระเวนรักษาการทางรถไฟในระยะแรกที่มีการก่อตั้งได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นกำลัง
ให้ความคุ้มครองรักษาความปลอดภัยในการสร้างทางรถไฟ ที่มักมีการวิวาท ทำร้าย ปล้นจี้และ
ลักขโมยทรัพย์สินของกรมรถไฟอยู่เสมอ โดยกองตระเวนรักษาการทางรถไฟนี้จะขึ้นต่อกรมกอง
ตระเวน กระทรวงนครบาล และมีเจ้ากรมเป็นของตนเอง เรียกว่า "เจ้ากรมกองตระเวนแผนก
รักษาการทางรถไฟ" ซึ่งเข้าใจว่าจัดตั้งขึ้นใน ร.ศ. ๑๑๒ โดยมี พระประชากรกิจวิจิตรเป็น
เจ้ากรมคนแรก ต่อมาภายหลังที่ได้สร้างทางรถไฟเสร็จและเปิดการเดินรถไฟ ได้เพิ่มคนตระเวน
รถไฟมากขึ้น เพื่อให้รักษาความปลอดภัยแก่ผู้โดยสาร เนื่องจากมีโจรผู้ร้ายคอยปล้นชิงฆ่าฟันผู้
โดยสารอยู่เสมอ โดยเฉพาะสายนครราชสีมาในเขตอำเภอปากช่อง มวกเหล็ก และยังคงคอยคัก

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๖ รายงานกรมกองตระเวน แผนกกองตระเวนชั้นใน ขึ้นนอก
หัวเมืองมณฑลกรุงเทพฯ เล่ม ๓ วันที่ ๒๔ มกราคม ร.ศ. ๑๒๗.

^๒ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒๕ วันที่ ๒๔ มกราคม ร.ศ. ๑๒๗ หน้า ๒๔๔ และชัย
เรืองศิลป์ ประวัติศาสตร์ไทยสมัย ๒๓๕๒ - ๒๔๕๓ ตอนที่ ๑ คำนึงสังคม หน้า ๓๔๒.

ปล้นบรรดาข้าราชการที่เดินทางไปมาอยู่เสมอ^๑ ในการทำงานของคนตระเวนเหล่านี้จะร่วมมือประสานงานกันกับอำเภอกำนันประจำท้องที่ แต่ในทางปฏิบัติแล้ว แทบจะไม่ได้ร่วมมือกันเลย จึงทำให้การปล้นชิงทรัพย์โดยสหายยังมีอยู่ จนเป็นที่วิพากษ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างมาก และได้มีพระราชหัตถเลขาถึงกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ ให้จัดทำวิธีดำเนินการป้องกันโจรผู้ร้ายที่ปล้นคนโดยสารรถไฟให้ทวีคูณมากขึ้นกว่าเดิม

"....เห็นว่าควรป้องกันรักษาไม่พอ การรถไฟก็เป็นการสำคัญอยู่ ถ้านักเกิดเหตุเช่นนี้บ่อย ๆ ก็เห็นจะเสียการ เกิดเหตุสำคัญใหญ่ขึ้นควรจัดการป้องกันอย่างไรให้เป็นที่มีคนรู้ทั่วให้เร่งจัดเสีย อนึ่งพลตระเวนประจำจะต้องติดต่อกันกับอำเภอกำนัน ให้ใด ถ้ายังทางคนต่างทำไม่อาศัยกันแลกันใด การติดตามโจรผู้ร้ายก็จะเป็นความลำบาก การทำทางรถไฟก็มีแต่จะตองไกลออกไปทุกที ถ้าไม่จัดการให้ตกลงกันกับกระทรวงมหาดไทยอย่างใดควย เห็นจะรักษาการไม่ตลอดไปได้ ให้ขอปรึกษากรมหมื่นดำรงราชานุภาพหาทางที่จะรักษาให้แข็งแรงต่อไป...."^๒

การที่เกิดเหตุปล้นขึ้นในเขตกำลังสร้างทางรถไฟอยู่เสมอนั้น ภายหลังคนตระเวนรถไฟได้สืบทราบมาว่าเป็นพวกกุลาที่สร้างทางรถไฟทำการปล้นจี้ลอบทำร้ายกันเอง โดยที่พนักงานรถไฟที่คุมงานไม่มีอำนาจ และกำลังที่จะป้องกันรักษาความสงบปลอดภัยได้ จึงปล่อยให้เป็นที่ที่ของคนตระเวนรถไฟที่จะต้องหาวิธีดำเนินการป้องกันให้ได้ ดังนั้นใน ร.ศ. ๑๑๓ จึงได้มีการปรับปรุง

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๑๐ ที่ ๒๒๑ พระราชหัตถเลขาถึงพระยาราชวรานุฑูต วันที่ ๒๔ มกราคม ร.ศ. ๑๑๕.

^๒ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหารราชการแผ่นดินภาค ๒ หน้า ๑๑๕.

^๓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นในชั้นนอก และแผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๓ ตอน ๑ หน้า ๖.

กองตระเวนรักษาการทางรถไฟ โดยจ้างนายโปลิศ ชาวยุโรป ชื่อ มิสเตอร์ ยี คัมปลิวเลน ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานกองตระเวน มาจากเมืองมัสคราส เขามาเป็นเจ้ากรมกองตระเวนรักษาการทางรถไฟ เพื่อจัดการกองตระเวนรักษาการทางรถไฟให้มีความเห็นระเบียบแบบแผนแบบกรมกองตระเวนชั้นใน แล้วแบ่งท้องแขวงรักษาการทางรถไฟเป็น ๓ แขวง แต่ละแขวงมีสารวัตรใหญ่เป็นผู้ควบคุมคือ

แขวงที่ ๑ ทั้งแต่กรุงเทพระา ถึงแก่งคอย

แขวงที่ ๒ ทั้งแต่แก่งคอยถึงสถานีจันทัก (ระหว่างกิโลเมตรที่ ๖๖ - ๑๒๐)

แขวงที่ ๓ ทั้งแต่จันทักถึงนครราชสีมา

โดยทั้ง ๓ แขวงได้แบ่งเขตรักษาการเป็น ๗ ตอน

แล้วตั้งโรงพักกองแยกชั้น รักษาการดูแลทุก ๆ ตอน โดยมีนายหมวดเป็นผู้ควบคุมในแต่ละโรงพัก และให้นายยามเป็นผู้ควบคุมกองแยกพร้อมกับพลตระเวนชั้นที่ ๑ แล้วมีข้อกำหนดว่าควยหน้าที่ของคนตระเวนไว้ดังนี้

๑. ให้รักษายานเรือนแลทรัพย์สินของกรมรถไฟ
๒. ตรวจตรารักษาทางรถไฟ
๓. รักษาข้อบังคับรถไฟ ป้องกันแลสอดแนมคดีที่เกิดขึ้นในเขตแขวงรถไฟ และคอยให้ความอารักขาหีบเงินค่าโดยสาร ผู้โดยสารหรือเงินทรัพย์สินอื่น ๆ ของกรมรถไฟ^๒

จากการปรับปรุงกองตระเวนรถไฟในครั้งนี้ได้ทำให้การปล้นจี้วาทกันในการสร้างทางรถไฟและคนโดยสารรถไฟ ลดน้อยลงอย่างมาก แต่การปรับปรุงกองตระเวนรถไฟในครั้งนี้ก็ได้ประสบปัญหาซากกำลังคน ไม่พอเพียงจะรักษาการและขาดคนตระเวนที่มีความรู้ เช่นเดียวกับการ

*ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก
รถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๓ ตอน ๑ หน้า ๖.

^๒ก. หน้า ๗.

จัดการกองตระเวนในมณฑลกรุงเทพฯ เพราะคนไม่เต็มใจที่จะเข้าราชการเป็นกองตระเวน
รถไฟ เนื่องจากเห็นว่า เป็นงานที่ลำบาก ทางกองตระเวนนั้นแทบจะไม่ได้จัดการเกี่ยวกับ
สวัสดิการให้ เช่น เครื่องนุ่งห่ม ที่พักอาศัย เป็นต้น ท้องที่ที่ไปปฏิบัติงานก็มีภูมิอากาศร้อน
ภูมิประเทศแห้งแล้งกันดาร เต็มไปด้วยไข้ป่า และโรงพักแต่ละแห่งอยู่ไกลกันมาก การติดต่อ
ขอความช่วยเหลือกันเป็นไปด้วยความลำบาก ประกอบกับเงินเดือนนั้นต่ำมาก เมื่อเทียบกับ
เงินเดือนคนตระเวนในเขตชั้นในกรุงเทพฯ ต่อมาภายหลังมีสเตอร์ ยารคิน จึงได้ทำการ
แก้ไขเกี่ยวกับเรื่องสวัสดิการ ของกองตระเวนรถไฟให้ดีขึ้น ปัญหาการขาดคนตระเวนจึง
ได้คลี่คลายลง นับว่ากองตระเวนรักษาการทางรถไฟ ภายหลังจากการปรับปรุงของมีสเตอร์
เลน กองตระเวนรถไฟได้เจริญขึ้น และมีความเป็นระเบียบแบบแผนมั่นคงขึ้นกว่าเดิมอย่างมาก
กำลังคนตระเวนรถไฟได้เพิ่มขึ้นสูงมาก เมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ ที่แรกจัดตั้งกอง
ตระเวนรถไฟ ดังนี้

	ร.ศ. ๑๑๒	ร.ศ. ๑๑๘
สารวัตรแขวง	๓	—
นายหมวด	—	๖
นายยาม	๖	๔๕
คนตระเวน	๖๐	๒๗๐
รวม	๖๙	๓๒๑

ถ้าเปรียบเทียบกับจำนวนคนตระเวนที่ได้รับอนุญาตให้จัดจ้างได้แล้ว ยังถือว่าไม่เต็ม
ตามจำนวน เพราะได้รับอนุญาตให้จัดจ้างได้ดังนี้ พนักงานรถไฟ ๖๐ นาย คนตระเวนรถไฟ
๓๓๐ นาย

๑.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๒๒ ที่ ๑๗๒๓/๒๒๖๔ รายงานของมีสเตอร์ ยารคิน
กราบทูลกรมหลวงนครสวรรค์ฯ วันที่ ๘ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๗.

๒.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก
รักษาการทางรถไฟประจำปี ร.ศ. ๑๑๗ ตอน ๑ หน้า ๙.

ภายหลังที่ได้จัดระเบียบกองตระเวนรถไฟ และจัดการปรับปรุงด้านสวัสดิการให้แก่
กองตระเวนรถไฟเสร็จจริง แต่ก็ต้องประสบกับปัญหาการพิพาทขาดความระหว่างคนตระเวนรถไฟ
กับพนักงานรถไฟ ซึ่งต่างก็มีเจ้ากรรมเป็นของตนเอง จึงไม่ยอมอยู่ในบังคับบัญชาของกันและกัน
และพนักงานรถไฟก็มักจะใช้ให้คนตระเวนทำงานผิดจากหน้าที่ เหมือนอย่างที่เคยกระทำมาเมื่อ
ครั้ง ที่คนตระเวนอยู่ในบังคับบัญชาของเจ้ากรรมกองตระเวนรถไฟที่เป็นชาวสยาม เมื่อมิสเตอร์
เลน ออกประกาศห้ามก็เกิดความไม่พอใจ พนักงานรถไฟบางคนก็ขัดขืนไม่เชื่อฟัง และไม่ยอม
ให้ความร่วมมือ นอกจากนั้นการปฏิบัติหน้าที่ตรวจตราทางรถไฟ ยังขาดพาหนะคือรถสำหรับตรวจ
ทางรถไฟเพื่อดูแลความเรียบร้อยตลอดกัยแก่ทางรถไฟที่มีกัญกัณฑ์หรือเอาก้อนหินวางขวางรางซึ่ง
แต่เดิมนั้นต้องใช้การเดิน เป็นส่วนใหญ่^๑

ต่อมาภายหลังก็ได้แก้ปัญหาเรื่องกำลังคนให้หมดไป โดยการจ้างเอาคนลาว ภาคอีสาน
เข้ามาทำงาน (มี ๓๐ % ของคนตระเวนทั้งหมด) เพราะมีความคุ้นเคยกับอากาศและภูมิประเทศ
ทั้งเป็นคนที่มีความขยันขันแข็ง แต่ก็มีข้อบกพร่องเกี่ยวกับความรู้ ซึ่งจะหาคนตระเวนที่จะสามารถ
แต่งตั้งให้เป็นคนตระเวนชั้นนายยาม สำหรับควบคุมโรงพักแทบไม่ได้เลย แม้จะมีความชำนาญใน
การรักษาการก็ตาม^๒

ใน ร.ศ. ๑๒๐ ได้มีการเสนอความเห็นขอให้เลิกกองตระเวนรถไฟ โดยเสนาก็
กระทรวงโยธาธิการ และเสนาก็กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ดังนั้นจึงได้มีการเปิดประชุม
กันขึ้นระหว่างเสนาก็กระทรวงโยธาธิการ กระทรวงนครบาลและกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
โดยได้มีเหตุผลในการให้เลิกกองตระเวนรถไฟดังนี้

๑. การเดินรถไฟได้มีพนักงานประจำการตามหน้าที่ ที่จัดเป็นระเบียบแบบแผน
แล้ว การตรวจทางและรักษาการเดินรถก็อยู่ในหน้าที่ของพนักงานกรมรถไฟทำการอยู่แล้ว จึงไม่
จำเป็นต้องมีคนตระเวน

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๒ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกแผนกรักษา
ทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๗ ตอน ๑ หน้า ๔.

^๒ ฎ. หน้า ๑๔.

๒. พนักงานรถไฟและคนตระเวนมีความบาดหมางกัน ทำให้การทำงานไม่ประสานงานกัน งานจึงดำเนินไปอย่างไม่ค่อยได้เต็มที่

๓. เมื่อครั้งเริ่มลงมือสร้างทางรถไฟนั้น การปกครองท้องแขวงในหัวเมืองยังไม่ได้จัดให้เรียบร้อย เมื่อมีเหตุโจรผู้ร้ายจึงไม่สามารถจะระงับได้ทันทางที่ และจำนวนเจ้าหน้าที่ก็ไม่เพียงพอ จึงต้องขอให้กองตระเวนมาช่วยป้องกัน อันตรายระงับเหตุการณ์ได้ใน ร.ศ. ๑๒๐ ได้มีการปฏิรูปการปกครองในส่วนภูมิภาคเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทุกท้องแขวงเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นในแขวงใด กรมรถไฟก็สามารถที่จะแจ้งเหตุในแขวงนั้นได้ ประกอบกับในหัวเมืองก็ได้มีการตั้งตำรวจภูธร * ขึ้นแล้ว

๔. การสร้างทางรถไฟใน ร.ศ. ๑๒๐ นี้ได้จัดขึ้นดีกว่าแต่ก่อน ซึ่งกรมรถไฟเป็นผู้จ้างกุลีเข้ามาทำและควบคุมงานกันเอง จึงทำให้พวกกุลีแบ่งเป็นหลายพรรคหลายพวก ก่อการวิวาทระหว่างนายช่าง ผู้กำกับการสร้างทางและกุลีด้วยกัน แต่ใน ร.ศ. ๑๒๐ กรมรถไฟได้จัดการจ้างโดยเหมาให้ทำงานสร้างกันเป็นตอน ๆ กุลีอยู่ในการควบคุมของผู้รับเหมาเองโดยทางกรมรถไฟไม่เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย จึงทำให้มีการวิวาทลดน้อยลง

ข้อเสนออีกกล่าวว่ามีสเตอรัยารดิน อธิบดีกรมกองตระเวน ได้เห็นด้วยแต่ให้ความเห็นว่าเมื่อเปิดการเดินรถไฟแล้วทำให้มหาชนเป็นจำนวนมาก อาศัยการเดินทางทางรถไฟทุกสาย การรักษาความปลอดภัยโดยสารถ ย่อมจำเป็นต่องมีอยู่ และในตำบลที่มีการเก็บค่าโดยสารกับตำบลที่อยู่ในระหว่างการสร้างทางรถไฟ ยังมีความจำเป็นต่องมีคนตระเวนคอยรักษาการ จึงขอให้ลดการรักษาการของกองตระเวนให้รับผิชอบน้อยลงก็พอ^๒ ในที่สุดจากการประชุมของเสนาบดี ๓ กระทรวง ก็ได้ตกลงกันให้กองมีกองตระเวนอยู่ต่อไปอีกตามความเห็นของมิสเตอร์ยารดินเป็น

* ตั้งขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๔๐ (ร.ศ. ๑๑๖) โดยมีสเตอรัยียา หรือ พล.ต.ท. พระยา วาสุเทพ

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๒๑๑ ที่ ๓๘/๑๔๕๐๖ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๕ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๐.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๒๔ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๐ หน้า ๓๔ และ น ๑๑.๓/๒๔ ที่ ๓๓/๑๔๕๐๖ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๖ มกราคม ร.ศ. ๑๒๐.

เป็นระยะเวลา ๑ ปี และให้มีการลดเงินค่าใช้จ่ายในกองตระเวนรถไฟให้น้อยลง ถ้าหากกอง
ตระเวนรถไฟยังไม่สามารถจัดการรักษาความสงบปลอดภัยในเป็นที่เรียบร้อย ก็ให้ตำรวจภูธร
เข้ารับหน้าที่แทน ทั้งสถานีในกรุงเทพฯ เป็นต้นไป โดยเริ่มจัดการตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน
ร.ศ. ๑๒๑ ทั้งนี้ก็เพราะขณะนั้นมีสเตอร์ยารคิน มีสเตอร์เกิล มีสเตอร์บีเซีย ได้ปลุกชาลง
ความเห็นกันมาแล้วว่าจะให้ตำรวจภูธร และกรมรถไฟรักษาการแทน แต่ก็ยังเห็นว่าตำรวจภูธร
นั้นยังต้องมีการปรับปรุงอีกมาก^๒ ซึ่งความเห็นนี้ก็พอได้รับความเห็นชอบจากสมเด็จพระยา
คำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยด้วย จึงจะเห็นจากลายพระหัตถ์เลขาของกรมหลวง
นเรศวรฤทธิกุลว่า

"....ข้าพระพุทธเจ้าได้ส่งสำเนาบันทึกไปถวายกรมหลวงคำรงราชานุภาพ
ทรงพระดำริห์เพราะความรับผิดชอบ รักษาการนั้นเป็นทองแขวงมณฑลอื่นมากกว่า
มณฑลกรุงเทพฯ กรมหลวงคำรงฯ ประทานคำริห์ตอบมาว่า ยังคงเห็นควรจัด
การตามความเห็นมีสเตอร์ยารคินคือ ลดการในหน้าที่กองตระเวน ซึ่งจะไล่ลดคน
กับเงินให้น้อยลง คงให้มีกองตระเวนแผนกน้อย เป็นความเห็นแตกต่างออกจาก
เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ และกระทรวงการคลัง ซึ่งเป็นการเล็กทีเดียว..."^๓

ในที่สุดเรื่องจึงตกลงกันได้ แต่อย่างไรก็ตามแม้จะได้มีความต้องการที่จะลดจำนวนคน
ตระเวนรถไฟและลดเงินของกองตระเวนรถไฟลง ในปี ร.ศ. ๑๒๑ ก็ยังได้มีการเพิ่มจำนวน

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๑๔๕.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๒๑๑ ที่ ๓๓/๑๕๑๐๖ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวง
นเรศวรฤทธิ วันที่ ๖ มกราคม ร.ศ. ๑๒๐.

๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๒๑๑ ที่ ๓๔/๑๕๑๐๖ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวง
นเรศวรฤทธิ วันที่ ๑๕ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๐.

คนตระเวนขึ้นอีก เพราะความจำเป็นต้องมีคนตระเวนรักษาการทางรถไฟที่ไต่ขยายเส้นทางขึ้นเรื่อย ๆ เช่น สายเหนือไต่ขยายขึ้นไปถึงปากน้ำโพ ซึ่งต้องขอยืมคนตระเวนแผนกชั้นในไปรักษาการแทน และในปี ร.ศ. ๑๒๓ ก็ไต่ขยายเส้นทางไปอีกถึงจังหวัดเชียงใหม่^๒ สำหรับทางรถไฟสายใต้ ก็มีความจำเป็นต้องเพิ่มคนตระเวนขึ้นอีก เพราะได้มีคนร้ายแอบเอาก้อนหินมาวางไว้บนรางรถไฟ เช่น ที่แขวงราชบุรี บางทีก็ลอบตัดเอาไม้หมอนที่รองรางออกไปก็มี เหตุที่เป็นเช่นนั้นอาจเป็นเพราะว่ารถไฟเป็นของใหม่ ราษฎรยังไม่คุ้นเคย ไต่ปล่อยสัตว์เลี้ยงเดินเพ่นพ่านโดยไม่คอยดูแล จึงถูกรถไฟชน และเจ้าของสัตว์ถูกคนตระเวนจับเอามาปรับใหม่ ทำให้เสียทั้งเงินและสัตว์เลี้ยงก็เกิดความคิดแค้นกับรถไฟ

การดำเนินการที่จะให้เลิกกองตระเวนรถไฟก็ยังคงมีอยู่เรื่อยมา แม้จะมีการเพิ่มจำนวนคนตระเวนรถไฟอยู่เสมอ ใน ร.ศ. ๑๒๔ - ๑๒๕ ได้มีพระราชดำริ ที่จะให้ตำรวจภูธรเป็นผู้รับผิดชอบรักษาการทางรถไฟในตอนที่กำลังก่อสร้างทางรถไฟ ส่วนกองตระเวนรถไฟนั้นให้รักษาการในเส้นทางที่เปิดการเดินรถแล้ว * ดังนั้นในปลาย ร.ศ. ๑๒๔ ประมาณเดือนมีนาคม จึงได้มีการประชุมของเสนาบดีอีกและได้ตกลงกันให้ตำรวจภูธรรักษาการทางรถไฟในท้องที่ยังไม่ได้เปิด

* โดยจะเริ่มดำเนินการใน ร.ศ. ๑๒๕ เพื่อรองงบประมาณ และให้พระยาवासเทพ (ยี่เข่า) ใต้จัดการกองตระเวนหัวเมืองเรียบรอยเสียก่อน จึงต้องให้รอไปอีก ๖ เดือน จนถึง ร.ศ. ๑๒๕ (ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๓๕๐ ๑๐/๔๑๓ มิสเตอร์ ลอว์ธันกราบทูลกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๗ มกราคม ร.ศ. ๑๒๕)

๑.ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๒๓๒ ที่ ๖๘ มิสเตอร์ลอว์ธันกราบทูลกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๓ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๑.

๒.ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๒๓๓ ที่ ๑๐ ๑๔ ไปรเวท ๑๒๓ มิสเตอร์ลอว์ธันกราบทูลกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๔ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๓.

๓.ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๒๔๕ ที่ ๘๑/๔๒๘๑ กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ กราบทูลกรมขุนสมมตอมรพันธุ์ วันที่ ๒๐ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๒ และจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหารราชการแผ่นดินภาค ๒ หน้า ๒๒๔.

๔. หน้า ๒๒๗.

การเดินรถ แต่ในระยะแรกนั้นให้คนตระเวนรถไฟทำหน้าที่แทนไปก่อนแล้วให้พระยาสุริยานุวัตร เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ โอนเอาคนตระเวนรถไฟรวมทั้งหมด ๕๑๕ คน มาเป็นข้าราชการ อยู่ในกรมรถไฟ เพราะตามพระราชบัญญัติรถไฟ ข้อ ๓๐ และ ๓๒ นั้น ได้กำหนดให้อำนาจแก่ เจ้าพนักงานรถไฟให้อำนาจจับกุมผู้กระทำความผิดต่อพระราชบัญญัติ และข้อบังคับของกรมรถไฟ ส่งเจ้าพนักงานบ้านเมือง ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ที่จะพิจารณาตัดสินลงโทษได้ จึงถือได้ว่ามีอำนาจเท่ากันกับ คนตระเวนอยู่แล้ว และเพื่อที่จะเป็นการแก้ปัญหาคนตระเวนไม่ยอมเชื่อฟัง และไม่ยอมอยู่ใต้ บังคับบัญชาของกรมรถไฟ โดยมักแสดงออกทางกรณหนึ่งวัน ซัดหน้าทีและก่อการวิวาทหาคะหนาง กับพนักงานรถไฟ เป็นต้น ความเห็นอันนี้ก็ได้รับพระบรมราชานุญาตให้จัดดำเนินการได้^๒ โดยจัด แบ่งหน้าที่การรักษความปลอดภัยของกรมรถไฟดังนี้

๑. โอนกองตระเวนรถไฟมาเป็นพนักงานเดินรถไฟ โดยให้อยู่ในบังคับบัญชา ของกองเดินรถไฟ และให้คอยรักษาการดูแล รักษาหน้าที่ทั้งกลางวันกลางคืน
  ๒. จัดให้มีกองรักษายามกลางคืนกองหนึ่ง โดยให้อยู่ในบังคับบัญชาของกองรถไฟ ตามสถานี ซึ่งดีกว่าการจัดคนตระเวนแต่เดิมที่ไม่ได้ขึ้นกับสถานีรถไฟ โดยพนักงานเหล่านี้คือ คนตระเวนเดิม และจ้างเอาคนที่ได้รับเบี้ยบำนาญมาจากกรมยุทธาธิการบ้าง^๓
- ดังนั้นในปลาย ร.ศ. ๑๒๔ จึงได้มีการตกลงกันระหว่างกระทรวงนครบาลและกระทรวง โยธาธิการให้จัดแบ่ง เขตรับผิดชอบของพลตระเวนรักษาการรถไฟ โดยให้คนตระเวนของกระทรวง

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๓๕๐ สำเนา ๑๐๓/๔๕๖๐ พระยาสุริยานุวัตร เสนาบดี กระทรวงโยธาธิการ กราบบังคมทูลรัชกาลที่ ๕ ไม่มีวันเดือนปี

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๓๕๐ ที่ ๔๖/๑๔๓๕ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมขุน สมมตอมรพันธุ์ วันที่ ๑๗ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๔.

^๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๓๕๐ ที่ ๔๔๕๗ มิสเตอร์ แฮวเลอ เจ้ากรมรถไฟ กราบเรียนเสนาบดีกรมโยธาธิการ วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๔.

นครบาล รักษาการบริเวณสถานีรถไฟในกรุงเทพฯ สำหรับการเดินรถไฟในหัวเมือง โอนไป
อยู่ในหน้าที่รับผิดชอบของกรมรถไฟเอง ส่วนที่ยังอยู่ในระหว่างการก่อสร้างและยังไม่ได้เปิดใช้
นั้นให้ตำรวจภูธรเป็นผู้รักษาการ โดยมีกำหนดจะเริ่มจัดการในเดือนตุลาคม ร.ศ. ๑๒๔ และจัก
ให้เรียบร้อยโดยโอนให้เป็นหน้าที่ของกรมรถไฟเป็นผู้รักษาการเองทั้งหมด ในวันที่ ๑๖ เมษายน
ร.ศ. ๑๒๕^๑ จึงนับว่าคนตระเวนของกรมกองตระเวนไคดอนนอกจากการรักษาการรถไฟทั้งหมด
ตั้งแต่บัดนั้นมาโดยยกหน้าที่ให้กรมรถไฟเป็นผู้รับผิดชอบ จัดตั้งกองรักษาความปลอดภัยของกรมรถไฟ
เอง พร้อมกับทำการโอนโรงพักกองตระเวนในหัวเมืองให้เป็นของกรมรถไฟด้วย และในต่อมา
ก็ได้มอบหน้าที่รับผิดชอบดูแลในบริเวณสถานีรถไฟ หัวลำโพง และบางกอกน้อย ให้เป็นหน้าที่ของ
กรมรถไฟด้วย กรมกองตระเวนทำหน้าที่รักษาการเฉพาะแต่ภายนอกบริเวณสถานีออกมาเท่านั้น^๒

การจางนายโปลิศชาวยุโรปมาเป็นนายกกองตระเวนสยาม

การที่ระบบ การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมืองของไทย ที่มีมาแต่โบราณนั้น
ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ จึงจำเป็นที่จะต้องอาศัย นายโปลิศชาวยุโรป ที่มีความรู้ความชำนาญ
ในการจัดการกองตระเวน และเป็นผู้มีความรู้ในภาษาต่างประเทศ เข้ามาจัดการปรับปรุงกอง
ตระเวนขึ้นใหม่ เนื่องจากภาวะที่จะต้องเกี่ยวข้องกับชาวต่างประเทศ และคนในบังคับมากขึ้น
ทั้งจากการที่เราต้องเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตทางการศาลและมีปัญหาโจรผู้ร้ายเกิดขึ้นชุกชุม
คดีความต่าง ๆ ก็เพิ่มขึ้นตามมากับความเจริญของบ้านเมืองที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว สภาพเช่นนี้
จึงมีความต้องการนายตำรวจที่มีความรู้ ความสามารถและมีการศึกษาอย่างดี เรียนรู้หลักการ

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๓๕๐ ที่ ๒๔๐/๕๑๓๔ หนังสือพระยาสุริยานุวัตรถึงมิสเตอร์
แฮร์ไวเลอว์ วันที่ ๑๕ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๔.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑ ที่ ๘๒/๒๔๕๑ ลายพระหัตถ์กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ถึงมิสเตอร์
ลอว์สัน วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๕.

พิจารณาและกฎหมายของศาลกงสุลต่าง ๆ และรู้เข้าใจในภาษาต่างประเทศหลาย ๆ ภาษา^๑ ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความยุ่งยากที่มาจากชาวต่างประเทศ เช่น รัชฎาการจับกุม ดังได้มีเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นจากสตรีชาวต่างประเทศ ซึ่งมากับคณะทูตได้ถูกจับกุมโดยคนตระเวน เพราะเก็บดอกบัวในสระข้างถนนหลวง เรื่องนี้แม้จะเป็นเรื่องเล็กน้อยสำหรับสายตาคณในปัจจุบันที่ไม่เข้าใจว่าคณะทูตในขณะนั้น (สมัยรัชกาลที่ ๕) มีความสำคัญอย่างไร ปรากฏว่าเรื่องนี้ได้ทำให้เกิดความกระทบกระเทือนไปถึงการ เมืองระหว่างประเทศ และต่อฝ่ายปกครองของไทยอย่างมากสาเหตุเพียงพลตระเวนนั้นไม่เข้าใจกฎหมาย ขนบธรรมเนียมของชาวต่างประเทศ เหตุการณ์นี้จะทำให้เราเข้าใจถึงวิธีการดำเนินการของตำรวจในสมัยนั้นอย่างคิที่ว่าจำเป็นจะต้องนำเอาวิธีการจัดการกองตระเวนแบบยุโรป และต้องอาศัยนายโปลิศที่เข้าใจในการจัดการกองตระเวน (ตำรวจ) รู้ถึงขนบธรรมเนียมของชาวตะวันตก และกฎหมายต่างประเทศด้วย เขามาจัดการปรับปรุงกองตระเวนสยาม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงข้อนี้ จึงได้นำเอาวิธีการจัดการตำรวจของสิงคโปร์ ซึ่งได้จัดการตามแบบตำรวจของอังกฤษ เขามาเป็นแบบอย่างการจัดตั้งกองโปลิศ แล้วจ้างมิสเตอร์ แรมมวอล โจเซฟ เบิร์ด เจมส์ เขามาเป็นผู้จัดตั้งกองโปลิศ ซึ่งต่อมาเขาก็ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงรัฐยาภิบาล บัญชา ถือศักดินา ๒๐๐ ไร่ และมีตำแหน่งเป็นผู้บังคับบัญชากองโปลิศในกรุงเทพฯ^๓ ตามกฎหมายโปลิศ ๕๓ ข้อ ได้เรียกตำแหน่งนี้ว่า Inspector General ในสมัยที่เอดส์ได้เข้ามาจัดการกองโปลิศนี้ กิจการกองโปลิศสยามได้เจริญขึ้นอย่างมาก แต่ยังไม่เป็นที่เรียบร้อย มีระเบียบแบบแผนมากอย่างแท้จริงเพราะ

¹ C.H. Forty A Sketch of Siam's Gendd'armerie, Police Journal Vol IV No 3. แปลโดย พล.ต.ท. หลวงสนิท ตูลยารักษ์ พิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์แด่ พ.ต.ท. ซีเอช ฟอร์ต หน้า ๓๑ - ๓๓.

² ค.

³ T Chattaries Lift of Captain Samudl Joseph Bird Ames พิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์แด่ พ.ต.ท. ซีเอช ฟอร์ต หน้า ๖๑ - ๖๖.

เอมส์ เป็นกัปตันเรือสินค้าเดินสมุทรมาก่อน ไม่มีความรู้ความชำนาญในการจัดการกองตระเวน จึงต้องประสบปัญหาและอุปสรรคมากมาย จนใน ร.ศ. ๑๐๙ มีสเตอร์เอมส์ก็ได้ลาออกจากราย โปลิศ และถึงแก่กรรมใน ร.ศ. ๑๒๐ สาเหตุของการลาออกก็เพราะถูกกล่าวหาว่าประพฤติ ไม่สมควรในการจับกุมพวกฮังยี้ ดังประกาศกรมพระนครบาลไว้กล่าวว่า

"....ควมมีผู้กล่าวโทษคดีเขียนเจ้าพนักงานนายโปลิศว่าประพฤติกิริยาไม่ ชอบในเวลาจับพวกจีนฮังยี้ วิวาทกันที่ตำบลบางขวาง เมื่อเดือนมิถุนายน รัตนโก-สินทรศก^{๒๒} ๑๐๘ นั้นเป็นข้อความหลายประการ มีคดีเกี่ยวเฉพาะหลวงรัฐยาภิบาล-บัญชา มากกว่าผู้อื่น จึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งให้คอมมิตี-นครบาล กับพระเจ้าอนงยาเชอกรมหลวงพิชิตปรีชากร พระยาสมุทรบุรานุรักษ์เป็น ทะระลาการชำระ ทะระลาการได้ประกาศหาตัวหลวงรัฐยาภิบาลบัญชา มาจะบังคับ ความตามคำในรายงานของหลวงรัฐยาภิบาลบัญชา ๆ หายอมสาบาลรับวารายงานที่ ยื่นไว้นั้นเป็นความจริงและหาข่มขู่ให้การแก้คดีไม่ หลวงรัฐยาภิบาลบัญชากลับยื่น หนังสือขอลาออกจากตำแหน่งนาทียอมรับราชการโปลิศในระหว่างทะระลาการพิจารณา ใต้สวน ทะระลาการจึงไต่สวนหม่อมแอล อีทอน ซึ่งไต่ทราบกิริยาความประพฤติ ของเจ้าพนักงานโปลิศ ในเวลาเมื่อจับพวกจีนฮังยี้ หม่อมแอลอีทอน สาบาลแล้วให้การ คำนึงความว่า นายโปลิศที่ไม่ชอบเกี่ยวแกหลวงรัฐยาภิบาลบัญชา จึงเห็นได้ว่าหลวง รัฐยาภิบาลบัญชาเป็นเจ้าพนักงานประพฤติกิริยาไม่ชอบ ควมราชการในหน้าที่ของ สอนสวน จึงได้ทำหนังสือลาออกจากตำแหน่งเสียก่อน ประรณนาจะไม่ให้พิจารณา ชำระต่อไป

คอมมิตีจึงได้นำข้อความกราบบังคมทูลพระกรุณาไต่ฝาดะของซูลีพระบาท แล้ว มีพระบรมราชโองการ ดำรัสสั่งให้คอมมิตีรับหนังสือลาออกจากราชการของหลวง รัฐยาภิบาลบัญชา ตามความปรารภของหลวงรัฐยาภิบาลบัญชา คอมมิตีได้มี หนังสืออนุญาตให้หลวงรัฐยาภิบาลบัญชาออกจากตำแหน่งนาทียาการโปลิศตั้งแต่วันที่ ๖ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ แล้ว

แต่ที่หลวงรัฐยาภิบาลบัญชาลาออกจากตำแหน่งราชการแล้วนี้ ตำแหน่งซึ่ง บรรดาผู้ใดได้รับพระราชทาน สัญญาบัตรเป็นหลวงรัฐยาภิบาลบัญชา เป็นตำแหน่ง สำหรับนาทียาการ จะให้คงอยู่ต่อไปก็ไม่ชอบ จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่ง

ให้ถอดตำแหน่งยศที่กับตันเอมส์ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นหลวงรัฐยาภิบาล
นั้นออกเสียควย ตั้งแต่วันที่โดยอมอนุญาตให้กับตันเอมส์ ออกจากตำแหน่งนาที่
ราชการในกรมกองตระเวน

ประกาศมา ณ วันที่ ๖ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๔๑

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความเกี่ยวข้องกับชาวต่างประเทศในการปฏิบัติหน้าที่ของโปลิศและปัญหาโจรผู้ร้าย ปัญหาพวกอั้งยี่วิวาทกันได้เพิ่มมากขึ้น
ทุกปี ๆ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงกองโปลิศให้ทันกับสถานการณ์โดยเร็ว ซึ่งจะต้องอาศัย
นายโปลิศชาวยุโรปที่มีความรู้ความชำนาญในราชการกองตระเวนเข้ามาจัดการและเป็นผู้ฝึกหัด
คนตระเวนสยาม ดังนั้นใน ร.ศ. ๑๐๔ จึงได้มีการปรึกษากันระหว่างคอมมิตตีนครบาล ใน
การที่จะจ้างเอานายโปลิศชาวยุโรปเข้ามาจัดการปรับปรุงกรมกองตระเวน ดังจะเห็นจากจดหมาย
เหตุไต่ถามว่า

"... การที่พระยาคำรงราชพลชั้นฐวามานี้ คอมมิตตีเห็นว่า เป็นการ
สมควรอยู่ เพราะโปลิศในทุกวันนี้ยังไม่มีข้อบังคับแลฝึกหัดกิริยาให้เป็นที่
เรียบร้อยเหมือนโปลิศในประเทศอื่นที่เขาได้จัดเป็นธรรมเนียมขึ้น แล้วนั้น
ไม่เป็นการทำการรวม ๆ อยู่พอ ไ้ราชการจะกราบบังคมทูล พระกรุณาขอบรม
ราชานุญาตจัดขึ้นใหม่เพื่อให้อำนาจการโปลิศเจริญยิ่งขึ้น แต่ถ้านายยุโรปที่เคย
ชำนาญในการโปลิศมาช่วยดังนี้แล้วการที่จะจัดก็คงจะเป็นที่ง่ายขึ้นมาก

คนที่ต้องการอยากให้มีคนโปลิศสูง ๆ สักหน้อยเคยได้รับตำแหน่งสุปรี่-
อุินเทนเคนส์ ไ้เคยบังคับโปลิศหลาย ๆ กองมาแล้ว จะได้อาเป็นทีปฤกษา
ถอนการ สันยาวที่จะจัดการให้คล้ายธรรมเนียมที่ดีไ้ง่ายกว่าที่ไม่เคยการนั้นม ก... ๒

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓ วันที่ ๔ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๐๔ หน้า ๕๖.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๒ ก/๓ สำเนา - คอมมิตตีนครบาลกราบทูลกรมหลวง
เทเวธวัชรไ้ประการ วันที่ ๔ มกราคม ร.ศ. ๑๐๔.

และอีกฉบับหนึ่งกล่าวว่า

"....ควยเรื่องคอมมิวนิสต์ กรมพระนครบาลอยากจะใคร่โรงเรียน
ที่เคย ชำนาญในการโปลิศไคร้มยศสูง เกี่ยวกับตำแหน่งซูเปอร์อินเทนเดนส์
ไคเคยเป็นโปลิศหลาย ๆ กองแล้ว โปรคเกลาฯ ไชยาพเจ้าสืบดูว่าถ้าจะเรียก
คนอย่างนี้ ไคจะเป็นเบี้ยหวัดปี่หนึ่งเท่าใด..."

การจ้าง นายโปลิศ ชาวยุโรปในระยะแรกนี้เพื่อที่จะให้ไคมาเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ
ช่วยเหลือในการจัดการปรับปรุงกองตระเวน จึงมุ่งที่จะเลือกเอาบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญงาน
กองตระเวนและมียศสูงเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งในต่อมาบุคคลเหล่านี้ก็ได้รับแต่งตั้ง เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่าย
บริหาร บังคับบัญชา จัดการปรับปรุงกองตระเวน เพราะเหตุว่าไม่สามารถจะหาคนไทยที่มี
ความรู้ ความสามารถพอและเหมาะสมกับตำแหน่งได้ จึงได้ตกลงจ้างนายโปลิศชาวยุโรปเข้า
มาเป็นนายกองตระเวนมากขึ้น โดยขอให้กระทรวงการต่างประเทศขอขีมนายโปลิศมาจากรัฐบาล
อาณานิคมของอังกฤษที่อินเดีย โดยเฉพาะคนที่เคยเข้ามารับราชการเป็นโปลิศอยู่ในเอเชียเช่นที่
อินเดีย โดยเฉพาะคนที่เคยเข้ามารับราชการเป็นโปลิศอยู่ในเอเชียเช่นที่อินเดีย พม่า สิงคโปร์
เป็นต้น แต่บางทีก็จ้างนายโปลิศจากยุโรปโดยตรง การยืมตัวในครั้งแรกนั้น จะเป็นแบบให้
ทดลองทำงานไปก่อน จนใน ร.ศ. ๑๑๕ จึงได้จ้างเข้ามาเป็นนายกองตระเวนควบคุมและจัด
การกองตระเวนในกรุงเทพฯ อย่างจริงจัง^๒ นายโปลิศชาวยุโรปที่จ้าง เข้ามานี้ส่วนหนึ่งจะให้เข้า
เป็นผู้บริหาร จัดการปรับปรุงกรมกองตระเวนและฝึกคนตระเวน อีกส่วนหนึ่งนั้นจะให้ทำหน้าที่
ควบคุมคนตระเวนรักษาการตามท้องที่ ตลอดจนการออกไล่คนตระเวนเองในท้องที่ที่เห็นว่ามี ความ

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓ ที่ ๑๘/๑๐๕ หลวงสุริยานุวัตร ผู้ว่าการแทนทูต
ประจำกรุง เบอร์ลินกราบทูลกรมหลวงเทเวศร์วังไชยโรประการ วันที่ ๖ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๐๕

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ / ๕ ที่ ๑๑๖/๑๖๕๓ พระราชหัตถเลขาถึงกรมหลวง
นเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๘ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๕ และ ที่ ๑๒๔/๒๓๖๓๖ หนังสือกราบบังคมทูลของ
กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๖ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๕.

จำเป็นต้งไ้ให้นายโปลิตชาวยุโรป ซึ่งเมื่อนำเอาคนไทยเข้ารักษาการแล้วมักเกิดปัญหา เช่นในเขตตำบลบางขวางที่ต้งเกี่ยวข้องกับชาวยุโรปอยู่มาก จึงต้งใช้สารวัตรแขวง สารวัตรใหญ่เป็นชาวยุโรป เพื่อจะให้เหตุการณ์สงบเรียบร้อย เนื่องจากสามารถที่จะติดต่อพูดคุยจากกันรู้เข้าใจ และเชื่อฟังกันง่ายกว่าจะไ้คนไทย และคนยุโรปพวกนี้บางทีก็จ้างเข้ามาเพื่อให้ควบคุมคนยุโรปที่เข้ามาบริหารการในไทย เช่น กองตระเวนรถไฟ เพื่อที่จะไ้ว่ากล่าวกันไ้ง่าย

แต่สำหรับกองตระเวนที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับคนไทยเป็นส่วนใหญ่ เช่น กองไ้สวนโทะหลวง กองรักษาสันนถนนั้นยังคงไ้ไ้อยู่ในบังคับบัญชาของคนไทย เช่น พระยาอินทราธิปัตย์สัราชรองเมือง เป็นเจ้ากรมกองตระเวนสันนถน เป็นต้น

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ไ้จ้างนายโปลิตชาวยุโรปเข้ามาบริหารการในกรมกองตระเวนจำนวนมากส่วนใหญไ้ไ้มาจาก พม่าและอินเดีย โดยไ้ให้เข้ามารับตำแหน่งตั้งแต่สารวัตรแขวงขึ้นไปจนถึงอธิบดีกรมกองตระเวน ซึ่งใน ร.ศ. ๑๑๖ ไ้จ้างมิสเตอร์บาร์คินเข้ามารับตำแหน่งอธิบดีกรมกองตระเวน ในระยะนี้เขาก็ไ้ไ้เป็นผู้จัดการปรับปรุงกองตระเวนไ้เจริญขึ้น และมีความเป็นระเบียบแบบแผนดีขึ้นอย่างมาก ดังคำกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ กล่าววว่า

"....การที่มิสเตอร์บาร์คินมาบริหารการอยู่ ๔ ปีเสตกไ้ไ้ทรงเห็นปรากฏวว่าการุ้กองตระเวน ขึ้นในกรุงเทพฯ กับกองตระเวนรักษาการรถไฟนั้นเจริญขึ้นกว่าแต่ก่อนเป็นอันมาก เป็นอันลงรูปแบบแผนเป็นที่พอพระราชหฤทัย...."๒

๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๘ ที่ ๑๗/๕๗๒๐ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ วันที่ ๓๑ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๕.

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๑ ที่ ๓๕/๑๖๖๐๐ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๐.

แต่ก็มีนายโปลิศชาวยุโรปที่จ้างเข้ามาบางคนไม่ใคร่เอาใจใส่ขันขันแข็งในการปฏิบัติหน้าที่ราชการเท่าที่ควร มุ่งหวังแต่ค่าจ้าง เรียกร่องเอาแต่ผลประโยชน์จนเกินไปและในการยืมตัวนั้น คนหนึ่งจะยืมได้ไม่เกิน ๕ ปี จึงทำให้ต้องเปลี่ยนตัวนายโปลิศไปมาอยู่บ่อย ๆ อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การปรับปรุงกองตระเวนเป็นไปอย่างไม่เต็มที่ เพราะคนที่เข้าใหม่ก็มีความคิดต่างไปจากคนเดิม และไม่รู้ เข้าใจในการจัดกองตระเวนที่เป็นมาแต่เดิม ที่นายโปลิศคนก่อนจัดไว้ ดังนั้นทางรัฐบาลไทยจึงพยายามที่จะฝึกหัดเอาคนไทยเข้าทำหน้าที่แทน แต่ก็หาคนไทยที่เต็มใจเข้ารับราชการในกรมกองตระเวนไม่ได้ จะเห็นจากใน ปี ร.ศ. ๑๒๐ ซึ่งมีสเตอร์บารคินได้หมดสัญญาจ้าง กลับไปรับราชการที่อินเดีย กระทรวงนครบาลได้พยายามอย่างยิ่งที่จะเอาคนไทยที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเป็นอธิบดีกรมกองตระเวน แต่ก็หาไม่ได้ ต้องเอานายโปลิศชาวยุโรปเข้ารับตำแหน่งนี้แทน ดังจดหมายเหตุไต่ถามว่า

"....การบังคับกองตระเวนในเมื่อมีสเตอร์บารคินกลับไปแล้วนั้น ถ้าจัดตามความลำดับตำแหน่ง ก็ควรพระยาอุทราธิปไตยขึ้นครองเมือง อยู่ในตำแหน่งรองอธิบดีมีบรรดาศักดิ์สมควรแก่ตำแหน่งใหญ่ แลเข้าใจราชการกองตระเวนกับทั้งทราบพระบรมราชกำหนดกฎหมาย แต่เสียคายไม่ทราบหนังสือแลภาษาต่างประเทศ ที่จะไต่ตรวจจอาณราเรียนจัดแบบแผนหรือตอบโต้กับชาวต่างประเทศ อันมีการเกี่ยวข้องของกับทั้งบังคับบัญชานายกองตระเวนคนต่างประเทศ ในกรมไม่โดยอ้อมชักนำให้ความนับถือของชาวต่างประเทศนั้นน้อยลง... จึงวางกรมกองตระเวนตามที่ข้าพระพุทธเจ้ากำหนดไว้ เพราะเหตุว่าผู้บังคับการชาวสยาม ถ้าเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้ภาษาต่างประเทศพอแก่ความนับถือแล้ว มีเหตุอันใดในราชการที่ต้องตอบโต้กับ ราชทูตแลกงสุลต่างประเทศ ก็ไม่พึงเสี่ยงแลเชื่อถือ ย่อมจะมีความลำบากในทางราชการขึ้นบ่อย ๆ เมื่อยังไม่มีตัวผู้สมควร บังคับการก็จะต้องคงให้คนต่างประเทศรับราชการไปพลาง โดยไต่ถามที่ระงับเหตุ ความไม่พึงเสี่ยงแลเชื่อถือกันนั้นเสียไต่...."

ทั้งนี้ นอกจากพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง แล้วจะหาคนไทยที่มียศ ตำแหน่ง
เหมาะสมที่จะเป็นอธิบดีกรมกองตระเวน เพื่อจะได้ควบคุมคนกองตระเวนไม่ให้เลินเริงระของ
คักจนถึงความรู้ความชำนาญ ความอาวุโส และเป็นที่ยอมรับของชาวยุโรป รวมทั้งมหาชนโดย
ทั่วไป เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการควบคุมบังคับบัญชา การที่ไม่มีความรู้ในภาษาต่างประเทศ
กฎหมายของต่างชาติก็พอ ก็มีความสำคัญอย่างมาก ซึ่งกองตระเวนจะต้องทำงานเกี่ยวข้องกับ
ศาลกงสุลหลายศาล และมีนายโปลิศชาวยุโรปอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาหลายนาย ตลอดจนการ
โต้ตอบกับชาวต่างประเทศอื่น ๆ ย่อมเป็นการลำบากที่จะจัดการกองตระเวนให้เรียบร้อยลงได้
เมื่อเป็นเช่นนี้ในที่สุดก็ต้องจ้างเอานายโปลิศชาวยุโรปเข้ามาเป็นผู้บังคับการแทน แล้วย้ายพระยา
อินทราธิบดีสีหราชรองเมืองไปรับตำแหน่ง ปลัดทูลฉลองกระทรวงนครบาลไปในที่สุด^๒

- สาเหตุที่ไม่สามารถจัดหาคนไทยเข้ารับราชการ เป็นนายโปลิศ

นอกจากจะหาบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับภาษาต่างประเทศ กฎหมายและขนบ
ธรรมเนียมของชาวต่างประเทศ ตลอดจนความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับการจัดการกองตระเวน
ไม่ได้แล้ว คนไทยก็ยังไม่มีความเต็มใจเข้ารับราชการเป็นนายโปลิศ ทั้งนี้ก็เพราะคนที่มีความรู้
หรือเรียนจบมาจากประเทศในยุโรปได้มองเห็นว่าอาชีพนายโปลิศ กองตระเวนนั้นต้องมีความรับ
ผิดชอบมาก มักจะได้รับคำติเตียนบ่อย ๆ เมื่อไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังคำ
กราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ ทรงกล่าวว่า

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๑ ที่ ๑๕/๑๖๔๒๕ ลายพระหัตถ์กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์
กราบบังคมทูลกรมหลวงเทเวธวัชโรประการ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๐.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๑ ที่ ๓๕/๑๖๖๐๐ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวง
นเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๐.

"....การที่จะจัดข้าราชการสยาม ที่ทราบภาษาต่างประเทศนั้น ขึ้นไว้ในกรมกองตระเวน สำหรับรับราชการสืบไปนั้น ข้าพระพุทธเจ้าก็เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเรียนจากยุโรป ไม่ใคร่สมักและเต็มใจ รักในหน้าที่ทรงรัก เกียจอยู่ว่า ทำราชการในกรมกองตระเวน จะปรากฏความดีความชอบ เป็นอันยาก คือ เมื่อมีเหตุความร้ายเกิดขึ้นในหน้าที่ ถวายรับถวายคนร้าย ใด ผู้ที่จะชมเชยว่าดีนั้นน้อยคน มกนึ่ง ๆ ถวายไม่เต็มใจก็เป็นแต่เพียง เส่เมื่อตัวเท่านั้น ถาหากว่าระงับเหตุถวายรับคนร้ายไม่ใคร่ต้องถูกคดีเต็มถาวร ไม่เท่าทันการ ก็อาจมีความผิด เป็นหน้าที่ซึ่งรับราชการปรากฏความดีเป็นอันยากจึงไม่ใคร่มีผู้เต็มใจ...."

เมื่อไม่สามารถที่จะหาคนไทยเข้ารับราชการ เป็นนายโปลิศกองตระเวนได้ จึงได้ทำการแก้ไขโดยส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับงานกรมกองตระเวน แก่คนไทยในกรุงเทพฯ ให้เรียนรู้ออกไปในขณะที่เป็นคนตระเวนให้รับราชการตั้งแต่ตำแหน่งต่ำ ๆ แล้วค่อยเลื่อนชั้นให้สูงขึ้นไป แต่กว่าจะได้เป็นนายโปลิศชั้นบริหาร ก็ต้องอาศัยเวลานาน ส่วนใหญ่มักจะลาออกไปรับราชการกรมอื่นเสีย เมื่อเห็นว่ามีรายได้ เงินเดือนดีกว่าคั้งกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ทรงกล่าวว่า

"....ข้าพระพุทธเจ้าจึงต้องเลือกหาผู้ที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเรียนภาษาต่างประเทศในกรุงเทพฯ ที่เข้ารับราชการตั้งแต่ตำแหน่งต่ำ ๆ เช่น นายหมวดแสดส่วนมากก็มักอยู่ไม่ไค่นาน โดยต้องรับราชการกรากกรำมาก มีของหาเงินเดือนที่อื่นสูงกว่าไค้ก็ลาออกเสีย ยังคงมีนายกองตระเวนที่ทราบภาษาต่างประเทศในประจุบันเพียง ๑๕ นาย..."^๒

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๑ ที่ ๓๕/๑๖๖๐๐ หนังสือกราบบังคมทูลของ
กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๐.

จำนวนนายกองตระเวนสยามทั้ง ๑๕ คนนั้นว่ามีน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนนายกองตระเวนทั้งหมด และบุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่มักจะเป็นพนักงานในกองไต่สวนโทษหลวง หรือพนักงานกองกลาง ไม่ได้อยู่ฝ่ายรักษาการเลยและนายกองตระเวนคนไทยเหล่านี้ก็ไม่ได้มีความรู้ในภาษาต่างประเทศเป็นอย่างดี เพียงแต่พอใช้ได้เท่านั้น ซึ่งเมื่อเข้ารับตำแหน่งในกรมกองตระเวนแล้วจึงไม่สามารถจะเลื่อนขั้นสูงขึ้นไปได้โดยเร็วได้ เพราะต้องให้ศึกษาเล่าเรียนไปด้วย ดังนั้นจึงต้องให้มีการคัดเลือกตัวไปเรียนต่างประเทศโดยตรง เพื่อจะได้กลับมาเข้ารับราชการในกรมกองตระเวน และไม่ตอ้งยืมเอาตัวนายทหารจากกรมยุทธนาธิการ มาเป็นนายกองตระเวนอีกต่อไป เหมือนเช่นที่ทำมาใน ร.ศ. ๑๐๕^๑

ความต้องการนายโปลิศชาวยุโรปได้เริ่มลดลงในปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ แต่ก็ยังมียนายโปลิศชาวยุโรปจำนวนมากรับราชการในกรมกองตระเวน โดยเฉพาะในตำแหน่งชั้นบริหาร จึงได้หาวิธีลดจำนวนนายโปลิศชาวยุโรปลง โดยพยายามลดตำแหน่งชั้นรอง ๆ ที่มีนายโปลิศชาวยุโรปทำหน้าที่อยู่ให้น้อยลงไป แล้วเอาคนสยามเข้าทำงานแทน เพราะในคอนนั้นคนสยามที่ส่งไปเรียนต่อในต่างประเทศได้กลับมารับราชการในกรมกองตระเวนมากขึ้น และราชการกองตระเวนก็มีความเป็นระเบียบแบบแผนมั่นคงพอแล้ว อีกประการหนึ่งความจำเป็นที่ต้องการนายโปลิศชาวยุโรป มีน้อยลง เพราะไทยได้สิทธิการพิจารณาคดีความคนในบังคับต่างประเทศที่เป็นชาวเอเชียกลับคืนมาเป็นของศาลไทย ทำให้อำนาจของศาลสูงสุดที่เกี่ยวข้องกับการจับกุม การออกหมายค้นหมายจับ การตัดสินคดีความ คนในบังคับที่เป็นคนเอเชียหมดไป เหลือแต่เพียงคนยุโรปที่มีเพียงจำนวนเล็กน้อย ดังนั้นเมื่อนายโปลิศชาวยุโรปได้ลาออกจากตำแหน่งหรือถึงแก่กรรม ก็จะมีตำแหน่งนั้นเสีย เช่น ตำแหน่งที่ปรึกษาบางตำแหน่งให้เอาคนไทยเข้าทำราชการแทนในขณะเดียวกันก็พยายามส่งคนไทยออกไปเล่าเรียนในต่างประเทศ เพื่อเข้ามารับราชการในกองตระเวนแทนนายโปลิศชาวยุโรปให้มากที่สุด^๒

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๑ ที่ ๓๕/๑๖๖๐๐ หนังสือกราบบังคมทูล ของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๐.

^๒ ประยูรทิ สิริพันธ์ สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม หน้า ๒๕๓.

— การขีมนายโปลิตชาวยุโรป

การขีมนายโปลิตชาวยุโรปเข้ามารับราชการในกรมกองตระเวนภายหลังที่
มิสเตอร์เฮมส์ได้ลาออกจากตำแหน่งอธิบดีกรมกองตระเวน โดยทางกระทรวงนครบาลได้ขอให้
กระทรวงการต่างประเทศ เป็นผู้ขีมนั้นและแจ้งจุดประสงค์ความต้องการขีมนายโปลิตไปยังรัฐบาล
อาณานิคมของอังกฤษที่อินเดีย รัฐบาลอาณานิคมของอังกฤษก็จะส่งรายชื่อและประวัติการทำงานของ
นายโปลิตที่สมัครเข้ามารับราชการในไทยมาให้ทราบ ทั้งนายโปลิตจากพม่า อินเดีย สิงคโปร์
ทั้งนี้เพื่อให้รัฐบาลไทยคัดเลือก โดยจะคัดเลือกเอาผู้ที่มีความรู้ความชำนาญและเคยทำงานเป็น
นายกองตระเวนในเอเชียมานานพอสมควร เป็นหลักเพื่อเป็นการป้องกันการส่งคนที่ไม่ดีพอมานำให้
และรัฐบาลอาณานิคมของอังกฤษ ยังจะต้องให้การรับรองนายโปลิตทุกคนที่ทำสัญญาจ้างมาทำงาน
ในเมืองไทย จึงได้มีพระราชหัตถเลขาถึงเสนาบดีกระทรวงนครบาลกล่าวว่า

"....ว่าด้วยเรื่องการจ้างคนยุโรปเข้ามารับราชการ เลือกหาคนที่
เคยการในเมืองสิงคโปร์หรือเกาะหมากนั้นด้วย แต่ขอให้ระวังการที่จะเรียกคน
โดยเร็วเช่นนี้ มักจะไม่ใคร่ใคร่จวบจนหนังสือสำหรับตัว เติสติมอนี่* ล่างที่ก็ไป
โดนคนที่เขาจะจนจะได้อยู่แล้ว แลอยู่อย่างไร ๆ ก็ดี ขอให้กำหนดจ้างแต่ปีเดียวก่อน
เมื่อไม่ชอบใจจะโคกลับตัวทัน ถ้าให้ส่ง เติสติมอนี่เข้ามาดูเสียก่อนจะดี...."

เมื่อไทยได้ตกลงเลือกเอาบุคคลใดคนหนึ่งแล้วก็จะทำสัญญาจ้าง กำหนดเวลาที่จะเข้ามา
ทำงานในไทย ในครั้งแรกจะจ้างในรูปให้เข้ามาทดลองทำงาน ๑ - ๓ ปีก่อน แล้วจึงจะจ้าง
ต่อไปจนครบ ๕ ปี ตามที่ได้มีข้อกำหนดไว้ เมื่อเห็นว่าบุคคลนั้นเป็นคนที่มีความสามารถและเอาใจใส่

---

* หนังสือหลักฐาน และการให้การรับรองจากรัฐบาลอาณานิคมของอังกฤษ ที่อินเดีย
มาจากคำว่า (Testimony)

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๑๑๒.

ในการทำงาน ระเบียบการจ้างนั้นจะนับเวลาตั้งแต่เริ่มทำสัญญากับนายโปลิศชาวยุโรปที่ตกลง
เดินทางเข้ามารับราชการในเมืองไทย โดยไทยจะยอมเสียค่าใช้จ่ายการเดินทาง และให้
เงินเดือนนับตั้งแต่วันเซ็นสัญญาทันที เมื่อนายโปลิศคนนี้ทำงานไปจนครบกำหนดสัญญาจ้าง ก็
กลับไปรับราชการกับรัฐบาลอาณานิคมของอังกฤษตามเดิม ดังนั้นในการขียนายโปลิศชาวยุโรป
แต่ละคน รัฐบาลไทยจึงต้องกวาดค้นถึงนักภายหลังที่ตกลงทำสัญญาจ้างแล้ว จะต้องเร่งรัดให้เข
มาทำราชการทันทีเพื่อป้องกันการล่าช้าแซ่ซ้อน ซึ่งจะทำให้เสียผลประโยชน์ไป

การจ้างนายโปลิศชาวยุโรปเข้ามานี้ รัฐบาลไทยต้องเสียเงินจ้าง โดยให้เงินเดือน
สูงกว่าเงินเดือนของตำแหน่งที่เขาได้รับอยู่ เพื่อเป็นการชักจูงให้นายโปลิศชาวยุโรปเข้ามา
รับราชการในเมืองไทย ซึ่งก็ได้ผลให้นายโปลิศจากอินเดียและพม่าสมัครเข้ามาทำราชการใน
ไทยจำนวนมาก ทั้งมาทำงานโดยถาวรและทำสัญญาจ้างในระยะเวลา ๑ - ๕ ปี โดยจะเห็นว่า
เงินเดือนของนายโปลิศชาวยุโรปเช่น มิสเตอร์ เดเลอร์ และมิสเตอร์อาชีไวท์คิงที่เข้ามา
รับตำแหน่งเจ้ากรมกองตระเวนแขวงชั้นนอก และชั้นในเดิมที่อยู่อินเดียนั้นได้เงินเดือน ๆ ละ ๘๖๒
รูปี (๙๐๔ บาท) เมื่อมารับราชการในไทยได้รับเงินเดือน ๔๐๐ บาท^๒ ซึ่งการให้เงินเดือน
เช่นนี้เป็นที่เหลื่อมล้ำกันระหว่างนายโปลิศคนไทยและชาวยุโรปอย่างมากในเมื่ออยู่ในตำแหน่งชั้น
เดียวกัน ดังจะเห็นว่าตำแหน่งเจ้ากรมที่เป็นชาวยุโรป เช่น มิสเตอร์มาร์ติน มิสเตอร์เลย์
ได้เงินเดือน ๔๐๐ บาท แต่พระเทพสุโขได้ ๖๐๐ บาท หลวงนครไค้เพียง ๒๕๐ บาท เป็นต้น
ทั้งนี้เป็นเพราะว่าไม่ได้กำหนดให้มีตำแหน่งเจ้ากรมคนไทยไว้ เมื่อเอาคนไทยเข้ามาเป็นเจ้ากรม
จึงไม่มีอัตราเงินเดือนที่แน่นอนให้ แม้กระนั้นการจ้างเจ้ากรมชั้นในและชั้นนอกก็ไม่เท่ากันเช่น

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๘.๑/๑๙๓ ที่ ๔๕/๓๔๖๕ พระยาพิชัยโกษา เรียนพระยา
เพชรบูรณ์ วันที่ ๒๔ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๘.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๘.๒/๓๔ ที่ ๒๔๐๐/๓๖๓๔ อธิบดีกรมตรวจและกรมสารบัญชี
เรียนถึงพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง วันที่ ๑๓ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๑.

เจ้ากรรมฐานในได้เงินเดือน ๑,๐๐๐ บาท เจ้ากรรมฐานนอกได้ ๗๐๐ บาท เป็นต้น* ทั้งนี้ก็อาจเป็นเพราะงานรับผิดชอบต่างกัน และมีความรู้ความสามารถต่างกัน

ในการควบคุมบังคับบัญชา นายโปลิศ ชาวยุโรปนั้น เมื่อทำสัญญาจ้างเข้ามาแล้วจะต้องอยู่ที่หอบังคับของไทย เช่นเดียวกับนายกองตระเวนสยาม คือ ต้องอยู่ที่หอบังคับของกองตระเวน เมื่อทำผิดในหน้าที่กระทรวงนครบาลมีสิทธิที่จะลงโทษได้ สำหรับนายหมวด นายยาม คนตระเวนที่เป็นคนในบังคับต่างประเทศก็เช่นเดียวกัน เมื่อมีการทำสัญญาจ้างตกลงกับกงสุลแล้ว ในระหว่างที่รับราชการในกรมกองตระเวน ถ้ากระทำผิดในหน้าที่กองตระเวนจะต้องถูกชำระโทษโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายสยาม แต่ให้ลงโทษได้เพียงกักขัง ตักเงินเดือน หรือไล่ออกเท่านั้น ถ้าหากก่อคดีร้ายแรงขึ้นอันเกินจากข้อสัญญา เช่น ฆ่าคนตาย ถูกข่มขืน ปล้นจี้ ต้องนำส่งศาลกงสุลที่บุคคลผู้นั้นสังกัดอยู่เป็นผู้พิจารณาลงโทษ^๒

นายโปลิศชาวยุโรปที่จ้างเข้ามานี้แม้ว่าจะมารับราชการเป็นข้าราชการไทย แต่เมื่อต้องการลาหยุดลาออกหรือต้องคดีร้ายแรง ต้องแจ้งให้รัฐบาลอาณานิคมอังกฤษที่อินเดียทราบ และมีหนังสืออนุญาตเสียก่อน^๓ จึงจะลาหรือตักสินคดีได้ โดยกำหนดลาพัก ๑ ปี ลาได้ ๒ เดือน ทางกองตระเวนไทยจะจ่ายเงินเดือนให้เต็มเฉพาะที่ลาหยุดตามเวลาที่กำหนดไว้ในข้อบังคับเท่านั้น ถ้าเกิน

๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๕ ที่ ๒๔/๑๘๗๕ ลายพระหัตถ์กรมหลวงเทเวศร์วัชรปรีชา ถึงกรมหลวงนครสวรรค์ วันที่ ๒๑ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๓.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ ป ๓๐.๔/๕ ที่ ๓๗/๑๒๒๗ ลายพระหัตถ์กรมหลวงนครสวรรค์ กราบทูลกรมขุนสมมตอมรพันธุ์ วันที่ ๒๔ กันยายน ร.ศ. ๑๑๕.

๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒/๓๕ ที่ ๒๒/๒๐๓๐๗ ลายพระหัตถ์กรมหลวงนครสวรรค์ ทูลกรมหลวงเทเวศร์วัชรปรีชา วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๑.

กว่านี้จะให้เพียงครึ่งหนึ่งของเงินเดือน ซึ่งเรียกว่าเงินปรีวีเลจรีฟ เป็นเวลา ๓ เดือน ถ้าเกินจากนี้ไป ทางรัฐบาลอาณานิคมของอังกฤษที่อินเดียจะต้องเป็นผู้จ่ายเงินให้ ซึ่งเรียกว่าเงินโปรโนตันเนทเซอร์^๑

—ผลการทำงานของชาวยุโรปที่จ้างเข้ามาเป็นนายกองตระเวน

นายโปลิศที่ไคจ้างเข้ามานั้น แม้รัฐบาลไทยจะทำการคัดเลือกแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีนายโปลิศ ทั้งคนที่ทำงานจริงจริง เอาใจใส่ในการทำงานและคนที่สมัครเข้ามาเพื่อหวังเงินตอบแทนสูงกว่าที่เคยได้รับในการทำงานที่อินเดียหรือพม่า การที่ไทยทำการคัดเลือกเอามาจากคนที่เข้ามาทำงานทดลอง ๑ - ๓ ปี ส่วนใหญ่จึงได้นายโปลิศที่คุ้นเคยบางคราวกระทรวงนครบาลได้พยายามที่จะขอให้นายโปลิศผู้นั้นทำงานต่อเมื่อครบกำหนดสัญญาจ้างแล้ว เช่น มิสเตอร์ลอว์สัน ผู้บังคับการกรมกองตระเวนมิสเตอร์ยาร์กิน และมิสเตอร์ไวทิง เป็นต้น ดังคำกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิกุลกล่าวไว้

"....นายกองตระเวนที่มารับราชการอยู่นั้นนอกจากมิสเตอร์ยาร์กินแล้วก็มีมิสเตอร์ลอว์สัน กับมิสเตอร์ไครป ๒ นายเท่านั้น ซึ่งเป็นนายกองตระเวนรับราชการก็...."^๒

และพระราชหัตถ์เลขาณัฒนบัณฑิตกล่าวว่า

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๕ ที่ ๔๐๗/๒๒๕๔ การลาของมิสเตอร์ลอว์สัน วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๓.

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๑ ที่ ๓๔/๑๕๗๘๗ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ วันที่ ๒๑ มกราคม ร.ศ. ๑๒๐.

"....ขออนุญาตบอกยืมมิสเตอร์ไวท์ตั้งเป็นผู้มีความสามารถไว้รับ
ราชการในตำแหน่งเดิมอีก ๒ ปี เชอเห็นว่ามิสเตอร์ไวท์ตั้งเป็นผู้มี
ความสามารถทำราชการในหน้าที่ดี แลเป็นคนเรียบร้อยนั้นทราบแล้วอนุญาต..."^๑

ในขณะที่เดียวกันนายโปลิศชาวยุโรปที่เข้ามารับราชการที่ก่อความหนักใจแก่ไทยในการทำงาน
ก็มีไม่น้อย เช่น นายโปลิศชาวอังกฤษบางนายมักจะถือเกียรติยศภูมิใจในชาติของตน และอ้างอำนาจ
ของกงสุลโดยจะทำการว่ากล่าวตักเตือนก็ลำบาก^๒ และเมื่อทำงานก็มักจะไม่เอาใจใส่เท่าที่ควร
ซึ่งอาจเป็นเพราะรัฐบาลไทยให้อิสระแก่ข้าราชการชาวยุโรปในการทำงานตามความสบาย ไม่มี
ข้อบังคับกวดขันมากนัก สำหรับคนยุโรปที่มาเป็นนายกองตระเวน ดัง คาร์ล บอกส์ ที่ได้เข้ามาใน
ไทยสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้กล่าวไว้ในหนังสือของเขาว่า

"....มิสเตอร์โซโลมอนมารับราชการ เป็นนายตำรวจไทย....และตัวเขาก็
เหมือนชาวยุโรปอื่น ๆ ที่มารับราชการในประเทศไทย ถือทางราชการไม่สู้จะกวด
ขันเวลาทำงานและการปฏิบัติงานเท่าไรนักเมื่อข้าพเจ้าชวนไปไหนเขาก็ไปควย
ทุกครั้ง...."^๓

ทางกรมกองตระเวนไทยก็ทราบถึงเรื่องนี้ แต่เพราะว่ายังมีความต้องการชาวยุโรป
เข้ามาทำราชการอยู่ จึงแก้ไขโดยพยายามคัดเลือกเอาคนที่ดีเข้ามา และพยายามหาเอาคนไทย
เข้าทำงานแทนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จะทำการจ้างมาก็เฉพาะนายโปลิศชั้นหัวหน้าฝ่ายบริหาร
เท่านั้น ดังจากพระราชหัตถเลขาทรงกล่าวไว้ว่า

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประมุขพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๓ ตอน ๑ หน้า ๗.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๔ ที่ ๓๕/๔๔๑๑ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวง
นเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๔ มกราคม ร.ศ. ๑๒๑.

^๑คาร์ล บอกส์ สมัยพระปิยมหาราช หน้า ๕๔ - ๕๕.

"....สั่ง เกตอ้ายฝรั่งมาทำงานเสาะและเค็มที่ไม่เหมือนพวกที่ค้าขาย
 คูเหมือนเวลาที่มาทำงานกับเราเป็นเวลาลิปอูฟแอบเซน จากการของ
 อังกฤษ แดลิมมาโคเงินเดือนมากขึ้น ถ้าหากว่าชื่อกี้จะหยุดเสียก็ยังคง
 โคเงินเดือนกึ่งหนึ่ง ๆ ก็ยังมากกว่าที่จะโคของอังกฤษกึ่งหนึ่ง เพราะฉะนั้น
 การที่จะทองจางฝรั่งไว้เป็นอันจาง แพงอย่างยิ่งกว่าที่ควรจาง ก็เป็น
 เพราะคนเราไม่มีพอที่จะใช้โดยไม่เอาไว้ ควรจะจัดการให้เป็นเด็ดขาดเสีย
 ถายังจะทองโคคนชั้นที่ ๑ ก็เรียกคนชั้นที่ ๑ เสียทีเดียว เอาคนของเรา
 รองไว้จะดีกว่า...."

การประพัตติชนนี้ของชาวยุโรปทางกรมกองตระเวนก็ไต่กวัดขันเช่นกัน ในบางครั้ง
 ถ้าทำผิดจริงก็ให้ไล่ออก แต่มักจะยอมให้เข้ามารับราชการอีก เมื่อเห็นว่าสำนึกผิด และถูกลงโทษ
 ไปแล้วเป็นเวลานาน โดยยกโทษให้ แล้วเขาก็กลับเข้ามารับราชการใหม่ ในขณะที่เดียวกันก็พยายาม
 ลดจำนวนนายโปลิศชาวยุโรปลง โดยฝึกหัดเอาพนักงานคนไทยเข้ารับตำแหน่งแทนชาวยุโรปที่ออก
 จากราชการไป ในกรณีที่มีความเหมาะสม ซึ่งไต่กระทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนกว่าชาวยุโรปจะ
 หหมดไปในที่สุด

การนำเอาวิธีการใหม่มาใช้ในงานกรมกองตระเวน

เป็นวิธีการต่าง ๆ ที่นำมาใช้เพื่อที่จะลดปัญหาโจรผู้ร้ายที่เกิดขึ้นให้น้อยลง และเพื่อให้
 การปรับปรุงการดำเนินการกองตระเวนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความเป็นระเบียบมากขึ้น
 วิธีการเหล่านี้ได้นำเอาแบบอย่างทั้งมาจากต่างประเทศ และค้นพบโดยบังเอิญจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
 ภายในในกรมกองตระเวนนั่นเอง ดังต่อไปนี้

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๑๕ ที่ ๓๕/๑๘๓๓ พระราชหัตถเลขาถึงกรมหลวง
 นครสวรรค์ ไม่มีวันเดือนปี.

การตีตราสัตว์และทำตัวรูปพรรณสัตว์

ปัญหาโจรผู้ร้ายลักขโมยสัตว์พาหนะที่ราษฎรใช้ทำมาหากิน เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย ได้ถือว่ามีสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชนอย่างมาก และเกิดขึ้นอยู่เสมอมาตั้งแต่สมัยโบราณ และเป็นปัญหาใหม่ ที่ลอบมาโดยไม่สามารถจะแก้ไขให้หมดสิ้นไปได้ ทั้งนี้ก็เพราะไม่สามารถจะติดตามและสืบได้ว่าสัตว์ที่กองจับพบเห็นนั้นเป็นของใคร ถูกลักขโมยมาหรือไม่ การซื้อขายก็ทำได้โดยที่ไม่ต้องมีหนังสือรับรองความเป็นเจ้าของแต่อย่างใด ความคิดที่จะให้มีการตีตราสัตว์นี้ได้เริ่มมีขึ้นในรัชกาลที่ ๕ จากคำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพิพากरण เพราะเห็นว่าโจรผู้ร้ายชุกชุมมากมาตั้งแต่รัชกาลที่ ๓ จนไม่สามารถจะระงับปราบปรามให้หมดสิ้นได้โดยเฉพาะการลักสัตว์พาหนะ จึงได้เสนอให้มีการทำตัวตีตราสัตว์ทั่วกรมพระพันธุราเครื่องหมาย หรือตัวเลขบนตัวหรือเขาสัตว์ และทำเป็นหนังสือประจำตัวสัตว์เหมือนกับคนที่ต้องมีหนังสือประจำตัวเมื่อจะเดินทางไปมาทางเมือง แล้วให้ซื้อขายสัตว์โดยไม่มีหนังสือตัวตีตราสัตว์เพราะอาจเป็นสัตว์ที่ลักขโมยมาได้ การประทับตรานั้นได้เห็นว่าประทับตราบนตัวสัตว์ จะเป็นการทราบหรือทำให้สัตว์ขาดเจ็บได้ จึงให้ตีตราทั้งขาหรือเล็บ พร้อมกับบังคับว่าใครที่จะต้อนสัตว์ไปขายในต่างเมืองจะต้องมีหนังสือรับรองจากผู้ว่าราชการเมืองเสียก่อน ดังนั้นใน ร.ศ. ๑๑๗ จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติเจริญรอยสัตว์เหมือนกับเมืองพม่า กำหนดหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้สืบติดตามเอาสัตว์ที่หายไปโดยส่งเกตุจากเครื่องหมายที่ประทับไว้เอง และให้หาทางป้องกันสัตว์ถูกลักขโมยภายในหมู่บ้านที่ตนปกครองดูแล เพราะการที่จะให้มีคนตระเวนประจำอยู่ทุกตำบล หมู่บ้าน ย่อมทำไม่ได้ ประกอบกับสัตว์มักจะหายในตนถูการทำงานเสมอ การติดตามจับก็ทำได้ลำบาก ทั้งอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไม่ค่อยจะให้ความร่วมมือกับคนตระเวนเท่าที่ควร^๒ จากการประกาศพระราชบัญญัตินี้ ได้กำหนดให้

✓ คำร่างราชานุญาต สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๕ หน้า ๒๗๖ - ๒๗๗.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๘ รายงานกรมกองตระเวน แผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๗ ตอน ๒ หน้า ๖๔.

การทำหนังสือรูปพรรณ สัตว์ไว้ และประกาศกำหนดหน้าที่ของกองตระเวนว่าควยเรื่องรูปพรรณ สัตว์ ในการตรวจตัวสัตว์ที่นำกันไปในท้องที่ แต่อย่างไรก็ตามยังเกิดโจรผู้ร้ายลักขโมย สัตว์พาหนะชุกชุมอยู่ทั่วไป เพราะการทำงานกาวกายนกันระหว่าง อำเภอกำนัน และกองตระเวน ทั้งการทำตัวรูปพรรณสัตว์ก็ยังทำกันไม่ทั่วถึง จึงจดหมายเหตุกล่าวว่า

"....ควยการตรวจในท้องที่ที่แยกบาง เช่นในเวลานั้นเป็นการยากลำบาก มาก โดยเป็นที่ไม่เป็นการสะดวก ตลอดไปได้นั้น ก็โดยที่กระบือ ม้าในแขวง ท้องที่โรงพัก ๔ แยกบาง เช่นนั้นยังเป็นการกาวกายนกันมาก โดยที่กรมการอำเภอยังไม่ได้จัดระเบียบให้เป็นที่เรียบร้อยโดยความถูกต้อง โจรผู้ร้ายไปปล้นกระบือกันมากในเวลานั้น ก็เพราะการกาวกายนกันอำเภอดำเนินการรูปพรรณ กระบือยังไม่มั่นคง กองตระเวนจะตรวจตราที่เป็นที่ทุญ่เดือดร้อนกับอำเภอกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเสมอ หากคนรายยังผอนกระบือเขาออกไคทั้ง เป็นที่สงสัยต่อเจ้าพนักงานกรมกองตระเวนเสมอ..."

เหตุการณ์เช่นนี้ภายหลังยังคงมีอยู่เรื่อยมา เพราะความไม่เอาใจใส่และความไม่มีความร่วมมือกันระหว่าง เจ้าหน้าทีปกครองบ้านเมืองทั้งการดูแลรักษาทำได้อย่างไม่ทั่วถึง แม้จะได้ทำตัวสัตว์ สัตว์เสร็จไปแล้วก็ตาม

— การทำรายงานประจำวัน สมุดกณหมายตราสิน สมุดจดหมายคำฟ้อง สมุดสารบบ
สิ่งของ สมุดคำสั่ง

ได้เริ่มนำเอามาใช้ในปี ร.ศ. ๑๐๔ เพื่อที่จะเป็นการบอกให้รู้ถึงเหตุการณ์คดีความต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในท้องที่ ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงสถานการณ์ในท้องแขวงต่าง ๆ แล้วนำมาประมวลหาสาเหตุ หนาสของการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ว่าทำสำเร็จไปได้เพียงใด หรือมีข้อบกพร่อง

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑ สำเนา ๓๖/๑๒๕ นายหมักสารวัตรใหญ่รายงานต่อ
ผู้บังคับการกรมกองตระเวน วันที่ ๕ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๕.

ก็จะไต่หาทางป้องกันได้ทันทั่วทั้ง โดยได้กำหนดให้ สารวัตรใหญ่ในท้องแขวง เป็นผู้ทำหน้าที่
ตรวจตราสมุดบันทึกต่าง ๆ เหล่านี้ตามโรงพักที่อยู่ในควบคุมของตนทุกตำบล แล้วทำรายงาน
เสนอต่อเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ต่อไป ทั้งนี้ได้รวมถึงผลการปฏิบัติงานของพนักงานกองตระเวนใน
ท้องแขวงด้วย ในแต่ละโรงพักจะต้องมีสมุดบันทึกเหล่านี้ทุกแห่ง โดยเฉพาะสมุดบันทึกรายวัน
จดบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในท้องแขวง ซึ่งได้มีข้อกำหนดในการบันทึกไว้อย่างมีระเบียบ
และในต่อมาได้บังคับให้ทำเป็นรายงานยื่นต่อกรมกองตระเวน เป็นรายเดือนทุก ๆ โรงพัก โดยมี
ข้อกำหนด ขนาดระเบียบการทำรายงานเย็บเป็นเล่มเสนอต่อผู้บังคับการกองตระเวน เป็นรายงาน
ประจำเดือน^๒ สมุดบันทึกเหล่านี้ ทางกรมกองตระเวนจะเก็บไว้เป็นหลักฐาน เพื่อทำสถิติคุณ
การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และเหตุการณ์คดีความที่ได้จัดการระงับป้องกันไปนั้นได้ผลเพียงใด
อย่างไร ทั้งยังจะเป็นเครื่องชี้ถึงขอบการของการทำงานของกองตระเวนที่จะต้องหาทางจัดการ
แก้ไขต่อไป

✓ การตั้งกองสอดแนม

จุดมุ่งหมายที่ตั้งขึ้นนี้เพื่อใช้เป็นกำลังสืบจับคนร้าย ซึ่งแต่เดิมนั้นเมื่อต้องการสืบจับ
โจรผู้ร้าย จะมอบอำนาจให้ อำเภอบางนายหรือใครคนใดคนหนึ่ง ที่เห็นว่าเป็นคนกว้างขวางใน
วงการนักเลง ออกไปสอดแนมเหตุการณ์และสืบจับโจรผู้ร้ายที่ต้องการ ซึ่งบางทีก็ไม่ได้ผลและล้ม
คดไป เพราะการสืบสวนจับกุมเป็นไปอย่างไม่ทันทั่วทั้ง ดังนั้นเมื่อมีการจัดการกรมกองตระเวนใน
ร.ศ. ๑๐๕ จึงได้ตั้งกองสอดแนมขึ้น เป็นหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งเลือกคัดจากคนตระเวน
ที่รู้ขนบธรรมเนียม กฎข้อบังคับกรมกองตระเวน มีความชำนาญ มีสติปัญญาดีและซื่อสัตย์ ทั้งนี้ก็เพราะ

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๓ ข้อบังคับกรมกองตระเวน ร.ศ. ๑๐๕ ข้อ ๓ - ๕

๒ก.ว.ช. ร. ๕ น ๔.๖/๑ คำสั่งที่ ๑๕๑๓ ของกรมมหันนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๑

มิถุนายน ร.ศ. ๑๐๕.

หน้าที่กองสอดแนมเป็นงานราชการที่ไม่มีการเปิดเผย ต้องใช้เงินจำนวนมาก จำเป็นต้องใช้คนที่เห็นว่าไว้วางใจได้เท่านั้น การที่ตั้งกองสอดแนมขึ้นขณะที่จัดการกรมกองตระเวนนั้นก็เพราะเหตุว่าขณะนั้นมีคนตระเวนน้อยตัว การรักษาการยังไม่ทั่วถึง และยังไม่ได้จัดให้เป็นหมวดหมู่เรียบร้อยลงเป็นระเบียบแบบแผน บรรดาโจรผู้ร้ายจึงถือโอกาสกำเริบขึ้นทั่วไปในมณฑลกรุงเทพฯ

ในการคัดเลือกคนตระเวนสอดแนมนั้นได้ถือเอาคนที่มีความสัมพันธ์กันคือ ต้องเป็นคนที่กว้างขวางในตำบลบ้านที่มีราษฎรอาศัยอยู่มาก ตำบลละ ๑ - ๒ คน สำหรับสอดแนมในตำบลนั้น เมื่อมีเหตุการณ์ในตำบลใดตำบลหนึ่ง หรือเหตุใดเหตุหนึ่งที่ควรระวังโดยละเอียดโดยเร็ว เจ้าพนักงานผู้ใหญ่มักจะเป็นผู้ออกคำสั่งให้ออกไปปฏิบัติงาน ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะคนที่กว้างขวางนั้นมักรู้จักนักเลงในตำบลนั้นจำนวนมาก เมื่อมีเหตุร้ายหรือโจรผู้ร้ายของสุ่มกันที่ใดก็สามารถสืบสวนทางลับได้ แล้วรายงานต่ออำเภอกองตระเวน ก็จะสามารถจับผู้ร้ายได้โดยเร็ว สำหรับเงินเดือนนั้นได้กำหนดไว้อย่างต่ำสุด ๑๕ - ๒๐ บาท

ในระยะแรกที่ตั้งกองตระเวนสอดแนม นั้นยังไม่ได้แต่งตั้งสารวัตรสอดแนมและนายตรวจเป็นผู้ควบคุม เพราะมีคนสอดแนมน้อยคน จึงให้อยู่ในบังคับบัญชาของปลัดกรมกองไต่สวนโทษหลวงไปก่อน ถ้าเห็นว่าการจัดตั้งหน่วยสอดแนมได้ผล จึงจะให้จัดตั้งเป็นกองขึ้นมาโดยจัดขึ้นในตำบลดังต่อไปนี้

— ตั้งชาวพระนคร ๒๐ นาย ประจำอยู่ในตำบลบ้านฉนวน ๑ คน เจริญกรุง ๑ คน ประทุมสำราญราษฎร์ ๑ คน เสาชิงช้า ๑ คน สำเพ็ง ๑ คน วัดราชนาค ๑ คน วัดชนะสงคราม ๑ คน ตลาดน้อย ๑ คน บ้านเขมร ๑ คน วัดพลับพลาไชย ๑ คน บางขุนพรหม ๑ คน วัดแก้วฟ้า ๑ คน บางรัก ๑ คน วัดยานนาวา ๑ คน สนามกระบือ ๑ คน บางขวาง ๑ คน มหานาค ๑ คน ท่าเตียน ๑ คน ท่าพระ ๑ คน

ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๘.๑/๑ ร่างความเห็นที่จะจัดการกองตระเวน ร.ศ. ๑๐๘

๗ กันยายน ร.ศ. ๑๐๗ หน้า ๑๔.

— ฝ่ายชายพระนคร ๑๐ นาย ประจำอยู่ในตำบล บ้านตึกขาว ๑ คน
 บางไส้ไก่ ๑ คน ตลาดพลู ๑ คน บางลำเจียก ๑ คน วังหลัง ๑ คน บางตำหรุ
 ๑ คน บางขุนนนท์ ๑ คน บางระมาด ๑ คน สวนนันทอุทยาน ๑ คน บ้าน
 สมเด็จเจ้า ๑ คน

รวมทั้งหมด ๒ ฝ่ายพระนครมีคนตระเวนสอดแนม ๓๐ คน

กองสอดแนมได้ขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงเป็นกองหนึ่งโดยเฉพาะ เมื่อมีเหตุการณ์
 ร้ายขึ้นในที่ใดก็จะส่งคนตระเวนสอดแนมออกไปสืบ ซึ่งในระยะต่อมาได้เพิ่มคนตระเวนสอดแนม
 ขึ้นอีกพวกหนึ่ง เพราะเห็นว่าโจรผู้ร้ายเกิดชุกชุมมากขึ้นมาอีก โดยเลือกคัดเอาจากคนตระเวน
 กองรักษา แล้วให้แยกย้ายกันออกไปตรวจตราสอดแนมดูแลความสงบเรียบร้อย และสืบจับผู้
 กระทำผิดกฎหมายบ้านเมืองหรือผู้ร้ายปล้นสะดม กอดคิในหัวเมืองแล้วหลบหนีเข้ามาในกรุงเทพฯ
 คนตระเวนเหล่านี้จะมีหนังสือประทับตราราชสีห์น้อย และลายเซ็นของอธิบดีกรมกองตระเวนประจำ
 ตัวทุกคน เพื่อป้องกันการเข้าใจผิดจับเอาพวกเดียวกัน^๒ ต่อเมื่อคนร้ายสงบลงบ้างแล้ว ได้เห็น
 ว่าคนสอดแนมนั้นไม่ใคร่จะได้ทำงานอะไรมากนัก จะใช้ก็แต่ไปสอดแนมเพียงอย่างเดียว ไม่ใคร่
 จะได้ทำประโยชน์สมกับเงินเดือนที่ได้รับ จึงได้โอนไปเป็นพนักงานทำหน้าที่กำกับและส่งคดีความ
 ไปยังศาลบ้าง เป็นพนักงานปฏิบัติที่ศาลว่าการนครบาลบ้าง เมื่อมีงานจะต้องสอดแนมก็จัดให้
 ไปสืบเป็นครั้งคราว และแบ่งหน้าที่ให้ไปอยู่ในความรับผิดชอบของอำเภอ ประจำท้องที่ก็มีเพราะ
 เห็นว่ารู้จักคนในท้องแขวงดีกว่า^๓

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑ ร่างความเห็นที่จะจัดการกองตระเวน ร.ศ. ๑๐๕ วันที่
 ๗ กันยายน ร.ศ. ๑๐๗ ขอ ๑๔.

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๔๗ ที่ ๑๒๒/๑๐๖๐๐ ลายพระหัตถ์กรมหลวงนเรศวรฤทธิ
 ถึงพระยาอินทราธิราชสีห์ราชรองเมือง วันที่ ๒๔ มกราคม ร.ศ. ๑๑๑.

^๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑๔๑ ที่ ๑๖/๒๐๑๔๕ หนังสือกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ กราบทูล
 สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ผู้สำเร็จราชการแทน วันที่ ๑๗ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๖.

ใน ร.ศ. ๑๑๘ มิสเตอร์บาร์ดินได้ขออนุญาตตั้งกองสอดแนมเพิ่มขึ้นมาอีก และเสนอให้กำหนดเงินเดือนสูงขึ้นกว่าแต่เดิม โดยให้อยู่ในบังคับควบคุมของมิสเตอร์บาร์ดิน แต่ว่ากองตระเวนที่จัดขึ้นใหม่นี้ทำงานไม่ได้ผลเท่าที่ควร จึงให้เลิกไป^๑ ก็เพราะเหตุว่าไม่สามารถหาคนสอดแนมที่สามารถไว้วางใจได้ จึงได้มอบหน้าที่นี้ให้ปลัดกรมสารวัตรใหญ่ปลัดแขวง เป็นผู้จัดการในหน้าที่สอดแนม และทำการไต่สวนคดีในท้องแขวงของตนเองแทน^๒

ถึงอย่างไรก็ตามความจำเป็นของมีกองสอดแนมก็ยังคงมีอยู่เพราะบรรดาคนจีน ยังมีการสุมตั้งอั้งยี่กันอยู่ทั่วไปโดยที่คนตระเวนฝ่ายกองรักษาไม่สามารถจะปราบปรามให้หมดไปได้^{*} ประกอบกับเมื่อได้มีการจัดการแบ่งท้องแขวงกองตระเวนใน ร.ศ. ๑๒๖ มีนายกองตระเวนและคนตระเวนรักษาการไม่พอต้องรักษาการท้องที่คนหนึ่งต่อพื้นที่กว้างขวางมาก บางท้องแขวงก็ไม่มีนายกองตระเวน ต้องอาศัยนายยามหัวหน้าที่แทนทำให้เหตุการณ์ในท้องแขวงจึงไม่สงบเรียบร้อยเท่าที่ควร โดยเฉพาะคนจีนที่คอยก่อวิวาทกันอยู่เสมอจึงจำเป็นต้องจัดกองสอดแนมให้มากขึ้น^๓ เพื่อสืบจับเงินตามหมู่ของต่าง ๆ หรือคนจีนที่เขาอยู่ชุมนุมกันในท้องที่ต่าง ๆ และโจรผู้ร้ายทั่วไปในท้องแขวง^๔ นอกจากนี้ยังมีความจำเป็นที่จะต้องมีไว้เพื่อสอดแนมตามสถานที่ของคณในบังคับ

^{*} ใน ร.ศ. ๑๑๒ ได้จ้างเอาชาวยุโรปมาไว้ในกองตระเวนนายหนึ่ง โดยให้ทำการควบคุมดูแลกองสอดแนม กับสืบสวนคดีที่ลำบากต่าง ๆ ซึ่งโรงพักกองตระเวนไม่สามารถจะทำการสืบสวนได้ และให้เป็นผู้พิสูจน์สถานที่อยู่ของผู้น่าสงสัยด้วย

^{**} ให้เปิดดูจากกองสอดแนมแผนกจีน

๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๖ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ มูลกรมหมื่น มหิศราชฤทัย
วันที่ ๒๘ กันยายน ร.ศ. ๑๑๘

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๒๑ ที่ ๕๔/๑๓๓๒๕ กรมหลวงนเรศวรฤทธิมูลกรมหมื่น
มหิศราชฤทัย วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๙.

๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒/๓๕ ที่ ก. หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ
วันที่ ๒๑ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๖ และที่ ๒/๒๓๑ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวง นเรศวรฤทธิ
วันที่ ๔ เมษายน ร.ศ. ๑๒๗.

ต่างประเทศ ที่ใดกระทำได้แล้วหลบหนีการจับกุม ซึ่งพลตระเวนจะเข้าตรวจคน ต้องได้รับ
หมายจากศาลกงสุลก่อน ทำให้จับกุมได้ไม่ทันทั่วทั้งกับเหตุการณ์ และในบางทีก็ใช้สำหรับสืบจับ
คนที่หลบหนีเข้าประเทศ หลังจากที่ใครถูกเนรเทศออกไป ด้วยเหตุว่าในขณะนั้นยังไม่ได้ประกาศ
พระราชบัญญัติตรวจตราคนเข้าเมืองออกมาใช้ จึงเป็นหน้าที่ของฝ่ายปกครองกองตระเวนต้องคอย
สอดส่องดูแล ดังนั้นกองสอดแนมจึงได้ตั้งอยู่ตลอดมาโดยให้รับทำหน้าที่ด้านอื่น ๆ ภายในกรมกอง
ตระเวนไปด้วย ในภายหลังที่ไ้รวมเอาหน้าที่การจดทะเบียนฮ้าง โสภณ โรงรับจำนำ เข้า
เป็นกองเดียวกัน มีหลวงศรีณฤเบศร์ เจ้ากรมกองตระเวนลำนํ้าเป็นผู้ควบคุม * ต่อมาได้เห็นว่า
งานของกรมนี้จะดำเนินไปอย่างไม่เต็มที่ เพราะหลวงศรีณฤเบศร์ต้องทำงานหลายหน้าที่จึงโอนไป
กับกองพิเศษใน ร.ศ. ๑๒๔

— การพิมพ์ลายมือและถาปนารูปของหา

การพิมพ์ลายมือนั้นเป็นผลพลอยได้จากคดีความหนึ่งที่กรมกองตระเวนได้ฟ้องร้อง
หนังสือพิมพ์ชื่อ สยามปริเฟรช ซึ่งมีนายออเลียร์ เป็นบรรณาธิการในข้อหาว่าลงข่าวหมิ่นประมาท
กรมกองตระเวนสยาม นายออเลียร์ได้ปฏิเสธว่าตนไม่ใช่บรรณาธิการ และนายอดัง เจ้าของ
สำนักพิมพ์ก็ได้ยืนยันว่านายออเลียร์ ไม่ใช่ลูกจ้างของเขา พร้อมกับให้การปฏิเสธข้อหาทั้งหมด
ทำให้คดีล้มละลายเพราะไม่สามารถจะจับใครเป็นผู้ต้องหาได้ จากผลของคดีนี้ทำให้กรมกองตระเวน
ได้ความคิดใหม่คิดใช้วิธีการจดทะเบียนลูกจ้าง โดยมีการรับรองจากนายจ้าง เพื่อป้องกันนายจ้าง
ปกปิดความผิดให้พ้นจากตัวเอง โดยการปฏิเสธว่าคนนั้นไม่ใช่ลูกจ้างของตนหรือบอกเลิกเสียก่อนเมื่อมี
คดีความเกิดขึ้นในการที่จะทำหนังสือรับรอง ความเป็นลูกจ้าง นายจ้าง เพื่อที่จะได้จำตัวบุคคลได้

* ใน ร.ศ. ๑๒๒ พระภักดีวิรัชภาค ได้เป็นเจ้ากรมควบคุม แต่จะต้องมีหน้าที่คุมแผนก
อากรควย การทำงานจึงบกพร่อง เพราะต้องทำงานหลายด้าน และภายหลังไ้รวมเอากอง
จดทะเบียนโสเภณีที่มีหลวงพลพรรคภิบาลเป็นปลัดกรม มารวมเข้าด้วยกันอีกใน ร.ศ. ๑๒๔.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๓ ตอน ๑ หน้า ๑๓.

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๒/๓๔ ที่ ก หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์
วันที่ ๒๑ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๒ และที่ ๒/๒๓๑ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์
วันที่ ๔ เมษายน ร.ศ. ๑๒๓.

จึงได้ใช้วิธีการพิมพ์ลายมือ เพื่อจะได้สืบหาตัวบุคคลที่ต้องการนั้นได้จากลายมือที่พิมพ์ไว้เป็นหลักฐาน ในหนังสือแสดงความเป็นลูกจ้าง นายจ้าง ซึ่งต่อมาได้นำเอามาใช้ในการทำสัญญาจ้างคนตระเวน เข้ารับราชการ เพื่อป้องกันการรับเอาคนที่หลบหนีหรือถูกไล่จากการเป็นคนตระเวนในกองอื่น ๆ มา และในต่อมาได้นำเอาวิธีการพิมพ์ลายมือนี้ กระทรวงยุติธรรมได้นำไปใช้ในการพิสูจน์และ จดจำตัวนักโทษที่เคยได้รับโทษมาก่อน อันเป็นการช่วยให้การลงโทษทำได้เหมาะสมกับโทษที่ควร จะได้รับยิ่งขึ้น ถ้าใครต้องโทษหลาย ๆ ครั้งยังไม่เช็ดหลาบก็ให้ถูกลงโทษอย่างหนัก ถ้าใครทำ ผิดเพียงครั้งแรกก็ลงโทษตามกฎหมายที่วางไว้เท่านั้น ซึ่งการที่จะรู้ได้นั้นก็พิสูจน์เอาจากการเทียบ ดูลายมือที่พิมพ์ไว้นั่นเอง”

มิสเตอร์ลอว์สันจึงได้นำเอาความคิดนี้มาใช้ในงานของกรมกองตระเวนสำหรับสืบติดตาม จับโจรผู้ร้าย โดยจัดตั้งเป็นกองพิเศษ มีหน้าที่คล้ายคลึงกับกองสืบสวนคดีของตำรวจในลอนดอน (ทำหน้าที่คล้ายกองปราบปรามกองตำรวจสันติบาล กองทะเบียนประวัติอาชญากรในปัจจุบันนี้) โดยเริ่มทำงานในเดือนมิถุนายน หน้าที่ในระยะแรกคือช่วยเหลือกองตระเวนฝ่ายรักษาในการสืบสวนคดีที่ยาก ๆ พิสูจน์ จดจำลักษณะคนร้ายที่สำคัญ แล้วนำหลักฐานเกี่ยวกับตัวคนร้ายโทษทัณฑ์ต่าง ๆ ที่เคยได้รับมาก่อน แจกต่อศาลเพื่อใช้ประกอบคดีในการพิจารณาตัดสินลงโทษให้เช็ดหลาบ และช่วย สืบสวนติดตามเอาทรัพย์สินของราษฎรที่ถูกคนร้ายปล้นจี้ ลักขโมยไปส่งคืนแก่เจ้าของ จนในเดือน กันยายน ร.ศ. ๑๒๑ จึงได้ตั้งเป็น "กองทะเบียนจิตต์จำคน" ที่กองตระเวนจับกุมตัวได้ อันเป็น การทำงานต่อเนื่องประสานงานกับกองพิมพ์ลายมือของกองลงโทษแผนกชั้นใน โดยแบ่งท้องที่รับ ผิดชอบออกเป็นแขวง ๆ ตามแขวงกองตระเวน ทุกแขวงมีเสมียนสำหรับจดพิมพ์ลายมืออยู่ ๑ คน ทุกวันในตอนเช้าก็จะให้เสมียนนั้นไปตามโรงพักทุกแห่งในแขวง ซึ่งมีคนถูกจับขังไว้ใน ๒๔ ชั่วโมง แล้วทำการพิมพ์ลายมือของผู้ต้องจับนั้นไว้เพื่อจะได้ทราบถึงความประพฤติเดิมของคนเหล่านั้น โดยที่ กองตระเวนตามโรงพักจะไม่สามารถรู้ได้เลย เมื่อเสมียนพิมพ์ลายมือแล้วจะนำเอาลายพิมพ์นั้นไป

ยังกองสกุโทยให้เจ้าพนักงานกองพิมพ์ลายมือตรวจเทียบลายมือ ถ้าหากผู้ตองหนั้นเคยรับโทษมาก่อน โดยความผิดเพียงใดก็ครั้งก็ทำบันทึกส่งให้ศาล พร้อมกับรายงานคดีจากกรมกองตระเวนศาลก็จะไต่พิจารณาคดีของบุคคลนั้น ถ้าหากมีความผิดจริง ศาลจะวินิจฉัยถึงโทษ ที่คนผู้นั้นได้ทำมาก่อน ๆ ด้วย หากเคยรับโทษมากเกินไป ๒ ครั้ง แล้วศาลก็จะลงโทษอย่างรุนแรง หรือส่งคดีนั้นฟ้องต่อศาลพระราชาอาญา

✓ หน้าทีของกองพิเศษอีกประการหนึ่งคือ เป็นผู้รักษาทะเบียนทรัพย์สินที่ได้ถูกคนร้ายลักขโมยไป พนักงานกองทะเบียนนี้จะต้องไปตรวจทะเบียนสิ่งของที่ไ้มีผู้จำหน่าย ณ โรงรับจำนำ แล้วเอามาเทียบกับสมุดทะเบียนรูปพรรณสิ่งของที่ผู้มาแจ้งว่าหาย หรือถูกลักขโมย ผลการทำงานของกองพิเศษนี้ไ้ทำให้การติดตามเอาทรัพย์สินของที่หายไปนั้นกลับคืนมาได้เป็นอันมาก เพื่อเทียบกับแต่ก่อนมาแม้ว่าจะไ้คิดไม่เต็มทีนัก เพราะเหตุว่ามีการอนุญาตให้ตั้งโรงรับจำนำขึ้นเป็นจำนวนมากและยังเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี ดังใน ร.ศ. ๑๒๑ มีโรงรับจำนำถึง ๕๐ แห่ง และสิ่งของที่ถูกลักขโมยนี้ผู้ร้ายยังสามารณำเขาไปขายตามโรงบ่อนเบี้ยโรงยาฝิ่นไ้อีกด้วย การที่กองพิเศษนี้กำลังคนจำนวนน้อยย่อมจะดูแลไ้ไม่ทั่วถึง

จากประโยชน์ของหน่วยงานนี้ไ้มองเห็นอย่างเด่นชัด ดังตัวอย่างใน ร.ศ. ๑๒๑ ไ้มีคดีหนึ่งจากการตัดสินคดีความจำคุกชายคนหนึ่งเป็นเวลา ๕ ปี ในข้อหาขโมยกางเกง ถ้าดูรูปคดีแล้วก็เห็นว่าเป็นการลงโทษค่อนข้างหนักเกินไปสำหรับความผิดเช่นนี้ แต่เมื่อไ้ตรวจดูจากกองพิมพ์ลายมือแล้วปรากฏว่าเขาไ้เคยทำผิดรับโทษมาแล้วเป็นครั้งที่ ๓ ในเวลาไม่ถึงปี จึงนับว่าเป็นการเหมาะสมที่จะต้องถูกลงโทษอย่างหนัก และในต่อมาอีกไม่นานก็เกิดคดีอีกคดีหนึ่ง ไ้มีผู้ถูกจับกุม ซึ่งเคยไ้รับโทษจากการลักขโมยสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ถึง ๔ ครั้งในเวลาไม่ถึง ๖ เดือน แต่ทุกครั้งไ้รับโทษยังไม่เกิน ๑๐ วัน ทำให้ไม่เกิดความเข็ดหลาบ จากการถูกลงโทษ จากหลักฐานในกองพิมพ์ลายมือทำให้ทราบถึงคดีที่เขาถูกต้องโทษมาก่อน ดังนั้นในครั้งนี้อจึงไ้ถูกลงโทษโดยซึ่งเป็นเวลาานาน ๆ เพื่อจะทำให้คนผู้นี้เข็ดหลาบ คิกลับตัวไ้จากผลการทำงานของกองพิเศษนี้จะเห็นว่าตามรายงานกรมกองตระเวนใน ร.ศ. ๑๒๑ ระหว่างวันที่ ๓ กันยายนถึงวันที่ ๑

เมษายน กองตระเวนจับคนร้ายได้ถึง ๑๖๖ คน และพิมพ์ลายมือไปตรวจยังกองสุโขทัย พบว่าเป็นคนที่เคยต้องโทษมาก่อนแล้วทั้งสิ้น^๑

ในการตั้งกองพิเศษนี้มีสเตอร์ลอร์วสันโคแท่งตั้งให้มิสเตอร์ยอห์นสัน เป็นปลัดกรม และเป็นผู้ดำเนินงานในกองพิเศษโดยตรง ซึ่งเขาได้รับการฝึกสอนมาจากมิสเตอร์ลอร์วสันนั่นเอง^๒

ในการพิมพ์ลายมือต่อมาได้นำไปใช้ในงานด้านอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง เช่น นำเอาไปใช้ในการตามจับคนร้ายที่ลักทรัพย์ไปจำหน่าย และติดตามเอาทรัพย์สินที่ถูกลักขโมยไปจำหน่ายกลับคืนมา เพราะการจำหน่ายสิ่งของนั้นผู้จำหน่ายต้องพิมพ์ลายมือไว้ที่คนซื้อตัวจำหน่าย ตามพระราชบัญญัติโรงรับจำนำ ร.ศ. ๑๑๔ การทำเช่นนี้เป็นการทำให้กองตระเวนมีเคาะที่จะสืบเอาเรื่องราว และสืบจับเอาตัวคนร้ายส่งให้ศาลพิจารณาคดีได้สะดวกขึ้น^๓ การปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานกองพิเศษนี้ภายหลังได้รวมเอาหน้าที่การตรวจตราโรงรับจำนำ ทำการจับกุมไต่สวนคนร้ายในคดีความที่ร้ายแรงหรือเป็นคดีความที่สำคัญด้วย จากการติดตามเอาทรัพย์สินที่ถูกลักขโมยไป คืนจากโรงรับจำนำ ได้มีจำนวนมากถึง ๒๑๕ ราย เป็นเงิน ๒๓๐๐๕ บาท (ในร.ศ. ๑๒๓ มีโรงรับจำนำ ๕๒ แห่ง บังคับสยาม ๔๐ แห่ง อังกฤษ ๕ แห่ง และฝรั่งเศส ๙ แห่ง) แต่การติดตามเอาทรัพย์สินคืนมานั้นนอกจากจะมีปัญหามีจำนวนมากและกองพิเศษมีกำลังคนน้อยแล้ว ยังพบความลำบากเพราะเจ้าของทรัพย์สินมักจะบอกรูปพรรณทรัพย์สินที่หายไปไม่ถูกต้องกับสิ่งของที่หายไปจำนวนมาก เหตุนี้เองกรมกองตระเวนจึงได้แนะนำให้ประชาชนทำเครื่องหมายติดกับสิ่งของที่สามารรถเคลื่อนย้ายได้ ซึ่งอาจจะเป็นการ

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๖/๒๕ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๑ หน้า ๔.

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๖/๔๓ ที่ ๑๑๓๕ มิสเตอร์ลอร์วสัน กราบทูลกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๒๔ เมษายน ร.ศ. ๑๒๒.

^๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๖/๒๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๒ หน้า ๒.

แก้ไขปัญหาคงค้างของที่ย้ายไปไม่ได้ จากการดำเนินการเช่นนี้มาตั้งแต่ปี ร.ศ. ๑๒๒ เป็นต้นมาโรงรับจำนำซึ่งเคยเป็นปัญหาใหญ่ ก่อเหตุโจรผู้ร้ายตลอดมาก็ได้กลายเป็นประโยชน์ต่อกรมกองตระเวนที่ช่วยให้การสืบจับเอาตัวผู้ร้ายได้เร็วยิ่งขึ้น ผลทำให้คนร้ายที่ปล้นจี้วิ่งราวในกรุงเทพฯ ลดจำนวนลงไปอย่างมาก เพราะคนร้ายที่สำคัญ ๆ ทราบว่าเมื่อเอาสิ่งของที่ลักขโมยมาไปจำนำตามโรงรับจำนำ จะต้องพิมพ์ลายมือก่อนจะจำนำสิ่งของได้ ย่อมเป็นทางให้กองตระเวนตามเอาสิ่งของและจับเอาผู้ร้ายที่ลักขโมยสิ่งของนั้นไปได้ในที่สุด จากการนำเอาลายมือที่พิมพ์ไว้ที่โรงรับจำนำไปเทียบกับลายมือที่กองหลุโทษ ดังนั้นการไปจำนำสิ่งของที่ลักขโมยมาของคนร้ายก็เท่ากับการนำตัวไปมอบให้กองตระเวนนั่นเอง^๑

ใน ร.ศ. ๑๒๓ ได้นำเอาวิธีการอีกประการหนึ่งมาประกอบกับการพิมพ์ลายมือ คือ การถ่ายรูปบรรดานักโทษที่พ้นโทษจากคุกทุกคน แต่ละรูปของทุกคนจะมีบันทึกประวัติของนักโทษผู้นั้นแนบไว้พร้อมกับลายพิมพ์ของมือทั้ง ๒ ข้าง^๒ การดำเนินการเช่นนี้ได้เกิดผลประโยชน์อย่างมากในการสืบติดตามจับโจรผู้ร้ายและพิสูจน์ตัวผู้ร้ายได้ง่ายและสะดวกขึ้นกว่าเดิม ดังเช่นใน ร.ศ. ๑๒๓ นี้ได้มีคนร้ายคนหนึ่ง ซึ่งเขาต้องคดีฆ่าคนตาย ได้หลบหนีมาจากคุกเมืองปราจีนเข้ามาหลบซ่อนตัวในกรุงเทพฯ แล้วก่อเหตุวิวาทขึ้นจนถูกคนตระเวนจับได้ ให้พิมพ์ลายมือไปตรวจสอบที่กองหลุโทษ ซึ่งนักโทษผู้นี้ได้เคยถูกส่งตัวเข้ามาพิมพ์ลายมือในกรุงเทพฯ ครังหนึ่งแล้วกองตระเวนจึงทราบว่านักโทษคนนี้เคยถูกตัดสินลงโทษจำคุก ๗ ปีมาแล้ว การหลบหนีมาของนักโทษผู้นี้ได้เพิ่มความอันตรายของเจ้าพนักงานอยู่เหมือนกัน แต่ไม่ได้แจ้ง เข้ามายังกรมกองตระเวนในกรุงเทพฯ จนถูกจับได้และกรมกองตระเวนก็ทราบได้จากการพิมพ์ลายมือและรูปถ่ายของนักโทษนั่นเอง^๓

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก
รักษาการทางรถไฟประจำปี ร.ศ. ๑๒๓ หน้า ๑๔ - ๒๑.

^๒ ก. หน้า ๒.

^๓ ก. หน้า ๒๓ - ๒๔.

ในภายหลังต่อมางานของกองพิพิธไชยยาไปอย่างกว้างขวาง ครอบคลุมไปถึงการสืบ
จับผู้ร้ายและสืบคดีต่าง ๆ ทั้งพวกฮังยี่ โรงรับจำนำ คนหลบหนีเข้าเมือง ของพวกฮังยี่ที่ถูก
เนรเทศออกไป ฯลฯ ดังนั้นกองพิพิธในต่อมาจึงได้รับเอาหน่วยงานของกองสอดแนม กองจด
ทะเบียนโสเภณี กองตรวจโรงรับจำนำ ตลอดจนการตรวจและจดทะเบียนรถจักรยานรวม
เข้าไปด้วย ทั้งหมดใน ร.ศ. ๑๒๔

การจัดตั้งโรงเรียนกองตระเวน

คนตระเวนแต่เดิมที่จ้าง เข้ามานี้จะส่งไปปฏิบัติหน้าที่ทันทีโดยไม่ได้รับการฝึกอบรมแต่
ประการใด ทำให้คนตระเวนไม่มีความรู้เกี่ยวกับหน้าที่รับผิดชอบ กฎข้อบังคับต่าง ๆ และไม่มี
ระเบียบวินัยแต่อย่างใด การจ้างเขามากก็ไม่ได้คัดเลือกกว่าเป็นผู้มีความรู้ มีกิริยาความประพฤติ
เรียบร้อยหรือไม่ และร่างกายจะแข็งแรงสมควรจะรับราชการหรือไม่ สุดท้ายใครจะมารับจ้าง
ก็ได้ ถ้าเห็นว่ามีเหยาขึ้นตรง มีมือจับถือได้ และรู้จักคำนวณเป็นก็จะจ้างเอาไว้ ดังนั้นคนตระเวน
จึงไม่มีสมรรถภาพดีพอและมีสภาพที่ไม่ต่างไปจากพลเมืองคนสามัญ เพราะไม่ได้รับการฝึกอบรม
ดังนั้นเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญ ที่จะต้องให้กองตระเวนทำเช่น ให้ถืออาวุธรักษาการแล้วมักจะไม่ได้
ผลเท่าใดนัก แม้แต่การปฏิบัติหน้าที่ตามปกติก็เช่นกัน อันเป็นผลทำให้กรมกองตระเวนไม่ได้รับ
ความเชื่อถือ ย่ำเกรงจากประชาชนอย่างแท้จริง

ใน ร.ศ. ๑๐๙ ที่ได้ปรับปรุงกรมกองตระเวน ได้มีข้อกำหนดให้มีการฝึกอบรม การใช้
อาวุธ และอบรมระเบียบวินัย ความประพฤติของคนตระเวนให้เรียบร้อยและให้รู้กฎระเบียบวินัยข้อ
บังคับ กฎหมาย ทุกคน แต่ผลที่ตามมากลับทำให้คนรังเกียจ ไม่อยากสมัครเขารับจ้างเป็นคน
ตระเวน ผู้ที่รับจ้างอยู่ก็พากันคิดจะลาออก เพราะกลัวว่าจะถูกส่งไปเป็นทหาร และไม่อยากจะ
อยู่ในระเบียบข้อบังคับ อยากทำงานอย่างอิสระมากกว่า และค่าจ้างงานบางอย่างยังได้สูงกว่า
อัตราเงินเดือนคนตระเวน จึงเป็นเหตุประการหนึ่งทำให้เสียเวลาฝึกอบรมและหาคนตระเวนที่มี
ความรู้ความชำนาญในหน้าที่ได้ยาก เพราะเมื่อคนใดไม่พอใจจะรับราชการอีกต่อไปก็จะลาออก

หรือหลบหนีไปเสียจากการเป็นคนตระเวน คนตระเวนจึงเปลี่ยนคนใหม่กันอยู่เสมอ จะหาคนที่รับราชการเกิน ๒ ปี แทบไม่ได้เลย เมื่อเป็นเช่นนี้กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ จึงได้กราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาตเพิ่มเงินเดือนคนตระเวนขึ้น และให้ขึ้นเงินเดือนเพิ่มขึ้นสำหรับคนที่รับราชการอยู่เป็นเวลานาน ๆ ดังนั้นในปีแรกจึงกำหนดให้เงินเดือน ๆ ละ ๑๐ บาท ปีที่ ๒ ๑๒ บาท ปีที่ ๓ ๑๕ บาท ตามลำดับเพื่อให้คนมาสมัครเป็นคนตระเวนเพิ่มขึ้นกว่าเดิม และคนที่สมัครเข้ามาเป็นคนตระเวนนี้จะส่งไปปฏิบัติหน้าที่ตามโรงพัก พร้อมกับให้มีการฝึกอบรมไปด้วย โดยให้นายหมวดเป็นผู้ฝึกอบรม กำหนดนำสถิติของพลตระเวนใหม่ที่มีความประพฤติเรียบร้อย สำหรับนายหมวดจะเป็นผู้ฝึกหัดกิริยา ความประพฤติของคนตระเวน และขอบังคับไปด้วย ในเวลาเดียวกันที่จะส่งออกไปปฏิบัติงานก็จะเป็นผู้อธิบายคำสั่งที่มาจากพนักงานผู้ใหญ่ตามรายวันก่อนทุกครั้ง

ความรู้ที่จะฝึกอบรมแก่พลตระเวนในชั้นแรกมีดังนี้^๒

๑. หัดยืนให้เรียบร้อย
๒. การคำนับ
๓. การเดินอย่างรวดเร็ว
๔. การเดินอย่างปรกติ
๕. การเดินเป็นแถว
๖. การหันตัว
๗. หักไขว่อาวุธคาบ
๘. หักยิงปืน

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑ ความเห็นที่จะจัดการกรมกองตระเวน วันที่ ๗

กันยายน ร.ศ. ๑๐๗ ขด ๒๕ - ๒๖.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๓ ขอบังคับกรมกองตระเวน ร.ศ. ๑๐๘ ขด ๔๘.

๕. สอนให้รู้ข้อบังคับสำหรับกองตระเวน

๑๐. สอนให้รู้พระราชกำหนดกฎหมายในหน้าที่ที่ควรจรรู้พอสมควร

ใน ร.ศ. ๑๑๖ เมื่อมีสเตอร์ยารคินเข้ามาเป็นอธิบดีกรมกองตระเวนก็ไ้กราบทูล
 ขอเสนอการกระทรวงนครบาล ขอให้มีการฝึกหัดคนตระเวนแบบตำรวจยุโรป อย่างมีระเบียบ
 โดยการจัดจ้าง เอนายโปลิศชาวยุโรปจากรัฐบาลอาณานิคมของอังกฤษที่อื่น เคยที่มีตำแหน่งและ
 มีความรู้ความชำนาญในงานกองตระเวน ซึ่งคัดเลือกเอาผู้มีความรู้ในกิจการทั่วไปและเคยฝึกหัด
 คนตระเวนมาก่อน พร้อมกับขอให้จ้างมีสเตอร์เอช ปีก เคอคอนซ์ เข้ามาอีกผู้หนึ่ง เพราะเป็นผู้
 เคยฝึกพลตระเวนในประเทศพม่ามา ๘ - ๑๐ ปี สำหรับมาเป็นผู้ช่วยเหลือในการฝึกอบรมคน
 ตระเวนภายในระยะ ๒ - ๓ ปี ในขณะที่ทำการจัดการกองตระเวนเพื่องานราชการกองตระเวน
 จะได้อีกขึ้นกว่าเดิม ในขณะเดียวกันก็ไ้กราบทูลขออนุญาตตั้งโรงเรียนฝึกหัดคนตระเวนสำหรับ
 เป็นสถานที่ฝึกอบรมคนตระเวนที่เข้ารับราชการใหม่ ๆ และเรียกเอาคนตระเวนที่รับราชการอยู่
 แล้วมาฝึกหัดด้วย โดยกำหนดฝึกหัดปีละ ๑ เดือน เพราะมีสเตอร์ยารคินเห็นว่าคนตระเวนสยาม
 ที่จ้างเข้ามา นั้นมักทำผิดระเบียบวินัยข้อบังคับกรมกองตระเวนอยู่เสมอ ๆ เนื่องจากไม่รู้ข้อบังคับ
 กรมกองตระเวน การฝึกหัดไ้กำหนดให้ฝึกหัดอบรมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- กายกรรม
- อบรมให้รู้หน้าที่คนตระเวนในเวลารักษานานที่ราชการ
- ให้รู้พระราชบัญญัติ ซึ่งกล่าวถึงอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานกองตระเวน
- ให้รู้จักรักษาวินัยต่าง ๆ ในโรงพักกองตระเวน^๒

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๑๒๔ คำแปลที่ ๓๓๓๕,๗/๕๒๘๒ มีสเตอร์ลอร์ดขึ้นกราบทูล
 กรมหลวงนครสวรรค์ฯ วันที่ ๑๘ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและ
 แผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๗ ตอน ๑ หน้า ๑๔.

ภายหลังการฝึกอบรมแล้วจะมีการสอบไล่วิชาขั้นต้นให้เข้าใจเสียก่อน ถ้าใครสอบได้ จะได้รับการขึ้นเงินเดือนให้เข้ารักษาหน้าที่ทันที ส่วนคนตระเวนที่รับราชการอยู่แล้ว (ต่อมา ให้เปลี่ยนแปลงเวลาฝึกเป็น ๒ ปีต่อ ๑ ครั้ง) ให้เข้าสอบไล่ความรู้ในหน้าที่กองตระเวนเพื่อจะได้เลื่อนขั้นตำแหน่งสูงขึ้นได้ ถ้าสอบได้ถึงขั้นนายยาม นายหมวดแล้วก็จะถือว่าเป็นคนที่ไต่ยาน การฝึกหัดมาแล้วและถือว่าเป็นคนที่รู้หนังสือ สถานที่ทำการฝึกอบรมคนตระเวนในระยะแรกได้อาศัยที่ของศาลาว่าการกระทรวงนครบาลเป็นที่ฝึก เพราะมีสนามฝึกอยู่ในบริเวณที่กั้น เพราะฉะนั้นศาลาว่าการกระทรวงนครบาลยังไม่ได้ทำการก่อสร้าง สำหรับสถานที่อบรมได้อาศัยโรงเก็บเครื่องสูบน้ำดับเพลิงแทนไปก่อน^๒

ต่อมาใน ร.ศ. ๑๑๘ มีสเตอร์ยารคินได้ขออนุญาตตั้งโรงเรียนฝึกคนตระเวนขึ้นอีกแห่งหนึ่ง ใกล้กับทางรถไฟในระยะไม่ห่างไกลจากกรุงเทพมหานคร สำหรับเป็นที่ฝึกคนตระเวนรถไฟ และคนตระเวนในเขตแขวงชั้นนอก^๓ ซึ่งสาเหตุที่มีสเตอร์ยารคินได้เร่งให้มีการฝึกคนตระเวนนี้ก็เพราะเหตุว่าในขณะนั้นมีปัญหาคนตระเวนไม่มีความรู้สมกับตำแหน่ง จึงไม่สามารถจะเลื่อนขั้นตำแหน่งให้รับผิดชอบงานที่สูงขึ้นไปได้ ทั้งคนตระเวนยังขาดระเบียบวินัยที่ดี แม้แต่เจ้าหน้าที่ที่ทำงานในกรมกองตระเวนก็มีคนรู้หนังสืออย่างแท้จริงน้อยมาก ดังจะเห็นจากรายงานกรมกองตระเวนใน ร.ศ. ๑๑๗ ดังนี้

---

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอก และแผนกรักษาการทางรถไฟประจำปี ร.ศ. ๑๑๗ ตอน ๑ หน้า ๑๔.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑๔๑ ที่ ๑๖/๒๐๑๕๕ ลายพระหัตถ์กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ กราบทูลสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี วันที่ ๑ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๖.

^๓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนกรักษาการทางรถไฟประจำปี ร.ศ. ๑๑๘ หน้า ๒๔.

แผนก	จำนวนทั้งหมด	ผู้รู้หนังสืออ่านออกเขียนได้
แผนกชั้นใน *		
พนักงาน	๑๓๐	๑๑๘
คนตระเวน	๑,๒๔๗	๕๖๕
แผนกชั้นนอก		
พนักงาน	๕๕	๔๒
คนตระเวน	๒๖๐	๕๕
แผนกรักษาการทางรถไฟ		
พนักงาน	๖๐	๒๘
คนตระเวน	๓๓๐	๓๑

เนื่องจากมีคนตระเวนที่ได้รับการฝึกหัดแล้วลาออกไปเป็นจำนวนมาก กรมกองตระเวน จึงได้อาศัยความช่วยเหลือไปยังกระทรวงกลาโหม ให้อนุญาตทหารที่ออกเวรประจำการ มารับ ราชการในกรมกองตระเวน ซึ่งได้ผลดีกว่ารับเอาคนสามัญทั่วไป เพราะไม่ต้องเสียเวลาฝึกหัด มาก และยังเป็นการตัดปัญหาการก่อการวิวาทกันระหว่างทหาร กับคนตระเวนที่มักก่อการวิวาท ทำร้ายถึงฆาตอยู่เสมอ ๆ^๒

* การที่คนตระเวนในเขตชั้นในมีคนที่รู้หนังสือมากกว่าชั้นนอก ๔ หัวเมืองเพราะได้รับการ ฝึกอบรมมาตั้งแต่ ร.ศ. ๑๑๖.

^๑คัดมาจาก ก.จ.ต. ร. ๕ น ๘.๖/๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอก และแผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๗ ตอน ๑ หน้า ๒๒.

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๘ ตอน ๒ หน้า ๑๕.

ใน ร.ศ. ๑๒๐ ก็ได้ตั้งโรงเรียนพลตระเวนขึ้นใกล้กับวัดระบือรวงศ์ โดยมีมิสเตอร์
 ยอร์นสันเป็นผู้บังคับการและครูผู้สอน ผลจากการที่ได้ตั้งโรงเรียนฝึกอบรมคนตระเวนนี้ในต่อมา
 ทำให้เรื่องราวคดีความที่คนตระเวนมักกระทำผิดข้อบังคับระเบียบวินัย หรือมีความประพฤติเสื่อม
 เสี่ยลดลงไปอย่างมาก^๒ การฝึกหัดในระยะแรกนั้นได้ส่งคนตระเวนเข้าฝึกอบรมถึง ๑๒๑๐ คน
 ผลักเปลี่ยนกันเข้าเรียนคราวละ ๒๐๐ คน แต่พอเมื่อได้เอาคนตระเวนเข้าอบรมแล้วก็ต้อง
 ประสบปัญหาคนตระเวนเกิดเจ็บป่วยกันถึง ๒๔๗ คน ตายไป ๑๕ คน สาเหตุเพราะคนตระเวน
 เหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นคนลาว เดินทางมาจากเมืองบน (เหนือกรุงเทพฯ และทางภาคอีสาน) เมื่อ
 มาถึงกรุงเทพฯ แรก ๆ มักเกิดเจ็บไข้ และสาเหตุอีกประการหนึ่งก็คือคนเหล่านี้ไม่มีใครจะระมัด
 ระวังเรื่องกินอาหาร จึงทำให้เป็นโรคบิด อหิวาต์ ท้องร่วงตายไปจำนวนมาก จึงคบคิดพา
 กันหนีกลับบ้านโดยเข้าใจว่าเป็นภัยอันตราย ไม่ยอมเชื่อคำชี้แจงจากแพทย์ กรมกองตระเวน
 ว่าเป็นสาเหตุการกินอยู่ไม่ถูกสุขลักษณะ^๓

ในเวลาเดียวกันที่ทำการฝึกอบรมให้ความรู้แก่คนตระเวน ก็ได้มีการส่งเสริมให้คนที่
 รับราชการในกรมกองตระเวน พยายามเรียนรู้ด้วยตนเอง ไปพร้อมกับกับเร่งรัดการฝึกหัดอบรม
 คนตระเวนอย่างเข้มงวด โดยมีคำสั่งให้คนตระเวนตั้งแต่ชั้นนายหมวด ปลัดกรม ไปรับการฝึกอบรม
 ที่โรงเรียนพลตระเวนในทุก ๆ เช้า ๑ โมง (๗ นาฬิกา) ของทุกวันพระ^๔ ส่วนการส่งเสริม
 การเรียนรู้ด้วยตนเองนั้นก็ให้ใช้เงินชักจูงใจแบบเป็นเงินรางวัล จัด แก่คนตระเวนที่สามารถเรียนรู้

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๒๖๐ ที่ เจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ กราบทูลกรมหลวง
 นเรศวรฤทธิ วันที่ ๒๕ กันยายน ร.ศ. ๑๒๒.

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๒๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก
 รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๐ หน้า ๔.

^๓ก. หน้า ๒๓ - ๒๔.

^๔ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๓๑๕ ที่ ๑๘๗ หลวงนิกรบริรักษ์ กราบทูลกรมหลวง
 นเรศวรฤทธิ วันที่ ๒ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๔.

หนังสือ โดยกำหนดว่า เจ้าพนักงานกรมกองตระเวนทุกคน ทั้งแะพลตระเวนนายยาม จนถึงผู้มีตำแหน่งไม่สูงเกินกว่าสารวัตรใหญ่ จะได้รับเงินพิเศษเป็นรางวัลดังนี้

ก. ตำแหน่งสารวัตรใหญ่ สารวัตรแขวง นายหมวด จะได้รับเงินรางวัล
ถ้าสามารถเรียนรู้ในภาษาต่อไปนี้

ภาษาอังกฤษ จะได้รับเงินเดือนเพิ่มขึ้นอีกเดือนละ ๓๐ บาท

ภาษาฝรั่งเศส จะได้รับเงินเดือนเพิ่มขึ้นอีกเดือนละ ๓๐ บาท

ภาษาจีน จะได้รับเงินเดือนเพิ่มขึ้นอีกเดือนละ ๒๕ บาท

ภาษาพม่า จะได้รับเงินเดือนเพิ่มขึ้นอีกเดือนละ ๒๐ บาท

ภาษามลายู จะได้รับเงินเดือนเพิ่มขึ้นอีกเดือนละ ๑๕ บาท

ภาษาฮินดู จะได้รับเงินเดือนเพิ่มขึ้นอีกเดือนละ ๑๕ บาท

ข. สำหรับนายยามและคนตระเวนที่มีความรู้ดังกล่าวนี้จะได้รับเงินรางวัลถ้า
สามารถเรียนรู้ในภาษาอังกฤษต่อไปนี้

ถ้าเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส จะได้รับเงินเดือนเพิ่มขึ้นเดือนละ ๒๐ บาท

ถ้าเรียนรู้ภาษาจีน พม่า ฮินดู และมลายู จะได้รับเงินเดือนเพิ่มขึ้นเดือนละ ๑๐ บาท

ใน ร.ศ. ๑๒๓ ได้จัดตั้งโรงเรียนพลตระเวนขึ้นมาใหม่โดยย้ายมาอยู่ที่ตำบลสระปทุม ถนน
ราชดำริ แต่ยังไม่ได้สร้างตัวอาคารโรงเรียนเป็นเพียงปลูกแบบโรงทหาร เพราะเหตุที่ได้มีการ
เรียกคนฉกรรจ์ อายุ ๒๔ - ๒๕ ปี เข้าเป็นคนตระเวน โดยสักเข้าครั้งแรก ๕๐๐ คน ฝึกแบบ
ทหาร ๔ ชั่วโมง เรียนเกี่ยวกับการปกครองและงานเกี่ยวกับหน้าที่คนตระเวน ๓ ชั่วโมง โดยมี
กำหนด ๓ เดือน

๑. ก. จ. ช. ร. ๕ น ๘.๑/๓๑๒ ที่ ๑๘๕๕๔ ขอบังคับเรื่องขอรางวัลให้แก่ผู้รู้ภาษา
ต่างประเทศแก่เจ้าพนักงานกองตระเวน วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๐.

๒. ก. จ. ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๓๒ ที่ ๕๑/๖๔๗๐ และ ๕๒/๖๔๘๔ หนังสือกราบบังคมทูล
ของเจ้าพระยาบวรราช วันที่ ๒๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๓.

การฝึกหัดคนตระเวนได้เริ่มฝึกจริงในปลาย ร.ศ. ๑๒๗ โดยชื่อนายทหาร ๑๒ นาย มาจากกระทรวงกลาโหม มีพันตรีหม่อมเจ้าทศศิริวงศ์ เป็นหัวหน้าผู้บังคับจัดการในแผนกวินัย ทหาร และระเบียบการฝึกหัดกองม้านายกองตระเวนและพลตระเวน โดยเริ่มลงมือฝึกหัดในเดือน ธันวาคม มาจนถึงเดือนมกราคม ร.ศ. ๑๒๗ เป็นเวลา ๒ เดือน ในระหว่างทำการฝึกอบรม นั้น นายพันตรีหม่อมเจ้าทศศิริวงศ์ได้คิดวางหลักสูตรแบบแผนการสั่งสอนสำหรับฝึกหัดนักเรียนพลตระเวนชั้นเดิม ๑ ในขณะที่เดียวกันก็ได้ตั้งโรงเรียนนายหมวด* ขึ้นที่ตำบลสวนใหม่ ถนนราชดำเนิน คลองไผ่สีสุก ๓๖๖ (อยู่ทางบ้านเหนือซอยสารสิน ตำบลศาลาแดงหรือลุมพินี อำเภอบางพลี) บุคคลที่จะสอบเข้าเรียนได้นั้นจะคัดเลือกจากเสมียนหรือคนตระเวนตามโรงพักที่เป็นคนมีความรู้หนังสือดี มีความประพฤติเรียบร้อย ถ้าใครจำนวนไม่พอกับความต้องการก็จะรับเอาบุคคลภายนอกเข้ามาเป็นนักเรียนนายหมวด แต่ก็มีน้อยมาก เพราะขณะนั้นบุคคลภายนอกยังไม่นิยมเข้าเป็นนักเรียนนายหมวด ในการเรียนจะใช้เวลาเรียนเพียง ๖ เดือน ผู้ที่สอบไล่ผ่านจะได้ตำแหน่ง "ว่าที่นายหมวด" ออกรับราชการตามโรงพักกองตระเวนโดยได้รับเงินเดือน ๔๐ บาท เป็นเวลา ๖ เดือน ถึงจะได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นนายหมวด รับเงินเดือนเดือนละ ๖๐ บาท^๒

สำหรับพลตระเวนที่ส่งไปฝึกหัดในโรงเรียนพลตระเวน ตำบลสระปทุม ซึ่งมีมิสเตอร์เค เป็นผู้อำนวยการ จะต้องทำการฝึกอบรมเป็นเวลา ๓ - ๖ เดือน จึงจะส่งออกไปปฏิบัติหน้าที่ประจำตามท้องที่ แต่การฝึกคนตระเวนในระยะแรก ปรากฏว่าได้เกิดโรคเห็บชาระบาดในหมู่คนตระเวนที่ส่งเข้ามาฝึก รวมทั้งคนตระเวนที่เกณฑ์เข้ามาด้วย จึงต้องอนุญาตให้กลับไปอยู่บ้าน ๑ เดือน เหลือคนตระเวนไว้เพียง ๔ คน สำหรับอยู่ประจำที่โรงพยาบาล เพื่อช่วยเหลือแพทย์

* บางทีเรียกโรงเรียนสารวัตรหรือโรงเรียนนายกองตระเวน

ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๘.๕/๑ ที่ ๗/๒๔๖๔ คำกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนครไชยศรีสุรเดช วันที่ ๑๗ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๘.

๒ ธีรบุล จิตทวารีส์ คู่มือตำรวจนครบาล หน้า ๖๖.

และฝึกการรักษาพยาบาลเบื้องต้น^๑ สาเหตุเช่นนี้เองทำให้ต่อมาการส่งคนมาฝึกอบรมทำได้
อย่างมากไม่เกินคราวละ ๔๐๐ คน โดยลดเวลาการฝึกเป็นคราวละ ๔ เดือน อันทำให้เกิด
ปัญหาลิขคนตระเวนออกมาไม่ทันกับความต้องการ ประกอบกับคนตระเวนที่เกณฑ์เข้ามาก็มักจะ
หลบหนีราชการไปเป็นจำนวนมากถึง ๒๐ % ในจำนวนคนตระเวนที่ส่งมาฝึกทั้งหมด จึงยังทำให้
กำลังคนไม่พอที่จะส่งไปรักษาท้องที่ตามความต้องการได้ ดังนั้นกรมกองตระเวนจึงได้หาทางแก้ไข
โดย

๑. ส่งคนตระเวนไปฝึกคราวละ ๔๐๐ คน ให้กำหนดเวลาฝึกอบรมเหลือเพียง
๓ เดือน
๒. สร้างมาแรง Bavrač (โรงทหาร) เพิ่มขึ้นอีก ๓ หลัง เพื่อจะได้ส่งคน
เกณฑ์มาฝึกเพิ่มขึ้นเป็น ๖๐๐ คน^๒

นอกจากนี้ก็ได้ทำการสร้างอาคารเรียนและที่พักของคนตระเวนเพิ่มขึ้นอีกจำนวนมากใน
ร.ศ. ๑๒๔ โดยการออกแบบของมิสเตอร์อาเลกรี จวกรมโยธาธิการ^๓ แต่ภายหลังที่ได้เกิด
โรคเห็บชาระบาด ได้ทำให้การฝึกหัดพลตระเวนที่เคยมีจุดมุ่งหมายจะให้ฝึกอบรม ๔ เดือน
ต่อคนตระเวน ๑ รุ่น ๕๐๐ คน สั้นเล็กลง ประกอบกับทางกรมกองตระเวนต้องการกำลังคนมาก
ขึ้นเพราะคนตระเวนที่รับราชการอยู่เดิมพากันลาออกไปเป็นจำนวนมาก คนใหม่ที่ฝึกอบรมอยู่ถ้าจะ
ฝึกอบรมตามเวลาเดิมก็จะไม่สามารถผลิตคนตระเวนออกมาทันกับความต้องการของโรงพักแต่ละ
แห่ง ซึ่งขาดคนตระเวนถึง ๒๐ - ๓๐ คน ดังนั้นการฝึกอบรมคนตระเวนจึงต้องลดกำหนดเวลา

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๕/๑ สำเนา หนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาบวรราช
วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๗.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๕/๑ ที่ ก ๕๐๔ มิสเตอร์ลอว์สัน กราบทูลเสนอ
กระทรวงนครบาล วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๗.

^๓ ก.

ฝึกอบรมให้หน่อยลงเหลือเพียง ฝึกให้พอเป็นตัวจริง รู้จักการคำนับ สำหรับการเข้าแถวจะ
เดินพร้อมหรือไมก็ได้ และสอนข้อบังคับของกรมกองตระเวนมากขึ้น แล้วให้รีบส่งไปตามโรงพัก
แต่ละแห่งที่มีความต้องการคนตระเวนเพิ่มทันที เพื่อให้ทดแทนคนที่กับคนเก่าที่ขอลาออกไป ส่วน
นายกองตระเวนที่จะให้ฝึกหัดต่อไปก็ให้ศึกษาเอาตามหลักสูตรที่วางไว้ โดยพันตรีหม่อมเจ้า
ทศศิริวงศ์ ซึ่งต่อมาได้ถือว่าเป็นแบบเรียนฉบับแรกของคนตระเวนที่จะใช้ฝึกหัดในต่อมา ส่วน
นายทหารที่ขอขอยืมตัวมาฝึกคนตระเวนภายหลัง เมื่อไม่สามารถจะฝึกได้ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้แต่
เดิมจึงได้ออกลับไปสังกัดที่กรมทหารตามเดิม

—โรงเรียนนายหมวดปทุมวัน

โรงเรียนสำหรับฝึกอบรมนักเรียนนายหมวด นักเรียนนายกองตระเวนนี้กรมกอง
ตระเวนได้คิดที่จะจัดตั้งมาหลายปีแล้ว โดยการเสนอของมิสเตอร์ยารดิน แต่ไม่มีโอกาสที่จะตั้ง
ขึ้นมาได้ จน ร.ศ. ๑๒๗ จึงได้ตั้งขึ้นและเปิดสอนกันอย่างจริงจัง ใน ร.ศ. ๑๒๘ โดยรับ
เอานักเรียนเข้าเรียนครั้งแรกจำนวน ๔๓ นาย ซึ่งคัดเลือกมาจากบรรดาเสมียน พนักงานใน
กรมกองตระเวนที่มีคุณสมบัติและมีความประพฤติเรียบร้อย บางที่ก็รับเอาจากบุคคลภายนอกที่มีความรู้
ในวิชาหนังสือไทยและมีความประพฤติดีเข้ามาเรียนด้วย สำหรับหลักสูตรที่จะเปิดให้สอนนั้นได้มุ่ง
ให้มีความรู้ในงานราชการในกรมกองตระเวนและกฎหมายเป็นส่วนใหญ่ดังนี้

๑. กฎหมายและข้อบังคับกรมกองตระเวน
๒. กฎหมายลักษณะอาญา และพระราชบัญญัติบางมาตราที่เกี่ยวข้องกับกองตระเวน
๓. ฝึกหัดการใช้อาวุธ
๔. ฝึกกายบริหารและการบังคับบัญชา

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๕/๑ ที่ ๓/๒๔๖๔ คำกราบบังคมทูลของพระเจ้าลูกยาเธอ
กรมหมื่นนครไชยศรีสุรเดช วันที่ ๑๓ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๘.

ตามรายงานประชุมเสนาบดีได้แสดงความประสงค์จะอนุญาตให้ตั้งโรงเรียนนายหมวดฝึกหัดเจ้าพนักงานในกรมกองตระเวนมานานแล้ว แต่ต้องรอเวลาไว้ก็เพราะเหตุว่าขาดเงินงบประมาณ จึงทำให้การก่อสร้างเตรียมการช้ามาจนกระทั่ง ร.ศ. ๑๒๔ กรมกองตระเวนจึงได้ขอเช่าที่ และอาคารของกรมพระคลังข้างที่ (ซึ่งแต่เดิมนั้นเป็นที่ของกรมช่างไหม) สำหรับตั้งขึ้นเป็นโรงเรียนนายหมวดโดยเริ่มเปิดทำการสอน ในวันที่ ๑๕ เมษายน ร.ศ. ๑๒๔ มีนักเรียนทั้งหมด ๔๓ คน เป็นเสมียนในกรมกองตระเวน ๓๕ คน บุคคลภายนอก ๘ คน ที่คัดจากผู้สอบไล่ได้ชั้น ๔ ในวิชาภาษาไทยมาแล้ว เมื่อเข้ามาเรียนเป็นนักเรียนนายหมวดทุกคนจะต้องอยู่ในข้อบังคับของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด และในระหว่างที่ทำการศึกษาก็ให้ทำหน้าที่รักษาลัดเปลี่ยนเวรยามภายในโรงเรียน ทำหน้าที่ว่ากล่าวดูแลนักเรียนคนอื่น ๆ และการทั่วไปให้เป็นไปตามข้อบังคับและคำสั่ง ส่วนนักเรียนที่ไม่ใช่ยามรักษาการ จะต้องเชื่อฟังคำสั่งนักเรียนที่เป็นยามรักษาการอย่างเคร่งครัดส่วนนักเรียนที่เข้าเวรยามนั้นเมื่อออกจากเวรยามแล้ว จะต้องเชื่อฟังคำสั่งของนักเรียนคนอื่นที่เข้าเป็นเวรยามเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการฝึกหัดหาความรู้ความชำนาญในการรักษาน้ำที่การบังคับบัญชาในระหว่างที่ทำการศึกษาอยู่ในการฝึกหัดให้อาวุธนั้น จะฝึกโดยนักเรียนลัดเปลี่ยนกันฝึกตนเอง เมื่อเรียนค่านทฤษฎีสำเร็จแล้วทุกคนจะถูกส่งไปฝึกหน้าที่เป็นคนตระเวนตามโรงพักต่าง ๆ และให้เรียนรู้เกี่ยวกับหน้าที่ทางศาลด้วย แต่ในรุ่นแรกนี้ภายหลังที่ฝึกอบรมจนจบหลักสูตร ยังมีข้อบกพร่องคือ นักเรียนที่จบไปนั้นมีความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายอาญาน้อยมาก เพราะเหตุเป็นกฎหมายที่ฟังตราออกมาใช้และมีตัวบทกฎหมายที่เปลี่ยนไปจากกฎหมายฉบับเก่ามาก ทั้งเวลาที่ฝึกอบรมก็เป็นระยะสั้นเพียง ๔ เดือน

ในนักเรียนนายหมวดรุ่นแรก ๔๓ คน ปรากฏว่าได้ขอลาออกไป ๔ คน จากจำนวนที่เหลือมีผู้สอบไล่ผ่านได้เพียง ๑๕ คน โดยมีข้อกำหนดความรู้ที่สอบได้คนที่ ๑ - ๓ จะได้รับบรรจุให้เป็นนายหมวดทันที ตั้งแต่ที่ ๔ เป็นต้นไปจะต้องทำหน้าที่ในตำแหน่งว่าที่นายหมวดไปก่อนจนครบ ๒ เดือนจึงจะได้เลื่อนตำแหน่งเป็นนายหมวด ปัญหาสำคัญของโรงเรียนนายหมวดในระยะแรกภายหลังที่

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๕/๔ ที่ หนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาบวรราช
วันที่ ๑๘ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๔

นักเรียนรุ่นแรกได้เรียนสำเร็จไปก็ไม่สามารถหานักเรียนเข้าเรียนได้ครบตามจำนวนที่ต้องการได้ แม้จะไม่มี การสอบเข้าก็ตาม เพราะทางเห็นว่า เป็นหน้าที่ที่ร่ากร่ำลำบาก ต้องยื่นรักษาการ กลางแดดกลางฝน แพบไม่มีวันหยุดเหมือนกับคนตระเวน ทั้งการที่จะได้รับพระราชทานบำเหน็จ ความชอบก็หายาก จึงหาคนที่มีความรู้มาสมัครเรียนได้ยาก จนใน ร.ศ. ๑๒๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการพระราชทานบำเหน็จความ ชอบแก่ผู้ที่เรียนเก่ง และทรงเป็นผู้อุปถัมภ์โรงเรียนนายหมวด โดยโปรดเกล้าฯ ให้บรรดาหม่อมเจ้า มหาเล็ก มาเรียนโรงเรียนนายหมวดจำนวนมาก พร้อมกันนั้น เมื่อนักเรียนนายหมวดเรียนจบหลักสูตร พระองค์จะทรง เสด็จมาพระราชทานรางวัลแก่ผู้ที่เรียนจบ และเรียนเก่งทุกครั้ง ภายหลังต่อมาจึงทำให้มีคนนิยมเข้าเรียนในโรงเรียนนายหมวดเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากจนรับไม่หมด และมีการแย่งกันเข้า สอบคัดเลือกเป็นนักเรียนนายหมวด ซึ่งเป็นผลทำให้คนนิยมสมัครสอบเข้ามาเรียนโรงเรียนนายหมวด มากขึ้นทุก ๆ ปี

จากการที่ได้ตั้งโรงเรียนพลตระเวน และนักเรียนนายหมวดนี้ ทำให้คนตระเวนสยามมี สมรรถภาพและมีระเบียบวินัยดีขึ้นอย่างมาก จึงแม้จะเป็นการฝึกอบรมในระยะสั้นก็ตาม ผลที่ตามมา อีกประการหนึ่งก็คือทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของคนตระเวนได้มีประสิทธิภาพดีขึ้น โดยมีความสามารถในการจับกุม สืบสวนติดตามจับโจรผู้ร้าย และรอบรู้ในอำนาจหน้าที่ของคนตระเวน ทำให้การรักษา ความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมืองดีขึ้นกว่าเดิม ดังปรากฏให้เห็นว่าในศาลโปริสภา มีคดีความลด จำนวนอย่างเห็นได้ชัด แต่ก็ยังมีข้อบกพร่องประการหนึ่งคือ นักเรียนนายหมวดที่เรียนจบออกมาบาง คนทำงานไม่มีใครจะเรียนรียนนัก เพราะเหตุว่ามีอายุน้อยและไม่มีความสุขุมรอบคอบในการทำงานดีพอ ต่อมาจึงได้ออกข้อบังคับในการคัดเลือกผู้ที่เข้าเรียนในโรงเรียนนายหมวด ต้องมีอายุเกิน ๒๐ ปีขึ้นไป

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๕/๗ ที่ คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยายมราช วันที่ ๒๕ กันยายน ร.ศ. ๑๒๙

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๕/๑ คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยายมราช วันที่ ๒๕ กันยายน ร.ศ. ๑๒๙.

การตั้งโรงพยาบาลกรมกองตระเวน

การแพทย์ในกรมกองตระเวนได้เริ่มมีในครั้งแรกใน ร.ศ. ๑๑๑ เพราะมีความจำเป็นต่อการพิจารณาคดีความ ซึ่งจะต้ออาศัยการพิสูจน์หาหลักฐาน จากการชันสูตรศพ และบาดแผลเพื่อประกอบการพิจารณาคดีความในศาล โดยเฉพาะกรณีคนในบังคับต่างประเทศถูกทำร้าย ดังนั้นจึงได้มีการจ้างนายแพทย์ชาวยุโรปเข้ามาเป็นแพทย์ประจำกรมกองตระเวน^๑ ในครั้งแรกได้จ้าง นายแพทย์ บี เอ ในติงเกล และหมอ เอ บี เอกคินเบอร์ก มาเป็นแพทย์ชันสูตรศพ แลว่าคดีความ ทำร้ายร่างกายมีจำนวนมาก จนไม่สามารถจะทำการพิสูจน์ได้ทันทั้งบรรดาศพที่ส่งเข้ามามักจะเน่าไปเสียส่วนใหญ่ เพราะการขนส่งทำไ้โดยล่าช้า จึงทำให้เสียรูปคดีไปเป็นจำนวนมาก^๒ โดยเฉพาะในเขตกองตระเวนชั้นนอก ซึ่งเป็นเขตที่มีคดีความปล้นจี้ ฆ่าฟันกันตายอยู่เนือง ๆ ที่จะต้องส่งศพเข้ามาถึงในกรุงเทพฯ ทำให้ผู้ต้องสงสัยหรือผู้กระทำความผิดที่ถูกพลตระเวนจับกุมตัวส่งให้อัยการฟ้องศาล ศาลจะพิจารณาคัดสินทันที โดยไม่ไ้หลักฐานการพิสูจน์จากแพทย์ คดีความบางเรื่องจึงไม่สามารถจะลงโทษผู้ต้องหาได้ เพราะขาดหลักฐานอันจะไ้มาจากการชันสูตรศพและบาดแผล ดังนั้นพระองค์เจ้าระพีฯ จึงไ้มีพระดำริให้แต่งตั้งเจ้าพนักงานชันสูตรศพขึ้นในเขตกรมกองตระเวนชั้นนอก ๔ หัวเมือง ทำงานร่วมกับนายอำเภอ เมื่อไ้ทรงปรึกษากับมิสเตอร์ยาร์ดิน จึงไ้มีความเห็นพ้องกันว่าจะให้นายกองตระเวนพร้อมกับนายอำเภอ และราษฎรในท้องที่ ๒ - ๓ คนไปเป็นพยานในการชันสูตรศพในคดีที่เกิดขึ้นในเขตกองตระเวนชั้นนอก นอกจากจะเห็นว่าเป็นคดีความที่สำคัญ กรมกองตระเวนจึงจะส่งแพทย์ออกไปร่วมชันสูตรด้วย^๓

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประจุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๒๓.

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๕๔/๔ ลำเนาคำแปลที่ ๔๘๙๙ บันทึกของมิสเตอร์บี เอ ในติงเกล วันที่ ๕ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๕ และบันทึกของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๕ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๕.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑๐.๓/๑๒ ที่ ๑๕๕ พระราชหัตถเลขาถึงกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๒๗ กันยายน ร.ศ. ๑๑๗.

สภาพของแพथกรรมกองตระเวนในประมาณ ร.ศ. ๑๑๗ ยังดำเนินไปอย่างไม่มีคั่น
 เพราะขาดสถานที่พยาบาล เครื่องมือแพทย์ และกำลังคน การรักษาพยาบาลต้องไปอาศัยสถานที่
 และเครื่องมือจากโรงพยาบาลศาลาแดงเก่าที่เลิกไป เป็นที่รักษาพยาบาลชั่วคราว ดังนั้นมิสเตอร์
 ยารกิน จึงได้ทำรายงานขออนุญาตสร้างโรงพยาบาลกรมกองตระเวนขึ้นเพื่อที่จะได้ทำการรักษา
 พยาบาลคนตระเวน ซึ่งมีถึง ๒๓๐๐ คน ในเวลาที่เจ็บป่วยหรือบาดเจ็บจากการปฏิบัติหน้าที่ด้วย
 ใน ร.ศ. ๑๑๘ ได้รับอนุมัติให้ตั้งโรงพยาบาลกองตระเวนและเปิดใช้ในเดือนกันยายน ร.ศ. ๑๑๘
 โดยรับรักษาคนเจ็บป่วยทั้งที่เป็นคนตระเวนและบุคคลทั่วไป แต่ก็ได้เพียงไม่เกิน ๑๒ คน ซึ่งไม่
 พอกับความต้องการ บางครั้งถึงกับต้องให้คนเจ็บนอนกับพื้น เพราะสถานพยาบาลที่สร้างขึ้นใหม่
 ยังมีขนาดเล็กมากไม่พอกับคนเจ็บที่มีจำนวนมาก ในเวลาที่มีคนไข้ที่เป็นโรคติดต่อ ก็ไม่สามารถ
 รับไว้ให้พักรวมกับคนธรรมดาได้ ทั้งการผ่าตัดก็ยังไม่มียาตัดและเครื่องมือของอาศัย เครื่องมือ
 ของโรงพยาบาลบางรัก ในกรณีที่มีคนบาดเจ็บสาหัส หรือมีความจำเป็นต้องผ่าตัดใหญ่ ดังนั้นการ
 ผ่าตัดซึ่งมีความจำเป็นอย่างมาก จึงต้องเร่งรีบจัดการให้ขึ้นโดยรีบด่วน เพราะจะได้นำเอาคน
 บาดเจ็บมายังโรงพยาบาลกองตระเวนโดยตรง เพื่อทำการพิสูจน์ ตรวจตราบาดแผลอย่างละเอียด
 โดยเร็วก่อนที่จะทำการรักษาพยาบาลหรือบาดแผลจะเน่าไปเสียก่อน เพราะหลักฐานนี้อาจจะเป็น
 หลักฐานที่มีผลต่อรูปคดีในศาล และอาจเป็นเครื่องชี้ผลการแพชนะคดีขาดในคดีได้ นอกจากนี้
 โรงพยาบาลยังจะต้องทำหน้าที่ในการคัดเลือกพลตระเวนที่เข้าสมัครรับราชการด้วย เพราะแต่เดิม
 นั้นไม่ได้มีการตรวจโรค ทำให้ได้คนตระเวนที่ไม่แข็งแรง และเป็นโรคต่าง ๆ เช่น โรคหัวใจ โรค
 ลอน วัณโรค และเป็นคนติดยาเสพติด เป็นต้น เมื่อส่งไปปฏิบัติหน้าที่แล้วมักจะไม่มีสมรรถภาพพิพ
 การรักษาพยาบาลของแพथกรรมกองตระเวนในระยะแรก เหตุที่มีแพทย์จำนวนน้อยการดูแล
 รักษาพยาบาลจึงทำได้ไม่ทั่วถึง เพราะคนไข้ได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ การรักษาพยาบาลจึงไม่ได้

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒/๓ รายงานของมิสเตอร์ยารกิน กราบทูลกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์
 ประจำปี ร.ศ. ๑๑๗.

ผลคือ คนไข้บางคนก็ไม่เชื่อฟังคำสั่งของแพทย์ พวกหนึ่งออกมาเถียงเนื่อง ๆ ต่อมาใน ร.ศ. ๑๒๑ จึงได้ทำการสร้างสถานพยาบาลเพิ่มขึ้นอีกที่ตำบลพลับพลาไชย พร้อมกับได้จ้างเอาแพทย์ชาวต่างประเทศเข้ามาอีกหลายคน ซึ่งต่อมาก็ได้จ้างเอาแพทย์คนไทยที่เรียนจบจากโรงพยาบาลศิริราชเข้ามาด้วย ภายหลังโรงพยาบาลนี้ประชาชนเรียกติดปากกันว่าโรงพยาบาลวัดสามโคก^๒

เมื่อได้ขยายโรงพยาบาล ทำการก่อสร้างสถานพยาบาลเพิ่มมากขึ้น คนเจ็บป่วยที่มาขอความช่วยเหลือจากโรงพยาบาลกองตระเวนก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้นเพราะรวมไปถึง คนเจ็บป่วยตามท้องที่สาธารณะที่คนตระเวนนำเอามารักษาด้วย ประกอบกับทางโรงพยาบาลได้จ้างแพทย์ที่สามารถประสมยาขึ้นใช้ได้เอง เข้ามา ประชาชนจึงได้พากันมาขอรักษาพยาบาลกันจำนวนมาก จนกลายเป็นที่พึ่งของประชาชนโดยทั่วไป

ในปีต่อ ๆ มาโรงพยาบาลกองตระเวนจึงต้องทำการปรับปรุงการรักษาให้ดีขึ้นและขยายกิจการไปอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ทันกับความต้องการของประชาชนและคนตระเวนที่มาขอความช่วยเหลือรักษาพยาบาล ทำให้การรักษาพยาบาลทันสมัยขึ้นตามมาด้วย จนสามารถลดสถิติการรักษาคนเจ็บป่วย ซึ่งแต่เดิมนั้น ๑๐๐๐ คน จะตายถึง ๒๐ - ๒๕ คน แต่ใน ร.ศ. ๑๒๓ ลดเหลือเพียง ๑๖ คน โดยเฉลี่ย นอกจากนี้ยังได้มีการเปิดการอบรมคนในกรมกองตระเวนให้เป็นผู้ช่วยแพทย์โดยการสอนของหมอไฮเอต แต่มีคนเข้าอบรมจำนวนน้อย เพราะอบรมได้เฉพาะคนที่รู้ภาษาอังกฤษเท่านั้น ต่อมามิสเตอร์ลอร์วั้น จึงได้เสนอความเห็นให้มีการอบรมเป็นภาษาไทยแก่คนตระเวนด้วย เพราะเมื่อเกิดเหตุในท้องที่ พลตระเวนจะไปถึงที่เกิดเหตุก่อนแพทย์ แต่พลตระเวนไม่มีความรู้ในการปฐมพยาบาล ผู้ที่บาดเจ็บ ๆ บางครั้งได้ถึงแก่ความตายไปเสียก่อน และเพื่อจะได้เป็นการช่วย

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/ รายงานแพทย์กรมกองตระเวน ร.ศ. ๑๑๗ วันที่ ๑

เมษายน ร.ศ. ๑๑๘

^๒ ธีรบุล จัตุรัส คู่มือตำรวจนครบาล หน้า ๖๕ - ๖๖.

แบ่งเบาภาระของแพทย์ไปด้วย ดังนั้นใน ค.ศ. ๑๒๓ จึงได้เริ่มให้มีการอบรมความรู้ในการปฐมพยาบาลให้แก่คนตระเวน เช่น การห้ามเลือด การช่วยหายใจ และให้มีการทดสอบความรู้ที่ได้อบรมไปทุกคนถึงอย่างไรคนพยาบาลก็ยังไม่พบกับความต้องการ^๑ ซึ่งในระยะหลังแพทย์กรมกองตระเวน ได้มีความจำเป็นต่อกรมกองตระเวนมากขึ้น เพราะได้เกิดโรคเห็บซาในหมู่คนตระเวนที่เกณฑ์เข้ามาเป็นจำนวนมากถึง ๖๐๐ คน เนื่องจากคนตระเวนอยู่กันอย่างแออัดภายในโรงเรียนพลตระเวน ประกอบกับในระยะหลังการรับเอาพลตระเวนเข้ามาไม่ได้รับการตรวจโรคเสียก่อน จึงได้มีคนตระเวนที่มีสุขภาพไม่ใคร่สมบูรณ์ นอกจากนั้นบรรดาคนร้ายได้เพิ่มมากขึ้น อาวุธที่ชักขึ้นสมัยขึ้นกว่าเดิม จึงเกิดมีคดีความเพิ่มตามมา พร้อมกับการได้รับบาดเจ็บเสียชีวิตของคนตระเวนและราษฎรที่ถูกทำร้าย จึงนับว่าการแพทย์กองตระเวนนับวันจะมีความจำเป็นเพิ่มขึ้นทุกวัน^๒

งานของกรมกองตระเวนเกี่ยวกับการศาล

ศาลนครบาลก็เช่นเดียวกันกับศาลกรมอื่น ๆ ที่จะต้องปฏิบัติตามพระธรรมนูญศาล คือต้องส่งคดีที่จะฟ้องไปให้ศาลหลวง แล้วจึงประทับฟ้องมายังศาลนครบาลให้เป็นผู้ไต่สวน ส่งรายงานการไต่สวนให้ลูกขุน ณ ศาลหลวงเป็นผู้ตัดสินคดีซึ่งขาดจากการที่ตอรอง ประทับฟ้องเป็นการเน้นซ้ำไม่ทันกับเหตุการณ์คดีความนครบาลที่เกิดขึ้นอันจำเป็นจะต้องมีหมายออกตามจับกุมโดยเร็ว เพื่อจะจับกุมเอาตัวมาพิจารณาลงโทษได้ทัน เช่น ในคดีความโจรผู้ร้าย ปล้นฆ่า พ้นทางกัน เป็นต้น ดังนั้นในต่อมาจึงได้ให้อ่านาแกล่เสนาบดี มีอำนาจที่จะมีคำสั่งติดตามออกหมายจับกุมเอาตัวผู้ร้ายได้ทันทีเมื่อเกิดคดีความมีเจ้าหน้าที่ปกครองท้องที่หรือเจ้าทรัพย์มาแจ้งความ และเมื่อทำการจับกุมแล้ว

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนกรักษาการทางรถไฟประจำปี ร.ศ. ๑๒๓ หน้า ๒๕ - ๓๐.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอก ๔ หัวเมืองประจำปี ร.ศ. ๑๒๖ หน้า ๔๐ - ๔๑.

เสนาบดีสามารถส่งคดีความให้ลูกขุนปรึกษาพิจารณาได้ทันที แต่ภายหลังคดีความที่เกิดขึ้นในนครบาล มักจะเป็นความรับสั่งเสียเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเหตุว่าเมื่อมีเหตุโจรผู้ร้ายปล้นสดมภ์ฆ่ากันตายแห่งใด กรมพระนครบาลจะต้องนำความขึ้นกราบบังคมทูลทุกครั้งและจะทรงมีรับสั่งให้รับชำระทันที เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็ด้วยพระมหากษัตริย์ ทรงต้องการที่จะระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายให้สงบลงโดยเร็ว จึงทรงเอาเป็นพระราชธุระมากขึ้น ศาลรับสั่งนี้ส่วนมากจะชำระคดีความเกี่ยวกับการลักขโมยขางมา วัวควายเป็นส่วนใหญ่ เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อการทำมาหากินของพลเมือง โดยจะโปรดให้กรมพระตำรวจเป็นผู้ช่วยชำระ ไม่ขึ้นกับกรมพระนครบาลเพียงตั้งขึ้นมาสำหรับชำระคดีโจรผู้ร้ายที่เกิดชุมนุมในคราวหนึ่ง ๆ ต่อเมื่อภายหลังเห็นว่าได้ผลดี โจรผู้ร้ายสงบลงอย่างรวดเร็ว จึงได้ตั้งติดต่อกันเรื่อยมา^๒

ใน พ.ศ. ๒๔๑๗ ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งพนักงานผู้ใหญ่ในกรมพระนครบาล ๑ คน เขาร่วมกับตระลาการศาลรับสั่ง ซึ่งมีหน้าที่ชำระความนครบาลทั้ง เก่าและใหม่ที่ตั้งค้างอยู่ โดยยกเอาตระลาการศาลกรมพระนครบาลพะตำรง และผู้คุมนักโทษมารับราชการอยู่ในศาลรับสั่งทั้งหมดแล้วโปรดให้ใหม่ข้อบังคับเกี่ยวกับศาลรับสั่งดังนี้

๑. ให้ตระลาการกรมพระนครบาลทำสารบบความผู้ร้ายที่ค้างชำระอยู่ แลเข้าพนักงานกรมมหาดไทย กรมพระกลาโหม กรมท่า ทำสารบบ ความผู้ร้ายในหัวเมืองส่งเข้ามาในกรุงเทพฯ ต่อศาลรับสั่ง ถ้าความโจรผู้ร้ายปล้นสะดม และความผู้ร้ายฆ่ากันตาย เป็นความใหญ่ ๆ ก็ให้ตระลาการศาลรับสั่งรับไต่ชำระ ถ้าเป็นความผู้ร้ายของเบาเล็กน้อย สิ่งของเล็กน้อยตระลาการศาลรับสั่ง เห็นควรจะให้ตระลาการในกรมพระนครบาลคนใดคนหนึ่ง เป็นผู้ชำระก็ส่งไปให้ชำระให้เสร็จไปโดยเร็ว

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงบริหารราชการแผ่นดิน หน้า ๒๑ - ๒๓.

๒. ถ้าพวกคนร้ายชักทอดทิ้งเพื่อนที่ควรจะช่วย จะเอาตัวมา ชำระแลพยานที่ควรจะช่วย เอาความจริงนั้น ถ้าเป็นผู้ใหญ่เห็นควรจะให้ตระลาการหรือกรมกองตระเวรชายขวาและ นายทหาร นายพะตำมรง ผู้คนหรือผู้ใดที่เอาตัวผู้ร้ายแลพยานนั้น ก็ให้มีตราอำนาจมอบให้ ผู้นั้นไปตามรับสั่ง^๑

ในเวลาเดียวกันก็ตราหมายประกาศเรื่องโจรผู้ร้ายออกมาใช้ ซึ่งกำหนดอำนาจหน้าที่ ของโปลิศให้จับเอาผู้ร้ายส่งให้ศาลรับสั่งชำระคดีมีใจความว่า

"....อนึ่งถนนหนทางที่มีโปลิศรักษาอยู่นั้นให้โปลิศที่เคินโฌง เคินยาม ตรวจตราระวังโจรผู้ร้ายในหน้าที่ให้แข็งแรงถาผู้ร้ายชกชิงวิ่งราว ถ้ามีผู้วิวาท นึกชกตีกันในหน้าที่ โปลิศรักษาอยู่นั้นก็ให้โปลิศจับตัวอาชญากร ที่วิวาทชกตีวิ่ง ราวให้จงได้ ถ้าจับได้ตัวอาชญากรแล้ว ให้เอาตัวมาส่งต่อตระลาการศาล รับสั่ง ๆ จะให้รางวัลแก่โปลิศตามสมควร ถ้าโปลิศจับตัวอาชญากรในหน้าที่ ของโปลิศไม่ได้แลอาชญากรวิ่งหนีไปพบนานที่โปลิศ ผู้อื่นจับตัวได้แลเงินสินบน ซึ่งผู้อื่นจับตัวอาชญากรรายใดนั้น ให้ทำสามส่วนให้โปลิศเจ้าหน้าที่ นั้นไซ้แทน ในส่วนหนึ่ง...."^๒

ใน พ.ศ. ๒๔๑๘ เมื่อเห็นว่าการจัดการโปลิศมั่นคงดีพอสมควร จึงให้อำนาจแกกอง โปลิศ เป็นผู้ชำระความชั้นต้นที่มีโทษเบา และเป็นคนที่โปลิศจับได้บนท้องถนน ส่วนนอกเหนือ จากท้องที่ที่โปลิศรับผิดชอบนั้นให้นำส่งต่อศาลนครบาล ดังได้กำหนดในกฎหมายโปลิศ ๕๓ ข้อ ๕๓ มีใจความดังนี้

^๑ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑ วันอาทิตย์ เดือนกรกฎาคม จ.ศ. ๑๒๓๖ หน้า

"...ถ้าข้าราชการถูกรื้อร้าง ชาวบ้านมาทำให้โปลิศไปจับโจรผู้ร้าย
 ทาสลูกนี้โค มาอายัดไว้ตออินสเบคเตอ เยเนราล ถ้าโปลิศ ออฟฟิเซอ
 ตระลาการในกรมโปลิศใดตามปากคำ ผู้ที่ตอจับ รับผิดชอบต่อตามคำอายัด
 ถ้าเป็นความชกชิงวิ่งราว วิวาท ตีรัน มีโทษความฉกรรจ์หนักเหตุ ก็ให้
 ตระลาการในกรมโปลิศชำระให้แล้วแต่ใน ๑๕ วันถ้าไม่แล้วตกลงกัน ก็ให้
 โจทย์มาฟ้อง ยังโรงศาลตามกระทรวง ถ้าเป็นความชกกันตาย โจร
 ผู้ร้ายฉกรรจ์หนักเหตุ ถ้าครบกำหนดอายัดโทษ มิไคมาฟ้องตามกระทรวง
 ก็ให้ส่งตัวโทษจำเลยไปยังตระลาการตามกระทรวง จะไคชำระโดยอุญา
 แฉนคินตามกฎหมาย ถ้าผู้ตอจับไปรับตามคำอายัด ถ้าลูกทาส ลูกทาสสุสาร
 กรมธรรม ก็ให้โทษไปร้องฟ้องยังกระทรวง ตามพระราชกำหนดกฎหมาย
 แฉนคิน ถ้าจับโปลิศออฟฟิเซอ ถ้าโปลิศเลว จับผู้ร้ายแลคนถือ เครื่อง
 สัตราอาวุธชกชิงวิ่งราว ตีรันพันแพ่งราษฎรชาวบ้านใดมีโทษ คิดตามมาอายัด
 ก็ดี ไม่มีโทษคิดตามอายัดก็ดี ในอินสเบคเตอเยเนรลมาขอความขึ้นนมเกล
 ถวายคำนับบังคมทูลพระกรุณาทุกเรื่องทุกราย..."

จากข้อกำหนดนี้แสดงให้เห็นว่า เจ้าพนักงานผู้ใหญ่ในกองโปลิศได้อ่านคำสั่งการในส่วน
 และพิจารณาความในคดีคนร้ายที่โปลิศจับได้ในกรณีคดีความเล็กน้อย ยกเว้นจะเป็นคดีความที่
 ตกลงกันไม่ได้ หรือคดีความฉกรรจ์ ถ้าเป็นความฉกรรจ์ก็จะแยกส่งฟ้องไปตามศาลกรมต่าง ๆ
 ในกรมพระนครบาล นั้นเองได้แก่ศาลอาเภอ ศาลนครบาลฝ่ายราชวัง เป็นต้น^๒ สำหรับศาล
 รับสั่งนั้นในตอนนี้นำเข้าใจว่าจะชำระความเฉพาะคดีที่นำขึ้นกราบบังคมทูล หรือคดีความที่ทรงโปรดเกล้าฯ
 ให้พระตำรวจเป็นผู้ชำระเป็นกรณีพิเศษเฉพาะเรื่อง โดยมีคณะลูกขุนเป็นที่ปรึกษา เช่น ในกรณีเกิดมี
 การตัดสินคดีความไม่ยุติธรรม จนถึงกับนำขึ้นกราบบังคมทูล ขอให้ศาลรับสั่งเป็นผู้ชำระความ^๓

^๑ "กฎหมายโปลิศ ๕๓ ข้อ" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒ วันอาทิตย์ กันยายน จ.ศ.
 ๑๒๓๓ (พ.ศ. ๒๔๑๔) หน้า ๑๖๔.

^๒ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓ วันที่ ๗ ธันวาคม ร.ศ. ๑๐๔ หน้า ๓๑๖.

^๓ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
 ราชการแผ่นดินภาค ๑ หน้า ๑๑๔ - ๑๒๑.

ใน ร.ศ. ๑๐๕ เมื่อไ้รวมเอาอำเภอกองตระเวนซ้ายขวา กองโปลิศเข้าเป็นกรมกองตระเวน แล้วไ้รวมอำนาจการไ้สวนและพิจารณาคดีที่แยกกันอยู่นั้นเข้าเป็นแห่งเดียวกัน แล้วกำหนดไ้เป็นหน้าที่ของกองตระเวนฝ่ายกองไ้สวนโ้ทะเลหลวง ซึ่งมีหน้าที่บังคับฝ่ายอำเภอกำนัน กองสอดแนม เป็นผู้พิจารณาไ้สวนคดี นครบาล ส่งให้ศาลสถิตยัตยธรรม^๑ และในปีต่อมาเมื่อไ้ประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรมจึงรวมเอาศาลนครบาล ศาลอาญานอก ตั้งเป็นศาลพระราชาอาญาว่าความคดีในพระนครบาล^๒ แล้วกำหนดไ้เจ้ากรมปลัดกรมกองตระเวนเป็นผู้พิจารณาสอบสวนโจรผู้ร้ายส่งศาล พร้อมกับเป็นผู้ตรวจดูเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะเป็้นพยานหลักฐานแก่คดีความและเป็นผู้ทำการชันสูตรคำตราสิน คำอาัยักไปควย ถ้าหากมีตราตั้งจากศาลให้เป็้นตระลาการพิจารณาความมโนสำเร ต้องเป็้นพนักงานที่จะชำระความนั้นควย แต่ถาเป็้นคดีความแพ่งวิวาทกันเล็กน้อยก็ให้อำนาจแก่ขุนแขวง นายอำเภอกองในท้องที่เป็้นผู้เปรียบเทียบหรือไกล่เกลี่ยให้ตกลงกันเสีย ยกเว้นจะเป็นคดีความร้ายแรง การปล้นสะคม ฆ่าฟันกันตายอันเป็้นคดีอาญามีโ้ทะเลหลวง ให้ทำเป็้นรายงานแจ้งตอกองไ้สวนโ้ทะเลหลวง เป็้นผู้ไ้สวนแล้วส่งผลการไ้สวนตอสศาลกระทรวง ถ้าเป็้นความแพ่งก็ไ้รายงานตอกองรักษา^๓

สำหรับฝ่ายกองรักษานั้น เมื่อพลตระเวนจับผู้ร้ายหรือมีโจทท์ขอร้องให้จับ ก็ให้นำเอาตัวผู้ต้องหาไปส่งให้สารวัตรแขวง เป็้นผู้ไ้สวน ไ้เลียงเหตุ ทำเป็้นรายงานและนำผู้ต้องหาไปส่งให้ศาล พร้อมกับโจทท์ในบางครั้งพลตระเวนต้องเป็้นพยานในศาลควย ถ้าการจับกุมมีทรัพย์สินของ

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑ ร่างความเห็นที่จะจัดการกองตระเวน วันที่ ๗ กันยายน ร.ศ. ๑๐๗ ขอ ๓.

^๒ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ พระราชหัตถเลขาที่ทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ ๕ และ ๖ กับเรื่องประกอบ หน้า ๔๓ - ๔๕.

^๓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑ ร่างความเห็นที่จะจัดการกองตระเวน ๗ กันยายน ร.ศ. ๑๐๗ ขอ ๗ - ๘.

สารวัตรแขวงจะเป็นผู้ตรวจตราหมายเลขบัตรกับบัญชี แล้วเก็บสำเนาของนั้นไว้ไม่ให้เกิดการ
สลับเปลี่ยนหรือสูญหายได้ หากสิ่งใดเกี่ยวข้องกับการทำร้ายที่เป็นคดีโทษหลวงก็จะทอดีตรายนึก
ใหม่มันคง เมื่อส่งผู้ต้องหาไปศาลก็นำของนั้นไปยังศาลด้วย ดังปรากฏในข้อบังคับกรมกองตระเวน
ข้อ ๑๔ - ๑๕ ใจความว่า

"...ข้อความที่จับกุมกันหรือฟ้องหากันด้วยคดีใด ๆ ที่เป็นคดีเกิดขึ้น
ในท้องแขวงนั้น เมื่อก่อนจะลงจดหมายเหตุ และก่อนจะนำคดีขึ้นศาลนั้น
ให้สารวัตรแขวงไล่เลียงไต่สวนในเรื่องที่จับกุมหรือฟ้องนั้นให้โดยข้อความจน
ละเอียดก่อน จึงลงในจดหมายเหตุและกระทำรายงาน เพราะถ้ากระทำการ
จะต้องการถามข้อความโดยละเอียดหรือจะต้องการพยานในคดีนั้น ๆ เพื่อเป็นทาง
พิจารณาเอาความจริงใดโดยง่าย สารวัตรแขวงจะไต่สวนไปตามประสงค์กระลา-
การ ใดเป็นข้อความที่อุดหนุนการจับกุมและที่ฟ้องร้องนั้นด้วย

ถ้าเจ้าพนักงานกองตระเวนจับผู้กระทำความผิดมาถึงโรงพักให้รีบไล่เลียง
ลงจดหมายเหตุคดีที่ฟ้องโดยเร็ว ถ้าเป็นคดีเล็กน้อยไม่มีโทษหลวง ควร
เปรียบเทียบให้แล้วเลิกให้เร่งเปรียบเทียบ ถ้าไม่ตกลงกันหรือเป็นคดีที่
เป็นนครบาล มีโทษหลวง ยอว่ารอไว้ให้หา ให้รีบส่งโจทก์ส่งจำเลยไปศาล
ไปรษณีย์ในทันที...."

ต่อมาเมื่อได้อ่านจากการพิจารณาไต่สวนไปให้ศาลสถิตยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม
ทั้งหมด และยกเอาศาลต่าง ๆ ไปขึ้นต่อกระทรวงยุติธรรมเพียงแห่งเดียว คดีความในกรมกอง
ตระเวนก็เช่นเดียวกัน เมื่อคนตระเวนจับกุมมาได้ ให้ไล่เลียงไต่สวนเหตุส่งไปยังศาลในกระทรวง
ยุติธรรมทั้งหมด ทั้งคดีความฉกรรจ์และคดีเล็ก ๆ น้อย เช่น การปล้นจี้จี้ราว การดำเนินการ
เช่นนี้ทำให้คดีความที่กรมกองตระเวนส่งไป ค้างคั่งไม่ได้พิจารณาเป็นจำนวนมาก เพราะศาลของ

กรมกองตระเวนเดิมนั้นเป็นศาลใหญ่ มีคดีแต่ละวันจำนวนมากอยู่แล้ว แต่การที่จะแก้ไขโดยยกหน้าที่ให้กรมกองตระเวนเป็นผู้ตัดสินเหมือนแต่เดิมนั้น ก็ทำไม่ได้เพราะเสนาคีมีหน้าที่ทางด้านการการ ไม่ใช่ตระลาการลูกขุน ที่วางบทพิพากษา ซึ่งได้โอนไปอยู่ในกระทรวงยุติธรรมหมดแล้ว ดังนั้นกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ จึงได้ขอพระราชทานขรมราชานุญาต ตั้งศาลกรมกองตระเวนขึ้นเพื่อพิจารณาความมิโนสาเร่ในกรมกองตระเวนโดยเฉพาะ เพื่อให้มีการตัดสินพิจารณาคดีให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็ว อันจะเป็นการลดปัญหาโจรผู้ร้ายลงไปได้มาก และจะได้ไม่เป็นที่เคืองร่อนแก่โจทย์และจำเลย ซึ่งมีคดีความค้างอยู่ในศาล^๑ ใน ร.ศ. ๑๑๑ ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งศาลกรมกองตระเวน ตามประกาศกรมพระนครบาล ใจความว่า

“....ศาลกรมกองตระเวนในกระทรวงนครบาล ซึ่งได้พิจารณาสอบสวนโจรผู้ร้าย ซึ่งกระทำผิดล่วงละเมิดพระราชกำหนดกฎหมายมีพระราชอาญาโทษหลวง แลพิจารณาผู้ล่วงละเมิดพระราชบัญญัติ ห้ามกับเปรียบเทียบคดีความของราษฎรที่เกิดขึ้นในท้องที่ซึ่งกรมกองตระเวนจัดเจ้าพนักงานลาดตระเวนรักษานั้น ให้เจ้ากรม ปลัดกรม กรมกองตระเวน ที่เป็นตระลาการพิจารณาสอบสวนคดีความนั้น พิจารณาตัดสินคดีในศาลกองตระเวนได้ดังข้อความที่กำหนดดังนี้

๑. คดีอันใดของด้วยพระราชกำหนดกฎหมายเพียงสูญโทษหรือของด้วยพระราชกำหนดกฎหมายถึงมีชดเชยโทษ ที่มีพระราชอาญาลงโทษเขียนเพียง ๕๐ ที ลงมาแลลงโทษไม่ถึงจำคุก จำที่ตรา กำหนดตั้งแต่ ๒ เดือน ลงมา กับมีปรับไหมไม่เกินเงิน ๒ ชั่ง ขึ้นไป

๒. คดีอันใดของด้วยกระแสพระบรมราชโองการให้ออกประกาศห้ามไว้แล้วหรือจะมีประกาศห้ามต่อไปข้างหน้า ซึ่งมีพระราชอาญาลงโทษ เขียนหรือจำไม่ถึงจำคุก แลปรับตามที่กำหนดตั้งไว้

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘๐๑/๔๒ ที่ ๒๕/๓๖๑๓ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๓๐ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๑.

๓. คดีอื่นใดที่ต้องควยประกาศ ที่เสนาบดีกระทรวงวัง ๆ ใด พระราชทานบรมราชานุญาตให้ออกประกาศ ห้ามซึ่งมีอยู่แล้วหรือจะมี ประกาศห้ามขานาต่อไป ซึ่งมีโทษเป็นอาญาไม่ถึงจำคุกแลมีปรับไหมตาม ประกาศที่กำหนดไว้นั้น

รวมคดีที่ต้องควยลักษณะ ๓ ประการที่กล่าวแล้วนี้เมื่อศาลกองตระเวนพิจารณาเสร็จสำนวนแล้วให้เจ้ากรมปลัดกรม กองตระเวน พินิจพิจารณาทบทวนกฎหมาย แลพระราชบัญญัติ แลคำตัดสิน แลลงอาญาแลปรับไหมตลอดไปใด

ถ้าศาลกรมกองตระเวน พินิจพิจารณาคัดสินผิดด้วยพระราชกำหนดกฎหมาย หรือพระราชบัญญัติใหญ่ของคดีนั้นฟ้องอุทธรณ์ต่อกรมรับฟ้องในกระทรวงยุติธรรม เพื่อศาลอุทธรณ์จะไต่เรียกสำนวนไปตรวจหรือพิจารณาชั้นอุทธรณ์และพินิจพิจารณาคัดสิน เช่น ความอุทธรณ์ แห่งศาล กระทรวงต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติ

ประกาศ วันที่ ๒๒ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

ศาลกองตระเวนนี้มีอำนาจตัดสินแต่เฉพาะคดีที่มีโทษไม่ถึงจำคุกและปรับไม่เกิน ๒ ชั่ง เท่านั้น ส่วนคดีที่เป็นมหันตโทษหรือมรยมโทษ ต้องถูกจำคุก แลปรับไหมเกิน ๒ ชั่งขึ้นไป ศาลเมื่อพิจารณาไต่สวนเสร็จสำนวนแล้วต้องส่งให้ศาลพระราชอาญาเป็นผู้พิจารณาทบทวนคดีตัดสิน โดยหน้าที่นี้ไต่ตอบให้พระยาประชากรกิจวิจารณ์ ซึ่งเป็นผู้ตรวจคดีความในกรมกองตระเวนทำหน้าที่พิจารณาไต่สวนโดยตรง เมื่อเห็นว่าคดีความเรื่องใดที่เกิดขึ้น จะเป็นด้วยเจ้าพนักงานรับกุมไว้หรือมีโจทก์กล่าวหา ถ้าเป็นคดีต้องควยพระราชบรมราชโองการ ซึ่งพระบรมราชานุญาตตามขอ ๑ - ๓ ดังกล่าวข้างต้นนั้น เมื่อพิจารณาไต่สวนเสร็จสำนวนแล้ว ก็ให้เรียกคำปรึกษาตามตัวบทกฎหมาย หรือตามพระราชบัญญัติ ทำการตัดสินปรับโทษให้ถูกต้อง แลถ้าความเรื่องใดเป็นความมหันตโทษ มรยมโทษ ปรับไหมเกิน ๒ ชั่ง เมื่อพิจารณาเสร็จสำนวนแล้ว พระยาประชากรกิจวิจารณ์ จะต้องยื่นรายงานการไต่สวน คดีความไปยังพนักงานกองรายวันให้แจ้งความ

"กฎกระทรวงกรมพระนครบาล" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔ วันที่ ๑๔ สิงหาคม

และสงฆ์ส่วนไปยังกระทรวงยุติธรรมให้อธิบดีผู้พิพากษา และเจ้าหน้าที่พิพากษาในกระทรวง เป็นผู้พิพากษาว่างบทัดสินโทษให้เสร็จคดีไป^๑

ศาลกองตระเวนตั้งขึ้นได้เพียง ๕ เดือนก็ถูกยกเลิกไป แล้วประกาศตั้งศาลไปริสกา ขึ้นมาแทนในวันที่ ๓๑ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๑ ทั้งนี้ก็เพราะว่าในทางปฏิบัติศาลกองตระเวนมักแย่งอำนาจหน้าที่ของศาลที่สังกัดกระทรวงยุติธรรม เพื่อต้องการที่จะลดปัญหาโจรผู้ร้ายลงโดยเร็ว เนื่องจากศาลกองตระเวนนั้นมีคนตระเวนเป็นผู้จับผู้ร้ายอยู่แล้ว จึงมักหาทางหลีกเลี่ยงโดยอ้างว่าคดีที่เกิดขึ้นนั้น มีโทษผิดไปถึงจำคุกและปรับไม่เกิน ๒ ชั่ง ซึ่งหมายความว่าคดีนั้นยังอยู่ในอำนาจของศาลกองตระเวนอยู่ และศาลกองตระเวน จะทำการตัดสินให้เสร็จไปโดยเร็ว เมื่อคนร้ายถูกลงโทษและคดีไม่ค้างค้างในศาลก็ย่อมจะเกรงการถูกลงโทษไม่เหมือนแต่เดิมที่คดีความคนตระเวนจับไต่ส่งศาลพระราชนิพนธ์เป็นจำนวนมาก คดีจึงค้างคั่งไม่ไต่ตัดสินเมื่อคนร้ายไม่ถูกลงโทษทันทีหรือคดีถูกทอดทิ้ง จึงทำให้ไม่เกรงกลัวกฎหมายบ้านเมือง โดยเฉพาะคดีความโทษเบา ปล้นจี้ วังราว เป็นต้น ประกอบกับในสมัยนั้นความคิดที่ว่าศาลในกระทรวงยุติธรรมเป็นศาลสูงเหนือศาลทั้งหลาย ที่สามารถมีหมายส่งไปยังศาลต่าง ๆ ได้ นั้น ยังเป็นความคิดที่ใหม่เกินไป ไม่เป็นที่ยอมรับและปฏิบัติกันโดยทั่วถึง ทำให้เกิดการแก่งแย่งอำนาจกันระหว่างศาลกองตระเวนและศาลของกระทรวงยุติธรรมเรื่อยมา^๒ จึงได้การพยายามที่จะยกเอาศาลกองตระเวนให้มาอยู่ในกระทรวงยุติธรรมนั้นมีมาตั้งแต่เมื่อตั้งกระทรวงยุติธรรมใหม่ ๆ แล้ว ดังจะเห็นจากคำกราบบังคมทูลของพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณทรงกลาวว่า

"...ศาลกองตระเวนตั้งขึ้นในกระทรวงนครบาล นำมารวมไว้ในกระทรวงยุติธรรม เพราะว่าเดิมปีก่อนก็คิดไว้อย่างนั้น แต่เป็นเพราะว่าเพิ่งตั้งกระทรวงยุติธรรม ยังทำไมทันต้องเอาไว้ในกระทรวงปีหนึ่งก่อน..."^๓

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘๑/๔๓ ลายพระหัตถ์กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ถึงพระยาประชากรกิจวิจารณ์ วันที่ ๓๑ มกราคม ร.ศ. ๑๑.

^๒ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระเจ้าลูกยาเธอ พระราชบัญญัติในบัดนี้ เล่ม ๑ หน้า ๑๕๔ - ๑๖๐.

^๓ ก.จ.ช. ร. ๕ บ ๑/๕ ลายพระหัตถ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ กราบบังคมทูลรัชกาลที่ ๕ วันที่ ๑๑ เมษายน ร.ศ. ๑๑๒.

พร้อมกับคำกราบบังคมทูลนี้ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณจึง จุลเกล้าถวายร่างพระราชบัญญัติศาลโปริสภาเป็นศาลแทนศาลกองตระเวน แล้วให้ขึ้นต่อกระทรวงยุติธรรม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นชอบด้วย ศาลโปริสภาจึงได้ตั้งขึ้นและมีอำนาจเหมือนศาลกองตระเวนทุกประการ โดยกำหนดให้กรมกองตระเวนมีหน้าที่เพียง เป็นฝ่ายจับกุมคนร้ายส่งฟ้องต่อศาลโปริสภา ทั้งบุคคลที่ต้องขอหาณกรรจ์และคดีความเล็กน้อย

ด้วยเหตุที่เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองศาลอันอาจกล่าวได้ว่าอำนาจยุติธรรมของไทยได้อยู่ในสภาพเหมือนกับว่าไม่มีชื่อไม่มีแป เพราะถูกอำนาจของกงสุลต่างประเทศเข้าแทรกแซง เกี่ยวข้องและยังมีคดีความที่ตกค้างไม่ได้พิจารณาอยู่เป็นจำนวนมากจนเป็นที่วิตกของกรมหลวงพิชิตปรีชากรอย่างมาก ด้วยเหตุนี้เองเมื่อได้โอนเอาอำนาจการศาลกองตระเวนไปขึ้นต่อกระทรวงยุติธรรม และพระองค์ได้เข้าดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมใน ร.ศ. ๑๑๓ จึงทรงขอพระราชทานสิทธิพิเศษ เข้าไปมีอำนาจควบคุมกรมกองตระเวนด้วย ซึ่งก็ได้รับพระบรมราชานุญาต และทรงเริ่มแก้ไขปรับปรุงแบ่งอำนาจระหว่างฝ่ายปราบปรามจับกุมกับฝ่ายพิจารณาพิพากษาออกจากกันโดยเด็ดขาด เพราะเดิมนั้นการทำงานก้าวก่ายกันทำให้ทั้ง ๒ ฝ่ายไม่แน่ใจว่าหน้าที่โดยตรงของตนคืออะไร แค่นั้นเพียงใด เพราะเหตุว่าศาลทั้งสาม (ศาลโปริสภา ศาลพระราชนิพนธ์ ศาลราชทัณฑ์พิเศษ) ในกระทรวงยุติธรรมต้องเกี่ยวข้องกับคดีความจากกรมกองตระเวนทั้งหมด^๒ ซึ่งได้แก้ไขโดยให้ทั้ง ๒ ฝ่ายทำงานประสานกันทั้งฝ่ายพิจารณาความและฝ่ายปราบปรามจับกุม อันเป็นการลดปัญหาใจผู้ร้ายลงได้อย่างมาก เพราะแต่เดิมนั้นคดีความที่กรมกองตระเวนส่งมาให้ศาลในกระทรวงยุติธรรม มักไม่ได้รับการพิพากษาเป็นส่วนใหญ่คดีความจึงค้างคั่ง ไม่สามารถลงโทษผู้ต้องหาได้ทันที ดังหนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงพิชิตปรีชากรทรงกล่าวไว้ว่า

๑.จ.ช. ร. ๕ บ ๓/๒ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงพิชิตปรีชากร วันที่ ๒๒ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๓.

๒.จ.ช. ร. ๕ บ ๑/๕ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงพิชิตปรีชากร วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๓.

"....ทั้งสองศาล (ศาลพระราชนิเวศน์ ศาลราชทัณฑ์) รวมกันตามสารบบ เคื่อนกันยายน ซึ่งเป็นเคื่อนท้ายก่อนที่ข้าพระพุทธเจ้า เขาไปรับราชการนี้ ความคงศาลถึง ๑๕๐๐ เรื่อง ความที่โคตคณีสองศาล ศาลรวมกันเพียง ๒๒ เรื่อง เท่านั้นไม่ถึงร้อยละสองเรื่อง แลความโจรผู้ร้าย ทุกวันนี้ ก็มีชุกชุมมาก จนเหลือเกินอยู่แล้ว ส่วนการระงับปราบปรามหาพวบทัน กันไม่...."

สาเหตุดังกล่าวนี้เองทำให้กรมกองตระเวนพยายามที่จะขออำนาจพิจารณาตัดสินคดีความ ให้เสร็จไปโดยเร็วอันจะทำให้การระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายได้ผลดีขึ้น ดังนั้นเมื่อได้อำนาจ มาให้เป็นหน้าที่ของศาลปรีสภา และได้แบ่งอำนาจระหว่างฝ่ายพิจารณาคดีกับฝ่ายปราบปรามจับกุม แล้วจึงได้เพิ่มจำนวนศาลปรีสภาขึ้นอีก ๓ แห่ง เพื่อให้ทันกับคดีที่ตกค้างจำนวนมาก และคดีความ ที่เกิดเพิ่มขึ้นทุกปี โดยจัดแบ่งแขวงรับผิดชอบกันดังนี้

๑. ศาลปรีสภาที่ ๑ มีอำนาจครอบคลุม ตั้งแต่วันออกแขวงใต้ลงไปต่อแขวง เมืองนครเขื่อนขันธ์ สมุทรปราการ ฉะเชิงเทรา โดยถือเขตแนวคลองรอบพระนครตอนใต้ ตั้งแต่ปากคลองโอ่งอ่างไปตามลำคลอง จนถึงคลองแยกมหานาค เลี้ยวไปตามคลองแสนแสบ จนถึงคลองแขวง เมืองฉะเชิงเทรา

๒. ศาลปรีสภาที่ ๒ มีอำนาจครอบคลุมเขตเหนือ ตามแนวคลองแบ่งเขตขึ้นไป ต่อแขวงเมืองปราจีนบุรี นครนายก ปทุมธานี นนทบุรี

๓. ศาลปรีสภาที่ ๓ มีอำนาจครอบคลุมใต้แนวคลองมอญไปจดแขวง เมืองนคร เขื่อนขันธ์ สาครบุรี นครไชยศรี

๔. ศาลปรีสภาที่ ๔ มีอำนาจกล่าวครอบคลุมเหนือคลอง ไปจดแขวง เมือง นครไชยศรี นนทบุรี

ก.จ.ช. ร. ๕ ย ๑/๕ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงพิชิตปรีชากร วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๓.

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ ย ๑/๕ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงพิชิตปรีชากร วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๓.

จากการที่ศาลโปริสภาเพิ่มขึ้น ปรากฏว่าสถิติจำนวนคดีที่ศาลโปริสภาทั้ง ๔ แห่ง ได้พิจารณาความเสร็จสิ้นไปเป็นตัวเลขสูงมาก พอสมควรโดยเฉพาะศาลโปริสภาที่ ๑ และ ๒^๑ จึงนับว่าปัญหาการตัดสินคดีอันเป็นปัญหาการแย่งอำนาจกันระหว่างศาลกับกรมกองตระเวนมีน้อยลง เพราะทางมีส่วนสนับสนุนซึ่งกันและกัน แต่ในบางครั้งก็มีปัญหาอยู่บ้าง เกี่ยวกับการรายงานการสืบสวนหาพยานหลักฐานส่งให้ศาลของกรมกองตระเวน มักจะละเลยไม่เอาใจใส่เท่าที่ควรหรือสืบสวนได้ไม่ทันเวลาพิพากษาคัดสิน อันทำให้ศาลไม่สามารถจะพิพากษาคัดสินได้อย่างเต็มที่และเป็นไปด้วยความยุติธรรมพอ เพราะเหตุว่าไม่มีพยานหลักฐานพอเพียงที่จะนำมาประกอบการพิจารณาคัดสินลงโทษผู้ต้องหา ทำให้ในบางครั้งต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาไป หรือพิพากษาลงโทษไม่สมควรกับโทษที่ควรจะได้รับ^๒ อันเป็นผลสะท้อนให้การระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายของกรมกองตระเวนไม่ได้ผลเท่าที่ควร ดังเช่นรายงานของกรมกองตระเวนไคกลาวว่า

"...จีนในมาแจ้งกองตระเวนว่า พวกจีนเกิดวิวาทฆ่ากันตาย นำไปจับตัวมาแต่ยังไม่ไคเหตุที่เป็นจริง จึงไคส่งไปยังศาลโปริสภาไคสวนตุ๋มาพวกจีนในไคถืออาวุธปืน ปันจุปศัตันเลมิกกองตระเวนจับไค แลการที่ถืออาวุธอย่างนี้จับไคส่งศาลเป็นแทปรับไหมเป็นเงิน....ตามชอกกฎหมายกองตระเวน หาเป็นที่ระงับเหตุวิวาทไหม จึงไคเขียนหนังสือทูลกรมหลวงพิชิต ขอให้ให้มีโทษเป็นอาญาหลวงจึงจะไคเป็นทางป้องกันเหตุที่จะกำเริบ...."^๓

๑ ก.จ.ช. ร. ๕ ย ๑/๕ ที่ ๑๖/๒๓๕๖ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงพิชิต
ปรีชากร วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๔ และ ย ๑/๑๕ ที่ ๓๒/๖๔๑๔ หนังสือกราบบังคมทูล
ของกรมหลวงพิชิตปรีชากร วันที่ ๑ สิงหาคม ร.ศ. ๑๑๔.

๒ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชนัดดาเสนาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๖๔ - ๗๐.

๓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๓๐ ที่ ๒๐๔๐๗/๒๓๕๔๔ ลายพระหัตถ์กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์
ถึงกองรักษา วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๔.

เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะกองตระเวนไม่สามารถจะหาพยานหลักฐานว่าจีนใช้ และพวกเป็น
อัยยักยอกการวิวาท จึงลงโทษได้แต่เพียงการพักอาวุธไปในที่ชุมชน อันมีคฤหของกรมกองตระเวน
เท่านั้น ทั้งนี้ใน ร.ศ. ๑๑๕ จึงได้ออก "พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมิโทษสำหรับใช้ไปพลาง
ก่อน" ซึ่งกำหนดบทลงโทษและให้อำนาจแก่กองตระเวนเกี่ยวกับศาลดังนี้

— ให้เจ้าพนักงานกองตระเวนรักษาแลกองไต่สวนโทษหลวง เป็นผู้ช่วยหาพยาน
หลักฐานมาให้ศาลชำระ

— ให้เจ้าพนักงานกองตระเวน อำเภอกำนัน แลกองไต่สวนโทษหลวงในกรุงและ
หัวเมือง เป็นผู้ทำหน้าที่สืบหาพยาน หรือสิ่งสำคัญที่เป็นหลักฐานใช้เป็นตัวพยานหรือตัวคน ผู้ซึ่งควร
อาจเป็นพยานนั้นส่งให้กรมอัยการหรือเจ้าพนักงานผู้รักษากฎหมายที่จะเป็นผู้ฟ้องคดี

ปัญหาทางการศาลที่เกี่ยวข้องกับกรมกองตระเวนอีกประการหนึ่งคือการทุจริตในศาลและ
ความไม่เอาใจใส่ในการพิจารณาคดีของศาลเอง อันมาจากการปล่อยปละละเลยของผู้พิพากษาและ
เจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่มากในศาลที่ให้ความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนน้อยมาก ดังจะเห็นจากพระราช
หัตถเลขา ที่ทรงเตือนมายังกระทรวงยุติธรรมเกี่ยวกับศาลไปรษณีย์ที่ ๒ มีใจความว่า

"...มีวันมาศาลมากจริง แต่เวลานั่งศาลน้อย จนถึงมีแต่เสมียน ๒ คน
นั่งศาลว่าความแทนโดยมาก เสมียนนั้นก็เอานิยมไม่ได้ ดูเหมือนหนึ่งตามใจใคร
จะมากก็ได้ไม่มากก็ได้ วันที่ ๓ คน ฟร่งนี้ ๑๐ คน มรณนี้ ๕ คน รุ่งขึ้น
๑๕ คน สังเกตว่าผู้พิพากษามาเมื่อใดจึงจะมีเสมียนมาก ขอให้ชักเตือนว่ากล่าว
ความควรจะต้องไปกวาดที่ไปแล้ว..."

ประชุมกฎหมายไทย ภาค ๒ ประมวลกฎหมายรวบรวมโดยหลวงประดิษฐมนูธรรม
หน้า ๕๔๓.

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ ย ๑/๑๐ ที่ ๒๓/๒๒๗ พระราชหัตถเลขาถึงกรมหลวงพิชิตปรีชากร
วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๕.

เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้การแก้ไขเรื่องคดีความค้างคั่งและการปราบปรามโจรผู้ร้ายไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะทางก็ไม่มีความร่วมมือกันตามที่ตกลงกันไว้ในระยะหลังต่อมา เป็นผลให้การระงับปราบปรามของกรมกองตระเวน ไม่เจริญไปได้ แม้จะพยายามปรับปรุงกรมกองตระเวนให้ดีขึ้นเพียงใดในเมื่อ เป็นเพียงฝ่ายป้องกัน จับกุมแต่ผู้ต้องหาแทบไม่ได้ถูกลงโทษให้เช็ดหลาบเลยและส่วนใหญ่ยังอาจหลกคดีและรอดจากการถูกลงโทษเป็นเปอร์เซนต์สูงมาก อันเป็นเหตุให้กองไต่สวนโทษหลวงต้องทำงานเกินหน้าที่คือ ต้องทำการไต่สวนผู้ร้ายสำคัญ ๆ แทนศาลไปริสกา ซึ่งไม่สนใจไต่สวนคดีโดยละเอียด มุ่งแต่คอยรอรับรายงานการไต่สวนสืบสวนจากกรมกองตระเวนเท่านั้น เมื่อไม่มีหลักฐานพอเพียงก็มีกลมกลืนหรือปล่อยผู้ต้องหาไปเสียโดยง่าย ดังนั้นกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์จึงได้เสนอความเห็นให้พนักงานกองไต่สวนโทษหลวง เป็นผู้ฟังคดีและชี้คดีความที่สืบความได้ที่ศาลด้วย เพื่อจะได้ชี้แจงและไต่สวนคดีในเฉพาะเรื่องแต่ละเรื่องในศาลทุก ๆ แห่งที่ตัดสินคดีนั้น แต่ปัญหาการขัดแย้งกันเรื่องแบ่งอำนาจการไต่สวนคดีพิพากษาที่ยังมีอยู่ ปัญหาที่มีคดีความค้างคั่งจึงเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งคดีความที่ศาลตัดสินเสร็จสิ้นมักไม่ยอมรายงานแจ้งผลไปให้กองตระเวนทราบ ทำให้กรมกองตระเวนยากที่จะทราบผลการระงับปราบปรามโจรผู้ร้าย ว่าดำเนินไปอย่างไร แค่นั้นเพียงใด ศาลตัดสินลงโทษหรือไม่ ซึ่งกรมกองตระเวนถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมากที่จะชี้ถึงความสำเร็จ และขอבקพร่องขอควรปรับปรุงให้แกกรมกองตระเวน ดังนั้นจึงได้มีการตกลงกันระหว่างกรมกองตระเวนและกระทรวงยุติธรรม ที่จะแก้ปัญหานี้ให้หมดไปอีกครั้งหนึ่งโดยตรง กันทั้ง ๒ ฝ่าย แต่ปรากฏว่าเมื่อปฏิบัติแล้วไม่ได้เป็นไปตามที่ตกลงกันไว้เลย ดังรายงานถลงตระเวนได้กล่าวว่า

"....การที่มีคดีความค้างคั่ง พิจารณามากเช่นนี้ยากที่จะทราบได้ว่าการ
กองตระเวนทำการดีเพียงใดในการจับกุมผู้ร้าย ที่ควรศาลจะตกลงโทษหรือไม่
แต่เป็นการจำเป็นที่สุดต้องมีข้อบังคับอันแข็งแรงให้ศาลส่งรายงานคดีอาญาที่ไต่
ตัดสินแล้วตอกองตระเวน เพราะเจ้ากรมกองตระเวนใคร่รูทุกขเสมอ แลที่จริง

ศาลก็ดูสัญญาว่าจะจัดการนี้ให้เรียบร้อย แต่หาได้ทำไม่ใน ๒๒ ปีที่ผ่านมา
เห็นได้ว่า การที่ทำการนั้นแล้วเพียงใด เพราะศาลปิดไม่ให้องค์กรระแวง
ทราบเรื่องเหล่านี้ โดยคดีความคดีหนึ่งไปยังศาลแล้วองค์กรระแวงไม่มีหน้าที่
เกี่ยวข้อง หรือไม่ควรจะรู้ว่าศาลได้จัดการไปอย่างไร...."

การที่มีคดีค้างจำนวนมาก และความไม่ร่วมมือกันระหว่างศาลกรมองค์กรระแวงยังมีอยู่
เรื่อยมา โดยเฉพาะปัญหาการพิพาทคดีความของศาลที่มีการลงโทษ ผู้ต้องหาอย่างมาก ก็จะ
เห็นจากตารางบัญชีคนที่จับได้ส่งฟ้องศาลให้พิจารณาความดังนี้

รายการ	ชั้นใน	ชั้นนอก	รถไฟ	รวมยอด
ศาลตัดสินลงโทษ	๒๐๐๕	๑๔๔	๑๒๑	๒๒๗๐
ประณัติประนอมกัน	๕๐๖	—	๔	๕๑๐
ศาลตัดสินปล่อยตัวหรือยกฟ้อง	๑๒๓๖	๒๖๒	๑๓	๑๕๑๑
ค้างพิจารณาในปลายปี	๑๔๕๕	๔๔	๔๒	๒๑๔๑
ยังอยู่ระหว่างสืบสวนขององค์กรระแวง	—	—	—	—
ศาลปล่อยตัวก่อนพิจารณา	—	๓๔๕	๑	๓๕๖
คนเสียชีวิต	๑	—	—	๑
หลบหนี	๑	—	๑๕	๑๖
หนี	๑	—	—	๑
ตาย	—	๓	—	๓

จะเห็นว่าคดีที่จับได้ไม่ถึง ๒๕๐๖ เรื่อง ศาลตัดสินลงโทษไปเพียง ๒๒๗๐ เรื่องหรือ ๓๓ % ของคดีทั้งหมดและปีคดี ตกค้างไปในปีต่อไป ถึง ๒๑๔๔ เรื่องคดีความที่ศาลยอม ประณีประนอมและปล่อยตัวไปสูงถึง ๒๓๘๑ เรื่อง และใน ร.ศ. ๑๑๔ คดีที่ค้างในศาล แล้วยอมให้โจทก์จำเลย ประณีประนอมกันยิ่งสูงขึ้นไปจาก ร.ศ. ๑๑๓ อย่างมาก โดยเฉพาะใน คดีความกองตระเวนเขตชั้นใน รวมเป็นจำนวนคดีมากกว่าใน ร.ศ. ๑๑๓ ถึง ๑๐๐๓ เรื่อง จนอธิบดีกรมกองตระเวนโศกกล่าวว่า

"...กฎหมายสยามดัดแปลงประหลาดยอมให้ประนีประนอมกันได้ ข้าพระพุทธ เจาเห็นว่าเป็นการผิด แลทั้งเป็นเครื่องอุดหนุนคนร้ายให้กระทำความผิดยิ่งขึ้น จำนวน ศาลที่ตัดสิน ปล่อยหรือยกฟ้องในปีหนึ่งมากกว่าปีก่อนเพราะคดีมากขึ้น..."^๒

จากข้อความและสถิติดังกล่าวแสดงถึงการทำงานของกรมกองตระเวนและศาลดำเนินไป อย่างไรก็ดีผลเท่าที่ควร ทั้งยังขาดการประสานงานกันอย่างแท้จริง ดังนั้นกระทรวงยุติธรรม และกรมกองตระเวนจึงได้มีการตกลงจะให้ความร่วมมือกันอีกและสืบสวนหาสาเหตุข้อบกพร่อง เพื่อ หาทางแก้ไขร่วมกัน โดยเฉพาะปัญหาที่มีคดีความค้างได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี ในที่สุดก็ ตกลงกันจะให้ความร่วมมือกันมากขึ้นกว่าเดิม โดยฝ่ายกรมกองตระเวนเป็นผู้สืบสวนหาพยาน หลักฐาน ส่งให้ศาล และศาลยอมรับว่าคดีความใดที่พิจารณาเสร็จแล้วจะแจ้งการตัดสินความ ไปให้กรมกองตระเวนทันที เพื่อจะได้ลดจำนวนคดีความลง แต่ถึงเวลาปฏิบัติจริงแล้วได้กลับ ไปอยู่ในสภาพเดิม เพราะเหตุว่าศาลมีงานมาก และการที่จะให้กรมกองตระเวนเป็นอัยการติดตาม

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๔ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๓ ตอน ๒ หน้า ๖๕.

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๔ หน้า ๔๖.

^๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๑๔ รายงานคดีความที่จับได้และจำหน่ายไปตามโทษ ใน ร.ศ. ๑๑๔ - ๑๑๕.

เรื่องคดีความเองยอมทำไม่ได้ เพราะคนกระเวโนไม่รู้จักกฎหมายการวางงาน^๑ตอบกพรอง
ทั้งคนกระเวโนจะต้องมานั่งฟังคดีความในศาลทุกครั้ง เช่นนี้ทำให้เสียเวลาในการตรวจท้องที่ไปด้วย^๒
ถึงกระนั้นถ้าจะให้ช่วยการเป็นผู้ฟ้องคดีก็ยังมีข้อขัดข้องอยู่ คือ ศาลไม่มีใครจะได้ตรวจเรื่องตามที่
อัยการได้ไต่สวนมากโดยตลอด ศาลมักจะไปไต่สวนใหม่เป็นคดีความขึ้นอีกเรื่องหนึ่งต่างหาก บาง
เรื่องถึงกับตรงข้ามกับความเป็นจริงและศาลมักยกฟ้อง หรือปล่อยตัวผู้ต้องหาไปเสีย ฝ่ายอัยการ
จะฟ้องอุทธรณ์ตามธรรมเนียมศาลก็ไม่ไต่ผลนัก เพราะศาลอุทธรณ์นั้นถือเอาสำนวนการไต่สวนของ
ศาลชั้นต้นเป็นหลัก จึงทำให้ความบกพร่องระหว่างการฟ้องร้อง การพิพากษาคัดสินมีอยู่ตลอดมา
แม้จะมีการแก้ไขตลอดมา^๓ ทั้งนี้ก็เพราะทั้งฝ่ายการศาล อัยการ และกรมกองกระเวโนไม่ได้ให้
ความร่วมมือกันแก้ไขปัญหาย่างแท้จริง ทั้ง ๆ ที่ต่างมีงานรับผิดชอบเกี่ยวพันต่อเนื่องกันอยู่ในกรณี
การเพิ่มหรือลดจำนวนคดีความ และปัญหาโจรผู้ร้ายที่เกิดขึ้น จึงทำให้การตัดสินคดีอื่นเนื่องมาจาก
การไต่สวนสืบสวน การพิพากษาคัดสินไม่มีความสัมพันธ์กัน มีอยู่มาจนถึง ร.ศ. ๑๒๐ จึงได้มีการ
กำหนดหน้าที่ของคนกระเวโนเกี่ยวกับศาลไว้ โดยให้เจ้ากรมแขวงกองกระเวโนแผนกชั้นใน ขึ้นนอก
เป็นผู้ตรวจคดีส่งศาลกวดขันขึ้น เป็นผู้หาหลักฐานให้เพียงพอแก่ศาลที่จะได้พิจารณาพิพากษาโทษผู้ร้าย
ได้ เพราะโดยมากถ้าไม่มีผู้เอาใจใส่ในหน้าที่นี้ คดีความผู้ร้ายมักจะเสียไปพร้อมกันนั้นได้ตั้งให้
มิสเตอร์ยอร์นสัน เป็นผู้บังคับตรวจคดี ช่วยเจ้ากรมแขวงอีกคนหนึ่ง^๔ แต่การแก้ไขก็ไม่ได้ผลตามที่
ต้องการ ดังจะเห็นจากการเปรียบเทียบจำนวนคดีความตามรายงานกองกระเวโนใน ร.ศ. ๑๒๒
เมื่อนำเอาไปเปรียบเทียบกับจำนวนคดีความในเมืองอื่น ๆ ในเอเชียที่จัดการกองกระเวโนขึ้นและ

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๒๒ ที่ ๑๔/๓๗๒ พระยาสิทธิราชรองเมืองกราบบังคมทูล
รัชกาลที่ ๕ เกี่ยวกับรายงานของยาร์กิน ประจำศก ๑๑๗ วันที่ ๒๕ เมษายน ร.ศ. ๑๒๐

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๒๑๖ ที่ ๓๔๘๐ ผู้วาราชการ ๔ หัวเมือง กราบทูล
กรมหลวงนเรศวรฤทธิ วันที่ ๑ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๑.

^๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๓๔ ที่ ๕/๑๒๓๐ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวง
นเรศวรฤทธิ วันที่ ๘ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๑.

มีสภาพบ้านเมืองคล้ายคลึงกับของไทย พบว่าคึกคักความในไทยยังอยู่ไ้ระดับสูงมากและมีผู้ได้รับ
โทษน้อยมาก ดังนี้

	จำนวนคดีที่ไ้ งานของกระทรวง	จำนวนคดีที่ไ้ ไปศาลพิจารณา	จำนวนคดีที่ศาลตัดสิน ลงโทษ	จำนวนคดีที่ศาลตัดสิน ปล่อย	เฉลี่ยจำนวนคดีที่ศาล ตัดสินโทษ
บอมเบย์	๔๐๕๓	๓๑๐๔	๒๕๘๖	๔๘๖	๖๓ %
กัลกัตตา	๒๕๐๔	๑๕๒๘	๑๒๖๔	๒๑๔	๕๖ %
ย่างกุ้ง	๑๒๘๔	๗๕๗	๖๑๕	๑๔๕	๔๖ %
กรุงเทพฯ	๕๕๑๐	๓๑๓๒	๑๗๕๑	๑๒๕๖	๓๒ %

การที่ปัญหาเกี่ยวกับการพิพากษาคดีที่มาจากทั้ง ๓ หน่วยงานนี้ดำเนินไปอย่างไม่ได้
ผลเท่าที่ควรก็เป็นเพราะความไม่เอาใจใส่ของแต่ละฝ่าย และขาดการประสานงานกันนั่นเอง
ดังมีสเตอร์ลอร์วั้นได้กล่าวไว้ในรายงานกองตระเวนว่า

"....ข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่า อย่างน้อยที่สุดคงมีสักครึ่งจำนวนที่ไ้ส่งไปนั้น
จะไ้รับโทษ เจ้าพนักงานไม่เอาใจใส่ในรายละเอียดของคดีเหล่านั้น และ
ข้าพเจ้าอยากให้เห็นเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ในศาลเองบอย ๆ เมื่อเวลาพิจารณา
คดีที่สำคัญ มักเป็นเสนอนที่ขุดสำคัญของคดีของละเลยดูเสีย ซึ่งเป็นข้อที่กอง
ตระเวนทราบอยู่ดี ๆ แล้วเรื่องเช่นนั้นคงไม่เป็นไ้ ถ้าเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ไม่
อยู่ในศาลพวกเจ้าพนักงานกับขุนนางศาลเมื่อยกฟ้องคดี แต่แท้จริงโดยมากความ
ผิดนั้นเป็นของเจ้าพนักงานที่ไม่ไ้นำข้อความทั้งสินให้ศาลสืบ...."๒

๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๖/๒๒ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและ
แผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๒ หน้า ๔.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก
รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๓ หน้า ๕๕.

สภาพเช่นนี้ยังคงดำเนินเรื่อยมา โดยกองตระเวนให้มีอำนาจเป็นแต่เพียงฝ่ายรักษา ป้องกันและจับกุมเท่านั้น และแต่ละฝ่ายยังเป็นอยู่เช่นเดิม ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างศาลกับกองตระเวนจึงไม่สามารถที่จะแก้ไขให้หมดไปได้ เพราะขาดความร่วมมือประสานงานกัน ซึ่งเป็น ผลให้การปฏิบัติหน้าที่ของกรมกองตระเวนในการที่จะจับปราบปราม และรักษาความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมืองไม่ได้ผลอย่างเต็มที่ตามที่ใ้ความมุ่งหมายไว้ตลอดมา

การจัดการและการปรับปรุงกรมกองตระเวนในสมัยรัชกาลที่ ๕ นี้จะเห็นได้ว่าได้ ดำเนินไปอย่างช้าเป็นขั้นตอน และพบกับปัญหา อุปสรรคอยู่เสมอ แม้ในบางครั้งจะสามารถ แก้ไขได้แต่ก็ใช้ได้เพียงช่วงเวลาหนึ่ง ถึงกระนั้นก็ตาม กรมกองตระเวนซึ่งเป็นหน่วยงาน ที่ก่อตั้งขึ้นใหม่และเป็นของใหม่ในสายตาของประชาชน การจัดการและปรับปรุงก็สามารถประสบ ผลสำเร็จในหลาย ๆ ด้าน แม้ว่าการปฏิบัติหน้าที่จะพบกับความล้มเหลวและผิดพลาด ในบางขณะ แต่ก็ เป็นแนวทางที่รู้ถึงขอบเขตของให้ทำการดำเนินการปรับปรุงแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น ซึ่งจะเห็นได้อย่างเด่นชัดในบทต่อไป

บทบาทของกรมกองตระเวนในการรักษาความสงบปลอดภัย

ภายในนครหลวงกรุงเทพฯ

การเป็นผู้นำที่ในการปราบปรามโจรผู้ร้าย

ปัญหาโจรผู้ร้าย และการก่อความวุ่นวายภายในบ้านเมืองได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วตลอดมา พร้อมกับความเจริญของบ้านเมือง และการเพิ่มของพลเมืองโดยเฉพาะภายหลังที่ทำสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษและชาติอื่น ๆ ต่อมาทำให้เศรษฐกิจ การค้าขาย สังคม ขยายตัวเปลี่ยนไปจากสภาพที่เคยเป็นมาแต่โบราณอย่างมาก จนกรุงเทพฯ กลายเป็นเมืองท่าสำคัญแห่งหนึ่งในเอเชีย ซึ่งมีผู้คนเข้ามาค้าขาย อาศัยทำมาหากิน ทั้งคนดีและคนร้าย จึงเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปราบปรามโจรผู้ร้าย คือ กองตระเวน อำเภอกำนัน ที่จะต้องทำหน้าที่ระงับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้สงบลง นับเป็นงานที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปราบปรามจะต้องใช้ความพยายามอย่างมาก และเป็นไปด้วยความยากลำบาก ดัง พ.ต.ท.ซีเอช ฟอร์ต ได้กล่าวว่า

"....มาในสมัยนั้น กิจการของตำรวจได้เพิ่มความยากลำบากยิ่ง เพราะพลเมืองเพิ่มจำนวนมากขึ้น เนื่องจากกรุงเทพฯ ได้กลายเป็นเมืองท่าสำคัญ ชาวต่างประเทศได้เข้ามาทำการค้าขาย และตั้งหลักฐานอยู่ในพระนคร โดยมากเป็นจำพวกที่รักความสงบเรียบร้อย แต่บางพวกก็เป็นพวกทองเที่ยวฉวยฉวย ก็มีชนผิวขาวจรจัด แลผู้ร้ายทางประเทศเป็นจำนวนมาก...."

จากการที่เสด็จเสวยเสภานอกอาณาเขตทางการศาล ทำให้คนที่อยู่ในบังคับของกงสุล
ต่างประเทศ ทั้งคนเอเชียและยุโรป ซึ่งได้อพยพเข้ามาเป็นจำนวนมากในสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถือเอาอำนาจการคุ้มครองจากศาลกงสุลต่างประเทศ และการที่
ไม่ต้องอยู่ภายใต้การบังคับของกฎหมายไทยก่อเกิดความ ประพฤติตัวเป็นโจรผู้ร้ายอยู่เนือง ๆ
และการที่ความเจริญของบ้านเมืองทุก ๆ ด้าน ทั้งพลเมืองได้เพิ่มขึ้นทางหนี้ที่ไล่เลี่ยเหลื่อมของ
โจรก็ยิ่งมากขึ้น การควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองย่อมจะทำได้ไม่ทั่วถึง โจรผู้ร้ายจึงถือ
เป็นโอกาสก่อกำเริบอยู่ทั่วไป ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงกล่าววาท

"...การที่เปลี่ยนแปลงนั้นมีอยู่ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงมาจากที่อื่น
เป็นต้นว่าบ้านเมืองสมบูรณ์ขึ้นกว่าแต่ก่อนมา การค้าขายก็มากขึ้น การทำ
มาหากิน โดยกำลังแรงก็มากขึ้น ทรัพย์สินวัตถุที่พึงหวงแหน อันเป็นต้นเหตุ
แห่งอันตรายแก่ชีวิตเป็นต้น ก็มีมาก ทางหนี้ที่ไล่เลี่ยของคนเหลลารายก็มีกว้าง
ขวางขึ้น...."

สภาพของบ้านเมืองเช่นนี้ได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่รัชกาลที่ ๓ และ ๔ จนเกินกำลังของ
ฝ่ายปกครอง คือ กรมพระนครบาลและกองตระเวนชายขวา ซึ่งการระงับปราบปรามในสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นเป็นเพียงการแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าเท่านั้น เนื่องจาก
รัชกาลของพระองค์สิ้นเกินไปที่จะทันแก้ไขปัญหานั้นหมดไปได้ แต่พระองค์ก็ได้ทรงตั้งกองโปลิศใน
การบังคับบัญชาของชาวยุโรปขึ้น ใ้รักษาการในท้องที่ที่เป็นชุมนุมชน ก็พร้อมไปกับอาศัยข้าหลวง
ในพระราชวัง กรมพระตำรวจ ออกมาช่วยเหลือทำการตรวจตราลาดตระเวน จับกุมโจรผู้ร้าย
และชำระคดีความไปทั่ว แต่ไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะความอ่อนแอของฝ่ายปกครอง เช่น

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ พระราชดำรัสทรงแถลงพระบรมราชาธิบาย
แก้ไขการปกครองแผ่นดิน หน้า ๘.

อำเภอ กำนัน กองตระเวน ซึ่งเป็นกำลังส่วนใหญ่ที่ปกครองดูแลท้องที่ทั่วพระนคร ส่วนพระตำรวจและกองข้าหลวงที่ส่งออกไประงับปราบปรามนั้นเป็นเพียงออกไปชั่วคราวคราว และทำการเฉพาะในท้องที่ในกรุงเทพฯ ตามเขตที่มีคนอาศัยอยู่จำนวนมากเท่านั้น ประกอบกับในบางแห่งได้มีขุนนาง ข้าราชการผู้ใหญ่ หรือวัดได้ให้ที่พักอาศัย หลบซ่อน แกล้งโจรผู้ร้าย จึงเป็นการลำบากในการระงับปราบปราม จับกุมของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองอย่างมาก^๑

ในตอนต้นสมัยรัชกาลที่ ๕ การดูแลตรวจตราระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายยังใช้วิธีการเช่นเดียวกับเมื่อสมัยรัชกาลที่ ๔ คืออาศัยกำลังจาก ข้าหลวง กรมพระตำรวจ และบรรดา ข้าราชการผู้ใหญ่ที่ซื่อสัตย์ต่อแผ่นดิน ให้เป็นผู้ดูแลปราบปรามโจรผู้ร้าย แต่ก็มีขุนนาง ข้าราชการผู้ใหญ่บางคนมีส่วนส่งเสริมเขาข้างโจรผู้ร้าย เพราะเห็นว่าพระเจ้าแผ่นดินยังทรงพระเยาว์อยู่ การที่จะจัดการทุกอย่างให้โดยลัดเล็ดซำด้อยทำได้ไม่เต็มที่ ส่วนกองโปลิศนั้นก็ยังไม่สามารถจะอาศัยได้อย่างแท้จริง เพราะขาดการสนับสนุนปรับปรุงอย่างเต็มที่ ดังคำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ได้กล่าวว่า

"....พระวงษานุวงศ์ และข้าราชการที่ซื่อสัตย์ต่อแผ่นดินจะประพฤติกการสิ่งใดโดยยุติธรรมก็ ลางทีคบคนพาลกำเริบ ทานเห็นว่าจะกราบทูล^๑ ขาไป ทานก็ช่วยปราบปรามตามอำนาจของทานก็มี บางจำพวกก็มีควมโลภมาก เห็นว่าพระเจ้าแผ่นดินยังทรงพระเยาว์อยู่ จะไม่เกรงพระราชอาญา จะทำการสิ่งไรก็ตามอำเภอใจ เบียดเบียนไพร่ราษฎรได้รับความเดือดร้อน...."^๒

^๑จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ พระราชหัตถเลขา เล่ม ๑ หน้า ๕๔ - ๕๕ และคำทรงราชานุภาพ สมเด็จพระเจ้า พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลที่ ๕ หน้า ๒๓๕ - ๒๓๖.

^๒คำทรงราชานุภาพ สมเด็จพระเจ้า พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๕ หน้า ๒๓๕ - ๒๓๖.

อย่างไรก็ตามพระองค์ไม่ได้ทรงปล่อยปละละเลยในเรื่องนี้เลย ทรงเอาพระทัยใส่
 อยู่เสมอ แม้จะยังไม่คิดทำการปรับปรุงเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นอย่างเต็มที่ โดยทรงโปรด
 ให้บรรดาข้าราชการและขุนนางนำเรื่อง เหตุการณ์ปัญหาโจรผู้ร้ายขึ้นกราบบังคมทูลอยู่เสมอซึ่งใน
 บางครั้งพระองค์จะทรงเป็นผู้พิจารณาความ คัดสินลงโทษเอง ถ้าหากเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
ในหัวเมืองใกล้กรุง เพฯ ก็จะไปรุดเกล้าฯ ให้ชาวหลวง กรมพระตำรวจ ออกไปร่วมมือกับ
กรมการเมือง ทำการชำระจับกุมโจรผู้ร้ายเป็นครั้งคราว สำหรับในกรุง เพฯ นั้นโปรดมอบ
 หน้าที่ให้พระอินทร เทพ เจ้ากรมพระตำรวจร่วมมือกับกรมพระนครบาล และไปสืบรักษาถนนใน
 เขตกำแพงพระนครขึ้นในออกไปตรวจจับ พร้อมกับเป็นตระลาการ ชำระคดีที่เกิดขึ้น และคดีที่
 ค้างมาแต่เดิม โดยอยู่ในรูปของศาลรับสั่ง ซึ่งตั้งขึ้นมาเพื่อชำระคดีความโจรผู้ร้ายโดยเฉพาะ
 อันประกอบด้วยตระลาการที่แต่งตั้งมาจากข้าราชการผู้ใหญ่ในกรมพระตำรวจ กรมพระนครบาล
 มาชำระคดีร่วมกัน แล้วยกเอาตระลาการศาลนครบาล พระตำมรง นายคุก เข้ามาเป็นข้าราชการ
 ในศาลรับสั่งด้วย เพื่อที่จะไต่รวมกันชำระคดีความโจรผู้ร้ายให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็ว โดยมอบหน้าที่
 ให้ศาลรับสั่ง เป็นผู้ชำระคดีที่เป็นความฉกรรจ์ ความปล้นฆ่าฟันกันตาย ส่วนคดีความเล็กน้อยเช่น
 วิ่งราว การวิวาท ย่องเบา ให้เป็นหน้าที่ของศาลนครบาลเป็นผู้ชำระ^๒ ในขณะที่เดียวกันก็มี
 คำสั่งกำชับกองตระเวนชายขวา กองโปลิศให้หมั่นตรวจตราโจรผู้ร้ายในกรุง เพฯ อย่างกวัดข้น
 เมื่อจับกุมตัวได้ ให้ส่งตัวไปศาลรับสั่งทันที ซึ่งมีหมายประกาศใจความว่า

"...อนึ่งถนนหนทางที่มีโปลิศรักษาอยู่นั้น ให้โปลิศที่เดินโม่งเดินยาม
 ตรวจตราระวังโจรผู้ร้ายในหน้าที่ให้แข็งแรง ถ้าผู้ร้ายชกชิง วิ่งราว ฐานมี
 วิวาท นัคชกตักในหน้าที่ ซึ่งโปลิศรักษาการอยู่นั้น ก็ให้โปลิศจับตัวอายคน
 ร้ายที่วิวาทชกชิงวิ่งราวในทางใด ถ้าจับได้ตัวอายคนร้ายแล้ว ให้เอาตัวมา
 ส่งต่อตระลาการศาลรับสั่ง ๆ จะรางวัลแก่โปลิศตามสมควร ถ้าโปลิศจับตัว

“อายุคนรายในนาที่ของโปลิศไม่ไค้ แลอายุผู้รายวังหนึ่ไปพัน นาทโปลิศ
ผู้จั้นจับตัวไค้แลเงินสินบน ซึ่งผู้จั้นจับตัวอายุรายไค้ นั้น ไห่ทำสามสวน
ไห่โปลิศเจานาที่ นั้นไห่แทนไห่สวนหนึ่ง...”^๑

ใน ร.ศ. ๕๔ เมื่อไค้ประกาศไค้กฎหมายโปลิศ ๕๓ ข้อ อันเป็นครั้งแรกที่กองโปลิศ
ไค้มีข้อบังคับขึ้นไค้ และเป็นการปรับปรุงไค้กองโปลิศเริ่มมีระเบียบแบบแผนคี่ขึ้น จากการทำไค้มี
ข้อกำหนด อำนาจหน้าที่ของโปลิศ ทำให้การรักษาการในหน้าที่ของโปลิศคี่ขึ้น เพราะแต่เดิมนั้น
โปลิศไม่รู้งถึงขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตนเอง ทำให้ลำบากต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการระงับ จับกุม
โจรผู้ร้ายหรือระงับเหตุการณารายภายในบ้านเมือง ส่วนใหญ่จึงทำหน้าที่เพียงรักษาการ คุ้มครองความ
สงบตามธรรมดาเท่านั้น ผลของการประกาศไค้กฎหมายโปลิศ ๕๓ ข้อ โปลิศไค้มีอำนาจทั้ง
การจับกุม ไค้สวน สอบสวน แลชำระคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ^๒ แต่ก็ยังมีปัญหาเกี่ยวกับความไม่รวม
มือกันทำงานระหว่างกองตระเวนชายชวา ซึ่งบังคับอำเภอ กำนัน กับกองโปลิศ เว้นแต่จะไค้
รับคำสั่งจากข้าราชการผู้ใหญ่ แลพนักงานฝ่ายปกครองทองที่มักจะขาดความเอาใจใส่ในหน้าที่
รับผิดชอบของตนเอง ถึงกับพัสคี่บางคนไค้ปล่อยตัวนักโทษออกเที่ยวปล้น ฆาตกรรม หรือแม้แต่
โปลิศเองในบางครั้งก็เป็นคนร้ายเสียเอง เพราะขาดการควบคุมกันอย่างเข้มงวด แลขาดการ
ฝึกอบรม ระเบียบวินัย” อาจกล่าวไค้ว่าปัญหาโจรผู้ร้ายในระยะต้นรัชกาลไค้เกิดขึ้นชุกชุมอยู่ทั่ว
ไปเพราะการระงับปราบปรามของฝ่ายเจาหนวที่บานเมืองไค้ผลน้อยมาก

✓“^๑หมายประกาศเรื่องผู้ราย” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑ วันอังคาร เดือนสิงหาคม
จ.ศ. ๑๒๓๖ หน้า ๔๔.

๒“^๒กฎหมายโปลิศ ๕๓ ข้อ” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒ วันอาทิตย์ เดือนกันยายน
จ.ศ. ๑๒๓๗ หน้า ๑๔๖ - ๑๔๘.

“จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๑ หน้า ๒๒, ๓๖, ๔๗.

เมื่อเป็นเช่นนี้ รัฐบาลจึงไต่หาทางแก้ไขโดยให้เสนาบดีฯ พระนครบาลจัดเอา พนักงานกองตระเวนชายขาว ออกตรวจตราท่องเที่ยวทั่วพระยามหาเทพ พระยามหามุนี ซึ่งเป็นผู้ควบคุมพระตำรวจ แยกกันออกเป็นกอง ๆ ออกสืบเสาะติดตามจับกุมเอาตัวคนร้ายซึ่ง ชุมชนตาม บ้าน วัด ฯลฯ นำเอาตัวมาชำระให้หมด ผู้ใดที่มิชอบเลี้ยงว่าเป็นคนซาล หรือ สงสัยว่าเป็นคนพาล ก็ให้จับกุมตัวมาสอบสวนและสถานที่ใด เช่น ตามวัด บ้านเรือน เรือ ที่ สงสัยว่าเป็นที่อาศัยหลบซ่อน ของสมุขของคนร้าย ก็ให้รวมมือกันทั้งพระตำรวจ อำเภอกำนัน กองโปลิศ เข้าไปตรวจค้นให้หมด โดยห้ามไม่ให้มีเสียงหรือหีบฉวยสิ่งของของราษฎรไปเป็น อันขาด เว้นแต่จะนำไปเป็นหลักฐานประกอบคดีเท่านั้น^๑ ผู้ใดที่ถูกจับยอมรับสารภาพเมื่อถูกลง โทษหรือไต่รับโทษมาพอสมควร กับโทษทัณฑ์แล้ว ให้ขุนนาง ข้าราชการผู้ใหญ่หรือมูลนายเจ้า สังกัดเดิมมารับเอาตัวไปควบคุม สั่งสอนสั่งเป็นไพร่ รับราชการและจัดหางานให้ทำ^๒ ในเวลา เดียวกันได้ประกาศใช้บทลงโทษแก่ผู้ร้ายที่ถูกจับกุมอย่างหนัก ถ้าหากผู้ใดรู้ตัวว่าใครทำผิด มาขอ ลุแกโทษ หรือนำเจ้าหน้าที่ไปจับกุมคนร้ายคนอื่น ๆ ก็จะมีรางวัลเป็นบำเหน็จความชอบ แล้วส่ง ตัวให้เจ้านายขุนนาง รับเอาตัวไปเป็นไพร่ คอยควบคุมดูแลความประพฤติเหมือนเช่นคนอื่น ๆ ต่อไป^๓

ผลการดำเนินวิธีการระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายครั้งนี้ แม้จะดำเนินไปอย่างเข้มงวด แต่ก็ไม่ได้ผลเท่าที่ควร ทั้งนี้ก็เพราะว่า

๑. คนร้ายส่วนใหญ่เป็นคนอยู่ในบังคับของต่างประเทศ ซึ่งถือเอาอำนาจของ กองสุลตัมครองตัว ประพฤติตนเป็นโจรผู้ร้าย ก่อคดีความโดยที่บางครั้งกองสุลจะเข้าข้างคนใน บังคับของตน หรือไม่ก็ให้ความช่วยเหลือ จนเป็นที่ลำบากยุ่งยากในการระงับปราบปราม จับกุม

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๑ หน้า ๓๑.

^๒ ๒. หน้า ๓๔ - ๔๐.

^๓ ๓. หน้า ๔๑ และ ๒๐๔ - ๒๐๕.

ของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ตลอดจนถึงการพิจารณาโทษของศาลตั้งได้มีพระราชหัตถเลขาฉบับหนึ่ง
ทรงกลาวว่า

"....เราเอาตัวคนร้าย เมื่อไคร่ร้ายมาถูกหลายราย จะให้ตำรวจ
ช่วยชำระก็ได้ มีที่รวบอยู่ไม่กี่เคียว แต่เพียงว่าถ้าไม่มีเหตุอันใดกระทบเป็น
เป็นเหตุฆาตกรรมหรือชกต่อยร้ายแรง ถ้าเป็นกรงูที่กัดรักษาบ้านเมืองของเรา
แล้ว ควรจะเรียกตัวมาชำระเสียโดยเร็ว ไม่ตองคอยหาเหตุอันใดกรว
ว่าถ้าเป็นคนสัปเปกตต่างประเทศ นิงเสีย เรียกตัวมาชำระก็ลุ่ม ๆ คอน ๆ
เรียกมาชำระ จะมีปากเสียงอย่างไรบางไม่รู้ แต่ถ้าเป็นคนของเราทั้งนั้น
แล้ว ควรจะเรียกมาชำระได้ไม่เห็นจะเป็นขัดขวางอันใดเลย...."

เหตุเพราะการจับกุมคนในบังคับต่างประเทศ เมื่อจับกุมตัวได้แล้วต้องนำส่งให้ศาลกงสุล
ศาลกงสุลอาจปล่อยตัวไปก็ได้ และศาลกงสุลแต่ละศาลยังทำการตัดสินคดี ลงโทษหนักเบาต่างกัน
ส่วนมากมักจะลงโทษเบาไม่สมกับโทษที่ควรจะได้รับ ทำให้คนร้ายไม่เข็ดหลาบ เมื่อพ้นโทษก็มา
ประพฤติชั่วทำผิดกฎหมายอีก จึงจะเห็นการตัดสินลงโทษในคดีคนในบังคับต่างประเทศได้ช้ายเหล้า
เกินเวลา ศาลกงสุลเยอรมัน ส่งให้ลงโทษปรับคนในบังคับของเขา ๕๐๐ มาร์ค แต่ศาลกงสุล
ฝรั่งเศสสั่งปรับคนในบังคับของตนเองเพียง ๕ ฟรังก์ เท่านั้น^๒

๒. การที่จะอาศัยกำลังของกองโปลิศ ซึ่งทำงานได้ผลกว่ากองตระเวนชายและ
ชาว ก็ยังมีกำลังจำนวนน้อย รักษาการแต่เฉพาะในเขตชุมชนเท่านั้น แต่พื้นที่ส่วนใหญ่ของ
กรุงเทพฯ ใคอยู่ในความปกครองดูแลของอำเภอ กำนัน และเป็นท้องที่มีโจรผู้ร้ายชุกชุม เกิดการ
ปล้น จักันเนื่อง ๆ การที่จะจัดให้โปลิศขยายเขตรักษาการกว้างขวางขึ้นนั้น ย่อมทำได้เพราะ
ขาดงบประมาณ และไม่สามารถจัดหากำลังคนได้พอเพียง^๓ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงจำเป็นต้องอาศัยกำลัง

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประทุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๑ หน้า ๔๑.

^๒ C.H. Forty ล.ค., หน้า และธานีท์ กรัยวิเชียร การปฏิรูปประมวล
กฎหมายในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช หน้า ๕๔.

^๓จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ล.ค. หน้า ๑๔.

ของอำเภอกำนัน ซึ่งไม่มีใครเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่ และมีกำลังคนน้อย ต้องรักษา
ท้องแขวงกว้างมาก เป็นผู้ทำหน้าที่ระงับปราบปรามโจรผู้ร้าย จึงเป็นผลให้การระงับปราบปราม
ไม่ได้ผลเท่าที่ควร และบรรดา อำเภอกำนัน ส่วนใหญ่ก็จะมุ่งแต่ทำค่ากฎหมาย ตราสิน สาร
กรมธรรม์ เท่านั้น แล้วเกี่ยงหน้าที่การระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายให้ไปอยู่ในความรับผิดชอบของ
กองโปลิศ เพราะเห็นว่ากำลังในการจับกุมมากกว่า นอกจากนั้นหน้าที่ในการปกครองดูแลรักษา
ความสงบเรียบร้อยในท้องที่ยังทำงานกว้างกายน้อยมาก จึงก่อให้เกิดการเกี่ยงกันทำงาน เพราะ
ต่างฝ่ายก็ไม่ทราบหน้าที่โดยตรงของตนว่ามีเพียงใด แค่นั้น ดังเช่นในบางท้องที่มีเจ้าหน้าที่
ปกครองท้องที่ทั้ง อำเภอกำนัน กองโปลิศ และนายคลอง รักษาดูแลความเรียบร้อยในท้องที่
นอกจากนี้เมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจับกุมผู้ร้ายได้ แล้วส่งตัวให้ขุนแขวง ซึ่งเป็นตราการในศาล
กรมพระนครบาลชำระ ขุนแขวงมักไม่เต็มใจจะพิจารณาลงโทษอย่างยุติธรรม หรือมีการลงโทษ
ไม่สมกับโทษที่ควรได้รับ ทั้งการพิจารณาลงโทษเป็นไปอย่างไม่แน่นอน ทำให้ผู้ต้องจับพันโทษ พัน
ผิดไปเป็นจำนวนมาก บางครั้งได้ปล่อยให้ผู้ต้องจับหลบหนีไปในระหว่างคุมขัง แล้วไปก่อความ
เดือดร้อนอีกก็มี ดังจะเห็นจากคำกราบบังคมทูลของกรมหลวงพรหมวรานุรักษ์ กล่าวว่

"...ด้วยข้าพระพุทธเจ้าได้ทราบเกล้าฯ ตามกระแสพระบรมราชโองการให้
ประกาศ ให้คดีสืบจับโจรผู้ร้าย ปลด ณ ครั้งนี้ พระเดชพระคุณหาที่สุดไม่ได้

ข้าพระพุทธเจ้าได้แต่งคนให้เที่ยวสืบ ได้ทราบเกล้าฯ ว่า รายหนึ่งชื่อ
อ้ายจูน

อ้ายพลอย ๓ คน บ้างบางเช่น เป็นพรรคพวกอ้ายทองแดง เมื่อครั้ง
อ้ายแหวน

ผู้ร้ายปล้นบางลำพู คนทั้ง ๓ นี้ต้องจับมาติดอยู่ที่ตรางขุนทรบาล ที่ต้องโทษ
แต่คนทั้ง ๓ นี้หาได้รับพระราชอาญาไม่ กรมพระนครบาลปล่อยไป ภายหลัง
คนทั้ง ๓ นี้ แยกชิงกระบี่นายบอย ๓๔ กระบี่ กรมพระนครบาลจับได้ทั้ง

เครื่องมือ แล้วยายน้อย พ้องความตกละพระยาอภัย รัตนารักษ์ ชั่วระไร
ไปประการใดหาทราบเกล้าฯ ไม่เป็นอันไฉนเป็นสัจจะพลอยตัวไป แล้วยายน้อย
ทำฎีกาทูลเกล้าฯ ถวาย โปรดเกล้าฯ ให้พระยาธรรมสารนิติคัลสินธุ์ ก็ยังหา
ตกลงประการใดไม่ ทุกวันนี้คนทั้ง ๓ ก็เลี้ยงสุรายาเมา พวกพ้องเนื่อง ๆ
แต่จะเป็นผู้รายปลนคราวที่เกิดชุกชุมครั้งนั้นด้วยหรือไม่ หาทราบเกล้าฯ ไม่...."

สำหรับการพิจารณาโทษตามกฎหมาย อันเป็นการลงโทษอย่างหนัก เพื่อให้เช็ดหลาบ
และจะได้ไม่เป็นเยี่ยงอย่างแก่คนอื่นต่อไป เหมือนกับที่เป็นมาแต่โบราณนั้นน้อยมาก เพราะเมื่อ
ทำการพิจารณาโทษจริงแล้ว มีการลดหย่อนผ่อนโทษ เช่น การรับทรัพย์สิน ประหารชีวิตให้ตายไป
ตามกัน ก็ให้ลดโทษเหลือแต่เพียงจำคุก หรือปรับไหม จำคุกเท่านั้น คงเช่นคดีอาชญาผิดใช้ดาบ
ฟันขุนนางตาย เพราะกล่าวหาว่าลักขโมย ต้นดอกกระดังงาสั่งฆ่า คดีนี้เมื่อนำตัวผู้ต้อง
หาส่งศาล กรมกองตระเวนขวาเป็นผู้ตัดสินคดี ก็ได้ตัดสินมีใจความดังนี้

"....อายพลัด อายทอง ขุนเทวีวิหาร ลวงพระราชอาญาที่มีความผิด
เป็นมุกตบโทะ มัธยมโทะ ต้องบวชให้รับราชบาท เอาบุตรภรรยาผู้คน ซาหา
ชวงมา โศกระบือ แลกทรัพย์สินของ ซึ่งเป็นวิญญาน อวิญญาน ทรัพย์สินของ
อายพลัด เป็นของแผ่นดินให้สิ้นเชิง แลวงพระราชอาญาให้เขียนอายพลัด ๓
ยก ๕๐ ที่ แลวงเอาตัวอายพลัดไปประหารชีวิตให้ตกไปตามโทษ. . . ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานโทษรับราชบาท ประหารชีวิต ให้อายพลัด
แล้ว ก็ต้องบวชให้เอาตัวขุนนาง ตามพิภักเกษียรอายุ ตั้งปรับไหมอาย
พลัดตามบรรดาศักดิ์ ขุนนาง ๑๐๐ นา ๒๐๐ ไร่ ๕ คาคาหนึ่ง ๑๕
๕ คาสักเหล็ก มีคมเงิน ๑๕ แล้วให้ปรับขุนเทวีวิหาร อายทอง พวกสมรู้
เป็นใจ มีไฉนมือถึงอายพลัด เป็นตนเหตุสองคน เป็นเงินตรา ๒๐
เป็นสินไหมถึงพินัยแล้วให้ปรับไหมอายพลัดตนเหตุ ผู้ลงมือเป็นเบี้ยปลุกตัว
ขุนนางผู้ตายตามพิภักเกษียรอายุอีกโสดหนึ่ง ขุนนางผู้ตายอายุ ๕๐ ปี
เงิน ๑๕ ส่งให้บุตรภรรยาผู้สนิทพินอง ทำบุญสงไปให้ขุนนางผู้ตาย
แล้วให้ลงพระราชอาญาเขียน อายพลัดอายทองคนละ ๒ ยก คนละ ๖๐ ที่

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร

แล้วส่งตัวไปจำไว้ ณ ถูกให้ทาสจำ อย่างให้คนทั้งหลายดูเยี่ยงกัน ทำเช่นนั้น
ต่อไป...."๑

๓. กรุงเทพฯ เป็นแหล่งชุมนุมชน มีโรงงาน บ่อนเบี้ย โรงสุรา โรงรับจำนำ
อยู่ทั่วไป แหล่งเหล่านี้ได้เป็นต้นเหตุก่อให้เกิดโจรผู้ร้าย ซึ่งทางรัฐบาลไม่ได้เข้าไปควบคุม
ตรวจตราอย่างแท้จริง จึงก่อให้เกิดการลักขโมย ปล้น ชิง วิวาท วิวาทอันอยู่เสมอ แม้จะใช้
ไปลิกขัยรักษาการตลอดเวลาก็ตาม แต่สถานที่เหล่านี้มีจำนวนมากเกินกว่าจะดูแลได้ทั้งหมด ดังจะ
เห็นจากการบอกเล่าของคาร์ลบอกส์ ซึ่งได้เข้ามาในเมืองไทยในรัชกาลที่ ๕ (ประมาณ พ.ศ.
๒๔๒๔) กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

"....ไกลออกไปสักเล็กน้อย ชามสพานเหล็กที่ทอดูข้ามคลอง กู คลองอัน
เป็นทางคมนาคม เชื่อมต่อกับแม่น้ำไปถึงกำแพงสูง กอด้วยอิฐมีประตูใหญ่โต
สวยงาม ตรงเขาเป็นตึกใหญ่สร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นพิพิธ สำหรับเป็นยาน
รับรองทูต ที่เข้ามาในกรุงเทพฯ ยานนี้เป็นยานที่นาอยู่ และสำคัญที่สุดของ
เมืองนี้ ที่จะใคร่เห็นความสับสนวุ่นวายต่าง ๆ นับตั้งแต่โรงจำนำของจีน ถาน
อาหารไทยจีน และเพิ่มมากกว่าสถานที่อื่น ๆ ทั้งหมดคือบ่อนการพนันของจีน ที่มี
โรงจั่วอยู่ติดต่อกัน รัฐโคกนี้เป็นจำนวนมากจากการออกใบอนุญาตให้เล่นรอกที่
มีอยู่ทั่วไป เมืองนี้ส่วนมากเจ้าของบ่อนเบี้ยมีทั้งไทยและจีน...."๒

* เนื่องจากการที่ไม่สามารถจะแก้ไขปัญหานี้ และทำการระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายให้สงบ
ลงไปได้ บรรดาโจรผู้ร้ายจึงกำเริบขึ้นทั่วไป เป็นการแสดงให้เห็นถึงความอ่อนแอของเสนาบดี
กรมพระนครบาล ที่ไม่สามารถบริหาร บังคับบัญชาเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นที่อยู่ภายใต้การควบคุม
ให้ทำการอย่างมีประสิทธิภาพ และยังขาดวิธีการ ขาดนโยบาย ที่คิดจะแก้ปัญหานี้ โจรผู้ร้ายให้

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ปรารถนาพิลาสที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๑ หน้า ๑๖๒ - ๑๖๓.

๒ คาร์ล บอกส์ สมัยพระปิยะมหาราช แปลโดย อัมพรจุลฉันทน์ และเสฐียร พันธังสี
หน้า ๕๖ - ๕๗.

หมดสิ้นไปได้ ในที่สุดจึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ออก เสนาบดีกรมพระนครบาลออกจากตำแหน่ง
แล้วมอบให้คอมมิสชันนารีราชการแทน ดังมีพระราชหัตถเลขาข้อความว่า

"...วันเมื่อพระราชหัตถเลขาสั่งให้กรมหมื่นภูเรศออกจากตำแหน่ง
กรมพระนครบาล เพราะมีความผิดที่ระงับผู้ร้ายไม่ส่งบเรียบรอย ปล่อยให้
ผู้ร้ายกำเริบเป็นอันมาก โปรดให้คุมมิตติกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ พระองค์
เจ้าสวัสดิโสภณ พระเทพประมุขผู้ว่าที่เกษตราธิบดี พระยาธรรมสารนิติเป็น
ผู้ดูแลบังคับการในกรมพระนครบาล แต่ตราพระบรมราชโองการตำแหน่งกรมพระนคร
บาล นั้นให้ส่งไว้พระคลังมหาสมบัติ เมื่อมีราชการอันใด ให้นำประทับที่พระ
คลังมหาสมบัติ...."

ภายหลังที่กรมหมื่นภูเรศ ชำรงศักดิ์ ได้มอบอำนาจหน้าที่การควบคุม กรมพระนครบาล
ให้คอมมิสชันนารีราชการแล้ว ปัญหาโจรผู้ร้ายไม่ไคลคลงไปเลย จนถึงกับได้มีการร้องทุกข์ และกรม
พระนครบาลได้รับคำตำหนิติเตียนจากบุคคลหลายฝ่าย ทั้งประชาชนและหนังสือพิมพ์ เช่น หนังสือ
พิมพ์บางกอกใหม่ ลงวันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๒ ได้ลงข่าวถึงการปฏิบัติหน้าที่ของโปลิศ
ว่าการรักษาการในหน้าที่ยังอ่อนแอ และได้นำไปเปรียบเทียบกับ การปฏิบัติหน้าที่ของกองโปลิศใน
เมืองต่าง ๆ ในเอเชีย^๒ จากการที่พบความล้มเหลวในการระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายมาแต่เดิม
กับการที่ได้รับคำติเตียน ร้องทุกข์อยู่เสมอ ได้นำไปสู่การคิดทำการ วิชาการปรับปรุงกรมกอง
ตระเวน ให้มีความเป็นระเบียบแบบแผน และมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ดีขึ้น ใน ร.ศ. ๑๐๕
จึงมีการ ามมูลของกรมพระยาคำรงราชานุภาพทรงกล่าววว่า

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ จักรกษัตริย์สยาม รัชกาลที่ ๖๒
ประจำวันพฤหัสบดี แรม ๔ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๔ หน้า ๓๐.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๘.๒ ก ที่ ๕๑/๕๑ กรมพระยาดำรงฯ มูลกรมหลวงเทเวศร์
วโรประการ วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๐๔.

๗....ข้าพระพุทธเจ้าคิดว่า ความหนึ่งคือพิมพ์ลงข่าวตักเตือน
นักโทษเพื่อจะให้การของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สิ่งสำคัญซึ่งกรมโปลิศ
จะทรงรักษาความเรียบร้อยต่าง ๆ แลความสะอาดในบานเมืองโคคัลแดเจริญยัง
ขึ้น จึงเห็นควมเกลวาวสมควรของคิฉุการโปลิศตามปรารภของหนังสือพิมพ์
การราษฎรทั้งหลาย ซึ่งตั้งใจคอยอยากให้ออกเวียนเม้นท ขวพทำนบำรุงความสุข
สบายนั้น การจัดโคคังจะเป็นประโยชน์ใหญ่ เป็นที่ยินดีของราษฎร แลนานา
ประเทศ สรรเสริญว่ามีเป็นอันมาก ถึงจะจัดการยังไม่ทัน ทั่วตลอดทุกใน
คราวเดียวก็ดี บางสิ่ง ก็พอที่จะจัดการไปหลาง ๆ กอนใด เป็นตนว่า
เลือกยกบันคำราชการ ที่ดี ๆ ตั้งให้เป็นออฟฟิเซอร์ เพื่อจะได้ช่วยกันรักษา
ราชการตามหน้าที่อันสมควร

การที่จะทองเสียเงินตั้งออฟฟิเซอร์ ให้ช่วยกันรักษาราชการ แลบังคับ
โปลิศให้รักษานาที่ตามกฎหมายหรือวิธีต่าง ๆ เพื่อจะได้ให้โปลิศระวังรักษาความ
เรียบร้อย แลความสะอาดในบานเมืองโคคัลแดเจริญ เป็นแบบแผนให้คิอไปภายหนา.."

ในสภาพที่กรุงเทพฯ เติบโตด้วยปัญหาโจรผู้ร้าย ก่อกำเร็บชุกชุมจนเกินกำลังเจ้าหน้าที่
ที่จะระงับปราบปรามตลอดมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเอาพระทัยใส่ใน
เรื่องนี้ตลอดมา โดยมีพระบรมราชโองการให้กรมพระนครบาลนำเอารายงานคดีความต่าง ๆ
ขึ้นกราบบังคมทูล แลทรงติดตามเรื่องราว การระงับปราบปรามของเจ้าหน้าที่ พร้อมกับกวคชัน
การทำงานของกรมพระนครบาลอยู่เสมอ ทั้งนี้ก็เพราะว่าปัญหาโจรผู้ร้าย เหตุการณ์ร้ายต่าง ๆ ที่
เกิดขึ้นในบ้านเมืองเป็นปัญหาที่ก่อความกระทบกระเทือนถึงเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าของบ้านเมือง
ตลอดจนเอกราชของประเทศ และความเป็นอยู่ของราษฎรด้วย จะเห็นว่าทรงได้มีพระราชหัตถเลขา
กำชับ กวคชัน กรมพระนครบาลให้เข้มแข็ง แลเร่งหมวคในการปฏิบัติหน้าที่ให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่
พร้อมกับให้คำแนะนำ คิเตียน ดังตัวอย่างพระราชหัตถเลขาถึง เสนาบดีกรมพระนครบาลฉบับหนึ่ง
ใจความว่า

ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๘.๒ ก ที่ ๕๑/๕๑ กรมพระยาดำรงฯ ทูลกรมหลวงเทเวศร์วงษ์
วโรประการ วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๐๘.

"...ฉันสังเกตดูอายุผู้ขายปีใดมากที่สุด ให้เธอจดเป็นสารบบว่ามี
ผู้ขายปล้น กิราย แลรายใดใครตัว ไม่ใครตัว ประการใดบ้าง สงมาใหญ่
สักหน่อย...."

และอีกฉบับหนึ่งใจความว่า

"...สารบบจำนวนผู้ขายปล้นตั้งแต่ปี ๑๒๔๔ ถึงปี ๑๓๐๕ มานั้น
ตรวจดูผู้ขายปล้น ศ ก ๑๐๘ - ๑๐๙ มากขึ้นกว่า ๒ ปีก่อนหลายเท่า
เห็นได้ว่าเป็นการจืดจางลง ถ้าไม่ทำการเฝ้าระวังขึ้นคงจะต้องถึงทั้งกันอีก
สักหนึ่ง เป็นแน่...."

และยังทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงเสนาบดีกรมพระนครบาล แสดงถึงความห่วงใยต่อ
ประชากรราษฎร และกำชับให้กวักชันเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้ทำงานเข้มแข็งขึ้นว่า

"....วันที่ ๑ ตุลาคม เวลาพลบค่ำ อายุพวงยูเคียวลงเรือลำนั้น
ออกมาจากสวนนายเงิน ตำบลคลองบางจาก มีอายุผู้ขายพันอายุพวง มี
бакແລດຊຽງ ຂາດໃຈຫຍາ ເຫັນວ່າການທີ່ມີອັນຕາຍແຄບໄປມາເຫັນເປັນ
ເຫດທີ່ຈະກລາວໄດ້ວາ ເຈາພັນງານໄມ້ມັນດຸ່ງໃນການທີ່ຈະຮັກສາຊີວິດແລະຮັບຮັດ
ຂອງຣາຊກຸ ຈຶ່ງຂຶ້ນລ່ອງໄປມາຮ້ອຍກັນຢູ່ໃນກຸ່ມນີ້ ໃຫ້ກມພຣະນະຄຣບາລບັງຄັບ
ອຳເກອ ແລະໂປລິສເຈາໜ້າທີ່ສືບເອາດ້ວຍຄນຣາຍໂທຈໄດ...."

ดังนั้นเมื่อมีการปรับปรุงกรมกองตระเวนใน ร.ศ. ๑๐๕ จึงได้จัดระบบการรักษาความ
สงบปลอดภัยภายในกรุงเทพฯ ขึ้นใหม่ โดยเพิ่มคนตระเวนรักษาการตามท้องถนนให้มีจำนวนมากขึ้น

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประมุขพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๑ หน้า ๒๒๑.

๒. ก. หน้า ๒๒๕.

๓. ก.

เพื่อจะให้คนตระเวนรักษาไปทั่วทั้งในและนอกประตู และตรอกซอย ซึ่งมักเกิดเหตุการณ์ปล้นจี้กันอยู่เสมอ พร้อมกับมีนโยบายที่จะลดจำนวนโรงบ่อนเบี้ย โรงยาใน โรงขายสุรา โรงรับจำนำลง ดังคำกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิกล่าววาท

"....ในความเห็นที่เรียนเรียงไว้นี้ เรื่องกำหนดวางคนตระเวนประจำการนั้น ขาพระพุทธเจ้าคิดกะเดิม ให้จังหวัดกรุงเทพฯ ที่ควรรักษาให้เรียบรอยทุกตำบล แต่ควรแบ่งจัดไปก่อน แต่ตำบลใดนั้นสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ อีกส่วนหนึ่งขาพระพุทธเจ้าคิดให้คนรักษาเขาไปในตรอกซอย เพราะการวิวาทวิวังราว แลลอบตีฟันกันนั้น มักมีเหตุในตรอกหรือปากทางที่เขาตรอกเป็นพันควย ถนนในกรุงเทพฯ ไม่เหมือนถนนประเทศฝรั่ง เป็นทางเล็กมากกว่าทางใหญ่ ถ้าผู้ร้ายกระทำร้ายแล้ว มักหลบเขาไปในทางเล็ก ซึ่งไม่มีตึกแลบ้านเรือนกั้นทาง ก็หนีหลบไปได้ทุกแห่ง อีกประการหนึ่งในถนนใหญ่ก็มีคนที่กระทำร้ายมากกว่าในประเทศฝรั่ง โดยเหตุเพราะโรงบ่อนเบี้ยมีมากตำบลนั้นอย่างหนึ่ง โรงขายสุรายาฝิ่นมากตำบล อย่างหนึ่งโรงรับจำนำมีมากตำบลอย่างหนึ่ง รวมกัน ๓ อย่างนี้ ชักนำให้คนกระทำความชั่วมาก เพราะถ้าเมาสุราเขาแล้ว ก็พาให้วิวาท ฉกฉวยยาฝิ่นไม่พอ และเล่นเบี้ยเสียลง ก็พาให้เที่ยววิวังราว แลลอบลักของเบา และนำไปจำหน่ายของที่โรงรับจำนำได้ง่าย โดยไม่ซ่อนเร้น ดังนั้นจึงกระทำให้มีคนชั่วเที่ยวกระทำความชั่วไม่เบาบาง ถ้าต่อไปได้จัดลดโรงบ่อน โรงขายสุรา โรงรับจำนำให้น้อยลง และมีขอพระราชบัญญัติตรวจโรงรับจำนำโดยแข็งแรงแล้ว คนที่กระทำความชั่วคงจะน้อยลง คนตระเวนที่วางประจำหนานี้มากนั้นก็จะได้ลดลงไปอีก...."

สำหรับปัญหาความไม่ร่วมมือกันระหว่างเจ้าหน้าที่ปกครองดูแลความสงบภายในกรุงเทพฯ ได้แก่ไซโดยจัดโอนเอา กองตระเวนชายขวา กองโปลิศมารวมกันเป็นกรมเดียวกัน เพราะการปฏิบัติหน้าที่ ระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในแต่เดิมนั้น คนตระเวนเป็นผู้รับ

ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๘.๑/๑ ที่ ๑๘/๒๔๐๔ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ วันที่ ๓ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๐๕.

ผิดชอบ ส่วนการปกครองท้องที่ มีการแบ่งท้องแขวงให้อำเภอ กำนัน ปกครองดูแลประจำแขวง เพื่อทำหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของราษฎร ทุกบ้าน ทุกตำบล ที่ตนรับผิดชอบอยู่ ต่อมาเมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้น คดีความต่าง ๆ มีมากขึ้น การจะอาศัยกองตระเวนที่มีขุนหมื่น อำเภอ กำนัน ย่อมไม่พอแก่การรักษา จึงตั้งกองโปลิศขึ้น ลาดตระเวนในท้องที่ชุมนุมชน เป็นผลให้ราชการกองตระเวนแบ่งเป็น ๒ พวก แต่มีหน้าที่คล้ายคลึงกัน จึงทำให้มีการทำงานก้าวก่ายกันและเกี่ยวกันทำงาน โดยอำเภอ กำนันนั้นรับหน้าที่ไปทำแต่เพียงการพิจารณาสอบสวน เป็นพยาน รับฝากของราษฎร ทำคำขัณฑ์สุตรา คำตราสิน ฯลฯ แต่การแนะนำตามปรามราษฎรมีให้ทำผิดกฎหมาย หรือมีการทำร้ายกันเฉพาะหน้า ของอำเภอ กำนัน ๆ ไม่เอาเป็นธุระเลย เว้นแต่จะเป็นความชกกันตาย หรือมีคำสั่งจากพนักงานผู้ใหญ่และมีหมายมาจากศาลให้จับกุมเหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะอำเภอ กำนันถือว่าตนไม่มีกำลังพอ กลัวคนร้ายจะต่อสู้ จึงพากันละเลยหน้าที่เสีย ทำให้หน้าที่นี้กลับมามีอยู่ในกองโปลิศ เพราะมีกำลังมากกว่า แต่กวรที่โปลิศจะติดตามจับกุมผู้ร้ายนั้นต้องอาศัยจากคำตราสิน คำขัณฑ์สุตราจาก อำเภอ กำนัน เป็นแนวทางสืบ ติดตามจับกุมผู้ร้ายให้ไ้เร็วขึ้น ซึ่งวิธีนี้เป็นวิธีการที่โปลิศไม่สามารถจะทำได้ จึงทำให้การระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายไม่ไ้ผล เพราะขาดการประสานงานกันกับอำเภอ กำนัน ดังนั้นใน ร.ศ. ๑๐๘ จึงให้รวมกันเป็นกรมเดียวกันเสีย เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาทางราชการหลีกเลี่ยงกันอีก และทำการโอนอำนาจการไ้ส่วน สืบสวน แด่กองตระเวนเพื่อที่จะไ้สะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ที่จะลดปัญหาโจรผู้ร้ายไ้รวดเร็วขึ้น เมื่องานที่เกี่ยวข้องกันไ้รวมมาอยู่ในกรมเดียวกันทั้งหมด* พร้อมกับไ้มีพระบรมราชโองการให้ประกาศ เปิดโอกาสให้ผู้ร้ายที่กลับตัวสำนึกผิด มาขออุกแกโทษ เหมือนดังที่เคยเป็นมา เพื่อจะไ้เป็นแนวทาง สืบนำจับผู้ร้ายคนอื่น ๆ ไ้ง่าย เพราะการที่จะอาศัยเฉพาะกองตระเวน กองสอดแนมนั้นเป็นการเสียเวลามาก^๒ ในเวลาเดียวกันก็ไ้มีพระราช-

*ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๑/๑ ความเห็นที่จะจัดการกรมกองตระเวน วันที่ ๗ กันยายน ร.ศ. ๑๐๗ และ น ๑๑๓/๓ ที่ ๑๒๘/๔๔๕๗ หนังสือกราบบังคมทูลของคอมมิชชันนารีบาล วันที่ ๑๓ ธันวาคม ร.ศ. ๑๐๘.

^๒ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหารราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๒๔๒.

หัตถเลขาเข้ามายังกระทรวงนครบาล ให้ทูลเกล้าฯ ถวาย จอฎุราชูปัญญาให้เพิ่มงวดขึ้น แม้จะเป็นคดีปล้นจี้เล็กน้อย ก็อย่าไรละเลย เพราะอาจทำให้คนร้ายได้ใจกล้าเร่รับขึ้นได้ จากการปรับปรุงกองตระเวนและหาทางป้องกันโจรผู้ร้ายให้ดีขึ้นครั้งนี้ ในระยะแรกปัญหาโจรผู้ร้ายแพะไม่ไคลคลงเคย ทั้งนี้เพราะการปรับปรุงและการดำเนินการตามนโยบายที่วางไว้เป็นไปอย่างไม่มีเต็มที่ เนื่องจากขาดเงินงบประมาณ และมีกำลังคนไม่เพียงพอจะรักษาการไปลิศ รักษาการเฉพาะในที่ชุมนุมชน ส่วนในท้องที่ไกล ๆ ที่มีคนอยู่เบาบาง อันเป็นส่วน ที่เปลี่ยนยังต้องอาศัยการปกครองดูแลของอำเภอกำนันอยู่ ซึ่งการดูแลทำได้ไม่ทั่วถึง เพราะเกินกำลังของอำเภอกำนันอยู่ ซึ่งควรดูแลทำได้ไม่ทั่วถึงเพราะเกินกำลังของอำเภอกำนันอยู่ กัน ที่จะทำการให้ไคยลเต็มที่ จอฎุราชูปัญญาจึงได้ออกรายชื่อบุคคลที่ก่อการกำเริบ ปล้นจี้ฆ่าฟันราษฎร ที่อาศัยอยู่และบุคคลที่เดินไปมาในบริเวณดังกล่าวอยู่เสมอ ประการที่สำคัญที่สุดก็คือสถานที่เป็นต้นเหตุให้เกิดปัญหาโจรผู้ร้ายไม่ได้รับการควบคุมหรือพยายามจำกัดให้มีจำนวนลดลงไปเลย ไม่ว่าโรงบ่อนเบี้ย โรงสุรายาฝิ่น โรงรับจ่านำ ที่เป็นเช่นนี้ใช้ว่ารัฐบาลต้องการจะให้คงมีอยู่แต่เพราะความจำเป็นที่ต้องการเงินภาษีอากรจากโรงบ่อนเบี้ย โรงสุรา ยาฝิ่น เพื่อเป็นการทดแทนเงินภาษีที่ขาดไป ภายหลังจากการทำสัญญาเบาว์ริง เพราะถูกลดภาษีสินค้าเข้าออกเหลือเพียงร้อยละ ๓ ประกอบกับเป็นระยะที่รัฐบาลกำลังปรับปรุงประเทศครั้งใหญ่ ย่อมมีความต้องการใช้เงินเป็นจำนวนมาก การที่จะอาศัยเงินจากภาษีอากรอย่างอื่นก็ยังคงเรี่ยไรเสียหายตามกรมกระทรวงต่าง ๆ ซึ่งได้ส่งเข้ามายังพระคลังมหาสมบัติน้อยมาก ไม่พอค่าใช้จ่าย" จึงเป็นภาวะจำยอมของรัฐบาลที่ยังคงให้โรงบ่อนเบี้ย โรงสุรา ยาฝิ่น โรงรับจ่านำ โดยเฉพาะโรงบ่อนเบี้ย ที่ทูลเกล้าฯ ให้แก่รัฐบาล ถึงปีละ ๕๐๐,๐๐๐ บาท โดยเฉลี่ย ซึ่งสถานะทางการเงินและความจำเป็นในการใช้เงินของรัฐบาลนี้จะเห็นได้จาก พระราชหัตถเลขาฉบับหนึ่งที่ทรงมีไปถึง กรมหมื่นนวัชรินทรราชวรโรส ทรงกล่าวว่า

๓ "....ในเวลารุ่งปีต่อมา เงินภาษีอากรก็ลดลงเกือบทุกอย่างลดลงไปตามลำดับ จนถึงปีมะแมตรี ศ ก (๒๔๑๔) เงินแผ่นดินที่เคยได้เคยปีละ ๕๐,๐๐๐ - ๖๐,๐๐๐ ซึ่งนั่น เหลือจำนวนอยู่ ๕๐,๐๐๐ ซึ่ง แต่ไม่ไค้ตัวเงินก็มากน้อย แต่ เงินเบี้ยหวัดปีละ ๑๑,๐๐๐ ซึ่งก็วิ่งตาทุก ไค้เงินในพระคลังมหาสมบัติ ซึ่งเป็น เจ้าหน้าที่ต้องวิ่งหาเป็นพัน นอกนั้นก็ปล่อยไค้คง ที่ไค้ตัวเงินจริงมีประมาณ ๒,๐๐๐ ซึ่ง เท่านั้น เงินไม่พอจ่ายราชการ ต้องเป็นหนี้ตั้งแต่วงานพระบรมศพ ตลอดมาจนถึงปีมะแมนี้เป็นเงิน ๑๐๐,๐๐๐ ซึ่ง เพราะเหตุเหตุนี้หม่อมฉันจึงนั่ง อยู่ไม่ไค้ จัจับจัดการคลังมหาสมบัติลงมือจัดห่วยแลบอนเบี้ย ซึ่งรวมกันจัดแยก ออกใหม่ผู้ว่าประมุขจริง ๆ เดิม ๔๐๐๐ ซึ่งขึ้นเป็น ๔๐๐๐ซึ่ง ในปีแรกนั้นเป็นต้นไป.."

ต่อเมื่อไค้จัดตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ใน พ.ศ. ๒๔๑๔ รัฐบาลสามารถรวบรวมเงินภาษีอากร มาไว้ในกระทรวงพระคลังทั้งหมด เงินภาษีอากรของสถานที่เหล่านี้ โดยเฉพาะโรงบ่อนเบี้ยได้ เพิ่มขึ้นในระดับสูงมาก จนเจ้าพนักงานในกระทรวงพระคลังไม่กล้ารับผิดชอบคิดลดเงินภาษีบ่อนเบี้ย ด้วยเกรงเงินในพระคลังจะไม่พอใช้จ่ายในราชการแผ่นดิน ดังนั้นโรงบ่อนเบี้ยยาฝิ่น โรงสุราจึงยังคงมีอยู่ รวมทั้งโรงรับจำนำ^๒ สถานที่เหล่านี้จึงได้เป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญอันหนึ่งของการ ปฏิบัติหน้าที่ปราบปรามโจรผู้ร้ายของกรมกองตระเวนในเวลาต่อมา *

* ถึงแม้จะต้องการเงินจำนวนมาก แต่รัชกาลที่ ๕ ก็ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะเลิก บ่อนเบี้ย โดยเริ่มลดลงใน พ.ศ. ๒๔๓๑.

^๑ รัชเรื่องศิลป ประวัติศาสตร์ไทยสมัย ๒๓๕๒ - ๒๔๕๓ หน้า ๓๑๔ (คัดมาจาก พระราชหัตถเลขา ไค้ตอบไปมากับสมเด็จพระมหาสม ณ เจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ฉบับที่ ๑๕๒) หน้า ๒๒๔ - ๒๒๕

^๒ ฟิลิปกรรชกร กรม ปลัดขังกรมหลวงนครราชสีมา นิสสัยเดิม เลขาฯ หน้า ๒๒๖ - (๒๐๗)

ส่วนเจ้าหน้าที่ปกครองท้องที่ อำเภอกำนัน เมื่อได้รวมเข้าเป็นกรมกองตระเวนเพื่อที่จะให้ประสานงานกันดีขึ้น แต่ในทางปฏิบัติแล้วไม่ได้เป็นไปตามที่มุ่งหวังไว้เลย อำเภอกำนัน ยังคงอยู่ในสภาพเดิม คือ คอยเกี่ยงให้หน้าที่การระงับ จับกุม ปรามปรามบรรดาโจรผู้ร้าย เป็นของโปลิศซึ่งเป็นคนต่างแขวง ไม่มีความชำนาญในท้องที่พอ ทั้งไม่ทราบถึงวิธีการทำคำชันสูตร กฎหมายตราสิน แດอย่างใด เมื่อเกิดเหตุร้ายที่โจรผู้ร้ายหนีไปไ้ครั้งใด จึงเป็นการยากลำบากที่จะติดตามจับกุมเอาตัวมาลงโทษได้ เพราะไม่คุ้นเคยกับท้องที่ ซึ่งการจะเพิ่มจำนวนคนตระเวนให้รักษาการทั่วทุกท้องแขวงนั้นยอมทำไม่ได้ ในขณะที่กำลังเริ่มปรับปรุงกองตระเวน ซึ่งต้องอาศัยเงินงบประมาณ และกำลังคนจำนวนมาก ปัญหานี้จึงไม่สามารถที่จะแก้ไขให้หมดไปในระยะสั้นได้ จนได้มีพระราชหัตถเลขาเตือนมายังกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ให้กวัดข้นการทำงานของอำเภอกำนัน ให้ดีขึ้น ดังมีใจความว่า

"....อำเภอกำนันไม่ใคร่สักหน้าทีของตัว ว่าเป็นข้าราชการ และเป็นผู้ที่ระงับอันตราย เหตุการณ์ต่าง ๆ รู้สึกเสียว่าเหมือนกันกับนายควาน วามลนาย ทั้งไป สำหรับให้เก็บภาษีสารกรมธรรม์ แลทำตราสิน ถ้าผู้ใดไม่ให้เงินตราสินก็ไม่ได้ทำ ส่วนหลักฐานที่จะสำหรับพิจารณาความทวงอาไศรย์คำตราสินนั้นเมื่อผู้ทองบาคเจ็บ หรือทองผู้รายปลุนลัก ไม่ทำคำตราสินก็เป็นโทษของผู้ทองอันตรายนั่นเอง อีกประการอำเภอกำนันไม่เป็นคนในท้องที่นั้น ไม่สามารถที่จะรู้เหตุการณ์ในท้องที่ใด เป็นแต่รับผูกขวาง ทำสารกรมธรรม์ไปดังนี้ ก็ไม่ได้ประโยชน์อันใดเลย ส่วนหน้าที่ซึ่งจะสืบเสาะ ติดตามจับผู้รายหรือจะรักษาเหตุการณ์ในท้องที่ ก็ใช้ได้แต่โปลิศ ซึ่งเป็นคนต่างแขวง แลเป็นคนไม่ได้อยู่ประจำ ไม่รู้จักคนในท้องที่ คอมีเหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อใด จึงได้ออกสืบสวนตามจับ เป็นการสุ่มเอาไปทั้งสิ้น ไม่ใคร่กรองรอยจากอำเภอกองท้องที่อย่างใดอย่างหนึ่ง ถึงจะมีโปลิศมากสักเท่าใดก็คุ้มเหตุการณ์ แต่ในกลางถนน แลในเวลาทำอันตรายฉาพลาคตาไปแล้ว ก็เป็นอันไม่มีร่องรอยเลย ถ้าการเป็นอยู่ดังนี้จะระงับปรามปรามโจรผู้ร้ายให้ได้ทั้งทางที่เสมอไปนั้นเป็นอันไม่ได้อยู่เอง ถึงจะขึ้นโปลิศอีกสักเท่าใด ก็เป็นแต่เสียเงิน ไม่ได้ประโยชน์ การที่จะจัดโปลิศไปรักษาในส่วนในทุ่งนั้น เป็นการพนวิสัยที่จะจัดได้ โปลิศจะมีคณอยู่แต่ในท้องตลาดที่คนประชุม ในที่เจียบ ๆ เช่นนั้นจำจะต้องอาไศรย์อำเภอกำนัน ทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้นเป็นการจำเป็นยิ่งนักที่จะต้องคิดให้อำเภอกำนันรู้สึก
 นาที่ตัว แลให้เป็นการอุดหนุนกันกับปอлич ถ้าท้องที่ใดไม่มีปอлич กองอาศัย
 อำเภอกำนัน เป็นผู้รักษาเหตุการณ์ตามตัวอย่างที่โคเหนมูในเกาะชวา ก็
 อาศัยรับ อำเภอกำนัน เป็นพื้น ปอличรับเงินเดือนในซอยแคในเมือง ที่เป็น
 พอคาชาย เป็นแต่ เขาโคอาไศรยเกณท์ คนนั่งยาม ตีระกระเฉพาะแคตน
 ทาง ปลายทาง หมู่บ้านหนึ่งเหมือนคนร้อยครัวเกณท์นั่งยามคืนละ ๔ คน
 เวียนไปรอบในหมู่บ้านจนจรจุ แต่การเช่นนั้นเราไม่เคยมี ถ้าจะทำขึ้นก็จะ
 เป็นการเดือดร้อน อาจคิดแต่อำเภอกำนัน ให้คิดขึ้นโคกอนก็เห็นว่า
 ประโยชน์มากอยู่แล้ว จึงขอส่งข้อความนี้ส่งฉบับนี้อีกครั้งหนึ่ง ขอให้เร่ง
 ทำตามความคิดจัดการ เรื่องนี้ให้คิดขึ้นโดยเร็วจงใจ...."

นอกจากจะมีปัญหาจากอำเภอกำนัน แล้ว กองปอличที่ใดทำการปรับปรุงกำลังคนเพิ่มขึ้น
 และมีการจัดการควบคุมให้เป็นระเบียบแบบแผน โดยตั้งพนักงานผู้ใหญ่ให้ควบคุมกันเป็นหมวดหมู่
 ตามลำดับชั้น และให้ทั่วว่าการอยู่ในทุกท้องแขวงที่มีกองปอличรักษาการอยู่ โดยเฉพาะในเขต
 ที่มีคนอาศัยอยู่หนาแน่น จำนวนมาก และมีโจรผู้ร้ายชุกชุม เพื่อที่จะลดจำนวนโจรผู้ร้าย ซึ่งก็ได้
 ผลขึ้นกว่าเดิมอย่างมาก แม้ว่าจะจัดการไปใดไม่ทั่วทุกท้องแขวงในกรุงเทพฯ แต่อย่างไรก็ตาม
 ยังมีปอличคนตระเวนบางคน ขาดความรับผิดชอบ ไม่เอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่ ข้างที่ถึงกับ
 ทำผิดกฎหมายบ้านเมือง และหลบหนีราชการอยู่เสมอ ซึ่งเป็นเพราะคนตระเวนเหล่านี้ไม่ได้รับ
 การฝึกอบรมระเบียบวินัยเพียงพอ เมื่อรับเข้ามาจึงมีสภาพไม่ต่างจากพลเมืองสามัญเท่าใดนัก
 ดังทรงมีพระราชหัตถเลขาติเตียนการทำงานของคนตระเวนมาอย่างกระทรวงนครบาลว่า

"....เห็นความระยำของปอличเกินระยำยิ่งนักเสียแล้ว ไม่ใคร่รู้สึกถึงความ
 รับผิดชอบอันใดเลย ใครจะทำอะไรไม่บอกก็ไม่รู้ เช่นประพฤติดัวเป็นตระลา-
 การอย่างไทยไปเสียหมด เห็นว่าเลื่องลือมาจึงจะรู้จักเท่า ดีกว่านายปอлич ตัว
 ปอличเสียอีก การเป็นเช่นนี้ถ้าไม่ลงโทษเสียบ้างแล้วก็ไม่เป็นบ้านเป็นเมืองแล้ว..."^๒

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
 ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๔๔ - ๕๐.

๒๓. หน้า ๕๖.

จากขอบกพร่องต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนี้ ปัญหาการเกิดโจรผู้ร้ายแม้จะมีการแก้ไข
ดำเนินวิธีการอย่างใดก็ตาม หากไม่สามารถแก้ไขปัญหาค่าการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานกรมกอง
ตระเวนและคนเหตของปัญหาโจรผู้ร้ายแล้ว การจะระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายให้หมดไปย่อม
ทำได้ยากลำบาก ซึ่งกรมกองตระเวนก็ได้พยายามที่จะแก้ไขปัญหานี้เสมอมา แต่ได้ผลน้อยมาก
เพราะขาดคนที่มีความรู้ความชำนาญในการจัดการกองตระเวนอย่างแท้จริง และข้าราชการไทย
นั้นยังขาดความเอาใจใส่ในหน้าที่อยู่มาก ซึ่งกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ พระองค์เคยช่วยอรรถาธิบาย
งานตลอดทั่วทั้งกระทรวงนครบาลได้ไม่ทั่วถึง และงานการปราบปรามโจรผู้ร้ายนั้นต้องเกี่ยวข้องกับ
กับทั้งหน่วยงานของรัฐบาลลงสู่ต่างประเทศ และคนทุกชั้นทุกจำพวก จึงเป็นการยากที่กรมกอง
ตระเวนเพียงกรมเดียวจะจำกัดปัญหาให้หมดไปได้ ดังนั้นปัญหาโจรผู้ร้ายทั้งคนไทย คนในบังคับ
ต่างประเทศและบรรดาพวกจีนยังจึงกำเริบก่อเหตุการณ์ร้ายอยู่ทั่วไป จนเป็นที่วิวิตของ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังเช่นได้เกิดคดีใหญ่ มีคนร้ายไต่ลอบขึ้นขโมยของ
ในกุฏิพระวัดเชตุพน แล้วทำทรกรรมพระธรรมเจดีย์ จนถึงแก่รณภาพและต่อมาอีกไม่นานได้เกิด
คดีฆาตกรรมทางประเทศตายน คดีทั้งสองได้เป็นที่โจษขานกันอย่างมากในขณะนั้น พระองค์จึงได้มีพระ
บรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พระยาอินทราธิปัตย์เสนาบดีกรมการเมือง เจ้ากรมกองตระเวนเป็นผู้
ออกสืบจับโดยรีบด่วน ซึ่งก็สามารถจับเอาคนร้ายทั้ง ๒ ราย นำตัวส่งให้ศาลรับสั่งชำระตัดสิน
ประหารชีวิต สำเร็จไปภายในไม่กี่วัน จากเหตุการณ์ทำให้บรรดาโจรผู้ร้ายสงบไปชั่วระยะหนึ่ง
เพราะในขณะเดียวกันได้โปรดเกล้าฯ ให้กรมขุนวิเศษวานิชเสนาบดีกระทรวงกลาโหมจัด
กองทหารออกช่วยกองตระเวนรักษาการป้องกันโจรผู้ร้ายในบริเวณตั้งแต่คลองหลอดไปจนถึงปากคลอง
ตลาด ตั้งแต่เดือนกันยายน จนถึงเดือนมกราคม จึงได้ถอนทหารออกไป แล้วจัดเอาคนตระเวน
เข้ารักษาการแทน เมื่อเห็นว่าเหตุการณ์โจรผู้ร้ายได้สงบลงไป^๒

ณัฐวิ สุทธิสงคราม สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นวิสุทธิวงษ์ หน้า ๔๖๐ - ๔๖๑

^๒ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดินภาค ๒ หน้า ๑๒๗.

การทำหน้าที่ระงับปราบปรามโจรผู้ร้าย ของกรมกองตระเวนในสมัยสมเด็จพระ
ยาราชิน ไคเขมาธิบดีตำแหน่งอธิบดีกรมกองตระเวน

เพื่อที่จะให้การปรับปรุงกรมกองตระเวนดีขึ้นและสามารถที่จะรับกับสถานการณ์
ปัญหาโจรผู้ร้าย การเกิดขโมยก่อเหตุร้ายและเหตุการณ์ร้ายต่าง ๆ ภายในกรุงเทพฯ ที่เกิดขึ้น
อยู่เนื่อง ๆ ให้ได้คล้อย่างเต็มที่ กระทรวงนครบาลจึงได้จ้างนายโปลิศชาวยุโรปที่มีความ
ชำนาญในการจัดการกองตระเวนเข้ามาทำงานในกรมกองตระเวน เพื่อให้การทำงานการ
บริหารงานการปฏิบัติหน้าที่ภายในกรมกองตระเวน มีประสิทธิภาพเหมือนเช่นกับ เมืองอื่น ๆ
ในเอเชีย เช่น อินเดีย พม่า สิงคโปร์ เป็นต้น และจะเป็นการแก้ไขปัญหาคriminal ระหว่าง
ฝ่ายปกครองท้องถิ่นตระเวนกับคนในบังคับต่างประเทศด้วย สภาพของบ้านเมืองในขณะนั้นแม้จะ
มีการระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายให้สงบไปได้ แต่เป็นเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ต่อมาโจรผู้ร้าย
ก็พากันกำเริบก่อเหตุการณ์ร้ายอีก จนเหลือกำลังที่เจ้าหน้าที่บ้านเมืองจะรักษาสถานการณ์ให้สงบ
ลงได้ ดังจะเห็นจากรายงานกรมกองตระเวนได้กล่าวถึง เหตุการณ์โจรผู้ร้ายก่อนที่สมเด็จพระยาราชิน
จะเข้ามารับตำแหน่งอธิบดีกรมกองตระเวนว่า

"....การสั่งจู่ไปมาตามถนนในพระนคร เมื่ออาทิตย์ตกแล้วก็ได้เป็น
ที่นักลัทธิอันตราย แลการวิ่งราวหยาบ แลการแย่งชิงวิ่งราวต่าง ๆ นั้น
มีคืบละหลาย ๆ ราย ศาลที่พิจารณาคดีได้ทำประโยชน์บางอย่างเล็กน้อยหรือไม่
ได้ทำเลยก็ว่าได้ เพราะกองตระเวนไม่ได้ทำการตามคำสั่งของพนักงาน
ผู้ใหญ่...."

เช่นนี้เป็นเพราะความไม่เอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน
กรมกองตระเวนประการหนึ่ง และบรรดาสมาคมลับยังก็ก่อการวิวาททำร้ายกันอยู่เสมอ แม้จะมี

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๒๓ รายงานกรมกองตระเวน แผนกชั้นใน ชั้นนอกและ
แผนกรักษาการรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๐.

พระราชบัญญัติคุ้มครองบรรดาพวกอ้งยี้ แต่ก็มีพวกจีนซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวกกุลีตามห้างร้าน โรงสีไฟไครวมกลุ่มกันประพัตติตัวเป็นคนร้าย หรือให้พี่หลบซ่อนปิดบังคนร้ายที่หลบหนีการจับกุม บางครั้งก็ก่อเหตุการร้าย โดยไม่เกรงกลัวกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งกองตระเวนที่ปฏิบัติหน้าที่ แทบจะไม่ได้รับความร่วมมือเลย เพราะส่วนใหญ่สถานที่เหล่านี้มักเป็นของคนในบังคับต่างประเทศ การที่จะเข้าจับกุมต้องมีหมายจับ หมายค้นจากกงสุล อันเป็นเหตุให้คนร้ายใช้เป็นที่หลบซ่อน หลบหนีการถูกจับกุมอยู่เนื่อง ๆ ประกอบกับการอนุญาตให้มิโรงบ่อนเบี้ย โรงหญิงโสเภณี โรงสุรา โรงยาฝิ่น โรงรับจำนำ เพิ่มจำนวนมากขึ้นและทำการอย่างเสรี จึงก่อให้เกิดคดีความโจรผู้ร้ายไม่เว้นแต่ละวัน ทั้งคดีปล้นจี้วิ่งราว ข่มขืนโดยเฉพาะในหมู่ของชาวจีนในท้องที่สำเพ็ง ไคมีคดีเหล่านี้เกิดขึ้นสูงมาก แม้จะมีการเพิ่มคนตระเวนรักษาการมากขึ้นก็ตาม^๒ และปัญหาเหล่านี้รวมทั้งสถานที่ดังกล่าวได้ขยายไปทั่วทั้งกรุงเทพฯ และหัวเมืองใกล้เคียง จึงเป็นปัญหาใหญ่ที่กรมกองตระเวนจะต้องทำหน้าที่แก้ไขโดยรีบด่วน จะเห็นว่าจากจดหมายเหตุแผนกราชทัณฑ์ ไคกล่าวถึงสภาพของบ้านเมืองในระยนั้นว่า

"....เกิดโจรผู้ร้ายปล้นบ้านเมืองอยู่เนื่อง ๆ แลตามถนนหนทางก็มีผู้ร้ายวิ่งราว ทรัพย์สินของอยู่เนื่อง ๆ จับมาได้มักเป็นคณสุบผืนไคมาก ออกไม่ไค จึงต้องเป็นโจรผู้ร้าย ไม่ไคจะไม่เกรงอาญาก็มิไค แต่เพราะอำนาจของผืน บังคับ ทำให้บ้านเมืองราษฎรเคืองรอน จับมาทักตกรรม จำจงลงอาญาก็ไม่คอยเช็ดหลวบ - ทุกวันนี้โรงชายผืนมักมีคนหนุ่ม ๆ ไปสุบเป็นอันมาก ทำให้เป็นเหตุมีโจรผู้ร้ายชุกชุมขึ้นทุกที ถ้าต่อไปมีคนคิดผืน การเกณฑ์คนไปกองทัพสัก ๕,๐๐๐ คิดผืนเสีย ๑,๐๐๐ ก็จะไม่ไค ถ้าอยู่ตามธรรมดาทุกไคก็คิดจะทำมาหากินให้เกิดประโยชน์แก่บ้านเมือง คุอยเบียดเบียนราษฎรในหัวนาระวังหลัง ไม่เป็นอันทำมาหากินผลประโยชน์ต่อแผนดินจะลดคนอยไม

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๔ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๗ ตอน ๒ หน้า ๕๖.

ทุกวันนี้มีข้อคิดค้างคือ ฝัน ๑ บอนเบี้ย ๑ คุกกี้โรงศาล ๑ ฝันนั้น
ภัยร้ายแรงสุด ถ้าคิดคัดถอนบอนเบี้ยก่อน เลิกฝันแล้วยังเกิดควนวายเพราะ
คนคิดฝัน อาศัยบอนเบี้ยเลี้ยงชีวิต ถ้าคัดถอนคนยิง ทำโจรกรรม ปล้นมาก
ขึ้น ควรคัดถอนฝันแลบอนเบี้ยไปพร้อมกัน โจรผู้ร้ายก็จะลดน้อยลง เห็นว่า
ควรให้มีพนักงานตรวจตรา อย่ายำให้คนใหม่ไปสูบบุหรี่ ผู้ที่ไม่เคยสูบบุหรี่ไปคบค้า
กับคนสูบบุหรี่ในบิดา มารดา ญาติ หามปราม ถ้าไม่ฟังให้ส่งมาให้เจ้าหน้าที่
กักขัง ถ้าอดใจก็ให้ทำทัณฑ์บน...."

นอกจากปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วยังมีหมู่พวกคนจีนโดยเฉพาะพวกกุ๊หลี่ คอยก่อการ
วิวาทระหว่างต่างพวกต่างเชื้อ ซึ่งเกิดขึ้นบ่อยครั้งในท้องที่ตำบลลำเพ็ญ อันเป็นการก่อให้เกิด
เหตุการณ์วุ่นวายมากยิ่งขึ้น ประกอบกับการที่ยังไม่มีพระราชบัญญัติสรรพวุฒิประกาศใช้ ควบคุม
การซื้อขายอาวุธ ประชาชนทุกคนทางปากกันพกอาวุธ ทั้งปืน มีด กระบอง ในที่สาธารณะกัน
ทั่วไป การหาซื้ออาวุธก็สามารถทำได้ง่าย จากโรงรับจำนำแทบทุกแห่ง ซึ่งจะมีอาวุธเหล่านี้
ขาย ส่วนพระราชบัญญัติห้ามพกอาวุธปืน ที่มีอยู่นั้นได้กำหนดบทลงโทษเบามาก ทำให้ผู้ที่ทำผิด
ถูกจับกุมไม่เข็ดหลาบ และเพื่อความปลอดภัยของตนเองในขณะที่ยานเมืองเต็มไปด้วยโจรผู้ร้าย
การก่อเหตุวิวาทห่มเหงของพวกอั้งยี่ ประชาชนจึงแอบพกอาวุธประจำตัวอยู่เสมอ เป็นเหตุให้
เกิดคดีความที่เป็นผลมาจากกรไช้อาวุธจำนวนมาก และการทำร้ายร่างกายกันด้วย อาวุธใน
ระยะนี้ก็เป็นการง่ายที่จะกระทำอย่างมากมายในความรู้สึกของราษฎร สภาพเช่นนี้นับเป็นการยาก
ลำบากที่คนตระเวนจะทำหน้าที่ตรวจตรา และรักษาเหตุการณ์ให้เป็นปกติได้ เนื่องจากได้มี

✓ ก.จ.ช. ร. ๕ ม ๕ ไปรเวต หนังสือกราบบังคมทูลของร้อยเอกหม่อมเจ้าปรีดา
และหลวงวินิจัยยากร วันที่ ๘ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๗.

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๖/๔ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก
รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๗ หน้า ๔๖ - ๔๗.

✓ ค.ก.

ทหารคอยก่อความวุ่นวาย ทำร้ายคนตระเวนในขณะปฏิบัติหน้าที่อยู่เสมอ การปฏิบัติหน้าที่ของ
คนตระเวนจึงทำการได้ไม่เต็มที่ ทั้งในการระงับจับกุมของกองตระเวนภายหลังที่ได้ตั้งศาล
โปริสภา ได้โอนอำนาจการไต่สวน สอบสวน และการพิจารณาคดีไปให้ศาลโปริสภา แทนศาล
กองตระเวนที่ดำเนินการมาแต่ ร.ศ. ๑๑๑ ทำให้เกิดปัญหาการพิจารณาคดี จะเห็นว่าจำนวน
คดีที่ศาลตัดสินลงโทษมีน้อยเรื่อง เนื่องจากขาดพยานหลักฐานประกอบการพิจารณาคดี ที่ทั้ง ๒
ฝ่ายไม่ให้ความร่วมมือกันเลยตลอดมา ส่วนที่เป็นคนในบังคับต่างประเทศที่ถูกจับกุมส่งศาล
กองสุล ๆ มักจะไม่เอาใจใส่ในการพิจารณาคดีเท่าที่ควร บางทีก็เข้าข้างคนในบังคับของตน จาก
ปัญหาทางการศาลนี้ ทำให้โจรผู้ร้าย ผู้ทำผิดกฎหมายที่ถูกจับกุมได้รับการตัดสินคดีลงโทษไปน้อย
มาก เช่น การพิจารณาคดีความใน ร.ศ. ๑๑๗ กองตระเวนจับผู้ร้ายส่งคดีฟ้องศาลถึง ๑๔๐๕
เรื่อง ศาลตัดสินลงโทษไปเพียง ๖๔๒ เรื่อง ปล่อยตัวไป ๔๕๗ เรื่อง ที่เหลือนั้นคงค้างชำระ
ไปในปีต่อไป อัตราจำนวนคนร้ายที่ถูกลงโทษจึงต่ำมาก นอกจากนี้เมื่อศาลตัดสินคดีเสร็จแล้วก็
ไม่ได้รายงานผลให้กองตระเวน เพื่อที่กองตระเวนจะได้ทราบผลการปฏิบัติงานที่ทำไปว่าใครได้ผล
หรือมีข้อบกพร่องอย่างไร

จากสาเหตุประการต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้ปัญหาโจรผู้ร้ายในกรุงเทพฯ ไม่ได้ลดลงเลย
แต่กลับเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนปรากฏว่าสถิติโจรผู้ร้ายในกรุงเทพฯ เมื่อเปรียบเทียบกับเมืองบอมเบย์
มาศคราส โดยเฉพาะคดีลักทรัพย์ในกรุงเทพฯ มีจำนวนสูงมากกว่าเมืองอื่น ๆ ทั้งหมด
ถึงจะเห็นจำนวนคดีความที่กองตระเวนได้รับรายงาน ปี ร.ศ. ๑๑๗ ดังนี้*

* ตารางคดีความนี้ได้คิดมาเพียงคดีความหมวดใหญ่ ๆ เท่านั้น ส่วนคดีปลีกย่อยจากทั้ง
๒ หมวดนี้ ดูรายละเอียดได้จาก รายงานกรมกองตระเวนประจำปี ร.ศ. ๑๑๗.

๑.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๘ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและ
แผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๗ หน้า ๕๘ - ๕๙.

๒.ก. หน้า ๖๐ - ๖๘.

๓.ก. หน้า ๒๐๑ - ๒๐๒.

หมวด	ลักษณะคดี	เขตชั้นใน	ชั้นนอก	รถไฟ	รวม
๑	คดีอาญาฉกกรรจ์ประทุษร้ายต่อชาติ	๓๔	—	๒	๔๑
๒	คดีอาญาฉกกรรจ์ทำร้ายร่างกายอย่างร้ายแรง	๒๐๔	๑๓๓	๔	๓๔๑
๓	คดีอาญาฉกกรรจ์ทำร้ายร่างกายและทรัพย์สิน อย่างร้ายแรงหรือทำอันตรายทรัพย์สิน	๖๔	๑๐๕	๑๒	๑๘๑
๔	คดีความอาญาโทษเบา ทำร้ายร่างกายและ ทรัพย์สินไม่ฉกกรรจ์	๑๑๕๕	๓๓	๑๔	๑๒๐๒
๕	คดีความอาญาโทษเบา ทำอันตรายทรัพย์สิน	๒๐๖๓	๒๖๐	๔๓	๒๓๖๖
๖	ความมโนสาเร่	๑๖๘๖	๔๔	๑๒๔	๑๘๕๔
รวมทั้งสิ้น		๕,๖๑๕	๕๓๕	๒๐๕	๖,๐๐๕

ในหมวดคดีความทั้ง ๖ หมวดนี้ส่วนใหญ่ศาลได้ปล่อยตัวไป ตักสินไหมชดเชยเพียง ๕ เรื่อง ในหมวดที่ ๒ จับตัวไม่ได้ ๑๕๓ เรื่อง ศาลตักสินไหม ๔๐ เรื่อง ประณีประนอม ๑๕ เรื่อง ตักสินปล่อย ๓๒ เรื่อง จากหมวดที่ ๓ - ๖ นั้น คดีความส่วนใหญ่จะค้างพิจารณาไปในที่ต่อไป โดยที่ทางกรมกองตระเวนไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหานั้นได้เลย เพราะขาดอำนาจการไต่สวน และพิจารณาความโดยเฉพาะคดีความที่เป็นปัญหาหลักคือ คดีความหมวดที่ ๔-๖ ซึ่งได้รับการตักสินไหมชดเชยน้อยมาก ทั้งยังเป็นคดีความที่เกิดขึ้นมีอัตราสูงมาก คนร้ายจึงไม่เข็ดหลาบซึ่งสาเหตุของคดีความเหล่านี้มาจาก บ่อนเบี้ย โรงสุรา ยาฝิ่น และการวิวาทของพวกฮ้างยี่เป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะเขตกองตระเวนชั้นใน และในหมู่คนจีน ซึ่งมีอยู่ในพระนครถึง ๑๐๐,๐๐๐-๑๕๐,๐๐๐ คน หรืออาจจะมากกว่านี้ เพราะในปี ร.ศ. ๑๑๖ มีจีนผูกปี้ถึง ๔,๕๐๐ คน แต่มีจีนมากกว่า ๒ ไม่นิยมทำการผูกปี้ ใ้แก่พวกจีนฮ้างยี่ จีนกุสิด่าง ๆ

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๘ รายงานกรมกองตระเวน แผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก
รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๐๗ หน้า ๕๒ - ๕๕.

การดำเนินการแก้ไขของมิสเตอร์ยารดิน เมื่อได้เข้ามาเป็นอธิบดีกรมกองตระเวน ได้เร่งปรับปรุงกรมกองตระเวน และเพิ่มกำลังกองตระเวนรักษาการมากขึ้น ซึ่งเป็นการแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าไปก่อน ในเวลาเดียวกันก็ร่างกฎข้อบังคับเสนอความเห็นให้มีการลงโทษผู้ทำผิดกฎหมายอย่างรุนแรง หาวิธีการที่จะพิสูจน์ว่าใคร เคยกระทำความผิดมาก่อนกี่ครั้ง เพื่อจะไต่สวนโทษให้เด็ดขาด ขอประกาศให้กฎหมายอาญาลงโทษผู้ร้ายและร่างกฎหมายข้อบังคับ ขอให้กำหนดอำนาจหน้าที่ของกองตระเวนขึ้นใหม่ เพราะในฉบับเดิมไม่ให้อำนาจในข้อเท็จจริงมาก โดยฉบับใหม่นี้ได้ร่างออกมาเป็น "Police Manual" เพื่อคนตระเวนจะได้เรียนรู้ถึงอำนาจหน้าที่ของตนอยู่เสมอ เช่น อำนาจในการจับกุมตรวจค้น ซึ่งแต่เดิมไม่ได้ระบุรายละเอียดไว้เลย เพียงแต่ให้อำนาจในการจับกุมป้องกันเหตุในท้องที่รักษาการเท่านั้น นอกจากนี้ก็ได้เสนอร่างข้อบังคับสำหรับการไต่สวน ขอให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติสรรพากร ร่างข้อบังคับหน้าที่ของ อำเภอกำนัน คนตระเวน และพระราชบัญญัติรถเช่า^๑ ซึ่งขอเสนอตั้งกล่าวเหล่านี้ปรากฏว่าจนกระทั่ง ร.ศ. ๑๑๕ ก็ยังไม่ได้ประกาศออกมาใช้เป็นผลให้กองตระเวนขาดอำนาจที่จะเข้าระงับปราบปรามเหตุร้าย และระงับโจรผู้ร้ายให้โดยเด็ดขาด การที่จะระงับโจรผู้ร้ายจึงไม่เด็ด แม้จะมีการยืมนายโปลิศชาวยุโรปเข้ามาจัดการกรมกองตระเวนก็ตาม ในเมื่อขาดอำนาจขาดเครื่องมือ ที่จะปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย ที่จะบังคับ แต่มิสเตอร์ยารดินก็ไม่ได้ละความพยายามโดยขอให้ประกาศใช้ข้อบังคับที่สำคัญ ๆ ก่อน เช่น ข้อบังคับกองตระเวน พระราชบัญญัติสรรพากร และพระราชบัญญัติว่าด้วยอำนาจการไต่สวนคดีความโจรผู้ร้าย^๒ ในเวลาเดียวกันได้มีคำสั่งให้นายกองตระเวนให้กวาดค้นคนตระเวน อำเภอกำนัน ออกสืบจับโจรผู้ร้ายแข็งแรงเข้มงวดขึ้นกว่าเดิม

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๔ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนกรักษาการรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๓ หน้า ๑๑๓ - ๑๑๔.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๕ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนกรักษาการทางรถไฟประจำปี ร.ศ. ๑๑๔ หน้า

พร้อมกับออกหมายจับตัวคนร้าย และผู้ต้องสงสัยตามท้องที่ต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก เพื่อจะได้
 ลกจำนวนโจรผู้ร้ายลงโดยเร็ว แต่อย่างไรก็ตามยังเกิดคดีปล้นจี๋ วังราว วัวทักกันอยู่ทั่วไป
 โดยเฉพาะการก่อวิวาทของพวกฮึงยี่ที่กองตระเวนไม่สามารถจะควบคุมได้อย่างเต็มที่และมันน้อย
 เรื่องที่จะสืบจับเอาตัวมาลงโทษได้ ทำให้การดำเนินการระงับปราบปรามของมิสเตอร์บาร์กิน
 ใน ร.ศ. ๑๑๗ - ๑๑๘ ได้ผลไม่เต็มที่นัก เพราะปัญหาซากกฏข้อบังคับให้อำนาจแก่คนตระเวน
 ซากพระราชบัญญัติควบคุมตนเหตุของการเกิดโจรผู้ร้าย และปัญหาพวกจีนฮึงยี่ กุ๊จิ้น คนใน
 บังคับทางประเทศที่อาศัยเอาอำนาจของกงสุลประพฤติดัวเป็นโจรผู้ร้าย แต่ประการที่สำคัญนั้นคือ
 พระราชบัญญัติสรรพวุธไม่ได้ออกมาใช้ ทำให้คนร้ายมีโอกาที่จะก่อคดี ทำร้ายราษฎรถึงแก่
 ชีวิตและแย่งชิงทรัพย์สินได้ง่าย ในขณะที่กองตระเวนซาดอาวูชและมีอาวูชที่ล้าสมัย สภาพเช่นนี้
 ได้เกิดขึ้นทั่วไปทุกท้องแขวงในมณฑลกรุงเทพฯ โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ นั้น คนร้ายสามารถที่จะ
 ขี่อาวูช และทรัพย์สินที่ปล้น ลักขโมยมาตามโรงรับจำนำ โรงบ่อนเบี้ย โรงยาสูบได้
 แทบทุกแห่ง และเจ้าของสถานที่เหล่านี้แทบจะไม่มีความรู้สึกว่าตนทำผิดกฎหมาย ต่างมุ่งที่จะซื้อ
 ของราคาถูกเท่านั้น จนกลายเป็นแหล่งซื้อขายทรัพย์สิน อาวูชต่าง ๆ ของโจรผู้ร้าย

✓จากการที่ดำเนินการแก้ไขปัญหาโจรผู้ร้ายของกองตระเวนไม่ไ้ผลเต็มที่ เป็นสาเหตุหนึ่ง
 ทำให้ราษฎรไม่ไ้คิดที่จะหวังพึ่งกองตระเวนทั้งขอความเชื่อถ้อและให้การสนับสนุนแก่กองตระเวน
 ทั้งคนตระเวนเองบางคนมีความประพฤติไม่ถูกต้องกับหน้าที่ของตน เมื่อราษฎรมาแจ้งคดีความ

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๒๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและ
 แผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๐ หน้า.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๑๖ รายงานคดีความต่าง ๆ ในงวด ๓ เดือน วันที่
 ๓๐ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๘.

๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๒๓ รายงานกรมกองตระเวน แผนกชั้นใน ชั้นนอกและ
 แผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๐

ขอความช่วยเหลือ ก็สั่งให้ผู้ที่มาแจ้งความไปสืบจับเอาคนร้ายเอง แล้วนำมาให้กองตระเวน
กองตระเวนจะสั่งให้ โดยจับทั้งโจทก์และจำเลยไว้ด้วยกัน และคนตระเวนมักไม่ใครเอาใจใส่
ในการทำงานหรือสนใจที่จะติดตามผลการทำงาน การสืบสวนคดีว่าไปถึงไหนเพียงใด บางครั้ง
ก็ถือไปว่าไม่ใช่หน้าที่ของตน ราษฎรจึงขาดความเชื่อถือ และไม่ยากให้ความร่วมมือช่วยเหลือ
คนตระเวนในการปฏิบัติหน้าที่มากขึ้น ดังเช่นเหตุการณ์เกิดขึ้นที่ท้องที่พาทุรัก มีพลตระเวนชื่อ
นายชั้น รักษาการอยู่ ได้เห็นคนร้ายวิ่งราวถูกเงินของแขกพ้อคนหนึ่ง จึงได้ติดตามจับกุม
ผู้ร้ายได้ใช้มีดแทงนายชั้นที่ท้อง นายชั้นมีแต่กระบอง แต่ไม่ทันใช้ เพราะกำลังไล่จับจึงได้รับ
บาดเจ็บสาหัสในระหว่างเกิดเหตุนี้มีราษฎรจำนวนมากวิ่งตามมาดู นายชั้นได้เรียกให้คนเหล่านั้น
ช่วยเหลือ แต่ไม่มีใครเข้าช่วยเหลือเลย รวมทั้งแขกเจ้าทุกข์ ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้อาจเป็นเพราะ
คนเหล่านั้นกลัวว่าคนร้ายจะทำร้ายเอา แต่ความรู้สึกจริงนั้นเกรงว่าเมื่อคนร้ายพ้นโทษ หรือศาล
ยกฟ้องคดี คนร้ายจะเกิดความอาฆาต มาทำร้ายตนภายหลังได้ โดยทางมีความรู้สึกว่าการจะ
หวังพึ่งคนตระเวนนั้นได้ผลน้อยมาก แม้แต่เจ้าทุกข์เองในบางครั้งก็ไม่ให้ความช่วยเหลือคนตระเวน

ในปลายปี ร.ศ. ๑๑๘ - ๑๒๐ มีสเตอร์ยารกิน จึงสั่งให้เพิ่มการติดตั้งโคมไฟ ตะเกียง
ตามท้องถนนเพิ่มมากขึ้น และนำเอาไฟฟ้าเข้ามาใช้แทนตะเกียงน้ำมัน พร้อมกับมีประกาศใช้ราษฎร
ที่มีบ้านเรือนติดถนนล้อมรั้วปิดประตูบ้านให้มิดชิด ทั้งในเวลากลางวันกลางคืน เพื่อสะดวกในการ
ไล่จับคนร้ายของคนตระเวน และทุก ๆ ทางแยกของถนนนั้นให้ตั้งป้อมเล็ก ๆ สำหรับให้คนตระเวน
อยู่ยามรักษาการ ทั้งเวลากลางวันกลางคืน ผลัดละ ๒ - ๔ คน โดยเฉพาะในเขตที่มีโจรผู้ร้าย
ชุมชุม^๒ แต่ก็มีปัญหาตะเกียงที่จุดไว้สว่างอยู่ไม่เกิน ๒ ฟุต น้ำมันก็หมดทั้งยังมีการฉ้อโกงน้ำมัน

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๒๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและ
แผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๐.

๒ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๑๔๔.

ตะเกียง ดังนั้นต่อมาจึงได้ทรงมีพระบรมราชโองการให้ติดโคมไฟทั้งหมดโดยรีบด่วน^๑ ปัญหาที่ยังคงมีอยู่ คือ บรรดาคนตระเวนที่รักษาท้องที่ประจำยามตามป้อมและรักษาการตามหน้าโรงบ่อนเบี้ย ยามีน ตามสถานที่มีคนรายชุกชุม มักสูมทำการปล้น จี้ วิ่งราว อยู่ตามถนน เช่นที่ตำบลประตูเหล็ก ประตูสามยอด มักคุ้นเคยกับคนราย และเขว้างกับพวกคนราย ทำให้คนรายกำเริบหนักขึ้น จนไม่มีใครกล้ามาเล่นบ่อนเบี้ยในตำบลเหล่านี้ ได้เป็นผลให้ขาดเงินรายได้ของแผ่นดินไปจำนวนมาก^๒ ดังจะเห็นจากสถิติการจับกุมคนราย ตามจำนวนคดีที่เกิดขึ้นในแขวงชั้นใน กรุงเทพฯ จำนวน ๒๒๕ เรื่อง จับกุมได้เพียง ๗๔ คน ในแขวงชั้นนอกจำนวน ๔๖๕ เรื่อง จับกุมได้เพียง ๕๕ คนเท่านั้น อันเป็นการชี้ให้เห็นถึงความไม่เอาใจใส่ในการทำงานของตระเวน นายกองตระเวนได้อย่างชัดแจ้ง^๓ และจำนวนคดีความเหล่านี้เมื่อส่งให้ศาลตัดสิน ก็มักจะมีการยกฟ้อง และตัดสินปล่อยไปอยู่ในอัตราสูง จึงจำเป็นที่จะต้องมีการตกลงแก้ไขปัญหานี้ระหว่างกรมกองตระเวนกับกระทรวงยุติธรรมว่าควยอำนาจการไต่สวน สืบสวน และการหาพยานหลักฐานประกอบการพิจารณาคดีของกรมกองตระเวน โดยกรมกองตระเวนได้พยายามที่จะดึงอำนาจการไต่สวนสืบอยู่เสมอมา แม้จะตกลงกันได้ แต่เมื่อปฏิบัติแล้ว ก็ประสบความล้มเหลวเหมือนการตกลงที่ทำมาแต่ก่อน ๆ ทั้งปัญหาคดีความค้างคางก็ไม่ไต่ลดลงเลยเช่นกัน ดังนั้นปัญหาคดีความโจรผู้ร้ายจึงไม่ได้

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประจุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๑๕๓.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๘.๑/๑๗๔ ที่ ๒๒๗๖/๓๐๔๖ พระราชสีสมกับวิบูลย์ กราบพุด
เสนาบดีกระทรวงนครบาล วันที่ ๒๐ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๔.

๓ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๘.๖/๑๖ รายงานคดีความต่าง ๆ ในงวด ๓ เดือน วันที่
๓๐ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๔ และ น. ๘.๖/๑๔ รายงานคดีความและจำหนายตามโทษ ร.ศ.
๑๑๔ - ๑๑๕.

ลดลง ทั้งในระหว่าง ร.ศ. ๑๑๔ - ๑๑๕ มีคดีความก่อกองวิวาท ของคู่กันกระทำผิดกฎหมาย ปล้น จี้ วิวาท เพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยส่วนหนึ่งของสาเหตุของปัญหานี้มาจาก ทหารบก ทหารเรือบางกลุ่มคอยก่อกองวิวาท ตลอดจนชมเชงทำร้ายราษฎรและพลตระเวน ที่รักษาการในท้องที่เปลี่ยน สำหรับคดีความการฆาตกรรมกันกระทำเรา การทำผิดพระราชบัญญัติพิกออาวูนั้นเพิ่มขึ้นสูงมาก เพราะมีบทลงโทษเบา จนเป็นที่วิตกของกองตระเวน แม้จะส่งคดีความฟ้องร้องต่อศาล ก็หาประโยชน์ได้น้อยมาก แต่เมื่อเปรียบเทียบกับก่อน ร.ศ. ๑๑๖ แล้ว นับว่าปัญหาโจรผู้ร้ายได้ลดลงมากในเขตกองตระเวนชั้นนอกและแผนกรดไฟ เพราะการจัดการระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายของมิสเตอร์บาร์กิน ได้นำเอาวิธีการใหม่เข้ามาใช้ และมีการควบคุมกันอย่างเข้มงวดขึ้น แม้ว่าคดีความในเขตชั้นในจะกลับเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม ดังรายงานคดีความใน ร.ศ. ๑๑๕ จำนวนคดีความที่เกิดขึ้นในแผนกชั้นในเพิ่มขึ้น ๔๕๕ ราย ชั้นนอกลดลง ๒๕๐ ราย และแผนกรดไฟลดลง ๔๐๔ ราย รวมคดีเพิ่มขึ้นทั้ง ๓ แผนก มี ๓๔๑ ราย ซึ่งเป็นคดีในเขตชั้นในทั้งหมด^๑ อย่างไรก็ตามจากรายงานคดีความงวด ๓ เดือน เกี่ยวกับคดีอาญาฉกรรจ์ในกรุงเทพฯ หัวเมืองในมณฑลกรุงเทพฯ และรดไฟ วันที่ ๓๐ กันยายน ร.ศ. ๑๑๕ ก็ได้แสดงให้เห็นว่าคดีความอาญาฉกรรจ์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคดีความเกิดจากอาวูขึ้น มีค คาบ ลดจำนวนลงไปอย่างมาก แต่คดีความมโนสำเนาไม่ได้ลดจำนวนลงไปเลย ทั้งคดีปล้นจี้ ฉกชิง วิวาท รวมถึงการวิวาทของพวกอั้งยี่ และการก่อความวุ่นวายของพวกทหารบางกลุ่ม ทั้งนี้ก็เพราะการแก้ปัญหาระหว่างกระทรวงยุติธรรม กับกรมกองตระเวน ไม่ได้ผลเลยและต้นเหตุของการเกิดปัญหาโจรผู้ร้าย

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๕ รายงานคดีความของกรมกองตระเวน ประจำปี ร.ศ. ๑๑๔ - ๑๑๕ ภาคที่ ๓ ของมิสเตอร์บาร์กิน

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖ รายงานคดีความและจำหน่ายไปตามโทษ ร.ศ. ๑๑๔ - ๑๑๕.

เช่น โรงบ่อนเบี้ย โรงยาสูบ โรงสุรา และโรงรับจำนำ ยังคงมีอยู่ทั่วไปในกรุงเทพฯ จึงเป็น
การยากที่กรมกองตระเวนจะแก้ไขได้สำเร็จ และดูแลตรวจตราได้อย่างทั่วถึงทั้งหมด^๑

ปัญหาคังกล่าวเหล่านี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงคิดตามเอา
พระทัยใส่อยู่เสมอ ทั้งด้านการระงับปราบปรามของกรมกองตระเวน และการตัดสินคดีของ
กระทรวงยุติธรรม ดังจะเห็นว่าทรงมีพระราชหัตถเลขาทำขึ้นตักเตือน มายังกระทรวงนครบาล
และกระทรวงยุติธรรม ให้เร่งการระงับปราบปราม และตัดสินคดีความที่เกิดขึ้นให้เสร็จไปโดย
เร็ว เพื่อจะได้ระงับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้สงบลง และทรงมีพระราชหัตถเลขาบังคับสั่งให้กระทรวง
นครบาลให้คอยอุดหนุนคนตระเวน และเอาใจใส่กวาดขันในการทำงานของคนตระเวนมากขึ้น รวม
ทั้งให้มีการมอบรางวัลแก่คนที่ปฏิบัติราชการอย่างเข้มแข็ง^๒

การปราบปรามโจรผู้ร้ายของกรมกองตระเวนนับแต่ มีสเทอ์ยารดินเข้ามาดำรงตำแหน่ง
อธิบดีกรมกองตระเวน เหตุการณ์ได้สงบลงเพียงครั้งคราว เมื่อได้มีการป้องกันและระงับปราบ-
ปรามอย่างเข้มงวดรุนแรงเท่านั้น แต่ภายหลังก็กำเริบขึ้นมาอีก เป็นเช่นนี้อยู่เสมอมา จนใน
ร.ศ. ๑๒๐ ปัญหาโจรผู้ร้ายก็ไม่ได้ลดลงเลย โดยเฉพาะในเขตแขวงชั้นในกรุงเทพฯ ซึ่งใน
บางครั้งคนตระเวนได้ประพฤติดัวเป็นโจรผู้ร้ายเสียเอง จนเป็นที่โจษขานกันทั่วไป ทั้งนี้ก็เพราะ
ขาดการควบคุมอย่างกวัดขัน และคนตระเวนไม่ได้รับการฝึกอบรมมาก่อนเข้าประจำการ การจะ
จับกุมเอาตัวนั้นก็ทำได้ยาก เพราะคนตระเวนไม่ได้เป็นหมวดเป็น กรมเหมือนเสนทหาร และมี
การลาออก หรือหนีราชการเข้าออกกันอยู่เสมอ ต่างกับทหารที่จำเป็นจะต้องรับหน้าที่ แม้จะไม่
พอใจ ส่วนในกรมกองตระเวน เมื่อนายกองตระเวนชั้นผู้ใหญ่จะกวัดขัน แต่คนตระเวนชั้นผู้น้อย

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๒๖ รายงานคดีความงวด ๓ เดือน เรื่องคดีอาญาฉกรรจ์
ในกรุงและหัวเมืองในมณฑลกรุงเทพฯ และรถไฟวันที่ ๓๐ กันยายน ร.ศ. ๑๑๙.

^๒ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๑๓๕ - ๑๓๗.

เช่น ตำแหน่งคนตระเวน นายหมวด นายยาม ยังคบคิดกันอยู่ จึงเป็นการยากที่จะควบคุมคนตระเวนให้อยู่ในระเบียบวินัยได้ จากการกระทำของคนตระเวนเช่นนี้เองได้สร้างความไม่พอใจให้แก่กรมกองตระเวนอย่างมาก จนได้มีพระราชหัตถเลขา กำชับมายังกรมกองตระเวนให้ทบทวนเรื่องนี้และสืบสวนเอาความจริงจับตัวมาลงโทษให้จงได้

การทำหน้าที่ระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายของกรมกองตระเวนในสมัยของมิสเตอร์ ลอว์สัน

ใน ร.ศ. ๑๒๐ - ๑๒๑ บัญหาคือความโจรผู้ร้าย ได้เพิ่มจำนวนขึ้นมามาก โดยเฉพาะในแขวงกองตระเวนชั้นใน แม้จะมีประกาศให้คนร้ายมาดูแก่โทษ พร้อมกับทำการระงับปราบปรามอย่างเข้มงวดและรุนแรง จนพลตระเวนต้องได้รับบาดเจ็บจากการปฏิบัติหน้าที่อยู่เสมอ และถูกส่งเข้าไปรักษาในโรงพยาบาลถึง ๔๕ คน ในจำนวนนี้หลายคนได้รับบาดเจ็บสาหัส เช่น นายแดง คนตระเวนถูกคนร้ายฟันควยคาบขณะเขาทำการจับกุมถึงต้องตัดแขนทิ้งไปข้างหนึ่ง และมีอีกข้างหนึ่งพิการไปตลอดชีวิต ทั้งนี้เป็นเพราะว่าพระราชบัญญัติสรรพวุธยังไม่ได้ประกาศออกมาใช้ คนทั่วไปจึงพากันพกอาวุธไปในที่ชุมนุมชน โดยเฉพาะพวกคนร้าย ประกอบกับในระยะนั้นเกิดภาวะการว่างงานขึ้นในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ ร.ศ. ๑๒๑ - ๑๒๒ เพราะเกิดการรบระหว่างรัสเซียกับญี่ปุ่น เหตุการณ์ได้แสดงให้เห็นว่าอังกฤษ และฝรั่งเศสจะเขารวมควย ทะเลจีนจึงกลายเป็นสมรภูมิรบ ซึ่งส่งผลกระทบกระเทือนให้การช่วยเหลือหยุดชะงัก เป็นผลให้ชาวจีนเป็นจำนวนมากไม่ไปงานทำ ตันมาทำ

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประทุมพระราชหัตถเลขา ที่ทรงบริหารราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๒๑๑ - ๒๑๒.

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๖/๒๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๒.

พลกุล อังกินันทน บพทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปริณิธานิพนธ์ หน้า ๖๒.

การปล้นสดมภ์ ก่อการจลาจลขึ้น โดยเฉพาะพวกจีนคนงานที่เข้ามาเป็นกุลีรับจ้างตามห้างและ
โรงงาน โรงสีต่าง ๆ ตลอดจนพวกที่เข้ามาพึ่งบรมโพธิสมภารทั้งหลายนับแสนคนว่างงานลงด้วย
บรรดาคนรายชาตินี้และคนไทยได้ถือเอาโอกาสที่มีเหตุการณ์วุ่นวาย ทำการปล้นจี้ ฉกชิงวิ่งราว
กันอย่างชุกชุม บางครั้งถึงกับก่อจลาจลโดยเอาไฟจุดเผาบ้านเรือน เพื่อฉวยโอกาสตอนชุลมุน
ฉกฉวยทรัพย์สิน^๑ เมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ กระทรวงนครบาลจึงมีคำสั่งให้พระยาอินทราธิบดี-
สีหราชรองเมือง เจ้ากรมกองตระเวนแผนกกองไต่สวนโทษหลวง และหลวงซุกรการ กำจัด
สารวัตรใหญ่ของตระเวน ตำบลดำเพ็ญให้ซ่อนร่อนนายโรงสี เก้าแก่ โรงงาน ห้างร้านที่
ควบคุมคนจีน ให้เลี้ยงดูคนจีน อย่าให้ออกอยาก แม้จะไม่ได้ทำงาน และให้ควบคุมพวกจีนให้
อยู่ในความสงบ แล้วมีคำสั่งให้เจ้ากรมกองตระเวนฝ่ายรักษา คือ พระยาอรรคราชวรราช จัด
กำลังคนตระเวนออกลาดตระเวนเป็นกองพิเศษ เดินตรวจตรา ทำการจับกุมพวกคนร้าย คนจรจัด
ที่อาศัยนอนตามศาลาวัด หรือสถานที่สาธารณะ มาควบคุมตัวไว้ ถ้าไม่ใช่คนร้ายก็ให้ทำการ
ควบคุมไว้ชั่วคราวจนกว่าเหตุการณ์สงบจึงปล่อยตัวไป^๒

✱ ในเวลาที่พวกจีนก่อความวุ่นวาย ได้มีคนไทยบางกลุ่มรวมตัวเป็นพรรคเป็นพวก ส่วนใหญ่
เป็นคนหนุ่ม ๆ ทั้งตัวเป็นหัวหน้าคุมพวกทั้งเป็นของคล้อยตาม มีหลายพวกหลายเหล่า แบ่งเขต
แขวงกันเข้าควบคุมตามขอนเบี้ย โรงยาผี โรงสุรา ทำการรีดไถเอาเงินค่าคุ้มครองจากเจ้าของ
สถานที่เหล่านั้น ใครขัดขึ้นก็เข้าปล้นจี้ก่อความวุ่นวาย หรือบางทีก็ทำการปล้นจี้ทำร้ายคนที่มาเล่น
เบี้ย สูดิน ที่เดินตามถนน ตลอดจนก่อการวิวาทในระหว่างพวกกันเอง ถึงขั้นฆ่าฟันกันถึงแก่
ชีวิต จนเกินกำลังของคนตระเวนรักษาการจะระงับได้ กลุ่มคนเหล่านี้ได้เรียกตนเองว่า "กลุ่ม
ภิกษา" มีเจ้ากรมข่า (หลวงพิชิตปรีชากร) อายหยุด อายหมัน อายแปลกเป็นหัวหน้า ในระยะ

๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๒๓ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่

๓๐ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๒.

แรกบรรดานายบ่อน ถ้าแก่โรงยาเป็น โรงราได้ยอมให้เงินเพื่อตัดความรำคาญ ไม่ให้พวก
 "ภิกษา" มารบกวนผู้มาเล่นบ่อนเบี้ย สืบเงิน คิมสุรา และลอบทำร้ายผู้เล่นบ่อนเบี้ย ได้
 ทรมานสีกัดออกมาจากบ่อน บุคคลเหล่านี้กองตระเวนไคพยายามสืบจับกุม และส่งขึ้นฟ้องศาล
 ตัดสินลงโทษอยู่เสมอ แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะพวก "ภิกษา" ภายหลังได้ลอบทำร้ายคนที่
 ออกจากบ่อนขณะเดินไปในถนนเปลี่ยวไม่มีคนตระเวน ถ้าคนตระเวนจับกุมตัวได้มักไม่ยอมชักทอด
 ถึงหัวหน้า โดยอ้างว่าทำไปเพราะความเกลียดชังมาง ด้วยความอาฆาตแค้นบาง การที่จะหา
 พยานทำไต่ถาม บางทีพยานก็เป็นพวกเดียวกันหรือกลัวอิทธิพลของพวกภิกษา ส่วนหัวหน้ากลุ่ม
 เองระมัดระวังยิ่งนัก ไม่ยอมลงมือกระทำด้วยตนเอง และเมื่อจับกุมจึงได้เพียงเป็นผู้ต้องสงสัย
 เมื่อส่งให้ศาลพิจารณาสืบตัวพยานหาหลักฐานเพื่อลงโทษ มักจะทำไม่ได้ของปล่อยตัวไปหรือถ้ามี
 พยานก็เป็นเพียงคดีมีโทษเล็กน้อย จำคุกเพียง ๒ - ๓ เดือน ก็พ้นโทษต่อมาอีกถึงกลุ่มพวก
 "ภิกษา" ได้เลิกกันไปเอง เพราะไม่ได้รับเงินควบคุมครองและทางกรมกองตระเวนไคทำการ
 ระงับปราบปรามเข้มงวดอยู่ตลอดเวลา

ในสมัยของมิสเตอร์ลอร์ดวอร์ธนี้ ได้ทำการปรับปรุง ดำเนินการปราบปรามโจรผู้ร้ายอย่าง
 มาก รวมทั้งได้นำเอาวิธีการใหม่มาใช้ในการจับกุมโจรผู้ร้ายหลายอย่าง เช่น การพิมพ์ลายมือ
 การถ่ายรูป บันทึกรูปประติมากรรมลายเป็นต้น ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของคนตระเวนมีประสิทธิภาพ
 ที่ขึ้น แต่ก็มีปัญหาจากการพิจารณาคดีของศาลที่มักปล่อยนักโทษ ลงโทษเบากว่าโทษที่ควรจะได้รับ
 หรือปล่อยให้คดีค้างเป็นจำนวนมาก เป็นเหตุให้คนร้ายไม่เข็ดหลาบ หรือไม่ได้รับการลงโทษ
 โดยที่ฝ่ายกองตระเวนนั้นทำได้แต่เพียงเป็นฝ่ายป้องกัน จับกุม จึงเป็นผลให้การระงับปราบปราม
 เป็นไปอย่างได้ผลไม่เต็มที่ ดังเช่นคดีหนึ่ง จินสูกับพวกต้องหาวาเป็นหัวหน้ายังมี กงมีสมัยตั้ง
 ศาลพระราชอาญาได้ตัดสินลงโทษจำคุกจินสูเพียง ๑ ปี และปรับไหมเป็นเงิน ๑,๐๐๐ บาท

ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๓๓/๖๓ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่

แต่เงินทอง เงินอันเงินเงาโต เงินอาหวย เงินโตสี่ ลูกน้องให้จำคุกคนละ ๖ เดือน ปรับคนละ ๕๐๐ บาท กับให้เพิ่มโทษเงินอาหวย เงินอุณกัน ที่ต้องหาแห่งเงินยังแยกตายอีกคนละ ๒ ปี ซึ่งคดีนี้ตัดสินแล้ว เมื่อกรมกองตระเวนได้รับรายงานเห็นว่าเป็นการลงโทษที่เบามาก สำหรับคดีความยังยี่แสนบาทก็กระทรวงนครบาลจึงได้สั่งให้อุทธรณ์คดี แต่กรมอัยการไม่ได้เอาใจใส่เลย กระทั่งเวลาล่วงเลยเกินกำหนดที่จะอุทธรณ์ได้ โดยไม่แจ้งเหตุผลให้กระทรวงนครบาล กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์จึงได้มีพระราชหัตถเลขาทูตชักทวงไปยังกรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ใจความว่า

"... เมื่อหม่อมฉันได้ทราบเหตุนี้แล้ว เห็นว่าการที่ศาลพระราชาอาญาพิพากษาให้ลงโทษจำคุก เงินสุ่นและพรรคพวกนั้นยังเบาหาพอแก่การโทษ ซึ่งโคกระทำความผิดไม่ เพราะวาคคือยังเรื่องนี้กระทำตัวอิสระภาพทุกคดี ลงเอาเงินกันใหม่ในหมู่โรงหนึ่งหาเงิน เพียบเสียภาษีหรือค่าธรรมเนียมตอบผูกครองไซแต่เท่านั้น ยังทำการจรจราจลหารายกันในห้องที่ตำบลนั้น เป็นคดีอาญาอันฉกรรจ์ หม่อมฉันจึงได้มีคำสั่งให้มิสเตอร์ลอตัน ผู้บังคับการกองตระเวนแจ้งตอกรม ในอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลพระราชาอาญา เพื่อให้ศาลอุทธรณ์ซึ่งเป็นศาลชั้นสูงได้วินิจฉัยลงโทษ พิพากษาโทษ เงินสุ่นกับพวกจำเลยให้สมควรแก่โทษตามกฎหมาย

ครั้นเมื่อวันที่ ๒๔ เดือนนี้ หม่อมฉันได้รับรายงานมิสเตอร์ลอตัน ยื่นว่า ได้มีหนังสือแจ้งขอความยัง มิสเตอร์แบนนี่ ขอให้อุทธรณ์คำพิพากษามา ศาลพระราชาอาญาความคำสั่งของหม่อมฉันแล้ว แลมิสเตอร์แบนนี่ก็ได้ตอบหนังสือว่าจะอุทธรณ์ แต่มิฉะนั้นก็ทราบว่าจะอุทธรณ์คำพิพากษานั้นไม่ จุนก็ล่วงเลย พ้นกำหนดอุทธรณ์ แล้วทั้งไม่แจ้งเหตุผลที่สมควรอย่างไร ซึ่งจะอุทธรณ์ไม่ได้ให้ทราบเลย

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๖๔ ที่ ๒/๑๙๓๔๔ ลายพระหัตถ์กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์
 ทูลกรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๓.

เพราะฉะนั้นขอให้โปรดทรงสอบสวนเรื่องนี้ในข้อที่กรมอัยการไม่ได้
อุทธรณ์คำพิพากษาศาลพระราชมหาศาล จนคดีลงเลยพ้นกำหนดอุทธรณ์ดังนี้
จะเป็นความเหตุใด และควรทรงพระราชมหาศาลแก้ไขไฉนในใจ ขอประทาน
พระราชมหาศาลความ...."

นอกจากกองตระเวนจะมีปัญหาเรื่องการศาลแล้ว กองตระเวนยังขาดเครื่องมือ คือ
อำนาจ และข้อบังคับในการที่จะนำไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้โดยผล เช่น พระราชบัญญัติสรรพ
ข้อบังคับควบคุมโรงบ่อนเบี้ย โรงสุรา ยาสูบ เพราะสถานที่เหล่านี้ยังเปิดกันอย่างเสรีทั้ง
กลางวันกลางคืน โดยเฉพาะโรงจำหน่ายได้เพิ่มมากขึ้นถึง ๑๐๒ โรง^๒ เมื่อกองตระเวนไม่
สามารถจะปฏิบัติหน้าที่ให้โดยผลเต็มที่ จึงทำให้เกิดความรู้สึกท้อถอย และมักหมดความเพียร
พยายาม เมื่อไม่สามารถที่จะระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายหรือติดตามโจรผู้ร้ายที่ตำรวจได้โดย
ทันที จึงมักจะทิ้งคดีนั้นเสีย โดยความหมดหวัง แม้ว่าในชั้นแรกจะมีความพยายามอุทิศ
ทำโดยแข็งแรงก็ตาม^๓ เหตุนี้เองปัญหาโจรผู้ร้าย ก่อเกิดความต่าง ๆ จึงยังคงชุกชุมอยู่เช่น
เดิม ดังนั้นกรมกองตระเวนจึงได้ขอให้มีการเลิกโรงบ่อนเบี้ย โรงยาสูบ โรงสุราให้มันน้อยลง
ดังรายงานของมิสเตอร์ลอร์ดว่า

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๖๔ ที่ ๒/๑๔๓๔๔ กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ ทูลกรมหมื่น
ราชบุรีดิเรกฤทธิ์ วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๓.

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๘.๖/๒๒ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและ
แผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๒ หน้า ๓๐, ๔๕.

^๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖ รายงานกรมกองตระเวน แผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก
รักษาการทางรถไฟประจำปี ร.ศ. ๑๒๓ หน้า ๔๓.

“...ข้าพระพุทธเจ้าไม่เห็นมีโอกาสนักที่จะเจริญขึ้นได้ถ้าไม่มีพระราชบัญญัติสรรพากร การเสียสุราก็เหมือนดังการที่กินแผ่นดินที่ทวีมากขึ้นทุกปี มีพวกขี้เมาเป็นอันมากที่ฆ่าเขาตาย หรือถูกฆ่าตาย มีพวกที่กินแผ่นดินสูบดิน เป็นอันมากที่เป็นพวกปล้นและขโมย ถึงอย่างไรก็ดี ต้นเหตุของความชั่วก็คือโรงบ่อน พวกที่เล่นเบี้ย มักเสียสุรา หรือสูบบุหรี่เสมอ การที่ความชั่วสามประการนี้เกี่ยวกันอย่างไรก็เป็นที่เห็นได้ชัดตามความเป็นจริง เมื่อเลิกบ่อนปากเกร็ด เมืองนนทบุรีและเมืองนครเขื่อนขันธ์ ณ วันที่ ๑ เมษายน โดยที่ราษายสุราแลยาฝิ่นในเมืองเหล่านั้นก็โค่นเล็กเป็นอันมากเพราะหากำไรได้ไม่พอ...”

อย่างไรก็ตามสภาพการณ์เช่นนี้ยังคงดำเนินอยู่เช่นเดิมจนถึง ร.ศ. ๑๒๕ - ๑๒๖ โดยกรมกองตระเวนไม่สามารถจะแก้ปัญหาโจรผู้ร้ายให้สงบลงไปได้เลย ถึงในเขตที่ไม่ใช่ชุมนุมชนคนตระเวนลาดตระเวนตรวจตราไม่ทั่วถึง ทองอาศัยอำเภอกำนันที่มีกำลังคนน้อยและในเขตกาชาดที่มีพลเมืองอยู่เป็นจำนวนมากนั้น มักจะเกิดโจรผู้ร้าย ปล้น ย่องเบา ขโมยทรัพย์สิ้นตลอดจนวิ้วควายของราษฎรในเขตรอบนอกพระนคร ตลอดจนคดีความนี้โค่นลงไปยังเมื่อกระทรวงนครบาลได้ประกาศดำเนินคดีที่จะฆาตกรรมหรือจำคุกนายชื้อชาย โภกระบือทองแจ้งให้กองตระเวนตามโรงพักก่อน เพื่อให้คนตระเวนได้ตรวจตัวคดีตราลี้ลับ และสั่งอนุญาตก่อนทำการปล้นขโมยเอาวิ้วควายมาฆาหรือชื้อชายทำโดยปากขึ้นและเสี่ยงต่อการถูกจับกุม แต่คดีความอื่น ๆ นั้นไม่ได้ลดลงตามไปควบ ดังใน ร.ศ. ๑๒๖ ตามรายงานของกรมกองตระเวนได้จับกุมผู้ต้องหาว่าเป็นโจรผู้ร้ายเพิ่มขึ้นถึง ๑,๗๖๑ คน และมีผู้บาดเจ็บจากคดีความที่เกิดขึ้น ๑๓๓๑ คน รวมผู้ต้องหา

ก.จ.ท. ร. ๕ น ๘๐๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก
รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๓ หน้า ๔๖ - ๔๗.

๒ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕ วันจันทร์ เดือนสิงหาคม ร.ศ. ๑๒๕ หน้า ๑๔๓.

และผู้ต้องบาศเจ็บ จากเครื่องสาตราวุธ ๓๕ ๖ ของจำนวนคดีความทั้งหมด ทั้งนี้เพราะ ความเจริญของบ้านเมืองมีมากขึ้น จำนวนพลเมืองได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะบ้านเมือง เต็มไปด้วยแหล่งอุตสาหกรรมให้เกิดคดีความโจรผู้ร้าย อีกประการหนึ่งบรรดาคนจีนทั้งคนร้ายและคน จีนที่ต้องการมาทำมาหากินในเมืองไทย อพยพเข้ามาในเมืองไทยจำนวนมาก เพราะการคมนาคม สะดวก มีเรือเมล์ติดต่อระหว่างเมืองจีนกับเมืองไทยอยู่เสมอ โดยเหตุนี้ทำให้คนร้ายในกรุง- เทพา ทั้งคนชาติอื่นและคนไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ประกอบกับการคมนาคมภายในประเทศดีขึ้น จากการที่การรถไฟได้ขยายไปอย่างกว้างขวาง ได้เป็นสิ่งชักนำให้คนร้ายในหัวเมืองเข้ามาใน กรุงเทพา เป็นจำนวนมาก ดังนั้นใน ร.ศ. ๑๒๖ กรมกองตระเวนจึงต้องหาวิธีการที่จะดำเนิน การป้องกันและระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายให้เข้มงวดขึ้น ดังจากรายงานของกรมกองตระเวนได้ กล่าวถึงสาเหตุของปัญหาโจรผู้ร้ายและทางดำเนินการแก้ไขมีใจความว่า

"....ในการที่จะลงอาญาต่อผู้กระทำความผิดเพื่อจะป้องกันให้โจรผู้ร้ายทวี ขึ้นโดยเร็วขึ้นเป็นอันที่รู้สึกกันมาหลายปีแล้วว่าถึงกองตระเวนจะมีความพยายาม และสามารถในการที่จะจับผู้ร้ายได้ก็ขึ้นสักเพียงไรก็ดี แต่เมื่อจะคิดเทียบดู ตามส่วนของคดีอาญาและจำนวนพลเมืองซึ่งได้ทวีขึ้นมาก ทั้ง ๒ อย่างนี้แล้ว จำนวนคดีอาญาก็ยังมีมากขึ้นกว่า เพราะการที่กระทำความผิดในคดีอาญาซึ่งได้เกิดขึ้น แต่ผู้ร้ายซึ่งเป็นตัวสำคัญ แลเด็กนั้นก็ยังมีมากขึ้นทุกที แท้จริงการที่มีผู้ร้ายมาก ขึ้นถึงประเทศอื่นก็ทวีขึ้นมากเหมือนกัน แต่หาสมากเท่าประเทศสยามนี้ไม่ โดย ที่ประเทศอื่น ๆ นั้นหาไม่เหตุผลพิเศษที่จะได้เป็นเครื่องอุดหนุนกระทำให้ผู้ร้าย เกิดขึ้นมาก เช่น ประเทศนี้ไม่ แลอีกประการหนึ่งแต่เดิมมาการที่พวกจีนซึ่งเป็น ผู้ร้ายจะออกจากเมืองจีนมาเป็นการสะดวกเหมือนอย่างเดี๋ยวนี้ไม่ เพราะเวลา นี้มีเรือเมล์ออกจากเมืองจีนเสมอ ทั้งค้าโดยสารก็ถูกด้วย แมพวกจีนเหล่านี้จะ มาเที่ยวสิงคโปร์หรือกรุงเทพฯ แล้วก็สามารถที่จะมาโคโดยสะดวก โดยเหตุนี้ จึงเป็นเหตุ ซึ่งกระทำให้มีคนร้ายชาติจีนเกิดขึ้นในเมืองสิงคโปร์ แลกรุงเทพฯ ในระหว่าง ๒ - ๓ ปี มากกว่าผู้ร้ายชาติอื่นแลคนไทยด้วย

จก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและ

๔ หัวเมือง ประจำปี ร.ศ. ๑๒๖.

ความเจริญแห่งพหุหนะฐาง ๆ สำหรับไปมาในพระวราชอาณาจักรได้โดยสะดวก เป็นโอกาสที่พวกผู้ขายตามหัวเมืองต่าง ๆ นั้นเขามาอยู่ในกรุงเทพฯ อันนี้ย่อมธรรมดาซึ่งเคยเป็นมาในประเทศอื่น ๆ ซึ่งมีความเจริญเร็วเป็นเช่นนั้นเหมือนกัน นอกจากนี้ก็ยังมีเหตุผลอย่างอื่น ซึ่งกระทำให้ผู้ขายชุกชุมขึ้นอีก เช่น โรงบ่อน ยาผี เป็นคน เหมือนกัน นอกจากนี้ก็ยังมีเหตุผลอย่างอื่น ซึ่งกระทำให้ผู้ขายชุกชุมขึ้นอีก เช่น โรงบ่อน ยาผี เป็นคน การที่มีคนสยามขึ้นตำแหน่งยาผีนั้น อาจสามารถที่จะเป็นคุณชั่วร้ายยิ่งขึ้นคือคนไทยคนใดที่สุบผินจนติดแล้ว มักสุบจนเกินไป ครั้นสร้างแล้วก็ให้รู้สึกอ่อนเพลียเป็นกำลัง จึงไม่อยากจะคิดอ่านทำการสิ่งใดเลย เมื่อผู้นั้นไม่คิดจะทำมาหากิน เพื่อจะไคเกิดทรัพย์สินมาซื้อยาผีแล้ว ก็จำเป็นจะต้องคิดเป็นคนขาย ลักลอบทรัพย์สินของทางๆ ของผู้อื่นเท่านั้น ผู้ขายเช่นนี้ถ้าจับไคเสียแต่แรกก็คงจะระงับความชั่วไคไปครั้งหนึ่ง ถ้าจับไม่ไคก็คงจะทำร้ายเสมอ ๆ ภายหลังเลยกลายเป็นผู้ขายตัวสำคัญไคผูหนึ่ง แลชาวเขาไม่เคยพบผู้ขายตัวสำคัญคนใดที่ไม่เป็นคนสุบผินหรือกัญชาเลยคนเดียว

ส่วนโรงบ่อนเมียนั้น ย่อมเป็นที่สำหรับจะชักนำเอาคนร้ายเข้าไป และประการหนึ่งคนร้ายซึ่งอยู่ในโรงบ่อนนั้น มีความประสงค์อย่างยิ่งที่จะชักนำและเลี้ยมส่อนเด็กให้กระทำชั่วเสมอ ถึงแม้ว่าไคทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกบ่อนเบี้ยตามหัวเมืองนั้น จนเป็นประโยชน์ป้องกันระงับผู้ขายตามหัวเมืองไคบางก็จริง แต่กระทำให้ไคคืออาญาในกรุงเทพฯ มากขึ้นหลายเท่า ส่วนความประสงค์ในการที่จะคิดป้องกัน ความชั่วร้ายเหล่านี้ก็น้อยลง จากการสืบจับแลลงอาญานั้น ก็ไคคิดจัดการขึ้นใหม่ดังนี้

๑. ควรให้แหว เทศคนรายชาวจีน
๒. ตั้งโรงเรียนสำหรับชักสั่นคนเด็ก
๓. บังคับให้ผู้ขายตัวสำคัญ ซึ่งเป็นพลเมืองอยู่ในเขตที่มีกำหนดตั้งแท่งตุนโกสินทรศก ๑๒๒ นี้ให้ลงมือจัดการวางระเบียบสำหรับที่จะไคแหว เทศ ผู้ขายฉกรรจ์ซึ่งเป็นชาติจีน แลเกิดในเมืองจีน ส่วนจีนที่เกิดในประเทศสยามนั้นถือว่าไคเป็นชาวเมืองนี้ ผู้ขายจีนซึ่งจะตองแหว เทศนั้นคือ

- ๑) เป็นผู้ขายลักทรัพย์ที่เคยไครับโทษมาแล้วตั้งแต่ ๒ ครั้งขึ้นไป
- ๒) เป็นพวกสมาชิกอั้งยี่

- ๓) ผู้ซึ่งเคยรับโทษมาแล้วโดยต้องหาว่าเป็นผู้ร้ายประทุษร้าย
ต่อทรัพย์สิน โดยโจรสาตรา ฯลฯ
- ๔) ทำเงินปลอม^๑

จากการที่ใ้ความมาตรการการระงับปราบปรามพวกโจรผู้ร้ายซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนจีนที่
เข้ามาใหม่ ปรากฏว่าได้จับกุมคนจีนแล้วพิพากษาคัดสินให้เนรเทศออกไปถึง ๑๐๒ คน แต่พวก
นี้ส่วนใหญ่ไ้หนีเข้ามาอีก เพราะขณะนั้นยังไม่มีพระราชบัญญัติการควบคุมคนเข้าเมือง จึงต้อง
อาศัยการพิมพ์ลายนิ้วมือ รูปถ่ายของผู้ต้องจับจากกองสัญโทษ และกองตระเวนสอดแนมคอยสืบ
จับกุมแล้วเนรเทศออกไปอีก ซึ่งก็ไ้ผลล้นนอยมากเพราะคนในกรุงเทพฯ มีจำนวนมาก ยากต่อ
การสืบจับ สำหรับโรงเรียนคักสันดานเด็กนั้นไ้ตั้งขึ้นที่เกาะสีชัง โดยส่งเด็กที่ถูกจับกุมจากการ
กระทำผิดกฎหมาย สูญยาเฝิ่น ักขุาไปกักขังที่นั่นจำนวนมาก เป็นผลให้เด็กเกิดความกลัวถูกจับ
กุม จึงทำให้ปัญหาความที่เกิดจากเด็กลดลงไปอย่างมาก ส่วนนักโทษที่เป็นคนไทย
หรือคนจีนที่เกิดในเมืองไทยก็ให้ทำการ เนรเทศเช่นกัน โดยแต่เดิมเมื่อนักโทษถูกพิพากษาคัดสิน
ลงโทษแล้วมักจะส่งไปกักขังในเรือนจำ แต่ใน ร.ศ. ๑๒๖ ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการให้เนรเทศ
นักโทษเหล่านี้ไปอยู่ในหัวเมืองกันดาร โดยมอบให้กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้จัดส่งไปตามหัวเมือง
แล้วจัดให้เจ้าพนักงานในเมืองนั้นคอยควบคุม อบรมดูแลความประพฤติ^๒ จากการแก้ไขปัญหานี้โดย
วิธีการนี้ไ้ทำให้ปัญหาการเกิดโจรผู้ร้ายในมณฑลกรุงเทพฯ ลดลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะใน
ร.ศ. ๑๒๗ - ๑๒๘ ซึ่งกรมกองตระเวนไม่ตองกังวลถึงปัญหาการจับกุมคนในบังคับต่างประเทศอีก
ต่อไป เพราะไ้ประกาศใช้กฎหมายลักษณะอาญาให้อำนาจการจับกุมแก่กองตระเวน รวมทั้งการ
ออกหมายจับ หมายค้น คนในบังคับต่างประเทศไ้โดยไ้ไม่ต้องขอหมายจากกงสุลต่างประเทศ

^๑ ก.จ.ช. ร.๔ น.๔.๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอก ๔ หัวเมือง
ประจำปี ร.ศ. ๑๒๒ - ๑๒๖ เดม ๓.

เมื่อจับกุมแล้วก็ส่งฟ้องในศาลไทยไต่สวนที่ ทำให้คนในบังคับต่างประเทศไม่กล้าที่จะทำผิด
หลวงละเมิดกฎหมายอีกต่อไปและในกลางปี ร.ศ. ๑๒๗ ยังได้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติตัดสิน
ความคนจรจัด และคนที่ต้องโทษหลาย ๆ ครั้งรุนแรงขึ้น โดยได้ ใ้มาตรการการลงโทษ
ให้เนรเทศไปหัวเมืองทั้งหมด เพราะเห็นว่าใช้ไ้โดยลมาแต่ ร.ศ. ๑๒๖* ดังปรากฏในราชกิจ-
จานุเบกษามีใจความดังนี้

"....เวลานี้มีคนบางจำพวกที่ปรากฏว่ามีได้ประกอบการทำมาหาเลี้ยง
ชีพใด แต่ไม่มีหลักแหล่ง เพียงอาศัยรอนอนตามศาลาวัดบาง ตามโรงบอน
บาง โดยมากมักเป็นคนประพฤติการชั่ว ฉกชิงวิ่งราวลักทรัพย์ของสาธารณะชน
ต้องรับพระราชอาญาคนละหลาย ๆ ครั้ง ก็มีคนจำพวกนี้ สมควรจะมีที่ตัดสินคดี
ให้กลับเป็นคนประพฤติดีประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพ เป็นประโยชน์แก่ตนต่อไป
โดยให้ส่งตัวไปอยู่หัวเมือง แลให้อยู่ในปกครองดูแล ตรวจตราของเจ้าพนักงาน
ฝ่ายธุรการกำหนด ๓ - ๕ ปี แทนการจำคุก

๑. ถ้าบุคคลใดเคยถูกจำคุกครั้งหนึ่งไปอยู่หัวเมือง ๓-๕ ปี
๒. ถ้าบุคคลใดเคยถูกจำคุก ๓ ครั้งขึ้นไป ให้ส่งไปอยู่หัวเมือง
๗ - ๑๐ ปี โดยไม่ต้องมีการไต่สวน ถ้าเป็นหัวหน้าอั้งยี่
ก็ให้เนรเทศออกไป แม้ไม่เคยต้องโทษมาก่อน
๓. ถ้าเป็นคนเกิดในต่างประเทศในกระทรวงนครบาลมีอำนาจ
เนรเทศได้
๔. ให้ข้าหลวงเทศาภิบาล หาที่ทำกินให้ และให้อำเภอ เจ้าของ
ท้องที่คอยควบคุมดูแล มีอำนาจปกครองสั่งสอน
๕. ถ้าผู้นี้เินจำคุก ๑ ปี
๖. ถ้าผู้ใดถูกเนรเทศ ถ้าหนีกลับมา จำคุก ๒ ปี แล้วส่งให้นครบาล
เนรเทศไปอีกครั้งหนึ่ง..."

*อำนาจการตัดสินเนรเทศและลงโทษ ไ้มอบให้อยู่ในอำนาจของศาล

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒๕ วันที่ ๑๓ กันยายน ร.ศ. ๑๒๗ หน้า ๖๖๖ - ๖๖๘.

ซึ่งการกระทำดังนั้นก็โดยอาศัยการทำทะเบียนจิตรจำของกองพิเศษนั้นเอง แะในทางปฏิบัติจริงนั้น ได้มีผู้รายบางคนเมื่อถูกจับกุมส่งให้ศาลตัดสินลงโทษแล้ว กระทรวงนครบาลจะอนุญาตให้มาประกัน หรือพอดเมามาขอประกันตัว แล้วให้นำตัวเขาไปอุปสมบท

ต่อมาใน ร.ศ. ๑๒๔ เมื่อได้ตรากฎหมายอาญาออกมาใช้ ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของกองตระเวนโดยลึกลับ เพราะได้กำหนดหน้าที่และอำนาจแก่กองตระเวน หลายประการ รวมถึงได้ตราข้อบังคับ บทลงโทษ การใช้อาวุธในที่ชุมนุมชน

แต่พระราชบัญญัติสรรพวุธ ก็ไม่ได้ออกประกาศออกมาใช้เลย ตลอดในรัชกาลที่ ๕ นอกจากข้อบังคับ บทลงโทษการใช้อาวุธ เท่านั้น จนมีสเตอร์ลอร์ตันต้องรายงานเสนอถึงความจำเป็นต้องมีพระราชบัญญัติสรรพวุธว่า

"....ถ้าไม่มีพระราชบัญญัติสรรพวุธ และไม่มีอำนาจที่จะไต่สวนคดีกองตระเวนชั้นนอกก็หมดหวัง..."^๒

✓ แต่ประการที่สำคัญของการประกาศใช้กฎหมายอาญาใน ร.ศ. ๑๒๔ ก็คือกองตระเวนได้มีอำนาจในการจับกุมคนในบังคับต่างประเทศที่เป็นคนเอเชียส่งฟ้องศาลไทยได้อย่างสมบูรณ์ นับเป็นส่วนหนึ่งที่ไต่เบงเบาภาระของกองตระเวนไปได้อย่างมาก นอกจากนี้จำนวนมือนับในกรุงเทพฯ ก็ลดลงเหลือเพียง ๕ แห่ง ใน ร.ศ. ๑๒๔ ส่วนในหัวเมืองก็ได้ให้เล็กลงมาแต่ ร.ศ. ๑๒๕^๓ จึงเป็นการลดจำนวนคดีความ ปัญหาโจรผู้ร้ายให้มีอัตราลดลงไปจำนวนมาก แต่ก็ไม่ได้หมดไปเสียเลยทีเดียว เพราะองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดปัญหาโจรผู้ร้าย การก่อคดีความยังมีอยู่

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๘.๑/๕๐๔ พระนอมย่นลิขิตขอรับประกันนายสุข ที่จะส่งไปคัดสันดาน วันที่ ๓๐ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๓.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๘.๑/๕๒๔ ๒/๒ สรรพวุธ ๑๒๔ มีสเตอร์ลอร์ตัน กราบทูลกรมหลวงนครสวรรค์ฯ วันที่ ๑๒ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๔.

^๓ ศิลปากร, กรม ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๑๒ ภาคที่ ๑๓ หน้า ๒๓๐.

— การทำหน้าที่เป็นผู้ระงับปราบปรามโจรผู้ร้าย และรักษาความสงบปลอดภัยในเขต
กองตระเวนชั้นนอก ๔ หัวเมือง ของกรมกองตระเวน

ในท้องที่เขตกองตระเวนชั้นนอก ๔ หัวเมือง ซึ่งประกอบด้วย นนทบุรี ปทุมธานี
 นครเขื่อนขันธ์ สมุทรปราการ เฝื่อนขึ้นขึ้นอยู่กับกรมพระกลาโหมบ้าง กรมท่าบ้าง เมื่อเกิด
 โจรผู้ร้ายในท้องที่ใดก็มอบให้เป็นหน้าที่รับผิดชอบของ เจ้าพนักงานกรมการเมืองของเมืองนั้นเป็น
 ผู้ดูแลระงับปราบปรามเอง แล้วรายงานเข้ามายังกรุงเทพฯ เพื่อให้กระทรวงที่ตนสังกัดคอยนำขึ้น
 กราบบังคมทูล ถ้าหากเกิดโจรผู้ร้ายชุกชุมจนเกินกำลัง หรือมีผู้ร้ายทำความผิดในกรุงเทพฯ
 หลบหนีออกไปในหัวเมืองเหล่านี้ ก็ให้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ข้าหลวงหรือพระตำรวจออกไประงับ
 ปราบปรามชำระเอง ดังปรากฏในจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันกลาวว่า

"....วันศุกร์แรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีจออิฐศก ศักราช ๑๒๔๘ พระยา
 สุรินทราเมศย์ อานนอกพระยาพิทักษ์ทวยหาญ เมืองปทุม ว่าด้วยจับมื่นทิพเสนา
 เจริญตราไปว่าวให้ช่วยจับผู้ร้าย ๑๒ คนนั้น โคปรอมกันจับได้ตัวอายุใบ อายุแฉง
 อายุปากกาผู้ร้าย ๕ คน ตัวจำนำผู้ร้าย ๓ คน ยังหลบหนีไป ๔ คน ไคมอบ
 ตัวผู้ร้าย ๓ คน ตัวจำนำ ๕ คน ให้ขุนหมื่นและกรมการคุมมาส่ง..."^๒

✓ การส่งข้าหลวงและพระตำรวจออกไประงับปราบปรามนี้ เป็นเพียงชั่วคราวครั้งคราวใน
 เวลาที่มีโจรผู้ร้ายชุกชุมเท่านั้น เมื่อเหตุการณ์สงบลงก็จะมอบให้เป็นหน้าที่ของผู้นปกครองในเมือง
 นั้นรับผิดชอบกันเองต่อไป ซึ่งผู้ร้ายก็มักจะกำเริบชุกชุมกันขึ้นม่ออีก เพราะขาดการเอาใจใส่
 ควบคุมกันอย่างจริงจังของเจ้าหน้าที่จันราษฎรและชาวต่างประเทศที่อาศัยอยู่ในท้องที่เมืองเหล่านี้
 ต้องขอความช่วยเหลือมายังกระทรวงนครบาล ให้ส่งคนตระเวนโดยจำง เป็นกองตระเวนพิเศษ

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
 ราชการแผ่นดิน ภาค ๑ หน้า ๒๒๔.

^๒ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน หน้า ๓๑.

ออกไปปลงกระแงับปราบปรามโจรผู้ร้าย ซึ่งวิธีการ เช่นนี้กรมกองตระเวนต้องขึ้นมาจากคน
ตระเวนรักษาการในกรุงเทพฯ ไป ทำให้กำลังคนตระเวนในกรุงเทพฯ ขาดจำนวนลงไป และ
จากการที่บรรดาหัวเมืองเหล่าปละอาเขตติดต่อกับกรุงเทพฯ ทำให้ผู้ร้ายที่ก่อคดีความหลบหนี
ข้ามเขตท้องที่อยู่เสมอ โดยเฉพาะในเขตคระหว่างท้องที่ และท้องที่ที่ยังไม่ได้มีการกำหนด
เขตอย่างแน่นอน จึงเป็นการยากที่คนตระเวนจะทำการจับกุมเอาตัวมาลงโทษได้ เพราะ
กองตระเวนต้องขอหมายจับจากกระทรวงที่เมืองนั้น ๆ สังกัดอยู่เสียก่อน ทำให้การจับกุมเป็น
ไปอย่างล่าช้าไม่ทันทางที่ ซึ่งในบางครั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและคนตระเวนเมื่อเห็นว่าโจร
ผู้ร้ายได้ข้ามเขตท้องที่ของตนไปแล้ว มักจะเลยทอดทิ้งเสีย จึงเป็นโอกาสให้คนร้ายใช้ขอ
บกพร่องในการปล้น ปล่อยสมทบในท้องที่ต่อเขตที่อยู่เสมอ แล้วอาศัยเอาเขตแบ่งท้องที่เป็น
แหล่งหลบหนีการจับกุม จากเจ้าหน้าที่บ้านเมือง คนตระเวน ดังนั้นต่อมาจึงได้หาทางแก้ไข
ปัญหานี้ เพื่อที่จะลดอัตราโจรผู้ร้ายในเขตหัวเมืองทั้ง ๔ ลง ในขณะที่ยังไม่ได้รวมเอาเข้ามา
อยู่ในเขตมณฑลกรุงเทพฯ โดยตั้งกองตระเวนขึ้นในแต่ละเมืองแล้ว ออกกฎหมายบังคับว่าควย
อำนาจของฝ่ายปกครองและกองตระเวนที่ประจำอยู่ใน ๔ หัวเมือง ใน ร.ศ. ๑๑๑ ดังนี้

๑. ให้ผู้ว่าราชการ เมืองรับผิดชอบในการป้องกันและระงับโจรผู้ร้ายในเขต
แขวงเมือง และเอาใจใส่ตรวจตรา การทำงานตรวจตรารักษาการของกองตระเวนในแขวง
เมืองว่าควยการสืบสวน ติดตาม จับกุม และฟ้องคดีไปยังศาลให้ไต่สวนพิพากษาโทษ

๒. ให้เจ้าพนักงานกองตระเวนมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในเขตแขวง
บ้านเมือง เป็นพนักงานสอบสวนติดตามสืบจับโจรผู้ร้ายให้ไต่หลักฐาน แล้วนำฟ้องต่อศาลโดย
พนักงานกองตระเวนจะต้องเป็นผู้สืบสวนหาหลักฐานพยาน แจ้งขอความแล้วคดีก็ต่อศาลแล้วให้

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔๓.๑/๔ ที่ ๑๓๑/๒๖๔๑ พระยาพิพิธโกษาเรียนพระยาเพชร

๓ ๑ ปีชวด จ.ศ. ๑๒๕๑.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๓๒ - ๓๔.

เจ้ากรมแขวงหรือปลัดกรมเป็นผู้ฟ้องว่าคดีในศาล พร้อมกับจัดรูปคดีใหญ่ถูกต้องเรียบร้อย

๓. หน้าที่ของ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เมื่อมีเหตุการณ์คดีโจรผู้ร้าย จะต้องแจ้งเหตุต่อกรรมการอำเภอ ถ้ามีโรงพักกองตระเวน ตั้งอยู่ใกล้ก็ให้แจ้งโรงพักกองตระเวนด้วย ทั้งขอให้ความร่วมมือแกกองตระเวนในการสืบจับติดตามจับกุมโจรผู้ร้าย สำหรับกรรมการอำเภอ เมื่อได้รับแจ้งคดีความโจรผู้ร้ายเกิดขึ้นในที่ใดก็ให้แจ้งกองตระเวนให้สืบสวน ติดตามจับกุมผู้ร้ายทุกเรื่อง หรือถ้ากรรมการอำเภอจับโจรผู้ร้ายได้ก็ให้นำมามอบให้แกกองตระเวน

จึงนับได้ว่ากองตระเวนได้เข้ามารับหน้าที่จะรักษาความสงบปลอดภัย ระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายในเขต ๔ หัวเมือง รวมกับกรมการเมือง ตั้งแต่ ร.ศ. ๑๑๑ เป็นต้นมา * จนกระทั่งกรมกองตระเวนได้จัดทำแผนการระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายในกรุงเทพฯ ให้ลดจำนวนลงไปในปลาย ร.ศ. ๑๑๓ จึงได้ถือโอกาสนี้รวมเอา ๔ หัวเมือง เข้ามาอยู่ในมณฑลกรุงเทพฯ เพราะเห็นว่ามิใช่เขตแขวงติดต่อกับกรุงเทพฯ เป็นระยะทางสั้น ๆ การที่จะให้กรมกองตระเวนเข้าไปจัดการกองตระเวนในหัวเมืองอย่างเต็มที่ ย่อมได้ผลดีกว่าที่จะให้กระทรวงกลาโหม กรมทำเป็นผู้ควบคุมเอง เพราะจะต้องอาศัยนายกองตระเวนที่มีความรู้ความชำนาญ จากกรมกองตระเวนออกไปควบคุมบังคับบัญชา และจัดการป้องกันโจรผู้ร้ายให้โดยลึกลับขึ้นกว่าที่เป็นอยู่^๒ ดังนั้นในต้น ร.ศ. ๑๑๓ จึงได้ส่งชาหลวง พระยาอินทราธิปัตย์สินราชรองเมือง พระเทพคุณ หลวงอนุโมทิมบุญจิ หลวงพิพัทธนกุลพงษ์ ออกไปจัดการแบ่งเขตแขวง แต่งตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้าน เพื่อควบคุมดูแลท้องที่ ให้มีความเรียบร้อยทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมืองเสียดกัน ดังปรากฏในพระราชหัตถเลขาได้ทรงกล่าววว่า

* ขณะนั้นยังให้อยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าเมือง แต่ละเมืองไม่ได้ขึ้นต่อกรมกองตระเวน กองตระเวนเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือในการจัดตั้ง เท่านั้น.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๖๒.

^๒ ก. หน้า ๗๖.

"....ว่าด้วยเรื่องคดีจัดการโจรผู้ร้าย ตำบลทุ่งแสนแสนให้เรียกร้าง
วิธีจัดการ อนุโลมตามการที่คอมมูนลิสต์สากล หัวเมืองและการกอง
ตระเวนกรุงเทพฯ เพื่อให้การเรียบรอยคดีต่อกันโดยขอหลวงพิพัฒน์กุลพงษ์
หลวงอนุตม์บุญกิจ เป็นชาวหลวงจัดการเมืองนนทบุรี เมืองปทุมธานีในส่วน
กรุงเทพฯ จัดเป็นแขวงขึ้นในชั้นเอกให้พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง
พระเทพคุณ จัดการในทองแขวง จะจัดตั้งแพ่งภาคนี้เป็นต้นไป...."

เมื่อได้จัดการแบ่งเขตการปกครองและแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ปกครองในเขตชั้นนอก ๔
หัวเมือง เสร็จสิ้นลง กระทรวงนครบาลจึงได้มีความคิดที่จะถอนเอากองตระเวนประจำแต่ละ
เมืองออกไปรักษาการในกรุงเทพฯ ทั้งหมดเป็นแห่งเดียว แล้วมอบให้ อำเภอกำนัน เป็นผู้
ทำหน้าที่รักษาการแทน เพราะเหตุว่าได้เกิดปัญหาการทำงานก้ำกายหน้าที่กัน และทั้ง ๒ ฝ่าย
ขาดความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่อันทำให้การระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายไม่ได้ผลเท่าที่ควร เนื่อง
ข้อบังคับกองตระเวนใน ร.ศ. ๑๐๔ ไม่ได้มีผลใช้บังคับถึงกองตระเวนในเขตชั้นนอก ๔ หัวเมือง
ทำให้กองตระเวนไม่มีอำนาจที่จะบังคับอำเภอกำนัน ให้ความร่วมมือกับกองตระเวนได้ จึงเกิด
ปัญหาการเกี่ยงกันทำงาน และแย่งแย่งอำนาจหน้าที่ในการไต่สวน สืบสวนของกันและกัน แต่การ
ดำเนินการเช่นนี้ก็ไม่สามารถที่จะกระทำได้ เพราะเมื่อถอนเอากองตระเวนออกมานั้น ทำให้เกิด
โจรผู้ร้ายกำเริบชุกชุมขึ้นมา เป็นอัตราสูงมาก โดยเฉพาะมีการปล้นจี้ทรัพย์สิน ราวควาย เพิ่มขึ้น
อย่างรวดเร็ว^๒ จึงจำเป็นต้องให้กองตระเวนยังคงอยู่รักษาการในเขต ๔ หัวเมืองต่อไป แล้วตรา
ข้อบังคับจากกระทรวงนครบาลให้อำเภอกำนันเป็นผู้รับผิดชอบ ติดตามโจรผู้ร้ายกันเอง
ในท้องที่ที่ไม่มีกองตระเวนประจำอยู่ แต่ก็ยังพบกับปัญหาเกี่ยวกับการศาลได้ทำให้การระงับปราบ-
ปรามของกรมกองตระเวนไม่ได้ผล เพราะกองตระเวนไม่มีอำนาจการไต่สวน สอบสวน เป็นเพียง

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๗๖.

✓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘๑/๑๔๑ ที่ ๑๖/๒๐๑๔๕ กรมหลวงนเรศวรฤทธิกรามหุต
สมเด็จพระบรมราชินีนาถ วันที่ ๑ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๖.

ฝ่ายติดตามสืบจับกุมเท่านั้น เมื่อจับโจรผู้ร้ายได้ของส่งคดีความให้อัยการอำเภอเป็นผู้ส่งฟ้อง และไต่สวนเอง ซึ่งศาลมักจะปล่อยผู้ต้องหาไปเสียส่วนมาก เนื่องจากศาลไม่มีเวลาที่จะสืบหา พยานหลักฐานเองได้ และศาลก็มักไม่สนใจจะหาหลักฐาน พยานที่จะมาประกอบการพิจารณา คดีเอง ตลอดจนถึงคดีที่ตัดสินไปแล้ว ก็ไม่ได้รายงานให้กรมกองตระเวนทราบ แม้จะมีการ ทกลงกันมาก่อนแล้วระหว่างกระทรวงยุติธรรมกับกรมกองตระเวน จึงเป็นการยากที่กองตระเวนจะสามารถจะปฏิบัติหน้าที่ให้โดยเต็มที่ ในขณะที่ไม่ได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการระงับปราบปรามโจรผู้ร้าย เช่น ศาล อัยการอำเภอ อำเภอกำนัน ตลอดจนถึงผู้ใหญ่บ้าน และกองตระเวนก็ไม่มีกำลังพอที่จะรักษาการไปตลอดทั่วท้องแขวงได้ทั้งหมด ในขณะที่ในเขตอำเภอชั้นนอกก็มีโรงบ่อนเบี้ย โรงสุรายนั่น ตั้งขึ้นอยู่ทั่วไปและมีเป็นจำนวนมาก คนร้ายแทบทุกคนสามารถที่จะหาอาวุธ ทุนสมัยจากโรงรับจำนำในกรุงเทพฯ ได้โดยสะดวก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาวุธที่ร้ายแรงและทันสมัยกว่าอาวุธของคนตระเวนมาก เช่น ปืน "อาร์มี แมกกาซีนไรเฟิล" เป็นต้น ตลอดจนทรัพย์สินที่ขโมยปล้นจี้มาก็สามารถจำหน่ายไปได้โดยสะดวก จากสาเหตุเหล่านี้เป็นผลให้การระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายของกองตระเวนในหัวเมืองมณฑล กรุงเทพฯ อยู่ในสภาพไม่ต่างกันในเขตกรุงเทพฯ นักที่สำคัญที่สุดก็คือ คนตระเวนขาดทั้ง อำนาจอาวุธและกำลังที่พอเพียง เป็นเหตุให้คนตระเวนขาดความเอาใจใส่ เกิดความท้อถอย ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยเฉพาะที่ท้องทำงานหนักกว่าเขตชั้นในกรุงเทพฯ ซึ่งมีทั้งสวัสดิการดีกว่าและได้ ราชการสนับสนุนการเอาใจใส่กวาดล้างจากเจ้าหน้าที่ ผู้ใหญ่ในกรมกองตระเวนมากกว่า จะเห็นจากรายงานของมิสเตอร์ยารกิน เมื่อออกตรวจตราท้องที่ในเขตหัวเมือง กล่าวว่า

“...ในแขวงชั้นนอกหัวเมือง คนร้าย ๕๖๕ คน จับได้เพียง ๕๕ คน เท่านั้นในจำนวนคนที่จับได้ แลไม่ได้คนอาชญาให้เห็นว่าราชการกองตระเวนนั้น ดำเนินไปฉันทัด ทั้งนี้เป็นเพราะพนักงานฝ่ายสยามไม่กระทำการโดยไม่เอาใจ

ใส่ตุลาการ ผู้กระตุกเจ้าเสฉวาลัทธิกรรมกงตระเวนชั้นนอกหัวเมือง
นั้นไม่มีประโยชน์ตอกองตระเวนเลย ควรตัดออกเสีย..."

เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเป็นการยากที่กรมกงตระเวนจะสามารถสร้างความเชื่อถือให้แก่
ราษฎรได้ เป็นผลทำให้ชาวกองตระเวนได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากประชาชน ตลอดจน
ถึงบุคคลในหน่วยงานของรัฐก็ไม่ค่อยมองเห็นความสำคัญของกองตระเวนเลย จึงจำเป็นต้อง
กรมกงตระเวนจะต้องทำการปรับปรุงกองตระเวนในท้องที่ต่าง ๆ ให้สามารถรับสถานการณ์
ให้ไฉไลยิ่งขึ้น โดยเฉพาะปัญหาโจรผู้ร้ายที่เพิ่มขึ้นมาทุกขณะที่ความเจริญของบ้านเมืองและ
จำนวนของพลเมืองได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วพร้อมกับการขยายตัวของเศรษฐกิจ ดังนั้นในต้น
ร.ศ. ๑๒๐ กรมกงตระเวนจึงได้ขอยืมตัวนายโปลิศชาวยุโรป คือ มีสเตอร์ครอทเตอร์และ
มีสเตอร์เรย์ เข้ามาจัดการปรับปรุง และหาวิธีดำเนินการป้องกันปราบปรามโจรผู้ร้ายใน
เขตกองตระเวนชั้นนอก ๔ หัวเมือง พร้อมทั้งให้เพิ่มอัตราเงินเดือนคนตระเวนชั้นนอก
เท่ากับอัตราเงินเดือนของคนตระเวนในเขตชั้นในกรุงเทพฯ และให้จัดสวัสดิการต่าง ๆ แก่
คนตระเวนในชั้นนอกยิ่งขึ้น เพื่อไม่ให้เกิดความห่อหอยในการปฏิบัติราชการ ในขณะเดียวกัน
ได้จัดเอานายกองตระเวนและคนตระเวนที่อยู่ในวัยฉกรรจ์มีสุขภาพแข็งแรง มีความคล่องแคล่ว
ในการทำงานไปอยู่ในเขตชั้นนอก เพื่อที่จะเขาต่อสู้ปราบปรามจับโจรผู้ร้ายให้ไฉไลยิ่งขึ้น^๒ แต่
อย่างไรก็ตามเมื่อทำการจัดการเสร็จสิ้นไปแล้วปรากฏว่าไฉไลแต่เพียงในท้องที่ ๆ มีคนตระเวน
ประจำอยู่ ซึ่งเป็นเขตชุมนุมชนเท่านั้น เพราะปัญหาคันเหตุที่ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของคนตระเวน
ไม่ไฉไล ยังคงมีอยู่เช่นเดิม โดยเฉพาะพระราชบัญญัติสรรพากร ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากสำหรับ
กองตระเวนในเขตชั้นนอกไม่ได้ตราออกมาใช้ จึงเป็นการเปิดโอกาสให้คนร้ายสามารถซื่อหาอาวุธ

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๑๖ รายงานคดีความต่าง ๆ ในงวด ๓ เดือน ร.ศ.

๑๑๘ หน้า ๔.

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๒๖ รายงานคดีความต่าง ๆ ในงวด ๓ เดือน

วันที่ ๓๑ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๘.

ที่คิดว่าคนตระเวนมาใช่ เมื่อคนตระเวนออกทำการระงับปราบปราม ย่อมเป็นการเสี่ยงต่อการ
บาดเจ็บ และเสียชีวิตในเมื่ออาวุธที่ล้าสมัยกว่า การที่จะขอความร่วมมือจากกำนันผู้ใหญ่บ้าน
นั้นได้ผลน้อยมาก ทั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านบางคนก็ได้เป็นพรรคพวกของคนร้ายเสียเอง จึงจะเห็นว่า
มีคดีความที่เกิดขึ้น จำนวนไม่น้อยที่มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีส่วนร่วมพัวพันอยู่ด้วย ดังรายงานของ
มิสเตอร์ลอว์สันได้กล่าวไว้

✓ "...กำนันผู้ใหญ่บ้านเกือบทั้งหมดนั้นไม่เป็นที่ไว้วางใจ และเชื่อมั่นไม่ได้
เพราะเหตุว่าได้มีคดีหลายเรื่องทองหลาวเป็นหัวหน้าของคนร้าย และบางเรื่อง
ได้มีส่วนร่วมกัน และเที่ยวแย่งชิงทรัพย์สินสมบัติของราษฎร และมีคดีเรื่องลัก
สัตว์พาหนะอีกหลายเรื่อง โคภพตัวสัตว์พาหนะนั้นอยู่ในบ้านผู้ใหญ่บ้านนั่นเอง..." ๒ ✓

ดังนั้นมิสเตอร์ลอว์สัน จึงกราบทูลเสนาบดีกระทรวงนครบาล ขอให้มีการแก้ไขจัดการ
แต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านขึ้นใหม่ โดยทำการสืบสวนความประพฤติ ชาติตระกูลของผู้ที่จะแต่งตั้งให้เป็น
ผู้ใหญ่บ้านก่อนการแต่งตั้ง แล้วจัดให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเหล่านี้ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเป็นเงินเดือน
ใหม่ที่ดีพอที่จะทำกินได้ และยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีอากรต่าง ๆ พร้อมกับออกกฎนครบาล บังคับ
กำนันผู้ใหญ่บ้านให้ความร่วมมือช่วยเหลือแก่งองค์กรระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายในท้องที่
ของตนเองให้แข็งแรงขึ้นกว่าเดิม ถ้าหากมีเหตุเกิดขึ้นในท้องที่ที่จะต้องแจ้งให้คนตระเวนทราบแล้ว
เรียกประชุมเอาลูกบ้านออกช่วยเหลือกันติดตามจับโจรผู้ร้ายทันที เหมือนกับการปกครองท้องที่
ปฏิบัติกันอยู่ในเมืองพม่า ซึ่งบังคับให้กำนันผู้ใหญ่บ้านต่อสู้ ระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายที่เข้ามาปล้น
สดมภ์ร่วมกับลูกบ้านของตนเอง เพราะกรมกองตระเวนเห็นว่าการทำงานที่มีคนตระเวนรักษาการ
ประจำอยู่ทุกตำบล หมู่บ้านนั้นยอมทำไม่ได้ เพราะต้องอาศัยกำลังคนตระเวนจำนวนมากเป็นการ

๑. จ. ช. ร. ๕ น ๘.๖/๑๖ รายงานคดีความต่าง ๆ ในวค ๓ เดือน ร.ศ. ๑๑๔

หน้า ๓.

✓ ๒. หน้า ๕.

สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสูงทั้งการตั้งหมู่บ้านก็อยู่กันอย่างกระจัดกระจายไม่เหมววม

ภายหลัง เมื่อได้จัดการความที่ได้ออกการระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายในเขตหัวเมืองมณฑล
กรุงเทพฯ ก็ยังมิได้รับผลความหวังไว้อย่างเต็มที่ เนื่องมาจากสาเหตุประการต่าง ๆ ดังนี้

๑. เจ้าพนักงานผู้ใหญ่ในกรุงเทพฯ ไม่ออกไปตรวจตรากองตระเวนในเขตหัวเมือง
เลย พนักงานผู้น้อย นายยาม จึงขาดการควบคุมอบรมและขาดการฝึกซ้อม ไม่ความเอาใจใส่ใน
การปฏิบัติหน้าที่

๒. เจ้าเมือง กรมการอำเภอ กำนันผู้ใหญ่บ้าน และกองตระเวนไม่มีความ
ร่วมมือประสานงานกันในการทำงาน และฝ่ายปกครองท้องถิ่นยังนำเอาคนตระเวนไปใช้ในงาน
นอกหน้าที่เสียส่วนใหญ่ เช่น เก็บหางสือ แฉวเรือ เป็นต้น

๓. คนตระเวนชาวอำนาจ เครื่องมือในการปฏิบัติหน้าที่และอาวุธที่ทันสมัย ถึงแม้
จะมีการทมนำเอาอาวุธเขาประเทศก็ตาม แต่ปรากฏว่าในกรุงเทพฯ มีร้านจำหน่ายปืนถึง ๕๐
กว่าร้าน ขายอาวุธปืนและกระสุนดินดำโดยเปิดเผย ตลอดถึงโรงรับจำนำก็มีอาวุธชนิดนี้จำหน่าย
ด้วย โดยเฉพาะอาวุธปืนนับเป็นสินค้าที่ขายกันได้อย่างมากแก่คนในเขตนั้นนอก เพราะไม่มีพระ-
ราชบัญญัติควบคุมการซื้อขาย การใช้อาวุธเลย ทั้งการนำเอาอาวุธปืนเข้ามาในประเทศก็ทำ
ได้ง่าย เพราะผู้ให้นำเข้ามาส่วนใหญ่เป็นคนในบังคับต่างประเทศ จึงมีโอกาสดักเลียงกฎหมาย
ได้ง่าย

๔. ปัญหาทางด้านการศาลที่มีความล้มเหลวในการพิจารณาพิพากษาคดีสันและการ
ขาดความรู้ในการไต่สวน การจัดรูปคดีฟ้องต่อศาลของอัยการ ทำให้คนร้ายที่คนตระเวนจับกุม
ส่งให้อัยการฟ้องต่อศาลมีจำนวนน้อยมากที่ถูกลงโทษ และมีคดีค้างจำนวนมากเพราะการขาด

✓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๖/๑๖ รายงานคดีความต่าง ๆ ในงวด ๓ เดือน หน้า ๕ - ๖.

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๖/๒๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก
รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๐ หน้า ๔๑.

ความรู้ความเข้าใจในหน้าที่ และความไม่ร่วมมือของศาลกงตระเวน และอัยการ ถึงรายงาน
ของกรมกงตระเวนกล่าว

"....การปล้นในระหว่างปี ๑๒๐ เป็นการหาเลี้ยงชีพอย่างพอนันตราย
และมีกำไรมาก แลการขวนขวาย ทำมาหากินก็ค่อยเต็มที่แทบจะเป็นการที่จะ
ไม่นำพา ก็ได้ การที่ลดน้อยลงเช่นนี้ ก็เป็นเพราะข้อใดคือพวกคนรายมีอำนาจ
เห็นกฎหมายแลข้อบังคับ โดยการไต่สวนคดีไม่ดี ในเวลานี้เป็นการเล่นเหลว-
ไหล ทำไม่จริง คนในกรุงสยามดูเหมือนจะคิดว่า ถ้าบุคคลใดรู้กฎหมายบาง
พอสมควรแล้วเขาจะไปศาลฟ้องคดี เขาจะไต่สวนคดีใด..."

จากข้อความนี้ได้แสดงให้เห็นว่าการระงับปราบปรามของกงตระเวนในเขตชั้นนอก แทบ
ไม่ได้เลย เมื่อใครมีความรู้ในทางกฎหมาย หรือมีพรรคพวกที่รู้กฎหมายโอกาสที่จะพ้นจากข้อหา
ก็มีมาก เจ้าหน้าที่เองขาดความรู้ความเข้าใจในการไต่สวนและพิจารณาคดีอย่างมาก ดังจะ
เห็นจากคดีตัวอย่างซึ่งเป็นคดีฟ้องร้องกัน ผลการฟ้องร้องเกือบจะเป็นการล้มคดีไป ถึงกรมกง
ตระเวนได้เสนอเป็นรายงานต่อเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยว่า

"...ข้าพระพุทธเจ้าขอได้ชี้ตัวอย่างคดีที่ไต่ร้องฟังกันโดยไม่มีแก่นสารแล
สมควรแก่การ เช่น คนรายหลายคนได้ลักกระบือ หลายกระบือจากเจ้าของ
สามคน ที่อยู่ใกล้กันอยู่ในคันเดียวกัน คนรายบางคนในพวกนั้น เจ้าของ
สามคนได้จำนำไค แลคนรายบางคนมีแต่เจ้าของสองคน ไคจำนำไค คดีรายนี้
เป็นเรื่องเดียวกันแท้ แต่ไคสูงไปส่วหนึ่งในคดีต่างกัน และเจ้าของทุก ๆ ราย
เป็นโจทก์ในคดีเรื่องของตนแล้วไม่ไคอาจเจ้าของรายอื่นให้เป็นพยานโดยธรรมดา
ถึงไคพยานแต่ปากเดียวคือ โจทก์รายนี้ แลไม่มีพยานสำหรับคนรายคนอื่นในพวก
นั้นแท้ที่จริง ความที่เป็นจริง คดีเรื่องนี้ก็มีหลักฐานก็พอที่ยืนยันคนรายทั้งหมดไค
ถ้าไคจัดคดีเรียบรอยตามสมควร ความฉลาดพลิกแพลงจะไปไคถึงไหน เมื่อนั้น

เพราะเหตุความโง่เขลาของนักปกครองชั้นกลางไปพึ่งโดยเรียบร้อย จำเลย
ต้องได้รับโทษ แต่ปรากฏว่าผู้ที่คิดต้องแพ โดยความไม่สามารถของเรา
พนักงาน การตรวจดูเพื่อที่จะได้กระทำหาใดเป็นอันกระทำไม่ รกที่จะ
กระทำให้พลตระเวนรู้สึก ก็ไม่ได้รับความรู้สึกเตือน เพราะฉะนั้นก็พอแพ
จำเลย คิดถึงทวิชัย เพราะคนที่เป็นผู้แนะนำสำหรับการ ไปรู้จักจะทำ
อย่างไรอันประเสริฐ ที่จะสืบคดีที่ต้องลงไป โดยไม่มีแบบแผน ไม่มีแผนสาร
แลโดยเขียนรายงานต่าง ๆ หอบ ๆ ซึ่งไม่มีผู้ใดเคยอ่าน หรือถ้าผู้ใดจะสามารถ
อ่านให้ตลอดได้ ก็ไม่ขอความอันเป็นประโยชน์อะไร ไม่เป็นที่จะทราบใด..."

๕. อำเภอกำนันในหัวเมืองมณฑลกรุงเทพฯ รวมทั้งผู้ว่าราชการ เมืองชาครบุรี
ความชำนาญในการดำเนินการที่จะรับปราบปรามโจรผู้ร้าย การปกครองท้องที่เป็นเพียงนำเอา
คนไปวางไว้ตามตำแหน่งเท่านั้น คนเหล่านั้นส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ในทางการปกครองและการนำเอา
ความรู้วิธีการใหม่ ๆ มาใช้ในการปกครองในหัวเมืองสงบเรียบร้อย ปราศจากโจรผู้ร้ายแต่อย่างใด
ทำให้เกิดปัญหาโจรผู้ร้ายชุกชุมอยู่เสมอ แม้จะได้มีการประชุมเสนาบดี ให้จัดการปรับปรุงการ
ปกครองในหัวเมืองเหล่านั้นขึ้นใหม่ โดยจ้างชาวยุโรปเข้ามาจัดการ แต่ก็ไม่ได้ผลเต็มที่นักเพราะคน
ยุโรปไม่เข้าใจถึงระบบการปกครองของไทย การทำงานจึงพบกับอุปสรรค และไม่สามารถทำงานให้
ประสานกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยได้

ดังนั้นใน ร.ศ. ๑๒๐ กรมกองตระเวนจึงได้เสนอให้มีการจัดการปรับปรุงวิธีดำเนินการ
ป้องกันปราบปรามโจรผู้ร้ายขึ้นใหม่ โดยอาศัยกองตระเวนสอดแนมเข้าช่วยเหลือ พร้อมกับจัด
แบ่งเขตแขวงรับผิดชอบในกองตระเวนชั้นนอกขึ้นใหม่ โดยมีนายโปลิศชาวยุโรปเป็นผู้ควบคุม เพื่อจะ
ได้ให้การปฏิบัติงานของกองตระเวนทำได้ทั่วถึงทุกท้องแขวง และกวัดขันในการทำงานดีขึ้น ดังลาย
พระหัตถ์ของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ไศยทรงเสนอว่า

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘๖/๒๓ รายงานกรมกองตระเวน แผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก
รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๐ หน้า ๗๖.

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๒๖ รายงานการประชุมเสนาบดี วันที่ ๒ พฤษภาคม
ร.ศ. ๑๒๐.

“.... เหตุที่อาศัยอยู่ถูกฉกรรจ์ในแขวงกองตระเวนชั้นนอกยังคงหนา
มากอยู่นั้น การระงับราษฎรในมณฑลกรุงเทพฯต้องอาศัยความสับสนอดแถม
แล้วแต่คนคิดตามจับมากกว่า การไล่สวนคนในหมู่บ้านอย่าง เมืองอื่น
เหตุว่าคนในมณฑลกรุงเทพฯ มีจำนวนมาก , และเป็นที่รวมมาแต่เมืองอื่นๆ
สาส์นมาก โดยในมณฑลนี้เป็นท่ากลางแห่งการค้าย และมีการซึ่ง
เป็นเครื่องชักนำให้คนหลงประพฤติกไปในทางชั่วมากกว่าในมณฑลอื่น ๆ
เช่น มีบ่อนเบี้ยและห่วยเป็นต้น ย่อมเป็นการชักนำให้เกิดคดีอาชญากรรม
ได้โดยง่าย , และให้แขวงกองตระเวนชั้นนอกฝ่ายเหนือฝ่ายใต้ โดยคนไทย
มักทำงานไม่มีอุทิศสาคะของคอยมีฝรั่งควบคุม....”

จากการเสนอในครั้งนี้นี้จึงได้จางนายโปลิศชาวยุโรปเข้ามาจัดการปรับปรุงกองตระเวน
ชั้นนอกให้เป็นแบบการจัดตำรวจภูธรในมณฑลอื่น ๆ ซึ่งอยู่ในรูปของกองตระเวนที่ได้รับการฝึก
เหมือนทหารและจัดให้ยุวาราชการ อำเภอกำนัน ที่ไม่ลงรอยกับคนตระเวนให้มาร่วมประชุม
กันโดยมีเสนาบดีกระทรวงนครบาลเป็นผู้บรมว่ากล่าวให้เข้าใจในอำนาจหน้าที่ของแต่ละฝ่าย
การปรับปรุงในครั้งนี้ได้จัดตั้งกองตระเวนขึ้นในทุก ๆ อำเภอก ๆ ละ ๑ กอง เว้นแต่อำเภ
เล็ก ๆ ให้รวมกันตั้งเพียงกองเดียว แล้วแบ่งเขตกันรับผิดชอบ โดยให้กองตระเวนอยู่ในบังคับ
ของอำเภอก ตามพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ ร.ศ. ๑๑๖ ในการปฏิบัติหน้าที่นั้นกำหนดให้มี กำนัน
ผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่เป็นกองตระเวนรักษาความสงบเรียบร้อย เฉพาะในเขตพื้นที่ของตน แล้วให้
กองตระเวนเป็นผู้ตรวจควบคุม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเป็นผู้ช่วยเหลือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เมื่อมี
เหตุการณ์โจรผู้ร้ายเกินกำลังที่กำนันผู้ใหญ่บ้านจะระงับปราบปรามได้ โดยการปฏิบัติงานทั้งหมดนี้
นายอำเภอก จะเป็นผู้สั่งและจัดการให้คนตระเวนออกตระเวนตรวจตราท้องที่ไปตามหมู่บ้านทุก ๆ
๑๕ วัน เว้นไปจนทั่วทุกตำบลหมู่บ้าน

๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๒๒ ที่ ๒/๖๔๒ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวง
นเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๔ เมษายน ร.ศ. ๑๒๐.

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๑.๓/๒๒ ที่ ๑๔/๗๗๒ หนังสือกราบบังคมทูลของพระยา
สีลหเทพ วันที่ ๒๕ เมษายน ร.ศ. ๑๒๐.

การจัดดำเนินการปรับปรุงดังกล่าวได้จัดเสร็จสิ้นลงใน ร.ศ. ๑๒๐ ซึ่งในระยะแรก การระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายก็ยังไม่ค่อยดีโดยล แต่ก็เป็นเพียงชั่วคราวหนึ่ง เพราะเกิดปัญหา ทั้งจากกองตระเวนและกำนันผู้ใหญ่บ้าน เจ้าพนักงานผู้กำกับโรงพักหลายแห่งไม่มีความรู้ความ เข้าใจในการสอบสวน สืบสวนหาพยานหลักฐานมาประกอบคดีส่งให้ศาลพิจารณาคัดสินความ เพราะ หัวหน้าโรงพักเหล่านั้นตำแหน่งเป็นชั้นนายยามเท่านั้น จะทำคดีเข้าใจในการสอบสวนสืบสวน พยานหลักฐานแทบไม่ได้เลย โดยเฉพาะกำนันผู้ใหญ่บ้านเองก็มีความรู้ต่ำมาก ทั้งเหตุการณ์โจร ผู้ร้าย การล่องชิงทรัพย์ฆ่ากันตาย ส่วนใหญ่มักไม่เกิดขึ้นในที่ชุมนุมชนหรือท้องที่มีคนอาศัยอยู่ จำนวนมาก ซึ่งมีโรงพักตั้งอยู่ แต่จะเกิดขึ้นในที่ทางไกลจากโรงพักกองตระเวนโดยมาก กองตระเวนจำเป็นต้องอาศัยการสืบสวน และการให้ความร่วมมือจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านจึงจะ สามารถจับกุมตัวคนร้ายไถ่ค่าบไลให้ได้รับความร่วมมือ ปัญหาโจรผู้ร้ายจะลดลงแต่เฉพาะใน ตำบลนั้นอย่าง เห็นได้ชัด แต่ก็กำนันผู้ใหญ่บ้านน้อยคนที่จะให้ความร่วมมือและตั้งใจช่วยเหลือ กองตระเวนอย่างแท้จริง เป็นอัตราเพียง ๓ ใน ๑๐ ส่วนเท่านั้น ส่วนใหญ่แล้วกำนันผู้ใหญ่บ้าน มักจะไม่สนใจในความประพฤติของลูกบ้าน หรือคนแปลกหน้า ที่เขาไปในท้องที่ของตนต่างมีความ กลัวว่าถ้าจับกุมผู้ร้ายส่งให้คนตระเวนแล้วจะถูกโจรผู้ร้ายผูกพยาบาทต่อไป ดังจะเห็นจากคดีหนึ่ง ที่เกิดขึ้นใน ร.ศ. ๑๒๒ กองตระเวนโรงพักบางพลีได้ไปสืบสาวตามจับคนร้ายชื่ออ้ายเปี้ยในข้อหา ปล้นที่อำเภอสำโรงและในตำบลต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้ร้ายสำคัญมาก เมื่ออ้ายเปี้ยเห็นคนตระเวนได้ เอาปืนยิงไป ๔ นัด แต่ไม่ถูกคนตระเวน จึงเกิดการยิงต่อสู้กัน อ้ายเปี้ยได้หนีไปในวัดกิ่งแก้ว กองตระเวนจึงขอกำลังผู้ใหญ่บ้านและลูกบ้านให้ช่วยติดตามจับ แต่ผู้ใหญ่บ้านและราษฎรไม่ให้ความ ช่วยเหลือเลย อ้ายเปี้ยจึงหลบหนีจากการตามจับไปได้ ต่อมาอีก ๔ - ๕ วัน คนตระเวนก็พบว่าอ้ายเปี้ยมาอาศัยอยู่กับอ้ายเขียว ผู้ใหญ่บ้านตำบลคลองสาม และกำลังคุมสุราคูด้วยกัน สภาพ เชนนี้จึงทำให้การระงับปราบปรามของกองตระเวนในหัวเมืองชั้นนอก ใดลงน้อยมากโดยเฉพาะ

ในกรณีคนร้ายหนีการจับกุมไปได้หรือเหตุเกิดขึ้นในท้องที่ห่างไกลโรงพักกองตระเวน ทั้งนี้เพราะเจ้าหน้าที่ขาดความร่วมมือกันและเขาเป็นพวกเดียวกับโจรผู้ร้ายนั่นเอง จึงทำให้มีส่วนน้อยมากที่จะจับกุมเอาคนร้ายส่งฟ้องต่อศาลได้ ปัญหาโจรผู้ร้าย จึงไม่ได้หมดไปแต่กลับชุกชุมมากขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะในหน้าแล้งที่ว่างจากการทำนา ดังจะเห็นจากรายงานกรมกองตระเวนใน ร.ศ. ๑๒๒ กล่าววา

"....ในปีนี้คดีในแผนกชั้นในและชั้นนอกชุกชุมมาก เมืองบอมเบย์กับเมืองกัลกัตตาใหญ่กว่ากรุงเทพฯ แต่บางกุงเล็กกว่ามากใน ๔ เมืองนี้ก็คล้ายคลึงกันมาก เป็นเมืองมีราษฎรปะปนกันหลายชาติหลายภาษา มีคนเข่าออกอยู่เสมอ เป็นที่น่าตกใจ กรุงเทพฯมีคดีมากกว่าบอมเบย์ มากกว่ากัลกัตตากับบางกุง ๒ เมืองรวมกัน เป็นเช่นนั้นก็เพราะ

— บอมเบย์และกัลกัตตาบางกุงไม่ยอมให้มีบ่อนเบี้ย กรุงเทพฯเปิดให้เล่นทั้งกลางวันกลางคืน

— เมืองทั้ง ๓ อนุญาตให้ขายฝิ่นน้อยรายที่สุด กรุงเทพฯมีกว่า ๕๐๐ แห่ง

— เมืองทั้ง ๓ อนุญาตให้ขายสุราน้อยราย มีเวลาปฏิบัติตามสมควรกำหนดไว้ กรุงเทพฯ มีมากแลเปิดอยู่เสมอ ทำให้คดีมากอยู่เสมอ..."

เมื่อไม่สามารถที่จะลดปัญหาโจรผู้ร้ายและการก่อกวนความภายในบ้านเมืองได้ กระทรวงนครบาลจึงได้ให้อำนาจการไต่สวนและอำนาจฟ้องร้องคดีแก่กองตระเวนชั้นนอกแทนอัยการอำเภอ เพื่อลดปัญหาการปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือยกฟ้องคดี อันเนื่องมาจากการขาดพยานหลักฐานประกอบการพิจารณาคดี จากการแก้ไขทางด้านการไต่สวนการฟ้องร้องคดีนี้ได้เป็นผลให้คดีความลดลงไปอย่างมาก เพราะกองตระเวนต้องเอาใจใส่ในการหาพยานหลักฐานส่งฟ้องคดีและเป็นผู้เข้าพังกักในศาลด้วยตนเอง แต่ยังมีปัญหาในด้านการระงับปราบปราม เพราะแทบไม่ได้มีการ

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๒๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นในชั้นนอกและแผนก
รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๒ หน้า ๑.

ปรับปรุงแก้ไขโดย กองกระบวนราชการทั่วราชอาณาจักร กระตุกเป็น พาหนะและไม่ได้รับความ
ร่วมมือช่วยเหลือจากพนักงานปกครองท้องที่คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เทาที่ควร จึงทำให้การ
จับกุมเอาโจรผู้ร้ายมาส่งฟ้องศาลให้พิจารณาลงโทษได้น้อยเมื่อเทียบกับอัตราส่วนจำนวนคดีความ
โจรผู้ร้ายที่เกิดขึ้นในเขตชั้นใน^๑ ดังนั้นใน ร.ศ. ๑๒๒ จึงได้โอนเอาอำนาจการไต่สวนการ
ฟ้องคดีไปให้กรมอัยการอีกตามพระราชบัญญัติเพิ่มเติม วิธีพิจารณาคดีความอาญา ทำให้กองตระเวน
ต้องพบกับปัญหาทั้งทางด้านการศาลและการระงับปราบปรามอีก โดยกองตระเวนมีอำนาจหน้าที่
แต่เพียง เป็นผู้ป้องกันจับกุมเท่านั้น^๒ เป็นผลให้ราชการกองตระเวนไม่เจริญไปได้ตามที่มุ่งหมายไว้
จากสาเหตุทั้งนี้จึงได้หาทางแก้ไขการที่จะลดปัญหาโจรผู้ร้ายลง โดยอาศัยกองสอดแนม สืบจับ
เอาโจรผู้ร้ายตามท้องที่ในเขตหัวเมืองชั้นนอก ๔ หัวเมือง คือเขตที่เมืองชัยบุรี ซึ่งเกิดปัญหา
โจรผู้ร้ายชุกชุมและเจ้าหน้าทึบามเมืองขอนแก่น จึงได้จัดการขอเอาคนตระเวนประจำโรงพักแต่ละ
แห่งรวม ๑๒ คน จัดตั้งเป็นกองพิเศษสำหรับสอดแนม สืบจับโจรผู้ร้ายและตรวจตราความทุกข์
สุขของราษฎร ซึ่งต่อมาการจัดตั้งกองสอดแนมได้ขยายไปตั้งในหนองบัว หนองหานตามลำดับจนทั่ว
เขตกองตระเวนชั้นนอก ๔ หัวเมือง ในการแก้ปัญหานี้ใช้ได้เพียงในระยะสั้นเท่านั้น ทำให้
ปัญหาโจรผู้ร้ายจึงยังคงมีอยู่ในหัวเมืองชั้นนอกตลอดมา เพราะไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาคำรทำงาน
การประสานงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการระงับปราบปรามโจรผู้ร้าย ประกอบกับไม่มีพระราช-
บัญญัติสรรพวุธ และเปิดอนุญาตให้มีโรงยาฝิ่น โรงสุรา อยู่ทั่วไปเช่นเดิม^๓

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒/๒๒ รายงานกรมกองตระเวน แผนกชั้นในชั้นนอกและแผนก
รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๒ หน้า ๔๕ - ๕๑.

^๒"พระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณาคดีความอาญา" ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๒๑
กฎหมาย ร.ศ. ๑๒๕ - ๑๒๖ หน้า ๓๓๗ - ๓๓๘.

^๓ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๔๘๔ เสนาบดีกระทรวงนครบาลถึงพระยานนทบุรีศรีเกษ-
ตราราม - พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๗.

จะเห็นว่าปัญหาโจรผู้ร้ายที่เกิดขึ้นในมณฑลกรุงเทพฯ แม้จะทำการแก้ไขและหา
มาตรการการดำเนินการที่จะระงับปราบปรามตลอดมา ปัญหานี้ก็ไม่ไต่หมคมไปเลย โดยเฉพาะ
ในปลายรัชกาลทางรัฐบาลได้เล็งบ่อนเบี้ยทั่วทั้งมณฑลเหลือเพียง ๔ แห่ง พร้อมกับมีการควบคุม
โรงรับจำนำและปัญหาคนในบังคับต่างประเทศก็ลดน้อยลงไป แต่ปัญหาโจรผู้ร้ายก็ไม่ไต่หมคมหรือลด
จำนวนลงไปเลย ดังจะเห็นจากพระราชหัตถเลขาฉบับหนึ่งได้ทรงกล่าวไว้ว่า

"....เมื่ออ่านรายงานผู้ร้ายหมื่น สั่งเกล้าว่าตกแล้งนี้ ผู้ร้ายตามแขวง
หัวเมืองมณฑลกรุงเทพฯ แลในจังหวัดกรุงเทพฯ คุชุกชุมขึ้นในกวัดชันการ
ปราบปรามให้แข็งแรง..."^๑

ทั้งนี้ก็เพราะเหตุว่าแหล่งที่ก่อให้เกิดปัญหาโจรผู้ร้ายยังคงมีอยู่ เช่น โรงยาฝิ่น โรงสุรา
ทั้งสภาพบ้านเมืองที่เจริญขึ้น จำนวนพลเมืองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงเกิดการแก่งแย่งอาชีพ
การทำมาหากิน ตลอดจนเล่ห์เหลี่ยมการหลีกเลียงหลบหนีก็มีมากขึ้น จากภาวะจำเป็นทางเศรษฐกิจ
นี้ย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาความยากลำบาก ปัญหาโจรผู้ร้าย การแย่งชิงวิวาทขึ้นอยู่เสมอ อันเป็นภาวะที่
กรมกองตระเวนจะต้องหาวิธีการ มาตรการ การดำเนินการระงับปราบปรามโจรผู้ร้าย และ
เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้สงบลง เพราะเป็นหน้าที่โดยตรงที่กรมกองตระเวนจะต้องรับผิดชอบ
คอยดูแลความสงบปลอดภัยและความทุกข์สุขของราษฎร ซึ่งราษฎรทุกคนต่างก็ต้องการความปลอดภัย
และการให้ความคุ้มครองแก่ตนเองและทรัพย์สิน จากเจ้าหน้าที่บ้านเมือง

บทบาทของกรมกองตระเวนในการให้ความปลอดภัยแก่ชาวต่างประเทศ และคนในบังคับต่างประเทศ

ภายหลังในปี พ.ศ. ๒๓๘๔ จากการทำสัญญาเบาว์ริง ทำให้ไทยเสียสิทธิสภาพนอก
อาณาเขตทางการศาลให้แก่ชาติตะวันตก ตามข้อความในสัญญาใจความว่า ถ้าคนอยู่ในบังคับของ

^๑จุดจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๒๕๕.

ต่างชาติเกิดวิวาทกันขึ้นกับคนในบังคับสยาม กงสุลกับพนักงานฝ่ายไทยจะเป็นผู้รักษารัฐสัน
ถ้าเป็นคนในบังคับของต่างชาติทำผิด กงสุลจะทำโทษตามกฎหมายของกงสุลประเทศนั้น ๆ ถ้าคน
ในบังคับสยามทำผิด สยามจะลงโทษตามกฎหมายสยาม ถ้าคนสยามวิวาทกันเอง กงสุลต่าง —
ประเทศจะไม่ยุ่งเกี่ยวด้วย ถ้าคนในบังคับต่างประเทศวิวาทกัน สยามก็จะไม่ยุ่งเกี่ยวด้วยเช่นกัน^๑
จากข้อกำหนดในสัญญานี้ ได้สร้างความยุ่งยากแก่ไทยอย่างมากในเรื่องการศาล โดยเฉพาะฝ่าย
ปกครองท้องถิ่นและกรมกองตระเวน ซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมือง และทำ
การจับกุมพลเมืองที่ทำผิดกฎหมาย เพราะไม่สามารถจะปฏิบัติงานได้อย่างเต็มอำนาจหน้าที่ตามที่
กฎหมายกำหนดไว้ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับชาวตะวันตกและคนในบังคับของกงสุลต่างประเทศที่เป็นคน
เอเชียด้วยกัน เช่น อำนาจในการจับกุม กักขัง การตรวจค้น เป็นต้น ดังศาสตราจารย์
หลวงจักรปรามิวิสุทธิ ได้กล่าววาท

"....ชาวเอเชียซึ่งมาจากเมืองขึ้นเหล่านี้ก็พลอยได้สิทธิพิเศษไปด้วย
และอำนาจของเจ้าพนักงานฝ่ายไทยเหนือบุคคลเหล่านี้ แม้แต่อำนาจฝ่าย
บริหารก็พลอยถูกจำกัดลงไปตามส่วน เพราะเมื่อตำรวจไทยจับกุมชาวต่าง—
ประเทศ ที่ต้องหาว่ากระทำความผิดกฎหมาย ศาลกงสุลต่างประเทศอาจสั่ง
ปล่อยบุคคลเหล่านี้เสียได้ โดยเป็นช่องทางให้กงสุลฝรั่งเศสสมัยนั้นแผ่
อิทธิพลของประเทศตนช่วยป้องกันคนในบังคับของตนที่กระทำความผิด อำนาจ
ของประเทศไทยที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยและความศักดิ์สิทธิ์แห่งตัว
กฎหมายภายในประเทศของตนเองจึงลดน้อยถอยลงทุกที...."

ปัญหานี้เป็นปัญหาสำคัญอย่างมากในการจัดการ และการปฏิบัติหน้าที่ของกองตระเวน
โดยเฉพาะการพยายามที่จะไม่ให้การปฏิบัติหน้าที่ของคนตระเวนต้องเกิดความผิดพลาด อันอาจ

^๑ดร. เอกวิทย์ อ. ถาวร และอมร โสภณวิเชษฐวงศ์ การปรับตัวเข้าสู่ยุคใหม่ของ
สยามและพม่า หน้า ๑๖.

จะมีผลกระทบกระเทือนถึงความสัมพันธ์ทางการ เมืองระหว่างประเทศ ในขณะที่ไทยต้องยึดถือ นโยบายผ่อนปรน พยายามที่จะไม่ให้เกิดกรณีพิพาทระหว่างประเทศขึ้นในระบะที่ไม่สามารถที่จะ ใช้กำลังทหารกับชาติตะวันตกได้ เพราะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นมีผลต่อความเป็นเอกราชของ ประเทศอย่างมาก

ในภาวะที่เศรษฐกิจการค้า และบ้านเมืองได้เจริญขึ้น พร้อมกับการเพิ่มจำนวนของ พลเมืองทั้งคนไทยและคนต่างประเทศที่เข้ามาอาศัยทำมาหากินในเมืองไทย บุคคลเหล่านี้มีจำนวน ไม่น้อยที่เป็นคนจรจัด เป็นโจรผู้ร้ายหลบหนีเข้ามา โดยต่างก็ได้รับสิทธิพิเศษทางการศาลจาก การขอเข้าเป็นคนในบังคับต่างประเทศ เช่นเดียวกับชาติตะวันตกและชาวเอเชียในบังคับต่าง - ประเทศคนอื่น ๆ ซึ่งในการจับกุมบุคคลเหล่านี้กองตระเวนจะต้องขออนุญาตจากกงสุลเสียก่อนจึงจะ ทำการจับกุมได้ แต่ก่อนนำตัวผู้ถูกจับกุมส่งให้ศาลกงสุลทันที การที่ต้องทำงานเกี่ยวข้องกับกงสุล ต่างประเทศนี้เอง ทำให้คนตระเวนต้องรู้ภาษาต่างประเทศ มีความรู้ความสามารถดีพอและจำ ต้องเรียนรู้หลักการพิจารณาคดีและกฎหมายของต่างประเทศแต่ละประเทศพอสมควร นับเป็นความ ลำบากของคนตระเวนไทยมาก จนต้องขอยืมนายโปลิศชาวยุโรปเข้ามาช่วยจัดการกรมกองตระเวน ถึงกระนั้นก็ตาม ยังพบกับความยุ่งยากจากการที่กงสุลต่างประเทศบางประเทศไม่ให้ความร่วมมือ เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของกรมกองตระเวน และการขาดความยุติธรรมในการพิจารณาคดีความ ในกรณีคนในบังคับของตนตกเป็นจำเลย นอกจากนี้กงสุลยังมุ่งแต่ผลประโยชน์สิ่งที่ตนต้องการ โดยคิดว่าตนเองเป็นกงสุลของประเทศมหาอำนาจ ถึงเช่นคดีที่ชาวยุโรปคนหนึ่งได้ทำร้ายและฆ่าคน ในกรุงเทพฯ เมื่อคนตระเวนจับกุมตัวส่งศาลกงสุล ปรากฏว่าเขาถูกตัดสินจำคุกเพียง ๑๘ เดือน โดยอ้างสาเหตุการที่ลงโทษเบาว่า จำเลยไม่ได้สวมหมวก อากาศในเมืองไทยนั้นร้อน อารมณ์ บ่มองหงุดหงิดใจง่าย และในที่สุดเขาก็ถูกส่งตัวกลับประเทศของเขาไปโดยไม่ทราบว่าจะได้รับโทษ จริงหรือไม่

*C.H. Forty A Sketch of Siam Gendarmerie Police Journal Vol IV
NO 3. แปลโดย พ.อ.ท. สวัสดิ์ วิบูลย์รักษ์ พิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์แด่ พ.ท. พ. มี เอชฟอร์ต
๒
ล.ค., หนา

ดังนี้จึงเห็นว่าการติดต่อกับชาวต่างประเทศของไทย แม้ว่าไทยจะได้รับผลประโยชน์จากการทำไม้นานเมืองและเศรษฐกิจเจริญขึ้น รวมทั้งการได้รับอารยธรรมใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศอย่างมาก แต่ในขณะเดียวกันไทยก็ของพบกัปัญหาความยุ่งยากลำบากที่มาจากชาวต่างประเทศและคนในบังคับต่างประเทศไม่น้อยเช่นกัน โดยเฉพาะในด้านการปกครอง

การทำหน้าที่ให้ความคุ้มครอง ความปลอดภัย แก่ชาวต่างประเทศ*

ชาวตะวันตกที่เข้ามาในเมืองไทย โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ เป็นหน้าที่ของกองตระเวนที่จะต้องให้ความคุ้มครองความปลอดภัย แก่บุคคลเหล่านี้ทั้งชีวิตและทรัพย์สิน เหมือนกับพลเมืองทุกคนในประเทศ ซึ่งชาวตะวันตกเหล่านี้ส่วนใหญ่จะอยู่ทางตอนใต้ของพระนคร การให้ความคุ้มครองของกองตระเวนในระยะแรกก็ได้อาศัยโปลิศที่เป็นคนไทยเข้าไปรักษาการในท้องที่นั้นตามที่ทางกงสุลไครองขอ แต่การปฏิบัติหน้าที่ในบางครั้งมักจะเกิดปัญหาเกี่ยวกับภาษาพูด และขนบธรรมเนียมที่ต่างกัน ทำให้เกิดความผิดพลาดในการทำงานอยู่เสมอ ดังเช่น ไปจับกุมเอาสุภาพสตรีที่มากับคณะทูตคนหนึ่ง และได้เกิดเป็นเรื่องใหญ่ กระทั่งกระเทือนถึงฝ่ายปกครองของประเทศ ภายหลังจึงได้มีการแก้ไขโดยจ้างเอาชาวยุโรปเข้ามาเป็นนายกองตระเวน สำหรับรักษาการในเขตท้องที่ที่มีชาวต่างประเทศอาศัยอยู่ เพื่อให้งานราชการกองตระเวน การปฏิบัติหน้าที่ของกองตระเวนเรียบร้อยขึ้น ถึงลายพระหัตถ์ของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ กล่าวว่า

"....ท้องที่ตามลางขวางนี้ กองตระเวนเกี่ยวข้องกับคนยุโรปเป็นอย่างมาก ฉะนั้นการใหญ่เป็นเหตุยุโรป การงานเรียบร้อยกว่าคนไทยควย พุดจาโต้กันกับพวกฝรั่ง เชื้อกัเงาย..."^๒

*ชาวตะวันตก

^๑C.H. Forty A Sketch of Siam Gendarmerie Police Journal Vol IV, No.3 แปลโดย พล.ต.ท.หลวงฉันท คุสัยรักษ์ พิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์แด่ พ.ท.บ.ช. เชา พอรต ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๒ ก/๔ ที่ ๑๓/๕๓๒๐ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๓๑ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๕.

ในการทำหน้าที่ให้ความคุ้มครอง ความปลอดภัยแก่ชาวต่างประเทศนี้ ไทยได้ถือเป็นเรื่องสำคัญมาก หากเกิดเหตุการณ์ในกรณีนี้ขึ้นเป็นโจทก์หรือถูกทนายร้าย เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของไทยจะต้องพยายามสืบสวนเอาตัวคนร้ายและเอาใจใส่ในคดีความอย่างมาก ทั้งนี้ก็เพราะเกรงจะเป็นเรื่องใหญ่จนเป็นการพิพาทกระทบกระเทือนถึงการเมืองระหว่างประเทศ และเพื่อป้องกันการเข้าแทรกแซงในเหตุการณ์ของกงสุลต่างประเทศ อันจะกลายเป็นปัญหายุ่งยากในต่อไปได้ ในขณะที่ไทยอยู่ในฐานะเสียเปรียบเกือบทุก ๆ ด้าน จึงเป็นความจำเป็นที่กรมกองตระเวนจะต้องพยายามให้ความคุ้มครองความปลอดภัยแก่ชาวตะวันตกอย่างมาก หากเกิดคดีความใด ๆ จะต้องพยายามที่จะคลี่คลาย คดีความนั้นให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็ว จนกลายเป็นเหมือนกับว่ากรมกองตระเวนและรัฐบาลเอาใจใส่ความปลอดภัยแก่ชาวต่างชาติมากกว่าคนไทยหรือคนเอเชียด้วยกันเอง แต่ก็ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงปัญหานี้ได้ ดังจะเห็นจากคดีฝรั่งคนหนึ่งถูกแพงบาคเจ็บสาหัส คดีนี้ได้นำขึ้นกราบบังคมทูล และไต่ทรมีพระราชทัตเลขาฯ กำนันมายังกระทรวงนครบาลให้ความ

"...ถึงกรมหมื่นภูริเวช ชำรงศักดิ์ ค่วยพระยาภาณุกรวณแจ้งความมาว่า ลูกจ้างมิศเตอร์คาทอลอสตา เอาไปคตแห่งมิศเตอร์คาทอลอสตา มีบาดแผลฉกรรจ์เห็นจะตาย อายุลูกจ้างที่แหม่นนั้นว่าพระเทพคุณใดตัวมาส่ง เชื้อแล้ว ให้เชอพิจารณาความเรื่องนี้เสียโดยตลอด ไทยแห่งฝรั่งนาน ๆ ที่ในระวังให้คียาให้หลุคไปไคฝรั่งจะคินวนนิก...."

และอีกฉบับหนึ่งกล่าววว่า

"...ถ้าเหมาจะไม่ตายแล้ว ในกรมหมื่นภูริเวชฯ คัตถุอัยคำขึ้นปลฤษา ลูกขุนเสียที่เคียว เราทำโทษเสียไคเอง จะไคไมเกียวของกับกงสุลเขา มาแทรกแซง..."

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชทัตเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๑ หน้า ๑๐๕.

๒. หน้า ๑๑๐.

แม้คดีนี้จะเกิดขึ้นใหม่บ่อยนัก ไทยก็ต้องให้ความเอาใจใส่ในคดีทุกครั้ง เพราะไม่ว่าจะมีผลต่อการเมืองระหว่างประเทศเท่านั้น มิได้หมายถึงเกียรติยศของประเทศ และการยอมรับเชื่อถือของชาวยุโรปที่มีต่อกองเกราะตะวันตก ในขณะที่ยังกำลังพยายามปรับปรุงบ้านเมืองให้เจริญเท่าเทียมกับชาติตะวันตก และจะได้ไม่เป็นข้ออ้างประการหนึ่งประการใดของชาวยุโรปที่จะเข้ามาจัดการปกครอง ภายในประเทศได้ แม้จะเป็นข้อบกพร่องเพียงเล็กน้อยก็ตาม

การปฏิบัติหน้าที่ของกรมกองตระเวนที่เกี่ยวข้องกับคดีความของชาวต่างประเทศ
ชาติตะวันตก

บรรดาชาวตะวันตกที่เข้ามาในเมืองแมสซาชูเซตส์จะเป็นคนเรียบร้อยรักสงบ แต่ก็มีจำนวนไม่น้อยที่เป็นคนร้าย ชอบประพฤติผิดกฎหมายบ้านเมือง โดยอาจเอาอำนาจของกงสุลคุ้มครองตัวเมื่อถูกจับกุมว่ากระทำความผิด ซึ่งมีอยู่เนือง ๆ ที่กงสุลต่างประเทศใดเอนเอียงเข้าข้างคนในบังคับของตนเองจนกลายเป็นเรื่องธรรมดา เมื่อเกิดคดีความคนในบังคับตกเป็นจำเลยแล้ว กงสุลจะต้องยื่นมือเข้าช่วยเหลือเกี่ยวข้องอยู่เสมอ นอกเหนือไปจากหน้าที่โดยตรงของกงสุล เหตุนี้เองจึงเป็นสาเหตุประการหนึ่งทำให้ชาวตะวันตกบางคนชอบทำการฉ้อฉลเบียดเบียนกฎหมายของบ้านเมือง เช่น เมาส์ราอาละวาด ยิงปืนโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือค้าของเถื่อน โดยเฉพาะอาวุธปืน ฝิ่น สุรา เป็นต้น เมื่อเจ้าหน้าที่ทำการจับกุมครั้งใดก็มักจะชักขึ้น เพราะตามธรรมเนียมแล้วการจับกุมชาวตะวันตกหรือคนในบังคับต่างประเทศ คนตระเวนจะต้องถามชื่อชาติก่อนที่จะจับกุมส่งตัวให้ศาลกงสุลพิจารณาทันที^๒ และมักมีอยู่เสมอ เมื่อแจ้งความหรือส่งตัวผู้ต้องจับ

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบวรวิหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๑ หน้า ๑๐๕.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ บ. ๔๓.๑/๑๑๓ สำเนาที่ ๑๓๕๓๓ หลวงอิทธิกรประกาศ เรียน ปลัดกรมกองตระเวนฝ่ายกองรักษาฝั่งขวา วันที่ ๒๓ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๐.

ไปยังศาลกงสุล ๆ ไม่ใคร่ให้ความสนใจ เอาใจใส่ในคดีความนัก หรืออาจจะสร้างความยุ่งยากในการฟ้องร้องโดยไม่ให้ความร่วมมือ ชำระวาทกล่าวลงโทษคนในบังคับของตน^๑ นอกจากนี้ชาวตะวันตกบางคนก็ไม่เคารพในข้อตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการจับกุม เช่นในกรณีคนตระเวนจับฝรั่งเมาสุราอาละวาด คนตระเวนเกรงจะไปก่อเหตุอันตราย จึงเข้าทำการจับกุมตัวไว้ ซึ่งฝรั่งคนนั้นไม่ยอมบอกชื่อหรือให้นามบัตรแก่คนตระเวน ๆ จึงกักขังไว้จนกว่าจะหายเมา เพื่อป้องกันการไปก่อเหตุอันตราย หรือถูกคนอื่นทำร้าย แต่ภายหลังปรากฏว่าเรื่องนี้ได้กลายกลายเป็นกองตระเวนสยามไม่เคารพข้อตกลงที่ทำไว้ว่าเมื่อจับตัวคนในบังคับต่างประเทศต้องรีบส่งให้ศาลกงสุลทันที และยังถูกกล่าวหาว่าดูหมิ่นประเทศชาติของเขา พร้อมกับได้หนังสือจากกงสุลมายังกระทรวงนครบาล ให้เสนานิติกระทรวงไปขอหมายที่กงสุลควย^๒ ซึ่งข้อตกลงที่ว่าด้วยการจับกุมนี้ กงสุลบางประเทศก็ได้เคารพและปฏิบัติตามเช่นกัน ก็จะเห็นจากพระราชหัตถเลขาฉบับหนึ่งทรงกล่าวว่

"....กลับเข้ามาอ่านรายงาน ม.ลธวัช ก็ออกแค้น ๆ ขึ้นมาสักนิตหนึ่งว่าถึงที่เราจับคนในบังคับ รอชาไปสักนิตหนึ่งก็เป็นความหัวสั่นหัวคลอนถึงทีคนในบังคับจะโมโหเด็กของเราไป โปริศตามโคตัวมา ยังให้เด็กตองโครับความลำบากไปถูกกักขังอยู่คนหนึ่ง ไม่ไยทยแม ทั้งนี้ก็เพราะโปริศมันไม่โคเป็นโปริศของเรา เป็นโปริศของอังกฤษ แลชาลงพิมพ์กลางควย เสนาบดีก็ตาแฉะ กงสุลของเขาตาไว ทำไมไม่ตามดูให้สิ้นกระแสความ..."^๓

^๑ก.จ.ช. ร.๕ ป ๓๐.๖/๓ สำเนาที่ ๗๗๒๑ พระยาเพชรบูรณ์แจ้งความมายังพระยาพิชัยโกษา ปลัดทูลฉลองกระทรวงต่างประเทศ วันที่ ๓๑ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๐.

^๒ก.จ.ช. ร.๕ น ๔.๑/๒๓๔ สำเนาพระราชหัตถเลขาถึงกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๔ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๑.

^๓ก.จ.ช. ร.๕ ก ๒๒/๓๐ ที่ ๓๐๖/๔๕๓๖ กรมหลวงเทเวศร์วังหน้าโรประการ ทูลกรมขุนสมมตอมรพันธุ์ ราชเลขาณูการ วันที่ ๔ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๐.

การทำการจับกุมของคณะพระเวปได้เกิดความยุ่งยากลำบากเช่นน้อยอยู่ครั้ง เมื่อเขาจับกุมชาวต่างประเทศทำผิดกฎหมายในบางครั้งก็ถูกกล่าวหาว่ากระทำทารุณ หรือหุ้บตีเมื่อเวลาจับกุม เป็นผลให้คณะพระเวปถูกลงโทษหรือกักขัง และสารวัตรใหญ่ของไปรษณีย์มายังสถานกงสุลอยู่เสมอ เว้นแต่กองพระเวปไทยจะสามารถพิสูจน์เอาความจริงได้ว่าเป็นคำกล่าวหา กงสุลจึงจะให้ความยุติธรรม แต่ก็จะมีคดีไป แต่ในบางคดีไม่สามารถสอบสวนเอาความจริงได้ เพราะเจ้าพนักงานฝ่ายไทยมักจับกุมโดยไม่คิดถึงหลักฐานที่จะนำมาประกอบคดี เพียงแต่เป็นการสงสัยเท่านั้น สาเหตุเช่นนี้ก็เพราะคนคณะพระเวปขาดความรู้ ไม่เข้าใจในภาษาต่างประเทศ เมื่อเกิดเหตุคดีความ คณะพระเวปจึงต้องจับกุมตัวไว้ก่อน ซึ่งกว่าเรื่องจะทราบถึงนายกองคณะพระเวปก็เป็นการล่าช้าเสียเวลาเกินกว่าจะแก้ไขได้ทัน เมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้บ่อย ๆ จึงเกิดความไม่พอใจและก่อความหวาดกลัวให้แก่คณะพระเวปอย่างมาก เป็นผลให้ในเวลาปฏิบัติหน้าที่มีการกระทบกระทั่งกันอยู่เสมอ และคนชาติตะวันตกก็มักจะถือเอาการที่ตนเป็นชาติมหาอำนาจไม่ต้องอยู่ภายใต้ข้อบังคับกฎหมายของไทย ชักขึ้นอำนาจของกองพระเวป และทำความผิดโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นเสมอ ดังเช่นกรณีมีสเตอร์ราว เกิดวิวาทกับคนไทย ใช้อาวุธปืนยิงคนไทยก่อน ซึ่งเป็นการยิงข้างหลังคนไม่มีอาวุธ และผู้ถูกยิงนั้นถึงแก่ความตายในเวลาต่อมา เป็นผลให้คนไทยเกิดความหวาดระแวงว่าฝรั่งบางคนใจง่ายเหลือเกิน ดังนั้นเมื่อการวิวาทกับฝรั่งครั้งใด คนไทยจึงคิดพยายามที่จะฆ่าฝรั่งเสียก่อนที่ตนจะถูกฆ่า ความคิดเช่นนี้ได้เป็นที่วิพากษ์ฝ่ายปกครอง กรมกองพระเวปอย่างมาก เพราะเกรงว่าเรื่องจะลุกลามใหญ่โตได้ กรมกองพระเวปจึงพยายามดำเนินคดีฟ้องร้องให้แก้แค้นเสียหาย แต่ผู้เสียหายกลับไม่ยอมมาเป็นโจทก์ฟ้องร้อง เพราะเกิดความกลัวว่ารัฐบาลเขาชาวฝรั่งแล้วตนเองจะถูกลงโทษได้ในที่สุด กรมกอง

๑. ก. จ. ต. ร. ๕ ต. ๕.๑/๑๐๔ คำแปล ๑๗๒๓ ทำให้การของมีสเตอร์มาติน แบลล์ วันที่ ๑๕ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๕.

๒. ก. จ. ข. ร. ๕ ต. ๕.๑/๓๓ ที่ ๕๔/๕๔๒๖ มีสเตอร์วอลตัน เคนกราบบูลกรมหลวง เทววงษ์โรประการ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๕.

๓. ก. จ. ข. ร. ๕ ต. ๕.๑/๓ ที่ ๑๔๑/๑๓๖๕๔ ลายพระหัตถ์กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ กราบบูลกรมขุนสมมตอมรินทร์ วันที่ ๑๒ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๕.

ตระเวนท่องเที่ยวทางออกโดยประกาศให้ชาวไทยและชาวต่างชาติทราบทั่วกันถึงมีใจความว่า

“...ต่อไปประเทศในราชการก็ดี และชาวสยามก็ดี ต้องถือแบบว่าเมื่อผู้ใดเห็นว่าตัวของตัวเองได้รับความคุ้มครองของพลตระเวนเป็นที่พอเหมาะไม่ให้นั้นทำการตามอำเภอใจ แลจับผู้ร้ายตามจะละตนเอง แลที่จะยิงคนร้าย เมื่อกำลังวิ่งหนี ยิ่งชั่วร้ายแถมนั้นจะขอความช่วยเหลือจากผู้เป็นใหญ่ของตน แลอย่าไต่ถามคาลไชเครื่องอาวุธ เว้นไว้แต่เห็นว่าจะไม่มีของอย่างอื่น ที่จะป้องกันรักษาให้ตนพ้นอันตรายได้....”

ความรู้สึกไม่พอใจของคนตระเวนและชาวไทยที่มีต่อชาวตะวันตกยังคงเกิดขึ้นเรื่อยมา โดยไม่สามารถที่จะแก้ไขได้ ทางกรมกองตระเวนจึงได้พยายามให้ความผ่อนปรนและคอยควบคุมคนตระเวนในเวลาปฏิบัติหน้าที่มากขึ้น เพื่อไม่ให้เรื่องลุกลามใหญ่โตออกไป เพราะเห็นว่ากองตระเวนฝ่ายไทยยังขาดคนที่มีความรู้ ความชำนาญในภาษาอังกฤษหมาย และขนบธรรมเนียมของคนต่างชาติ แม้จะมีคนยุโรปมาช่วยเหลือจัดการปรับปรุงกรมกองตระเวนก็ตาม แต่บุคคลเหล่านี้เป็นผู้บริหาร ไม่ใช่คนรักษากฎในที่เกิดเหตุ และยังมีคนต่างประเทศจำนวนไม่น้อยได้ถือในความเป็นชาติมหาอำนาจไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายของไทยทำผิดกฎหมายและขัดขึ้นการจับกุมเสมอถึงกับพูดว่า ไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายและคนตระเวนไทย ดังเช่นในกรณีที่เกิดขึ้นในบังคับของฝรั่งเศส ได้เข้าไปซื้อบะหมี่ของจีนคนหนึ่ง แล้วไม่ยอมให้เงิน จีนผู้นั้นจึงร้องให้คนตระเวนจับ แต่คนผู้นั้นกลับทุบตีคนตระเวน ๆ จึงจับกุมส่งให้ศาลกงสุล กงสุลฝรั่งเศสได้ประกันตัวออกไป ถูกจับกุมเมื่อได้รับประกันตัวออกมาแล้ว ได้กลับมาทุบตีคนตระเวนผู้ทำการจับกุมอีก มีสเตอร์เลียวเคสารวัตรใหญ่จึงจับกุมผู้ทุบตีนั้นส่งให้ศาลกงสุลฝรั่งเศส พร้อมกับเข้าไปชี้แจงเหตุที่เกิดขึ้นต่อศาลกงสุลฝรั่งเศส มีสเตอร์เคอบีโนต แอคตี่เซ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ในสถานกงสุลได้ออกมาชักขวางการชี้แจง แล้วกล่าวคำสพประมาทมีสเตอร์เลียวเค ซึ่งเป็นนายกองตระเวนสยามตอนหน้าที่ประชุมชนในสถานกงสุลว่า

ก.จ.ช. ร. ๕ พ. ๕.๑/๓ ที่ ๑๘๑/๑๓๖๕๔ ลายพระหัตถ์กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์
กราลทูตกรมขุนสมทอมรพิทักษ์ วันที่ ๑๒ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๕.

".... กองกระแจะอย่าเข้าใจว่าอาตมาจะกระทำไปตามความพอใจ
ฝรั่งเศสมีอำนาจอยู่จริงระวังตัวให้ดี แม้จะกระแจะจับกุมตัวผู้ใดคนหนึ่ง
ซึ่งอยู่ในความปกครองของเขาแล้ว เขาก็ยังพอกระแจะเห็นปะกลางถนน
ไม่ว่าผู้ใด แลกรุงสยามก็ไม่มีอำนาจอะไรที่จะจับกุมเขาได้...."

การกระทำเช่นนี้ของสยามเองสุด โดยเฉพาะกงสุลฝรั่งเศสไม่ได้อุบัติขึ้นเพียงครั้งเดียว
เพราะฝรั่งเศสพยายามอยู่เสมอที่จะก่อเรื่องการพิพาทกับกองกระแจะเพื่อให้เรื่องลุกลามใหญ่โต
ต่อไป ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เพื่อเหตุผลบางอย่างที่จะใช้เป็นข้ออ้างเรียกร้องสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่
ฝรั่งเศสต้องการจากประเทศไทย ทั้งนี้ทางรัฐบาลไทยก็ทราบถึงจุดประสงค์ของฝรั่งเศสเช่นกัน
จึงจะเห็นจากลัทธิพระหัตถ์ของกรมหลวง เทวะวงษ์วโรประการให้ทรงให้ความเห็นว่า

".... เห็นด้วย กล่าวว่าการที่ฝรั่งเศสก็ร้ายแก่เมืองไทยนี้ไม่มีที่สงสัย
เลย เขาคิดอยู่เสมอเป็นใจในนคร การที่ฝรั่งเศสจะคิดทำร้ายแก่กรุงสยาม
ในการที่จะกรรโชกเอาแผ่นดินไปอีกไม่ยากก็นอยนั้น เห็นด้วยเกล้าว่าทางที่
เขาจะเคี้ยวให้สำเร็จได้โดยง่าย พอกล่าวได้เห็นจะไม่ผิดคือ ทางหนึ่งซึ่งเป็น
ทางสำคัญนั้นจะบีบเขาคอยอุบายล่อลวงต่าง ๆ จนฝ่ายไทยเสียสติคิดต่อสู้คงจะ
ควายกำลัง จน เป็นการปรากฏพอที่ฝรั่งเศส จะยกเหตุไปว่ากล่าวกับอังกฤษ
ได้ว่า บัดนี้ฝ่ายไทยก็กำลังเริ่มปองร้ายแก่ฝรั่งเศสด้วยเหตุที่มีสัญญาอันอยู่ ถือว่า
เป็นที่ฝรั่งเศสจะทำอะไรไม่ไฉนแล้ว จึงจำเป็นที่ฝรั่งเศสกับอังกฤษจะต้องพรวม
กันเขาไปกวัดกันไทย ในทกลองจัดการให้เรียบร้อย ถ้าไม่เช่นนั้น จำเป็นที่
อังกฤษจะต้องยอมให้ฝรั่งเศสเอาเรือรบมาขู่ พอให้การที่ยกย่องอยู่กับฝรั่งเศส
เสียที่ตกลงกันเท่านั้นแล้ว ฝรั่งเศสก็จะยอมถอยคืน กองทัพเรือไป ไม่คิดจะ
กระทำร้ายต่อภูมิภาค ทามกลางกรุงสยามตามสัญญาไว้ เมื่อการตกลงเป็นไป
เช่นนั้นแล้วก็เป็นทีของฝรั่งเศสที่จะเอาเขตแดน ข้างตะวันออกของกรุงสยาม
ไปตามความปรารถนาของเขา เหมือนที่ใดกระทำมาในรัตนโกสินทร์ศึก ๑๑๒
นั้นได้โดยสะดวก... แต่ในการที่ฝรั่งเศสจะคิดอาณการทำความยากกำลังพลทหาร

ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๘.๑/๒๖๔ ที่ ๑๐ พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง แจ้งความ
มายังพระยาพิพิธโกษา วันที่ ๑ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๒.

เข้ามาในพระราชอาณาเขตแห่งหนึ่งแห่งใด เหมือนอย่างที่เคยกระทำ ณ เมืองเชียงแตง และเมืองสีทันดรนั้น เห็นควยเกล้าว่ามีเหตุอันสมควรที่จะกระทำนั้นน้อยนัก เวลานั้นไม่มีใครที่ฝรั่งเศสรองว่า ฝ่ายไทยโดยกพลทหารเข้าไปบุกรุกเขตแดนของฝรั่งเศส เหมือนครั้งรัตนโกสินทร์ศึก^{๒๒} อันเป็นของไทยฝรั่งเศสลงเลย ยกพลทหารเข้ามาบุกเข้าหาของรักษาอาณาเขตที่ฝรั่งเศสบางพวกเห็นว่า เป็นของฝรั่งเศสนั้น ถูว่าฝรั่งเศสจะบุกกำลังพลทหารเข้ามาในเวลาปัจจุบันนี้ก็เป็นฝ่ายไทยจะรุ่งบอกกล่าวไต่ขวัญเดียว ถนัดแลเห็นชัดว่าฝรั่งเศสจะคาดหมายเอาเป็นแน่ใจว่า ถ้ายกทหารเข้ามาแล้ว ฝ่ายไทยจะไม่เป็นแบบอกกล่าว จะบุกเข้าโจมตีเอาทหารฝรั่งเศสในเหตุสมคิดเหมือนครั้ง เมืองเยอรมันยกทหารเขาไปตั้งในเมืองเซลสวิก โฮลสไตน์ ที่เคยมารุกเข้าโจมตี เอาเป็นเหตุสงครามกันเช่นนั้น ก็เห็นจะคาดหมายเอาไว้มิได้แล้ว...."^๑

และในอีกฉบับหนึ่งทรงกล่าวว่า

"...ข้าพระพุทธเจ้ายังเห็นควยเกล้าว่าฝรั่งเศสเห็นจะคิดหาเหตุวิวาทในเรื่องถอยความอันอื่น จึงมาขึ้นความวิวาทระหว่างพลตระเวน กับคนไซ ในสถานทูต ทั้งจะหาความใหญ่โตขึ้นอีกเรื่องหนึ่ง...."^๒

การกระทำของกงสุลฝรั่งเศสเช่นนี้เมื่อเกิดขึ้นหลาย ๆ ครั้งจึงยิ่งสร้างความไม่พอใจให้แก่คนตระเวนมากขึ้น ดังนั้นเมื่อมีการจับกุมคนในบังคับฝรั่งเศส มักจะมีเหตุวิวาทกันอยู่เสมอ ดังคดีที่เกิดขึ้นใน ร.ศ. ๑๒๐ กองตระเวนได้เข้าจับกุมคนในบังคับฝรั่งเศส และได้เกิดวิวาททุบตีกัน ฟ้องร้องมายังศาลกงสุลฝรั่งเศส มองซิเออร์ เคลอง ของเคอวิต กงสุลรักษาการของสถานทูตฝรั่งเศสได้ส่งหนังสือฟ้องร้องมายังกระทรวงการต่างประเทศ ว่าคนตระเวนโรงพักบางรัก

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ ฝ ๓๑/๓ ที่ ๑๐ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงเทเวธวัชวโรประการ วันที่ ๕ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๔.

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ ฝ ๓๐๖/๓ สำเนาคัดจากหนังสือกระทรวงการต่างประเทศที่ ๔/๗๗๓๔ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงเทเวธวัชวโรประการ วันที่ ๒๔ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๐.

จับกุมคนในสถานทูตฝรั่งเศส แล้วทำการพาผู้จับซึ่งไว้ที่โรงพัก จนมองนิเออร์ วัวอัคริเซ
 เจ้าหน้าที่สถานทูตฝรั่งเศสได้ไปร้องแจ้งยอมปล่อยตัว จากหนังสือของเรื่องนี้ได้ยื่นขอเสนอขอ
 ใ้หลวงโทะจาคูกอนตระกูลเวเนซุเอลา แล้วให้ปล่อยจากราชการ ส่วนเจ้าหน้าที่งานและนายกอง
 ตระเวนที่เกี่ยวข้องกับหลวงโทะจาคูกอนสมควร แล้วให้ไปขอขมาปรับแก้ที่สถานทูตฝรั่งเศส ซึ่งฝ่าย
 ไทยต้องยินยอมลงโทษคนตระกูลเวเน และเสียค่าทำขวัญให้แก่คนของสถานทูตที่ถูกจับกุมเป็นเงิน
 ๒,๐๐๐ บาท คดีจึงได้ยุติลง เหตุการณ์เช่นนี้ได้เกิดขึ้นอยู่เนือง ๆ โดยไม่สามารถจะแก้ไข
 ใ้หมดไปได้เพราะคนตระกูลเวเนมีจำนวนมากฉุดเปลี่ยนกันเข้ารับราชการอยู่ตลอดเวลา การ
 ตักเตือนอบรมจึงไม่ได้ผล และคนในบังคับต่างประเทศก็มักจะก่อเหตุ และขัดขวางการจับกุมของ
 คนตระกูลเวเนเสมอ จนเป็นที่วิพากษ์ของกรมกองตระเวน และหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องกับคดีความ
 เหล่านี้เป็นอย่างมาก แม้กระทั่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่พระองค์ก็ทรงเข้า
 พระทัยในความรู้สึกของคนตระกูลเวเนที่ประสบกับปัญหาเช่นนี้ และได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาเตือน
 มายังเสนาบดีกระทรวงนครบาล มีใจความว่า

"....ข้อที่นำวิพากษ์อยู่เรื่องหนึ่ง แคนนายโปลิศของเราที่เป็นคนอังกฤษ
 ญาติเขาอยู่บาง คอยความอดกลั้นโทะไม่ได้อาถรรพความเขลา กระพบ
 กระเพื่อนอะไรจะลุกเป็นเพลิงขึ้นไ้ดูง่าย ขอให้เธอคิดถ่วงถ่วงการลง
 นเรศร ใ้ฟังความโปลิศใ้มาก ชินกว่าแต่ก่อนโดยกวัดกัน ถ้ามีเหตุอัน
 ใดที่เกี่ยวข้อง แคนในบังคับฝรั่งเศสจะขอให้ไต่ถามโดยคิดก่อนทุก ๆ เรื่อง.."๒

ที่ทรงวิพากษ์และได้กำรับมาเช่นนี้ก็เพราะเหตุว่าเมื่อกองตระเวน กับคนในบังคับต่าง
 ประเทศวิวาทกัน จากสาเหตุการจับกุมแล้ว ฝ่ายไทยมักเป็นฝ่ายเสียเปรียบเสมอ โดยเฉพาะ

๑ ก.จ.ช. ร. ๕ ฝ ๓๐.๖/๓ คำแปลที่ ๓๐, ๗๖๐๒, ๕๐ มองนิเออร์เคลอง
 ของเคอวิล กราบทูลกรมหลวงเทเวธวงศ์โรประการ วันที่ ๒๔ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๐.

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ ฝ ๓๐.๖/๓ สำเนาที่ ๕๖/๕๒๓ พระราชหัตถเลขาถึงกรมหลวง
 เทเวธวงศ์โรประการ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๐.

ที่เป็นคู่อริกับฝรั่งเศส เมื่อก่อคดีความกับคนตระเวนแล้ว มักจะพยายามยุยงส่งเสริมบรรดา
สื่อสารมวลชน หนังสือพิมพ์ในยุโรปลงข่าวในทำนองไทยเป็นฝ่ายก้าวร้าว ช่มเหงคนในบังคับ
ของฝรั่งเศสต่าง ๆ นานา อันทำให้คนยุโรป และคนฝรั่งเศสเกิดความโกรธแค้นไทย แล้ว
สนับสนุนให้รัฐบาลของเขาหาทางยึดเอาเป็นอาณานิคมเสีย โดยเมื่อราชทูตไทยเขียนแก้ไข
ข่าวลงในหนังสือพิมพ์ ก็มักจะไม่ให้หนังสือพิมพ์ฉบับใดเลยยอมให้ลงข่าว ดังในกรณีเหตุการณ์
ฝรั่งเศสบุกภูเก็ตใน ร.ศ. ๑๑๒ ทั้งที่รัฐบาลฝรั่งเศสเป็นผู้ออกคำสั่งให้กองทหารในอินโดจีน
ยกกำลังเข้าบุกภูเก็ต หนังสือพิมพ์ในกรุงลอนดอน ปารีส กลับลงข่าวเกรี้ยวกราดว่าเกิดการ
รบพุ่งระหว่างฝรั่งเศสกับไทยที่เมืองไซ พวกทหารฝรั่งเศสถูกอาวุธตายเกือบหมด และทหาร
ญวนตายอีกหลายคน ฝ่ายไทยบุกรุกมีทหารตายเพียง ๑ คน ครั้นเมื่อพระองค์เจ้าวัชรนาได้ไป
หารัฐมนตรีต่างประเทศของฝรั่งเศส ก็ได้รับคำตอบว่าเขาไม่ทราบเรื่องราวและเขาเองก็ทราบ
ข่าวจากหนังสือพิมพ์เช่นกัน พร้อมกับแสดงอาการไม่พอใจพระองค์เจ้าวัชรนาอย่างเห็นได้ชัด
ถึงกับไม่ยอมจับมือด้วย การกระทำดังกล่าวของกงสุลต่างประเทศนี้ ทำให้ฝ่ายไทยในบางครั้ง
ได้คิดจะคัดปัญหาเพื่อยุติเรื่องราว โดยหันไปลงโทษคนตระเวนและยินยอมผ่อนปรนกับกงสุลต่าง-
ประเทศ เพราะบางทีก็เป็นความผิดพลาดของคนตระเวนควย จึงเป็นที่ไม่พอใจของคนตระเวน
และเกิดความท้อถอยในการปฏิบัติหน้าที่ เพราะต้องถูกลงโทษหรือไล่ออกจากราชการ

คดีความคนตระเวนจับกุมอุบตฺตเยอร์มัน

เหตุการณ์นี้ได้เกิดขึ้นในท้องที่สามแยกถนนเจริญกรุง ในวันที่ ๒๔ มกราคม
ร.ศ. ๑๑๕ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ มีสเตอร์แอร์วอน ฮาตแนล อุบตฺตของกงสุลเยอรมันได้นั่ง
รถมาจนถึงปากตรอกสะพานโพ ซึ่งขณะนั้นได้มีจีนคนหนึ่ง อายุ ๕๗ ปี ชาคิกวางตุง นามดังไอศกรีม
เหี้ยวเรซายไปตามท้องถนน กำลังเดินออกจากตรอกสะพานโพ จะข้ามถนนเจริญกรุงไปยังตรอก

จมานิจ ชุมสาย ชุตประวัติศาสตร์ ร.ศ. ๑๑๒ จากแฟ้มไต่สวนสถานทูตไทยในปารีส

วัดสามจีน แต่ยังไม่ถึงปากคลอง ห่างจากขอบถนนประมาณ ๓ - ๔ ศอก รถของมิสเตอร์ แอร์วอน ฮาตแนล โค่นจีนล้มลง แล้วรถไต่ล้มเลยไป เมื่อข้ารัฐการขาดแคลนปรากฏว่า ได้รับบาดเจ็บถึง ๒ แห่ง แต่เป็นแผลฉีก และตำเขียว จินกุนจึงไต่ร้องให้คนตระเวน ช่วย ขณะนั้นนายกำลัง บุระคาบ คนตระเวนหมายเลขที่ ๔๐๔ ซึ่งรักษาการในหน้าที่ใกล้ตรอก สะพานโพ โกลนเสียงร้องของจินกุนจึงรีบวิ่งไล่รถของมิสเตอร์ แอร์วอน ฮาตแนลไปทันทีเชิงสะพานวัดสามจีน และทรงเข้าจับมาลากรถไว้พอดีกับนายพรหม คนตระเวนเลขที่ ๔๐๕ ซึ่งออกยามแล้ว กับนายต้ม นายยาม โค่นอาศัยอยู่ในบ้านใกล้เคียงกับสถานที่เกิดเหตุ โกลนเสียงเรียกให้ช่วยจากจินกุน ก็วิ่งออกมาดู และเข้าช่วยนายกำลังบุระคาบ จับรถไว้ มิสเตอร์ แอร์วอน ฮาตแนล จึงให้แขกคนหลายรายลงจากรถไปดูอาการ จินกุนที่ถูกรถทับล้มลง แต่จะพูดประการใด คนตระเวนไม่ทราบได้ เพราะไม่เข้าใจภาษาของกันและกัน มิสเตอร์แอร์วอน ฮาตแนล โกลนบอกให้คนตระเวนคนนั้นปล่อยมาเพื่อจะจับรถต่อไป คนตระเวนโกลนยืนยันว่าต้องให้นามบัตร (ถ้ามี) เสียก่อนจึงจะปล่อยตัวไป มิสเตอร์แอร์วอน ฮาตแนล โกลนบอกว่าตนเป็นอุปัชฌาย์ อยู่กงสุลเยอรมัน และไปขอมให้คนตระเวนจับกุมตัว พร้อมกับบอกว่าตนเพียงมาเที่ยว จึงไม่ได้เอานามบัตรติดตัวมาด้วย แต่ด้วยความไม่เข้าใจในภาษาพูดของคนตระเวน ๆ จึงไม่ยอมปล่อยมา กลับพูดว่าถ้าไม่ไ้ นามบัตรจะต้องไปโรงพักก่อน มิสเตอร์แอร์วอน ฮาตแนล ไม่ยอมไปกับคนตระเวน เมื่อเห็นคนตระเวนไม่ยอมปล่อยมาก็เอาแผนที่คนตระเวน ๆ ไม่ยอมเช็ดฟังกกลับจูงรถมาจนถึงโรงพัก ตำบลดสามแยก โดยมิสเตอร์แอร์วอน ฮาตแนลได้เอาแผนที่มาตลอดทาง จนถึงโรงพัก ขณะนั้นมิสเตอร์ เบเนต นั้รรถมาเห็นเหตุการณ์ ขณะคนตระเวนกำลังจูงรถมาของมิสเตอร์แอร์วอน ฮาตแนล ก็ลงรถมาช่วยห้ามปราม แต่คนตระเวนก็ไม่ฟัง จึงถูกทุบตีเอาขณะนั้นนายอยู่ คนตระเวนเลขที่ ๔๐๒ นายบาระคาบคนตระเวนเลขที่ ๔๐๓ ซึ่งได้ออกยามแล้วยังอยู่ในโรงพักจึงเข้าช่วยห้ามปราม พอดีกับที่มิสเตอร์ อินเนส มาพบเหตุการณ์อีกก็เข้าร่วมห้ามปรามด้วย แต่ได้เกิดความเข้าใจผิดกัน จึงเกิดเป็นเรื่องทุบตีกันขึ้น คนตระเวนบนโรงพักคิดว่าฝรั่งมาช่วยต่อสู้แก่ไขพวกเดียวกัน ก็ลงมาสวมหมวกช่วยกันรุมทุบตีกับฝรั่งและล้อมรถเอาไว้ มิสเตอร์แอร์วอน ฮาตแนล กับมิสเตอร์ อินเนส จึงได้หนีขึ้นรถมาแจ้งเรื่องราวที่กระทรวงนครบาล โดยมี

พระอนันตนรารักษ์ เป็นผู้รับแจ้งความ พระอนันตนรารักษ์ได้รับขึ้นรถมายังโรงพักสามแยก ทำการชันสูตรบาดแผลทั้ง ๒ ฝ่าย และทำการสอบถามถึงสาเหตุและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ในขณะที่เกิดเหตุขึ้น และพระอนันตนรารักษ์ ยังมาไม่ถึงที่เกิดเหตุ นายสงกรานต์ สารวัตรแขวง กำลังนั่งรับประทานอาหารอยู่ที่บ้านใกล้กับโรงพักแห่งนั้น เมื่อคนตระเวนไปแจ้งเหตุ จึงได้รับวิ่งออกมาโดยไม่ได้แต่งเครื่องแบบสารวัตรแขวง เข้าหาปราชญ์คนตระเวน จนเหตุการณ์ได้ยุติลง แล้วเข้าไปขออนามบัตรจากมิสเตอร์ แอร์วอน ฮาคแนล ๆ ไม่ยอมเจรจาด้วย เพราะเห็นว่านายสงกรานต์ ไม่ได้แต่งเครื่องแบบคนตระเวน นายสงกรานต์ จึงได้กลับมาแต่งเครื่องแบบ พอดีกับขณะนั้นมีสเตอร์ นิวส์แมน ผ่านมาพบเหตุการณ์ได้แจ้งแก่นายสงกรานต์ว่า มิสเตอร์ แอร์วอน ฮาคแนล เป็นกงสุลเยอรมัน แต่นายสงกรานต์ไม่ยอมปล่อยตัวไป ยืนยันจะขออนามบัตรให้ได้ ต่อมามีสเตอร์นิวส์แมน ได้แจ้งว่าเป็นอุปทูตด้วย ในที่สุดนายสงกรานต์ จึงปล่อยตัวไป เมื่อพระอนันตนรารักษ์มาถึงที่เกิดเหตุ สอบถามและชันสูตรบาดแผลแล้วก็แสดงความเสียใจในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ว่าเป็นเหตุการณ์ที่ไม่สมควรและขออภัยโทษต่อมิสเตอร์ แอร์วอน ฮาคแนลทันที มิสเตอร์แอร์วอน ฮาคแนล จึงกล่าวว่าการกระทำของคนตระเวนเช่นนี้ แสดงถึงการหมิ่นประมาทต่อผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศ และยัง เป็นการล่วงละเมิดกฎหมายนานาชาติ จำเป็นต้องแจ้งเรื่องไปยังเสนาบดีกระทรวงนครบาล และกระทรวงการต่างประเทศ พระอนันตนรารักษ์ก็ตอบว่าทราบแล้ว และขอยอมรับผิดชอบที่มานี้ก็เพื่อมาไต่สวนและขออภัยโทษนั่นเอง พร้อมกับนั้นได้เชิญมิสเตอร์ แอร์วอน ฮาคแนลเข้าไปในโรงพักเพื่อชี้ตัวผู้กระทำความผิด นายคม นายยาระคาน นายพรหม และมิสเตอร์นิวส์แมนได้ชี้ตัว นายอยู่ นายยาระคาน จากนั้นมิสเตอร์แอร์วอน ฮาคแนล ก็กล่าวขอโทษพระอนันตนรารักษ์ ที่ให้ความเอาใจใส่ รับผิดชอบการเรื่องราว พร้อมกับลงโทษคนตระเวนเหล่านั้น แล้วขึ้นรถกลับไป พระอนันตนรารักษ์ จึงได้ทำการไต่สวนคนตระเวนที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ไปจนเวลาค่ำ แล้วทำรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกราบทูลต่อเสนาบดีกระทรวงนครบาล

เมื่อกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ทราบเรื่องก็ทรงเห็นว่าเป็นความผิดของคนตระเวน ที่ขาดไหวพริบโดยหาทางแก้ตัวไม่ได้เลย เพราะถ้าไม่รู้อาณาเขตเขตทนายรดย่อมไต่ถามกันได้ และได้มีคำสั่ง

ของกระทรวงนครบาลอยู่แล้ววราภาพปรังที่แวงตัวเรียบร้อย กระทำผิดกฎหมาย หว่า ไม่
 ใจเป็นความมรรจ ก็ให้ขอนามบัตร แล้วปล่อยตัวไป เพราะถ้าเป็นผู้มีกิริยาดีด้วยยอม
 ไปว่ากล่าวสืบสวนเอาภายหลังได้ แต่ในครั้งนั้นมีผู้มาแจ้งเหตุหลายคน คนตระเวนกลับไม่
 เชื่อฟังคำตักเตือนชี้แจง ก็คงจะเอานามบัตรให้ได้ ซึ่งความจริงควรจะถามชื่อ จกมันติก
 ไว้มาก่อน แต่คนตระเวนไม่ยอมค้นหาเหตุอันควร ที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะสารวัตรแขวงไม่อยู่
 ในโรงพัก เมื่อมาแล้วก็เป็นคนขาดไหวพริบ จึงเป็นเหตุสมควรจะต้องถูกลงโทษ ดังนั้น
 กรมหมื่นนเรศวรฤทธิจึงได้สั่งลงโทษคนตระเวนเหล่านั้นไม่ให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่คนอื่นต่อไป

ภายหลังที่เกิดเหตุการณ์แล้วอุปทูตเยอรมันได้มาขอเฝ้ากรมหลวง เทวะวงษ์วโรประการ
 แต่ไม่พบจึงได้สั่งหลวงจำนงค์ให้พูดว่าขอให้แก้ความหมิ่นประมาทของคนตระเวนที่มีต่อชาติ
 เยอรมันเป็นความ ๓ ประการ

๑. ให้ปิดโรงพักกองตระเวนตำบลสามแยก ๑ วัน
๒. ให้ลงโทษผู้กระทำความผิดโดยไล่ออกเสียจากราชการ
๓. ให้ทำการสดุดตรงเยอรมัน

กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ เมื่อทราบเรื่องก็ได้นำความขึ้นกราบบังคมทูล จึงได้ทรงมี
 พระราชดำริ ให้กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ และพระอนันตนราภิรักษ์ ไปขอโทษต่อมิสเตอร์แฮร์วอน
 ฮาตแนล เป็นทางราชการ เพื่อขอให้ลดหย่อนผ่อนข้อเสนอลงบ้าง เพราะการปิดโรงพักนั้น
 จะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนในท้องแขวง และการทำสดุดตรงนั้น เป็นการใหญ่โตเกินไป
 ควรเป็นเพียงการลงโทษ แล้วให้ผู้กระทำความผิดออกจากราชการก็พอเพียงแล้ว เพราะเห็นว่าเป็น
 การทำโทษกันอย่างศิวิลย์ ต่อมากรมหมื่นนเรศวรฤทธิ นำเอาเรื่องนี้ไปปรึกษากับนายโรลัง
 ยัคสมิน (พระยาอภัยราชา) อีกครั้ง เมื่อนายโรลัง ยัคสมิน ได้ทราบเหตุ จึงได้ไปแสดง
 ความเสียใจกับมิสเตอร์ แฮร์วอน ฮาตแนล และกรมหมื่นนเรศวรฤทธิก็ได้ไปขอโทษต่อมิสเตอร์
 แฮร์วอน ฮาตแนล เป็นทางราชการ พร้อมกับกรมหลวง เทวะวงษ์วโรประการ และพระอนันตนราภิรักษ์
 ไปทำการตกลงกันกับมิสเตอร์แฮร์วอน ฮาตแนล ว่ากรมกองตระเวนจะยอมทำตามข้อเรียกร้อง
 ๓ ประการดังนี้

๑. วันที่ ๓๑ มกราคม เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ (ตามเวลาที่เกิดเหตุ) อุปทูตเยอรมันจะไปโรงพักกองตระเวนสามแยก โดยจะให้ทหารยื่นเข้าแถวเป่าแตรวง พร้อมกับคนตระเวนทั้งหมดโรงพัก ยืนเข้าแถวอยู่หน้าโรงพักคอยทำความเคารพ

๒. เจ้าพนักงานกองตระเวนที่มีความผิดนั้นให้อยู่ในโรงพักก่อน เมื่อทหารแลคนตระเวนที่ยืนเข้าแถวทำความเคารพแล้ว อุปทูตเยอรมันจะเข้าไปในโรงพักตรวจดูผู้กระทำผิดทุกคน แล้วให้ถอดเครื่องแบบคนตระเวนออก พร้อมกับปลดออกจากตำแหน่งราชการในกรมกองตระเวน ทอหนาอุปทูตเยอรมัน

๓. เมื่อกระทำการทั้ง ๒ อย่างแล้ว อุปทูตเยอรมันจะต้องไปแสดงความขบใจต่อเสนาบดีกระทรวงนครบาล และเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศภายในวันนั้น

เมื่อถึงวันที่ ๓๑ กรมหลวงเทเวศร์วัชรโรประการ ก็ได้แจ้งไปยังกระทรวงกลาโหม ขอคำสั่งทหารรักษาพระองค์จำนวน ๕ คน พร้อมแตรวงมายืนแถวหน้าโรงพักกองตระเวนสามแยก ส่วนคนตระเวนนั้นให้ยืนอยู่ด้านในโรงพัก โดยการนำของพระอนันตวรักษ์ แล้วจับเอาคนตระเวนที่มีความผิดซึ่งไว้ในห้องขังนักโทษ เว้นแต่สารวัตรแขวงให้คุมแถวไว้ก่อน เมื่อถึงเวลากำหนดให้อุปทูตเยอรมันแต่งกายนั่งรถม้ามายังโรงพักสามแยกเหมือนกับวันที่มาในวันเกิดเหตุทุกประการ ทหารจึงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีของชาติเยอรมัน จากนั้นก็ทำตามข้อตกลงทั้ง ๓ ประการ จนเป็นที่พอใจของอุปทูตเยอรมัน

ภายหลังที่เหตุการณ์ได้ยุติลง ทางกรมกองตระเวนจึงได้นำเรื่องขึ้นกราบบังคมทูลเสนอขอให้โรงพักกองตระเวนที่อยู่ในเขตอาบไล้ใกล้กับที่ราชายุโรปอาศัยอยู่ มีนายโปลิศชาวยุโรปประจำอยู่ทุกแห่ง เพื่อจะได้ไม่เกิดปัญหาดังกล่าวนี้อีกต่อไป ซึ่งก็ได้ได้รับความเห็นชอบ มีพระบรมราชานุญาตให้จัดการในต่อมา^๒

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๒๔.๕ ที่ ๑๑๕/๒๑๔๓๕ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๓๑ มกราคม ร.ศ. ๑๑๕.

^๒ ก. และ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๒๔./๕ ที่ ๑๑๕ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๓๑ มกราคม ร.ศ. ๑๑๕.

แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ได้ยุติลงโดยสิ้นเชิง ในวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ บิสเตอร์ แอร์วอน ฮาตแนล ได้ยื่นหนังสือมายังกระทรวงการต่างประเทศ โดยอ้างว่าได้รับคำสั่งจากรัฐบาลเยอรมันขอให้ถอดเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ออกหนึ่งออกจากราชการ คือ พระอนันตนรรักษ์ ซึ่งความจริงนั้นเป็นผลมาจากการถูกขู่ขังจากกงสุลฝรั่งเศส ที่พยายามเข้าแทรกแซงในเหตุการณ์และก่อให้เกิดความไม่พอใจพระอนันตนรรักษ์มาก่อน เนื่องมาจากสาเหตุการจับกุมคนในบังคับฝรั่งเศส ดังลายพระหัตถ์กรมหลวงเทเวศร์วัชรโรประการไต่ทรงกล่าวลงความเห็น

"...หม่อมฉันเห็นเกี่ยวเกล้าว่า การที่แล้วไม่แล้ว กลับไม่เป็นที่พอใจเช่นนี้ ก็คงเป็นเพราะตกลงกันไม่ลงยากนัก การที่จะขอเอาให้ไต่ไปถึงกว่าที่ใดทำการแก้ไขกันแล้วนั้น แลหม่อมฉันโคตราคะเนเดา ดู คงจะไม่คลาดไปไหนแล้ว จะเป็นคนสำคัญ ๆ อย่างราชทูตฝรั่งเศส ผู้ที่เกลียดพระอนันตนรรักษ์มาแต่ครั้งที่ได้ส่งให้ไปลี้ภัยจับคนผู้ซึ่งเกี่ยวข้องกับต่างประเทศ ไปส่งที่โรงพักกองตระเวนก่อนส่งยังกงสุล และเป็นคำสั่งที่หลวงบุรีรัฐพิจวณมีความเชื่อใจจนถึงเอาไปให้เขาคัดสำเนาไว้ ราชทูตฝรั่งเศสก็ควรจะให้ออกครั้งนั้นแล้ว แต่จะเป็นด้วยเกี่ยวกับตัวเองหรืออย่างไร จึงว่าไม่หนัก ครั้งนี้การขู่ขังส่งเสริม วาน มีอุปทูตเยอรมันใหม่มาพบกับไทยแทน จะไต่สมความคืบหน้านั้น...."

เพื่อที่จะให้เหตุการณ์ยุติลงโดยเร็ว และป้องกันไม่ให้เกิดการขู่ขังแทรกแซงให้เรื่องลุกลามต่อไปอีก ถึงแม้ฝ่ายไทยจะเกิดความไม่พอใจในข้อเรียกร้องอันนี้ จึงได้สั่งให้พระอนันตนรรักษ์ลาออกจากราชการ แล้วถือเอาโอกาสนี้จ้างเอาคนชาติอังกฤษเข้าทำการแทนพระอนันตนรรักษ์ ซึ่งก็ได้รับความเห็นชอบจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังได้มีพระราชหัตถเลขามาถึงกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ใจความว่า

ก.จ.ช. ร. ๕ ต ๒๔/๕ ที่ ๓๒๔/๑๓๓๕๓ ลายพระหัตถ์กรมหลวงเทเวศร์วัชรโร-
ประการ พูลกรมขุนสมมตอมรินทร์ วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๕.

"....ส่วนพระอนันต์ ซึ่งเขากล่าวโทษขึ้นใหม่ เจ้าพระยาอภัยราชา เห็นว่าการที่จะโตเถียงกันไปนั้น ก็คงจะชักยักยาวไปไต่ แต่จะเป็นขอความ เกิดขึ้นเหมือนกัน แด่ทั้ง ๒ รายพอจะโตทานอยู่แล้ว จึงเห็นควรจะผ่อนผัน ให้เป็นที่เลวกันสักทีหนึ่ง กรมหลวงเทเวศร์วังหน้า เห็นว่า ซึ่งจะไล่พระอนันต์ ออกจากราชการ เป็นการกระทำเหลือเกิน ด้วยกระทำชื่อเสียงเสีย แต่เป็น ของดีที่จะแก้รังอย่างหนึ่งคือ เอาอังกฤษเข้าตั้งไว้ในพระอนันต์ จะได้รับกัน อยู่ เธอเห็นว่าเลวเธอแหมน เผลาเวอร์ ไคเรกเธอมีวเซียม พอที่จะว่า กลาวให้เขารับราชการ ที่นี้ไคคราวหนึ่ง แต่พระอนันต์นั้นให้เป็นอันลาออก

ฉันนึกใหญ่ในศึก ๆ ขึ้นมา ก็ไม่อยากจะยอม แต่เห็นว่าอันตรายที่จะ มีแก่พระอนันต์ก็ไม่วายมากนัก เป็นแต่ให้เห็นว่าเราอ่อนป่อแป่มากอยู่หน่อยหนึ่ง แต่เมื่อจะต้องการความสงบรายนี้ ก็จำจะต้องเป็นไปเช่นว่า ส่วนทูตเยอรมัน นั้นก็เป็นที่น่าหัวเราะในความประพฤติกของแกพอไซ ถ้าจะพูดภาษาเราก็คว่า บันเลนไครอบ ๆ ...."

ผลสะท้อนจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับอุปทูตเยอรมันในครั้งนี้ได้เป็นข่าวแพร่หลายไปยัง ประเทศต่าง ๆ ในยุโรป บรรดาหนังสือพิมพ์ของหลายประเทศ ทั้งอิตาลี ฝรั่งเศส อังกฤษ ไคลงชาวนั้นเป็นที่โจษจันกันไปอย่างแพร่หลายในหมู่นักยุโรป และได้สร้างความโกรธแค้นให้แก่ ชาวยุโรปและเยอรมันอย่างมาก เพราะชาวที่ลงในหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับนั้นได้เปลี่ยนไปในรูป คนตระเวนไทยทำร้ายอุปทูตเยอรมัน ซึ่งพวกเขาถือว่าเป็นการดูหมิ่นประเทศของเขา และคน ยุโรปก็ถือว่าตนเป็นชาติที่เจริญแล้ว จะเห็นจากข่าวในหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งชื่อว่า โกลดอัน อานโซแกร์ กลาวถึงเหตุการณ์ครั้งนี้ว่า

ก.จ.ช. ร. ๕ ก ๒๔/๕ ที่ ๑๐๒/๑๓๔๕ พระราชหัตถเลขาถึงกรมหมื่น
นเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๕.

"....แอร์แคมเบอร์-เมเยอร์ ราชทูตเยอรมันที่กรุงเทพฯ ซึ่งลงไป
เที่ยวในถนน มีคนพวกหนึ่ง เขาจู่โจมทำร้ายแก๊วราชทูตเยอรมัน พาเอา
ตัวลงจากรถ แล้วไล่ไปโรเปียน ๒ คน ไก่มาช่วยแก่ คนหนึ่งชื่อ
มิสเตอร์มิดเชลล์ ข้าราชการไทยฝ่ายคลัง ไก่มาช่วยหามปราม กับ
โคเรียกฝ่ายโปลิศมาช่วยด้วย ผู้ที่มาช่วยกับราชทูตโคเรียกเจ็บมากแฉะ..."^๑

ดังนั้นทางรัฐบาลไทยจึงได้พยายามให้ราชทูตไทยประจำเยอรมัน คือ พระยานนทบุรี
ศรีเกษการราม เขียนข่าวที่แจ้งความจริงลงในหนังสือพิมพ์ และให้ทำความเข้าใจกับรัฐบาล
เยอรมัน ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นฝ่ายไทยได้ยอมรับผิดและยอมทำการสดุดชงเยอรมัน โดย
กระทำการออกจากราชการไปแล้ว โดยเฉพาะให้พยายามลงข่าวที่แจ้งข้อเท็จจริงในหนังสือพิมพ์
ให้เป็นที่น่าพอใจของชาวยุโรปให้ได้ เพราะเกรงว่าชาวเลาอื่นจะเป็นทางก่อให้เกิดความบาดหมาง
ระหว่างประเทศได้ แต่การก็เป็นไปด้วยความลำบาก เพราะไม่ได้รับความร่วมมือจากสำนักพิมพ์
ต่าง ๆ^๒ ซึ่งภายหลังจากการเกิดเหตุการณ์นี้แล้ว ทางกรมกองตระเวนจึงได้พยายามอย่างยิ่งที่
จะไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้นอีก แต่ก็ยังคงมีอยู่ ดังใน ร.ศ. ๑๒๔ ที่คนตระเวนได้ไปจับ
กุมอุพทูตอเมริกัน เพราะความไม่เข้าใจในภาษาของกันและกัน แต่ก็สามารถตกลงกันได้โดยไทย
ยอมรับผิดรับรองจะทำโทษคนตระเวนที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เรื่องจึงได้ยุติลง^๓

^๑ก.จ.ช. ร. ๕ ต ๒๔/๕ ที่ ๒๔/๑๑๕ หนังสือพระยานนทบุรีศรีเกษการรามกราบทูล
กรมหลวงเทเวธวงศ์โรประการ วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๕

^๒ก.จ.ช. ร. ๕ ต ๒๔/๕ สำเนาโทรเลขกรมหลวงเทเวธวงศ์โรประการถึงพระยา
นนทบุรีศรีเกษการราม วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๕.

^๓ก.จ.ช. ร. ๕ ต ๒๐/๔๔ ที่ ๑๓/๑๑๓๔๕ หนังสือเจ้าพระยาบวรราช กราบทูล
กรมหลวงเทเวธวงศ์โรประการ วันที่ ๑๓ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๔.

คดีความเกี่ยวกับคนในบังคับต่างประเทศที่เป็นคนเอเชีย

การเสียดสีสภาพนอกอาณาเขตทางการศาลในระยะแรกนั้น แทบไม่ได้อำนาจให้เกิดปัญหา ท่อทางการปกครองของไทย อันมาจากคนในบังคับต่างประเทศแต่อย่างใด เพราะขณะนั้นยังมีชาวต่างประเทศและคนในบังคับต่างประเทศจำนวนน้อย จึงเป็นการง่ายที่เจ้าหน้าที่บ้านเมืองไทยจะทำการควบคุมดูแลได้ทั่วถึง แต่ปัญหานี้ได้เริ่มก่อความยุ่งยากในตอนปลายรัชกาลที่ ๔ และต้นรัชกาลที่ ๕ ในต่อมาโดยเฉพาะได้สร้างความหนักใจให้แก่กองตระเวนผู้รักษากฎหมาย ซึ่งมีหน้าที่ที่จะคอยให้ความคุ้มครองดูแลความปลอดภัยทั้งทรัพย์สิน และบุคคลที่อาศัยอยู่ในเมืองไทย ตลอดจนคอยจับกุมผู้กระทำความผิดกฎหมายบ้านเมืองทุกคน ซึ่งก็ได้รวมถึงคนในบังคับของต่างชาติด้วย จึงเป็นภาวะที่กรมกองตระเวนจะต้องรับผิดชอบในบุคคลเหล่านี้ด้วยโดยที่คนเหล่านี้ไม่ได้อยู่ภายใต้ข้อบังคับกฎหมายของไทย ซึ่งจากพงศาวดารได้กล่าวถึงปัญหานี้ว่า

"...ในข้อที่ทองยุมโหงสุลเป็นผู้บังคับบัญชาชั้นแรกไม่สู้ลำบากนัก ด้วยชาวต่างประเทศยังมีน้อย แต่เมื่อการค้าขายเจริญขึ้นก็มีชาวต่างประเทศ เข้ามายังค้าขายมากขึ้นตามลำดับ ชี้ขึ้นว่าชาวต่างประเทศนั้นมันทั้งฝรั่งและชนชาติอื่น อันเป็นชาวเมืองขึ้นของฝรั่ง ว่าเฉพาะคนในบังคับอังกฤษทั้งฝรั่งและแขกเทศ แขกมลายู จีน พม่า บรรดาพวกที่มาอยู่ในประเทศนี้ ขึ้นอยู่ในกองสุลทั้งนั้น รัฐบาลจะบังคับบัญชาไม่ได้ เหมือนอย่างพลเมือง จึงเกิดลำบากมาก...."

และจากคำประกาศในการใช้กฎหมายอาญาได้กล่าวถึงปัญหาคคนในบังคับนี้ว่า

"...ในเมื่อแรกทำหนังสือสัญญา ยังมีชาวต่างประเทศทั้งเข้ามาค้าขาย แต่ต่อมาเมื่อการค้าขายคบหากับนานาประเทศเจริญแพร่หลาย มีชาวต่างประเทศ เข้ามายังประกอบการค้าขายในพระราชอาณาจักรมากขึ้น ความลำบากในเรื่อง

คดีที่เกี่ยวข้องกันในบังคับต่างประเทศจึงเกิดขึ้นมากขึ้นทุกที เพราะเหตุที่คนทั้งหลายอันประกอบการศึกษาอาศัยอยู่ในประเทศบ้านเมืองอันเดียวกันตนเอง อยู่ในอำนาจศาล อำนาจกฎหมายต่าง ๆ กันของชาติของบุคคล กระทำให้เป็นความลำบาก ทั้งในการปกครองบ้านเมือง แลก็กั้นผลประโยชน์ทั้งของคนทั้งหลาย ตลอดจนชนชาติต่างประเทศนั้น ๆ เองเป็นอันมาก..."^๑

การที่มีคนในบังคับต่างประเทศเข้ามาในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะที่เป็นคนเอเชียด้วยกันเอง แต่มีอิทธิพลเหนือกฎหมาย เช่น ชาวตะวันตก ทำให้เกิดความยุ่งยากในการให้ความคุ้มครองดูแลและการจับกุม การพิจารณาคดีความ เมื่อคนเหล่านี้กระทำความผิดทั้งจากปัญหานี้ยังได้มีผลต่อเนื่องมาถึงคนไทยด้วย จากข้อตกลงในการจับกุมคนในบังคับต่างประเทศนั้นคนตระเวนจะจับกุมได้เฉพาะผู้ที่ทำผิด เฉพาะหน้าเท่านั้น แต่ถาเป็นการสืบจับแล้วต้องไปขออนุญาตจับหมายคนจากกงสุลที่บุคคลนั้นสังกัดอยู่ เมื่อคนตระเวนจับกุมได้ตัวแล้วจะต้องส่งตัวฟ้องต่อศาลกงสุลเป็นผู้ชำระลงโทษตามกฎหมายของประเทศนั้นทันที โดยกรมกองตระเวนไม่มีอำนาจกักขังหรือส่งตัวไปชำระคดีในศาลไทยได้ แต่ในทางปฏิบัติแล้วมีบ่อยครั้งที่กงสุลต่างประเทศได้ใช้อิทธิพลของตนเข้าช่วยเหลือป้องกันคนในบังคับของตนให้พ้นผิด หรืออาจขอให้กองตระเวนปล่อยตัวไปเสียได้ แม้การตัดสินลงโทษของกงสุลในบางครั้งก็เป็นการลงโทษเบาไม่สมกับโทษที่ควรจะได้รับ" ดังคดีความใน ร.ศ. ๑๒๖ ที่คนตระเวนจับกุมตัวคนในบังคับฝรั่งเศสในข้อหาขโมยกระบือ พร้อมกับของกลางคือ กระบือ ๔ ตัว แต่เมื่อส่งคดีฟ้องต่อศาลกงสุลฝรั่งเศสได้ปล่อยตัวจำเลยไป ดังจะเห็นจากรายงานการตัดสินคดีของศาลกงสุลฝรั่งเศสได้กล่าวว่

"....ความเรื่องนี้ศาลกงสุลฝรั่งเศสได้พิจารณาพิพากษายกฟ้องของโจทก์ปล่อยตัวจำเลยไปเสร็จแล้ว แต่ข้าพเจ้าขออธิบายให้ท่านทราบว่าในคดีเรื่องนี้

^๑ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒๕ ฉบับพิเศษ ๑ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๗ หน้า ๒๐๖.

^๒ ประชุมกฎหมายไทย ภาค ๒ ประมวลกฎหมาย รวบรวมโดยหลวงประดิษฐมนูธรรม หน้า ๕๕๕

^๓ ตำนานพระ กล้วยเครือ การปฏิรูปประมวลกฎหมายและการศาล สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยะมหาราช หน้า ๕๘.

ตามคำให้การของโจทก์เองหรือพยานทั้ง ๒ ฝ่าย ก็ไม่เห็นว่ามีเจตนา
เป็นมร้ายหรือพรรคพวกเป็นมร้าย เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าเห็นว่าคำให้
การของโจทก์ และคำให้การของพยานโจทก์ไม่ตรงกับความจริง
ของกระทรวงนครบาล...."^๑

เหตุนี้เองจึงทำให้อำนาจของฝ่ายปกครอง และผู้รักษากฎหมายถูกจำกัดลง การปฏิบัติ
หน้าที่บางอย่างก็ไม่สามารถทำได้ตามที่ตามอำนาจที่มีอยู่ ปัญหาที่ตามมาทำให้บรรดาคนใน
บังคับต่างประเทศที่เข้ามาในเมืองไทยประพฤติดังกล่าวผิดลวงละเมิดกฎหมายโดยไม่เกรงกลัวต่อ
เจ้าหน้าที่บ้านเมือง ดังเช่นคดีคนร้ายเข้าปล้น แ่งชิงเอากระบือที่เมืองฉะเชิงเทรา เจ้าของ
ไล่ตามมาเอาคืนกลับได้ไขนึ่งต้อน เมื่อเจ้าของกระบือนำความมาแจ้งต่อกรมเมืองที่ฉะเชิงเทราฯ
ไม่ทราบจะทำอย่างไรได้ เพราะเห็นว่าเป็นคนในบังคับต่างประเทศ เกรงจะเกิดวิวาทกัน
จึงได้แจ้งเรื่องเขามายังกรุงเทพฯ ให้ออกไปจัดการ^๒ จากสภาพเหตุการณ์เช่นนี้เองได้
ก่อความยุ่งยาก และส่งผลกระทบไปถึงคนในบังคับสยามด้วย กรมหลวงเทเวศร์วโรปการ
เองได้ทรงวิพากษ์ถึงเรื่องนี้อย่างมาก ดังคำกราบบังคมทูลของพระองค์ทรงกล่าวว่า

".... เมื่อมีการจับกุม จนมีเหตุต่อว่าจนถึงกับต้องปล่อยตัวไป ยิ่ง
ทำให้คนถูกจับนั้นกำเริบยิ่งขึ้น ทำให้เกิดความรุนแรง ทำร้ายกันอยู่เสมอ ๆ
ก็เป็นการทำให้คนไทยเขาใจกันผิด ๆ เห็นกันเอาเองว่าคนไทยจะเขาอยู่ใน
ความปองกันของต่างประเทศได้ตามความชอบใจของตนเอง ไม่มีใครขัดขวาง
แลเห็นว่าไทยทำอะไรฝรั่งเศสไม่ไคเลย ก็พากันทำผิด ทำความรุนแรงเอา
โดยพลการ...."^๓

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔๓.๑/๑๘๒ ที่ ๑๓๔/๓๖๐๒ หนังสือลงสู่ผู้รังสรรค์ แจ้งความ
มายังพระยาพิชัยโกษา วันที่ ๒ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๖.

^๒ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๑ หน้า ๑๔๘ - ๑๕๐.

^๓ ก.จ.ช. ร. ๕ ๒๒๒๑ ก/๓๐ ที่ ๗/๑๕๒๔๔ คำกราบบังคมทูลของกรมหลวง
เทเวศร์วโรปการ วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๔.

แต่เหตุการณ์เช่นนี้ก็ยังคงเกิดขึ้นอยู่เสมอมาซึ่งคนในบังคับต่างประเทศที่ก่อปัญหา
ที่สุดก็คือ ชาวจีนที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจ การค้าขายภายในประเทศอย่างมาก คนจีน
เหล่านี้จำนวนมาก ได้เข้าอยู่ในบังคับต่างประเทศเพื่อหวังผลประโยชน์การคุ้มครองจากกงสุล
ทั้งทางด้านการค้าและเมื่อเกิดคดีความ เช่น พวกจีนฮั่นยี่ที่เป็นมั่วห่าใหญ่ในการระงับปราบปราม
ของกรมกองตระเวน ทั้งนี้เนื่องจากจีนไม่มีกงสุลของตนเอง จึงพากันเข้าเป็นคนที่บังคับของประเทศ
ต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งการเข้าเป็นคนที่บังคับต่างประเทศของคนในเอเชียเช่นเดียวกันนี้
ได้สร้างความปวดร้าวแก่คนไทยผู้เป็นเจ้าของประเทศอย่างมาก ที่เห็นคนเอเชียด้วยกันมีความ
คล้ายคลึงกันในด้านภาษา ศาสนา วัฒนธรรม แต่เข้ามาถือสิทธิทางกฎหมายทั้งปวงในเมืองไทย
เห็นคนเอเชียในบังคับสยาม แม่นคนไทยเองบางคนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว สมัครเข้าจดทะเบียน
เป็นคนที่บังคับต่างชาติก็มี นับเป็นเรื่องอันตราย และทวีความยุ่งยากต่อการปฏิบัติหน้าที่ของ
กรมกองตระเวน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของไทยอย่างมาก ที่คนในบังคับต่างประเทศได้ทวี
จำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่น ใน พ.ศ. ๒๔๓๕ มีคนอยู่ในบังคับของอังกฤษถึง ๑๐,๐๐๐ คน
คนในบังคับของฝรั่งเศส ๖,๐๐๐ คน และคนในบังคับของชาติอื่น ๆ อีกจำนวนมาก

ซึ่งสาเหตุที่มีการขอเข้าเป็นคนที่บังคับของกงสุลต่างประเทศ สรุปได้ดังนี้

๑. มุ่งหวังจะได้รับความคุ้มครองจากกงสุลต่างประเทศ โดยไม่ต้องอยู่ภายใต้
กฎหมายข้อบังคับของไทย และเพื่อหวังอิทธิพลด้านผลประโยชน์บางประการ เช่น ภาษีอากร
ประกอบกับการที่เห็นว่างกงสุลมักจะให้ความช่วยเหลือแก่ตน เมื่อต้องคดีความถูกจับกุม เพราะ
กงสุลสามารถส่งเจ้าหน้าที่กงสุลไปขอให้ปล่อยตัว หรือตัดสินโทษเบา จึงพากันเห็นไปว่างกงสุล
นั้นมีอำนาจเหนืออำนาจของฝ่ายปกครองกระทรวงของไทย^๒ ถึงนายสุกิจ นิมมานเหมินทร์
ได้กล่าวถึงเรื่องการมีอิทธิพลทางกฎหมายของคนในบังคับต่างประเทศว่า

✓ แถมสุข นุ่มนนท์ "การเจรจาทางการทูตระหว่างไทยกับอังกฤษ ค.ศ. ๑๙๐๐ - ๑๙๐๕"

ชุมนุมบทความทางวิชาการประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม หน้า ๒ - ๓.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ บ ๒.๒ ก/๓๐ ที่ ๑๓๓/๒๔๔๔๓ ลายพระหัตถ์กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์

กราบทูลกรมขุนสมมตอมรพันธ์ วันที่ ๑๓ มกราคม ร.ศ. ๑๑๔.

".... เรื่องยากใหญ่ทำนองนี้ เคนท์ก็สงวนแต่เฉพาะฝรั่งเท่านั้น
แต่คุณหญิงเหมือน จะมีการขายเลหลังต่อ ๆ กันไปให้ชาวเอเชียบาง
ชาติที่ชอบเอาฝรั่งบังหน้า ซึ่งเพียงแค่มอบเสียค่าธรรมเนียมเพียงเล็กน้อย
แล้วก็ได้รับประกาศเกียรติคุณว่าคุณเป็นคนในบังคับฝรั่ง เท่านั้นก็พอจะตั้ง
ตนละเมิดสิทธิและกฎหมายไทยได้แล้ว เพราะกว่าไทยจะจับเอาตัวมาลงโทษ
ได้ก็ต้องไต่ถามคดีจากสถานทูต หรือไม่กี่เมื่อส่งตัวไปฟ้องร้องศาลเสียของ
เขาแล้ว เขาก็กลับปล่อยโดยหาว่าหลักฐานไม่เพียงพอ หรือไม่ก็ลงโทษพอ
เป็นพิธี ผู้ตั้งโรงงานเถื่อนขายของเถื่อน ตั้งโรงรับจำนำ แมกระพังของ
โจร โดยมากก็เป็นคนในบังคับศาลเสียทั้งสิ้น รัฐบาลจะออกพระราชบัญญัติ
อะไรไป กฎสถานทูตทุก ๆ แห่งไม่ยินยอมแล้วก็ยังเป็นเพียงเสียเวลาเปล่า
ทำอะไรไม่ได้ บางคราวทำกันอย่างออกหน้าออกตา จนเราต้องเลิกเก็บ
ภาษีอากรบางประเภท เช่น ภาษีจับอันเป็นต้น เพราะเหตุว่าคนทางดาวที่
อยู่ในบังคับฝรั่ง ไม่ยอมเสียให้ รัฐบาลสมัยนั้นพยายามที่จะออกกฎหมาย
ควบคุมโรงรับจำนำมานานแล้ว ก็โดนสถานทูตบางแห่งคัดค้านก็คขวางเพื่อ
รักษาลาประโยชน์ของคนในบังคับของเขา โดยพิพาทของคำนึงถึงประชาชน
ชาวไทยที่ได้รับความเดือดร้อนจากผู้ร้ายที่เจ้าของโรงรับจำนำบางโรงสนับสนุน
ยุยงให้ไปประกอบโจรกรรม...."

๒. สถานกงสุลต่างประเทศได้เชิญชายในทะเลเป็นสัญชาติให้แก่คนต่างดาว
ทั้ง ๆ ที่คนเหล่านั้นไม่เคยเป็นพลเมืองหรืออยู่ในเมืองขึ้นของตน แม้แต่คำถามการ^๒ และยังได้
มีการชักชวนให้คนในบังคับสยามเข้าอยู่ในบังคับด้วย อันเป็นวิธีการหนึ่งที่ชาติตะวันตกที่มุ่งหวัง
จะแผ่อิทธิพลทางการ เมืองเขาคงรอบว่าประเทศใด ก็จะพยายามเกลี้ยกล่อมประชาชนที่อยู่ใน
ประเทศนั้น เข้าเป็นพวกคนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการแผ่อิทธิพล^๓ การชักชวนของทางกงสุล

สุกิจ นิมมานเหมินทร์ "เมื่อน้ำขึ้นปลาภิรมค ครันน้ำลดคมตกลินปลา" ยุทธไทย

๔ : ๑๔ - ๔๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๒

๒. เดิม สิมหะฐิต ผังขวาแม่น้ำโขง เล่ม ๒ หน้า ๒๔๔ - ๒๔๕.

พลกูด อังกนิมัท บพบาทของชาวจีนในประเทศไทย สมัยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปริญญาบัตร หน้า ๔๐.

นี้จะทำโดยให้เสมียนเพียง ๒ - ๓ คน เป็นผู้ออกหนังสือแสดงตัวเป็นคนในบังคับ แก่คนที่มา
ขอเข้าเป็นคนในบังคับ โดยที่ตัวกงสุลไม่เข้ายุ่งเกี่ยวเลย เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกหักหัว าก
รัฐบาลไทย แต่วิธีการนี้ทางรัฐบาลไทยก็ได้คัดค้านและหักทวงทางสถานกงสุลตลอดมา *ดังลา-
พระหัตถ์ของกรมหลวง เทวะวงษ์วโรประการ กิ่งไปยังกงสุลฝรั่งเศสชี้แจงความว่า

"... หากจะเห็นด้วยกับข้าพเจ้าว่า ไม่มีผู้ใดในจำพวกที่เกี่ยวข้อง
ในโพธิ์ฐานนี้ ซึ่งต้องถูกระทำโทษนี้มีโอกาสเขาอยู่ในป้องกันฝรั่งเศสได้
แล้วข้าพเจ้าจำเป็นต้องขอรองคัดค้านในนามของรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว มาอีกครึ่งหนึ่งต่อการที่ออกหนังสือสำหรับตัวเพื่อไปนั้น
ดังบันทึกปรากฏโดยเอเยนต์ในคนลูกจ้าง เป็นผู้นอ่ยแห่งสถานว่าการกงสุล
ของท่านออกกัน

รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเคยมีความเต็มใจที่จะให้อยู่
เสมอในความจำเป็นตามซึ่งรัฐบาลจะยอมให้โดยหนังสือสัญญาทางพระราช
ไมตรี ต่อคนในบังคับฝรั่งเศสรับอำนาจอันชอบธรรมที่จะอยู่ในบังคับกำหนด
กฎหมายประเทศบ้านเมืองของตนเอง แต่รัฐบาลไม่ยอมที่จะรับผิด แลชอุบ
สำหรับเหตุการณ์ ซึ่งจะเกิดขึ้นภายหลังในการที่จะแจกหนังสือต่าง เช่น
ดังนี้ต่อคนในบังคับสยาม...."

๓. จากการที่ได้รับความกดดันนี้ เกิดขึ้นจากเจ้าพนักงานฝ่ายไทย ทั้งจาก
คนตระเวน กรมเจ้าท่า ฯลฯ ทำให้การค้าขาย ทำมาหากินไม่สะดวก จึงพากันหันเข้า
ขอเป็นคนในบังคับต่างประเทศ และประการหนึ่งนั้นกองตระเวนไม่สามารถที่จะให้ความคุ้มครอง
และจับกุมตัวคนร้ายที่ก่อคดีความให้พวกเขา เกิดขึ้นได้อย่างเต็มที่หรือแม้จับกุมได้ก็ใช้เวลานาน

* กรณีคนร้ายไปก่อคดีความ แล้วอ้างตัวว่าเป็นคนในบังคับต่างประเทศ ทั้งที่เป็นคนใน
บังคับสยามมาก่อน และไม่เคยอยู่ในเมืองขึ้นของฝรั่งเศสมาก่อนเลย แต่ไปรับหนังสือเป็นคนใน
บังคับฝรั่งเศสที่เสมียนของสถานกงสุลเป็นผู้ออกให้

✓ จุดจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๒๗๘.

ต้องอาศัยการสืบจับ โดยสืบเอาจากผู้นอกเลาของผู้ที่เกี่ยวข้องกันคดีเป็นผู้ชี้ตัวให้คนตระเวนจับกุม จึงเกิดเป็นที่เคื่องรอนแค้นของจับ ถ้าเป็นเพียงการสงสัยและจับผิดตัว ทั้งการชำระคดีก็ทำไฉน ทำให้เสียเวลาทำมาหากิน คนเหล่านี้โดยเฉพาะคนทางดาวจึงหลีกเลี่ยงเข้าเป็นคนในบังคับต่างประเทศ เพื่อที่จะไต่พินจากความเคื่องรอนจากการถูกจับกุม และไม่ได้อยู่ภายใต้กฎหมายไทย โดยไปอาศัยอำนาจคุ้มครองจากสถานกงสุลต่างประเทศจำนวนมาก ยังมีจดหมายเหตุไต่กล่าว

"....ในเรื่องการเข้าในป้องกันต่างประเทศ คือ ฝรั่งเศสเป็นต้นนี้มีขึ้นมากในเวลาที่มองซิเออร์ ปาวิ เทียวเกลียกล้อมชักชวนและคนที่ต้องคุกคามกคดีเคื่องรอน ไม่มีทางจะแก้ไขอย่างใดได้แล้ว จึงต้องหนีไปพึ่งอำนาจของกงสุลต่างประเทศสักหนึ่ง ถึงกระนั้นความนับถือและข้อสัตย์ ต่อโศลละอองสุลพระบาทนั้นก็ปรากฏโดยนัยพักกันอยู่เสมอว่าไม่ใคร่กลับกลายไปเลย รวงกายที่ทนทานความขมขี้ ที่คนทั้งหลายเหล่านั้นเป็นอันมาก ต้องรับแลรู้ว่าไม่ใช่พระราชประสงค์ จะทรงให้ขมขี้ขอยังนั้น หากจะเป็นเพราะผู้รับพระราชทานอำนาจไปใช้อำนาจในทางที่ผิด จะคิดร้องเรียนอย่างไรก็ไม่ไหว ควบเวลาไม่ทำให้คอยพากัน กวาดัวจะสูงงาก็ไหม จะอยู่ต่อไปอีกไม่ได้ จึงไต่พากันเขาหาอยู่ในป้องกันฝรั่งเศสโดยมาก ทั้งเห็นผลในการไต่รับความเย็นลง แลเป็นสุขขึ้นกว่าแต่ก่อนควบ ความจึงเป็นที่เลาถือแข็งแขว่ คนพากันเขาอยู่ในป้องกันฝรั่งเศส จนถึงเป็นปัญหาเกิดขึ้น ในหนังสือพิมพ์ว่า เมื่อไหนนอกกระทรวงต่างประเทศจึงจะตอบว่าเอาคนในบังคับฝรั่งเศสกลับมา...."

สภาพเช่นนี้ไต่ก่อความหนักใจไม่เฉพาะแก่องตระเวนเท่านั้น รัฐบาลไทยเองก็วิตกในเรื่องนี้เช่นกัน โดยเฉพาะได้เป็นปัญหาก่อให้เกิดเหตุการณ์คดีความ ความไม่สงบ เกิดใจร้ายเพิ่มจำนวนมากขึ้น จึงเป็นภาระหนักต่อองตระเวนที่จะต้องรักษาสถานการณให้อยู่ในปกติ

✓ ก.จ.ช. ร. ๕ ม ๒.๒ ก/๓๐ ที่ ๗/๑๕๒๔๔ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหลวงเทเวธวัชรโรประการ วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๔.

ที่เกี่ยวข้องกับคนในบังคับนอกจากจะมี... จำหมายคนจากกงสุลเท่านั้น และเมื่อจับกุมแล้วจะ
ทำไต่เพียงการควบคุมตัวไว้เท่านั้นเองจึงทำให้คนร้ายทั้งที่เป็นคนในบังคับและที่อ้างตัวเป็นคน
ในบังคับหลบหนีไปโดยอยู่เสมอ ดังหลวงสิทธิสยามการ ได้กล่าวไว้ในตอนหนึ่งว่า

"....เจ้าหน้าที่ฝ่ายสยามจะจับกุมคนในบังคับเหล่านั้น หรือเข้า
ตรวจคนเคหสถานของคนเหล่านั้นแล้ว ก็จะต้องได้รับอนุญาตจากกงสุล
ที่เกี่ยวข้องก่อนเช่นเดียวกับพวกฝรั่งววยเหมือนกัน...."

การที่คนในบังคับต่างประเทศมีอำนาจของกงสุลคุ้มครองนี้เอง ทำให้การปฏิบัติหน้าที่
ของกงตระเวนเกิดความไม่สะดวก มีความยุ่งยากอยู่เสมอเพราะต้องเสี่ยงต่อการที่กงสุล
เข้ามาเกี่ยวข้อง และคอยก่อเรื่องยุ่งยากกับกงตระเวน ดังที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งไทยต้อง
เป็นฝ่ายยอมผ่อนปรน และอยู่ในฐานะเสียเปรียบอยู่เสมอ การปฏิบัติหน้าที่ของกงตระเวน
จึงเป็นไปอย่างไม่เต็มที่ ซึ่งรวมไปถึงอำนาจการพิจารณาของศาลด้วย อันนั้นการดำเนินการ
ระงับปราบปรามโจรผู้ร้าย เหตุการณ์ร้ายต่าง ๆ จึงค่อยลดน้อยลง เพราะความหวาดระแวง
การเข้ามาแทรกของกงสุลต่างประเทศ ดังพระราชหัตถเลขาฉบับหนึ่งได้กล่าววว่า

"....ระแวงว่าถ้าเป็นคนสืบแยกต่างประเทศ นิ่งเสียไม่เรียกมา
ชำระ ก็เป็นความลุ่ม ๆ คอน ๆ เรียกมาชำระจะมีปากเสียงอย่างไรบาง
ไม่รู...."^๒

จึงทำให้เป็นการล่าช้าในการปฏิบัติหน้าที่ของกงตระเวนที่จะให้เหตุการณ์คดีต่าง ๆ
ดำเนินเสร็จสิ้นไปโดยเร็วในขณะที่ยกตระเวนต้องมีการะในการจับกุมระงับปราบปรามบรรดา
โจรผู้ร้ายที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองจำนวนมาก เป็นสาเหตุให้คนร้ายถือโอกาสนี้กำเริบมากขึ้นกว่า
ที่เป็นอยู่

*สิทธิสยามการ หลวง สัณญาทางพระราชไมตรีระหว่างสยามกับต่างประเทศ หน้า ๔๔.

✓ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๑ หน้า ๔๑.

✓ คดีความและหมักบิดา และพวก โจรในราชวัง ที่ทำโจท่งแสนแสน

คดีความที่เกิดขึ้น บุคคลเหล่านี้ไปอ้างตัวเป็นคนในบังคับของฝรั่งเศส กลุ่มพรรคพวกเข้ารีดโรงนา และทำร้ายราษฎร ที่ทำนาอยู่ในตำบลทุ่งแสนแสน เมื่อเจ้าพนักงานจะออกไปจับกุมตัว ก็เกรงว่าจะเกิดการวิวาทกันขึ้น เพราะพวกของนะหมักบิดาได้รวมตัวจะต่อสู้กับกองตระเวน การจะจับกุมตัวได้นั้นก็ต้องอาศัยการบังคับโดยแรง อาจจะก่อให้เกิดเป็นคดีความขึ้นอีกเรื่องหนึ่งได้ อีกประการหนึ่งทางกองตระเวนยังไม่ไต่หลักฐานพยานในที่เกิดเหตุว่าเหตุการณ์ที่แท้จริงเป็นเช่นใด จึงไม่สามารถที่จะยืนยันว่าบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ต้องหาได้ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์จึงได้สั่งให้กรมกองตระเวน ออกไปสืบเอาพยานหลักฐานเสียก่อนเพราะเกรงว่าจะเกิดเรื่องยุ่งยากขึ้นภายหลังได้ ดังลายพระหัตถ์ของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ได้แจ้งไปยังราชเลขาธิการกล่าววว่า

"....พวกเหล่านี้คุมพรรคพวกรวมกันมาก บังอาจกันโซ่คกรุทำร้ายในวันเดียวกัน ๔ รายนี้ ก็เพื่อที่จะต่อสู้เจ้าพนักงานกองตระเวนที่ไปเกาะตัว แม้จะบังคับให้จับกุมโดยแรง ก็จะต้องวิวาทกันใหญ่ เป็นคดีเกิดขึ้นอีกเรื่องหนึ่ง อีกประการหนึ่งผู้ต้องหาเหล่านี้ก็ไม่ไต่พยานหลักฐาน ว่าทำร้ายจริงโดยหาข้อหาหรือไม่ จึงต้องสืบพยานเอาหลักฐานในมัยคงตกไป เพื่อจะจับภายหลัง แม้จะมีเหตุทำการใกล้เคียงกัน หม่อมฉันจึงสั่งให้กองตระเวนไปสืบพยานและเกาะตัวผู้ต้องหาไปเกี่ยวพันกันหนังสือที่เมื่อพรรคพวกไปทำร้าย เขามาควยไต่ตัวนายถึก ถึก นายเยอ ที่ต้องหามาควย การไต่สวนก็ไต่ความสมจริงอย่างข้อที่ราษฎรทำ นายเพชร

ความกฎหมายกล่าวนั้น หม่อมฉันจึงได้พูดกับพระเจ้าอนงยาเจด กรมหลวงเทวะวงศ์วโรปการ เสนาบดีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ในเรื่องนี้ที่มีเหตุข้างหลังนี้เอง เพราะว่าถ้าจะให้กองตระเวนออกจับคนร้ายเช่นครั้งก่อนก็มีพวกมาก จะต้องถึงเกิดต่อสู้กันขึ้น แม้จะมีอันตรายถึงแก่ชีวิต ก็จะต้องเป็นคดีใหญ่ขึ้นในระหว่างฝรั่งเศส...."

ก.จ.ช. ร. ๕ ม ๒.๒๑ ก/๓๐ ที่ ๑๓๓/๒๔๕๓ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์

กราบทูลกรมขุนสมมตอมรินทร์ วันที่ ๑๓ มกราคม ร.ศ. ๑๑๔.

เมื่อได้ปรึกษากับเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ เพื่อที่จะป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์ขึ้นในการจับกุมอันอาจนำไปสู่การต่อสู้ระหว่างคนในบังคับและกองตระเวนได้แล้ว จึงได้ขอความร่วมมือไปยังกงสุลฝรั่งเศสขอ เจ้าพนักงานจากกงสุลให้รวมไปกับกองตระเวน ในการไปจับกุมสอบสวนคดีในเรื่องนี้ โดยราชทูตฝรั่งเศสได้ส่ง ม. เคอร์บินา กงสุลฝรั่งเศส พร้อมด้วย ม. เฟ็ค เป็นตัวร่วมไปกับเจ้าหน้าที่กองตระเวนไทย ซึ่งมีพระยาอินทราธิบดี สหราชรองเมือง เป็นผู้คุมกองตระเวน เมื่อได้ไปถึงที่เกิดเหตุ พบกับนายฟ้า และ นะหมัดนิลา จึงทำการสอบสวนเหตุและยอมรับความจริงทั้งหมดว่าไปทำการรื้อโรงนาทั้ง ๔ แห่งพร้อมกับพรรคพวก ๑๔ - ๑๕ คน เพราะตนถือว่าที่นั่นตนเองได้ซื้อจากเจ้าของที่นาแล้ว แต่กองตระเวนก็ไม่สามารถที่จะจับกุมตัวบุคคลเหล่านี้ เพราะไม่สามารถทำความเข้าใจกับกงสุลได้ จึงจะเห็นจากรายงานการไปสืบสวนของพระยาอินทราธิบดี สหราชรองเมือง ที่ได้โต้ตอบกับกงสุลฝรั่งเศส ดังนี้

ม. เฟ็ค : ฝ่ายโจทก์ ซึ่งกล่าวโทษนั้นมีหลักฐานสิ่งใดในที่นา ให้เรียกมาชี้แจงด้วย

พระยาอินทราธิบดี สหราชรองเมือง : ในการที่มานี้ไม่ใช่การสอบสวน เรื่องที่นา มาตรวจสอบเรื่อง บังอาจพันรื้อโรงกันจริงหรือไม่ ก็ได้เห็นจริงแก่ตา ทั้งนายฟ้า และนะหมัดนิลา ก็รับแล้ว

พระยาอินทราธิบดี สหราชรองเมือง : พา ม. เคอร์บินา ไปดูโรงนาอื่น อีก ๓ แห่ง เพื่อตรวจสอบความเสียหาย

ม. เคอร์บินา : ไม่ตอ้งไป เพราะนายฟ้า และนะหมัดนิลา ก็รับแล้ว

ม. เฟ็ค : โรงเขื่อนนี้เป็นโรงเล็กนอย ไม่มีราคาสักเท่าใด ขอให้พระยาอินทราธิบดีราคา

พระยาอินทราธิบดี สหราชรองเมือง : โรงนั้น จะมีราคาหรือไม่มีราคาก็ได้ ไม่จำเป็นจะต้องกล่าวหาในที่นี้ เพราะเห็นว่ถึงจะเป็นโรงเล็กนอย อยางไรก็ดี นายฟ้ากับนะหมัดนิลา ไม่มีอำนาจอันใดที่จะไปพันรื้อตามพลการ ตนเองเป็นการกันโศคราษฎร ทำให้เป็นที่เดือดร้อน

ม. เคอร์บินา : การที่รื้อพังโรงเหล่านี้ไม่เป็นการสมควรเลย จากนั้นก็ได้พากันไปตำบลทุ่งคู ที่เกิดเหตุ

พระยาอินทราธิบดี สหราชรองเมือง : การเรื่องนี้เป็นเหตุอันน่าเศร้า
โรงของโจทก์ก็จริง ทั้งนายพากับหม่อมคืบลาภรับว่าเร้นผู้รอบค
พัน จะควรนำอย่างไรต่อไป

ม. เคนรนิบา : การจะให้โจทก์ไปฟ้อง ต่อศาลฝรั่งเศส

พระยาอินทราธิบดี สหราชรองเมือง : นายพากับหม่อมคืบลาภ เป็นคน
เกิดในแผ่นดินสยาม โทษฐานว่าราชอาชญากรรมโดยยังพุกจากนั้นอยู่ในเรื่องคนจำพวก
นี้ แต่ในเวลาที่ไม่จำเป็นต้องกล่าววาทคดีในบังคับคดี เพราะทำการกันโศก
ฐานผิด ผิดกฎหมายมิโทษอยู่แล้ว เป็นหน้าที่ของกรมกองกระทรวงจะ
ต้องเกาะตัวไปไต่สวนก่อน เมื่อราชอาชญากรรมเห็นวาทคดีกับหม่อมคืบลาภ
เป็นคนในบังคับฝรั่งเศสก็จะส่งให้ส่งไปศาลฝรั่งเศส

ม. เคนรนิบา : (ไม่ยินยอม) ได้รับคำสั่งของราชทูตฝรั่งเศสว่า
ถ้าผู้ต้องหาเป็นคนรับหนังสือของฝรั่งเศสแล้ว อย่าให้ยอมให้ไทยเกาะตัว
มาไต่สวนในท้องที่ของฝรั่งเศส จะตัดสินให้ความชอบธรรม

พระยาอินทราธิบดี สหราชรองเมือง : การเรื่องนี้ หม่อมฉันก็ได้ชี้แจง
ให้ทูตฝรั่งเศสทราบแล้วว่า คนจำพวกนี้ทำการผิดกฎหมาย หากตัวมาไต่สวน
ก็ชักชวนว่าอยู่ในบังคับฝรั่งเศส ครั้นจะจับกุมตามอำนาจ ก็จะมีเหตุวิวาทกันขึ้น
เป็นการไม่สมควร เพราะฉะนั้นจึงขอใหรราชทูต แต่งคนมาพร้อมกัน เพื่อ
จะใดเป็นพยาน แลบังคับโทษ กับเจ้าพนักงาน ก็เมื่อ ม. เคนรนิบา ไม่
ยอมให้เกาะตัวจะมี ประโยชน์อะไร

ม. เคนรนิบา : มีประโยชน์ที่จะไต่สวนคดีซึ่งถูก รื้อ อย่าง ๑
กับจะไต่ถามผู้ต้องหาว่า ความจริงเป็นอย่างไรอย่าง ๑ เท่านั้น

พระยาอินทราธิบดี สหราชรองเมือง : อย่างไร ๆ ก็ดี จึงต้องเกาะตัว
ผู้ต้องหาไปไต่สวนจึงได้ ถ้ามีเหตุวิวาทกันขอให้เป็นพยานด้วย

ม. เคนรนิบา : ได้ชี้แจงให้ฟังแล้ววาทคดีซึ่งเป็นคำหาว่า ไม่ยอม
ให้เกาะตัวรับหนังสือฝรั่งเศส ถ้าจะขึ้นเกาะให้ใดก็จำต้องสั่งไม่ให้ยอมมา
ถ้ามีเหตุวิวาทกันอย่างไรก็แล้วแต่การ

เมื่อได้รับคำตอบเช่นนี้พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง เห็นว่าถ้าจะขึ้นจับกุมตัว
จำเลยก็คงมีเหตุวิวาทกันขึ้น จึงได้เรียกนายพากับ นะหมัดนิลา มาจะถามเป็นถ้อยคำไว้

... ม. เคนธวิบูลย์ : ที่จะถามคนทั้ง ๒ ในกรณีนี้ เมื่อประสงค์
หลักฐานไม่ขาด

พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง : ก็ประสงค์อย่างนั้น

ม. เคนธวิบูลย์ : ไม่ต้องถามก็ได้เพราะคนทั้ง ๒ ก็รับอยู่มาได้เป็น
ร้อยพันโรงจริงแล้ว ทอหนาเขาทั้ง ๒ เป็นพยาน เพราะถ้าจะยอมให้ถาม
ก็เหมือนเป็นการให้ไทยพิจารณาคนฝรั่งเศสที่เป็นจำเลย เป็นการผิดหนังสือ
สัญญาทางพระราชไมตรี

พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง : เป็นการไต่สวนเท่านั้น ไม่ใช่
เป็นการพิจารณาเช่นศาล เมื่อเขาทั้ง ๒ เข้าใจในความ ซึ่งคนที่ต้องหา
รับแล้ว และยอมให้เป็นพยานในการที่จะกลับคำในวันนั้นแล้วจะไม่ถามก็ได้

ม. เฟ็ค : จะตองนำจำเลยทั้ง ๒ คนนี้ไปที่ศาลฝรั่งเศส ให้พระยา
อินทราธิบดี จักโทษด้วย

แล้ว ม. เฟ็ค ก็สั่งให้นายพากับนะหมัดนิลา ให้มาศาลในวันจันทร์
(๑๓ มกราคม ร.ศ. ๑๑๔) เวลาเช้า ๔ โมง

พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง : จูนักโทษยี้ ยังกำหนดไม่ได้
ด้วยไม่มีอำนาจอันใดจะผูกกับศาลฝรั่งเศส ได้ผูกกันเท่านั้นไปตกลงกันใน
เรื่องที่จะเกาะคามาไต่สวนแล้วในเวลา ๑๐ โมง ก็ไต่พากันกลับเข้ามาใน
กรุงเทพฯ..."

คดีความนี้ในที่สุดก็ได้แบ่งการฟ้องคดีเป็น ๒ พวก คือ ผู้ที่ถือหนังสือบังคับฝรั่งเศส
ให้ไปชำระที่ศาลกงสุล ส่วนที่เป็นคนบังคับสยาม ให้มาตัวมาชำระศาลไทย ตามความเห็น
ของกรมหลวงเทเวศร์วงศ์โรประการ ในขณะที่เดียวกันก็ได้ปรึกษากันระหว่าง เสนาบดีกระทรวง
นครบาลกับกระทรวงการต่างประเทศ ที่จะหาทางแก้ไขบุคคลที่ไม่มีสิทธิในการสมัครเข้าเป็น

✓ ก.จ.ช. ร. ๕ ม ๒.๒๑ ก/๓๐ ที่ ๑๓๓/๒๔๕๔๓ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ
กราบทูลกรมขุนสมมตอมรพันธุ์ วันที่ ๑๓ มกราคม ร.ศ. ๑๑๔.

คนในบังคับต่างประเทศ แต่ไปรับเงินคือคุ้มครองตัวจากกงสุลก็ ใกล้เคียงจะพยายามทำการ
หยอดกงสุลให้สำเร็จโดยเร็ว เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ตกลงเหล่านี้เลิกทำเริ่มคลั่งความ
ขึ้นมาอีก ดังบันทึกของกรมหมื่นนเรศวรราชผู้ กล่าวว่

"....ในทำรายงานไปทูลหาว่า พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวง
เทเวศน์วงษ์โรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศให้ทรงพระดำริว่า
กล่าวในเรื่องนี้ของหาเป็นคนไทยในตกลง จะให้เกาะกุมสงขาระในศาล
เราต่อไป เพราะเหตุว่าถ้าจะยกผู้นำไปฟ้องยังศาลชำระฝรั่งเศส
แล้วก็จะ เป็นรายอมรับว่าคนพวกนี้เป็นสัปเจกต์ฝรั่งเศส แลคนในหมู่พวกนั้น
ถ้าเป็นแขกกลา แลเขมรแล้ว เขาใจว่าไปรับหนังสือเป็นสัปเจกต์เกือบจะ
ทั้งสิ้น ตัวหมื่นคิลานันท์ไคความว่าเป็นหัวหน้ายกกองทัพจับคนที่รับหนังสือ
ฝรั่งเศสในตำบลนั้น เหตุฉะนั้นจำต้องว่ากล่าวในเรื่องนี้ในตกลง หาไม่พวก
รับหนังสือจะกำเริบยิ่งขึ้น...."

โดยตลอดมารัฐบาลไทยได้พยายามที่จะหาทางขออำนาจจับกุมคนในบังคับให้แก่อง
กระเวน และหาทางตกลงเรื่องบุคคลผู้มีความผิดเข้าเป็นคนในบังคับ ซึ่งข้อหลังนี้ตกลงกัน
ได้สำเร็จใน ร.ศ. ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒) กับอังกฤษเป็นประเทศแรกและ เนเธอร์แลนด์
ฝรั่งเศส เติมาร์ก อิตาลี ในเวลาต่อมาตามลำดับ^๑

เมื่อกรมกองกระเวนไม่สามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มอำนาจในกรณีเกี่ยวกับคน
ในบังคับต่างประเทศ จึงเป็นเหตุให้คนในบังคับยิ่งประพฤติดำเนินการล่วงละเมิดกฎหมายบ้านเมือง
เพิ่มขึ้น เพราะเห็นว่างกงสุลมักจะให้ความคุ้มครอง คนในบังคับของตนเสมอ ซึ่งกงสุลเอง
บางครั้งก็แสดงออกมาย่างเด่นชัดถึงการเข้าข้างหรือให้ความช่วยเหลือแก่คนในบังคับของตนที่
กระทำความผิด โดยการถ่วงเวลาชำระคดีหรือไม่เอาใจใส่ที่จะชำระคดีเมื่อมีการฟ้องร้องคนในบังคับ

^๑ ก.จ.ท. ร. ๕ ม ๒.๒๑ ก/๓๐ ที่ ๑๓๓/๒๔๕๓ กรมหมื่นนเรศวรราชผู้กราบทูล
กรมขุนสมมตอมรินทร์ วันที่ ๑๓ มกราคม ร.ศ. ๑๑๘.

^๒ สิทธิ สยามการ, หลวง สัตยาทางพระราชไมตรีระหว่างสยามกับต่างประเทศ หน้า

ของคนที่ตำบลทุ่งหลวง เมื่อกองตระเวนเขาทำการจับกุมตัวส่งฟ้องศาล กรุงฝรั่งเศส ๆ พยายามถ่วงเวลาการชำระคดีสิน และไม่ยอมชำระความให้ จนโจทก์ได้หนังสือร้องขอ ความเป็นธรรมมายังกรมกองตระเวน ใจความว่า

"...เดิมวันที่ ๗ เมษายน ร.ศ. ๑๑๕ เวลาบ่าย ๒ โมงเศษมี
 อายคนราย พวกอายคนราย มาปล้นเอากระบือของข้าพเจ้า แล้วพวก
 ข้าพเจ้าไปรวม ๒๗ กระบือ อายคนรายพวกอายคนรายยิงตีฟัน เอาข้า-
 พเจ้า มีบาดแผลแล้ว แยกชิงเอาเป็นกับดาบไป ข้าพเจ้ากับพวกข้าพเจ้า
 ไคสาบาลตัว ทำคำกฎหมาย ตราสิน ชันสูตร บาดแผลไว้ออชุนวิจารณ์
 ภูธร อำเภอก ความแจ้งอยู่ในคำกฎหมายตราสิน ชันสูตรแจ้งเหตุเป็น
 คำนี ครั้น ณ วันที่ ๑๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๕ ข้าพเจ้าจึงไต่หน้าฟ้องไป
 ยื่นต่อศาลกรุงฝรั่งเศสว่า โทะยิซอ นายเหลบ นายเป่า นายปิ่นกับพวก
 ๕๐ คน มาปล้นเอากระบือ ๒๗ ตัว ไปตามแจ้งอยู่ในฟ้องแล้ว กรุง
 ฝรั่งเศส วันที่ ๑๔ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๕ จะหาตัวจำเลย กับให้ข้า-
 พเจ้านำพยานไปยังศาลกรุงฝรั่งเศสจะชำระให้ ครั้นถึงวันกำหนดนัดตามที่กล่าว
 มานี้ข้าพเจ้าไต่หน้าพยานไปยังศาลกรุงฝรั่งเศส กลับบอกวาโทะยิซอ จำเลยป่วย
 ขอนัดใหม่เลื่อนไปวันที่ ๒๕ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๕ เวลา ๓ โมงเช้าพร้อม
 กับข้าพเจ้าก็ไปตามนัดของกรุงฝรั่งเศส กลับว่าคนไทยจับเอาตัวนายสน นาย
 แอ คนในบังคับฝรั่งเศสไป แล้วกรุงฝรั่งเศสมีหนังสือไปยังกระทรวงเมืองใหญ่
 ส่งตัวโจทก์ จำเลยกับพยานไปยังศาลกรุงฝรั่งเศสแล้วศาลไทยก็หาส่ง
 ไม่ ขณะนั้นโทะยิซอ นายกองของกรุงฝรั่งเศสมาพูดกับกรุงฝรั่งเศส ว่า
 อำเภอกจีนตำบลตะพานโยเสจะคอยจับตัวคนในบังคับฝรั่งเศส ทันใดนั้น
 กรุงฝรั่งเศสเห็นว่าให้โทะยิซอ จัดเตรียมคนไปจับตัวอำเภอกจีน มัดส่งไปยัง
 ศาลฝรั่งเศส แล้วกลับมามีข่าวว่าข้าพเจ้าว่าความเรื่องที่ข้าพเจ้าฟ้องนั้น
 กรุงฝรั่งเศสไม่ยอมชำระให้ให้ข้าพเจ้าไปทูล สมเด็จพระเจ้าเอเด็ค แล้วกรุง
 ฝรั่งเศสก็กระโดดข้ามสี่สะพานไป กลับไล่ข้าพเจ้ามาเสีย จากศาล การเป็นดังนี้
 บารมีเป็นที่พึง...."

ก.จ.ช. ร. ๕ ม ๕.๑ ก/๔ ที่ ๖๒๕๕ นายโพชน ทำเรื่องร่ายยื่นต่อพระยา
 อินทราชพิศสิทธิ์ราชรองเมือง วันที่ ๒๔ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๕.

เมื่อกองตระเวนไปความสะดวกในการจับกุมตัว เพราะถูกจำกัดอำนาจ จึงไม่สามารถที่จะทำการจับกุมคนในบังคับต่างประเทศได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะคนในบังคับของฝรั่งเศส ทำให้มีคนร้ายพวกนี้ฉวยตัวเป็นคนในบังคับต่างประเทศอยู่เสมอ เมื่อถูกคนตระเวนจับกุม ซึ่งมีบางคนได้หาทางหลีกเลี่ยงการถูกคนตระเวนจับกุม โดยย้ายการเป็นคนในบังคับจากกงสุลหนึ่งไปยังอีกกงสุลหนึ่ง ดักโอกาสในขณะที่คนตระเวนต้องเสียเวลาไปขอมหายจับและหมายคนสถานที่ เพื่อตามจับตัว บางทีก็ใช้วิธีการอื่นนี้สื่อแสดงความเป็นคนในบังคับหลายประเทศ ซึ่งได้สร้างความลำบากยากแก่กรมกองตระเวนอย่างมากในการติดตามจับกุมถึง เช่น คดีจับคนในบังคับต่างประเทศคนหนึ่งในข้อหาเป็นหัวหน้าพวกอั้งยี่ จีนผู้ต้องหาในหนังสือแสดงตัวเป็นคนในบังคับต่างประเทศ จากกงสุลอังกฤษว่าจำคุก เมื่อคนตระเวนสืบสวนและขอมหายจับยังกงสุลอังกฤษ จีนจำคุกก็แสดงตัวเป็นคนในบังคับฝรั่งเศส ชื่อ ชำซิกชื่อหนึ่ง ลำซิกชื่อหนึ่ง ต่อมาก็ได้แสดงตัวเป็นคนในบังคับของอเมริกันอีก เมื่อได้สืบสวนและขอมหายจับไปยังกงสุลฝรั่งเศส โดยได้ใช้ชื่อใหม่ว่า วิลเลียม อายี อั้งยี่กรมกองตระเวนจึงได้สอบสวนหาชาติกำเนิดของจีนผู้นี้ จึงได้ความจริงว่าเป็นลูกจีนเกิดในสยาม และเป็นคนในบังคับสยาม แต่ไปขอรับหนังสือเป็นคนในบังคับต่างประเทศ เมื่อกองตระเวนได้พิสูจน์ความจริงแล้ว จึงจับกุมตัวส่งขึ้นชำระศาลไทยทันที กลับแผนทางกรมกองตระเวนจะจับกุมตัวฟองศาลของไทยได้ แต่ต้องเสียเวลา ๓-๔ เดือน ในขณะที่ต้องมีคดีความโจรผู้ร้ายจำนวนมากจะต้องทำการสืบสวน ซึ่งในบางครั้งก็พบความยุ่งยากหรือความล้มเหลวในการสืบสวนชาติกำเนิด เพราะกงสุลต่างประเทศไม่ให้ความร่วมมือกับกรมกองตระเวน แยกต่างหาก เอาบุคคลผู้ถูกจับกุมนั้นเป็นคนในบังคับของตน ทั้ง ๆ ที่รู้*

✓ กงสุลบางประเทศก็ไม่ยอมรับ แล้วให้ความช่วยเหลือในการสืบสวนสัญชาติ ชาติกำเนิดเดิม เมื่อได้ความจริงแล้วก็จะส่งเรื่องให้ศาลไทยพิจารณาทันที เช่น ศาลกงสุลอังกฤษ ฮอลันดา เป็นต้น

ก.จ.ช. ร. ๕ บ ๓๓/๒๐ คดีจับจีนอั้งยี่ไหหลำ ตำบลตึกหลังโรงจั่ว ศาลเจ้า
อาเนียบเกอ ตำบลสำเพ็ง วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๑.

ว่าเป็นคนในบังคับสยาม ดังมีตัวอย่างคดีหนึ่งที่คนร้ายโทษฉกรรจ์ ถูกข้อหาถึงคนตาย แล้วอ้าง
ตัวเป็นคนในบังคับฝรั่งเศส เมื่อกงสุลฝรั่งเศสทราบเรื่องก็อ้างเอาเป็นคนในบังคับของตน
คนตระเวนจึงได้นำตัวไปสอบสวนชาติกำเนิดที่กงสุล ก็ทราบว่าเป็นคนในบังคับสยาม แต่
กงสุลฝรั่งเศสก็ยังอ้างเอาเป็นคนในบังคับของฝรั่งเศส ดังปรากฏในบันทึกของกรมหมื่นนเรศ-
วรฤทธิกุลว่า

"....เมื่อรับรายงานนี้แล้วเห็นว่าอายโทไม่ใช้สัปเยกต์ที่กองตระเวน
ส่งไปสอบถาม ทักถลุงไว้กับกระทรวงต่างประเทศ ว่าใครอ้างเป็นสัปเยกต์
ให้นำตัวไปสอบกงสุลกอน บัดนี้กงสุลรับเอาว่าเป็นสัปเยกต์โดยเห็นได้ว่าเป็น
ความเสียเปรียบคนต่างประเทศนัก แลสอบได้ความว่าอายโทนั้นกงสุลฝากขัง
ไว้ที่โรงพักกองตระเวนบางรัก จึงนำความไปหาหรือกรมหลวงเทเวศร์วังไชย-
ประการ เสนาบดีต่างประเทศ ในเวลากลางคืนวันที่ ๑๔ ตุลาคม เห็นวานาย
โทคนนี้เป็นคนรายการ แลทูลตั้งตัวว่าใครรับหนังสือกงสุลเป็นสัปเยกต์ ไม่กลัวใคร
พักอาวูซป็นเสมอ แลมีเหตุทูลเถียงเล็กน้อย ก็ให้อาวูซป็นเป็นการนำผู้อื่นตราย
แก่ชนทั้งหลายมาก แลเหตุเกิดขึ้นเล็กน้อยนายโทถึงคนถึง ๓ คน เช่นนี้ควรพิจารณา
โดยคดีโทษหลวง ซึ่งจะป้องกันอันตราย ของคนทั้งปวงได้ นายโทก็เป็นไทยแท้
ขอให้กรมหลวงเทเวศร์วังไชย ขว้ขวากล่าวควย..."

เหตุการณ์การอ้างตัวเป็นคนในบังคับต่างประเทศ เช่นนี้ได้เกิดขึ้นอยู่เสมอ นับแต่สมัย
ของกรมหมื่นภูวเรศ ชำรงศักดิ์ ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงนครบาลมาแล้ว และก็มีพระราช
หัตถเลขาเตือนกำชับมายังกระทรวงนครบาลให้สืบสวนความจริงให้ได้อยู่เสมอ ดังคดีความจินตนิ-
ษาคคนตายแล้วอ้างตัวเป็นคนในบังคับของฮอลันดา พระองค์ได้มีพระราชหัตถเลขามาถึงกรมหมื่น
ภูวเรศ ชำรงศักดิ์ ใจความว่า

ก.จ.ช. ร. ๕ ม ๒.๒๑ ก/๑๓ ที่ ๑๒๕๐๖ บันทึกของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ
วันที่ ๑ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๓.

ฝรั่งเศสอ้างว่าผู้ร้ายเป็นคนในบังคับฝรั่งเศส ขอให้เอาตัวไปชำระ ศาลกงสุล กรมกอง
ตระเวน และกระทรวงต่างประเทศจึงได้ไต่สวนถึงชาติกำเนิด เพราะเป็นทางเกี่ยวเท่านั้น
ที่จะทำให้การปราบปรามโจรผู้ร้ายที่ทางตัวเป็นคนในบังคับได้สำเร็จ ถึงแม้จะเสี่ยงต่อการพิพาท
กับกงสุลก็ตาม เพราะไทยยังไม่สามารถจะตกลงแก้ปัญหานี้ร่วมกับกงสุลประเทศต่าง ๆ ได้
แต่ถาหากยินยอมตามขอเรียกร้องของกงสุลแล้ว คดีเช่นนี้ก็ย่อมจะเกิดขึ้นต่อไป จนเป็นที่ลำบาก
ในการระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายของกรมกองตระเวน ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องดำเนินการอย่างคอบ
เป็นคอบไป โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหานี้แก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าไปก่อนที่จะเจรจา
ตกลงกับกงสุล เรื่องปัญหาคดีในบังคับได้สำเร็จ ซึ่งเป็นการกระทำค่อนข้างเสี่ยงต่อการพิพาท
กันเพราะปัญหาคดีเช่นนี้ได้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก จนเป็นที่วิตกของรัฐบาล และคดีนี้ก็ได้นำ
ผู้ร้ายเป็นคนในบังคับสยาม พร้อมกับส่งหลักฐานการไต่สวนไปยังกระทรวงยุติธรรมและกงสุล
ฝรั่งเศส จึงสามารถนำเอาตัวมาพิจารณาลงโทษในศาลไทยได้ในที่สุด ซึ่งพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชหัตถเลขาหมเขบฯ มายังกระทรวงนครบาล

".... เรื่อง ได้ความคืบหน้า ก็ควรจะสรุปเสร็จฎุมพระนครบาลว่าทำการ
วอชิงตัน ตั้งแต่ตอนจนปลาย ถ้าให้เป็นเช่นนี้ได้ทุกครั้งแล้ว ผู้ร้ายก็ควรจะส่งลง
ไต่สวน กรมหลวงเทเวศร์ว่า เรื่องนี้โตตอบกันไปถึงไหน ถ้าไปค้างอยู่เฉย
เฉยไม่ตอบตามแบบ..."

และได้มีบันทึกตอนท้ายถึงพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ ใจความว่า

".... คอยตามที่จะจดหมายลงวันที่ ๑๖ ตุลาคม ที่ฉันได้บอกไปแต่ก่อนถึง
เรื่องยากที่จะระงับผู้ร้ายในสงบเรียบร้อยโดยความขัดขวาง เกะกะของฝรั่งเศส
มีเรื่องเป็นอันมากที่คล้ายคลึงกันกับที่ส่งมาใหญ่ เป็นตัวอย่างเรื่องหนึ่งนี้ถือว่าการที่
ไต่สวนไต่ความผิดจนจบอย่างนี้ก็ดี ที่จะให้ทุกฝรั่งเศส ยอมถอนคำนั้นไม่ถอนเป็นอัน
ขาด จนเรื่องเขา ก็วออย่างไรก็ดี ๆ ขึ้นชื่อว่าคนถือหนังสือของสงลงไปใน ถ้าสง
ลงไป มีทางอยู่ ๒ อย่างคือ ปลอมเสียอย่างหนึ่ง ถ้าไม่มีโทษตามไปก็เอาไว้
ชำระไปโรไปเรเสีย เหมือนคนในบังคับฝรั่งเศส ไม่คงพูดกันถึงเรื่องชาติต่อไป

เธอคงจะตอบไว้ว่าเมื่อเป็นเช่นนี้เราจะปราบปรามโจรผู้ร้ายอย่างไรได้ มีทางเดียวก็เป็นการจำเป็นเหมือนกันที่เราทำคือ ต้องไม่ยอมปล่อยให้โจรพวกนี้จะสืบพันธุ์ มีชื่อใดบ้างที่ชอบ เช่นนั้นก็ยกไปไม่ตอบหนังสือฝ่ายเราก็พิจารณาไป แต่เมื่อถึงลงโทษจะกลับเป็นอยู่อย่างนี้อีกไม่ทราบ ถ้าจะหาของวิเศษกันด้วยเรื่องที่เราไม่สงสัยคนถือหนังสือเช่นนี้แล้ว จะวิเวกเมื่อใดก็ได้ ความที่เกี่ยวกับนี้เมื่ออยู่ในศาลาที่ว่าการทางประเทศประมาณสัก ๒๕๐ เรื่อง ถ้าไม่มีเหตุที่จับได้โดยก็ก็จะมีการขายไปเรื่อย ๆ ฉันจึงมีความสนใจเป็นอันมาก เรื่องอื่น ๆ เขาใจว่ากรรมทางนี้จะไปให้ทุกเรื่อง จึงหยิบแต่เรื่องนี้ เรื่องเกี่ยวกับเขาถูกเป็นตัวอย่าง เพราะจะโคตรครองหวัดหวาดที่จะแก้ไขประการใดโดยบาง จะโครวบยอดสารบบ ความซัดของ จำพวกนี้คือให้สิ้นแล้วจะส่งไปให้ทราบภายหลัง..."^๑

ปัญหาการอ้างตัว เป็นคนในบังคับของคนร้ายเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกจับกุมและการอ้างเอาคนร้ายเป็นคนในบังคับของกงสุลก็ยังมีอยู่เสมอ และเพิ่มจำนวนขึ้น ทั้งนี้เพราะเห็นว่าทางฝ่ายไทย โดยเฉพาะกรมกงสุลกระทรวงไม่สามรถจะดำเนินการเค็ดขาดหรือไต่เบี่ยงได้ เว้นแต่จะหาทางพิสูจน์ชาติกำเนิดของคนร้ายแต่ละรายไป ซึ่งก็ต้องเสียเวลาไม่พ้นกับคดีที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะกงสุลฝรั่งเศสได้แสดงการเข้าข้างคนในบังคับอย่างเด่นชัด แสดงถึงการคุ้มครองคนในบังคับของประเทศไทย ดังเช่นคดีใน ร.ศ. ๑๑๘ คนกระทรวงได้เข้าจับกุมคนร้ายซึ่งเจ้าของไต่ขอมา มาจากคนร้าย และในรณมานั้น ได้มีเจ้าหน้าที่กงสุลฝรั่งเศสโดยสารมา แต่ด้วยความไม่เข้าใจในภาษากัน ทำให้เกิดการโต้เถียงกันขึ้น กงสุลกระทรวงจึงได้ส่งทั้งโจทก์และจำเลยฟ้องต่อศาลกงสุลฝรั่งเศส เพราะเจ้าของรณมาเป็นคนในบังคับฝรั่งเศส ศาลกงสุลได้ตัดสินให้คืนมาแก่โจทก์ไป แต่ปรากฏว่า ม.เคสสุไทร์ เจ้าหน้าที่ยกงสุลได้พูดออกมาว่า

"...คนในบังคับฝรั่งเศส มีอำนาจอันชอบธรรมที่จะรับข้อหาของนักร้ายไว้ได้..."^๒

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ ม ๒.๒๑ ก/๒๗ ที่ ๑๕๓ พระราชกฤษฎีกาถึงกรมมหาดไทย
วันที่ ๒๕ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๕.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ ม ๔๓.๑/๑๐๓ คำแปลที่ ๗๔๔๔๔/๑๐๓๓๕ คดีความผู้ร้ายลักมา
วันที่ ๔ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๕.

แต่เมื่อหันมาพิจารณาในกรณีคนไทย เป็นจำเลยในคดีความที่มีคนในบังคับต่างประเทศ เป็นโจทก์ มักจะอยู่ในสภาพทรงกันขาม โดยกงสุลจะพยายามเร่งรัดให้กงตระเวนสืบจับเอาตัวจำเลยมาลงโทษให้ได้โดยเร็ว ซึ่งทางรัฐบาลก็ต้องพยายามที่จะจัดการคดีความให้เสร็จไปโดยเร็ว เพื่อป้องกันไม่ให้กงสุลเข้าเกี่ยวข้องกับคดี ดังเช่นคดีขุนแปะจำเริญรบฝรั่งเศสขึ้นจากเรือเข้ามาเที่ยวในกรุงเทพฯ และเกิดวิวาทกับคนตระเวนไทย ถึงขั้นทุบตีกัน พวกขุนได้รับบาดเจ็บ เรื่องจึงลุกลามไปถึงกงสุลฝรั่งเศส ๆ เกิดความไม่พอใจ ส่งหนังสือทักท้วงมายังกระทรวงการต่างประเทศให้เร่งรัดเอาตัวผู้บุปผาชำระให้ได้ในที่สุดคดีความนี้ไทยต้องยินยอมให้กงสุลอังกฤษเข้ามาเกี่ยวข้องกับในการพิจารณาตัดสิน เพราะในกลุ่มผู้บุปผาที่คนญวนนั้นมีคนตระเวนบางคนเป็นคนในบังคับอังกฤษประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งนั้นเพื่อที่จะให้คดียุติลงโดยเร็ว เกรงว่าฝรั่งเศสจะหาเหตุให้เรื่องลุกลามยืดเยื้อต่อไป เมื่อเห็นว่าไทยเป็นฝ่ายผิดฝ่ายเดียว ในที่สุดเมื่อนำเอาอังกฤษมาร่วมพิจารณาคดีด้วย คดีจึงได้ยุติลง แต่ทุกครั้งที่เกิดคดีกับคนในบังคับต่างประเทศในกรณีคนไทยเป็นจำเลย หรือคนในบังคับต่างประเทศถูกปล้น จี้ ทำร้าย กองตระเวนไทยจะต้องเอาใจใส่ในคดีนี้อย่างมาก ตลอดจนเพราะเหตุผลดังกล่าว ดังจะเห็นจากพระราชหัตถเลขาที่ทรงกำชับมายังกรมกองตระเวนถึงฉบับหนึ่งทรงกล่าวว่า

“... เรื่องผู้ร้ายปล้นบนานทางวินด์เซอร์เรคคิก ฤๅตามหนังสืออยู่ว่า
สมันวิลไลทราบบแล้ว เป็นการสำคัญมากอยู่ ของชำระเอาความให้ไต่ ถ้าไม่ไต่
จะต้องถูกขนานใหญ่เป็นแน่ แต่ที่ใครมองรอยไฉนจะพูดเป็นเคาอยู่บางดอกกระมัง
ยากแต่หมิ่นเกี่ยวของกับสัปเยกตต่างประเทศ ก็ควรวางถอยความเต็มที่...”

ก.จ.ช. ร. ๕ ฝ ๓๐.๔/๕ ที่ ๒๒๑/๑๓๐๑๔ พระกระแสรับสั่งถึงกรมหมื่นนเรศ-
วรฤทธิ วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๔.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประมุขพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๑ หน้า ๑๑๔.

สภาพเช่นนี้พระองค์ทรงยอมทนไว้โดยนอ เพราะอยู่ในฐานะเสียเปรียบไม่สามารถที่จะได้กำลังอำนาจโต้ตอบกับต่างประเทศได้เต็มที่ จึงทรงพยายามที่จะหาหนทางแก้ไขโดยวิธีทางการเมือง การทูต และหาทางทำควาตกลงถึง เวลาอำนาจทางการเมืองกลับเข้ามาอยู่ตลอดเวลา

การดำเนินการแก้ไขความในบังคับต่างประเทศ

รัฐบาลไทยพยายามที่จะแก้ปัญหาที่ติดมาเพราะคนเหล่านี้ ได้สร้างปัญหายุ่งยากทางการเมืองการปกครองอย่างมาก โดยเฉพาะกรมกองตระเวนที่พบปัญหาในการจับกุม การระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายที่มีอยู่จำนวนมาก เป็นคนในบังคับต่างประเทศ ซึ่งต่างก็มีสิทธิทางกฎหมายทั้งสิ้น นอกจากนี้ปัญหายังมีผลสะท้อนมาถึงคนไทยฉวยโอกาสต่างตัวเป็นคนในบังคับต่างประเทศ เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกจับกุมควย ดังนั้นต่อมารัฐบาลจึงได้ตกลงกับกงสุลต่างประเทศให้มีการรับเอาคนเข้าเป็นคนในบังคับอย่างมีระเบียบมากขึ้น เพราะที่ทำไปนั้นได้ทำไปตามแต่ความพอใจของแต่ละกงสุลจึงเป็นการเปิดโอกาสให้กงสุลบางแห่งเข้าแทรกแซง หรือสร้างความยุ่งยากในคดีความต่าง ๆ ไ้จนใน ร.ศ. ๑๑๔ ก็ได้เริ่มตกลงกับกงสุลอังกฤษเกี่ยวกับการรับคนเข้าในบังคับ โดยมีข้อกำหนดการจกบัญชีคนในบังคับต้องมีคุณสมบัติดังนี้

๑. บรรดาคนอันเกิดตามธรรมชาติเป็นคนในบังคับอังกฤษ ถ้าอันใดแปลงชาติเป็นคนในบังคับอังกฤษ แต่นอกจากคนที่เป็เชื้อสายชาวทวีปเอเชียจำพวกมลายูและคนฮั่นที่เกิดในกรุงสยาม จากคนที่สมควรจะจดบัญชีได้ในจำนวนที่หนึ่งแล้วเป็นคนซึ่งจะเป็คนในบังคับอังกฤษได้ตามกฎหมายอังกฤษ จำพวกหนึ่ง แต่เหลนอีก หรือลูกอันไม่ถูกต้องตามกฎหมายก็ดี ของคนที่กล่าวไว้ในจำพวกที่ ๑ นั้นเป็นคนไม่สมควรจะจดบัญชีได้

๒. บรรดาคนที่เป็เชื้อสายของคนเอเชีย ที่เกิดในอาณาเขตของพระราชินักดิ์ที่เกิดในเขตแดนของเจ้าอาประเทศใด ๆ ในเอเชีย ซึ่งขึ้นอยู่แลเป็นคนที่ได้แปลงชาติ ภายในกรุงอังกฤษแล้วนั้น ก็ได้เหมือนกับจำพวกที่หนึ่ง

แต่ชาวเมืองพม่าฝ่ายเหนือ ชาวเมืองเงี้ยวของอังกฤษ ซึ่งไม่ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในกรุงสยามก่อนวันที่ ๑ มกราคม ร.ศ. ๑๑๔ ค.ศ. ๑๘๘๖ ตรงวันที่ ๒ ๖๖๑ คำ

ประกาศ สืบตักศก ร.ศ. ๑๒๔๗ นั้นเป็นผู้ไม่สมควรจะจดบัญชีได้" ข้อตกลงนี้ไคลงนามในวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒)* พร้อมกับได้มีการปรับปรุงทางด้านการศาลให้ดีขึ้น เพื่อที่จะให้การตกลง ได้มีการปรับปรุงทางด้านการศาลให้ดีขึ้น เพื่อที่จะให้การตกลง เรื่อง คนในบังคับทำได้อย่างสะดวก และเป็นการชักจูงให้คนมาอยู่ในบังคับสยามมากขึ้น ดังจะเห็นว่า คนในบังคับของต่างประเทศต่อมาได้พากันมาขอเข้าอยู่ในบังคับสยาม เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ก็ เพราะเห็นวาระของการพิจารณาแก้ไขของไทยดีขึ้น อีกประการหนึ่งเห็นคนเหล่านี้มีความต้องการสิทธิ บางประการ จากการเป็นคนในบังคับสยาม เช่น การเป็นเจ้าของที่ดิน ดังจะเห็นข้อความ ตอนหนึ่งในพระราชบัญญัติการเปลี่ยนชาติ ร.ศ. ๑๒๐ กล่าววา

"....ใน ร.ศ. ๑๒๐ คน ในมณฑลพายัพ ได้ขอมาเป็นคนในบังคับไทย จำนวนมาก เพราะเวลานี้ความยุติธรรม ในศาลไทย ได้ดีเท่าหรือดีกว่า ศาลต่างประเทศ ทำให้หมดความหวาดหวั่นลงมาก อีกประการข้อที่คิดนี้ได้อาเป็นคนในบังคับสยามและพวกเงี้ยวพวกก็สามารรถทำปาราไมได้ คือเท่าฝรั่งคน บังคับอังกฤษแล้วการเป็นคน ในบังคับต่างประเทศรู้สึกเดือดร้อนจึงอยากมา อยู่ในบังคับไทย..."^๒

นอกจากการจัดการดังกล่าวแล้วทางกรมกองตระเวน กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงยุติธรรม ยังได้ร่วมมือกันดำเนินการที่จะดึงเอาคนที่เคยอยู่ในบังคับต่างประเทศออกจาก การเป็นคนในบังคับ โดยการสืบสวน หาหลักฐานชาติกำเนิดของบุคคลที่เขาเป็นคนในบังคับ โดยไม่ถูกต้องจากประวัติการเข้ามาในเมืองไทยและสืบหาหลักฐานชาติกำเนิด บิดามารดาเพื่อ ไม่ให้เกิดการ เข้าเป็นคนในบังคับโดยผิดจากข้อตกลงและจะได้ถอนเอาคนที่ไม่มีคุณสมบัติในการ เข้าเป็น คนในบังคับออกมาโดยเฉพาะชาวจีน ซึ่งเป็นปัญหาเรื่องการเข้าเป็นคนในบังคับอย่าง มาก* และเป็นกลุ่มคนที่ก่อคดีความขึ้นเป็นอัตราสูงมาก โดยถือเอาเงินผู้ใดเข้ามาอยู่ในเมืองไทย

* ฎรายละเอียดจากปริญญานิพนธ์เรื่อง บทบาทของชาวจีนในประเทศไทย ในรัชกาลที่ ๕ ของพลกุด อังกินันทน์.

๒ คุประชุมกฎหมายไทยภาค ๒ ประมวลกฎหมายไทย รวบรวมโดย หลวงประดิษฐ์ มนุชกรรม หน้า ๖๔๗.

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ ท ๕/๓ พระราชบัญญัติการเปลี่ยนชาติ ร.ศ. ๑๒๐.

โดยไม่ได้เกิดในเมือง หรืออาจนึกของต่างชาติแล้วก็ไม่สมควรเข้าเป็นคนในบังคับ* การกระทำเช่นนี้ได้นำปัญหาคนในบังคับลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะในการปฏิบัติหน้าที่ของกองตระเวนเกี่ยวกับปัญหาโจรผู้ร้าย และการปราบอั้งยี่ แต่ก็ยังมีปัญหาเกิดขึ้น โดยกงสุลบางประเทศได้พยายามที่เอาคนที่ไม่มีคุณสมบัติถูกต้องตามข้อตกลงที่ทำไว้ เข้าเป็นคนในบังคับของตน เช่น กงสุลอังกฤษได้ส่งพนักงานของกงสุลออกไปเก็บเอาหนังสือคุ้มครองตัว แสดงความเป็นคนในบังคับอังกฤษของคนที่ยาไปแล้วเอามาขายให้แก่คนในบังคับสยาม ซึ่งไทยเองก็ทำได้แต่เพียงออกกฎหมายลงโทษแก่คนไทยที่รับซื้อหนังสือคุ้มครองตัวเท่านั้น โดยทางกงสุลอังกฤษยังคงกระทำอยู่ตลอดมา^๒ จนใน ร.ศ. ๑๒๖ รัฐบาลไทยจึงได้ตกลงกับฝรั่งเศสขยายระเบียบการทางการศาลต่างประเทศออกไปทั่วประเทศตามสัญญา ค.ศ. ๑๙๐๗ (พ.ศ. ๒๔๕๐) ให้บรรดาคนเอเชียในบังคับฝรั่งเศสทั่วประเทศ ซึ่งจดทะเบียนที่สถานกงสุลฝรั่งเศสภายหลังวันทำสัญญา วันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๕ นั้นให้ขึ้นศาลไทยทั้งสิ้น เว้นแต่พวกอยู่ในมณฑลอูร์ และมณฑลอีสาน* ให้ขึ้นศาลต่างประเทศ โดยมีเงื่อนไขว่า กงสุลฝรั่งเศสมีสิทธิที่จะถอนคดีไปชำระได้ตามเงื่อนไขแห่งข้อตกลง พ.ศ. ๒๔๔๗ คือ กงสุลฝรั่งเศสจะถอนคดีได้เพียงขึ้นศาลต่างประเทศ และก่อน

อ่านคำพิพากษา และเฉพาะคดีที่ตนในบังคับหรืออยู่ในอารักขาฝรั่งเศสเป็นจำเลยเท่านั้น
 ต่อเมื่อฝ่ายไทยประกาศใช้ประมวลกฎหมายใหม่ฉบับก่อนแล้ว* ระเบียบดังกล่าวนี้ให้ยกเลิกไป
 โอนการพิจารณาคดีไปขึ้นศาลไทยธรรมดาทั้งหมด^๑ และในวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๑
 ก็ได้ทำกับกงสุลอังกฤษในข้อความแนบเดียวกัน จึงนับว่าไต่สวนการของกรมกองตระเวนไปได้
 อย่างมาก โดยเฉพาะปัญหาเรื่องอำนาจการออกหมายจับ หมายคน การจับกุม ซึ่งเป็นผล
 ทำให้กองตระเวนสามารถที่จะควบคุมคนในบังคับต่างประเทศ โดยเฉพาะการระงับปราบปราม
 โจรผู้ร้าย พวกอั้งยี่ได้อย่างเต็มที่ เพราะไม่ต้องไปเกี่ยวข้องกับกงสุลอีกต่อไป แต่ไทยก็ต้อง
 เสียดินแดนในมณฑลบูรพา อันประกอบด้วยพระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ ให้แก่ฝรั่งเศส
 และกลันตัน ตรังกานุ ไทรบุรี ปะติศ และบรรดาเกาะต่าง ๆ ใกล้เคียงให้แก่อังกฤษเป็น
 การแลกเปลี่ยน^๒

ภายหลังที่ได้ทำสัญญากระทรวงการต่างประเทศ จึงได้มีประกาศให้ฝ่ายปกครองท้องถิ่น
 ได้แก่งองตระเวน อำเภอกำนัน ทราบว่าคนในเอเชียที่อยู่ในบังคับของอังกฤษ ฝรั่งเศสไม่
 ได้อยู่ในอำนาจของกงสุลอีกต่อไป แต่ให้มาอยู่ในอำนาจการชำระของศาลไทย และสั่งให้เจ้า
 หน้าทีเหล่านี้นำอำนาจจับกุมคนในบังคับของกงสุลอังกฤษและฝรั่งเศสได้เต็มอำนาจ ไม่ต้องนำ
 ตัวผู้ถูกจับกุมที่เป็นคนในบังคับต่างประเทศส่งให้ศาลกงสุลอีกต่อไป แต่ให้นำส่งศาลต่างประเทศ
 หรือศาลธรรมดา^๓ ในขณะที่ยังไม่ได้ประกาศใช้ประมวลกฎหมายใหม่ในการพิจารณาคดีของศาล
 กงสุลที่นอกเหนือไปจากกงสุลอังกฤษ และฝรั่งเศสก็ได้ตั้งสารวัตรใหญ่ขึ้น ๑ คน สังกัดกอง
 ตะเวนขึ้นใน สำหรับเป็นเลื่องงานบังคับในศาลกงสุลต่างประเทศ ทุกแห่งที่ยังไม่ได้ทำสัญญา

* ประกอบด้วยกฎหมายอาญา กฎหมายแพ่งพาณิชย์ กฎหมายลักษณะวิธีพิจารณาคดี
 กฎหมายลักษณะพระธรรมนูญทั้งศาล เป็นต้น

^๑ สิทธิ สยามการ, หลวง สัญญาทางพระราชไมตรี ระหว่างสยามกับต่างประเทศ
 หน้า ๗๕ - ๗๖.

^๒ ฎ. หน้า ๗๕ - ๘๐.

^๓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔๓.๑/๑๕๓ ที่ ๒๔/๓๔๗๐ หนังสือกระทรวงการต่างประเทศ
 แจ้งความมายังกระทรวงนครบาล วันที่ ๒๔ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๖.

เพราะฉะนั้นในศาลของไทยเองก็มีบทระแวงหน้าพิงคักอยู่เหมือนกัน จึงทำให้การพิจารณาคดีความโจรผู้ร้าย ทำได้สะดวกยิ่งขึ้น เพราะคนตระแวงนั้นยอมรู้เหตุการณ์จริงและเป็นฝ่ายสืบสวน สามารถที่จะให้รายละเอียดเกี่ยวกับคดีความต่อศาลได้ ดังจะหมายความว่า

"...ที่ศาลกงสุลทั้งปวงยังหาได้มีผู้บังคับสำหรับว่าความของกรมกองตระเวนไม่ แลคดีที่เกี่ยวข้องกับคนในบังคับต่างประเทศที่วันมาขึ้นทุกวัน กระทำให้ราชการในกรมนี้เกี่ยวข้องกับศาลกงสุลมากขึ้นทุกที จนได้รับคำสั่งของกฤษฎีกาหลายครั้งแล้ว ที่จริงหน้าที่ราชการนี้ควรเป็นพนักงานกรมอัยการ จัดแต่เป็นการทนายที่จะให้ไปเช่นนั้น เพราะคดีของกรมกองตระเวนเป็นคดีเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ มีเสมอ ครั้นไปตามหาเจ้ากรรม อัยการหรือผู้ช่วยก็หาไม่ใครพบ เพราะผู้ช่วยของเจ้ากรมอัยการนั้นหาภาษาไทยไม่ แลฝ่ายเจ้าพนักงานกองตระเวนก็ไม่รู้จะมีผู้ใดรู้ภาษาต่างประเทศมากนัก จึงได้เป็นการติดขัดเช่นเสมอ เจ้าพนักงานผู้ต้องเป็นเจ้าพนักงานกรมกองตระเวน จึงจะรู้หน้าที่ราชการกรมกองตระเวน แล้วจึงจะจัดฟ้องคดีในตลอด แลทั้งต้องเป็นผู้รู้ภาษาต่างประเทศภาษาไทยด้วย...."

ภายหลังการทำสัญญา กงสุลฝรั่งเศสจึงได้ให้เปลี่ยนแปลงวิธีการออกหนังสือคุ้มครองตัวใหม่ เพื่อป้องกันการเข้าใจผิดในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานกองตระเวน และอำเภอกำนัน โดยในหนังสือสำหรับตัวนี้จะเขียน วัน เดือน ปี คราวแรกของการจดทะเบียนเป็นหนังสือ แยก ที่มณฑลบ้านชายทุกฉบับ เพื่อข้อความสงสัย เรื่องวันเดือนปีการจดทะเบียนครั้งแรกของคนในปกครองของกงสุล ส่วนคนในเอเชียที่จดทะเบียนหลังวันทำสัญญา จะออกหนังสือคุ้มครองตัวเป็นสื่ออีกสิ่งหนึ่งที่ส่ง เกตไกองาย

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๒ ที่ ๔๔/๑๓๖๔๔ เสนาบดีกระทรวงนครบาล แจ้งความมายังพระยาสุริยานุวัติเสนาบดีกระทรวงการคลัง วันที่ ๒๗ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๕.

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔๓.๑/๑๔๗ ที่ ๗๔๔๕ มองซิเอร์ คอลแวง เคอ มลังซีแจ้งความมายังพระยาพิพิธโกษา วันที่ ๑๗ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๖.

ในที่สุด ใน ร.ศ. ๑๒๙ - ๑๓๔ เมื่อได้ประกาศใช้ประมวลกฎหมายใหม่ครบถ้วนแล้ว ข้อสัญญาที่ตกลงเรื่องคนในบังคับจึงได้มีผลใช้บังคับเต็มที่ บิดาจากคนเอเซียในบังคับต่าง - ประเทศ จึงได้ลดลงไปมาก ส่วนคนในบังคับของกงสุลต่างประเทศที่เหลือนั้นมีเพียงจำนวน น้อยมาก แม้จะยังมีการออกหนังสือคุ้มครองตัวให้แก่คนไทยโดยละเมิดข้อตกลงอยู่ก็ตาม แต่ก็ มีเพียงจำนวนน้อยมากเท่านั้น

บทบาทของกรมกงสุลระหว่างเกี่ยวกับชาวจีนในสมัยรัชกาลที่ ๕ ในเขตผลกรุงเทพฯ

- การเป็นผู้ทำหน้าที่ปกครองและควบคุมคนจีน

ในสมัยรัตนโกสินทร์ นับตั้งแต่รัชกาลที่ ๓ เป็นต้นมา คนจีนได้อพยพเข้ามา อาศัยทำมาหากินในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในปลายรัชกาลที่ ๔ รัชกาลที่ ๕ ได้เข้ามามากยิ่งขึ้นเพราะ

- การขยายกิจการค้าภายในประเทศ
- ความไม่สงบภายในประเทศจีน
- การกีดกันชาวจีนของประเทศในคาบสมุทรอินโดจีน
- ความต้องการแรงงานที่เขามาช่วยในประเทศ เช่น กรมกรเหมืองแร่
สร้างทางรถไฟ ชุดคลอง โรงสี โรงเลื่อย เป็นต้น

คนจีนที่เขามาในส่วนใหญ่อะอยู่ในกรุงเทพฯ แพบจะเรียกได้ว่ากรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง ใหญ่ของคนจีนในประเทศไทย จากการประเมินจำนวนชาวจีนในประเทศไทยของสมเด็จพระ-

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๑/๔๘๒ ที่ ๒/๔๕๕๑ พระยาอินทราธิปัตย์ราชรองเมือง
แจ้งความมายังมิสเตอร์ เวสเทินการ์ด ที่ปรึกษาราชการแผ่นดินทั่วไป วันที่ ๑๕ มกราคม
ร.ศ. ๑๒๗.

by Victor Purcel, The Chinese in Southeast Asia, London : Okford
Uni, Press 1966 p.106.

ยาคำรงราชานุภาพ เจ้าพระยาบวรราช กรมหลวงนครสวรรค์ และมิสเตอร์ไยส์ เจ้ากรมสรรพากรนอก ได้มีความเห็นพร้อมกันว่า ชาวจีนที่เข้ามาในเมืองไทยทั้งชายหญิง ทั่วประเทศมีถึง ๓๒๐,๐๐๐ คน ในจำนวนนี้ครึ่งหนึ่งอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ โดยจะหามาหากินอยู่ตามหัวมุมแม่น้ำสายต่าง ๆ ใกล้เคียงกรุงเทพฯ และในกรุงเทพฯ นั้นเอง” ดังนายวิลเลียมสกินเนอร์ ได้กล่าวไว้ว่า

“....ชาวจีนในไทยเข้ามาตั้งอยู่ตามหัวเมืองชายทะเล, แถวอำเภอปากคลองใหญ่ ตามลำน้ำบางปะกง ถึงปราจีน ตามลำน้ำท่าจีนถึงปากน้ำโพ ลำน้ำแม่กลองถึงกาญจนบุรี ในกรุงเทพฯ นั้นเป็นศูนย์กลางของชาวจีน มีกว่าครึ่งหนึ่งของพลเมืองในกรุงเทพฯ...”^๒

และนาย H.S.Hallett
กล่าวไว้ในหนังสือของเขาว่า

ชาวอังกฤษที่เข้ามาในเมืองไทยใน พ.ศ. ๒๔๒๗ ก็ได้

“....คนจีนในประเทศไทยส่วนนั้นดูเหมือนจะมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง ครึ่งหนึ่งของประชากรตามบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา คือ บริเวณกรุงเทพ เป็นคนจีน และคนในประเทศนี้มีอยู่มาก ที่ไม่มีร่องรอยของเลือดจีนผสมอยู่...”^๓

ถึงอย่างไรจำนวนคนจีนในกรุงเทพฯ ก็ไม่สามารถที่จะทราบจำนวนได้แน่นอน เพราะเหตุว่าการที่จะแยกคนไทย คนจีนนั้นทำได้ยาก เนื่องจากมีความคล้ายคลึงในค่านิยม วัฒนธรรม และมีการแต่งงาน จึงยังทำให้เชื้อสายทั้งของไทยและจีนปะปนกันมากขึ้น นอกจากนี้ก็ยังมีคนไทยบางคนยอมไถ่หม้าย เพื่อหลบหนีการถูกสังกัดตัวเป็นไพร่ และเพื่อต้องการอุปถัมภ์โดย

ก.จ.ช. ร. ๕ ม.๒.๑๕ ที่ ๒๒๕/๑๑๐๕๑ คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาบวรราช
วันที่ ๘ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๕.

^๒ G. William Skinner Chinese Society in Thailand New York: Cornell Uni, Press 1958 pp. 8๐-81.

^๓ กมล จันทรส อิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเล หน้า ๒๒๕.

ยอมเสียค่าถูกปี แทน เนื่องจากขณะนั้นรัฐบาลไทยได้นำคนไทยสู่บ่อกิน แต่อนุญาตให้คนจีน
 สืบกันไ้^๑ ถึงแม้ว่าจะคาดคะเนจำนวนคนจีนในกรุงเทพฯ ไม่ได้ แต่ก็เห็นว่าในสมัยรัชกาลที่ ๕
 นี้ได้มีคนจีนอยู่ในเมืองไทยมากกว่าในรัชกาลที่ผ่านมา คนจีนพวกนี้ได้ร่วมมือกับคนไทยในการ
 ค่าและขนานทางเศรษฐกิจของไทยไว้แทบทั้งสิ้น จึงเป็นเหตุให้คนจีนมีอิทธิพลต่อประเทศไทย
 ไม่น้อย ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม โดยมีส่วนในการพัฒนาบ้านเมือง จัดวางการ
 พัฒนากันเมืองไปพร้อม ๆ กัน^๒ เพราะในขณะนั้นคนจีนได้ทำให้เศรษฐกิจการค้าขายเจริญขยาย
 ตัวขึ้นอย่างมาก ขณะเดียวกันก็เป็นตัวก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจสังคมด้วยซึ่งไทย
 ต้องจำยอม เช่น อนุญาตให้เปิดบ่อนเบี้ย สูดิน ขายสุราก็อย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ก็เพื่อหวัง
 ประโยชน์จากภาษีอากร ซึ่งเป็นจำนวนเงินสูงมาก นอกจากนี้คนจีนยังสร้างปัญหาทางการ เมือง
 การปกครอง เช่น ตั้งสมาคมลับฮั้งยี้ ก่อการวิวาทวิวาทกัน เข้าเป็นคนในบังคับต่างประเทศ
 และนักหลอกลวง เป็นต้น อันเป็นหน้าที่ของฝ่ายปกครอง กรมกองตระเวนที่จะต้องคอยควบคุม
 ดูแล ระวังปราบปรามการก่อเหตุวุ่นวายของชาวจีน พร้อมกับหาวิธีการมาตรการที่จะดำเนิน
 การแก้ไขไปด้วย

สภาพของชาวจีนในเมืองไทยทุกสมัยตลอดมาแต่โบราณ ทั้งคนจีนคนไทยมีความใกล้ชิด
 กันมาก ทั้งทางวัฒนธรรม ภูมิลำเนา ศาสนา แม้สภาพของชุมชนชน ก็ไม่สามารถจะแยกได้เลย
 ว่าเป็นแหล่งชุมชนของใคร เพราะมีทั้งชาวจีน ชาวไทยอยู่ปะปนกัน ประกอบกับความรู้สึกของ
 คนไทย และรัฐบาลไทยนั้นไม่ได้ถือเอาคนจีนเป็นคนต่างด้าวเลยตลอดมา^๓

^๑ พลุกล อังกินันท์ บทบาทของชาวจีนในประเทศไทย สมัยพระบาทสมเด็จพระ—
 จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรินญาพิมพ์ หน้า ๒๕.

^๒ คาร์ล บอช สมัยพระปิยมหาราช แปลโดยเสถียรพันธุ์รังสี และอัมพร จุลานนท์
 หน้า ๕๖ และเอกวิทย์ ณ ถลาง, อมร โสภณวิเชษฐวงศ์ การปรับตัวเข้าสู่ยุคใหม่ของสยาม
 และพม่า หน้า ๕

^๓ พลุกล อังกินันท์ อ.ป., หน้า ๔๐.

สำหรับการปกครองชาวจีนในแต่เดิมได้เปิดโอกาสให้ชาวจีนปกครองกันเอง โดยขึ้น
กับกรมท่าขาย ซึ่งมีพระยาโชฎึกราชเศรษฐี เป็นเจ้ากรมคอยควบคุมว่ากล่าวชาวจีน ตลอดจน
ชำระว่ากล่าวคดีความที่มีโทษและจำเลยที่เป็นคนจีนด้วยกันเป็นที่พักใจของจีนทั่วไปตลอดมา
แต่พอในปลายรัชกาลที่ ๔ และต้นรัชกาลที่ ๕ ได้มีชาวจีนตั้งตัวเป็นอั้งยี่มากขึ้นและบางพวกก็
พากันเข้าเป็นคบในบังคับทางประเทศ ทำให้รัฐบาลได้เริ่มมองเห็นความยุ่งยากที่จะเกิดมา
จากชาวจีนเด่นชัด เจ้าพระยาสุรสีงวงศ์ (สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสีงวงศ์) ผู้
สำเร็จราชการแผ่นดิน จึงได้มีความเห็นให้ถอนนโยบายการปกครองจีน โดยการห้ามบำรุงชาว
จีนให้มีความรู้สึกว่าได้รับการอุปถัมภ์บำรุงจากรัฐบาล เพื่อไม่ให้คนจีนไปพึ่งอำนาจของต่าง-
ประเทศ และสมาคมอั้งยี่ จึงได้มีการตั้งศาลคดีจีนขึ้นในกรมท่าขาย สำหรับชำระคดีความ
ที่มีโทษและจำเลยเป็นคนจีนด้วยกัน เพราะในระยะหลังนั้นคนจีนที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยไม่มี
ที่พักเหมือนคนชาติตะวันตก เมื่อเกิดคดีความต้องขึ้นศาลไทย โดยที่ไม่มีความรู้ในกฎหมายและ
ขนบธรรมเนียมไทย ต้องไปขอพึ่งผู้มีบรรดาศักดิ์ มีอำนาจช่วยเหลือ เป็นที่ลำบากแก่คนจีน
อย่างมาก เมื่อได้ตั้งศาลชำระคดีจีน คนจีนที่มีคดีความจึงให้ไปขึ้นศาลคดีจีนทั้งหมด ซึ่งมีพระยา
โชฎึกราชเศรษฐี เจ้ากรมท่าขาย หลวงพิพิธภัณฑ ผู้ช่วยราชการ และหลวงพิชัยวารีเป็นผู้
ชำระตัดสินความ ส่วนการปกครองชาวจีนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีชาวจีนจำนวนมาก เช่น
ตำบลลำเพ็ญ นั้นให้ตั้งนายอำเภอที่เป็นคนจีนเป็นผู้ดูแลทุกข์สุข ซึ่งได้สร้างความพอใจให้แก่ชาว
จีนอย่างมาก^๒ แต่ภายหลังได้มีปัญหา ผู้ชำระคดีในศาลคดีจีน ขาดความรู้ความสามารถใน
การตัดสินชำระคดี และไม่ได้เป็นที่นับถือเคารพเชื่อฟังของคนจีนไทยทั่วไป เพราะในสมัยรัชกาล
ที่ ๔ - ๕ มีคนจีนอพยพเข้ามาหลายพวก หลายยี่ห้อ จึงไม่ยอมเคารพเชื่อฟังกัน ประกอบกับ
คนจีนที่มีชื่อเสียง มั่งคั่ง มีความรู้สึกเป็นคนไทยไปเสียมากแล้ว และความใกล้ชิดระหว่างคนจีน

^๑ คำนวณราชานุภาพ สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาล
ที่ ๕ หน้า ๒๔๓.

^๒ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒ กันยายน จ.ศ. ๑๒๓๗ หน้า ๒๔๕.

กับรัฐบาลไทยที่เคยมีผลประโยชน์เกี่ยวเนื่องกันในภายภาคหน้าอันน้อยลงไป เพราะมีการลดการ
ประมาณค่าอากรลง จึงทำให้กรมท่าขายและอำเภอดิน ลดความสำคัญที่มีต่อชาวจีนน้อยลง

สำหรับคนจีนที่รวมตัวกันตั้งอั้งยี่ เจ้าพระยาตรีสุริยวงษ์ก็ได้ใช้วิธีการเลี้ยงอั้งยี่ โดย
ปล่อยให้ตั้งสมาคมอั้งยี่อย่างเสรี แต่ได้นำเอาหัวหน้าจีนมาทำปฏิญาณต่อหน้าหลวงพ่อดำไว้ว่า
จะไม่คิดประทุษร้ายต่อพระเจ้าแผ่นดิน และจะคอยควบคุมอั้งยี่ของตนไม่ให้ก่อความวุ่นวาย
แต่ก็ยังมีการกำเริบก่อการวิวาทหรือประทุษร้ายเป็นโจรกันอยู่เสมอ เพราะแม้หัวหน้าจะยอมอาศัย
รัฐบาล แต่พวกลูกน้องที่เป็นคนพาลชอบประทุษร้ายเป็นโจร มีจำนวนมากควบคุมได้ไม่ทั่วถึง
กรมพระนครบาลจึงทำการปราบปรามอย่างรุนแรงและเด็ดขาดโดยให้ลงโทษอย่างหนัก คือแขวน
และให้ประหารชีวิต เพื่อไม่ให้เป็นเยี่ยงอย่างกันต่อไป^๓ นโยบายการเลี้ยงอั้งยี่นี้ พระบาท-
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ได้ทรงเห็นด้วยเลย แต่ทรงขัดขวางไม่ได้ ดังจะเห็นจาก
พระราชปรารภกับข้าหลวงคนหนึ่งว่า

"....ตัวเหี้ยเหล่านี้ การกล่กลับกลายเป็นเสียแล้ว คนเหล่านี้เป็นคน
เจ้าคุณทั้งนั้น คนโง่อยู่กับบ้าน เมื่อเกิดวุ่นวายขึ้นครั้งนี้จึงดิ้นวาย ควบคุมเป็น
การไว้อำนาจของทาน ถึงเอามาสาบานแล้ว มันก็เหี้ยวปล้นชิงของอยู่ไม่
เว้นแต่ละวัน ราษฎรได้รับความเดือดร้อนอยู่มาก มันก็ลงเอาว่าเพราะขุนหลวง

^๑ พลกุล อังกินันท์ ล.ค. หน้า ๒๙ (คัดจาก ก.จ.ช. ร. ๕ ต. ๒๑
แฟ้ม ๑๓ เรื่อง ขุนนางจีนเข้ากรุงเทพฯ พระราชดำรัสในที่ประชุมเสนาบดี วันที่ ๕
ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๖.

^๒ ตรีวิจิ สุธิสสงคราม ล.ค. หน้า ๔๕๔ และตำราฐานภาพ สมเด็จพระ
กรมพระยา นิตานโบริดคฤ์ หน้า ๓๔๐.

^๓ ตำราฐานภาพ สมเด็จพระกรมพระยา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาล
ที่ ๕ หน้า ๒๔๙.

เป็นเด็ก พวกจิ๋มจะกำเรืบนั่น มีความหมายเรื่องโลนหัวเมือง นูญๆใน
โคราช ก็ยังเสียยังไม่เห็นผล หัวเมืองกรมการก็ยังจับตัวผู้ร้ายที่เป็น
ตัวเหี้ยไปเพียวคนเดียวก็สั่งให้จำไว้ เหน็ดกว่าจะส่งมาไว้จำคุก ก็ไว้ต่าง
กอมเด็ก ขาวดีความบ้านเมืองจะเป็นอย่างไรหรือ จึงเมืออยู่มากในผู้ใหญ่
อยากจะไ้อ่านบ้าง ด้วยเรื่องนี้ การตกไปข้างหน้าเราจากจะไม่มีความกลัว
มันก็เกิดขึ้นทุกวัน ยิ่งนานไปก็เหมือนยิ่งเพิ่มอำนาจใหม่น...."

เมื่อสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ถึงพิราลัย แลเหตุการณ์ก็เป็นจริงตามที่
พระองค์ปรารถนาไว้ทุกประการ บรรดาอภัยโทษกักกันออกการวิวาทกำเรืบนเป็นโจรผู้ร้ายอยู่ทั่วไป
เพราะไม่ตองกลัวเกรงอำนาจของใคร และไม่ได้รับผลประโยชน์จากภาษีอากร เหมือนเมื่อครั้ง
สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์มีชีวิตอยู่ แม้จะดำเนินการเลี้ยงธัญอยู่ก็ตาม ดังสมเด็จพระ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าววว่า

"....กระทรวงนครบาลยังใช้วิธี "เลี้ยงธัญ" อยู่อย่างแตกอน ถ้า
เกิดเหตุอันมีที่กันก็สั่งให้นายธัญไปกล่าวหา แต่แรกก็ส่งไปพัก ๆ... พวก
ธัญยังไม่เชื่อฟังนายเหมือนแตกอน แลพวกธัญก็ไม่ยำเกรงกระทรวงนครบาล
เหมือนเคยกลัวสมเด็จพระเจ้าพระยา พวกธัญจึงตั้งร้านพันแห่งก็ขายขึ้น จนถึง
รบกัณในกรุงเทพฯ เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๒...."๒

ภายหลังที่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ถึงพิราลัย หมื่นไวยวรณวรรค ผู้บังคับ
การทหารหน้าได้เข้าควบคุมธัญอยู่ระยะหนึ่ง เมื่อได้ทรงแต่งตั้งกรมหมื่นภูวเรศ ดำรงศักดิ์เป็น
เสนาบดี กรมพระนครบาล จึงโอนอำนาจการควบคุมคนจีนและพวกธัญให้กรมพระนครบาล"

ตำราพระราชานุภาพ สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา พระราชมหิศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ ๕ หน้า ๒๔๖.

๒๓. หน้า ๒๔๔.

๓ก.จ.ร. ร. ๕ น. ๔.๑/๑ ร่างความเห็นที่จะจัดการกองตระเวน วันที่ ๗
กันยายน ร.ศ. ๑๐๗.

จนกระทั่งใน ร.ศ. ๑๐๕ เมื่อมีการจัดการกรมกองตระเวน จึงได้รวมเอาการควบคุมคนจีน
ที่เคยขึ้นกับกรมท่าซ้าย มาอยู่ในอำนาจของกรมกองตระเวนทั้งหมด แล้วให้อำเภอจีนเสีย
นับแต่บัดนี้เป็นต้นมา กรมกองตระเวนจึง เป็นผู้คอยควบคุมดูแลคนจีน และบรรดาพวกคดียี้ ที่
ทั้งกรุงเทพฯ ทั่วหมด แล้วจัดการปกครองเสียใหม่ ดังปรากฏในร่างการที่จะจัดการกอง
ตระเวนกล่าวไว้

"....การที่ให้จีนเป็นอำเภอรักษา ตลอดท้องที่ ตามธรรมเนียมเดิม
ก็ประสงค์จะให้จีนที่เป็นคนต่างชาติต่างภาษา ซึ่งอาศัยอยู่ในท้องที่มากด้วย
กันนั้นได้แสดงความทุกข์ความสุขของตนตามภาษา ได้โดยง่ายและทั้งจะได้
ควบคุมจีนเหล่านั้นด้วย แต่ในทุกวันนี้จีนไม่ได้ตั้งอยู่เป็นหมู่เป็นเหล่าเฉพาะตำบล
กระจัดกระจายทั่วกันไป การที่ให้อำเภอจีนด้วย หรือไม่ว่าอย่างนั้นก็ไม่เป็นการ
ลำบากแก่จีน เพราะจีนกับไทยปนกันเกือบจะเป็นคนชาติเดียวกันอยู่แล้ว ฝ่าย
ประโยชน์ส่วนคิดเพื่อจะให้อำเภोजีนควบคุมด้วยกันนั้นก็เห็นว่าในทุกวันนี้ไม่ได้
รับประโยชน์อันนี้ เพราะเห็นว้างไกลโดยตำบลใด ที่มีจีนตั้งอยู่มากและมีอำนาจ
จีนตั้งอยู่ด้วย จีนเหล่านั้นก็ไม่ใคร่มีความนับถือ อำเภอมณฑลท้องที่ เพราะ
พวกจีนไม่ได้เป็นพวกเป็นเหล่าเดียวกัน ต่างมีเชื้อต่างพวกกัน อำเภोजีนจะ
ควบคุมจีนตามความที่มุ่งหมายจัดไว้ นั้นก็ไม่ได้ การที่ให้อำเภोजีนนี้เป็นการ
ให้ประโยชน์แก่จีนได้รับเหมือนกับคนไทย จีนมีอำนาจบังคับคนไทยในท้องที่ใด
ดังนี้ไม่เป็นความสมควร ทอไปข้างหน้าเห็นว่าควรยกอำเภोजีนเสียใหม่แต่อำเภ
ไทย ฝ่ายการที่จะควบคุมจีนนั้นควรจัดให้คนไทยหรือจีนคนหนึ่งรับตำแหน่งที่
สำรวจตรวจควบคุมกันตามพวกตามยี่หอ จะได้ไม่มีอำนาจ ชมชังคนไทยหรือจีนฝ่ายหนึ่ง
ในใจความเดือดร้อน...."๒

ดังนั้นเมื่อได้จัดการกรมกองตระเวนใน ร.ศ. ๑๑๐ ต่อมาอำเภोजีนจึงได้ยกเลิกไป แต่งตั้ง
ให้คนไทยเข้ารับตำแหน่งอำเภอแทน และมีสำรวจตรวจควบคุมเป็นหมู่เป็นพวก แต่ละยี่หอไป นับว่า

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๑/๑ ร่างความเห็นที่จะจัดการกองตระเวน วันที่ ๓

กันยายน ร.ศ. ๑๐๗ ขด ๑๑.

ในปีที่กรมกองตระเวนได้เข้าควบคุมคนจีนในกรุงเทพฯ อย่างสมบูรณ์ ✓ ลอดจนถึงการมีส่วนร่วม
ในการผูกปิ่น ควบคุมทางด้านการค้า ธุรกิจของคนจีนทุกอย่าง เช่น โรงบ่อนเบี้ย โรงสุรา
ยาฝิ่น โรงรับจำนำ พร้อมกับคอยทำการระวังปราบปรามการก่อเหตุของพวกอั้งยี่ด้วย ✓

การปกครองคนจีนของกองตระเวน แม้จะมีอำนาจปกครองเต็มที่ แต่ก็ทำได้
ไม่ทั่วถึง เพราะคนจีนอาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่กระจัดกระจาย และยังมีคนจีนอีกเป็นจำนวน
มากได้เข้าอยู่ในบังคับของต่างประเทศ ซึ่งเป็นพวกที่สร้างปัญหาและความยุ่งยากในการควบคุม
ดูแลแก่งกองตระเวนอย่างมาก โดยเฉพาะเกี่ยวกับการปราบปรามพวกอั้งยี่ การประทุติตัวเป็น
โจรผู้ร้าย และการหาผลประโยชน์ในทางผิดกฎหมาย เช่น การค้าของเถื่อน รับซื้อของโจร
เป็นต้น จึงต้องอาศัยกองตระเวนสอดแนม ช่วยเหลืออำเภอที่ประจำ ควบคุมดูแลความสงบสุข
ของคนไทย และคนจีนในท้องที่ภายในกรุงเทพฯ เพราะการอพยพของคนจีนเข้ามาในเมืองไทย
นี้มีทั้งคนดีและคนร้าย ที่หนีหรือถูกเนรเทศออกมา และมีคนจีนจำนวนไม่น้อยได้อาศัยการตั้งโรง
บ่อนเบี้ย โรงสุรายาฝิ่น ตลอดจนการเล่นและสูบบุหรี่ไปด้วย จึงเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ก่อให้เกิด
ปัญหาโจรผู้ร้ายชุกชุมในกรุงเทพฯ และเงินบางพวกได้พากันก่อการวิวาท ออกปล้นประทุติ
ตัวเป็นโจรผู้ร้าย มาพัวพันกันอยู่เนือง ๆ ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้ได้เกิดมาแต่สมัยสมเด็จพระบรม-
มหาศรีสุริยวงศ์เป็นผู้สำเร็จราชการแล้ว และเป็นผลต่อเนื่องเรื่อยมา ดังพระราชหัตถเลขา
ฉบับหนึ่งได้กล่าววว่า

✓ "....ข้อความที่ได้เกิดอลหม่านกัน เกิดขึ้นนั้นไซ้แต่การภายนอก เกิดขึ้น
จากภายใน คือ พวกจีนได้ประโยชน์ไม่เสมอกัน ทางถ้าใครได้ประจบประแจง
สมเด็จเจ้าพระยา ก็มีชื่อ มีหน้าที่ทรัพย์สินมากด้วย ในโอกาสทำภาชีอากร ถ้า
เป็นอั้งยี่ทำผิดไม่ใคร่ต้องโทษ ใบบุญเที่ยวปกแผ่ ไม่ให้เกิดความไม่เสมอกันนี้
พวกอั้งยี่ที่แดนเคียงก็เกิดขึ้น ซึ่งไม่ทั้ง เมือง สมเด็จเจ้าพระยา รู้ตัวก็กลัวพวก

✓ "สุกิจ นิมมานเหมินทร์" เมื่อนำมาแปลกันมด ครั้นนำลคมคณินแปล ยุทธไทย

อึ้งมาก จึงให้ไปเกลี้ยกล่อมพวกหัวหน้าให้เปลี่ยนนาง เรียกว่ากงซุจจิน
เอาอย่างหนึ่งสี่จี้ให้หัวหน้าเงินเหล่านี้นาทันเพื่อไปกู้หนี้เอชจี้ขึ้น กราว
นั้นก็ปราบไม่ลง เลยเป็นอันจิ้น...."๑

การที่บรรดาจีนประพฤติก้าว เขมมิตลอดมา แต่สมัยสมเด็จพระบรมมหาจักรีสุริยวงศ์
จึงจำเป็นที่กรมกองตระเวนต้องเข้าทำการระงับปราบปรามอย่างเข้มงวดก็เพราะ
การใช้วิธีเลี้ยงยังยื้อแต่เดิมนั้นไม่ได้ผล เนื่องจากเงินไม่ได้เกรงอำนาจของกระทรวง
นครบาลเลย ทั้งนี้ได้รับการกำชับมาจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วยและ
ยังทรงมอบอำนาจการปราบปรามให้แก่เสนาบดีกระทรวงนครบาลอย่างเต็มที่ ดังนั้นพระราช-
หัตตเลขาถึงเสนาบดีกรมพระนครบาล ใจความว่า

"...ถึงกรมหมื่นภูเรศ ดำรงศักดิ์ ใ้ไปผูกพันพร้อมด้วยท่านเสนาบดี
ในที่ประชุม ด้วยการที่จะระงับพวกจีนวิวาท ซึ่งเกิดขึ้นแล้วในบัดนี้ ถ้าจะ
เกิดต่อไป เห็นเป็นเค็ดุชาควรพร้อมกันว่า

ถ้าพวกจีนวิวาทกันขึ้นแห่งใด ให้เจ้าพนักงานไปห้ามปรามโดยดีก่อน
เมื่อไม่ฟังให้รู้โดยอำนาจ ถ้ายังไม่ฟังต้องให้ยิงพอที่จะให้สงบการวิวาท
พอสมควรเวลาใด ในเหตุยั้งตันที่ไหวกล่าวกันโดยดีต่อไป

การซึ่งอนุญาตให้ยิงนี้ ต้องเข้าใจว่าจะใช้ต่อเมื่อเวลาจ้องอย่างอื่นไม่ได้
แล้วจึงค่อยทำ อำนาจที่จะบังคับให้ยิงเมื่อใดนั้นให้อยู่ในกรมหมื่นภูเรศดำรงศักดิ์
บังคับให้ตลอดไปในเวลาที่จะรักษาการเรียบร้อยของบ้านเมืองนี้...."๒

แม้จะมีการปราบปรามจากกองตระเวนอย่างกวัดจั้นตลอดมา แต่ก็ยังมีพวกจีนก่อการ
วิวาทปล้นจี้กันอยู่เสมอ เช่น พวกจีนกวางตุ้งไ้ประพฤติก้าวเป็นโจร และก่อการวิวาทถึงยิง

๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๓/๓๒ ที่ ๔๑.๔๕ พระราชหัตตเลขาถึงเจ้าพระยาบวรราช
วันที่ ๔ กันยายน ร.ศ. ๑๒๔.

๒ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตตเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๑ หน้า ๒๔.

กันขาย ซึ่งการจับกุมไม่ได้ผลเท่าใดนัก เพราะโจทก์และจำเลยมักไม่เอาไหน ยอมประนีประนอมคดีความกัน พังถางด้านการทำงานของกองตระเวนและศาลก็ไม่มีใครประสานงานกัน คือ ถ้าสมมติอ้างว่าการไต่สวนชำระความมีหลักฐานไม่เพียงพอและกองตระเวนไม่ได้ยื่นรายงานการสืบสวนให้ศาลพิจารณา ผลจึงทำให้ศาลต้องปล่อยจำเลยไปอยู่บ่อยครั้ง จนได้มีพระราชหัตถเลขาทำเนียบมายังกรมกองตระเวนว่า

"...เรื่องเงินกวางตุ้งนี้ ถ้าโปลิศจัดการรักษาไม่ดีจะกำเริบมาก ผู้ร้ายที่ตองจับ ถารอพิจารณาพวกเพื่อน ก็ขอให้ประมาอดอย่าให้เลย จมสูญไป..."^๑

ดังนั้นกรมกองตระเวนจึงได้ทำการปราบปรามอย่างแข็งแรงขึ้น แต่เงินกวางตุ้งก็ยังพากันก่อการวิวาทประพัตต์เป็นโจรกันอยู่ จนเป็นที่วิตกของรัฐบาล เพราะเหตุการณ์ได้ดำเนินมาตั้งแต่ ร.ศ. ๑๑๔ จนกระทั่งใน ร.ศ. ๑๑๕ เหตุการณ์ยังไม่ไต่ส่งบล^๒ และนอกจากนี้ยังมีคนจีนบางกลุ่มได้พากันตั้งสมาคมลับ ที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ในทางผิดกฎหมาย เช่นค้าของเถื่อน ขู้งับกับเรียกกรองเอาเงินทองจากพวกจีนค้าขาย หรือเจ้าของกิจการบริการต่าง ๆ อันเป็นการก่อกวนความสงบสุขของสังคม ที่ต้องเกิดความกังวลและคอยระมัดระวังเกรงว่าจะเกิดเหตุร้ายอยู่เสมอ ในบางครั้งก็มีการวิวาทถึงฆ่าฟันกัน เพราะแก่งแย่งผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน^๓

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหารราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๖๖.

✓ ๒. ภาค ๒ หน้า ๖๖ - ๑๐๔.

๓. พลกุล อังกนิมัทธน์ อ.ค., หน้า ๖๓.

ใน ร.ศ. ๑๐๕ กรมกองตระเวนจึงได้ออกประกาศตั้งข้าราชการกองสำรวจจีนขึ้น ๑ กอง ประกอบด้วยปลัดสำรวจ ๑ นาย เสมียนเอก ๑ นาย เสมียนโท ๑ นาย และ เจ้าพนักงานสำรวจจำนวนหนึ่ง ให้มีหน้าที่คอยดูแลควบคุมคนจีน และเป็นผู้ออกหนังสือเดินทาง ให้แก่ชาวจีน ที่จะเดินทางไปในหัวเมืองเกิน ๒๔ ชั่วโมง จึงต่อมาได้ให้ทำหน้าที่คุมพวกจีน มาผูกใจัดทะเบียนต่าง ๆ คอย เช่น การจดทะเบียนยังมิได้โดยแท้จริงให้หลวงอาพันธุปราชญ์เป็น ปลัดสำรวจ มีที่ว่าการอยู่ในกองบัญชาการกรมกองตระเวน แต่กองสำรวจจีนนี้ก็ได้ทำไต่แต่เพียง คอยดูแลและสืบการเคลื่อนไหวในหมู่ของชาวจีนเท่านั้น สำหรับการก่อวิวาทจลาจล การประทุพติ ตัวเป็นโจร ก่อคดีความของคนจีนนั้นยังคงมีอยู่ จึงเป็นหน้าที่ของกองตระเวนฝ่ายกองรักษาคะ ท้องทางป้องกันระงับปราบปราม ซึ่งก็ไม่ค่อยได้เท่าใดนัก เป็นแต่เพียงระงับเหตุการณ์ให้สงบ ไปชั่วระยะหนึ่งที่มีการปราบอย่างรุนแรง และเหตุการณ์ดังกล่าวนี้กลับรุนแรงขึ้นทุกขณะ จนเกิน กำลังที่กองตระเวนจะระงับได้ เพราะคนจีนในระยะหลัง (ประมาณ ร.ศ. ๑๒๐ - ๑๒๖) อพยพเข้ามาในเมืองไทยจำนวนมาก และมีจำนวนไม่น้อยที่เป็นคนร้ายหนีมาจากเมืองจีน และ เมืองอื่นในเอเชียด้วยกัน^๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเองก็ทรงวิตกถึงปัญหาการ ควบคุมคนจีนที่อพยพเข้ามาในมาก ดังได้มีพระราชปรารภกับสมเด็จพระยาค้ำวรราชานุภาพว่า

"....ได้มีวิตกอยู่ เสมอ ในเรื่องจีน ที่เข้ามามาก ๆ นั้น เป็นคุณ แก่บ้านเมือง แต่กลัวการปกครองจะอ่อน ปราบปรามไม่ไหว จะกลับราย ควรเอาใจใส่สัก จัดกำลังให้พอปกครองในที่จีนมากเสมอไป เผลอไม่ได้.."^๓

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๗/๑ ที่ ๔๗/๑๐๗๔ ลายพระหัตถ์กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ กราบพุทธภรณ์มณฑลพิธีราชฤทธิย์ วันที่ ๕ กันยายน ร.ศ. ๑๒๑.

✓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๕.๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๒ - ๑๒๖ เล่ม ๓.

^๓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๐๔ ที่ ๑๒๐/๑๗๔๕ พระราชหัตถ์เลขาถึงสมเด็จพระยา กรมพระยา ค้ำวรราชานุภาพ

การอพยพของชาวจีนเข้ามาในเมืองไทยได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพราะการคมนาคมไปมาสะดวก เป็นเหตุให้คนจีนทั้งคนดีและคนร้าย รวมถึงคนรายชาต่างชาติอื่น ๆ อพยพเข้ามามากขึ้น กรมกองตระเวนจึงไม่สามารถจะดูแลได้อย่างทั่วถึง ทำให้บรรดาคนร้ายทั้งคนจีนคนไทย คนต่างชาติอื่น ๆ และพวกจีนยังยึดถือการกำเริบอยู่ทั่วไปในกรุงเทพฯ ถึงคำรายงานของมิสเตอร์ลอร์ดวสัน ผู้บังคับกรมกองตระเวนโลกลาวถึงเรื่องนั้นว่า

"....การกระทำผิดในคดีอาญา ซึ่งเกิดขึ้นแต่ญวณยัง เป็นตัวสำคัญ แลเล็กนั้น ก็ได้มีมากขึ้นทุกที แท้จริงการที่มีผู้ร้ายมากขึ้นถึงประเทศอื่น ๆ ก็ย่อมทวีขึ้นมากเหมือนกัน แต่หาสมุญมากเท่าเหมือนประเทศสยามนี้ไม่ โดยที่ประเทศอื่น ๆ นั้นหาได้มีเหตุผลพิเศษที่จะเป็นเครื่องอุดหนุนกระทำให้ผู้ร้ายเกิดขึ้นมาก เช่น ประเทศนี้ไม่ แลอีกประการหนึ่งการที่พวกจีนซึ่งเป็นผู้ร้ายจะออกจากเมืองจีนเป็นการสะดวกเหมือนดั่งเคยวนไม่ เพราะเวลานั้นเรือเมล์ออกจากเมืองจีนเสมอ ทั้งค้าโดยสสารก็ถูกด้วย แม้พวกจีนนั้นจะมาเพียงสิงคโปร์หรือกรุงเทพฯ แลก็สามารถที่จะมาได้โดยสะดวก โดยเหตุนี้จึงเป็นเหตุซึ่งกระทำให้ผู้ร้ายชาวจีนเกิดขึ้นในเมืองสิงคโปร์แลกรุงเทพฯ ในระหว่าง ๒-๓ ปี มากกว่าผู้ร้ายชาติอื่น และคนไทยด้วย..."

คนจีนที่อพยพเข้ามาส่วนใหญ่มักจะเข้ามาเป็นกลุ่ม ๆ เมื่อเข้ามาแล้วจะรวมกลุ่มกันอยู่ตามภาษา ตามยี่ห้อเดียวกัน แต่ละกลุ่มจะรักษาดลประโยชน์ของตนเอง และรักษานับธรรมนิยมจีนไว้โดยไม่ยอมให้คนชาติอื่นเข้าปะปน ทำให้รัฐบาล เจ้าหน้าที่ปกครองบ้านเมืองของประเทศที่จีนพวกนี้อพยพเข้าไปต้องคอยระวังสืบดูการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา จนบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ไม่ยอมให้เขาประเทศ และในบางประเทศเช่น ชาวไค้อกออกกฎหมายบังคับคนจีน เมื่อจะเดินทางไปในท้องที่มีหนังสือเดินทาง และไม่ยอมให้แต่งกายเป็นอย่างอื่นด้วย

ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๘.๖ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นในและชั้นนอก ๔ หัวเมือง ประจำปี ร.ศ. ๑๒๒ - ๑๒๓ หน้า ๘.

ดังนั้นการปกครองคนจีนในกรุงเทพฯ กรมกองตระเวนจึงต้องอาศัยกองตระเวนสอดแนมและ
กองตำรวจจีนคอยสืบข่าวจากพวกจีนเหล่านี้อยู่เสมอ อีกประการหนึ่งพวกจีนใหม่เหล่านี้ยังถือ
เอาธรรมเนียมจีน ว่าห้ามมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับใคร หน่วยราชการใด ก็จะทำให้ความ
เคารพยำเกรงผู้นั้น กรมนั้น เช่น กรมศุลกากร กระทรวงการคลัง กรมยาสูบ เป็นต้น
สำหรับกองตระเวน ซึ่งไม่ได้มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับจีนเหล่านี้เลย เป็นแต่เพียงคอยสืบ
คอยระวังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากจีนพวกนี้ ทำให้คนจีนเหล่านี้ไม่มีความเคารพยำเกรงต่อ
กรมกองตระเวน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานดังกล่าวคือ กรมศุลกากร กระทรวงการคลัง
กรมยาสูบ และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนจีน จะต้องร่วมมือกันกับกรมกองตระเวน
เพื่อที่จะทำให้การควบคุมคนจีนเหล่านี้ให้ได้ผลยิ่งขึ้น ปัญหาเกี่ยวกับคนจีนนี้ นอกจากกรม
กองตระเวนจะไม่สามารถควบคุมดูแลเองได้ทั่วถึงแล้ว ยังพบกับปัญหาชาวจีนที่เข้ามาในเมือง
ไทยในระยะหลังนี้มีไม่น้อยที่เป็นคนจีนชั้นต่ำ ไร้เสลา มีความประพฤติไม่ดีนัก ทั้งไม่ยอมรับกฎหมาย
ข้อบังคับ ขนบธรรมเนียม กฎหมายของไทย เมื่อไปก่อคดีความ ทำผิดกฎหมาย ถูกคน
ตระเวนจับกุมเอาตัวส่งฟ้องศาล ก็ไม่ทราบวาทนใดทำความผิดอะไรไป จึงทำให้ไม่เช็ดกลาบ
เช่น พวกจีนลากรด จีนกุส เป็นต้น ผลของปัญหานี้ทำให้คนจีนหันไปพึ่งพวกฮองยี่ หรือรวมตัว
กันเป็นฮองยี่ขึ้นมา บางคนก็ขอเข้าไปอยู่ใต้งลับของต่างประเทศ ดังนั้นกรมกองตระเวนจึงได้
เสนอขอให้พิมพ์กฎหมายเป็นภาษาจีน และเมื่อคนจีนเหล่านี้ทำความผิด ถูกจับกุม คนตระเวน
ก็จะชี้แจงความผิดให้ฟัง พร้อมกับให้คำแนะนำ^๒

ใน ร.ศ. ๑๒๖ กรมกองตระเวนได้หาทางแก้ปัญหาคนจีนเหล่านี้โดยขอตั้งกองตระเวน
แผนกจีนขึ้น ประกอบด้วยเจ้ากรม ๑ นาย ปลัดกรม ๑ นาย สารวัตรแขวง ๑ นาย และ
ให้เพิ่มปลัดกรมชาวยุโรปอีก ๑ นาย มีหน้าที่สำหรับสอดแนม สืบดูพวกจีนที่แอบตั้งหมู่เพื่อ

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๗/๒๓ ที่ ๘๒/๑๙๕๕ หนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยา
ยมราช วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๕.

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๗/๑๓ ขอเสนอของหลวงวรดิษฐ์เบญจ ารามทูลกรมหลวง
นเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๔ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๐๗.

ประพฤติกั้วรวมกลุ่มเป็นโจรผู้ร้าย ก่อการวิวาทฆ่าฟันกัน แล้วทำรายงานแจ้งตอกระทรวง
รักษา เพื่อให้เขารับทราบปราม สืบจับกุมได้ทันที่หรือคอยสืบการเคลื่อนไหวของคนจีน
ที่เป็นพวกอั้งยี่ เพื่อจะไต่หาทางป้องกันเหตุไว้ก่อนที่จะมีการก่อเหตุวุ่นวาย ผลการแก้ไข
ครั้งนี้ทำให้คนจีนที่เป็นอั้งยี่และประพฤติกั้วเป็นคนร้ายลดจำนวนลงไปอย่างมาก ประกอบกับได้มี
การปรับปรุงกรมกองตระเวนในเทศชั้นใน ใน ร.ศ. ๑๒๖ นี้ด้วย จึงทำให้การควบคุมดูแล
ของกองตระเวนในกรุงเทพฯ ดีขึ้นกว่าเดิม และรักษาการในท้องที่ไต่กว้างขวางขึ้น เป็นผลให้
คนร้ายทั้งคนไทยคนจีนลดลง แต่ก็ไม่หมดเลยทีเดียว ดังรายงานของหลวงขจรวิทย์ นฤเนศวร์
เจ้ากรมกองตระเวน แผนกจีนกล่าวไว้ว่า

"....เวลานี้พวกจีนไทยผู้ดีทั้งหลาย พวกนี้นิยมยินดีในการปกครอง
ของพระเดชพระคุณ (กรมหลวงนครสวรรค์ - ผู้เขียน) จีนไทยโดย
มากต่างคนต่างสรรเสริญในพระบารมีของพระเดชพระคุณเป็นอันยิ่ง โดย
ใฝ่รับความร่มเย็นเป็นสุขขึ้น เหตุการณ์จึงสงบวิ้งวาว ปล้นลักขโมย ฆ่าฟัน
กันลดน้อยลง เพราะพวกเหล่าร้ายทั้งหลาย พวกนี้สยดสยองครันคราม
กลัวเกรงบารมีเป็นที่สุด จนกระทั่งพวกอั้งยี่ที่เคยก่อการวุ่นวาย ทุจริตเนื่อง ๆ
บางพวกก็อ่อนน้อมยินยอมเลิกกบฏบ้าง และยังมีข่าวว่าจะมาขอเลิกกันตาม ๆ
อีก แต่ที่อ่อนน้อมยอมเลิกกบฏนั้นจะจริงได้ก็แต่หัวนาหงษ์ บางคนรู้ความชั่ว
ส่วนหัวนาบางคนชนชั้นต่ำทั้งหลายที่มีอยู่ชุกมากนั้น จะยินยอมอ่อนน้อมลงพร้อม
เพียงกัน หอมหรือประการใด ก็เป็นการสงไสยอยู่ เหตุว่าจำพวกที่เคย
เป็นพาล เคยโคธาคัยเป็นเครื่องป้องกันกันและกัน ทั้งเป็นของทางหาประโยชน์
เลี้ยงชีพด้วย อีกประการหนึ่งพวกซำเต้าที่เป็นคนทำมาหากินโดยสุจริต
แลปรกติกัง เป็นคนใจเอาจำเขลาโหด มิใคร่รู้จักขนบธรรมเนียมและภาษาของ
บ้านเมือง เมื่อถูกข่มเหงหรือไปเกี่ยวข้องกับตอคิดต่าง ๆ ขึ้นในนาที่กองตระ
เวนก็คิด ซึ่งเป็นความไม่สมควร อันควรจะประณิดประกันใด ก็คิดขัดขวาง

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๘๒๓ ที่ ๒๓/๑๓๐๕๐ คำกราบทูลของพระเจ้าลูกยาเธอ
กรมหลวงจันทบุรีนฤนาถ วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๖.

ประกันบางอย่าง และเมื่อเกี่ยวข้องกับงานในส่วนที่ไปจนแต่สุดท้าย
 ความรู้ ขอบธรรมเนียมภาษา ชั้นที่ผู้ทรัพย์สินเงินทองก็ข้างจะ
 ถูกลดทอน จึงมีความเลื่อมใสหวังยึดถือ เอาของขึ้นเป็นที่พักพิง
 ปองกันอันตรายอยู่...."

เมื่อไ้คล้อยจากพวกจีนไปได้ แต่ก็ไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาการกอดคอกันและความ
 การเข้าอันมีของพวกคนจีนที่ปากจน ไม่มีความรู้ อันเป็นพวกจีนชั้นต่ำ ไม่มีความรู้ทางกฎหมาย
 ซึ่งคนจีนพวกนี้มีเป็นจำนวนมาก ถือได้ว่าเป็นพลังคนจีนส่วนใหญ่ในเมืองไทยด้วย ดังนั้นรัฐบาล
 จึงดำเนินนโยบายที่จะหาทางผูกมัดความจงรักภักดีของคนจีนเหล่านี้ไว้ เพราะเกรงว่าจะเป็นกลุ่ม
 ของชาวจีนที่สามารถถึงเอากำลังฝ่ายจีนชั้นผู้ดีให้ก่อภัยแก่รัฐบาลไทยได้ หลวงธรรณฤเมศร์จึงได้
 เสนอขอให้เจ้าพนักงานชาวจีนคอยดูแลพวกคนจีนในกรุงเทพฯ ทุกห้องที่โดยยอมให้สิทธิพิเศษ
 บางอย่างแก่พนักงานจีนเหล่านี้เป็นการตอบแทน โดยจัดดังนี้

๑. จัดเลือกเอาจีนผู้ดี เช่น พ่อค้า หรือนายงาน ยี่หอละคน แล้วออกหนังสือ
 สำหรับตัวทุกคน ซึ่งจะให้ประโยชน์ในการไม่ตองผูกปี ประกันตัวเอง และประกันจำเลยอื่น ๆ
 จากโรงพักกองตระเวน ตามรูปคดีซึ่งไม่เป็นการขัดข้องต่อข้อบังคับการกองตระเวนได้ แต่ถ้าม
 เหตุขัดข้องจะไปประกันเองไม่ได้ ก็ให้หนังสือให้ผู้ไปประกันแทนได้

๒. ให้พวกจีนผู้ดีที่มีหลักฐาน ทั้งหลายได้รับหนังสือสำหรับตัวประจำปีแทนการผูกปี
 ทั้งให้อิสระ ประกันตัวเองจากโรงพักได้ ตามรูปคดีที่ไม่เป็นการขัดข้องต่อข้อบังคับการกองตระเวน

๓. พวกจีนชั้นต่ำ ให้ได้รับหนังสือประจำปีแทนการผูกปีด้วยตามที่ให้ประโยชน์โดย
 เก็บเงินจากบรรดาจีนผู้ดีหนึ่งคนละ ๑๐ บาท ส่วนจีนชั้นต่ำปีหนึ่งคนละ ๒ บาท คนที่ขัดสนก็ให้
 เสียค่าผูกปีขอมือตามเคย

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๓/๓ รายงานหลวงธรรณฤเมศร์ เสนอต่อกรมหลวงนเรศ-
 วรฤทธิ์ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๓.

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๓/๓ ขอเสนอของหลวงธรรณฤเมศร์ เสนอต่อกรมหลวงนเรศ-
 วรฤทธิ์ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๓.

ในขณะเดียวกันหลวงวรฤทธิเมศร์ เจ้ากรมกองตระเวนแถบจีนไคเสนอขอให้แปลกฎหมายเป็นภาษาจีน เพื่อที่จะให้คนจีนรักกฎหมายมากขึ้น แต่ไม่ได้รับความเห็นชอบ เพราะเกรงว่าจะเป็นภาระแยกความ เป็นคนจีนคนไทย ซึ่งรัฐบาลถือว่าคนจีนก็คือพล เมืองไทย ควรจะรู้กฎหมายเหมือนคนไทยทุกฝ่าย สำหรับพนักงานคนจีนที่ต้งขึ้นมานั้น หลวงวรฤทธิเมศร์ไคเสนอขอปฏิบัติสำหรับพนักงานคนจีนจะต้องกระทำดังนี้

๑. จีนที่ท้องไทย หรือถูกจับ หัวหน้าและนายกองที่จัดตั้งขึ้น ต้องมาเป็นนายประกัน
  ๒. หัวหน้าและนายกองมาประกันตัวไคตามข้อบังคับ แต่ต้องไม่ถูกจับในข้อหาเป็นอง้อย และหัวหน้านายกอง ต้องเอาใจใส่ติดตามไปประกันในชั้นศาลด้วย^๒ และไคออกข้อบังคับสำหรับคนจีนทั่วไปว่า
    ๑. การแทนหนทองแดงกายเรียบรอย และไม่มีสิ่งของ เครื่องกระบวนที่แสดงยศหรือยศ
    ๒. เทศกาลถ้าเห็นกิริยาทาง การแต่งกายเป็นเครื่องหมายอง้อย เจ้าหน้าที่กองตระเวนจะจับกุมทันที
    ๓. ๐! ที่แห่งใด มีหนังสือหรือป้ายบอกข้ออง้อยต้องลบเลิกถอนให้หมด^๓
- ในต่อมาสมาคมลับอง้อยที่ยัง เหลืออยู่ไคเลิกถอนไปเหลือเพียงพวกอง้อยที่เป็นคนจีนในบังคับทางประเทศเท่านั้น จึงเป็นการยากในการปฏิบัติหน้าที่ของกรมกองตระเวนที่จะบังคับให้อง้อยเหล่านี้เลิกถอนหรือทำการปราบให้หมดไปได้ ดังนั้นจึงได้หาวิธีแก้ไข โดยการสร้างความนิยม ความจงรักภักดีต่อรัฐบาลในหมู่คนจีนมากขึ้น เพราะตามธรรมชาติคนจีนนั้นเมื่อมีความนิยมนักใคร่เลื่อมใสอยู่แล้ว ก็จะไม่มีความรังเกียจ และจะยอมบูชาเชื่อฟัง^๔ อย่างไรก็ตามแต่การดำเนิน

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๗/๕ ในังคพิมพ์กฎหมายลักษณะอาญาเป็นภาษาจีน ๓๑ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๗.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๗/๓ ขอเสนอของหลวงวรฤทธิเมศร์ เสนอต่อกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๗.

^๓ ๑.

เลื่อมใสศรัทธาแล้ว ก็จะไม่มีความรังเกียจ และจะยอมบูชาเชื่อฟัง? อย่างไรก็ตามแม้การ
 ดำเนินการเกี่ยวกับการควบคุมคนจีนของกองตระเวนจะไฉฉฉ แต่ยังมีคนจีนอีกไม่น้อยพากัน
 เข้าอั้งยี่ คอยหาผลประโยชน์ในทางผิดกฎหมาย และก่อการวิวาทกันอยู่เนื่อง ๆ ซึ่งกอง-
 ตระเวนต้องใช้กำลัง เข้าปราบปราม และคอยสืบดูความเคลื่อนไหวตลอดมา จนใน ร.ศ.
 ๑๒๔ เพื่อที่จะให้การควบคุมดูแลคนจีนให้โดยลึกลับขึ้น จึงดำเนินการควบคุมปกครองทั้งพระเดช
 พระคุณควบคู่ไปด้วยกัน โดยพระบรมราชโองการให้โอนเอากกรมทาสายที่ขึ้นกับกระทรวงการ
 ทา่งประเทศมาขึ้นต่อกระทรวงนครบาล เพื่อให้เจ้าหน้าที่ปกครองท้องที่ของกระทรวงนครบาล
 ปกครองดูแลความทุกข์สุขของชาวจีนโดยตรง และจะได้อาศัยพนักงานในกรมทาสายซึ่งส่วนใหญ่
 เป็นคนจีนเข้ามาช่วยเหลือกรมกองตระเวนในการควบคุมดูแลคนจีนด้วยแล้วจัดตั้งกรมทาสายเป็น
 กรมใหม่ขึ้นมา ทำหน้าที่ว่ากล่าวเปรียบเทียบกับคดีความเฉพาะการที่เกี่ยวข้องด้วยการค้าขาย แต่
 ไม่มีอำนาจตัดสินเหมือนกับศาล ผู้ที่เป็นเจ้ากรมและพนักงานชั้นผู้ใหญ่จะเลือกเอาผู้ที่คุ้นเคย
 และเป็นที่ยอมรับเคารพเชื่อฟังของคนจีนทั่วไป แต่เพราะจีนในกรุงเทพฯ มีหลายพวกหลายภาษา
 หลายเชื้อสายแยกกันอยู่เป็นหมู่ ๆ จะให้เป็นคนจีนทั้งหมดยอมจะทำการได้ไม่ดีเท่าที่ควร จึงได้เอา
 คนไทยที่มีบรรดาศักดิ์สูงพอสมควร เป็นเจ้ากรมแล้วแต่งตั้งกรมการที่ปรึกษา เป็นคนจีนบ้าง
 คนไทยบ้าง ในปีหนึ่ง ๆ ให้เปิดประชุมกันไม่ต่ำกว่า ๔ ครั้ง การจัดการเช่นนี้แต่แรกได้
 จัดขึ้นอย่างเงียบ ๆ ซุกซ่อน โดยไม่ประกาศเป็นทางการ แต่ต้องการให้คนจีนรู้เพียงว่า
 กระทรวงนครบาลเป็นผู้จัดดำเนินการขึ้นเท่านั้น ถ้าใครสมัครใจต้องการให้ช่วยเหลือก็จะว่า
 กล่าวให้ จึงผลปรากฏว่าใครคดีความเกี่ยวกับคนจีนในชั้นศาล และคดีความนั้นไต่มาเสร็จสิ้น
 กันที่อำเภอ กรมกองตระเวนเป็นจำนวนมาก เป็นการสร้างความสะดวกให้แก่ราษฎรและกอง
 ตระเวนในการที่ไม่ต้องส่งคดีความไปยังศาล จำนวนมาก ๆ เหมือนแต่เดิม กองตระเวนจึงมี
 เวลาและโอกาสที่จะรักษาการตามท้องแขวงมากขึ้น^๒

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๗ หนังสือเจ้าพระยาบวรราชนิเทศกรมหลวงนครสวรรค์

วันที่ ๓ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๗.

๒. ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๗/๓๔ สำเนาหนังสือกราบบังคมทูลของพระยาวงษาอนุประพัทธ์

วันที่ ๕ กันยายน ร.ศ. ๑๒๘.

การดำเนินการผูกใจและความจงรักภักดีของคนจีนในสมัยที่รัฐบาลนี้สาเหตุประการหนึ่งนั้นได้มาจากใน ร.ศ. ๑๒๔ - ๑๒๕ คนจีนได้เริ่มมีบทบาทเข้าเกี่ยวข้องกับทางการเมืองของประเทศมากขึ้น เช่น การขอตั้งสโมสรการค้า การนัดหยุดงาน เป็นต้น จึงทำให้เป็นหัวอกของรัฐบาลและขุนนางข้าราชการทั่วไป เพราะในขณะนั้นพบกับปัญหาการก่อตั้งองค์การก่อการวิวาท ประพฤติตัวเป็นโจรผู้ร้ายของคนจีนอยู่แล้ว และยังเป็นปัญหาที่กรมกองตระเวนไม่สามารถกำจัดให้หมดสิ้นไปได้ ดังนั้นความเคลื่อนไหวของกบฏจีนใน ร.ศ. ๑๒๔ - ๑๒๕ จึงได้เพิ่มความหนักใจให้รัฐบาลมากขึ้นไปอีก คำคำกราบบังคมทูลของพระยาวงษาอนุประพันธ์ กล่าวว่า

"....เรื่องจีนเข้ามาพึ่งบรมโพธิสมภาร อยู่ในเวลานี้แสดงไปภายหน้านั้นควรช่วยกันผูกใจไว้แลช่วยกันที่คิดอ่าน..."

สาเหตุเช่นนี้ก็เพราะคนจีนขณะนั้นได้ถูกกดขี่จากชาวต่างชาติทั้งชาติตะวันตกและจากชาติเอเชียด้วยกัน จึงได้คิดปฏิรูปประเทศและสร้างความเป็นชาตินิยม ทั้งคนจีนภายในประเทศและจีนโพ้นทะเล พร้อมกับส่งคนออกมาศึกษาวิชาการใหม่ ๆ จากญี่ปุ่น แต่จีนนั้นมีอิทธิพลและอำนาจในทางเศรษฐกิจในประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย ซึ่งรวมทั้งประเทศไทยด้วย เมื่อมีเงินการพัฒนาประเทศให้เจริญและมีความเข้มแข็งขึ้น บรรดาข้าราชการ ขุนนางไทย ก็เกรงว่ากำลังอิทธิพลทางทหารของจีนจะตามมากับอำนาจทางเศรษฐกิจ อันจะเป็นภัยมาถึงประเทศไทยด้วย ดังนั้นจึงได้เสนอความเห็นให้รัฐบาลหาทางป้องกันไว้ก่อน ดังพระยาวงษาอนุประพันธ์ ได้กราบบังคมทูลว่า

"....จีนถูกกดขี่จากชาวต่างชาติ คิด reform ประเทศจนได้ไปศึกษาที่ญี่ปุ่น แต่ส่วนอำนาจการค้ายา จีนยังมีอำนาจคลุมเอเชีย อยู่เมื่ออำนาจการค้ายาเจริญ กำลังอำนาจทางอาวุธ ก็คงมีขึ้นโดยเร็ว เมื่อจีนมีทุนสมบัติมาก ก็สามารณ์อำนาจขึ้นโดยเร็ว ดูตามแผนที่ทั่วไปทวีปเอเชียที่สยาม

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๗/๓๔ สำเนาหนังสือกราบบังคมทูลของพระยาวงษาอนุประพันธ์
วันที่ ๕ กันยายน ร.ศ. ๑๒๕.

ตั้งอยู่ แต่ตามที่จีนเข้ามาพึ่งโพธิสมภารมากขึ้น เราควรคิดอ่านเหตุการณ์
 ภายหน้า การจะเลิกคบค้าเกี่ยวกับจีนไม่ให้เขาประเทศ เช่น ยุโรป
 อเมริกานั้นไม่ได้ เพราะพวกนั้นเขาทางศาสนา เชื้อชาติ ผิว ขนบธรรมเนียม
 แตกต่างกับไทยนั้นเขากันได้ก็ ประเทศเราควรเตรียมการทันที ส่ง
 เจ้านายข้าราชการชั้นสูง มีความสามารถทางราชการต่างประเทศไปเป็น
 ราชทูตประจำใดก็ได้ เพื่อศึกษาแลสืบสวนราชการ การเมืองแห่งประเทศ
 ฝ่ายตะวันตก เพื่อศึกษา Politic อันดำเนินอยู่ในปักกิ่ง เพราะถือว่า
 ปักกิ่งแลโตเกียวเป็นสถานสำคัญของ Politic ฝ่ายตะวันตกในปัจจุบัน
 ในปัจจุบัน แลอนาคต ซึ่ง นานา ประเทศก็ทำกันอยู่ เพื่อรายงานให้รัฐบาล
 ตนเองทราบ ให้ส่งคนไทยไปศึกษาในจีนและญี่ปุ่นให้มาก เพราะคนเขามาพึ่ง
 เป็นคนจีนส่วนมาก เมื่อเจาหนาทู๋ซุนชวกรรมเนียมจีนในการปกครองจีน แล
 การปกครองก็จะสะดวก เป็นไปตามประสงค์ของรัฐบาล ถ้าไม่อาจพลาคพลั้ง
 เขาใจผิดได้ เหมือนเราทำกับชาวยุโรป คือ ต้องคบค้า สماعคมกับชาวยุโรป
 ส่งคนไปเรียนต่างประเทศ เป็นต้น

ประเทศเรายังจำเป็นต้องเอาไครยจีน จะตัดสินใจไม่ให้เข้าเสียไม่ได้ เพียง
 แต่ควรคิดหาวิธีป้องกันแก้ไขจีนไม่ให้เป็นเสี้ยนหนามแผ่นดิน และก่ออันตราย
 ทาง ๆ ต่อรัฐบาล ก็เอาไครยการแต่งงาน ศาสนา และการเล่าเรียนและ
 ปรับปรุงประเทศให้เจริญเท่าเทียมนานาประเทศ เช่น อเมริกา เมื่อเขาเห็น
 ว่าชาติไทย เขาเขามาอยู่รวมเย็นเป็นสุข ไม่น่าสงสัยคนชาติต่าง ๆ ในเอเชีย
 ซึ่งเขามาทำมาหากินคงจะแปลงชาติเป็นไทยไครยชาติต่าง ๆ ที่เขาไปอยู่
 อเมริกาถือตนเป็นชาติอเมริกาหมด บัญหาว่าเมื่อจีนมีอำนาจ เราจะพินหรือถ้า
 จีนเจริญ เราเจริญ ก็คงคิดอย่างชาติตะวันตกให้อิสระแก่ทุกประเทศ ถ้าประเทศ
 นั้นจัดการปกครองบ้านเมืองเจริญเท่าเทียมกันหมด...."

ความเห็นดังกล่าวนี้ เสนาบดีกระทรวงนครบาลซึ่งมีอำนาจหน้าที่ควบคุมดูแลเงินใน
 กรุงเทพฯ ก็ได้ เห็นพ้องด้วย ดังจากคำกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิกุลว่า

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘๓/๓๔ หนังสือกราบบังคมทูลของพระยาวังษาณุประพัทธ์
 วันที่ ๕ กันยายน ร.ศ. ๑๒๔.

"....ชาวกรุงเทพฯ เห็นว่า เป็นการแน่นอนที่เกี่ยวกับจีนนั้นแหละจะนำ
ความลำบากให้แก่เรามากกว่าคนอื่นในภายภาคหน้าที่จะทรงใช้กันคิดว่าจีนจะ
เขาสัมพันธ์กับไทยในวันข้างหน้าเกี่ยวกับ ใจดีของความเห็นของไทย
โดยมากนั้น ชาวกรุงเทพฯ ไม่เห็นของควยเลย เพราะจีนที่เขามาอยู่แต่
ก่อนยังเขลา ไม่คิดถึงถึงบ้านเมืองใด กลับมาจับตลาดขึ้นก็ยังคิดมากขึ้น
แถมอาจเห็นยาวแก่เขา ที่ไม่คิดถึงแก่ใจไปเสียเลย พวกเกกเหม้ง
แตกอนก็ไม่มี เจริญมาเกิดขึ้นในไม่ช้านัก เห็นควยเถลว่า ทางที่เรา
จะเกินก็มีอยู่แต่ความเมื่อใดวางความก็คลั่งไปว่าจะเกินอย่างใด แลแล้วก็ควรจะ
ถือมันไว้ให้ตรงตามพระราชกระแสทว่าไม่ควรค้น ถ้าต้นนักจึงกำเริบนั้น
เป็นข้อสำคัญ..."

ดังนั้น รัฐบาลจึงได้หาทางที่จะทำการปกครองคนจีนให้อยู่อย่างสงบ และมีความ
ร่มเย็นโดยการ เรียนรู้เกี่ยวกับชาวจีนและขอเอาวิธีการปกครองคนจีนของประเทศชาวเข้ามา
ศึกษา โดยขอความช่วยเหลือไปยังสถานทูตออสเตรียประจำฯ^๑ และกระทรวงนครบาล
กรมกองตระเวนยังได้พยายามที่จะชักจูงคนไทยให้มองเห็นภัยที่มาจากชาวจีนด้วย เพื่อให้เกิด
ความสามัคคีกันในชาติ พร้อมไปกับออกชี้แจงความผิดถูกของคนจีนสู่ถึงการปฏิบัติที่รัฐบาลไทย
มีต่อชาวจีน ว่าโดยปฏิบัติเหมือนเป็นคนไทยทุกประการ แต่ก็ยังมีคนจีนบางคนได้มีทัศนคติไม่ดี
ต่อรัฐบาลอยู่^๒

ในตอนกลางปี ร.ศ. ๑๒๕ เจ้าพระยาบวรราช เสนาบดีกระทรวงนครบาล กับกรมกอง
ตระเวนจึงได้ปรึกษากัน เสนอให้มีการจัดการปกครองคนจีนขึ้นใหม่ โดยเสนอโครงการ
ข้อบังคับการปกครองให้เลิกดำเนินการ ๒ อย่างคือ

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๗/๓๕ คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาบวรราช วันที่ ๑๗
ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๕.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๗/๓๕ สำเนาหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาบวรราช
วันที่ ๕ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๕.

^๓ ก.จ.ช. ร. ๕ ท ๒๑ คำคัดค้านชาวจีนของหลวงจรณินฤเบศร์ (แนมมา กับ
คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาบวรราช) วันที่ ๕ กันยายน ร.ศ. ๑๒๕.

๑. จัดอย่างวิจิตรคล้ายกับการจัดในกรมท้าวชายแต่เดิม แล้วเลือกเอาข้าราชการผู้ใหญ่เป็นหัวหน้า แลลดอำนาจการชำระทัฬหีภาคก็ลงเหลือแต่การเปรียบเทียบคดีความเล็กน้อย เฉพาะความแพ่งอันเกี่ยวข้องกับการค้าขาย ซึ่งทั้ง ๒ ฝ่าย พอใจจะให้วาทกล่าวเปรียบเทียบแบบเดิมเกี่ยวกับการตั้งค่าอาชญา

๒. จัดการปกครองตามอำเภอที่จัดแบ่งไว้ในกรุงเทพฯ แล้วเลือกอำเภอขึ้นปกครองคล้ายตั้งผู้ใหญ่บ้าน เลือกเป็นหัวหน้าเขาเป็นผู้ปกครองให้มีอำนาจเช่น อำเภอ กำนัน ในพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ ซึ่งก็มีปัญหาอยู่ที่ในหมู่บ้านหนึ่งๆ มีคนจีนหลายภาษา หลายเชื้อ ประปนกันอยู่อยู่ในบังคับกฎหมายไทยบาง ในบังคับทางประเทศบาง

ซึ่งความเห็นในการจัดการปกครองคนจีนนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำริ จะให้ดีขึ้นมาตั้งแต่ ร.ศ. ๑๒๘. มาแล้ว เพราะทรงเห็นว่าการทำงานปกครองคนจีนแต่เดิมนั้นยังมีข้อบกพร่องดังใดมีพระราชหัตถเลขาไปยังเจ้าพระยาอมรราช ใจความว่า

"....ถ้าคิดโดยทางปกครองอย่างใหม่ ตามที่เรารู้ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อำเภอ มีอำนาจวาทกล่าวเปรียบเทียบความเถาแก่ในหมู่บ้าน แลเขตแขวงของตัวใด เมื่อไม่ตกลงจึงมาฟ้องศาล อำนาจอันนี้ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อำเภอ ตามหัวเมืองจะไต่เข้าไปสำเร็จไม่สำเร็จเพียงใด ไม่ไต่เห็นรายงาน แต่เพียงมากล่าวนี้เพื่อจะไต่เปรียบเทียบให้เห็นว่าพวกจีนมีจำนวนมากด้วยกัน แลเป็นผู้ที่ทำมาหากินโดยทางค้าขาย ใหญ่รอนมาก การที่เป็นความกันแค้น แลเป็นหนี้สิน คงจะมีอยู่เสมอ เหตุใดเราจึงไม่จัดให้ควรเปรียบเทียบขอความเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้แล้วเสร็จกันไปโดยเร็ว ไม่ควรจะให้ต้องไปขึ้นศาลก็อย่าให้ต้องไปขึ้นศาล ป่วยการเวลาทำมาหากินอย่างเช่นเราจัดให้แก่คนไทย มีอำนาจที่จะเปรียบเทียบความเถาแก่อันเกิดขึ้นในบ้าน ในแขวง แลอำเภอใด...."

ก.จ.ช. ร. ๕ พ ๒๑ สำเนาพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาอมรราช วันที่ ๑๘

กันยายน ร.ศ. ๑๒๘.

ซึ่งการจัดการปกครองชาวจีนที่กำลังดำเนินอยู่ในขณะนั้น เป็นวิธีการจัดการที่จัดขึ้น มาตั้งแต่กรมพระนครบาลได้เริ่มจัดการปฏิรูปกรมกองตระเวน ใน ร.ศ. ๑๐๙ ได้เปลี่ยนแปลง การควบคุมปกครองชาวจีน ที่แต่เดิมให้นายอำเภอจีนเป็นผู้ปกครองดูแลหมู่ชาวจีนในแต่ละ เขตแขวง โดยอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของกรมท้าวซ้าย เพื่อที่จะแก้ปัญหาการเกิดการแบ่งแยกระหว่าง คนไทย คนจีน และปัญหาการไม่ให้ความเชื่อฟังต่อผู้ปกครอง ซึ่งเป็นคนจีนต่างยี่ห่อกัน ดังนั้น ข้อเสนอ ที่ทรงเห็นพ้องควยนี้จึงเป็นการนำเอาการจัดการปกครองชาวจีนที่จัดปกครองมาตั้งแต่ ก่อน ร.ศ. ๑๐๙ มาใช้ เพราะฉะนั้นปัญหาที่เกิดขึ้นมาแต่เดิมย่อมจะตามมาในขณะที่ทางรัฐบาล ต้องการที่จะสร้างความรู้สึกในความเป็นพลเมืองไทยในหมู่ชาวจีน แต่จากการนำเอาการปกครอง แบบมีนายอำเภอจีนนั้นเป็นการก่อให้เกิดการแบ่งแยกระหว่างคนไทยกับคนจีนและคนจีนด้วยกันเอง ข้อเสนอจึงได้มีการคัดค้าน โดยพยายามจะให้จัดการปกครองตามแบบที่กำลังดำเนินอยู่จาก เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง แม้จะมีปัญหาความไม่เอาใจใส่ในหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองท้องถิ่น คือ อำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งได้จัดลงรูปแบบเรียบร้อยมาตั้งแต่ ร.ศ. ๑๒๒ อย่างไรก็ตาม กรมกองตระเวนก็พยายามแก้ไขโดยกำชับกวาดขันการทำงานของเจ้าหน้าที่ฝ่าย ปกครองท้องถิ่น พร้อมไปกับให้สิทธิแก่คนจีนนี้ต่อประกันตัวเองและชาวจีนที่ตนศรัทธาได้ ตลอดจน จาเขาไปมีส่วนร่วมในการปกครองในแต่ละเขตแขวง ด้วย

ซึ่งขอเสนอในการให้จัดการปกครองคนจีนทั้ง ๒ วิธีนี้ไม่ได้รับความเห็นพ้องควยจากสมเด็จพระบวรราชานุภาพเช่นกันโดยทรงคัดค้านว่าการจัดการปกครองคนจีนนั้นไม่ควรแยกการปกครองออกไปจากการปกครองคนไทย ควรให้ทำการปกครองเหมือนกับเป็นพลเมืองของไทยทุกประการ เพราะไทยเรากำลังนโยบายกลมกลืนกับชาวจีนอยู่แล้ว ถ้าหากแยกการปกครองกัน อาจจะทำให้เกิดการแตกแยกระหว่างคนไทยกับคนจีน และยังจะเป็นการส่งเสริมให้คนจีนในเมืองไทยมีอำนาจมากขึ้นได้ คงจะเห็นจากบันทึกของสมเด็จพระบวรราชานุภาพได้กล่าววว่า

"...จีนในเมืองไทยที่เชื่อชาติ และความนิยมคอนมูชาทางไทยมีมาก ควรเกลี้ยกล่อมชักโยงคนจำพวกนี้ให้สนิทสนมมาทางไทยเท่าที่จะทำได้ จะเป็นกำลังทางไทย และเป็นทางที่จะทำให้อำนาจจีนในเมืองไทยนั้นน้อยลงได้ ในที่สุดในการปกครองไม่ควรจัดแยกให้มีวิธีปกครองจีนขึ้นต่างหากจากปกครองอย่างเดียวกับไทย และรวมกับไทยชาวจีนมีการปกครองแยกออกเป็นแผนกหนึ่งต่างหากเมื่อใดถึงเราจะจัดเอง เช่น ให้มีพระยาโชฎีก และขุนนางกรมทาสายปกครองจีนเป็นตน จะตั้งคนให้จีนมีอำนาจขึ้นต่างหากในเมืองไทยแต่นั้นไป...."

และได้มีพระราชหัตถเลขาอีกฉบับหนึ่งกล่าวว่า

"...กรมหลวงดำรงตั้งพิศักคัดค้านขึ้นใหม่ว่า ถ้าหากว่าการปกครองจีน ไทย แยกกันเมื่อไร เห็นเป็นปอสัช โมคิ ควรจะให้ปกครองอย่างเดียวกันเสมอกัน อย่าให้พวกจีนพยายามเป็นนายจีน หรือเป็นผู้แทนจีนซึ่งคงจะต้องมีอำนาจและมีผลประโยชน์มาก ซึ่งเราจะโต ท่านหรือหักล้างลำบากขึ้นทุกที ความคิดที่วานเปลี่ยนรูปหมดทีเดียว ก็เป็นขอที่นาควรพิจารณาอยู่เพราะการลงมา การงานก็เกินไปอีกมาก ไม่คงอยู่เช่นเดิมแต่แรกคิด..."

ก.จ.ช. ร. ๕ ต ๒.๒ แฟ้ม ๒ บันทึกเรื่องจีนของกรมหลวงดำรงราชานุภาพ นำขึ้นกราบบังคมทูล วันที่ ๖ กันยายน ร.ศ. ๑๒๔.

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๔.๓/๒๓ สำเนาพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาบรมราช วันที่ ๑๓ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๔.

แม้จะไม่เป็นที่ตกลงว่าจะจัดการปกครองคนจีนขึ้นใหม่เป็นวิธีใด. แต่ความคิดที่จะจัดระบบการปกครองคนจีนนี้ยังคงดำเนินอยู่เรื่อยมา เพราะคนจีนนั้นจะเข้ามาจับหนาทเกี่ยวของในทางการเมืองมากขึ้น ไม่เหมือนแต่ครั้งก่อนมาที่เป็นเพียงการก่อการวิวาท ประพฤติตัววงศ์ละเมียดกฎหมายบ้านเมืองเท่านั้น โดยไม่ได้เข้ายุ่งเกี่ยวกับการเมืองภายในและระหว่างประเทศแต่อย่างใด. ดังนั้นการระบิติดอน กวคุมดูแลคนจีนเคยเป็นหน้าที่ของกระทรวงนครบาล กรมกองตระเวน จึงได้กลายเป็นภาระที่รัฐบาล กระทรวง กรมต่าง ๆ จะต้องรับผิดชอบร่วมกันทั้งหมด โดยเฉพาะใน ร.ศ. ๑๒๘ - ๑๒๙ ซึ่งพฤติกรรมของคนจีนได้มีการพยายามเข้ามามีส่วนในการปกครองตนเอง โดยขอตั้งสโมสรการค้า ซึ่งอาจจะดำเนินลุกลามไปถึงการเรียกร้องตั้งกงสุลของจีนในไทย อันเป็นการขัดต่อนโยบายการปกครองคนจีนของไทยที่ต้องการให้ปกครองเหมือนกับเป็นพลเมืองไทยมากกว่า และใน ร.ศ. ๑๒๙ คนจีนได้ก่อเหตุการณ์นัดหยุดงาน ขึ้นอีก จึงเป็นภาระที่สร้างความไม่ไว้วางใจในหมู่คนจีนให้แก่รัฐบาลมากยิ่งขึ้น* ในขณะที่รัฐบาลได้มองเห็นว่าคนจีนที่อพยพเข้ามาในเมืองไทยในระยะหลังนี้ส่วนใหญ่เข้ามาเพื่อหาผลประโยชน์ส่งไปเมืองจีน โดยหวังว่าตนเองจะกลับไปอีกเมื่อมีฐานะดีพอ ดังนั้นเมื่อมาอยู่ในเมืองไทย คนจีนเหล่านี้จึงมักอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ รักษาผลประโยชน์ของตนเอง โดยไม่ยอมให้คนชาติอื่นเข้าปะปนควย และยังยึดมั่นในขนบธรรมเนียมเดิมของตนทุกอย่าง ไม่ได้มีความจงรักภักดีต่อรัฐบาลอย่างแท้จริงเลย ยกเว้นจะเป็นบุคคลหรือหน่วยงานที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่พวกเขาเท่านั้น^๑ สภาพนี้จึงเป็นภาระที่สร้างความหนักใจให้แก่รัฐบาลไทยอย่างยิ่ง โดยเฉพาะกรมกองตระเวน กระทรวงนครบาลที่จะต้องคอยควบคุมดูแลและสืบดูความเคลื่อนไหวของจีนอยู่เสมอ

*ดูรายละเอียด เหตุการณ์การนัดหยุดงานของคนจีนในกรุงเทพฯ และการดำเนินการเรียกร้องที่จะขอตั้งสโมสรการค้าของจีน ได้จากปริญญานิพนธ์ เรื่องบทบาทของคนจีนในประเทศไทย รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ของพลกฤต อังกฤษมณฑ์ ในบทที่ ๖ และ ๗

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๓/๒๓ ที่ ๘๒/๓๑๕๕ คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาอมราช วันที่ ๑๓ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๙.

—บทบาทของกรมกองตระเวาในการ เป็นผู้ที่ระงับปราบปราม และป้องกันแก้ไขปัญหาลี้ภัยใน

มณฑลกรุง เทพฯ

การตั้งสมาคมลับยังได้เริ่มเกิดขึ้นมาตั้งแต่รัชกาลที่ ๓ โดยตั้งเป็นสมาคมลับเพื่อ ลักลอบค้าขายฝิ่น เพราะในขณะนั้นรัฐบาลไทยได้ห้ามเอาฝิ่นเข้ามาขายในประเทศ และมีการปราบปรามถึงขั้นจับกุมหลายครั้ง แต่พวกเขายังก็ยังกำเริบ ลักลอบซื้อขายฝิ่นและก่อการ วิวาทแย่งผลประโยชน์ของกันและกันถึงเกิดการฆ่าฟันกันอยู่เนือง ๆ ในรัชกาลที่ ๔ ทาง รัฐบาลจึงได้แก้ไขโดยตั้งภาษีผูกขาดการค้าฝิ่น แล้วรัฐบาลเป็นผู้ซื้อฝิ่นเข้ามาตามชายเอง อนุญาตให้คนจีนตั้งโรงยาฝิ่น ซื้อฝิ่นสุบได้ แต่ห้ามคนไทยสูบ พวกฮังยี่จีนจึงได้สงบลง แต่ ยังมีคนจีนบางพวกได้รับความเดือดร้อนจากเจ้าภาษี นายอากรที่เป็นพนักงานเก็บภาษี หรือประมูล ภาษีได้จากรัฐบาล คอยขูดรีดเอาเงินภาษี คนจีนพวกนี้เมื่อนำความฟ้องโรงศาลก็มักอยู่ในฐานะ เสียเปรียบเจ้าภาษีนายอากร ดังนั้นจึงได้หันไปตั้งเป็นสมาคมลับฮังยี่ (ตัวเหี้ย) ขึ้นเพื่อถ่วงถ่วง การเบียดเบียนจากเจ้าภาษีนายอากร ส่วนในกรุงเทพมหานคร การตั้งสมาคมลับฮังยี่ยังมีน้อย เพราะพวกจีนได้หันไปพึ่งอำนาจของขุนนางข้าราชการผู้ใหญ่กัน จึงไม่มีใครมีการก่อเหตุวิวาท ซึ่งภายหลังต่อมารัฐบาลได้ทำการแก้ไขโดยตั้งเอาคนจีนที่เป็นที่เคารพยำเกรงของชาวจีนด้วยกัน และคอยควบคุมดูแลทุกข์สุขของชาวจีนในท้องถิ่น เมื่อมีเหตุการณ์ใดที่ต้องการความช่วยเหลือก็ให้ เสนอต่อรัฐบาล^๒

ในตอนปลายรัชกาลที่ ๔ การค้าขาย เติบโตขึ้นกิจการค้ามีการตั้งโรงสี โรงเลื่อย โรงงานต่าง ๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก ประกอบกับรัฐบาลไทยทำการพัฒนาประเทศ ทำให้มีความ ต้องการแรงงาน กรรมกรเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ทั้งกิจการของเอกชนและหน่วยงานของรัฐบาล

^๑ ดำรงราชานุภาพ สมเด็จฯ กรมพระยา นิตานโบราณคดี หน้า ๓๒๘ - ๓๓๑.

^๒ ก. หน้า ๓๓๒ และณัฐฉิ สุกทิสสงคราม สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ หน้า ๔๔๖ - ๔๔๗.

ก่อให้เกิดมีการแก่งแย่งรับเอาพวกจีนเพื่อขายเข้ามาในเมืองไทยเราทำงาน และมีการส่งคนไปเกลี้ยกล่อมเอาพวกจีนใหม่เข้ามา เขาเก็บพวกของตน รวมทั้งไปรับเอาคนจีนเข้ามาในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก ดังนั้นภายหลังจึงเกิดการแย่งชิงการทำงานกันทำ จนกลายเป็นการรักษาดลประโยชน์ให้แก่พวกเดียวกัน โดยตั้งขึ้นเป็นสมาคมลับอั้งยี่^๑ นอกจากนี้ยังมีคนหนีจีนบางคนที่ทำมาหากินโดยการประมูล ภาษีอากรและเกิดการแย่งชิงการประมูลภาษีโดยคิดจะเอาเปรียบซึ่งกันและกันด้วยวิธีต่าง ๆ การตั้งสมาคมลับอั้งยี่เป็นวิธีการหนึ่ง ถ้าใครเป็นตัวเหี้ยแล้วเขาประมูลภาษีอากร ผู้นั้นก็จะเกรงกลัว ไม่กล้าแย่งประมูลด้วย เพราะเกรงพรรคพวกอั้งยี่และเกรงจะได้รับการวิวาทชนแค้นจากพวกอั้งยี่ได้ หรือถ้าไม่ใช่หัวหน้าอั้งยี่เขาประมูล ผู้ประมูลได้ ต้องไปชอร้องหรือยอมแบ่งผลประโยชน์ให้แก่อั้งยี่กลุ่มนั้น เพื่อไม่ให้ชักชวนการเก็บภาษีอากร การมีการหาผลประโยชน์เช่นนี้ ทำให้มีการตั้งอั้งยี่ขึ้นหลายพวก หลายยี่หอในกรุงเทพฯ^๒ ซึ่งนาย พลกุล อังกนิมันท์ ได้วิเคราะห์มูลเหตุ และสิ่งที่สนับสนุนให้ชาวจีนเข้าเป็นอั้งยี่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ว่ามี ๒ ประการ คือ

๑. ก่ออั้งยี่ที่เกิดจากการมุงรวมมือช่วยเหลือกันในหมู่ชาวจีนในเวลาเกิดความทุกข์ร้อน หรือเพื่อป้องกันกันการถูกชนแค้นรังแก จากพวกจีนนักเลงกลุ่มอื่น ๆ และจากนายภาษีอากร ตลอดจนรัฐบาลและประชาชนไทย ซึ่งความคิดนี้ได้แพร่มาจากการตั้งสมาคมลับในประเทศจีน แล้วแพร่เข้ามาในแหลมมลายู อีกตอนหนึ่ง

๒. ก่ออั้งยี่ที่เกิดจากการใช้สมาชิกอั้งยี่เป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ในทางมิชอบด้วยกฎหมายของผู้เป็นหัวหน้า ซึ่งให้พวกอั้งยี่เป็นเครื่องสนับสนุนในการดำเนินกิจการต่าง ๆ เช่น การค้าของเถื่อน การเขาประมูลภาษีอากร ตลอดจนการเป็นตัวแทนเขาเกลี้ยกล่อมชาวจีนมาทำงานในประเทศไทย ซึ่งสาเหตุเหล่านี้ได้เกิดขึ้นภายในประเทศไทยเอง^๓

^๑ คำกรักราชานาภาพ สมเด็จเจ้า กรมพระยา ล.ค., หน้า ๓๓๒ - ๓๓๓.

^๒ วัชรวิทย์ สุทธิสงคราม ล.ค., หน้า ๓๔๔ - ๓๕๑.

^๓ พลกุล อังกนิมันท์ บทบาทของชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปริญญาบัตร หน้า

การตั้งสมาคมลับยังมีได้เพิ่มขึ้นหลายชุกชวาณียะหอในปลายรัชกาลที่ ๔ แต่ยังไม่ได้เกิดเหตุการณ์รุนแรงประการใด จนในสมัยรัชกาลที่ ๕ ปัญหาจากการเข้าสมาคมลับของพวกจีนจึงได้เริ่มมีขึ้น และมองยี่บางพวกโดยเฉพาะ จีนชั้นหัวหน้าได้เข้ามาอยู่ในบังคับของกงสุลต่างประเทศ เพราะจีนพวกนี้เข้ามาในเมืองไทย มุ่งหมายเข้ามาทำนาทำไร่ ทำผลประโยชน์แก่ตนเท่านั้น ไม่ไ้มีความรู้สึกว่าเป็นคนไทยเลย เมื่อมีทางไหนจะได้เปรียบทางผลประโยชน์ก็ไปทางนั้น จึงพากันสมัครเข้าเป็นคณในบังคับของกงสุลต่างประเทศ เพื่อหวังความคุ้มครองจากกงสุล การมีอิทธิพลทางกฎหมายและเพื่อผลประโยชน์บางประการ เช่น การเสียภาษีอากรทางรัฐบาลไทย (ในขณะนั้นเจ้าพระยาสุรสีงวิงศ์ เป็นผู้สำเร็จราชการ) จึงได้หาทางแก้ไขโดยวิธีการเลี้ยงฮั้ว สร้างความอบอุ่นใจและบำรุงอุปถัมภ์น้ำใจคนจีนไว้ ถ้ายังมีพวกฮั้วกลุ่มใดยังก่อกำเริบวิวาทกันอยู่ ก็ให้ทำการปรามปรามอย่างรุนแรงและเด็ดขาด^๑

ภายหลัง เมื่อสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ถึงแก่พิราลัย เข้าใจว่าการควบคุมพวกฮั้วได้มอบให้เป็นหน้าที่ของเจ้าหมื่นไวยวรนาถ ผู้บังคับการทหารหน้า (ต่อมาได้เป็นจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี) จากการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหมื่นไวยวรนาถเข้าเฝ้าแล้วมีพระแสงรับสั่งเกี่ยวกับเรื่องฮั้วว่า

"....เวลานี้พวกฮั้วเป็นหัวหน้าใหญ่ของชาติจีนต่าง ๆ เป็นต้นว่า สกเกี้ยน แต้จิ๋ว ไทหล่า และพวกแคะ เมื่อรวบรวมคนได้เข้ามามากแล้ว ก็ให้นามของกงสุลเป็นชื่อต่าง ๆ หัวหน้าของฮั้วทุก ๆ พวกขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจในบานเมืองโดยรับความอุปถัมภ์ เมื่อบานเมืองเกิดอุปสรรคขัดขวางขึ้นมา อย่างนั้นแล้ว เราจะคิดแก้ไขอย่างไรเล่า?..."^๒

๑ สุกิจ นิมมานเหมินทร์ "เมื่อน้ำขึ้นปลาकिनมค ครันน้ำลดคคคคปลา" ยุทธโกธ

๒ : ๑๕ - ๔๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๒.

๒ ๒ รัฐพิธี สุทธิสงคราม ล.ค., หน้า ๔๕๒ - ๔๖๐.

๓ สุรศักดิ์มนตรี จอมพลเจ้าพระยา ล.ค., หน้า ๑๑๕.

เจ้าหมื่นไวยกัโกลาบบังคมทูลว่า

"...ธรรมคุณไผ่ป่าที่ถูกลืมทั่วไปแล้ว ก็ต้องจุดป่ารับไฟป่าไว้จึงจะเอาชีวิตรอดได้ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นควยเกล้าฯ ว่า จีนหัวหน่าวพวกไทหล่า ซึ่งตั้งถิ่นที่อยู่ตลาดพลูนั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้เคยรู้จักได้เคยได้ถามกิจการงานอยู่บ้าง จึงได้ทราบเกล้าฯ ว่าพวกจีนนี้ทำสวนพลู และจีนซึ่งอยู่ในฝั่งตะวันตกทั้งหมดได้เขาเป็นอันมีประมาณ ๘๐,๐๐๐ คนเศษ ข้าพระพุทธเจ้าคิดควยเกล้าฯ พวกองักราชบุรี ซึ่งตั้งอยู่แม่น้ำราชบุรีและนครชัยศรีนั้นเป็นพวกแคววและถูกเบียนโดยมาก แต่ส่วนพวกที่อยู่ตลาดพลูนั้นเป็นพวกไทหล่า เป็นอีกกองหนึ่ง ถาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าเสกสักขวงกลางรับเอาพวกนี้เข้าไว้เป็นพวกควยแล้ว พวกอื่น ๆ ก็หาอาจสามารถที่จะออกกำเริบขึ้นได้ไม่ ทั้งหัวหน้าใหญ่ที่ตลาดพลูนั้นก็อยากที่จะเข้ามาอาศัยความอารักขาปกครองของข้าพระพุทธเจ้าอยู่แล้วควย ถาจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้ารับเอาพวกองักราชบุรีเข้ามาอยู่ในความปกครองของข้าพระพุทธเจ้าแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าก็อาจจะรู้จำนวน และกิจการของผู้นั้นตลอดไป ครั้งเมื่อรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลปรัตยบันนี้คิดต่อกันเวลานั้นพวกองักราก็เกิดการกำเริบอยู่ทั่วไป เหมือนคราวนี้ สมเด็จพระยาหนวกโกลาภิไธยถึงสุลต่าน ทั้งขึ้นรับนิคมอยู่ทั่วไป มาครั้งหนึ่งแล้ว การที่จักราชการคราวนั้นก็เพียงส่งไปชั่วคราวหนึ่ง มาครั้งนี้ถาจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าเข้าไปเกี่ยวข้องกับพวกนี้ควยแล้ว ข้าพระพุทธเจ้า หวังควยเกล้าฯ ว่า การที่จะยกการกำเริบก็อาจสงบลงได้เป็นแน่..."

ซึ่งในต่อมาเจ้าหมื่นไวยวรนาถได้รับแต่งตั้งจากพวกองักราชบุรีให้เป็นหัวหน้าที่ ๑ หลวงทวยหาญ และจายวคเป็นหัวหน้าที่ ๒ และ ๓ ตามลำดับ โดยหัวหน้าองักราชบุรีมอบของอาญาสิทธิ บัญชีรายนามของสมาชิกองักราชบุรีให้ทั้งหมด เจ้าหมื่นไวยวรนาถจึงนำสิ่งเหล่านี้ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย แลนั้นมาพวกองักราชบุรีในกรุงเทพาก็ส่งไปชำระระยะหนึ่ง ต่อมาเมื่อได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งกรมหมื่นภูวเรศราชรังสฤษฎ์ เป็นเสนาบดีกรมพระนครบาล เจ้าหมื่น

ไวยวรนาก จึงไ้ยกมอบอำนาจการควบคุมอั้งยี่ให้กรมพระนครบาลรับผิดชอบต่อไป พร้อมกับได้นำเอาหัวหน้าอั้งยี่มาเฝ้าและมอบหมายตัวต่อเสนาบดีกระทรวงนครบาล กรมพระนครบาลจึงมีอำนาจควบคุมพวกอั้งยี่ในกรุงเทพฯ ทั้งหมดจากจดหมายเหตุที่ไ้บันทึกว่า ใน พ.ศ. ๒๔๒๕ นั้น มีพวกอั้งยี่กั้ใหญ่ ๆ ในกรุงเทพฯ ๓ กั้ คือ

๑. ยี่ห้องเือง ตั้งกงมึหรือเหลากงมึ เป็นกงมึแรกที่ตั้งขึ้น มีจีนปั้งชาติแต้จิ๋ว เป็นตัวเือบ โคมึสาขาคามเมืองต่าง ๆ หลายเมือง โดยในกรุงเทพฯ โคมึแยกสาขาคามอยู่หลายแห่ง โดยมีท่นยี่หออยู่ทีตลาดพลู ริมถนนพลับพลาไชย อั้งยี่กั้นี้เป็นอั้งยี่กั้ใหญ่และมีพวกมากทีสุดในกรุงเทพฯ และหัวเมือง จึงรวมเอาพวกกรรมกรโรงสีไฟ โรงสีข้าวควยมือ ตำบลดองมดุงกรุงเกษมไว้ทั้งหมด ส่วนในหัวเมืองมีที่กรุงเก่า อ่างทอง เมืองพรหม เมืองอินทร์ นครสวรรค์ ชลบุรี ฯลฯ การที่พวกนี้สาขาคามหัวเมืองนี้เอง ทำให้การระงับปราบปรามลำบาก เพราะพวกอั้งยี่ในกรุงเทพฯ เมื่อถูกปราบปรามจับกุมก็จะพากันหนีมาหลบซ่อนตามหัวเมือง พอเหตุการณ์สงบแล้วจึงกลับมากรุงเทพฯ อีก

๒. ยี่หอฉั่วล็กคือ มีจีนเองเือบม ชาติแต้จิ๋วเป็นตัวเือบ ตั้งกงมึอยู่ในตรอกวัดพลับพลาไชย ถนนเจริญกรุง ปากตรอกเตา อั้งยี่นี้เป็นสาขาคามของกั้เงีเือง โดยรวมเอาพวกอั้งยี่ที่เป็นกั้เถี กรรมกรเรือดลอมทีเรียกว่า "เือบมจุ่น" ทีมาจอดตามหน้าทาง สายจุ่นโล้งและหน้าทางวัดสัมพันธวงศาราม

๓. ยี่ห้องอึก หรือยี่อึกกงมึ เป็นจีนชาติแต้จิ๋ว มีจีนคักเป็นตัวเือบ ตั้งกงมึอยู่ที่ตำบลริมถนนในตรอกป่าสาสุภัท มีสาขาคามหัวเมืองหลายแห่ง และในกรุงเทพฯ อีกหลายตำบล จึงรวมเอาพวกกั้เถี กรรมกรโรงสี เข้าเป็นพวก พวกนี้จะทำงานอยู่ตามทางใกล้กับศาลเจ้าใหม่ทีเรียกว่า "โคลาคล้อง" ทางบ้านหลวง ทางพัฒนา ทีเรียกว่า "จุ่นโล้ง" และรวมเอาพวกคาขายสุกรตามตำบลศาลเจ้าเก่าศาลเจ้าใหม่ เข้าเป็นพวกควย

นอกจากนี้ยังมีกั้เถีเล็ก ๆ อีกจำนวนมาก เช่น กงมึ อำแดงหลอຍี่เื่ ซึ่งการเข้าอั้งยี่นั้นจะมีพิธีการเลี้ยงโต๊ะ ข่าไก่ และชักถามกันเป็นปัญหหลายประการ แล้วจึงให้กระทำสัตยสาบาน

เป็นพวกเดียวกัน โดยจะไม่แพร่กระจายความลับของสมาคมแก่ผู้ใด

การเข้าไปมีหน้าที่ควบคุมพวกอันยังทรงกรมพระนครบาลนี้ ความจริงได้มีมาตั้งแต่เมื่อแรกตั้งกองโปลิศมาแล้ว แต่ว่ามีอำนาจเพียงคอยดูแลระงับปราบปราม จับกุมพวกอันยังก่อเหตุเฉพาะในท้องถนนในท้องที่ ๆ ตบรักษาเท่านั้น ดังกฎหมายโปลิศ ๕๓ ข้อ ๓๔ กล่าวไว้

“...ผู้ใดจะเชิญมาประชุมคนในที่ตำบลใด ถ้าจะมีการสั่งอันใดในท้องถนนที่โปลิศได้รักษา ก็ให้เจ้าของงานไปแจ้งความต่อนิสเปกเตอเรลให้ทราบก่อน นิสเปกเตอเรลจะได้นำหนังสืออนุญาตไว้เป็นสำคัญ และจะได้ให้โปลิศมาช่วยป้องกันความวิวาท ถูผู้ใดไม่ไปแจ้งต่อนิสเปกเตอเรลให้ทราบก่อน ทำแต่เอาเองเอาใจตนเอง ถ้ามีเหตุเกิดขึ้นอย่างไรอย่างหนึ่ง นิสเปกเตอเรลจะปรับไหมเจ้าของงานเป็นเงิน ๑๐๐ บาท ...”^๒

ข้อกำหนดนี้ไ้รวมเอาทั้งการชุมนุมของคนจีนและคนชาติอื่นด้วย แต่ว่าเหตุการณ์อันวุ่นวายที่มาจากสมาคมลับอันยังมิรุนแรงนัก เมื่อใดโอนหน้าที่การควบคุมดูแลยังมิให้กรมพระนครบาลโดยตรงแล้ว เหตุการณ์ที่เคยสงบก็มิได้สงบเหมือนแต่เดิม เพราะพวกอันยังกับกรมพระนครบาลต่างไม่มีความเกี่ยวข้องทางผลประโยชน์อันใดกันเหมือนเมื่อครั้งสมัยของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ดังนั้นกรมพระนครบาลจึงมีแต่เพียงพระเดช ไม่มีพระคุณต่อพวกอันยัง และพวกอันยังจึงไม่เกิดความยำเกรง เชื่อฟังในกรมพระนครบาล พวกกันก่อเหตุวิวาทวิวาทกันเนื่อง ๆ ทางฝ่าย (อันยังก็ต่าง ๆ) ก็กล่าวหากันว่าตั้งตัวเป็นอันยังเพื่อให้กรมพระนครบาลเข้าจับกุม จนบางครั้งได้วิวาทถึงขั้นรุนแรง กรมพระนครบาลก็อาศัย อำเภอกองตระเวน กองโปลิศเขตรงับ เหตุการณ์ให้สงบ แต่เป็นเพียงชั่วคราวที่ก่อเหตุการณ์ จนในที่สุดก็มีพระบรมราชโองการ

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๗๑ สำนั ๓๓/๑๒๕ พระอริการโปรดเกล้าฯ กราบทูลเสนาบดีกระทรวงนครบาล วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๕ และ น ๓๓/๑๔ ที่ ๒๔๒/๒๔๒ พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง กราบทูลกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๔ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๓.

^๒กฎหมายโปลิศ ๕๓ ข้อ ๓๔ ราชกิจจานุเบกษา วันอาทิตย์ เดือนกันยายน จ.ศ. ๑๒๓๗ หน้า ๑๕๕ - ๑๕๖.

สั่งให้กรมหมื่นภูวเรศธำรงศักดิ์ ออกเป็นแม่กองกำกับ เจ้าพระยาโชฎิกกราชเศรษฐี เจ้ากระทรวง
อำเภोजีน พระมหามนตรี ผู้ช่วยราชการในกรมพระนครบาล พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง
เจ้ากรมกองตระเวนขวา กองโปลิศ ออกสืบจับเอาตัวพวกจีนตั้งมีมาชำระไต่สวน แล้วนำตัวมาทำ
ทัณฑ์บนไว้ พร้อมกันนั้นก็ทรงให้อำนาจเค็ดชาดแก่กรมหมื่นภูวเรศธำรงศักดิ์ ในการปราบปราม
พวกกองยักก่อวิวาท โดยสั่งให้กองตระเวนซ้ายขวา กองโปลิศเจ้าระงับปราบปรามทันที อำนาจ
ไม่เพื่อฟัง ให้ใช้บังคับจนกว่าจะสงบการวิวาท

เมื่อสรุปถึงสาเหตุการก่อการวิวาท ประพฤติตัวผิดกฎหมาย โดยไม่เกรงกลัวเจ้า-

พนักงาน กรมพระนครบาลใน พ.ศ. ๒๔๒๕ ของพวกกองยักจะเห็นว่ามีอยู่ ๒ ประการ

๑. แม่กรมพระนครบาลจะใช้วิธีการเลี้ยงองุ่นเหมือนกับที่เคยเป็นมา แต่ก็มีสภาพ
ผิดกับเมื่อครั้งสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ทำอยู่ เพราะท่านเป็นที่ยำเกรงของคนทั้ง
แผ่นดิน เมื่อใครเข้าไปพึ่งอำนาจหรือ "ประจบประแจง" ก็มีโอกาสมิชื่อ มีทรัพย์สินสมบัติและเข้า
ประมูลทำภาษีอากรหรือมีบรรดาศักดิ์ ซึ่งคนจีนเหล่านี้มักเป็นคนจีนมีฐานะดี และเป็นหัวหน้าเป็นที่
เคารพยำเกรงของคนทั่วไป จึงเป็นการช่วยควบคุม ควบคุมคนจีนที่อยู่ใต้อำนาจหรือที่เป็นพวกตน
ไม่ให้ก่อเหตุวิวาท ประพฤติตัวเป็นโจร การปกครองพวกกองยักจึงได้มีปัญหาน้อย แม้จะมีบางพวก
ซึ่งมีจำนวนน้อยที่ก่อเหตุวิวาทปล้นชิงกัน แต่ก็จะถูกปราบปรามอย่างรุนแรง ถึงขั้นประหารชีวิต
เมื่อกรมพระนครบาลโอนเอาหน้าที่นี้มา เสนาบดีกรมพระนครบาลมีอำนาจแต่เพียงในกรุงเทพฯ
คุมได้เฉพาะ อำเภอกองตระเวนขวา กองโปลิศเท่านั้น ไม่สามารถที่จะสร้างผลประโยชน์ให้แก่
พวกจีนได้ จึงมีแต่เพียงพระเดชไม่มีพระคุณแก่พวกจีนที่เข้ามาในเมืองไทย ส่วนใหญ่ซึ่งมุ่งจะมาหา

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ปรชมพรรษราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๓ หน้า ๒๕๑ - ๒๕๒.

๒. ภาค ๑ หน้า ๒๔.

ก.จ.ช. ร. ๕ ต ๒๑ (เรื่องสโมสรจีน) พระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาบวรราช
วันที่ ๓ กันยายน ร.ศ. ๑๒๕ และดำรงราชานุภาพ สมเด็จพระยา นิทานโบราณคดี หน้า

ผลประโยชน์มากกว่าและเกรงว่าเกรงเฉพาะบุคคล หรือหน่วยงานที่จะสร้างผลประโยชน์
ให้เกิดขึ้นเท่านั้น ดังนั้นเมื่อมาอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมพระนครบาล จึงไม่มีความ
ยำเกรง เชื่อฟัง เหมือนแต่เดิม พวกนี้ยกกำลังไว้ว่าท ประชดัตว์เป็นโจรผู้ร้ายกันและบางคน
ก็สมัครเข้าเป็นคณินมั้งกับทางประเทศ อาศัยอำนาจงสูงสุดคุ้มครองตัว กระทำการลวงละเมิด
กฎหมายนานเมือง

๒. รัฐบาลในยุคนั้น เมื่อปรับปรุงการเก็บภาษีอากร ได้เปลี่ยนวิธีการเก็บ
ภาษีอากรให้เจ้าหน้าที่ราชการไทยไปจัดเก็บเสียเอง ซึ่งกระทรวงมหาดมณฑลผลประโยชน์ของ
พวกจีน ที่เคยทำประมูลภาษีอากรอยู่ พวกนี้จำนวนมากที่สุดเป็นจีนชั้นหัวหน้า เป็นตัวเชิดชู
อั้งยี่ หรือเซ่ฮั้งอั้งยี่ เมื่อหมดผลประโยชน์ที่จะได้จากรัฐบาล ก็หมดความยำเกรง เกรง
เชื่อฟังไปควย และความผูกพันกันระหว่างคณาธิบดีกับรัฐบาลจึงมีน้อยลง ทำให้การควบคุมดูแลคน
จีนอ่อนลงควย การที่รัฐบาลและกรมพระนครบาลจะบีบบังคับเสียอั้งยี่ต่อไปย่อมได้ผลน้อยลง
ประกอบกับการดำเนินนโยบายเช่นนี้ในระยะหลังไม่ได้ดำเนินกันอย่างจริงจัง และพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงเห็นด้วยกับนโยบายเช่นนี้แล้ว

จากสาเหตุดังกล่าวจึงทำให้บรรดาพวกอั้งยี่ก่อการกำเริบวิวาทฆ่าฟันกัน บางประมุข
ผิดกฎหมายหรือไปพึ่งอำนาจการคุ้มครองจากกงสุลมากขึ้น จนเป็นการสร้างความลำบากยุ่งยาก
ในการควบคุมดูแล รัฐบาลจึงจำเป็นต้องให้กรมพระนครบาล โดยเฉพาะกรมกองตระเวนที่รับ
ผิดชอบหน้าที่ในงานปกครองท้องถิ่น และงานด้านระเบียบปราบปรามในมณฑลกรุงเทพฯ

ก.จ.ช. ร. ๕ น. ๘.๙/๒๙ ที่ ๘๒/๙๕๕ คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาบวรราช...
วันที่ ๑๙ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๕.

๒ พลกุล อังกินันท์ ล.ค., หน้า ๙๔ - ๙๖.

การก่อการวิวาทของพวกอั้งยี่ใน พ.ศ. ๒๔๓๒

ภายหลัง พ.ศ. ๒๔๒๕ ได้เกิดการวิวาทของพวกอั้งยี่ ตลอดจนโดยเฉพาะระหว่างยี่ห้องเอง ยี่ฮก และยี่ลี้ก๊อ เมื่อกองตระเวนออกกระจับจับกุม ส่งตัวฟ้องศาลพิจารณาคดี การลงโทษ ก็ทำไปเพียงการปรับไหม เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งพวกจีนหัวหน่าจะพากันเรียบไรเงินมาเสียค่าปรับหรือค่าประกันตัวไป เพราะตามธรรมเนียมจีนอั้งยี่นั้น เมื่อใดสาบานเข้าเป็นพรรคพวกเดียวกันแล้ว จะต้องให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อจีนพวกนั้นพ้นโทษมาแล้วจึงไม่เกิดความเข็ดหลาบ พากันก่อการวิวาทอีก โดยไม่เกรงกลัวอำนาจของกองตระเวน ดังกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ได้กล่าวว่

"... เมื่อพวกอั้งยี่จีนชาติแท้จิว ยี่ห้องเอง ๑ ยี่ห้องฮก ๑ ยี่ห้องลี้ก๊อ ๑ ทั้ง ๓ ยี่ห้อง เป็นจีนพักพวกที่คณะเป็นพาล ทางวิวาททุ่มเทงทำร้ายซึ่งกันและกัน เมื่อกองตระเวนจับกุมตัวส่งศาลพิจารณาคดี ต้องปรับไหมแล้ว จีนหัวหน่าก็เรียบไรคังเงินอั้งยี่จึงไถ่ไม่หยุดหย่อน..."

จากการเรียบไรเงินนี้เอง ได้กลายเป็นการหาผลประโยชน์อย่างหนึ่งของจีนชั้นหัวหน่าอั้งยี่ในต่อมา เพราะการเรียบไรครั้งหนึ่ง ๆ ได้เงินจำนวนมาก ทำให้มีเงินเหลือทุกครั้ง เมื่อชำระค่าประกัน หรือปรับไหมแล้ว จึงเกิดการเรียบไรกันบ่อยครั้ง โดยอ้างว่าเพื่อเอาไปช่วยเหลือผู้ถูกจับกุม หากใครหรือฝ่ายใดไม่ช่วยอุดหนุนก็ถือว่าเขาเป็นสาเหตุวิวาทหุบตีข่มเหงเขา นอกจากนั้นยังมีการพยายามเกลี้ยกล่อมเงินที่ไม่ได้เขาคังยี่ให้เขาคังยี่ โดยเฉพาะเงินที่ค้าขายเพื่อประสงค์เรียบไรเงินให้ไต่มากขึ้น เมื่อใครขัดขืนก็กักขี้ ข่มเหง บังคับให้เขาเป็นอั้งยี่ ถ้าไปทำเอากับพวกต่างยี่ห้องกัน ก็เกิดการวิวาท หุบตี พันแพง จนถึงขั้นจลาจล * โดยเฉพาะถ้าเกิด

การค้าขายนั้น เช่น การขายผืนขายสุรา จะค้าขายในถิ่น แต่เฉพาะพวกยี่ห้องเดียวกัน เมื่อมีการเกลี้ยกล่อม จึงทำให้เกิดการขัดขืนเพราะเห็นว่าต่างยี่ห้องกัน อีกฝ่ายก็หวังรายได้จากการเรียบไร โดยเฉพาะพวกจีนค้าขาย ซึ่งมีฐานะดีกว่าพวกกุลี จึงเกิดการแย่งชิงกันระหว่างต่างยี่ห้องกัน เมื่อฝ่ายใดขัดขืนจึงข่มเหงหุบตีเอา จึงทำให้เกิดความโกรธแค้นพาพรรคพวกมาวิวาทกัน

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๑๗ ที่ ๘/๑๘๘๘ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ กราบทูลสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ผู้สำเร็จราชการแทน วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๖.

ขึ้นในทองถนนใหญ่ มีคนอาศัยคารายและสัญจรไปมา จำนวนมากก็จะเกิดความระส่ำระสาย เป็นที่หวาดหวั่นอันตรายของคนทั่วไป โดยการระงับจับกุมของกรมกองตระเวนนั้น มักไม่มีใคร ใดลงมือ เพราะเมื่อจับกุมตัวผู้วิวาทส่งฟ้องศาลก็หาพยานหลักฐาน ที่จะให้ศาลตัดสินลงโทษไม่ได้ หรือมีไม่พอเพียง จนกระทั่งพระยาอภัยภักดี เจ้ากรมพระตำรวจต้องออกมาช่วยจับกุม และ ชำระคดีด้วยตนเองในรูปของศาลรับสั่ง เพื่อทำการพิจารณาสอบสวนร่วมกับกรมกองตระเวน และศาล แต่ปัญหายังคงมีเช่นเดิม เพราะมีความยากลำบากอย่างมากในการที่จะสืบสวนพว กซึ่งยักยอกจับกุมเนื่องจากพวกอั้งยี่คล่องแคล่วในคำสาบานอย่างเคร่งครัด ถ้าไม่มีเหตุจำเป็นจะไม่ยอม บอกละแฉจะอาศัยการสืบสวนโดยการผูกและเขียนไปถวาย การที่จะหันมาชำระโดยอาศัย พยานในสถานที่เกิดเหตุก็ไม่ได้ผล เพราะพยานเหล่านั้นมักเป็นพวกอั้งยี่ด้วยกันเสียโดยมากหรือ ถ้าไม่ใช่ก็จะไม่ยอมบอกไม่ยอมเป็นพยาน เนื่องจากเกรงว่าจะถูกพวกอั้งยี่พยายามข่มเหงภายหลังได้ ดังนั้นการพิจารณาโทษจึงทำได้แต่เพียงโทษปรับไหม หรือกักขังไม่กี่วันและถ้าปรับไหม ก็จะมีอั้งยี่พวกเดียวกันมาชำระเงินแทน มีส่วนน้อยมากที่ถูกจำคุกหรือถูกลงโทษหนัก จึงเป็นเหตุ ให้การระงับปราบปรามของกรมกองตระเวนไม่ได้ผลเต็มที่ ดังที่เคยประสบมา^๒

จากสาเหตุการเกิดอั้งยี่ดังกล่าว และประกอบกับการได้มีพวกจีนอพยพเข้ามาในเมือง ไทยจำนวนมากทั้งพวกแต้จิ๋ว และฮกเกี้ยน ซึ่งพวกเหล่านี้จะแยกกันอยู่เป็นพรรคเป็นพวกไม่รวม กัน และแย่งกันหาที่ทำงาน โดยถือกันว่าเป็นคนต่างพวกต่างยี่ห้อ พวกกันคนละภาษา จึงทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทข่มเหงกันอยู่เนือง ๆ โดยเฉพาะอั้งยี่พวกแต้จิ๋ว ยี่ห้อ สิวลิก้อ และพวกจีน ฮกเกี้ยน แม้กระทั่งวงนศรบาลและกรมกองตระเวนได้พยายามแก้ไขโดยวิธีเลี้ยงช้างโดยเรียก หัวหน้านของพวกอั้งยี่กต่าง ๆ ไปว่ากล่าว ทำให้เหตุการณ์สงบไปเพียงชั่วระยะหนึ่ง แต่ต่อมา

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๑๓ สำนักคำพิพากษา วันที่ ๘ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๔

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๑๓ ที่ ๑๔๓, ๒๐๔๓๔ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ กราบทูล กรมขุนสมมตอมรพันธุ์ ไม่มีวันเดือนปี และ ที่ ๓๑/๒๑๓ ๕๒ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ไม่มีวันเดือนปี

เหตุการณ์กลับทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จนในกลางเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๒ พวกอั้งยี้ได้พากันเตรียมคบเพื่อจะตีกับ เป็นเหตุการณ์ใหญ่ กระทรวงนครบาล และกรมกลางตระเวนจึงได้เรียกเอาตัวหัวหน้าไปว่ากล่าวให้ห้ามปรามสมาชิกของตน แต่ก็ไม่ไฉน มีพวกอั้งยี้บางคนไม่ยอมเชื่อฟัง จนวันที่ ๑๒ มิถุนายน พวกอั้งยี้ได้ลงมือรื้อเอาสิ่งกะสี โตะ ทัพพี ตามบ้านเรือน โรงงานราษฎรริมถนนเจริญกรุงไว้ระดมมา มาทำค่ายกำบังทั้ง ๒ ฝ่าย ถนนเจริญกรุง โดยยึดเอาถนนหลังโรงสีของห้างวิหเซอร์ ที่เรียกว่าโรงสีปล่อง เหลี่ยมเป็นที่รบกัน บรรดาเจ้าของโรงสีทั้งจีน ฝรั่งเศส และเจ้าพนักงานกองตระเวน ได้พยายามเข้าห้ามปราม พวกอั้งยี้เหล่านั้นไม่เชื่อฟังกันเลยจนต้องออกไปรักษาการนอกเขตการวิวาท โดยถือว่ามีความมากกว่าในที่สุกรมกองตระเวน กระทรวงนครบาลของขอเอากำลังทหารมาช่วยระงับเหตุการณ์ ๆ จึงได้สงบลงและจับกุมพวกอั้งยี้ได้ถึง ๔๐๐ คน

ภายหลังเหตุการณ์วิวาทของอั้งยี้และถูกปราบปรามจากทหารใน พ.ศ. ๒๔๗๒ แล้ว การกำเริบก่อการวิวาทของอั้งยี้ก็ใหญ่ ๆ ได้สงบลง แทบจะไม่เกิดขึ้นอีก นอกจากมีการวิวาทเล็ก ๆ น้อยระหว่างอั้งยี้ต่างยี่ห้อนกัน ซึ่งไม่รุนแรงนัก แต่กลับได้เกิดขึ้นระบาคไปทั่วในกรุงเทพฯ อย่างแพร่หลาย พร้อมกับมีการตั้งอั้งยี้เพิ่มขึ้นจำนวนมาก ทั้งพวกคนจีนคนไทย แซกฝรั่ง ดังนั้น กระทรวงนครบาลจึงได้มีคำสั่งให้กรมกองตระเวนจัดคนตระเวนออกลาดตระเวนตรวจตรา และระงับจับกุมอย่างเข้มงวดตลอดเวลา เพราะเห็นว่านโยบายเลี้ยงอั้งยี้ขึ้นไม่ได้ผล ซึ่งปรากฏให้เห็นตัวอย่างแต่ครั้งเหตุการณ์ใน พ.ศ. ๒๔๗๒ ในขณะเดียวกันได้ส่งคนตระเวนสอดแนมออกสืบดูการเคลื่อนไหว การตั้งการประชุมของบรรดาอั้งยี้กต่าง ๆ เมื่อมีการทำผิดกฎหมาย ให้กองตระเวนฝ่ายกองรักษาเขาระงับจับกุมทันที หรือหาทางป้องกันไว้เสียก่อน ซึ่งวิธีการนี้ได้ผลน้อยมาก เพราะผู้ถูกจับกุมมักมีผู้ประกันตัวหรือเสียค่าปรับไหมให้ โดยอาศัยเงินจากการเรียไกรักกันมานั่นเอง และยังเป็นผลให้อั้งยี้ก่อการวิวาทมากยิ่งขึ้น จากการเรียไกรักเงิน^๒ ทั้งบรรดาคดีความ

^๑ คำกราบทูลภาพ สมเด็จพระยา นิตานโบราณคดี หน้า ๓๕๓ - ๕

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๑๗ สำนักคำพิพากษา วันที่ ๔ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๔.

พวกอั้งยี่มียุหลายครั้ง เมื่อกองตระเวนจับกุมตัวฟ่องต่อศาลให้พิจารณาความ ความยังไม่
เสร็จ พวกหัวหน้างก็พาความทางกฎหมายก็จะไปฟ้องร้องต่อศาลใหม่ (เข้าใจว่าศาล
พระราชนิพนธ์) แล้วศาลใหญ่จะมีหมายเรียกไปยังศาลโปริสภา ฯ จำเป็นต้องส่งคดี โจทย์
จำเลยไปให้ศาลใหญ่พิจารณา คดีความนั้นจึงไปเกลี้ยกล่อมเป็นส่วร่นกันเสียส่วนมาก ในที่สุด
ก็วางชำระไปโดยไม่ได้อัดฉนวนให้เสร็จสิ้น หรือคดีบาง แต่เป็นโทษเบา มักเป็นการปรับ
ใหม่กันตามขาดแคลนเสียมากกว่า เพราะศาลเห็นว่าเป็นการวิวาทกันไม่ถึงตาย จากปัญหา
การพิจารณาคดี โดยไม่สามารถเอาพวกอั้งยี่มาลงโทษให้เข็ดหลาบได้ ทำให้พวกอั้งยี่หมกความ
เกรงกลัวต่อการถูกจับกุมจากกองตระเวน ซึ่งมีหน้าที่เพียงระงับปราบปราม เพราะเมื่อส่งฟ้อง
ศาลแล้วก็มีโอกาสพ้นโทษได้ง่าย ที่ถูกจำคุกหรือเนรเทศนั้นมีจำนวนน้อยมาก ซึ่ง เมื่อถูกเนรเทศ
ออกนอกประเทศแล้ว ส่วนใหญ่มักจะหนีกลับเข้ามาตามเดิม^๒ และพากันก่อการวิวาทอยู่ทั่วไป
เพราะเห็นว่าการปราบปรามของกองตระเวนไม่ได้ผล ในบางครั้งก่อกำเริบขึ้นถึงขั้นเข้ารังแก
ข่มเหงคนของข้าราชการผู้ใหญ่^๓ ดังจะเห็นจากคำกราบทูลของกรมหมื่นภูริเทษราชวงศ์ต่อ
เสนาบดีกระทรวงนครบาลว่า

"....ทูลขอไปลี้ภัยแล้วเวลานี้แล้ว เมื่อจะให้ปกครองรักษาวันนี้ ยัง
บังอาจพบตึก คุณหมอมันจะเป็นจะตายประการใดไม่ทราบ จีนอั้งยี่พวก
พระภักดีเหี้ยวพุดา จะตีในทุก วันไป ฉะปดลิจับมาที่ศาล พระภักดีประพัน
ไม่ตองกลัวอะไร..."^๓

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๑๓ ที่ ๒๓/๑๓๕๔๔ ลายพระหัตถ์กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์
กราบทูลกรมขุนสมมตอมรินทร์ วันที่ ๑ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๓.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ ท ๓๓/๑๓ สำเนาคำพิพากษา วันที่ ๘ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๔.

^๓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๑๑ ที่ ๔๔๔๔/๑๐๐๔๔ ลายพระหัตถ์กรมหมื่นภูริเทษ
ราชวงศ์ ทูลกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๒๔ มกราคม ร.ศ. ๑๐๕.

การกำเริบของภัยไข้ทางกรรมของพระเวรไค้พยายามหาทางป้องกันและเจ้าทำการ
ระงับปราบปรามตลอดมา แต่เหตุการณ์ไม่สงบลงเลย เพราะปัดพาจากกรรมและพวกจีน
ไค้ถือว่าพวกตนมีกำลังมากกว่าคนพระเวร บางกลุ่มก็ถือว่าตนเป็นคนในบังคับของกงสุลต่าง-
ประเทศ เมื่อถูกจับ กงสุลมักจะให้ความช่วยเหลือประกันตัว หรือพิจารณาปล่อยไปบางส่วน
จึงทำให้พวกไค้ก่อการกำเริบ วิวาทกันไม่เว้นแต่ละวัน ไม่เพียงแต่เท่านั้น พวกไค้ยังคอย
เรียกรบเร่และแสวงหาผลประโยชน์ในทางที่ผิดกฎหมาย เช่น ค้าของเถื่อน ทำสุราเถื่อน ขา-
ยฝิ่นเถื่อน เป็นต้น ตลอดจนถึงการข่มขืนเอาเงินทองจากพวกจีนที่ค้าขาย อันเป็นการกดความ
เคียดแค้นแค้นแค้น และสร้างความหนักใจแก่ฝ่ายปกครองอยู่เสมอ

— การวิวาทของพวกไค้ที่ตำบลบางขวางใน พ.ศ. ๒๔๓๓ —

เป็นการวิวาทระหว่างพวกไค้กับ ยี่ตู่ กับก๊กสือลือ ซึ่งพากันออกมาดูวิวาท
บนเนินบ้านทวาย ได้เกิดวิวาทกันขึ้นที่หน้าวัดสุทธาวาส ไค้ฝ่ายหนึ่งร้องเรียกให้คนพระเวร
ช่วยเมื่อคนพระเวรไปถึงพวกไค้ก็เห็นพวกไค้วิ่งหนีเข้าไปในทางสี่ไฟพระยาพิลาศ ซึ่งเป็นคนใน
บังคับต่างประเทศ คนพระเวรจึงไม่สามารถตามจับกุมเอาตัวได้ เพียงแต่ส่งกองสอดแนมเข้า
ไปสืบดู ซึ่งพบว่าในทางโรงสี่ไฟนั้น พวกจีนกุสิดำเข้าไค้ และตั้งบนเถื่อนเล่นกันตามกอง
ขี้เถาเกลบ โดยที่กองพระเวรไม่สามารถเข้าไปจับกุมได้ เพราะขาดหมายจับและหมายค้น
ประกอบกับกองพระเวรมีกำลังน้อย การเข้าจับกุมอาจเกิดการต่อสู้ ถึงบาดเจ็บล้มตายเพราะ
กุสิดำอยู่ในโรงสี่ไฟได้รวมเอากุสิดำจากโรงสี่ ๓ แห่ง มีกำลังคนถึง ๓๐๐ - ๔๐๐ คน

ในวันที่ ๓๐ มิถุนายน พวกไค้ ๒ ก๊กก็วิวาทกันอีก ระหว่างพวกกุสิดำของทาง
บอเนียว ทางมากวลและโรงสี่ไฟ เนื่องจากโกรธแค้นกันอยู่แล้ว ก่อนที่จะวิวาทกันที่หน้าวัด

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๔ ที่ ๓๔๓ หนังสือมิสเตอร์ลีเกล ว่ามีจีนจะก่อการเข้า
ตั้งในโรงสี่ไฟ พระยาพิลาศมณฑลพายัพ วันที่ ๒๔ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๐๔.

สุทธีวราราม โดยจีนเตียวกี จีนรุ่งแสง พี่น้องกับ ซึ่งอยู่ในกองตัวเอง ถูกพวกสวลีถือที่
จีนเตียวกีได้ถึงแก่ความตาย ส่วนจีนรุ่งแสงหนีรอดมาบอกให้พวกเงี้ยว จึงได้ยกพวกมาวิวาท
กับพวกสวลีถือ กองตระเวนได้ออกมาระงับเหตุการณ์ ก็ถูกพวกเงี้ยวไล่ทุบตีเอา จับได้เพียง
๓ คน ส่งให้ศาลโบริสา ในวันที่ ๑๘ มิถุนายน ได้กลับมาวิวาทกันอีก โดยพวกเงี้ยวยก
พวกไปยังที่อยู่ของพวกสวลีถือที่โรงสีโพธิ์ทางมากวล แต่ทำอะไรกันไม่ได้ เพราะกองตระเวน
ส่งกำลังไปสกัดไว้เสียก่อน จึงผูกพยามาทักันเรื่อยมา และในครั้งนี้ได้มีพวกคนตระเวนรักษา
ถนน ซึ่งเข้างองยี่สวลีถือองนี้ เอาปืนยิงพวกอำแดงหลอ ยี่ก่องยี่เงี้ยว อำแดงหลอหลบไป
เสียก่อนจึงไม่ถูกใคร คนตระเวนนั้นภายหลังได้ทราบข่าวชื้ออ้ายยา เมื่อไม่สามารถทำร้ายอำแดง
หลอได้ก็กล่าวคำอาสาท้าวจะยิงให้ตายในวันหนึ่งให้ได้ อำแดงหลอจึงพาพรรคพวกลงเรือจ้างไป
ยังห้างมากวลที่พวกสวลีถืออยู่ จึงได้เกิดการวิวาทต่อสู้กันอย่างรุนแรง พรรคพวกของอำแดงหลอ
ถูกกระสุนปืนตายไป ๒ คน ในขณะที่เดียวกันได้มีคนตระเวน ๔ - ๑๐ คน ซึ่งเข้าพวกกับยี่ก่องยี่
สวลีถือยกปืนยิงพวกอำแดงหลอ ๆ ใคร่องห้ามว่าอย่ายิง แต่พวกยี่สวลีถือเข้าแย่งปืนจากคน
ตระเวน ไล่ยิงพวกของอำแดงหลอถึงบาดเจ็บล้มตาย จึงเกิดการวิวาทระหว่างพวกยี่ก่องยี่
เงี้ยวและสวลีถือดุกลามรุนแรงขึ้นเกินกว่าที่กองตระเวนจะเข้าระงับปราบปรามได้ เพราะเหตุ
ว่าพวกคนตระเวนบางคนได้ไปเข้าข้างกับพวกสวลีถือ ทำให้พวกเงี้ยวไม่พอใจ และไม่เกรง
กลัวต่ออำนาจของกองตระเวน กลับยกพวกเข้าต่อสู้กับพวกของยี่สวลีถือ และกองตระเวนที่สุด
ของขอพระบรมราชโองการสั่งให้ทหารออกมาระงับเหตุการณ์ จึงได้สงบลง^๑ ดังจะเห็นจาก
รายงานกองตระเวนได้กล่าวถึงการวิวาทครั้งนี้ว่า

"...จีน ๒ พวกนี้เป็นคนใจพาลสันดาลชั่ว มีได้เกรงกลัวอาญา คบหากัน
ถือเครื่องสาตราวุธ ตีมาพ้อเป็นทำนองกระบวนศึก^{ใหม่} ขวางป่า ขึ้น ยิงปืน
กัน จนถึงแก่ความตายกันทั้ง ๒ ฝ่าย ทำให้ราษฎรที่อยู่ใกล้เคียงมีความตกใจหว้อ
หวาดมากไม่เป็นการทำมาค้าขายใดสะดวก..."^๒

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๒ สำเนาคำพิพากษาเรื่ององยี่วิวาทกันที่ตำบลบางขวาง
วันที่ ๓๐ มิถุนายน ร.ศ. ๑๐๘ - ๕ สิงหาคม ร.ศ. ๑๐๘.

การปราบปรามครั้งนี้ได้จับกุมพวกจีนซึ่งมีมาทำสัญญาว่าจะไปประพฤติชั่วเช่นนี้อีกต่อไป แล้วให้จำตรวนทั้งไว้เป็นเวลา ๒ ปี บางคนที่มีโทษน้อยไม่โซ่ขึ้นหัวหน้า ก็ส่งไปรับราชการ ตามหน่วยงานต่าง ๆ เช่น พหารเรือ เป็นต้น เพราะเหตุที่ถูกจับกุมในครั้งนี้มีจำนวนมาก ซึ่งบางคนก็เข็ดขยี้เพราะความจำใจ เนื่องจากขาดที่พึ่ง ไม่มีใครจะอุกหนุนในการทำมาหากิน ที่ต้องแก่งแย่งกัน จึงพากันเข้าพวกเป็นเสือนอนกินของเดียวกัน ต่อเมื่อภายหลังได้กลายเป็น การตั้งก๊ก เป็นพวกแล้วเกิดความวิวาทวิวาทวุ่นวาย เมื่อมีการระงับปราบปรามจับกุมครั้งใด จึงมีคน จีนประเภทนี้อยู่จำนวนไม่เอย เช่น พวกเจ้าของโรงบ่อนเบี้ย โรงโสเภณี เป็นต้น ดังนั้น กระทรวงนครบาลจึงได้ประกาศให้คนจีนพวกนี้มาขึ้นเรื่องราวต่อเสนาบดีกระทรวง เพื่อขอลด โทษ โดยสาบานว่าจะไม่กลับไปเข้าขงยี้อีก แต่ไม่ได้ผลัก เพราะคนจีนพวกนี้กลัวจะถูกรังแก ข่มเหงจากพวกขงยี้ด้วยกัน และเพื่อจะได้ทำมาหากินโดยสะดวก ไม่ถูกรบกวน จึงหันไปเข้า เป็นสมาชิกขงยี้^๒ แต่อย่างไรก็ตามยังมีเงินส่วนใหญ่เข้าขงยี้ด้วยความสมัครใจ และก่อการวิวาท วิวาทเรื่อยมา เมื่อมีการปราบปรามจากกรมกองตระเวนอย่างเข้มงวด ก็ส่งไปชำระระยะหนึ่ง เท่านั้น เนื่องจากกำลังของกองตระเวนมีน้อย ทำการตรวจตราดูแลได้ไม่ทั่วถึง และมีคนตระเวน บางคนเข้าขงยี้ ทำการตรวจตราดูแลได้ไม่ทั่วถึง และมีคนตระเวนบางคนเข้าขงยี้ช่วยเหลือพวก เดียวกัน หรือเมื่อเห็นพรรคพวกทำความผิดก็ไม่เข้าทำการจับกุม อีกประการหนึ่งนั้นคนตระเวน ก่อนที่จะมีการจัดการกองตระเวน มีอำนาจแต่เฉพาะในท้องถนนเท่านั้น จึงลำบากในการที่จะเข้า จับกุมปราบปราม พวกขงยี้เหล่านี้ ทั้งเมื่อพบเห็นคนตระเวน มักจะหนีเข้าไปในทางหรือโรงสี ของคนในบังคับต่างประเทศ เมื่อคนตระเวนไม่มีหมายจับหมายค้นจากกงสุลจึงเข้าไปไม่ได้และเมื่อ

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๓ ที่ ๒๒๔/๑๑๐ เรื่องขงยี้วิวาทกันที่ตำบลบางขวาง วันที่ ๒๒ สิงหาคม ร.ศ. ๑๐๔ - ๑๕ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๐.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๕ จินหมาแข่งถวายเรื่องราวร้องลดโทษ เรื่องเข้าขงยี้ วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๐๔.

^๓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๔ คำให้การของนายโปลิศและคำพิพากษา วันที่ ๓ มิถุนายน ร.ศ. ๑๐๔.

เข้าไปแล้วอาจเกิดอันตรายและถูกทำร้ายได้ เพราะเหตุที่มีกำลังคนน้อยกว่า ทั้งการก่อวิวาทของพวกฮั่นบางครั้งยังก่อให้เกิดเหตุทางการเมืองระหว่างประเทศเข้ามาแทรกแรงด้วย ทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินการปราบปราม ครั้นจะดำเนินคดีความ ก็พวกฮั่นก็ถูกจับกุมไว้ก็ชักช้าด้วยเงินเหล่านี้เป็นเงินในบังคับต่างประเทศ ถึงเช่น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ จีนฮั่นก็เกิดวิวาทกันที่ตลาดพลู เมื่อกองตระเวนจับกุมมาดำเนินคดีได้เป็นไปอย่างยากลำบาก เพราะคนเหล่านี้เป็นกบในบังคับต่างประเทศเสียส่วนมาก โดยเฉพาะพวกฮั่นฮั่นหัวนี้ ซึ่งกองตระเวนต้องส่งตัวผู้ต้องหาให้ศาลลงสู่ห้องขังตามข้อสัญญาปรากฏส่วนใหญ่ได้รับโทษเบา เพียงการปรับไหมเท่านั้น นอกจากนี้การก่อวิวาทของพวกฮั่นก็ในบางครั้ง เมื่อเห็นคนตระเวนจะเข้าทำการระงับจับกุมก็พากันหนีเข้าไปในวัด ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในกรุงเทพฯ พระสงฆ์ไม่เข้าใจเกรงว่าจะเกิดการวิวาทในวัด จึงได้ไปประท้วงเสีย เมื่อกองตระเวนมาถึงได้คิดว่าพระสงฆ์เข้ากับพวกฮั่นจึงเกิดความโกรธแค้น พากันมาขวางป่าวัด พุทธสงฆ์อยู่บ่อยครั้ง บางพวกก็พากันเดินเลียบเข้าตรอก รอคอยตระเวนที่รักษาการทองที่เดินผ่านไปแล้วยกพวกออกมาวิวาทกันอีก จนเป็นที่หนักใจของกองตระเวนอย่างมาก และพวกฮั่นก็ยังกำเริบกันยิ่งขึ้น เมื่อเห็นการระงับปราบปรามของกรมกองตระเวนไม่ไฉไล^๒ ยิ่งกว่านั้นการเข้าระงับปราบปรามของกองตระเวนยังถูกฮั่นที่มีกำลังมากกว่าลุ่มรวมหมู่ตีเอาเสมอ ดังลายพระหัตถ์ของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ได้กล่าวว่า

"....พวกจีน ตัวกงซี
ฮั่นลี้กู่ บางหมู่ที่เขากระบวนแห่ (แหเจ้า-ผู้เขียน) นี้

เมื่อพากันกลับจากแห แล้วไปชุมนุมกันอยู่ที่ตรอกวัดพลับพลาไชยบ้าง แล้วเกิดวิวาทกันขึ้นในเวลาบ่ายสามโมงวันนั้น พลตระเวนที่รักษาทองที่ถนนเซาหาม

ปราบระงับการวิวาท จีนพวก ตัวกงซี หาดังนี้ กลับพากันถือเครื่องสาตราวุธ
ฮั่นลี้กู่

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๑๕ ที่ ๑๑๒๐๗/๑๑๔๔๑ ปลัดผู้ เจ้าอธิการวัดผดึกการผล
ถึงกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๒ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๓.

^๒ ขจักษ์ บวรพันธ์ "บทบาททางการเมืองของจีน" ชาวจีนในประเทศไทย หน้า ๔๖.

เขาต่อสู้ พดฺระเวนถูกเจ็บมีบาดแผลแตกโลหิต ไหล บ้าง แผลกัดน้ำ
ทรพิษ

บวมหลายคน สารวัตรใหญ่ กองตระเวนในสายนั้น จึงจับกองตระเวน
ไปช่วยระงับการวิวาทจับเงินที่วิวาทใด...

— วิธีดำเนินการป้องกันแก้ไขการวิวาทของจีนฮังยี่

หลังจากไต่ถามการระงับปราบปรามบรรดาพวกฮังยี่ไม่พบความสำเร็จเท่าที่ควร
โดยพวกฮังยี่พากันก่อเหตุวิวาทมากขึ้น ตลอดมาตั้งแต่ ร.ศ. ๑๑๓ เป็นต้นมา เพราะสาเหตุ
ดังกล่าวนั้นแล้ว ดังนั้นกรมกองตระเวนจึงเริ่มดำเนินการทางระงับปราบปรามให้เข้มงวดขึ้นดังนี้

๑. ใ้ขอความช่วยเหลือไปยังทหารเรือมาช่วยรักษาการตามท้องที่ถนนต่าง ๆ
และขอกำลังเพิ่มเติมจากกระทรวงกลาโหม เอาทหารเรือจากชลบุรีมาเตรียมเป็นกำลังไว้เพื่อ
ให้ระงับเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นรุนแรง

๒. บรรดาพวกฮังยี่ที่ถูกจับกุมมาจำนวนมากจนศาลไม่สามารถจะตัดสินได้ทันก็ได้
ขอ พระราชทานอนุญาตเอาพระตำราวจออกมาช่วยกองตระเวน ชำระคดีเป็นศาลรับสั่ง เพื่อจะ
ได้ชำระคดีลงโทษให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็ว และเพื่อป้องกันไม่ให้พวกฮังยี่ฟ้องหรือถอนคดีไปยังศาล
ใหญ่ได้ ซึ่งการพิจารณาตัดสินลงโทษนี้จะมีการลงโทษอย่างหนัก ตั้งแต่จำคุกตลอดชีวิต
แต่ผลที่ได้ยังเหมือนเช่นเดิม เพราะพวกฮังยี่อุบายสืบสวนว่าจะรักษาความลับในการเข้าฮังยี่โดย
มั่นคง แม้จะมีการทรมาน คุกโยง เข็มเตีให้สารภาพก็ตาม จึงเป็นการยากแก่การสืบสวน การที่

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๑๓ ที่ ๕/๑๘๗๔ ลายพระหัตถ์กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์
กราบทูลสมเด็จพระบรมมหาราชินีนาถ ผู้สำเร็จราชการ วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๐.

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๑๔ ที่ ๒๓/๑๘๗๔ หนังสือกรมพระยาดำรงราชานุภาพ
วันที่ ๒๒ สิงหาคม ร.ศ. ๑๑๕

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๑๓ ที่ ๒๓/๑๘๕๕ ลายพระหัตถ์กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์
กราบทูลกรมขุนสมมตอมรพันธุ์ วันที่ ๑ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๓.

จะอาศัยพยานจากเหตุการณ์ที่มักหาได้ยากหรือพยานเป็นพวกเดียวกันเสียส่วนใหญ่?

๓. จัดกำลังกองตระเวนฝ่ายรักษาทั้งทางบกและลำน้ำออกตรวจตราท้องที่โดย
แข็งแรง โดยเฉพาะในทางที่พบพวกจีนอยู่บ่อยการวิวาทกันอยู่เนือง ๆ ถ้าหากมีพวกจีนบางคน
ไปทางใดจะไต่ถามกำลังกองตระเวนไปประจักษ์ ป้องกันได้ทันเวลา กำลังกองตระเวนนี้มีอาวุธ
เป็นประจำตัวทุก ๆ กอง เพราะพวกจีนอยู่ยี่สิบวาทกันนั้นมักจะถืออาวุธเป็น มีด ค้อน หลาวเป็น
ส่วนใหญ่ แต่วิธีการนี้ภายหลังไม่ได้ผลเท่าที่ควร เนื่องจากพวกจีนอยู่ยี่สิบวาทความเกรงกลัวพวกคน
ตระเวนและยังมีกำลังมากกว่ากองตระเวนแต่ละกองหลายเท่าตัว ทั้งกองตระเวนยังขาดอาวุธ
ไม่ได้มีอาวุธเป็นทุกคน แม้จะมีอยู่ทุก ๆ กองก็ตาม แต่มีเพียงจำนวนน้อย ดังคำกราบบังคมทูล
ของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิกล่าว

"...พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง คู่มูลพระแควนได้จับพวกจีนที่
พังโรงพวกจีนวิวาท ไปเจอจีน ๆ ก็พูดว่า "หมาคา! ลูเจ้า ๆ" (กองตระเวน
มาที่นี่ ๆ) พวกนั้นก็หนีไป หาพวกที่อยู่มากก็พากันตีมาฟ้อง เป่าเขาคูว่าयरองว่า
"เลียบะ" ยิงปืนตอสุจนตอของหนีพวกจีน การทำดังนี้แสดงว่าจีนไม่ฟังบังคับ
แลเกรงกองตระเวน ซึ่งมีน้อยตัว ถึงแม้มีมากจริง แต่อาวุธมีน้อย ๒๐๐ คน
มีอาวุธเป็นเพียง ๖๐ พลตระเวนต้องแตกถอย ต้องให้ทหารมาระงับเหตุ..."^๒

ดังนั้นในต่อมากรมกองตระเวนจึงได้ขอเอากำลังทหารมาช่วยในการระงับปราบปราม
พวกจีนอยู่ทุกครั้ง และสั่งให้ทหารเตรียมพร้อมอยู่เสมอ เมื่อเกิดเหตุการณ์การวิวาทรุนแรงเกิน
กำลังกองตระเวนให้ออกไปช่วยเหลือทันที แต่วิธีการนี้เป็นการระงับปราบปรามที่ดำเนินไปอย่าง
รุนแรงและกวัดกันเขมวุ่นขึ้นมากกว่าเดิม จนเป็นเหตุให้คนจีนทั่วไปเกิดความหวาดหวั่นและมี
ชาวสื่อในบรรดาหมู่คนจีนที่เข้ามาหาเงิน ค้าขาย โดยสุจริตว่าจะมีการจับคนจีนทั่วไป จึงเกิดการ
ตื่นชาวสื่อ ระส่ำระสายในหมู่คนจีน ประกอบกับได้มีการยุบส่งเสริมจากพวกอังกฤษ ได้พยายาม

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๑๗ ที่ ๑๔๗/๒๐๔๓๔ ลายพระหัตถ์กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ
กราบทูลกรมขุนสมมตอมรพัฒน์ ร.ศ. ๑๑๔.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๑๗ ที่ ๒๓/๒๐๑๒๔ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่น
นเรศวรฤทธิ วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๔.

- ๐ กระจายข่าวออกไปอย่างกว้างขวาง เพื่อให้กองตระเวนและทหาร เพื่อการปราบปรามลง
คนจีนจึงยิ่งแตกตื่นวุ่นวาย บัวตึกวิศกกว่าจะถูกจับกุม กรมกองตระเวน กระทรวงนครบาลต้อง
ออกประกาศแจ้ง เป็นเวลานาน เหตุการณ์จึงสงบลง แต่เป็นผลให้การระงับปราบปรามของ
กองตระเวนหยุดชะงักลง เพราะการปราบปรามพวกฮังไคกลับกลายเป็นการสร้างวุ่นวาย
วุ่นและความหวาดกลัวในหมู่พวกจีน พวกฮังไคจึงถือโอกาสเริ่มก่อกวนกำเริบขึ้นมามากอย่าง
กว้างขวางไปทั่วทั้งกรุงเทพฯ บางพวกก็ทำการรังแกข่มเหงบังคับเอาคนจีนด้วยกันเข้าฮังไค
ของตน เพื่อที่จะได้เรียกรไ้เงิน เพียงพอกับที่เขาประกันตัวหรือเสียค่าปรับใหม่ แก่พรรคพวก
ที่ถูกจับกุมและนอกจากนี้ยังมีบรรดาคนตระเวนอีกจำนวนไม่น้อย ได้เข้าพวกฮังไค ทำการข่มเหง
ทำร้ายราษฎรและฝ่ายตรงข้ามอยู่เสมอ ซึ่งเกิดการร้องทุกข์ทางหนังสือพิมพ์บ่อยครั้ง จนพระ-
บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชหัตถเลขาฉบับหนึ่งตำหนิติเตียนมายัง
กระทรวงนครบาล

.....การไปลี้ภัยแล้วนั้น ยังไม่เป็นที่พอใจเลย ดูในความ
เรื่องนั้นก็ปรากฏว่าไปลี้ภัยเวลาอยู่ยามเป็นอย่างไร เวลาออกยามเป็นอย่างไร
เวลาอยู่ยามคอยจับคนที่ถือไม้ เวลาออกยามตัวถือไม้เอง ไปลี้ภัยเป็นผู้คอยจะ
จับคนซึ่งเป็นผู้เลี้ยงโต๊ะเข้างัย เวลาออกยามไปเลี้ยงโต๊ะเสียเอง ไปลี้ภัยมีตั้ง
พันกว่า อย่างน้อยคงประพาศอยู่อย่างนี้เสียเกือบครึ่งหนึ่ง ก็พอที่จะให้ความร้าย
กำเริบขึ้นได้เป็นอันมาก เห็นว่ายังต้องการความตรวจตรา ปกครอง ถือ
คือเปลี่ยนแปลงมาก เมืองปัตตาเวียเป็นเมืองใหญ่ เขามีไปลี้ภัยเพียง ๔๐๐ คน
ก็รักษาได้ เมืองเล็ก ๆ ลงไป ๔๐ - ๕๐ คน เท่านั้นก็พอ ถ้าการตรวจ
ตราคนยังอ่อนแออยู่เท่านี้ถึงจะเพิ่มไปลี้ภัยสักเท่าใด ก็เห็นว่ามีประโยชน์อันใดไม่.. "๒

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๑๓ ที่ ๒๐๒๒๒ หนังสือหลวงฤทธิรงค์กราบบังคมทูล วันที่
๒๖ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๔.

๒ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๙๙ - ๑๐๐.

และจากหนังสือเรื่องทุกข์ของจีนหนึ่ง คอลัมน์ไปยังหนังสือพิมพ์บางออกไทมส์ มีใจความว่า

"...ข้าพเจ้าเป็นกำพร้า จำเป็นที่จะต้องได้รับความกลั่นแกล้งของพวก
ยี่ฮก เชน ยี่ฮกเล็ก ๆ เขาตีโดยกลางถนน ทั้งใจหมายจะไปทางฐานที่วัด
เกาะก็หวังใจจะโดนพวกมันลงจากรถเป็นทีหนึ่ง หลวงซุกรการกลับในพลตระ-
เวนมากับพวกยี่ฮก ถือเครื่องสาตราวุธครบมือ พวกยี่ฮกชมเชยข้าพเจ้า

เมื่อการเป็นเฒ่าพวกข้าพเจ้าก็ยาก พูดถามท่านเสนาบดีกระทรวง
นครบาลว่า กฎหมายพลตระเวนชุดใหม่ ที่บังคับให้นำคนตระเวนถืออาวุธ
มาจับคน แทะเห็นพลตระเวนชุดนี้อ่านาจ พระเจ้าแผ่นดิน พวกข้าพเจ้า
ต้องเกรงกลัวเป็นที่สุดแล้ว แต่พลตระเวนกลับเป็นใจกับพวกยี่ฮก หว่าว
พวกข้าพเจ้าไล่แพ่ง แต่พลตระเวนใดมีปากเจ็บสักคนหนึ่งไม่ พวกข้าพเจ้า
จึงเห็นว่าพลตระเวนเป็นใจกับพวกยี่ฮกเป็นแน่

ประการหนึ่ง ข้าพเจ้าได้ฟังข่าวเล่าลือกันว่าหลวงซุกรการกำจัดไคกัน
น้ำที่เรียกว่าน้ำกระทำสัจสุบวุ่นในกองยี่ฮก และได้รับตำแหน่งเป็นชาเฮีย
ควย เพราะฉะนั้นจึงได้ให้พลตระเวนมวกระพาศคุมเข้มเหงพวกข้าพเจ้า
พลตระเวนใดมวกรุกหุบคัจฉาในเรือ พวกข้าพเจ้าทนปากเจ็บไม่ใคร่เคยทนนำ
ศุภย แลสรรพเพรื่องนงหม แลเงินทอง พวกพลตระเวน และพวกยี่ฮกก็
ช่วยกันกลุ่มรวม รีบเก็บเอาไปเป็นผลประโยชน์จนหมดในลำเรือ ชันหมอชาว
พลตระเวนก็ช่วยกันควานนำเสีย..."*

นายอำเภอประจำท้องที่เองก็ไม่ใคร่เอาใจใส่ในหน้าที่และให้ความร่วมมือกับกอง
ตระเวนรักษาเกี่ยวกับการดูแลระเบียบปราบปรามพวกยี่ฮก แม้พวกยี่ฮกเลี้ยงโต๊ะ และก่อการ

* ค่อนข้างจะเป็นการกล่าวเกินความจริงไปบ้าง แต่พลตระเวนที่เข้าอั้งยี่ เขมเหง
ราษฎรนั้นก็มีอยู่ แทะงไม่กระทำจนเกินกว่าเหตุและแสดงออกมาเด่นชัดนัก เพราะข้อบังคับ
กองตระเวนยังมีอยู่ และหลวงซุกรการกำจัด เข้าอั้งยี่นั้นก็เป็นคำสั่งของเสนาบดีกระทรวง
นครบาล เพื่อที่จะเข้าไปสืบข่าวความเคลื่อนไหวของพวกอั้งยี่ แล้วนำมารายงานต่อผู้บังคับการ
กองตระเวน

บางออกไทมส์ (Bangkok Time)

ฉบับวันเสาร์ ที่ ๑๒ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๔

วิวาทถึงฆ่ากันตาย เฉพาะหนานายอำเภอไม่ไ้แจ้งเรื่องที่เกิดขึ้นให้แก่กองตระเวนรักษามาตร
 ประการใด คิดเสียแต่ว่าเป็นหน้าที่ของกองตระเวน มุ่งแต่ที่จะรับหน้าค่าตาความเรียบร้อย ทำ
 หนึ่งคือสารกรมธรรม์ เท่านั้น ไม่ได้คิดที่จะทำหน้าที่ช่วยเหลือกองตระเวนรักษาในการที่จะระงับ
 ปราบปรามพวกอั้งยี่ และโจรผู้ร้ายเลย ดังจะเห็นว่าเมื่อพระราชหัตถเลขาไปยังกระทรวงนครบาล
 ให้เร่งรัดจัดการปรับปรุงแก้ไขปัญหานี้ ดังมีใจความว่า

"...ถ้าอำเภอกับโปลิสยังไม่ติดต่อกันเข้าไ้แล้ว ก็เห็นว่าจะไม่สิ้นการ
 ที่ร้ายแรงอันจะเกิดขึ้นได้ ฉะนั้นจึงต้องขอขอเธอ (กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์-ผู้เขียน)
 ให้ทริตรองแลรีบเร่ง จัดการปกครองบ้านเมืองส่วนในกรุงเทพฯ นี้ให้สำเร็จ
 จะมาขัดขวางกั้นความไปเป็นเรื่องเช่นนั้น ทั้งในคนเหตุหละหลวมอยู่การ
 ที่จะระงับไปเป็นเรื่อง ๆ ไม่ทันกับเหตุที่เกิดขึ้นเดือนละ ๔ - ๑๐ เรื่องอยู่
 นอย โขเป็นเหตุของขอขมเซยฝ่ายข้างเอาเป็นธุระในการเป็นเรื่อง ๆ แต่ต้อง
 ขอตัวอย่างแรงในขอที่จะจัดการอันเป็นรากเงาให้เรียบรายนั่นว่าไม่ใคร่ทำอะไร
 เลย ทำอยู่ก็ชานาน ไม่น่าเชื่อว่าจะทำแล้วไ้เวลาไรขอออกกล่าวไ้ว่าจะ
 ยอมให้การที่เรียกว่าไม่มีเวลาจะทำหรือละนี้เป็นต่อไปอีกไ้ได้ เมื่อการเหลือ
 ความหรือเหลือแรงที่จะทำควรจะทำช่วย อย่างไรก็ให้คิดดูเสีย ของคำว่า
 ว่ายังกัดเรื่องโนนเรื่องนอญ จึงยังทำไปแล้วนั้นเสีย อย่าให้ไ้คำนี้ไปอีกต่อไป..."

— การก่อวิวาทของพวกอั้งยี่ที่ตำบลบางยี่เรือ พ.ศ. ๒๔๓๕

เป็นการวิวาทระหว่างพวกอั้งยี่ กงฮั้งเฮง กับพวก ลีฮัก ที่ตั้งโรงอาศัยอยู่ใน
 ทองที่ตำบลบางยี่เรือ บางไ้ไ้แก่ สำเหร่ ปากน้ำชล และวัดนางชีเขตตำบลบางยี่ขัน ตำบล
 เหล่านี้ไ้มีเขตติดต่อกันทั้งหมด ตามแนวลำน้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีทางร้านท่าเรือ โรงสีไฟตั้งอยู่
 เป็นจำนวนมาก จึงมีบรรดาคนจีนที่เป็นพวกกุ๊ลิ กรรมกร อาศัยอยู่ และเป็นที่ชุมนุมของพวกอั้งยี่
 ทั้งกงฮั้งเฮง และลีฮัก การที่อั้งยี่ทั้ง ๒ พวกนี้ไ้เกิดเหตุวิวาทกันขึ้นเนื่อง
 เพราะต่างแบ่งเขตกันควบคุม พวกงั้งเฮงกงฮั้ง อาศัยอยู่ในทองที่ตำบลปากน้ำชล พวกงั้งฮักกงฮั้งตั้ง

โรงอาศัยอยู่ที่ตำบลลาดหญ้า และทางยี่เรือ ซึ่งเป็นที่ต่อเขตควบคุมของทั้ง ๒ ฝ่าย ฝ่ายใด จะข้ามเขตกันไม่ได้ จากสาเหตุที่มีการเรียกรับเงิน และบังคับเกลี้ยกล่อมคนเงินให้เข้าน้องได้ เป็นเหตุให้เกิดการวิวาทกันอยู่เสมอ แต่ไม่ถึงขั้นรุนแรง อาศัยกองตระเวนมาระงับปราบปรามก็สงบลงไป เว้นแต่ตาเก็นกำลังจึงจะชกกำลังทหารมาระงับเพียงครั้งคราว เมื่อพวกทหารมาปราบในบางครั้งพวกคั้งยี่ ๆ จะพากันหนีเข้าไปในทางหรือโรงสี แล้วหาพวกกลุ่ในโรงสีออกมาช่วยกันต่อสู้ เมื่อเห็นสู้ไม่ได้ ก็จะถอยเข้าโรงสีอีก โดยทหารไม่สามารถจะติดตามเข้าไปจับกุมได้เพราะเกรงว่าจะเกิดการวิวาทใหญ่โต และบริเวณโรงสีเป็นสถานที่ของคนในบังคับทางประเทศควย การที่จะจับกุม กองอาศัยกำลังกองตระเวนเข้าไปจับกุม โดยไปขอมหายจับหมายคนจากกงสุลเสียก่อน ซึ่งเป็นการลวนลามไม่ทันกับเหตุการณ์ จึงทำให้การปราบปรามเป็นไปด้วยความลำบากและล่าช้า...

ในการวิวาทใหญ่กับครั้งนี้เป็นสาเหตุที่เกิดจากความไม่พอใจ คิดแค้นกันมาแต่เดิมและได้มีพวกอีกจำนวนมากมาตั้งโรงอาศัยกันที่ตำบลบางยี่เรือ ทำให้พวกเงี่ยงที่ทำงานพลอยู่เข้าไปขายพลในตำบลบางยี่เรือไม่ได้ จึงได้พากันเข้า รื้อโรงอาศัยของพวกเงี่ยง เป็นเหตุให้พวกเงี่ยงโกรธแค้น เกิดการวิวาทถึงขั้นรุนแรง จนกองตระเวนที่มีพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมืองและกองอื่น ๆ ที่มาช่วยกันระงับปราบปราม ไม่สามารถจะต้านต่อสู้ได้ ต้องขอเอากำลังทหารมาระงับเหตุจึงได้สงบลง ถึงรายงานของหลวงจรจรมณี สารวัตรใหญ่กองตระเวน ได้กล่าวถึงการวิวาทของพวกกองยี่ครั้งนี้ว่า

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๑๘ ที่ ๒๓/๒๐๑๒๘ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๔.

"...ควยวี่เหี้ย ๒๓ เดือนนี้ เวลาเช้า ๔ โมง ขุนราชพิณิต ที่ส่วย
 ไทศรีพย เขามายอกหาพระพุทธรเจ้าว่า พวกจีนเกิดรบกันขึ้นที่สวนพลูหน้าวัด
 โพนมิตร ทนไคมีเจ้าพระพุทธรเจ้า จึงตีส่วยไทศรีพยเรียก นายเวร
 หมั้นประเวศธวัช } ส่ววัตรแขวงมาสมทบกับส่วย ขุนราชพิณิต รวม
 นายโปรง }
 ประมาณ ๗๐ คน เสกพากันยกไปที่สวนพลู เห็นพวกจีนมามาก ถือ กล้วย
 บัก }
 บ้างถือสามงาม พากันไล่ยิงพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง
 ขุนพนจอกษร นายเวร } ขาพระพุทธรเจ้าก็ยก { นายหมวด ส่วยชาพระ-
 ขุนแผ้วภูวคณ อำเภอ } คนตระเวน ขุนราช +
 พิจิตร } ส่วนเขาไล่ยิงพวกจีนเอง ๆ ก็พากันแตกไป พระยาอินทราธิบดีสีหราช
 รองเมืองอยู่ในขบวนแล้วกลับมาบอกหาพระพุทธรเจ้าว่าพวกจีนนี้เฮ้ยยกพวกมามากมก
 สุ่มันไมไค ไทหาพระพุทธรเจ้าจัก นายยาม } รอคอยอยู่ที่วัดใหม่ พระยา
 อินทราธิบดีจะขอทหารยกมาช่วย..."

ต่อเมื่อทหารไคยกกำลังออกมาช่วยคนตระเวนระงับปราบปราม เหตุการณ์จึงได้สงบลง
 แต่พวกฮั่นยี่เหล่านั้ถูกปราบปรามอย่างรุนแรงหลายครั้งตลอดมา ก็ยังก่อการวิวาทกันและบาง
 พวกยังประพฤติในทางผิดกฎหมายบ้านเมืองอยู่ เช่น เป็นโจรเที่ยวปล้นจคนเดินไปมาตามท้องถนน
 ในเขตวัด ครอบครอง เป็นต้น บางครั้งไคกระทำการรุนแรงถึงขั้นฆ่มเหง ทุบตีพันราษฎรที่เดินถนน
 ไปมาทั้งคนไทย คนจีน เช่น ในท้องที่ศาลเจ้าอาเหนียว ตำบลคลองไส้ไค เป็นต้น นอกจากนี้
 ยังพากันตั้งบ่อนเถื่อน ทำสุราเถื่อนขาย โดยเฉพาะในหมู่จีนฮั่นยี่ที่ท่าสวนพลู สวนผัก อันเป็น
 การยากลำบากต่อการระงับปราบปรามของกองตระเวนอย่างมาก เพราะไม่คุ้นเคยกับท้องที่จึง
 ถูกหลอกล่อทำร้ายจากพวกฮั่นยี่เสมอ ๆ^๒ และในการเข้าระงับปราบปรามบางครั้งในขณะที่พวกฮั่นยี่

๑. ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๑๔ ที่ ๑๓๓/๑๔๓ รายงานหลวงขจรวิทย์ เรียนต่อพระอนันต์
 นรารักษ์ เจ้ากรมกองตระเวนฝ่ายกองรักษา วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๔.

๒. ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๔ ที่ ๑๔๕๑๐/๒๐๓๕ รายงานนายปลั่ง สารวัตรแขวง
 เสนอต่อหลวงขจรวิทย์ วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๔.

จากข้อความข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่ากรมกองตระเวนไม้ พบความสำเร็จในการ
ระงับปราบปรามพวกกบฏตามที่ตั้งหวังไว้เลย จากการที่ได้อำนาจการดำเนินการระงับปราบ
ปรามซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ ร.ศ. ๑๑๓ ไม่วาจะใช่กองทหาร พระตำรวจ และกองตระเวนที่จัดออก
ลาดตระเวนเป็นกอง ๆ ตามแหล่งที่มียกกองการวิวาทบ่อย ๆ

—วิธีดำเนินการระงับปราบปราม และมาตรการการป้องกันการวิวาทของพวกฮังยี่ใน

ร.ศ. ๑๑๕ (พ.ศ. ๒๔๓๙)

จากความล้มเหลวในการระงับปราบปรามพวกฮังยี่ของกองตระเวนที่มีมาตั้งแต่ต้น
ทำให้พวกฮังยี่เพิ่มจำนวนมากขึ้น และก่อกำเริบปล้นชิง ข่มเหงราษฎรไม่เว้นแต่ละวัน จนเกิน
กำลังที่กองตระเวนจะระงับได้ทั้งหมด การที่จะอาศัยกำลังทหาร เข้มระงับปราบปรามนั้นทำได้
เพียงชั่วคราว เมื่อเกิดการวิวาทถึงขั้นรุนแรงเท่านั้น แต่พวกฮังยี่ก็หลีกเลี่ยงหลบหนีไปแล้ว
กลับมาก่อวิวาทขึ้นมาอีก จนเป็นที่วิตกของรัฐบาล ดังนั้นกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์จึงกราบบังคมทูล
ขอให้มีกฎหมายควบคุมพวกฮังยี่ออกมาใช้ แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเห็น
ว่าถ้าได้มีการควบคุมให้เข้มงวดกวดขันขึ้น อาจจะแก้ปัญหาฮังยี่นี้ได้เหมือนกับที่ประเทศอื่น ๆ ทำ
มาแล้วควบคุมไปกับการให้เงินที่มีความจงรักภักดีต่อรัฐบาลเป็นผู้บังคับว่ากล่าวช่วยเหลือไปด้วยคง
ได้มีพระราชหัตถเลขาไปยังเสนาบดีกระทรวงนครบาล ให้จัดการควบคุมพวกฮังยี่ และทำการ
ระงับปราบปรามให้เข้มงวดขึ้นอีก เหมือนเช่นกับประเทศสิงคโปร์ ที่เขาเข้าบังคับควบคุมอย่าง
จริงจัง และพบความสำเร็จมาแล้ว โดยไม่ต้องอาศัยกฎหมายมาบังคับแต่อย่างใด มีใจความว่า

".... เรื่องฮังยี่ซึ่งได้คิดกันมานานว่าจะต้องมีกฎหมายแลคิคุปราบปรามเช่น
สเตต เซตลเมน การนั้นก็ค้างมาช้านาน โดยในชั้นหลังที่เฮอว่า กำลังคนกฎ-
หมายต่างประเทศอยู่ ก็ยังหาเป็นที่แน่นอนว่าจะสำเร็จเมื่อใดได้ แต่เมื่อว่าตาม
จริง การบังคับห้ามปรามในเรื่องฮังยี่ก็เคยบังคับมา แต่หากเจ้าพนักงานทำไป
ไม่ไค่ จริงสักรายเป็นไม่มีไป ถึงกฎหมายที่จะทำใหญ่ถ้าทำแล้วไม่ใช่ให้ใครจริง
ก็จะมีประโยชน์อันใด ที่สิงคโปร์ ปีนัง ทำตลอดไค่ควยฮุสริย ทำจริงอย่าง
หนึ่ง อาไซรยหัวนาที่เป็นคนคอเวอนเมนต์ ตั้งเป็นผู้บำรุงอย่างหนึ่ง เอามาเอา

อย่างบาง มีเกลามาในเวลาที่หัวน้ำยังมีอยู่ในหนองน้ำ ยืนให้ตัวเขาเห็น ก็ต้องรู้ขนาดที่คือ เป็นหัวน้ำยังมีมากกว่าเป็นธารธาร เพราะฉะนั้นการ ที่จัดให้โคจรังสำคัญกว่าทุกเรื่อง ในเมื่อมีปรากฏโคจรังจึงมีไว้ว่าจีนหัวน้ำ มีอำนาจกว่าพระเจ้าแผ่นดินแล้ว เห็นเป็นการเสียแก่บ้านเมืองมาก..."

ตั้งนั้นกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ จึงได้ดำเนินการแก้ไขปัญหานี้โดยหาวิธีควบคุมพวกฮองยี่ พร้อมไปกับการระงับปราบปรามอย่างเข้มงวดที่เก่าแก่ดังนี้

๑. มอบหน้าที่ให้พระภักดีภัทรการ ซึ่งเป็นผู้รับทำภาษีอากรเป็น อากรสุรา เรียกเอาบรรดาหัวน้ำฮองยี่ที่ของชาวพื้นและสุราจากพระภักดี ภัทรการ มาช่วยวางกล่าวให้พวก จีนเหล่านั้นมารวมเข้าเป็นพวกเดียวกัน เพื่อจะได้ลดปัญหาการแก่งแย่งผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน อันทำให้ก่อให้เกิดการวิวาทแย่งชิงกัน พระภักดี ภัทรการ ได้รับหน้าที่นี้ไปตกลงกับพวกหัวน้ำ จีนฮองยี่และสามารถตกลงกันได้ สามารถนำพวกฮองยี่มารวมเข้าเป็นพวกเดียวกันในเดือนกุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๔ เหตุการณ์จากพวกฮองยี่ก่อการวิวาทจึงได้ลดลงไป ตั้งแต่นั้นมา

๒. ส่วนพวกฮองยี่ที่ยังคงก่อการวิวาทปล้นชิงข่มเหงราษฎรอยู่ กรมกองตระเวน จัดให้คนตระเวนออกเก็บลาดตระเวนเป็นหมู่ ๆ ตรวจจับพวกฮองยี่ที่ก่อวิวาทกันเข้มงวดขึ้น เพราะ ขณะนั้นมีพวก ไทย จีน แรก ที่เป็นกบในบังคับต่างประเทศ เช่น ในบังคับของอังกฤษ ฝรั่งเศส ฮอลันดา รวมพวกกันเป็นก๊ก เป็นเหล่า เหมือนกับพวกฮองยี่ขึ้นมาเป็นจำนวนมาก คนตระเวนได้ ออกสืบทราบว่ามีถึง ๑๔ ก๊ก โดยต่างมีจุดมุ่งหมายในการตั้งก๊กขึ้นมาเพื่อที่จะหลอกลวงเอาเงิน บังคับชู้ครีตในรูปของการเรียกรไ้เงินเป็นส่วนใหญ่ และทำการกำเริบวิวาททำร้ายในต่างพวกกัน อยู่เสมอ เมื่อกองตระเวนจับกุมตัวได้ให้นำส่งฟ้องศาล ให้ตัดสินคดี ในเฉพาะเหตุเฉพาะคดีไปทันที ส่วนการหลอกลวงเอาเงินนั้น ถ้าใดหลักฐานแน่นอนให้ส่งฟ้องศาล แต่ปรากฏว่าจับกุมตัวส่ง

๑ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๒๗ ที่ ๒๕/๖๐๘ พระราชหัตถเลขาถึงกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๔.

๒ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๑๗ ที่ ๕/๑๔๗๘ ลายพระหัตถ์กรมหมื่นนเรศวรฤทธิกราบทูล สมเด็จพระบรมมหาราชินีนาถ วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๕.

“ห้องโถงน้อยมาก” ดังนั้นการกำเริบการปราบปรามของกองตระเวนวิจิตรจึงไม่มีใครจะได้ฉกฉวย
เพราะพวกอั้งยี่เมื่อพบเห็นกองตระเวนมักจะหลีกหนีไปเสียก่อน เมื่อกองตระเวนผ่านไปหรือ
ไม่มีคนตระเวนรักษาการอยู่ จึงจะพากันกลับเข้าวิวาทหาพัวพันกันอีก แม้คนตระเวนเขาจับกุมตัว
ได้ก็หาพยายามระงับคดีในศาลไม่ได้ ถึงรายงานของหลวงรู้ระการกำจัด ก็กล่าวว่า

“....ในท้องที่สำเพ็งทุกวันนี้ พวกอั้งยี่ตัวกึ่งนี้ ยี่ออกชิวลิก้อ พวกละ
๕ คน บ้าง พวกละ ๖ คนบ้าง เดินเที่ยวในเวลากลางวันกลางคืน
ได้จัดให้สาระวัคแขวง นายหมวด นายยาม พลตระเวนแซก ช่วยกันตรวจ
คนอาวูชที่จับได้กับ พวกจีนที่จับไม่ได้นั้นก็เดินต่อไปอีก ถาถึงที่ว่างไม่มีพล
ตระเวน เห็นจีนพวกอื่นเค็มมานอยกว่าก็ช่วยกันจับพบตี แลเอาอาวูชตาม
โรงสุราน ซึ่งเป็นคนชอบบอกล่อเคี้ยงมาแทงกัน ครั้นไปสอบสวนความยุติข้อ
ไกลเคี้ยงก็เป็นพรรคพวกของจีนมีชื่อคนราย ก็หาบอกไม่....”๒

ในต่อมากรมกองตระเวนจึงเปลี่ยนวิธีการใหม่ โดยส่งคนตระเวนกระจายออกรักษาการ
ตามจุดต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ จำนวนมากขึ้น พร้อมกับประกาศห้ามไม่ให้ราษฎรที่เดินไปมาตาม
ท้องถนนพกอาวุธ ถ้าใครมีความจำเป็น ให้มาแจ้งตอกกองตระเวนทราบเสียก่อน หากใครฝ่าฝืน
คนตระเวนจับกุมตัวได้ จะต้องถูกปรับเป็นเงิน ๓ ตำลึง สำหรับบุคคลที่พกปืน ถ้าพกเหล็กมีคม
ให้ปรับเป็นเงิน ๒ ตำลึง เหล็กไม่มีคมปรับ ๑ บาท ถ้าเป็นไม้พลองกระบองสั้น แหวนหลาว
ให้ปรับ ๑ ตำลึง เข้าเป็นเงินพดด้วง พร้อมกับการลงโทษ ในขณะเดียวกันได้ส่งคนตระเวน
สอดแนมเข้าไปสืบเหตุในสมาคมอั้งยี่ต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ โดยวิธีการให้เข้าสมัครเป็นสมาชิกอั้งยี่เพื่อ
สังเกตสืบดูความเคลื่อนไหวของพวกอั้งยี่กต่าง ๆ แจ้งให้กรมกองตระเวน เพื่อหาวิธีการป้องกัน

๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๑๓ ที่ ๔/๑๔๗๔ ลายพระหัตถ์กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ กราบทูล
สมเด็จพระบรมมหาราชินีนาถ วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๕.

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๔๔ รายงานหลวงรู้ระการกำจัดขึ้นต่อเจ้ากรมกองตระเวนรักษา
วันที่ ๒๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๕.

๓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๓๓ ประกาศกรมกองตระเวน ลงวันที่ ๑ ใ ๑๑ คำ ปีกุน
นพศก ศักราช ๑๒๔๕.

และปราบไถ่ทันทั่วทั้ง

๓. ขอพระราชทานบรรดาราชนิกาย ให้เข้ารับสั่งมาทำหน้าที่ชำระคดีความอั้งยี่ ช่วยเหลือกองตระเวนและศาลไปริสกา เพื่อค้ำบัฏหาการฟ้องตอบคดี การไต่สวนเท็จมาแสดง ต่อศาลและการตัดสินบนต่อศาล อันเป็นผลให้พวกอั้งยี่พัวพัน ถูกปลดปล่อย หรือได้รับโทษเบา เพียงการปรับไหมและชำระระยะสั้นมอม ๆ เป็นเหตุให้เงินพวกเดียวกันเรียไรเงินมาเสียค่าปรับไหม ประกันตัวไปไต่ เป็นผลให้เกิดการวิวาทกันมากขึ้นจากสาเหตุการเรียไรเงิน การระงับอั้งยี่ ย่อมไม่สงบลงได้ แม้ทางเสนาบดีกระทรวงนครบาลจะเคยมีหนังสือทูลขอร้องให้กรมหลวงพิชิต-ปรีชากร ให้มีการกำหนดลงโทษเป็นอาญาโทษหลวงแก่พวกอั้งยี่บ้าง แต่ปรับปรุงกฎหมายทำได้ไม่ทันกับเหตุการณ์

การพิจารณาพิพากษาของศาลรับสั่งนี้ได้มีการลงโทษพวกอั้งยี่อย่างรุนแรง. โดยกำหนดโทษอย่างต่ำตั้งแต่จำคุก เขียนเป็นต้นไปจนประหารชีวิต และเมื่อไครพ้นโทษแล้วจะถูกส่งไปให้หลวง พักคักกลาง เจ้ากรมไพร่หลวงลักหมายหมู่ให้เข้าเป็นไพร่หลวง ส่งไปไว้ใช้ตามหน่วยราชการต่าง ๆ โดยให้สังกัดอยู่ในกองมหันตโทษ

๑. ก.จ.ช. ร. ๕ น ๕.๑๑/๔ สำเนา ๔๔๔๖ นายชอน สารวัตรแขวง รายงาน
ต่อพระอนันตวรักษ์ วันที่ ๕ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๕.

๒. ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๔๐ ที่ ๔๓ พระราชหัตถเลขาถึงกรม หลวงพิชิตปรีชากร
วันที่ ๒๔ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๕.

๓. ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๓๐ ที่ ๒๐๔๐๗/๒๓๕๕๕ หนังสือราชการกองตระเวนรักษา
วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๕.

๔. ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๔๑ สำเนา ให้นำเงินอั้งยี่ที่พ้นโทษไปลักหมายเลขหมู่เป็น
ไพร่หลวง วันที่ ๗ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๕.

การประกาศใช้พระราชบัญญัติองป ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐)

เป็นผลมาจากภายหลังที่ได้จัดการระงับปราบปรามพวกองปไม่ไคผลเท่าที่ควรมาตั้งแต่ ร.ศ. ๑๑๓ เรื่อยมา แม้จะดำเนินการระงับปราบปรามเข้มงวดขึ้นก็ตาม แต่พวกองปก็สงบลง เพียงชั่วครั้งคราวหนึ่งเท่านั้น แล้วกลับก่อการกำเริบขึ้นมาอีก ดังนั้นกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ จึงได้ กราบบังคับทูลขอพระราชทานบรมราชานุญาตประกาศใช้กฎหมายควบคุมบรรดาองปอีกครั้งหนึ่ง โดยได้ แสดงเหตุผลถึงความจำเป็นที่จะต้องประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้ว่า

"....พวกเหล่านี้เขากันก็ไม่ไคมุ่งหมายอันใด นอกจากมุ่งประโยชน์หลอกลวงเอาเงิน แลมีการกำเริบทำร้ายกันบางทีเฉพาะแต่ในพวกที่ต่างตั้งกกันนั้น ครั้นเมื่อวิวาทของตระเวน ก็จับส่งศาลอาฟองรอกกับศาลก็ได้พิจารณาพิพากษาคดีเฉพาะเหตุเฉพาะคดีไป แต่การหลอกลวงเงินราษฎรเหล่านั้น ก็คงฟ้องพิจารณาพิพากษาเอาโทษตลอดได้ แต่ยังไม่ไคหลักถานนั้น จะเอาไครยแต่คนพยานคนที่ เป็นพวก ขาพระพุทเจ้าก็ไม่เป็นที่วางใจ เพราะพยานนั้นมักจะครั้นครามพวก เหล่านี้โดย เกรงความพยายบาท ครั้นถึงศาลก็กลับคำไปเสีย ศาลก็ลงโทษไม่ไค ควบขาพระพุทเจ้าสั่ง เกตเรื่องบัง เชนของฟองชำระ ที่ศาลลงสู่ล้องถึง ๓ ครั้ง แล้วก็ไม่ตลอดไคสักเรื่องหนึ่ง ดังนั้นขาพระพุทเจ้าจึงคิดควบเกลาวา เรื่อง การที่คงพวกเป็นนกเป็นเหล่าจะต้องออกพระราชบัญญัติเรื่องการจัดระเบียบการตั้ง กก ทั้งเหล่าเป็นองปนั้น ต้องให้ลงบาญชีข้อบริษั ลงชื่อคนที่เขาเป็นพวกแล แจงขอบังคับของกกเหล่านี้ให้เจ้าพนักงานทราบต่อไป...."

ในที่สุดพระราชบัญญัตินี้ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ตราออกมาบังคับใช้ ในวันที่ ๑๐ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๖ และลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา โดยมีใจความโดยสรุปดังนี้

๑. ให้ยกเลิกข้อบังคับ ประกาศกฎเสนาบดีต่าง ๆ ที่ว่าด้วยการอนุญาตให้มีการ ตั้งเป็นหมู่เป็นเหล่า ที่มียุณันเสีย

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๑๐๘ ที่ ๕/๑๘๘๔ คำกราบบังคมทูลของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์
วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๖.

๒. บรรดาหมู่เหล่า และบริษัทห้างร้านหรือจะตั้งขึ้นภายหลังวันประกาศ

พระราชบัญญัติ ต้องมาขอจดทะเบียนจากเจ้าพนักงาน โดยผู้มาขออนุญาตนั้น ต้องแสดงสำเนา ขอร้องกับ บาดูชี้รายชื่อสมาชิก ค่าเบ็ดเสร็จและที่อยู่ รายชื่อของหัวหน้าใหญ่ นายรองของหมู่เหล่า บริษัทนั้น ทำเป็นเรื่องราวยื่นต่อเจ้าพนักงานจดทะเบียน

๓. การประชุมกันอยู่ครั้งต้องแจ้งต่อพนักงานจดทะเบียนล่วงหน้า ๒๔ ชั่วโมง ทุกครั้งไป

๔. พระราชบัญญัตินี้ให้กำหนดบทลงโทษแสดงไว้ครุอย่างชัดเจน^๑

ในการจดทะเบียนกรมกองตระเวน ได้จัดตั้งพนักงานขึ้นในที่ว่าการกรมกองตระเวนโดย มอบหน้าที่ให้พระยาอินทราธิบดีสีหราชรอง เมือง เป็นผู้รับผิดชอบและมีกำหนดให้บรรดาสโมสร บริษัท และสมาคมอื่นต่าง ๆ มาจดทะเบียนภายใน ๓๐ วัน หลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติ* แต่ปรากฏว่าไม่มีสมาคมอื่นใดเลยมาขอจดทะเบียน เว้นแต่พวกแขก ฝรั่งเศส เท่านั้นที่มาขอตั้งชุมนุม สโมสร และบริษัท โดยมุ่งตั้งขึ้นมาเพื่อความรื่นเริง สังสรรค์ และเพื่อการค้าขาย เป็นส่วนใหญ่ ส่วน บรรดาอั้งยี่ที่เคยตั้งมาแต่เดิมนั้น ภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติอั้งยี่แล้ว ต่างก็ได้พากันมา ขอทำหนังสือสัญญาว่าจะเลิกการตั้งสมาคมอั้งยี่ โดยเฉพาะหัวหน้าอั้งยี่ พากันมาทำการสาบานกับ กรมกองตระเวน กระหรวงนครบาลว่าจะขอลาออกจากการเป็นหัวหน้าอั้งยี่เป็นจำนวนมาก เช่น อั้งยี่ของกตัญญู ได้มาทำหนังสือสาบานตัวว่า

* ภายหลังไต่ขยายเวลาจดทะเบียนไปอีก โดยไม่ประกาศเป็นทางการ เพราะจะต้อง เสียเวลาในการแต่งตั้งเจ้าพนักงาน ทำให้เหลือเวลาจดทะเบียนเพียง ๑๑ วัน จึงไต่ขยาย เวลาไปอีกให้ครบ ๓๐ วัน

^๑ "พระราชบัญญัติอั้งยี่ ร.ศ. ๑๑๖" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๔ วันที่ ๑ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๖ หน้า ๓๗๔ - ๓๘๓.

"...ข้าพเจ้า นายริค ห้วนนาในหมู่ของ เรียกชื่อว่าพวกกระตัญญู ในการวออายุศมิโค ๙๐ ปี ข้าพเจ้าอายุตัวเป็นมุนาเล็กในหมู่ของข้าพเจ้า พระธรรมคุณศาสดา ข้าพเจ้ามีภรรยาชื่อคำแดงดวง ข้าพเจ้าภรรยา ข้าพเจ้าคงบานเรือนอยู่ตำบลหาพระฝ่ายบรมหาราชวังบวรกรุงเพท

เดิมจะเป็นเคื้อยโคจำไม่ได้ในปี ร.ศ. ๑๑๕ ข้าพเจ้าคิดจัดตั้งเรียก ชื่อพวกกระตัญญู รวมหมู่ไทย จีนทั้งหลายได้มาประชุมเราในหมู่ของที่เรียก ชื่อว่าพวกกระตัญญู คุณมาเสมอเนื่อง ๆ ที่ข้าพเจ้าได้เป็นหัวหน้าภาวกลาวอยู่ ปี ๑๘๐๐ เสด็จ แด่คุณที่เป็นหัวหน้าในหมู่ของพวกกระตัญญู กลาวอยู่มี แด่ ข้าพเจ้าคนเดียว บัดนี้ข้าพเจ้าได้ทราบความตามพระราชบัญญัติ และข้อบังคับ หมู่ของอั้งยี่ ที่ออกใหม่ในปี ร.ศ. ๑๑๖ นี้ เป็นการกวัดขันแข่งแรง ข้าพเจ้า กลัวความผิด ข้าพเจ้าขอลาออกจากหัวหน้าในหมู่ของพวกกระตัญญู ไม่เป็นผู้ รับผิดชอบ วากลาว่า แล้วไม่คิด ประชุมในหมู่ของพวกกระตัญญูอีกต่อไป ข้าพเจ้า ไ้บอกป่าวร้อง พวกราษฎร ที่เขาประชุมในหมู่ของที่เรียกชื่อว่าพวกกระตัญญู นั้นให้เลิกเสีย มิให้ประชุมกันต่อไปในหมู่ของพวกกระตัญญู ที่ข้าพเจ้าได้เป็น หัวหน้าภาวกลาวอยู่ทุกวันนี้ก็เป็นอันเลิกตั้งแต่วันที่ข้าพเจ้าได้ลาออกจากหัวหน้าเป็น คนไป...."

ในขณะเดียวกันก็ได้มีบรรดาจีนหัวหน้ออั้งยี่ได้พากันมาทำคำสาบานลาออกจำนวนมาก โดยทำสัญญาเช่นเดียวกับนายริค ได้แก่เงินต้นซุนคิม หัวหน้อกั้งยี่เม่งซุน จีนโปเหมง ยี่เฮียกงยี่ งี่เอง จีนมั้งยี่ซัน หัวหน้ออั้งยี่กั้งยี่เอง จีนเกียบยี่เฮีย กงยี่ซีก เป็นต้น^๒ ทำให้บรรดา สมาคมลัทธิอั้งยี่ต่าง ๆ เลิกสลายไปเป็นจำนวนมาก การก่อการวิวาทของพวกอั้งยี่จึงลดลงอย่างเห็น ได้ชัด ดังรายงานของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ภายหลังที่ได้ประกาศพระราช บัญญัติอั้งยี่ว่า

"...ตั้งแต่ออกพระราชบัญญัติแล้วมาจนเวลานี้ พวกอั้งยี่ทั้งหลายสงบ เรียบรอยลงไม่ก่อเวรทำร้ายถามีชุมนุมอันในที่สุด การเรียไรก็ไม่มี แต่อาการ

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๓๑ สำนวน ๑๓๐๑๒ หนังสือสาบาลตัวของนายริค ห้วนนา พวกกระตัญญู วันที่ ๒๗ มกราคม ร.ศ. ๑๑๖.

ไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายไทย การจับกุมจึงพบความลำบากที่จะต้องมีหมายจับหมายค้น เมื่อจับกุม
ได้ต้องส่งให้ศาลกงสุลชาวระพันที่ แต่ถึงอย่างไรการระงับปราบปรามของกองตระเวน ทางกงสุล
ต่าง ๆ ส่วนมากก็ได้ให้ความร่วมมืออย่างดี เช่น กงสุลอังกฤษ โดยช่วยเหลือจับกุม บังเฒากับ
พวก ที่ต้องคดีทูปตันนายเภตยาในขณะก่อการวิวาท และได้พิจารณาลงโทษให้เสร็จไปโดยเร็ว^๑
ส่วนกงสุลฝรั่งเศสนั้นแม้จะมีข้อขัดข้องกับกรมกองตระเวนเสมอทั้งไม่ให้ความร่วมมือในการปราบปราม
พวกอั้งยี่เท่าใดนัก โดยอ้างว่ากฎหมายฝรั่งเศสไม่ใคร่ไปถึงเรื่องเกี่ยวกับอั้งยี่ จึงไม่ให้ความ
ร่วมมือในการพิจารณาคดีความพวกรุ่นในบังคับที่ถูกจับในข้อหาเป็นอั้งยี่ ดังเช่นคดีกองตระเวนจับ
จีนหัวหน้าพวกอั้งยี่ ๔ คน คือ จีนคึกกวง จีนอิงไล่เตียง จีนลำจิกี่ จีนอายี่ ที่ตำบลคึกหลัง
โรงจั่ว ศาลเจ้าอาเนี้ยเกง และลำเพ็ง ศาลกงสุลฝรั่งเศสไม่ได้ให้ความร่วมมือในการพิจารณา
คดีเลย และยังอ้างเอาพวกทั้ง ๔ คน เป็นคนในบังคับฝรั่งเศส ทั้งที่ฝ่ายไทยได้พิสูจน์ว่าจีน
ทั้ง ๔ เป็นคนในบังคับสยาม^๒ นอกจากนี้ยังมีกงสุลต่างประเทศบางแห่งได้แสดงออกมาย่าง
เด่นชัดที่ให้ความช่วยเหลือเงินที่ถูกคนตระเวนจับกุมโดยมาขอรับตัวไปจากโรงพักกองตระเวนอ้างว่า
เป็นคนในบังคับของตนบ้าง เป็นคนใช้ในสถานกงสุลบ้าง บางครั้งมีหนังสือมาขอให้กองตระเวน
ปล่อยตัวไปอยู่บ่อยครั้ง จนเป็นที่หนักใจของกองตระเวนที่ต้องการจะระงับปราบปรามพวกอั้งยี่ให้
หมดไปโดยเร็ว^๓ เมื่อเป็นเช่นนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มีพระราชหัต-
ถ์เลขาเตือนมายังกรมกองตระเวน กระทรวงยุติธรรมและกระทรวงการต่างประเทศให้ความ
ร่วมมือกัน เอาใจใส่ในเรื่องพวกอั้งยี่ที่ถูกจับกุมนี้ให้มากขึ้น โดยพยายามหาพยานหลักฐานนำเอา
ตัวของผู้อยู่ต้องจับมาลงโทษให้ได้ ดังมีใจความว่า

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๕๑ เรื่อง บังเฒากับพวกทูปตันนายเภตยา วันที่ ๓ - ๑๔
ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๘.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๖๐ เรื่อง จับจีนอั้งยี่ไหหลำ ตำบลคึกหลัง โรงจั่ว ศาล-
เจ้าอาเนี้ยเกง ลำเพ็ง เกี่ยวกับกระทรวงการต่างประเทศ และกงสุลฝรั่งเศส วันที่ ๒๕
กรกฎาคม - ๓๑ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๑.

^๓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๑๗ ที่ ๒๒/๘๕๒ พระราชหัตถ์เลขาถึงกรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์
วันที่ ๓๐ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๑.

"...ที่กรมหลวงเทเวศร์เอาใจไป สืบสวนจับได้โดยบังเอิญ นี่ก็ถึง
การซึ่งคนพวกนี้เล่นคนใช้ฝรั่งโดยมาก คงจะฉวยโอกาสนี้ มันโคซเล่ใหญ่-
หลวง เทเวศร์เขา ยี่สิบสอง ๆ แลโดยดลในระหัดจัดการชำระใน
กวัดขึ้นแล้ว

ถึงกรมหลวงเทเวศร์ว่า ทราบว่าพวกที่เขาค้างยี่สิบคนใช้ฝรั่งโดย
มาก นากลัวความหมาย จะหาทางติดตามไป อย่างเช่นกงสุลเยอรมัน
แลกงสุลฝรั่งเศส จะจับตัวผู้ผิดโทษชำระลงโทษ ขอให้ทอดทานในขงหนอย
ความจริง เรื่องที่พวกเรารู้เขาค้างยี่สิบ ก็อาจจะให้เป็นอันตรายใดแก่คนทั้ง
ปวงทั่วไปเป็นเหตุพิภักดิ์มากแล้วได้อีกอย่างหนึ่ง เพราะฝรั่งก็มักกลัวอยู่มาก
เหมือนกัน

ถึงระพี เรื่องอ้ายยี่สิบเหล่านั้นเป็นชาวฝรั่งมากนากลัวความหมายจะ
ต่างพากันติดตาม เหมือนอย่างกงสุลเยอรมันและกงสุลฝรั่งเศส ซึ่งโบลิสโค
ปล่อยตัวให้ไปแล้ว แต่หัวหน้านั้นตามนเรศฯ วามีท่าทางที่จะเกี่ยงไค จึงไค
ส่งศาลไปริสภา ไคกำชับกรมหลวงเทเวศร์ ให้ไคทูนาเดินให้แข็ง ๆ ไป
แล้วขอให้ศาลชำระโดยกวัดขึ้นให้เป็นการระงับอย่าให้พวกจีนกำเริบเพิ่มตาม
ลำบากขึ้นอีกได้ในเวลา..."

เรื่องนี้กรมหลวงเทเวศร์นำโรประการไคนำไปปรึกษากับกรมหลวงนเรศวรฤทธิ ในกรณี
ที่จะหาทางระงับพวกอ้ายยี่สิบตลอดมา โดยร่วมมือกันระหว่างกระทรวงนครบาล กระทรวงการ
ต่างประเทศ และกระทรวงยุติธรรม ค้นหาหลักฐานการเข้ามาในเมืองไทยและบิดามารดา
ชาติกำเนิดของผู้อยู่จับ แลส่งให้กงสุลต่างประเทศทราบ เพื่อที่จะไคนำเอาตัวมาพิจารณา
ลงโทษในศาลไทยให้ไค คังไคทรงปรารภกับกรมหมื่นนเรศวรฤทธิว่า

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๒๑ พระราชหัตถเลขาถึงกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ วันที่

๒๙ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๐.

"....ถ้าหากให้นายใหญ่ถามเอาเงินที่ต้องหาว่ากระทำผิดพระราชบัญญัติในออกเสียจากบังคับถือว่า จะปล่อยให้สกุลอังกฤษกระทำผิดในความที่ต้องหาเงินมา ถือว่าเงินนั้นไ้มากรุงสยามเมื่อไร พอเป็นทางที่จะคนหาได้ ถ้าไม่คิดเป็นการเกิดเมืองอังกฤษแล้ว ก็ไม่เป็นคนอยู่ในบังคับอังกฤษเลย..."

การเข้าอ้งยี การประชุมเลี้ยงโต๊ะของพวกอ้งยี ภายหลังที่ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติอ้งยี ได้เปลี่ยนไปเป็นการทำกันอย่างลับ ๆ โดยเฉพาะในหมู่คนในบังคับต่างประเทศที่พากันเข้าอ้งยีกันมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม แม้เจ้าพนักงานกองตระเวนจะเฝ้าความพยายามเพียงใดก็เป็น การยากที่จะสืบจับกุมตัวได้ ทั้งการหาพยานหลักฐาน เพื่อนำมาประกอบคดีก็มีไม่พอเพียงที่ศาลจะพิจารณาลงโทษได้ เพราะในเวลาเข้าอ้งยีไม่มีการสาบาลตัวหน้าศาลเจ้า เลี้ยงโต๊ะหรือให้หนังสือไปประจำตัวแสดงเป็นสมาชิกอ้งยีแต่อย่างใด เพียงแต่เมื่อเกิดนึกใจกันก็จะลอบทำร้าย ทุบตีกันเป็นครั้ง ๆ ไป ดังกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ ได้นำขึ้นกราบบังคมทูลว่า

"....หากจะคิดว่าพวกจีนเข้ากันเป็นหมู่เป็นพวก อ้งยีนั้นถึงไม่เปิดเผยปรากฏชัดว่าเป็นอ้งยี เพราะมีพระราชบัญญัติต้องอยู่ปองกันอยู่ แต่จีนก็ยังลอบลักกันเป็นอ้งยีย่อยอยู่เดิม เช่นเดียวกันเมื่อเทียบกับจีนอ้งยีที่กำเริบในกาลก่อน ครึ่ง ๑๕ ปีล่วงแล้ว มาโดยลำดับ จนปัจจุบันนี้ ก็ระหว่าบโตผลาของ รุสโซ่พระบาทไควความเรียบร้อยแลสงบที่จีนอยู่ในอำนาจเจ้าพนักงานกองตระเวน เปนลำดับมาเพียงใด ความกำเริบหรือทำร้ายกันถว้ยบังอาจในประจุบันนี้ไม่มีแล้ว ไม่มีใครบังอาจออกตัวว่าเป็นหัวหน้าแลพักพวกเป็นอ้งยี มีอยู่แต่พวกเทรดยูเนียน ที่รับจ้างค้าขายเขากันเป็นพวก จะเห็นว่าพวกเทรดยูเนียนก็เหมือนพวกอ้งยี เมื่อมีเหตุสักรายนอกเกิดขึ้น พวกนี้อาจทำจรรจาขึ้นได้..."^๒

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๓๑ ที่ ๑๐/๖๖๒๒ ลายพระหัตถ์กรมหลวงเทเวธวงษ์โรประการ
ทูลกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๖ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๐.

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๖๓ คำกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๓๐
ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๒.

และอีกฉบับหนึ่งทรงกล่าวว่า

"...ในสมัยนี้ตั้งแต่เดือนมิถุนายน ตลอดมาพวกจีนกว้างทุ่ง เกิด ทำร้ายซึ่งกันและกันมากยิ่ง หลวงอิทธิพรประกาศ ปลัดกรมกับหลวงสุระการ-
กำจัต กองตระเวนทองแขวงสาบเพ่ง ไตสวนสืบเหตุ คงไต่ความในชั้นตน
ว่า มีจีนชั่วร้ายที่ดองเนรเทศแต่เมืองสิงคโปร์ เชื้อมามีวูลุมกับกับจีนที่ทอง
เนรเทศ เชื้อมามีบุตรคน ๆ เกิดหากินโดยทางโจรราย ขึ้นอย่างหนึ่ง แล
ไต่ความในชั้นหลังต่อไปว่าจีนที่ตั้งโรงหึงหากิน เกิดแตกราวกับในเร่รุ่ง,
เกนุเงิบกันเกิดชกกันชกทำร้ายกันอย่าง ๑ โดยพวกจีนเหล่านี้คงเป็นบุตรของ
อั้งยี่ที่หลบสักกันกระทำการไม่ให้เจ้าพนักงานจับไต่หรือไม่ให้ทองตามพระราช-
บัญญัติ คือ เขาอั้งยี่โดยไม่ประชุม คบมากอย่าง ๑ ไม่สามาถตัวนาศาลเจ้า
อย่าง ๑ ไม่มีหนังสือใดไปอย่าง ๑ เมื่อเกิดผิดใจกันโดยการหากินไม่ปรองดอง
กันแล้ว จีนเหล่านี้ต่างยี่ทองสักกันก็เกิดลอบทำร้ายและหาความซึ่งกันและกันตาม
พวกตามหมู่มีขึ้น..."

บรรดาอั้งยี่เหล่านี้ได้แยกพวกบังเรน พวกจีนกว้างทุ่ง ซึ่งแยกกันเป็น ๓ กงซี
หากินทางคาตติงโสเกอี่ ทำโรงงานอยู่ในทองที่ตำบลสาบเพ่ง แถบตรอกเต็ง ตรอกโรง
คราม ตรอกอาเนี้ยเกง และตามถนนอีกหลายแห่ง โดยแยกกันคือ ยี่หอดมียี่ทองอยู่ตำบลสาบเพ่ง
มีจีนฐานเป็นหัวหน้า ยี่หอยักคองคองทองที่บางรัก จีนซังก็เสงเป็นหัวหน้า และยี่หอไปยี่หอ
เป็นหัวหน้าอยู่ในทองที่ตำบลบางรัก จีนอั้งยี่เหล่านี้ได้ก่อการวิวาททั้งกลางวันกลางคืนเสมอ โดย
มักจะนัดกันไปตีพันแหงในทองที่จักรวรรคี ทางกองตระเวนจึงได้ส่งกำลังออกรักษาการตามจุด
พร้อมกับส่งกำลังส่วนหนึ่งออกปราบปราม รวมทั้งได้ออกหมายจับผู้สืบทราบเข้าอั้งยี่ ส่งตัว
ให้ศาล แต่ก็มีปัญหาศาลมักจะลงโทษเบามาก หรือปล่อยตัวไปเสีย เพราะหาหลักฐานได้เพียง
ขอหาการวิวาทกัน ดังนั้นมีสเตอร์ดอร์ตัน ผู้บังคับการกองตระเวน จึงได้ขอให้มีการลงโทษ
เนรเทศพวกจีนที่จับได้กลับไปเมืองจีหรือสิงคโปร์เสีย แต่มีข้อขัดข้องคือพวกจีนต่างยี่หอ

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๒๓ ที่ ๒๐/๘๗๖ คำกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์
วันที่ ๕ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๓.

๒. และ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๒๓ ที่ ๒๖๔/๒๓ รายงานหลวงอิทธิพรประกาศ
เสนอต่อเจ้ากรมกองตระเวนฝ่ายรักษา วันที่ ๑๐ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๓.

มักสร้างหลักฐาน บ้ายความผิดในกันและกัน แล้วหลอกลวงให้พนักงานกองตระเวนจับกุมส่งฟ้องศาล
พิจารณาลงโทษเนรเทศออกไป ทำให้กองตระเวนต้องเสียเวลา พิสูจน์เอาความจริงเป็นเวลา
นาน ๆ จึงจะสามารถส่งคดีนี้ในกรมอัยการส่งฟ้องศาล ให้ศาลพิจารณาไต่สวนความจริงอีกครั้ง
ซึ่งคดีความเกี่ยวกับอันนี้ศาลเองบางทีก็ไม่ใครจะเอาใจใส่ตัดสินลงโทษหนัก มักจะมีการลดหย่อน
ผ่อนโทษแทบทุกคดีหรือบางทีตัดสินไปโดยไม่ฟังคำร่ำงานไต่สวนของกรมอัยการที่นำมาประกอบคดี
ทั้งการตัดสินบางครั้งไม่ตรงกันกับคำให้การของพยานและโทษที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติตั้ง
กรณีกองตระเวนจะอุทธรณ์ ฝ่ายอัยยิและมิสเตอร์สกินเนตส์ เจ้ากรมอัยการก็บอกว่าการฟ้องคดี
และการอุทธรณ์นั้น เป็นหน้าที่ของกรมอัยการรับผิดชอบของกรมอัยการ ที่จะวินิจฉัยว่าจะฟ้องหรือ
อุทธรณ์หรือไม่ กองตระเวนจะเป็นผู้ออกหมายจับตัวตรวจคนและจับกุมเท่านั้น

การวิวาทระหว่างคนตระเวนกับทหาร เรื่องจากปีหาอัยยิ

ความบาดหมางระหว่างคนตระเวนกับทหารได้เกิดขึ้นมานานแล้ว ภายหลังที่ได้
เลิกใช้ทหารรักษากรุงในท้องที่พระนคร ใน พ.ศ. ๒๔๓๑ เพราะพวกทหารขาดความยำเกรง
คนตระเวน ไม่เหมือนแต่เดิมที่ทหารช่วยเหลือรักษากรุง ซึ่งมีอำนาจจับกุมลงโทษทหารด้วยกัน
ได้ ดังนั้นจึงทำให้เกิดการวิวาทกันอยู่เสมอ เมื่อฝ่ายทหารถูกจับกุมในข้อหาว่าเป็นผู้ร้ายเมาสุรา
อาละวาด หรือซมเหิงรำนก ร้องนี้ได้กลุ่กลามขึ้นมากในกรณีคนตระเวนจับกุมทหาร เรื่องข้อหาว่า
เป็นผู้อยู่ใน ร.ศ. ๑๒๑ โดยทางกองตระเวนไม่ได้แจ้งเรื่องการจับกุมทหารเรือไปยังกรมทหาร-
เรือให้เป็นผู้จับกุมลงโทษเอง เป็นเหตุให้ฝ่ายทหารเรือถือว่าเป็นการดูหมิ่นและเป็นที่เสื่อมเสีย
เกียรติยศของกรมทหารเรือและยังเป็นการกระทำที่ผิดต่อข้อบังคับทางราชการด้วย ทว่าเมื่อรู้ว่า
ผู้ต้องจับหรือผู้ร้ายเป็นทหารเรือ กองตระเวนต้องแจ้งให้กรมทหารเรือทราบทันที

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๒๓ ที่ ๒๐/๔๙๓๖ คำกราบบังคมทูลของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ
วันที่ ๕ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๓.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๑๔๑ - ๑๔๔.

ใน ร.ศ. ๑๒๔ กองตระเวนก็ได้จับกุมทหารเรือในชื่อหาว่าเขายังอยู่กับกองนี้ยก
ซึ่งเป็นพวกจีนแจวเรือจ้าง ทั้งยังมีอยู่ระหว่างศาลเจ้าเก่า ตำบลนาสะพานปลา และถนน
ราชวงศ์ โดยกองตระเวนไม่ได้แจ้งเรื่องไปยังกรมทหารเรือ และคนตระเวนได้บังคับให้
ทหารเรือต้องจับสงสัยว่าเขายังเป็นยอดเครื่องแบบแล้วส่งเขาห้องขัง พร้อมกับติดคุกแถมมือ
โดยคิดว่าเมื่อให้ถอดเครื่องแบบแล้วปัญหาการที่จะเกิดการแสลงว่าคนนั้นทหารคงจะไม่เกิดขึ้น
เพราะไม่ได้ทั้งเครื่องแบบทหารสวมอยู่ แต่ปรากฏว่าเหตุการณ์กลับเป็นสาเหตุก่อให้เกิด
ความบาดหมางระหว่างกองตระเวนกับทหารเรือมากขึ้น เพราะทหารเรือไม่พอใจที่ถูกจับขังใน
โรงพักกองตระเวน จึงเป็นเหตุให้เกิดการวิวาทกันขึ้น โดยพวกทหารเรือที่เข้าใจว่ากองตระเวน
ต้องการดูหมิ่นเกียรติยศของทหาร ซึ่งตามธรรมเนียม การจะบังคับให้ทหารถอดเครื่องแบบได้ก็
ต่อเมื่อมีการพิพากษาโทษตัดสินว่าทหารผู้นั้นมีความผิดและมีโทษหนักเท่านั้น จึงจะสั่งขังได้และขอ
ปฏิบัติในการจับกุมนั้นได้บังคับให้ทำเหมือนแบบการจับกุมคนในบังคับต่างประเทศทุกประการคือเมื่อ
คนตระเวนรู้ว่า เป็นทหารจะต้องส่งตัวให้ผู้บังคับการโดยเร็ว กองตระเวนไม่มีอำนาจที่จะกักขัง
ได้ เรื่องนี้ทางกรมทหารเรือได้หนังสือตักท้วงมายังกรมกองตระเวนมีใจความว่า

"... เห็นว่าการที่จับนายทหารเรือ นั้นจะว่าจับโดยสงสัยก็ตาม ควร
จะมอบให้แกกรมทหารเรือ จะว่าพบเวลาที่จะมาส่งใครจะกักขังไว้ก่อนควรจะ
แก้ข้อที่บังคับให้ถอดชุดนิฟอร์มนี้ ประเด็นทหารต้องเป็นผู้ที่มีโทษหนักจึงจะบังคับ
ให้ถอดชุดนิฟอร์ม เสียเป็นการลงโทษเหมือนถอดตัวผู้ซึ่งจะเป็นทหารจะต้องคดี
ใด ๆ จะบังคับให้ถอดชุดนิฟอร์มไม่ได้ จนกว่าจะได้พิพากษาโทษ ว่าเป็นคน
ชั่วไม่สมควรจะเป็นทหาร จึงบังคับให้ถอดชุดนิฟอร์ม ซึ่งไปลืมนึกถึงว่าบังคับให้
นายทหารถอดชุดนิฟอร์ม แล้วเอาเขาห้องขังกรงเช่นนี้ มีความผิดใหญ่รับผู้บังคับ
ให้ทหารถอดชุดนิฟอร์มให้แกผู้ต้องเสียเกียรติยศโดยมิได้พิพากษา แล้วให้กำชับให้
ไปลืมนึกถึงเป็นแบบนั้นคงต่อไป อย่าให้ทำแก่ทหารบก ทหารเรือ ผู้แต่งชุดนิฟอร์ม

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๒๔ หนังสือของหมอมราโชทัย กราบทูลเจ้าฟ้ากรมขุน
นครสวรรค์พิริย วันที่ ๑๘ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๔.

อย่างลึก แต่ส่วนหนึ่งความกลัวว่าเรากำลังยืน ให้พิพากษาว่ากล่าวกันไปอีกแผนก
หนึ่งทางหาก..."

จากเหตุการณ์ครั้งนี้ความจริงมีสเตอร์ลวั้น ตอนแรกจะสั่งให้ตั้งโดยไม่ต้องบอก
เครื่องแบบ แต่เกรงว่าจะเป็นการการเสื่อมเสียไปมากกว่านี้ ด้วยความไม่เข้าใจระเบียบ
การจับกุมทหารในเครื่องแบบ แต่เห็นว่าทหารจะเข้าอัยไม่ใช่เป็นสำคัญ จึงสมควร
ที่จะจับทั้งเหมือนราษฎรสามัญอื่น ๆ ได้ ถึงแม้จะเห็นจากการแสดงความเห็นของมีสเตอร์ลวั้น
เกี่ยวกับเหตุการณ์นี้ว่า

".....ข้าพระพุทธเจ้า เห็นไม่ไคว่ของตระเวนไค่กระทำผิดอย่างใด
เสียในฟอรัม ประชุมอยู่ด้วยกันนั้น ก็ทำให้ผิดของกองตระเวน เป็นที่น่า
เสียความที่สุดที่ทหารเหล่านี้ไปอยู่ที่นั่น เพราะได้ไปอยู่ที่นั่นจึงถูกจับ แลก็ตั้ง
เขาประพาศผิดผิดเหล่านั้น

เป็นการผิดมากที่ไปเข้าใจว่ามีแต่พวกจีนที่เป็นอัย บังเขนตีเป็นผู้มีชื่อ
เสียงโด่งดังไค่ของจำคุก เมื่อ ๒ - ๓ ปีก่อนนั้นก็เป็นแขกครั้งเหมือนกัน นาย
ทมาน พระเจิม ที่ไค่ของโทยในคราวเดียวกันนั้นเป็นมอดูเหมือนนายเลย
นายทวนทองที่ไค่ของจำคุกคราวเดียวกัน เป็นคนไทยเช่นนายเปี้ยก มีพวกแขก
มอดูแลไทยเป็นจำนวนมากที่เขาอัย..."

เมื่อเป็นเช่นนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มีพระราชหัตถเลขา
ชี้แจงให้กรมกองตระเวนทราบ ว่า เมื่อเวลาจะจับกุมทหารในปฏิบัติเหมือนเช่นคนในบังคับต่างประเทศ
เพราะทหารนั้นยอมมีระเบียบวินัยดีกว่าคนในบังคับต่างประเทศ การที่จะเรียกเอาตัวมาพิพากษาไทย

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๒๓ ที่ ๑๒/๔๒๒๒ สายพระหัตถ์เจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์วรพินิจ
ถึงพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง วันที่ ๑๔ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๔.

๒
ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๒๔ ที่ ๕๒๓๒/๒๔๔๓ หนังสือของมีสเตอร์ลวั้น กราบทูล
กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๗ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๔.

ยอมทำไถ่กาย เพราะทหารนั้นอยู่ในเวลาเป็นภรรยาแล้ว” จึงระดมการจับกุมครั้งนี้ได้เกิด
ผลร้ายอย่างมาก ทำให้กองตระเวนต้องมีการระดมพลมากกว่าเดิม นอกจากจะต้องระดม
ปราบปรามพวกกบฏและโจรผู้ร้ายแล้ว ยังต้องได้รับการจัดวาง ร่มแหง จนนำร้ายจากทหาร
เรือ บางครั้งพวกทหารเรือก็รวมกลุ่มเสาะสุรา อาละวาดหุ่กผู้คน เป็นผลให้เกิดการวิวาทพัน
แหว่ง ยิ่งกันระหว่างคนตระเวนที่เข้าจับกุม กับทหารอยู่เมือง ๆ อันเป็นผลทำให้พวกกบฏโจร
ผู้ร้าย ฉวยโอกาสสกดการกำเริบอยู่ทั่วไป และทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จนกองตระเวนยากที่
จะรักษาสถานการณ์ให้เป็นปกติได้ ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงมี
พระราชหัตถเลขาไปยังกรมกองตระเวนและกรมทหารให้ร่วมมือกันหาทางระงับเหตุการณ์ให้สงบ
ไปโดยเร็ว เพราะเรื่องลูกหลานรุนแรงขึ้นทุกขณะ^๒ ทางกรมทหารจึงได้ตั้งกองตรวจขึ้นตรวจ
ตระเวนดูแลความสงบบนท้องถนน เพื่อป้องกันและระงับการวิวาทและดูแลความประพฤติของทหาร
ซึ่งในขณะเดียวกัน กระทรวงนครบาลได้มอบหน้าที่ให้พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง ปลัดทูล
ฉลอง ไปทำความเข้าใจกับกรมทหาร จัดตั้งข้อบังคับในการจับกุมทหารดังมีใจความโดยสรุป
ดังนี้

๑. เมื่อทหารต้องจับ ให้นายกองตระเวนรายงานให้กรมทหาร เพื่อจัดนายทหาร
ไปรับตัว เมื่อนายทหารไปถึงให้ยื่นหนังสือคู่มือต่อเจ้าพนักงานกองตระเวนและลงนามรับตัว
๒. ให้เจ้าพนักงานกองตระเวน ส่งรายงานการไต่สวนมายังกรมทหาร เรือทุก
ครั้งไปจนกว่าจะสิ้นสำนวน แล้วให้แจ้งกำหนดโทษคุมขัง
๓. คิดเงินค่าเป็นคดีที่จะต้องยื่นฟ้องต่อศาลไปรษณีให้ไต่สวนแลพิจารณาที่ศาลพระ
ราชอาญา ก็ให้กองตระเวนแจ้งให้กรมทหารทราบภายในกำหนดวันที่คุมขัง แล้วยื่นฟ้องตามหน้าที่

ก.จ.ช. ร. ๕ ๒ ๓๓/๒๓ ที่ ๗๒๔๘ พระราชหัตถเลขาถึงพระยาอินทราธิบดี
สีหราชรองเมือง วันที่ ๒๔ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๔.

๒ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ จ.ก. ๒ ภาค ๒ หน้า ๒๔๑ - ๒๔๒

พร้อมกับแจ้งกำหนดให้กรมทหารบก ทหารเรือ ส่งจำเลยผู้ต้องหาไปยังศาลในท้องที่
ผู้เป็นโจทก์คอยนำพยานส่งยังศาลตามที่ศาลจะกำหนด

๔. การส่งผู้ต้องหาไปศาลให้เป็นหน้าที่ของกรมทหารบก ทหารเรือ

๕. ให้ส่งกองตระเวนทุกหนทาง ให้จัดห้องสำหรับคุมขัง ทหารชั่วคราวอันเป็นที่
ไม่เปิดเผย แต่ให้ปฏิบัติการจับกุมตามคำสั่งข้างบนนี้

และมีคำสั่งถึงกรมกองตระเวนว่าช่วยขอปฏิบัติในการจับกุมทหารดังนี้

๑. ทหารบกหรือทหารเรือกระทำความผิด ต้องหาว่ากระทำความผิด ส่งสัปดาห์กระทำความผิด
ต่อพระราชกำหนดกฎหมาย ให้กองตระเวนจับตามหน้าที่

๒. การจับกุมถ้าชักขึ้นให้ใส่กุญแจมือของจับข้าง ๑ พลตระเวนข้าง ๑ พากันมา

๓. ทหารที่สวมเครื่องแบบห้ามไม่ให้ออก ห้ามบังคับเปลี่ยนเครื่องทหาร แล้วจึง
ไว้ในที่ไม่เปิดเผย

๔. ให้รีบแจ้งเรื่องให้กรมทหารทันที

๕. ให้นายทหารไปรับและมีแบบกำหนดจะต้องคุมผู้ต้องหารักษานานเพียงใด

๖. เมื่อส่งทหารต้องจับไปแล้ว กองตระเวนต้องสืบสวนการนั้นต่อไปได้ประการใด
ให้ส่งกรมทหารบกทหารเรือจนกว่าจะสิ้นคดี

ภายหลังที่ได้ตกลงร่วมมือกันระหว่างกรมทหารและกรมกองตระเวน ทั้งกองตรวจออกดูแล
ตรวจตราและมีข้อบังคับในการจับกุมทหารออกมาใช้ ทำให้การวิวาทระหว่างทหารเรือกับคนตระเวน
สงบลงไปชั่วระยะหนึ่ง แต่ต่อมาได้เกิดการทะเลาะวิวาทกันอีก โดยทหารเรือไปรวมกลุ่มกัน
เสพสุราอาละวาดทำร้ายชนบทคนตระเวนที่รักษาการในท้องที่เปลี่ยว ๆ และเมื่อเห็นว่ามีกำลัง
น้อยคน ทำให้ทางฝ่ายคนตระเวนโกรธแค้น ไปหาทนายทหารเรือและลงมือทำร้ายกัน บางครั้ง

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๒๗ จับอั้งยี่ทหารเรือกับพวกแจวเรือจ้างที่ทำบิลศาลเจ้าเก่า
แล้วข้อบังคับในการจับทหารบกทหารเรือ วันที่ ๒๕ มกราคม ร.ศ. ๑๒๔.

ถึงกับมีการยิงฟันแทง ถึงมากเจ็ด^๑ ครั้งนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรง
แนะนำให้กระทรวงนครบาลมีคำสั่งให้กรมกองตระเวนจัดตั้งกองตรวจขึ้น โดยคุณเลวากลาว
คนตระเวนรวมกับทหารและกองอื่นๆ ไปในคนตระเวนไปก่อวิวาทกับทหาร เช่นเดียวกับกอง
ตรวจของกรมทหาร โดยมีพระอภัยมณีประกาศเป็นผู้นำจัดการ ในที่สุดเหตุการณ์จึงได้สงบลง^๒

การเข้าอภัยและการระงับปรามปรามพวกตั้งบ้านโจรกองตระเวนครั้งปี ร.ศ. ๑๒๕
(พ.ศ. ๒๔๔๔)

การเข้าอภัยในระยะหลังนี้ใคร่ทั้งคนจีน ไทย แยก โดยลักลอบกันเข้าอภัยอย่าง
ลับ ๆ หลายหมู่หลายพวกด้วยกัน เช่น อภัยกยวลิมก็ อภัยที่ตำบลลาดน้อย เป็นต้น สาเหตุ
การที่อภัยกำเริบก่อตั้งขึ้นมา จำนวนมากนี้ไ้มาจากการที่ฝ่ายปกครองไม่สามารถที่จะระงับ
ปรามปรามพวกอภัยให้สำเร็จลงได้ในแต่ละปีคน ๆ หนึ่งก็เนื่องจากบรรดาพวกที่เข้าอภัยเหล่านี้
ส่วนใหญ่เป็นคนในบังคับประการหนึ่ง และการเข้าอภัยเป็นไปอย่างลับ ๆ ยากที่คนตระเวนจะ
สืบจับกุม หาพยานหลักฐานส่งให้ศาลพิจารณาลงโทษได้ อีกประการหนึ่งนั้นคนตระเวนไม่สามารถ
ปฏิบัติหน้าที่ระงับปรามปรามได้เต็มที่เพราะขาดกำลังคน อาวุธ ทั้งยังได้รับการขัดขวางถูกรบกวน
จากพวกทหารเร่อยู่เนื่อง ๆ

การเข้าอภัยภายหลังที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติอภัย ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการเข้าไป
เป็นแบบ "ไม่เหม็ง" ซึ่งเป็นวิธีการเข้าอภัยอย่างง่าย ๆ ยากแก่การสืบจับของคนตระเวน คือ
จะมีการทำสาบานตัวที่ศาลเจ้าหรือที่แจ้งแห่งใดแห่งหนึ่ง ก็ถือว่าเป็นการเข้าอภัยได้ ซึ่งเป็นการ
ยากที่จะหาพยาน หลักฐานมาประท้วงคดี ฟ้องต่อศาลให้พิจารณาโทษได้^๓ และในบางครั้งเมื่อ

^๑ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ จ.ก. ภาศ ๒ หน้า ๒๔๐ - ๒๔๒

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๔๔๔ ที่ ๒๔/๔๔ ลายพระหัตถ์ของมกุฎราชกุมาร ถึง
พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง วันที่ ๒๔ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๖.

^๓ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๓๐ ที่ ๒๕๕/๑๒๕ รายงานพระอภัยมณีประกาศ กราบทูล
เสนาบดีกระทรวงนครบาล วันที่ ๑๐ มกราคม ร.ศ. ๑๒๕.

คนตระเวนจับกุมพวกอั้งยี่ ศาลลงสู่ลงบางแห่งมักจะเข้ามาเกี่ยวของ โดยมีหนังสือมาขอรับตัว หรือขอให้ปล่อยตัวไปเสียจำนวนมาก และศาลไทยเองก็เช่นกัน มักจะปล่อยผู้ต้องหาจับไปโดยอ้างว่าขาดหลักฐานที่จะให้พยานมาตัดสินให้รับโทษได้ ทั้งนี้ก็เพราะความไม่เข้าใจของศาลเกี่ยวกับการนำหลักฐานมาประกอบคดีของกองตระเวน ดังรายงานของพระอดิกรรณประกาศ นายกองตระเวนกล่าววว่า

"....ครั้นต่อมาจำเลยซึ่งเรียกหาเสีย หรือเป็นคนที่มีฝีมือในทางนักเลง ทุกคนก็คิดตั้งเป็นหมู่ของ ขึ้นโดยหาประโยชน์เก็บเอาเงินกับพวก แต่ผู้ใดจะเข้าในหมู่ของนั้น ก็ไม่ทำเขาอึ้งย้งกันเหมือนแต่ก่อน ซึ่งภาษาจีนเรียกว่า คุยเฮีย คือ เขาอึ้งย้งเปลี่ยนแปลง เรียกว่า "ไปเหม้ง" มีตลอดมาจนทุกวันนี้ แท้จริงหรือเครื่องหมายใช้อึ้งย้งนี้เดิม การวิวาทพบบัดกันกลับชุกชุมขึ้น

การที่เรียกไปเหม้งนี้ มีวิธีทวงวายที่สุด คือ ถ้าเขาจะเข้าเป็นพวกเดียวกัน เขาก็พาไปไหวศาลเจ้าใจศาลเจ้าหนึ่งก็ใดแล้ว ก็สาบานตัวเป็นพี่น้องกัน หรือสาบานที่กลางแจ้งก็เป่าไชใด

ถ้าพวกใดหัวนามีกำลังมากก็ประชุมกันโตะ ให้เจ้าสาบานตัวกันในที่บ้านของตน ซึ่งเป็นที่ลับตาของตระเวน ขาพระพุทธรูปเจ้าใดเคยจับในเวลาประชุม ไกลหลายครั้ง ใ้พวกจีนประชุมถึง ๑๐๐ คนกว่าก็มี ทั้งจับไคสิ่งของต่าง ๆ ในการประชุมยังมีหลายราย

แต่บัดนี้การเข้างยี่แลไปเหม้ง พวกจีนหัวนารู้วิธีการจับเสียแล้ว ถ้าเขาจะประชุมเข้างยี่กัน ก็มาแจ้งตอของตระเวนว่าจะกระทำการสิ่งนั้นสิ่งนี้ และมีโตะเลี้ยงกัน กรมกองตระเวนใดอนุญาตให้ เมื่อขาพระพุทธรูปเจ้าทราบกล่าวว่าเขาไม่ไคทำการสุจริต ดังขออนุญาต เปนกันเข้างยี่กัน ขาพระพุทธรูปเจ้ากับกองตระเวนเขาไปจับไคบาญชีแลสิ่งสำคัญ ส่งยังศาล ๆ ปล่อยเสียบาง ยกเหตุว่าไม่พอจะลงโทษจำเลย เมื่อการจับไคหลักถานบาง ศาลปรีศภาไคส่วนส่งกรมตัยการให้ฟ้องยังศาลสูง ศาลพระราชาอาญา มักจะยกฟ้องเสียโดยมาก เช่น เรื่องขาพระพุทธรูปเจ้าไคจับพวกจีนไหหลำไค ๒๕ คน ตำบลดลาคณอุย เมื่อเดือนตุลาคม ศกนี้ ไคสิ่งสำคัญหลักถานหลายอย่าง ศาลพระราชาอาญา ยกฟ้องปล่อยจำเลยเสีย

ในเวลาว่างก็มีความกำเริบที่สุด มากขึ้น กวกรวิวาห์ขึ้นในเวลาที่
ชาวพระพุทธเจ้าเสมอเดือนและหลายเรื่อง กองตระเวนได้จับส่งไปศาลก็ห้อง
แต่การก่อกองวิวาห์เท่านั้น ในบางครั้งในการเขยวักยังโยกโยกหักถาก
ศาลก็ปรับเงินเสียโดยมาก การปรับในการพวกยังมีวิวาห์คนละ ๕ บาท
๑๐ บาทบาง ๒๐ บาทบางเท่านั้น

อนึ่งชาวพระพุทธเจ้ากราบทูลว่าในปี ร.ศ. ๑๒๔ พวกจีนยังมี กงนิ
ยักมาเขากระบวนในการแหชิงชา ในขณะมีตัวหนังสือบอกยกยอว่า ยัก ทั้ง
กลองและเครื่องดนตรี ก็มีหนังสือบอกยกยอหมด เมื่อผู้การแห ชาวพุทธ-
เจ้าจับส่งศาลไปริสาที่ ๑ ไตสวนแลส่งกรมอัยการใหญ่ ฟ้อง ถึงศาลพระราษ
อาญา ๆ ก็ตัดสินยกฟ้องเสีย ตามเหตุที่ชาวพระพุทธเจ้ากราบทูลตอนนี้เป็น
การยากในหน้าที่กองตระเวน จะปราบปรามพวกยังมีในบางเมืองหลงบงได้
ถ้าจะกราบทูลพระกรุณาในเรื่องพวกยังมีแล้ว เหลือที่จะกราบทูล

การจะจับปราบปรามพวกจีนเหล่านี้ในเวลานี้เป็นที่ยากที่สุดที่จะจับสิ่ง
สำคัญให้ศาลลงโทษได้ เช่น เครื่องหมายต้นผมเปีย และโพกศีรษะ หรือคาดเอว
เป็นคน ศาลว่าเป็นของธรรมดา ก็ไม่ลงโทษให้ ความจริงเครื่องหมายเหล่านี้
เป็นเครื่องหมายสำคัญในพวกยังมี เมื่อเห็นกันก็ทราบว่าเป็นพวกเดียวกัน พวก
ยังมีจึงกำเริบคบกันเป็นหมู่ ชองมากขึ้น...."

ซึ่งปรากฏว่าใน ร.ศ. ๑๒๕ กองตระเวนได้สืบทราบว่ามีก้องยั้งถึง ๓๐ แห่งในกรุงเทพฯ
ยังมีพวกจีน ไทย แขนง ทั้งหมู่ซึ่งไม่สามารถจะสืบทราบได้ และพวกที่ไม่มีชื่อใดแต่เครื่องหมาย
สักเป็นตัวหนังสือจีน และตระกูล แขนงเงินผูกคออีกจำนวนมาก พวกยังมีเหล่านี้ได้ก่อการกำเริบ
อยู่ทั่วไป บางคนก็เป็นเงินที่ถูกจับ แล้วถูกเนรเทศออกไปจากเมืองไทยแล้วหนีกลับมาอีก พวก
เหล่านี้ได้เที่ยวก่อการวิวาห์ปล้น ข่มเหงราษฎรไม่เว้นแต่ละวัน โดยเฉพาะในท้องที่ตำบลลำเพ็ญ
บางรัก ท่าเรือสามแม่เจ้าพระยา ดังจะเห็นจากลายพระหัตถ์ของกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์กล่าว
ว่า

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๑๑ ที่ ๓๓๓/๑๒๕ พระอริกรรประกาศกราบทูลเสนาบดี
กระทรวงนครบาล วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๕.

"....จีนพวกหนึ่ง เรียกว่าชาวลีเก้อ จีนเสียดูกันอยู่แถวไผ่ตอนแม่น้ำ
หวายเป็นยี่เยี่ย จีนนี้ดูเป็นชาเยียบ พวกอั้งยี่เหล่านี้เป็นพวกกระทำการแย่งชิง
ข่มเหงขูดรีดชาวฮาน กับทั้งคนที่เดินไปมา...จีนพวกนี้มีเครื่องหมายสักเป็น
อักษรจีน ๓ - ๔ ตัวที่เอากรวย ที่แขนยาว แต่เดิมโคเป็นเงินแดงกรอก
ยาฝิ่น บัดนี้ไม่ใคร่ประกอบการทำมาหากิน จึงเที่ยวกระทำข่มเหงแย่งชิงราษฎร..."

ดังนั้นใน ร.ศ. ๑๒๖ ทางกรมกองตระเวนจึงได้หาวิธีการแก้ไขโดยตั้งกองตระเวน
แผนกจีนขึ้น เพื่อทำหน้าที่สืบสอดแนม สืบจับจีนที่ลอบตั้งหมู่ของ และเมื่อเกิดเหตุการณ์อันตราย
ปล้นจี้ก็ให้สืบติดตามจับเอาตัวมาชำระ แล้วยกเอากองตระเวนนั้นมารวมอยู่ในแผนกเดียวกัน
โดยประกาศตั้งขึ้นในวันที่ ๑ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๗ มีหลวงวรณันธุเบทร์เป็นเจ้ากรม ในต่อมารวม
เอากองตระเวนรอลาก รดมาเอาไวด้วย เพราะหน่วยงานเหล่านี้เกี่ยวข้องกับพวกคนจีน ใคร
จะประชุมหมู่ของ แห้งไหน ตำบลดึก จะต้องมาแจ้งตอกองตระเวนแผนกจีนทั้งสิ้น โดยให้
อำนาจเขาไปตรวจตราใน สถานที่ต่าง ๆ ที่สงสัยว่ามีการเข้าอั้งยี่ โรงรับจำนำ โรงยาฝิ่น ฯลฯ
ได้ จากการตั้งกองตระเวนแผนกจีนได้เป็นผลให้พวกอั้งยี่สงบลงไปบ้าง แต่ยังมีก๊กอั้งยี่อยู่ทั่วไป
ทั้งรายงานกองตระเวนใน ร.ศ. ๑๒๗ มีก๊กอั้งยี่ที่สืบทราบดังนี้

- อั้งยี่จีนกว้างทุ่ง ซึ่งมีหัวหน้าก๊ก และสาขาต่าง ๆ คือ จีนตงเซง จีนวอง
ฮางเจา จีนวองหยง จีนเสียงชิวฮิน
- อั้งยี่จีนแต้จิ๋ว ซึ่งมีหัวหน้าก๊กและสาขาต่าง ๆ คือ จีนอิงกิมเบ้ จีนเจาฮก
เฮง จีนตันใจจี จีนอีเกงชิว อากูรตีบ อากูรโคฮอ จินมาเฮงฮุน
- อั้งยี่จีนแคะ ซึ่งมีหัวหน้าก๊ก และสาขาต่าง ๆ คือ จีนอ้อแคงฮอ จีนอิงล่าฮาบ
จินจูชงฮิน จินจูเชียวลิ่ง จินยูเฮงเฮา

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๓๓/๒๔ ที่ ๑๑๓/๕๐๙๓ ลายพระหัตถ์กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์
พุทธกรมหมื่นปราจีนกิตติ วันที่ ๒๙ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๖.

๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๘๖๓ ที่ ๒๓/๑๓๐๙๐ คำกราบบังคมทูลของกรมหมื่นจันทบุรี
ศิริเรกฤทธิ์ วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๖.

— อังฮยจีนในหอ^๑ ซึ่งมีหัวนอนและสาขาวาง ๆ คือ จีนบ้วน จีนลิมกะหลั่น
จีนฉวัก จีนเซี่ยะหวัว

— อังฮยจีนนอกเรือน ซึ่งมีหัวนอนและสาขาวาง ๆ คือ จีนตันฮองยู จีนกิมเจง
แอนโก จีนเสียงเตียนยัง^๒

พอในปลายรัชกาล อังฮยจีนต่าง ๆ ที่เคยตั้งมาแต่เดิมได้พากันเลิกไปจำนวนมาก เพราะ
รัฐบาลได้ปรับปรุงการปกครองทำให้เขามีความรู้สึกว่าได้รับความอุปถัมภ์จากรัฐบาลมากขึ้น พร้อม ๆ
กันนั้นได้ทำการระงับปราบปรามอย่างรุนแรง จึงทำให้พวกจีนที่ตั้งฮองยี่เหลือน้อยนั้นมีเพียงคนจีนชั้นต่ำ
ที่ทำมาหากินโดยสุจริต แต่เป็นคนโง่เขลาไม่รู้จักขนบธรรมเนียมของบ้านเมือง เมื่อถูกรังแกข่มเหง
หรือตอ้งคดี จึงต้องพึ่งพาหาคนมาประกัน ช่วยเหลือ เพราะขาดความรู้ ทรัพย์สิน จึงได้พากันคิด
เข้าหมู่เข้าพวกรวมกันเป็นฮองยี่ หรือพากันไปเข้าสวามิภักดิ์ตอ้งฮองยี่ต่าง ๆ^๒ ซึ่งคนจีนพวกนี้มี
เป็นจำนวนมาก ดังนั้นฮองยี่จึงได้มีอยู่และกำเริบเรื่อยมา แม้ทางรัฐบาลเองพยายามที่จะระงับ
ปราบปรามและดำเนินนโยบายที่จะกลืนคนไทยคนจีนเข้าเป็นชาติเดียวกัน แต่ก็ยังประสบปัญหา
การปกครองคนจีนอยู่ตลอดมาจนสิ้นรัชกาล

การทำหน้าที่เป็นผู้ที่รักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมืองของกรมกองตระเวน จะเห็น
ได้ว่ากรมกองตระเวนได้พยายามดำเนินการ และหาวิธีการมาตรการต่าง ๆ นำมาใช้เพื่อที่จะให้การ
ปฏิบัติหน้าที่เป็นไปอย่างไถ่ผล ตลอดจนในบางขณะได้ขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ของ
รัฐช่วย แต่การปฏิบัติหน้าที่ของกรมกองตระเวนก็ไม่ได้ผลอย่างเต็มที่ตามที่มุ่งหมายไว้ ซึ่งเป็นธรรมดา
ของการปฏิบัติหน้าที่ของกองตระเวน ในเมืองที่กำลังเจริญและมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วทั้งทาง

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๗/๓ ที่ — รายงานของหลวงศรีมนูเบศร์ กราบทูล
กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๓ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๗.

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๗/๓ รายงานของหลวงศรีมนูเบศร์ กราบทูลกรมหลวง
นเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๗.

เศรษฐกิจ และสังคม ทางทิศใต้ เลี้ยวซ้าย ของบูรณขอมมีมา หังการท่ามาหากินเพื่อ
 มีการแก่งแย่ง ซึ่งก็กัน ได้แม้เสียเหตุหนึ่งก็ออกก็ความไม่เว้นแต่ละวัน อีกประการหนึ่งนั้น
 การปฏิบัติหน้าที่ของกองตระเวนยังต้องพบกับอุปสรรคและปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งมาจาก
 ภายในกรมกองตระเวนเองและจากภายนอก เช่น เรื่องการศาล กงสุลต่างประเทศเป็นต้น
 สาเหตุต่าง ๆ เหล่านี้เองทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของกองตระเวนบางครั้งล้มเหลว หรือไม่ไต่ผล
 เท่าที่ควร หรือไต่ผลเพียงชั่วระยะหนึ่งตลอดมา

ปัญหา อุปสรรค ความสำเร็จในการจัดการ กรมกองตระเวน และการปฏิบัติหน้าที่ของกรมกองตระเวน

การจัดกิจการตำรวจหรือกรมกองตระเวนในสมัยรัชกาลที่ ๕ ในอันที่จะมุ่งให้เป็น
หน่วยงานหนึ่งที่ทำหน้าที่ รักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมือง ในขณะที่สภาพการณ์
บ้านเมืองกำลังขยายตัวทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งประชาชนพลเมืองต่างก็มีความต้องการ
ที่จะให้มีการรักษาความสงบปลอดภัยให้แก่ตนเองและทรัพย์สิน เพราะเหตุนี้ให้มีปัญหาโจรผู้ร้าย
คดีความ เหตุร้ายต่าง ๆ เกิดขึ้นตามมากับการขยายตัว และความเจริญของบ้านเมือง กับ
การเพิ่มจำนวนของพลเมือง ซึ่งย่อมจะมีการ เกี่ยวข้องกันและการแก่งแย่งกันท่ามาหากินในการ
ดำรงชีพของพลเมือง นับตั้งแต่รัชกาลที่ ๓ เป็นต้นมาที่ไทยต้องติดต่อกับทั้งคนชาติ
ตะวันตกและชาวเอเชียอย่างกว้างขวาง ทำให้สภาพทางเศรษฐกิจ สังคมเปลี่ยนไป ปัญหา
โจรผู้ร้าย คดีความ ก็ได้เกิดขึ้นมีอัตราสูง โดยเฉพาะภายหลังจากการทำสัญญาเบาว์ริง
ใน พ.ศ. ๒๓๙๘ ทำให้หน่วยงานที่รักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมือง ที่มีมาแต่เดิม
ไม่สามารถที่จะรักษาสถานการณ์ที่เป็นอยู่ได้ จำเป็นต้องมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และจัดตั้ง
ระบบการรักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมืองขึ้นใหม่ เช่น กองโปลิศ เป็นต้น เหตุที่ต้อง
เกี่ยวข้องกับคนทุกชั้นทุกจำพวก และเกี่ยวข้องกับหน่วยงานของรัฐบาล กองสุลของต่างประเทศ
ตลอดจนคนในบังคับต่างประเทศที่เข้ามาอาศัยท่ามาหากินในไทยนี้เอง ทำให้การจัดกิจการ
กรมกองตระเวน และการปฏิบัติหน้าที่ของกรมกองตระเวนในบางครั้งต้องประสบความล้มเหลว
หรือไม่สามารถที่จะทำการให้ได้อย่างเต็มที่ เพราะพบกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน
ซึ่งในขณะเดียวกันก็พบความสำเร็จในการจัดการ และดำเนินงานในบางด้านจากความพยายาม
ของกรมกองตระเวน และจากการให้ความร่วมมือของหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการ และการปฏิบัติหน้าที่ของกรมกองตระเวน

จากเหตุการณ์และข้อความดังกล่าวในบทที่ ๓ - ๔ จะเห็นได้ว่าในบางขณะของการจัดการกรมกองตระเวนและการปฏิบัติหน้าที่ของกองตระเวน ในการที่จะดำเนินการหามาตรการ นำมาแก้ไขปัญหาและป้องกันเหตุที่จะเกิดขึ้น อันมีผลก่ออันตรายต่อความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมืองนั้นไม่ประสบความสำเร็จ หรือดำเนินไปอย่างไม่ได้ผลเต็มที่ ซึ่งมาจากปัญหาและอุปสรรคทั้งภายในกรมกองตระเวน หน่วยงานของรัฐ บุคคลที่เกี่ยวข้อง และกงสุลต่างประเทศ โดยแยกออกได้ดังนี้

๑. การเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตทางการศาล นับว่าเป็นปัญหาสำคัญอย่างมาก ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของกรมกองตระเวนในอันที่จะต้องรักษากฎหมายบ้านเมือง เพราะการที่ยอมให้คนในบังคับของกงสุลต่างประเทศไม่ต้องอยู่ภายใต้ กฎข้อบังคับและกฎหมายของไทย เป็นการทำให้คนเหล่านี้มีอภิสิทธิ์เหนือกฎหมายของบ้านเมือง ซึ่งเป็นการจำกัดอำนาจของกองตระเวนให้ลดลง ในด้านอำนาจการจับกุม การออกหมายจับหมายคน การไต่สวน การนำเอาตัวมาลงโทษ และเป็นการขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของกองตระเวนในการที่จะระงับปราบปรามเหตุร้าย จับกุมผู้กระทำความผิดกฎหมาย ไม่ให้เป็นไปอย่างเต็มอำนาจตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับคนในบังคับของต่างประเทศ ตลอดจนในบังคับสยามบางคน ปัญหานี้ได้สร้างความลำบากยุ่งยากอย่างมาก โดยเฉพาะในปลายรัชสมัยรัชกาลที่ ๔ และในสมัยรัชกาลที่ ๕ ที่ได้มีคนในบังคับต่างประเทศเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมาก ทั้งคนชาติตะวันตกและเอเชีย โดยเฉพาะชาวจีนที่ก่อปัญหาคดีความ โจรผู้ร้ายและเข้ายุ่งเกี่ยวกับการวิวาทอยู่ทั่วไป คนเหล่านี้ต่างก็ได้รับอภิสิทธิ์ทางกฎหมาย ในการที่ไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎข้อบังคับ และกฎหมายไทยทั้งสิ้น

ปัญหาจากการเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตทางการศาลนี้สามารถที่จะแยกออกได้ดังนี้

ก. การที่คนในบังคับของต่างชาติ ทั้งคนชาติตะวันตกและคนเอเชีย ไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎข้อบังคับและกฎหมายของไทย ทำให้คนเหล่านี้ขาดความเกรงกลัวในการ

กระทำผิดกฎหมายบ้านเมืองของไทย และการจับกุมของเจ้าหน้าที่กองตระเวน พวกนี้ประพฤติผิดกฎหมาย เป็นโจรผู้ร้าย ก่อการวิวาทหรือหาผลประโยชน์ในทางผิดกฎหมาย เช่น ค้าของเถื่อน รัศได เรียไรเงิน เป็นต้น โดยถือว่าตนได้รับความคุ้มครองช่วยเหลือจากกงสุล ซึ่งกงสุลเองในบางครั้งก็ให้การส่งเสริมการกระทำผิดของคนในบังคับด้วย ดังเจ้าหน้าที่กงสุลฝรั่งเศสไคกล่าวต่อนายายกองตระเวนสยามว่า

"....คนในบังคับฝรั่งเศสมีอำนาจอันชอบธรรมที่จะรับซื้อผู้ร้ายไว้ได้...."

ซึ่งอำนาจในการจับกุมของกองตระเวนนั้น มีอำนาจจับกุมแต่เพียงในกรณีคนในบังคับต่างประเทศนั้นทำผิดเฉพาะหนาคณะตระเวน หรือมีคนขอให้จับเท่านั้น ซึ่งก็มีอยู่เสมอที่มีการขัดขืนในการจับกุม โดยอ้างว่าคนตระเวนที่จับกุมต้องมีหมายจับจากกงสุล และในการจับกุมคนในบังคับนั้น กองตระเวนจะต้องนำผู้ต้องหาไปส่งให้ศาลกงสุล เป็นผู้พิพากษาลงโทษทันที โดยกองตระเวนไม่มีอำนาจที่จะกักขัง ลงโทษได้ ที่เป็นปัญหามากในการจับกุมนั้นก็คือ ในกรณีที่ต้องอาศัยการสืบจับคนในบังคับต่างประเทศหรือในกรณีคนร้ายที่การจับกุม กองตระเวนจะต้องได้รับอนุญาตจากกงสุลในการที่จะไปตรวจค้นหรือจับกุมตัวคนร้ายที่เป็นคนในบังคับ หรือคนร้ายนั้นเข้าไปซ่อนตัวในสถานที่ของคนในบังคับ โดยการไปขอหมายจับหมายคนจากศาลกงสุลที่เปิดทำการเฉพาะในเวลากลางวัน ตามเวลาที่กำหนดการทำงานเท่านั้น จึงทำให้เกิดความลำบากในการติดตามจับกุมและเกิดความล่าช้าไม่ทันกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น การปล้นชิงทรัพย์กัน จึงเป็นโอกาสให้คนร้ายที่เป็นคนในบังคับหลบหนีการจับกุมไปได้ง่าย

ข. ในการปฏิบัติหน้าที่ของกรมกองตระเวนในบางครั้งไม่ได้รับความร่วมมือจากกงสุลต่างประเทศ โดยเฉพาะการจับกุมคนในบังคับของกงสุลที่กระทำผิดกฎหมาย เช่น

— หน่วยงานการออกหมายจับหมายคนให้ศาลลง อันเป็นการให้โอกาสแก่คนร้ายที่เป็นคนในบังคับ หลบหนีไปได้

— ไม่ให้ความร่วมมือและเอาใจใส่ในการไต่สวน พิจารณาคดีคนในบังคับที่กองตระเวนจับกุม และส่งฟ้องมายังศาลกงสุล โดยคัดส่งลงโทษเบา หรือปล่อยให้พ้นข้อหาไป

— กงสุลบางแห่ง เช่น กงสุลฝรั่งเศสได้แสดงตัวออกมาเด่นชัดที่จะให้ความคุ้มครอง ให้ความช่วยเหลือแก่คนในบังคับที่กระทำผิดกฎหมาย เช่น มีหนังสือไปยังกองตระเวนให้ปล่อยตัวคนในบังคับที่ตองจับ หรือขัดขวางการจับกุมของคนตระเวน ดังเจ้าหน้าที่กงสุลฝรั่งเศสคนหนึ่งได้พบกับนายกองตระเวนผู้หนึ่งที่จับกุมเอาตัวคนในบังคับที่ต้องหาทำร้ายร่างกายส่งให้กงสุลว่า

"...กองตระเวนอย่าเข้าใจว่าจะกระทำไต่ตามอำเภอใจ ฝรั่งเศสมีอำนาจอยู่ จงระวังตัวให้ดี แม่นพลตระเวนจับกุมตัวผู้ใดคนหนึ่ง ซึ่งอยู่ในความปกครองของเขาแล้ว เขายังคงพลตระเวนที่ดูพบปะกลางถนน ไม่ว่าคนใด แต่ในกรุงสยามก็ไม่มีอำนาจอันใดที่จะจับกุมได้..."

ซึ่งการกระทำของกงสุลเช่นนี้จึงยิ่งทำให้คนในบังคับต่างประเทศ โดยเฉพาะคนในบังคับของกงสุลฝรั่งเศสไม่เกรงกลัวอำนาจของกองตระเวน เพราะแม้ถูกจับก็ยังมีโอกาสที่จะพ้นจากการลงโทษหรือถูกลงโทษสถานเบา จากการให้ความช่วยเหลือและการให้ความคุ้มครองจากกงสุล จึงทำให้กองตระเวนอยู่ในฐานะเพียงให้ความอารักขา การป้องกัน และการระงับจับกุม เท่านั้น

ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๒๔๖ ที่ ๑๐ พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง
กราบเรียนพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว วันที่ ๑ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๒.

แต่ไม่มีอำนาจที่จะลงโทษให้บุคคลเหล่านี้ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้การปฏิบัติหน้าที่ในการระงับ
จับกุม ปรามปราม ผู้กระทำความผิดกฎหมายที่เป็นคนในบังคับไม่ได้ผล แม้ทางกระทรวงต่างประเทศ
จะพยายามที่จะชักชวนการกระทำเช่นนี้ของกงสุลต่างประเทศก็ตาม จึงได้เป็นผลให้คนร้ายที่ไม่ใช่
คนในบังคับต่างประเทศถือโอกาสนี้ชักชวนการจับกุมของคนตระเวน โดยอ้างเป็นคนในบังคับต่าง
ประเทศ ไปขอเขาเป็นคนในบังคับต่างประเทศ และถือหนังสือแสดงตัวเป็นคนในบังคับปลอมเป็น
จำนวนมาก ซึ่งได้สร้างปัญหายิ่งยากในการระงับปรามปรามโจรผู้ร้ายของกรมกองตระเวนตลอดมา
แม้จะมีการแก้ไขโดยการสืบสวนชาติกำเนิดก็ตาม แต่ต้องเสียเวลานาน บางครั้งก็ไม่ได้ได้รับความ
ร่วมมือจากกงสุลต่างประเทศ ปัญหาดังกล่าวนี้นี้จึงได้เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ของกรมกอง
ตระเวนตลอดมาจนใน ร.ศ. ๑๒๕ และลดลงเรื่อย ๆ จนถึงใน ร.ศ. ๑๒๘

๒. ปัญหาจากอำนาจในการไต่สวนและการพิจารณาคดี ได้เริ่มมีปัญหามาตั้งแต่ไต่สวน
อำนาจการไต่สวน และการพิพากษาคดี มายังกระทรวงยุติธรรม ใน ร.ศ. ๑๑๐ ที่ได้ประกาศ
ใช้พระราชบัญญัติศาลปริศนา ซึ่งโอนอำนาจการไต่สวนไปให้กรมอัยการ เป็นผู้ทำหน้าที่ไต่สวนและ
ฟ้องร้องคดีต่อศาล โดยกำหนดให้กรมกองตระเวนมีอำนาจเพียงการจับกุม ระงับปรามปรามและ
หาพยานหลักฐานส่งให้กรมอัยการเท่านั้น

อำนาจในการไต่สวนเดิมได้เป็นของกรมกองตระเวน เป็นผู้ไต่สวนคดีความส่งฟ้องต่อ
ศาลเอง รวมทั้งส่งรายงานการไต่สวน สืบสวน และหาพยานหลักฐานส่งให้ศาล เพราะคน
ตระเวนนั้นเป็นผู้ที่อยู่ในที่เกิดเหตุหรือไปสืบสวนในที่เกิดเหตุ เมื่อมีอำนาจสอบสวน ไต่สวน ย่อม
ทำให้รวดเร็ว เพราะเป็นหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงของกองตระเวนที่จะต้องกระทำ และยังมีผล
ทำให้การปรามปรามโจรผู้ร้ายได้ผลยิ่งขึ้น ในกรณีที่กองตระเวนต้องเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่
สำหรับในด้านการพิจารณาคดีของศาล ซึ่งไม่สามารถจะไปสืบเหตุ สืบหาพยานหลักฐานจากสถานที่
ที่เกิดเหตุได้ ก็จะต้องอาศัยการรายงานจากกองตระเวน และทำการไต่สวนโจทก์ จำเลย พยาน
ที่กองตระเวนส่งตัวมายังศาล เมื่อมีเหตุสงสัยก็อาจสอบถามจากเจ้าหน้าที่กองตระเวนผู้ทำการ
ฟ้องและไปฟังคดีหรืออาจมีคำสั่งให้คนตระเวนเจ้าของคดีไปหาพยานหลักฐานมาเพิ่มเติมได้ การ
ตัดสินพิจารณาคดีของศาลจึงทำได้เร็วขึ้นและยุติธรรม

อำนาจในการไต่สวนเดิมได้เป็นของกรมกองตระเวนเป็นไต่สวนคดีความส่งฟ้องต่อศาลเอง รวมทั้งส่งรายงานการไต่สวน สืบสวน และหาพยานหลักฐานส่งให้ศาล เพราะคนตระเวนนั้นเป็นผู้ที่อยู่ในที่เกิดเหตุหรือไปสืบสวนในที่เกิดเหตุ เมื่อมีอำนาจสอบสวน ไต่สวนอยู่ในหน่วยงานเกี่ยวกับการหาพยานหลักฐาน การสืบสวน ไต่สวน ย่อมทำได้รวดเร็ว เพราะเป็นหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงของกองตระเวน ที่จะต้องกระทำ และยังมีผลทำให้การปราบปรามโจรผู้ร้ายได้ผลยิ่งขึ้น ในกรณีที่กองตระเวนต้องเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่ สำหรับในด้านพิจารณาพิพากษาคดีของศาล ซึ่งไม่สามารถจะไปสืบเหตุ สืบหาพยานหลักฐานจากสถานที่เกิดเหตุได้ ก็จะอาศัยการรายงานจากกองตระเวน และทำการไต่สวนโจทก์ จำเลย พยาน ที่กองตระเวนส่งตัวมายังศาล เมื่อมีเหตุสงสัยก็อาจสอบถามจากเจ้าหน้าที่กองตระเวนผู้ทำการฟ้อง และไปฟังคดีหรืออาจมีคำสั่งให้คนตระเวนเจ้าของคดีไปหาพยานหลักฐานมาเพิ่มเติมได้ การตัดสินพิจารณาพิพากษาคดีของศาลจึงทำได้เร็วขึ้น และยุติธรรม

เมื่อได้โอนอำนาจการไต่สวนไปให้กรมอัยการแล้ว กองตระเวนมีหน้าที่เพียงหาพยานหลักฐานส่งให้กรมอัยการเป็นผู้ไต่สวนโจทก์ จำเลย พยาน และวินิจฉัยคดีส่งฟ้องศาล จึงทำให้มีหน่วยงานแบ่งแยกกัน และเป็นของใหม่ในสายตาของคนไทย การทำงานจึงขาดความร่วมมือกันทั้งฝ่ายกองตระเวน กรมอัยการและศาล ฝ่ายกองตระเวนเมื่อทำการจับกุมตัวผู้ต้องหาแล้วก็จะส่งโจทก์ จำเลย พยานหลักฐาน ให้อัยการไต่สวน ก็ถือว่าหมดความรับผิดชอบ เมื่ออัยการได้อาศัยแต่การไต่สวนจากโจทก์ จำเลย พยาน หลักฐาน จากกองตระเวนเท่านั้น ศาลก็ไม่สามารถที่จะพิจารณาคดีให้ยุติธรรม หรือถูกต้องได้ทุกคดีได้ เพราะบางทีก็มีหลักฐาน พยานไม่พออีกประการหนึ่งอัยการเองยังขาดความรู้ความชำนาญในวิธีการไต่สวน หรือไม่เอาใจใส่ในหน้าที่ โดยเฉพาะในเขตกองตระเวนชั้นนอก ที่อำนาจการสืบสวนอยู่ในหน้าที่ของอำเภอ กำนัน ที่ขาดความรู้ ความสนใจในหน้าที่สอบสวน การทำรายงานการ สืบสวน ไต่สวน ที่ส่งฟ้องต่อศาลย่อมไม่ไฉไล เพราะขาดสาระสำคัญ เมื่อส่งคดีให้ศาล ศาลก็อาศัยการไต่สวนจากโจทก์ จำเลย พยาน หลักฐาน ที่ส่งมา โดยไม่สามารถไปสืบเหตุการณ์แท้จริงได้ การตัดสินคดีโดยมากจึงไม่ถูกต้อง ยุติธรรม จำเลยที่เป็นคนร้ายจึงมีโอกาสรอดจากโทษหรือถูกลงโทษสถานเบาเป็นส่วนใหญ่

โดยเฉพาะผู้ที่มีความรู้หรือมีผู้ช่วยเหลือที่มีความรู้ทางกฎหมาย ดังจะเห็นจากรายงาน
กองตระเวน ร.ศ. ๑๒๐ กล่าวว่

"....การปล้นในระหว่างปี ๑๒๐ เป็นการเลี้ยงชีพอย่างพ้นอันตราย
แลมีกำไรมาก แลการขวนขวาย ทำมาหากินก็น้อยเต็มที แพบจะเป็นการ
ที่ไม่ทำนาก็ได้ การที่ลดคนน้อยเช่นนี้ก็เป็นเพราะ ขอดิขอหนึ่งคือ พวกคนราย
มีอำนาจเหนือกฎหมาย และขอมบังคับ โดยการไต่สวนไม่คดี ในเวลานี้เป็น
การ เล่นเหวฬไหลทำไมจริง คนในกรุงสยามดูเหมือนจะคิดว่ ฉาบูกคดีโค
รกฎหมายบางพอสมควรแล้วเขานั่งในศาลฟังคดี เขาจะไต่สวนคดีใด..."^๑

๐ ผลจากข้อบกพร่องทางการไต่สวนนี้เอง เป็นเหตุให้บรรดาโจรผู้ร้าย ผู้กระทำความผิดกฎหมาย
มีโอกาสรอดพ้นข้อหาที่ถูกกองตระเวนจับกุมได้ การระงับปราบปรามของกองตระเวนจึงไม่ได้ผล
และในคดีที่เกิดขึ้นจำนวนมาก ราษฎรก็ไม่ได้แจ้งต่อกองตระเวน เพราะเห็นการจับกุมของ
กองตระเวนไม่ได้ผล ผู้ร้ายมีโอกาสรอดพ้นคดีหรือถูกลงโทษเบา^๒

เมื่อการไต่สวนของอัยการ และการสืบสวนหาพยานหลักฐานของอำเภอล และกองตระเวน
ขาดความเอาใจใส่รับผิดชอบ ไม่มีความร่วมมือกัน การไต่สวน รายงานการสืบสวนจึงหาสาระ
ที่จะนำมาประกอบคดีไม่ได้ ศาลต้องอาศัยการไต่สวนจากโจทก์ จำเลย พยาน โดยไม่ได้ทราบ
หรือไปเห็นสถานที่เกิดเหตุที่จะนำมาเป็นหลักฐานประกอบการพิจารณาคดี จึงทำให้ขาดพยานหลักฐาน
ที่เพียงพอจะตัดสินได้อย่างยุติธรรม ถูกต้องได้ โดยเฉพาะถ้าหากโจทก์ไม่สามารถชี้ตัวจำเลยและ
จำเลยเป็นคนที่มีความรู้ทางกฎหมายอยู่บ้าง ก็มีโอกาที่จะพ้นข้อหาได้ โดยที่กองตระเวนจะอุทธรณ์
ก็ทำได้ไม่สะดวก เพราะเป็นหน้าที่ของกรมอัยการ เท่านั้นที่จะอุทธรณ์หรือวินิจฉัยที่จะส่งฟ้องต่อศาลใหญ่

^๑ ก.จ.ช. ร.๕ น ๘.๖/๒๓ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนก
รักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๐ หน้า ๗๕.

^๒ ก.

ซึ่งก็มีข้อขัดแย้งกันระหว่างกรมอัยการ และกรมกองตระเวนอุยู่เสมอ ทั้งกองตระเวนนั้นบางครั้งก็ไม่ได้รับรายงานการตัดสินจากศาล จึงไม่ทราบผลตัดสินที่ทางกรมกองตระเวนควรจะขอให้กรมอัยการฟ้องอุทธรณ์หรือไม่ และเมื่อฟ้องอุทธรณ์แล้วก็มีักไม่ได้ผล เพราะการสืบสวนไต่สวนไม่ดีพอ ศาลที่รับอุทธรณ์ก็ฟังแต่ส่วนของการไต่สวนของศาลเดิม การตัดสินคดีจึงไม่ต่างไปจากที่ศาลเดิมตัดสินเสร็จสิ้นไป จากปัญหานี้เองจึงทำให้คนร้าย ผู้ต้องจำคุก คุกพ้นจากการถูกลงโทษ หรือได้รับโทษเบา ไม่สมควรกับโทษที่ควรจะได้รับมีจำนวนสูงมาก เมื่อเทียบกับจำนวนคดีที่เกิดขึ้น และที่กองตระเวนจับกุมตัวส่งให้อัยการฟ้องต่อศาล

๓. ในด้านการพิจารณาคดีของศาล ซึ่งได้สร้างปัญหาต่อการปฏิบัติหน้าที่ปราบปรามโจรผู้ร้าย แยกออกได้ดังนี้

ก. ปัญหาความคั่งค้าง ซึ่งเกิดขึ้นมาตั้งแต่โอนอำนาจการพิจารณาคดีรวมเข้าไปอยู่ในกระทรวงยุติธรรมทั้งหมด ซึ่งคดีความครบครานนั้นมีจำนวนมาก และศาลนครบาลเป็นศาลใหญ่ เมื่อเอาไปรวมเข้ากับกระทรวงยุติธรรม คดีความครบครานที่มีอัตราสูงอยู่แล้ว และส่วนใหญ่เป็นคดีมโนสาเร่ เช่น การลักขโมย ย่องเบา วิวาท ปล้นจี๋ วิ่งราว เป็นต้น คดีจึงคั่งค้างเพราะศาลไม่สามารถจะตัดสินคดีได้ทัน และการฟ้องคดีต้องอาศัยการไต่สวนจากศาลและอัยการ เป็นการซับซ้อนเกินไป และก่อความล่าช้า ซึ่งแต่เดิมนั้นกองตระเวนได้จัดการฟ้อง ตัดสินคดีเองในศาลกรมกองตระเวน ที่ตั้งขึ้นมาเพียง ๕ เดือน แต่ภายหลังต้องโอนไปให้ศาลปรีสภา แม้ปัญหาคดีคั่งค้างจะลดลง แต่ก็ยังมีจำนวนมาก ซึ่งเป็นผลให้ผู้ถูกจับกุมที่กองตระเวนจับกุมส่งฟ้องศาลนั้นมีจำนวนมากไม่ได้รับการลงโทษหรือคดีถูกละเลยไป บางคนเมื่อได้รับประกันตัวไปก็ไปก่อความเดือดร้อนแก่ราษฎรอีก

ข. ระบบการพิจารณาคดีของศาล นอกจากเจ้าหน้าที่ในศาลขาดการเอาใจใส่ในการพิจารณาคดี มีการติดสินบนในศาลแล้ว การพิจารณาคดีของศาลยังเปิดโอกาสให้มีการประณี-

ประนอมกันระหว่างโจทยและจำเลย แม้จะเป็นคดีความฉกรรจ์ก็ตาม การกระทำเช่นนี้ถือว่าสูงมากในจำนวนคดีที่ส่งฟ้องศาล เป็นโอกาสให้คนร้ายหรือผู้ต้องจับพันโทษได้ เมื่อสามารถตกลงกับโจทก์ได้ไม่ว่าจะเป็นการใช้สิทธิพลหรือการให้ผลประโยชน์ ซึ่งมีอยู่เสมอ ๆ โดยเฉพาะในคดีอั้งยี่และโจรผู้ร้ายสำคัญ ๆ

ค. ระบบของศาล เปิดโอกาสให้จำเลยฟ้องคดีไปยังศาลใหญ่ได้ในขณะที่ถูกพิจารณาในส่วนยังศาลปริศนา ทำให้จำเลยใช้โอกาสนี้ฟ้องร้องโอนเอาคดีไปพิจารณาในศาลใหญ่ที่มีคดีจำนวนมาก เมื่อรู้ว่าตนจะแพ้คดีในศาลปริศนา และศาลใหญ่จะมีหมายเรียกเอาสำนวนคดีจากศาลปริศนาไปพิพากษา แล้วส่วนมากคดีที่ส่งไปศาลใหญ่มักจะไปต่อสู้กันเป็นสำนวน หรือคดีค้างคางในศาลใหญ่เสียในที่สุดคดีก็จะถูกละเลย จำเลยจึงมีโอกาสนั้นโทษไป โดยเฉพาะจะเป็นคดีอั้งยี่ หรือคนร้ายสำคัญ ที่มีความรู้ทางกฎหมาย หรือมีฐานะดี ที่ถูกลงโทษจริงนั้นมันน้อยราย

ง. ศาลไม่รายงานการตัดสินความที่เสร็จสิ้นไปให้แก่กองตระเวน เพราะถือว่าไม่ใช่หน้าที่ของกรมกองตระเวนที่จะมายุ่งเกี่ยว และศาลก็มีภาระมากเกินไปที่จะคำนึงถึงหน้าที่ด้านนี้ กองตระเวนจึงไม่ทราบผลของการตัดสินของศาลในคดีต่าง ๆ ที่กองตระเวนสามารถจะทราบถึงข้อบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ แล้วในคดีที่กองตระเวนเห็นว่าศาลตัดสินยังไม่ยุติธรรมหรือจำเลยยังได้รับโทษไม่สมควรกับโทษที่ควรได้รับ เมื่อกองตระเวนไม่ทราบผลการตัดสินคดีก็ไม่สามารถจะขอให้กรมอัยการฟ้อง อุทธรณ์ ต่อไปได้

จากฉนวนที่กรมกองตระเวนขาดอำนาจการไต่สวน และประสบปัญหาทางการศาลนี้ จึงทำให้กองตระเวนเป็นเพียงผู้ป้องกันจับกุมเท่านั้น เมื่อผู้ต้องจับถูกส่งถึงศาล มีจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้รับการลงโทษ หรือได้รับการลงโทษสมควรกับข้อหา คนร้ายจึงไม่เข็ดหลาบ กลับเป็นการส่งเสริมให้จำนวนคดีความโจรผู้ร้ายเกิดขึ้นชุกชุมยิ่งขึ้น เมื่อเห็นว่าการระงับปราบปรามของกองตระเวนเป็นไปอย่างไม่ได้ผล

๔. กรมกองตระเวนขาดอำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ และขาดพระราชบัญญัติข้อบังคับที่จะช่วยให้การปฏิบัติหน้าที่ของกองตระเวนเป็นไปอย่างได้ผล ได้แกขอมบังคับกองตระเวนในเขตชั้นนอกที่จะบังคับให้กองตระเวนในเขตชั้นนอกไม่รุ้ถึงข้อบังคับ ระเบียบวินัย และหน้าที่อำนาจ

ของตนเอง รวมทั้งพระราชบัญญัติเพิ่มเติมการปกครองท้องถิ่น เพื่อที่จะขจัดปัญหาการขัดแย้ง การไม่ร่วมมือกันระหว่างฝ่ายปกครองท้องถิ่นกับกองตระเวน และที่สำคัญอย่างมากที่สุดคือพระราชบัญญัติสรรพวุธ ซึ่งทำให้กองตระเวนไม่สามารถทำการปราบปรามโจรผู้ร้ายได้เต็มที่ เพราะชาวอาวุธ มีอาวุธที่ล้าสมัย และประชาชนพลเมืองโดยเฉพาะคนรายทางมีอาวุธพกไปมาในที่สาธารณะทั่วไป จึงทำให้เกิดคดีความ ทำร้าย ปล้นชิงทรัพย์ วิวาทกันอยู่เสมอ แม้จะมีข้อบังคับการพกอาวุธ และมีข้อห้าม การนำเอาอาวุธไปเข้าประเทศก็ตาม แต่ก็ยังมีการลอบพกอาวุธ ซื้อมาขายอาวุธกันทั่วไป ทั้งร้านขายอาวุธ และซื้อขายตามโรงรับจำนำ เพราะไม่มีข้อบังคับควบคุมการใช้อาวุธ การซื้อขายอาวุธกัน จึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างมากต่อกรมกองตระเวนที่มีการขอให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติเหล่านี้นี้ตลอดมา ดังรายงานกองตระเวน ร.ศ. ๑๑๘ ก็ได้เสนอร้องขอไปยังกระทรวงนครบาลว่า

"....เรื่องพระราชบัญญัติและข้อบังคับ ที่จำเป็นรีบร้อนให้มีเนื้อ ความเจริญของกรมกองตระเวน ถ้าไม่ได้ออกใช้ กรมกองตระเวนจะ เจริญไปไม่ได้ และชาวยุโรปที่ยืมมาเพื่อทำการ เปลี่ยนแปลงก็ทำงานไม่ได้อีกต่อไป ซึ่งจะทำให้ต้องประกาศพระราชบัญญัติสรรพวุธ พระราชบัญญัติ กองตระเวน เพิ่มเติม การไต่สวนและการ ปกครองท้องถิ่น...๓๒

ซึ่งพระราชบัญญัติข้อบังคับดังกล่าวไม่ได้ประกาศออกมาใช้เลยตลอดรัชสมัยของ รัชกาลที่ ๕

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๓ รายงานกรมกองตระเวน แผนกชั้นใน ชั้นนอกและ แผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๗ หน้า ๕๖

^๒ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๖/๔ รายงานกรมกองตระเวนแผนกชั้นใน ชั้นนอก และ แผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๑๘ ภาค ๓ หน้า ๕๐

๕. ในมณฑลกรุงเทพฯ มีปัจจัยส่งเสริมและแหล่งที่ก่อให้เกิดปัญหาโจรผู้ร้ายอยู่ทั่วไป และมีจำนวนมาก ได้แก่ โรงบ่อนเบี้ย โรงยาฝิ่น โรงสุรา และโรงรับจำนำ เป็นต้น สถานที่เหล่านี้ได้เป็นอุปสรรคต่อการทำการระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายของกองตระเวน ตลอดจนเพราะการระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายของกองตระเวนนั้นเป็นเพียงการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ แต่ต้นเหตุของการเกิดปัญหาโจรผู้ร้ายนั้นมีการแก้ไขหรือให้การเอาใจใส่ควบคุมน้อยมาก โรงบ่อนเบี้ย โรงยาฝิ่น โรงสุรา สถานที่เหล่านี้ได้เปิดบริการซื้อขายเสพกันอยู่ทั่วไปในมณฑลกรุงเทพฯ และเปิดกันอย่างเสรีโดยไม่มีการจำกัดเวลา ทำให้คนในมณฑลกรุงเทพฯพากันมาเพลิดเพลินเล่นการพนัน สูบฝิ่น คี๋มสุรา จึงละเลยการทำมาหากินหรือเสียทรัพย์สิน หันเข้าหาการทำงานทางทุจริต ปล้นจี้ของเบา กันเป็นจำนวนมาก และยังเป็นของธรรมดาที่สถานที่เหล่านี้มักจะมีการเกี่ยวข้องกันอยู่ เมื่อคนเล่นบ่อนเบี้ยแล้วก็มักสูบฝิ่น คี๋มสุรา ดังนั้นปัญหาโจรผู้ร้ายที่เกิดจากสาเหตุการมีสถานเหล่านี้จึงมีมาก ดังรายงานกรมกองตระเวน ร.ศ. ๑๒๓ กล่าววา

"....ข้าพระพุทธเจ้าไม่เห็นมีโอกาสนึกที่จะเจริญได้ ถ้าไม่มีพระราชบัญญัติสรรพพวช การเสพสุราก็เหมือนดังการที่กินฝิ่น และสูบฝิ่น ที่ทวีมากขึ้นทุกปี มีพวกขี้เมาเป็นอันมากที่ฆ่าเขาตาย หรือถูกเขาฆ่าตาย มีพวกที่กินฝิ่น และสูบฝิ่นเป็นอันมากที่เป็นพวกปล้น และขโมย ถึงอย่างไรก็ดีต้นเหตุความชั่วนี้ก็คือโรงบ่อน พวกที่เล่นเบี้ยมักเสพสุราหรือสูบฝิ่นเสมอ..."^๑

ปัญหานี้ทางกรมกองตระเวน และรัฐบาลก็พยายามที่จะแก้ไข แต่ก็ดำเนินไปอย่างช้า ๆ เพราะรัฐบาลยังต้องการภาษี และเกรงจะกระทบกระเทือนผลประโยชน์ของคนจีนที่มีอาชีพในทางค่านี้นี้ และยังจะเป็นการส่งเสริมให้คนสูบฝิ่น เสพสุราที่มีรายได้จากการเล่นบ่อนเบี้ย ซึ่งมีจำนวนมากหันไปหาเลี้ยงชีพ และหาเงินที่จะมาสูบฝิ่น กินสุรา โดยทางทุจริตปล้นจี้คนอื่นมากขึ้น

^๑ ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘๖ รายงานกรมกองตระเวน แผนกชั้นใน ชั้นนอกและแผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี ร.ศ. ๑๒๓ หน้า ๔๖ - ๔๗.

สำหรับโรงรับจำนำ ซึ่งได้ตั้งขึ้นอย่างเปิดเผยมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๐๕ แม้จะไม่ได้เป็นแหล่งก่อให้เกิดปัญหาโจรผู้ร้าย โดยตรงและเป็นที่พึ่งของคนขัดสนก็ตาม โรงรับจำนำก็เป็นแหล่งรับซื้อของโจรและแหล่งซื้อขายอาวุธให้แก่พวกโจร โดยที่กรมกองตระเวนไม่สามารถจะควบคุมดูแลได้อย่างทั่วถึง เพราะโรงรับจำนำมีจำนวนมาก แม้จะมีพระราชบัญญัติควบคุมโรงรับจำนำก็ตาม แต่ก็ไคผลในระยะแรกเท่านั้น เพราะโรงรับจำนำไคลดลงไป แต่ก็กลับเพิ่มขึ้นมาอีกในเวลาต่อมา แมื่กองตระเวนมีอำนาจที่จะตรวจคนก็ตาม แต่ต้องมีหมายจับ หมายคน จากกงสุลหรือศาลเสียก่อน ที่กองตระเวนจะไปขอไคเฉพาะในเวลาเปิดทำการตั้งแต่เวลา ๔ โมงเช้า (๑๐.๐๐ น.) - ๔ โมงเย็น (๑๖.๐๐ น.) เท่านั้น ซึ่งเวลาที่เกิดการปล้นนี้ วิวังราว ย่องเบา ส่วนใหญ่มักเกิดในเวลากลางคืนเป็นส่วนใหญ่ การติดตามเอาคนร้าย ทรัพย์สินของก็ยากลำบาก และเมื่อคนร้าย ฉกชิงปล้นเอาทรัพย์สินไปจำนำในโรงรับจำนำแห่งใดแห่งหนึ่งใน ๔๓๒ โรงแล้ว จึงเป็นการยากที่กองตระเวนจะสืบจับไค เพราะมีโรงรับจำนำถึง ๔ ใน ๑๐ ของโรงรับจำนำทั้งหมด ที่รับซื้อขายของโจร นอกจากนั้นคนร้ายก็ยังสามารถึงจะเอาไปขายแลกเปลี่ยนในโรงบ่อนเบี้ยโรงยาผีไคให้พบทุกแห่ง

ภายหลังที่ได้ตั้งกองพิเศษ ที่อาศัยการพิมพ์ลายมือตามจับเอาโจรผู้ร้ายที่ขโมยของไปจำนำตามโรงรับจำนำ แต่ก็ไคผลไม่เต็มทีนักเพราะ

๑. มีการอนุญาตให้ตั้งโรงรับจำนำเพิ่มขึ้นจำนวนมาก เป็นการยากที่กองตระเวนจะตรวจตราไคทั่วถึง

๒. เจ้าของทรัพย์สินมักจำรูปพรรณ จำนวนทรัพย์สินที่ไคหายไปไม่ได้

๓. คนร้ายที่สำคัญถึง ๒๐ คนตามจับ โดยอาศัยพิมพ์ลายมือ จึงไคนำเอาทรัพย์สินที่ลักขโมยไปซื้อขายแลกเปลี่ยนกันอย่างลับหรือเอาไปซื้อขายกันในโรงบ่อนเบี้ยโรงยาผีไคเป็นส่วนใหญ่

ปัญหาเหล่านี้ แม้ จะมีการลดจำนวนบ่อนเบี้ยลง เหลือเฉพาะในกรุงเทพฯ เพียงไม่กี่แห่ง แต่จำนวนโรงยาสูบ โรงสุรา โรงรับจำนำกลับเพิ่มขึ้น และยังเป็นการชักนำเอาคนราย คนเล่นการพนัน สูบฝิ่น คี๋มสุรา เข้ามาในกรุงเทพฯ มากขึ้น เพราะมีบ่อนเบี้ย เหลืออยู่ในกรุงเทพฯ เพียงที่เดียว จึงเป็นการเพิ่มจำนวนผู้รายในกรุงเทพฯ ให้มีมากขึ้น

๖. ปัญหาภายในกรมกองตระเวน ปัญหาส่วนใหญ่ที่มาจากพนักงานของกรมกองตระเวน ดังนี้

ก. การขาดกำลังคนตระเวน เนื่องจากเป็นการจัดกรมกองตระเวนแบบใหม่ขึ้น ตามแบบยุโรป ที่ต้องส่งคนตระเวนไปรักษาการตามสถานที่ต่าง ๆ ชาวไทยยังไม่นิยม และไม่มี ความเชื่อถือสนใจในอาชีพนี้ เพราะเข้าใจว่าเป็นพวกคนยาม ซึ่งมักจะเป็นพวกแขกเท่านั้นที่มี อาชีพนี้ ประกอบกับการจ้างเข้ามาเป็นคนตระเวนนั้น ยังกำหนดค่าจ้างในอัตราต่ำ แต่การทำงาน นั้นเป็นงานลำบาก และต้องอยู่ในระเบียบวินัย คนส่วนมากทั้งคนไทย คนจีน หรือชาติอื่นจึงนิยม ไปทำงานในอาชีพอื่นที่มีรายได้ดีกว่าทางกรมกองตระเวน ต้องแก้ไขโดยรับเอาบุคคลทุกจำพวก เข้ามา ซึ่งมีทั้งพวกทาส ลูกหนี้ คนชรา นักโทษ ทหารที่ออกเวรประจำการ อันเป็นผลให้ คนตระเวนที่จ้างเข้ามาขาดสมรรถภาพที่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ของอาชีพทั้งกำลังกาย และสมอง ไคลแคล่ (ยกเว้นทหาร) ประกอบกับคนในกรุงเทพฯ นั้นส่วนใหญ่เป็นคนติดฝิ่น สุรา หรือเล่น บ่อนเบี้ย ที่ยอมเข้ามาทำเพื่อหารายได้พิเศษ เมื่อเวลาขาดเงินเท่านั้น แล้วก็ลาหรือหนีออกไป จึงทำให้ขาดกำลังคน เพราะคนที่รับราชการอยู่นั้น ตายบ้าง หนี ลาออก พิกการบ้าง จำนวน คนจึงลดลงอยู่เสมอ ส่วนทหารประจำการนั้นก็จ้างเข้ามาเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่ง ต้องออกไป เข้าเวรประจำการ การขาดกำลังคนนี้แก้ไขได้โดยด่วน จะต้องไปขอกำลังทหารมาช่วยเหลือ แต่ก็ มักเกิดปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ เพราะทหารไม่ทราบถึงหน้าที่ อำนาจ วินัย ของกรมกองตระเวน

ในภายหลังได้แก้ไขโดยจ้างเอาคนลาวเข้ามาเป็นคนตระเวน ซึ่งก็ทำให้ปัญหาการขาด กำลังคนลดไป แต่ถึงอย่างไรงานกรมกองตระเวนได้ขยายเขตรักษาการออกไปอยู่เสมอ ทำให้ต้อง การคนจำนวนมาก และคนลาวเหล่านี้ส่วนใหญ่อีกขาดความรู้ จนกระทั่งใน ร.ศ. ๑๒๗ ซึ่งได้ทำ การประกาศใช้พระราชบัญญัติเกณฑ์คนตระเวน ซึ่งก็สามารถแก้ไขปัญหากำลังคนที่กรมกองตระเวน ประสบมาได้แล้ว

ข. คนตระเวนขาดความรู้และสมรรถภาพในการปฏิบัติหน้าที่ เพราะส่วนใหญ่ที่จ้างเข้ามาเป็นพวกทาส ลูกหนี้ หรือคนไม่แข็งแรง เมื่อจ้างเข้ามาก็ส่งไปรักษาการทันที โดยไม่ได้รับการฝึกอบรม จึงทำให้คนตระเวนขาดระเบียบ วินัย และสมรรถภาพในการทำงาน ดังคำรายงานของกรมกองตระเวนกล่าว

"....ในเวลานี้ปัจจุบันนี้ มีการร้ายแรงเกิดขึ้นอยู่เสมอตามถนนหนทาง แลในกรุงเทพนั้นก็เต็มไปด้วย จำพวกอั้งยี่ต่าง ๆ แลเป็นการรบกวนวุ่นวายทั่วไป ส่วนการที่จะปราบปรามให้สงบโดยกองตระเวนทุกวันนี้ เป็นที่เห็นได้ว่าไม่สามารถจะทำไปได้ ข้าพระพุทธเจ้าต้องเร่งรัดขออนุญาตจ้าง แขนงชาติอื่นเคียว มาทำการอยู่อย่างน้อยที่สุดก็สักสองปี เพื่อจะได้เป็นเอ็น แลเป็นกองที่จะได้ไว้วางใจแลใช้ได้เมื่อมีเหตุเกิดขึ้น..."^๒

นอกจากจะไม่ได้มีการฝึกแล้ว คนตระเวนเหล่านี้ไม่ได้เข้ามารับราชการเพื่อเป็นอาชีพจริง เมื่อไม่พอใจหรือใจงานหนักกว่าก็จะลาหรือหนีไป ทำให้การเข้ารับราชการในระยะเวลานั้นจึงขาดความรู้ความชำนาญในการปฏิบัติหน้าที่ แม้ทางกองตระเวนจะมีข้อบังคับให้มีการฝึก โดยให้นายหมวด สารวัตรแขวงเป็นผู้ฝึก ก็ทำได้เป็นระยะเวลานั้น และคนตระเวนก็มักจะเปลี่ยนตัวเข้าออก การฝึกจึงไม่ได้ผล ประกอบกับคนตระเวนนั้นไม่ชอบฝึกการใช้อาวุธ เพราะเกรงว่าจะถูกนำตัวไปเป็นทหาร จึงต้องอาศัยแขกแทนในกรณีที่ต้องมีการปฏิบัติหน้าที่ระงับปราบปรามเหตุร้าย เช่น การปราบพวกอั้งยี่ ปัญหาที่กรมกองตระเวนต้องประสบตลอดมา จนกระทั่ง ร.ศ. ๑๒๔ แม้จะมีการตั้งโรงเรียนกองตระเวน แต่ความต้องการกำลังคนมีมาก จึงต้องส่งตัวคนตระเวน และคนเกณฑ์ไปรักษาการณ์ท้องที่ทันที

^๑ ก. จ. ข. ร. ๕ น ๘.๖/๓ รายงานกรมกองตระเวนประจำปี ร.ศ. ๑๑๖.

^๒ ก. จ. ข. ร. ๕ น ๘.๑/๑๒๔ คำแปลที่ ๓๓๓๕ มิสเตอร์ยารกิน กราบทูลกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ วันที่ ๑๘ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖.

ค. การขาดผู้บังคับบัญชา นายกองตระเวนที่มีความรู้ในวิชาการกองตระเวนสมัยใหม่ ที่เป็นอย่างนี้ก็เพราะ การจัดการกองตระเวนแบบยุโรปนั้นเป็นของใหม่ ยากในการที่จะเรียนรู้ รวมทั้งคนไทยที่มีความรู้ไม่นิยมในการเข้ารับราชการในกรมกองตระเวน ถือว่าเป็นอาชีพที่ลำบาก การทำงานของมีความรับผิดชอบมาก เมื่อทำผิดก็เพียงเสมอตัว เมื่อทำผิดพลาก็จะถูกตีเตียน หรือถูกลงโทษได้ง่าย จึงทำให้การปรับปรุง การจัดการกองตระเวนขาดผู้บังคับบัญชาในระดับต่าง ๆ นับแต่ตำแหน่งนายยามเอง กรมกองตระเวนจึงต้องอาศัยนายโปลิศชาวยุโรปเข้ามาบริหารงาน ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง จึงจำงเข้ามาเท่าที่เห็นจำเป็นและเพียงจำนวนน้อย ปัญหาในทางกรมกองตระเวน และกระทรวงนครบาลได้ตระหนักดี และหาทางแก้ไขอยู่ตลอดเวลา โดยดำเนินการดังนี้

๑. ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง แก่คนตระเวนและพนักงานกองตระเวน โดยการ เสนอเงินพิเศษเพิ่มจากเงินเดือนให้เป็นค่าตอบแทน

๒. จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัด อบรม วิชาเกี่ยวกับราชการกองตระเวน แล้วบังคับให้พนักงานกองตระเวนตั้งแต่นายหมวดลงมา ทำการฝึกหัดอบรม

๓. จัดตั้งโรงเรียนนายกองตระเวน นายหมวดขึ้นเพื่อผลิตนายกองตระเวนชั้นนายหมวด

๔. ส่งพนักงานกองตระเวนไปเรียนต่อต่างประเทศ

แม้จะแก้ไขปัญหการขาดแคลนผู้มีความรู้ความชำนาญในราชการกองตระเวนในระดับต่าง ๆ แต่ปัญหานี้ก็ไม่สามารถแก้ไขได้ทั้งหมด ซึ่งก็ยังอาศัยเจ้าหน้าที่ชาวยุโรปชั้นหัวหน้าและให้เป็นพี่ปรึกษาแก่นายกองตระเวนคนไทยที่แต่งตั้งขึ้นมาแทนนายโปลิศชาวยุโรป ที่พ้นหน้าที่ไป ตามนโยบายการพยายามเอาคนไทยเข้าทำการแทน ซึ่งปัญหานี้ได้ก่อผลให้แกการจัดการและปรับปรุงกองตระเวนอย่างมาก ในการบริหาร การควบคุมคนตระเวน และการดำเนินการจัดการปรับปรุงกองตระเวนในเขตท้องที่ต่าง ๆ ในมณฑลกรุงเทพฯ

ง. การขาดความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานในกรมกองตระเวนและพนักงานปกครองท้องที่

ในเขตกองตระเวนชั้นใน เจริญระบบการรักษาความสงบภายในบ้านเมืองได้อาศัยกองตระเวนชายขวา เป็นผู้ดูแลทุกข์สุขของราษฎร เมื่อได้ตั้งกองโปลิศขึ้นมาโดยไม่ได้อาศัยกองตระเวนชายขวา จึงทำให้หน่วยงานรักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมืองแยกเป็นสองส่วน แแต่หน่วยงานทั้งสองนี้ไม่ได้ร่วมมือกันทำงาน มีแต่การเกี่ยงหน้าทีกันตลอดมา คืออำเภอกำนันนั้นไม่เอาธุระในเรื่องระงับจับกุมผู้ร้ายเลย แม้จะมีเหตุร้ายเกิดขึ้นในท้องที่ของตน เว้นแต่จะเป็นเหตุฆ่าฟันกันหรือมีคำสั่ง มีหมายมาจากศาล เจ้าพนักงานผู้ใหญ่เท่านั้น ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะอำเภอดูว่าตนมีกำลังน้อย ไม่สามารถที่จะเข้าระงับจับกุม และเกรงกลัวคนร้ายจะต่อสู้อหรือพยายาม จึงปล่อยให้เป็นที่ของกองตระเวนเป็นผู้ระงับจับกุมโจรผู้ร้ายเพียงฝ่ายเดียว โดยไม่มีการร่วมมือกัน ซึ่งกองตระเวนยอมทำงานไม่ได้เลย เพราะในคดีเรื่องที่ติดตามสืบจับคนร้ายของอาศัยการทำการชันสูตร คำตราสืบจากอำเภอกองตระเวนไม่มีความรู้ในค่านนี้เลย การติดตามจับกุมคนร้ายจึงล่าช้าหรือไม่ไยเลย อีกประการหนึ่งนั้น กองตระเวนมีหน้าที่รักษาการเฉพาะในเขตชุมนุมชนเท่านั้น ท้องที่ส่วนใหญ่มักของอาศัยอำเภอยู่ จึงทำให้เกิดคนร้ายชุกชุมเสมอในเขตที่กองตระเวนรักษาการไม่ทั่วถึง

ดังนั้นใน ร.ศ. ๑๐๔ จึงได้มีการแก้ไขโดยรวมเอากองตระเวน (กองโปลิศ) กับกองตระเวนชายขวา ที่ควบคุมอำเภอกำนัน เข้าเป็นกรมกองตระเวน มีผู้บังคับบัญชาคนเดียวกัน จึงทำให้ปัญหานี้ลดลง แต่ก็ไม่หมดสิ้นไปเลย โดยเฉพาะในเขตที่เป็นเขตท้องที่ต่อเขตกัน อำเภอกำนัน ไม่ได้เอาใจใส่ในการติดตาม สืบจับกุมตัวเลย บางทีสืบจับผู้ร้ายไปกว่าจะได้ตัว ก็เป็นการล่าช้า หรือไม่ได้อะไรเลย ถ้าผู้ร้ายหนีข้ามเขตแขวงกัน อำเภอก็จะทิ้งเรื่องเสีย จนได้มีพระราชหัตถเลขา มาติเตียนกรมกองตระเวน ดังมีใจความว่า

"...นายอำเภอสืบรักษาท้องที่ในความเรื่องนี้ (การวิวาทฆ่ากันตายของพวกอั้งยี่) ก็ปรากฏชัดว่า หมายประโยชน์อันใดไม่เลย การเกิดขึ้นในท้องที่รู้แต่กลางคืน ก็ไม่บอกกล่าววาทะไร เพราะถือใจเสียว่าเป็นหน้าที่ของโปลิศทางหาก นายอำเภอดังไว้เคยว่าเป็นแต่สำหรับรับรับจ้าง ทำคำกฎหมายตราสินแลรับจ้างทำคำหนังสือกรมที่ผิดต่าง ๆ อย่างเดียว ไม่ไปปรากฏเลยวาทะอำเภอกำนัน

ผู้ใดรู้สึกเป็นหน้าที่ของตัวที่จะต้องระงับปราบปรามผู้ร้ายอย่างใด...

ในเขตกองตระเวนชั้นนอกได้พบปัญหาจากความไม่ร่วมมือกัน และเป็นปัญหายากยิ่งกว่าในเขตชั้นใน เพราะเหตุว่าการปกครองท้องที่ในเขตชั้นนอก ซึ่งประกอบด้วยผู้ราชการเมือง อำเภอกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไม่ได้ขึ้นกับกรมกองตระเวนเหมือนเขตชั้นใน จะทำการบังคับควบคุมเจ้าหน้าที่เหล่านั้นไม่ได้ จึงเกิดปัญหา ทั้งการไม่ร่วมมือในการปราบปรามโจรผู้ร้าย การใช้อำนาจการไต่สวนสอบสวน และการเข้าเป็นพรรคพวกกับผู้ร้ายของ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จึงได้แก้ไขโดยมีการคัดเลือก และกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าเป็นกำนันผู้ใหญ่บ้าน พร้อมทั้งมีการเพิ่มรายได้ ผลประโยชน์ และสิทธิพิเศษในการไม่ต้องเสียภาษี ซึ่งภายหลังต่อมาได้มีข้อบังคับของกระทรวงนครบาล บังคับให้ อำเภอกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กับกองตระเวนให้ร่วมมือกันทำงาน ในการที่จะรักษาความสงบปลอดภัยภายในท้องที่ที่รับผิดชอบ แต่การแก้ไขก็ไม่ได้ผลตามที่มุ่งหมายไว้ เมื่อทำการปฏิบัติงานจริง สภาพการณ์จึงยังคงเป็นเช่นเดิม ปัญหาโจรผู้ร้ายจึงได้กำเริบชุกชุมยิ่งขึ้น เพราะเห็นว่าการระงับปราบปรามของเจ้าหน้าที่ไม่ได้ผลอย่างแท้จริง ทั้งนี้เนื่องจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไม่มีกำลังพอ และถือว่าเป็นการเสียเวลาการทำมาหากิน ประการหนึ่งแต่การที่จะจัดกองตระเวนขึ้นทุกตำบล ย่อมทำไม่ได้ ซึ่งจะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง

ใน ร.ศ. ๑๒๐ กระทรวงนครบาลจึงได้เรียกเอาเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองท้องที่กับพนักงานกองตระเวนมาอบรม ชี้แจงให้มีความร่วมมือกันในการทำงาน ปัญหาจึงได้คลคลงระยะหนึ่ง แต่ปัญหาการไต่สวนสอบสวน ยังมีอยู่ เพราะเจ้าหน้าที่ปกครองท้องที่ขาดความรู้ความชำนาญในการสืบสวนสอบสวน และมักจะไม่เอาใจใส่ในหน้าที่ของตน การสืบจับของกองตระเวนที่จะต้องอาศัยการทำการสืบสวนสอบสวน การทำคำชี้แจงสูตร คำตราสิน จากอำเภอกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จึงไม่ได้ผล ได้เป็นผลให้เกิดความโจรผู้ร้ายกำเริบอยู่ทั่วไปดังเช่นเดิม

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ประจุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดิน ภาค ๒ หน้า ๔๐.

ปัญหาเช่นนี้ได้ดำเนินการอยู่ตลอดเวลา โดยไม่สามารถที่จะแก้ไขได้เลย แม้จะมีการแบ่งอำนาจหน้าที่กันใน ร.ศ. ๑๒๕ ก็ตาม ทางฝ่ายก็ยังเถียงหน้าที่กัน และไม่ยอมให้ความร่วมมือกันในการระงับจับกุมโจรผู้ร้ายอย่างแท้จริง

การที่กรมกองตระเวนต้องประสบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ได้เป็นผลอย่างมากในการปฏิบัติหน้าที่ และการจัดการกองตระเวน นอกจากจะเป็นการทำให้การจัดการปรับปรุงกรมกองตระเวนเป็นไปอย่างล่าช้า และดำเนินการอย่างไม่ได้ผลเต็มที่แล้ว ยังเป็นผลต่อฐานะของกรมกองตระเวน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ไต่ตั้งขึ้นใหม่ ที่จะต้องสร้างความนิยม เชื่อถือให้แก่ชนทุกชั้น และหน่วยงานต่าง ๆ ในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อที่จะได้รับความร่วมมือ และการสนับสนุนลดน้อยลงไป ในบางขณะยังได้กลายเป็นอุปสรรค และปัญหาที่ขัดขวางของการจัดการและการปรับปรุงกองตระเวนด้วย เช่น การไม่ให้ความร่วมมือในการจับกุมของราษฎรที่เป็นเจ้าทุกข์ การไม่ยอมรับฐานะคนตระเวนของทหาร เป็นต้น จึงเป็นการลำบากที่กิจการกรมกองตระเวนจะดำเนินเจริญขึ้นเป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการปฏิบัติหน้าที่ของกองตระเวนในการที่จะรักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมือง

ผลการจัดการและการปฏิบัติหน้าที่ของกรมกองตระเวน

๑. การจัดวางแบบแผนและแบ่งสายงาน ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากในการจัดการบริหารบังคับบัญชา และการปฏิบัติงานภายในหน่วยงานให้มีความเป็นระเบียบแบบแผน มีความสะดวกในการปฏิบัติงาน ตลอดจนขจัดความล่าช้า ความสับสน และข้อขัดแย้งในการปฏิบัติงาน

ก่อน ร.ศ. ๑๐๕ นั้น งานหน้าที่การรักษาความสงบปลอดภัยในกรุงเทพฯ ได้แบ่งเป็น ๓ ฝ่าย คือ กองโปลิศ กองตระเวนชายขวา กองตระเวนจีน ทำให้เกิดข้อขัดแย้ง ขาดการประสานงานในการปฏิบัติงาน ภายหลังที่ได้มีการจัดการกองตระเวนตั้งขึ้นเป็นกรมกองตระเวน ได้รวมเอาหน่วยงานทั้ง ๓ นี้มารวมเป็นหน่วยงานเดียวกัน ซึ่งเป็นการสร้างเอกภาพในการทำงาน การควบคุมบังคับบัญชา และสามารถลดปัญหาการทำงานที่มีข้อบกพร่อง เพราะความล่าช้า ความไม่

รวมมือกัน การก้าวก้าวหน้าให้มันน้อยลง มีผลทำให้การปฏิบัติหน้าที่ในด้านการป้องกัน จับกุม ระวังปราบปราม โจรผู้ร้าย การก่อเหตุร้าย และคดีความได้ผลดีขึ้น แม้จะไม่เต็มพื้นที่

ภายหลังจากที่ไ้รวมกันเป็นกรมกองตระเวนแล้ว ก็ได้ทำการจัดวางแบบแผนการทำงาน ซึ่งเป็นการแบ่งสายงาน เขตการรับผิดชอบ และการบริหาร บังคับบัญชาภายในหน่วยงานกรมกองตระเวน ตามลำดับชั้นของงาน อันเป็นผลให้การทำงานภายในกรมกองตระเวนสะดวกขึ้น ขจัดปัญหาการขัดแย้งและการก้าวภายในการทำงาน ตลอดจนการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพดีขึ้น โดยเฉพาะในการแบ่งเขตท้องที่รับผิดชอบที่แน่นอน และมีการจัดวางกำลังคนอย่างมีระเบียบ ซึ่งทำให้การรับผิดชอบในอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานได้จัดแบ่งกระจายไปตามลำดับชั้นของแต่ละหน่วยงาน และบุคคล ตามความเหมาะสมให้อยู่ในลักษณะที่พร้อมที่จะปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบ เช่น ฝ่ายรักษาการ ฝ่ายธุรการ ฝ่ายกองไตสวนโทษหลวง ซึ่งแต่ละฝ่ายได้แบ่งการรับผิดชอบ หน้าที่กันไปตามลำดับชั้นและตำแหน่ง

๒. การจัดหากำลังคน ซึ่งเป็นปัญหาที่สร้างความลำบากอย่างมากในการจัดการกองตระเวน เพราะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้งานกรมกองตระเวนไม่เจริญไปเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะขาดเจ้าพนักงานที่จะรักษา ปฏิบัติงาน เพียงพอกับงานราชการกองตระเวน ที่จะต้องขยายตัวอยู่เสมอ ปัญหานี้เป็นผลให้คนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่นิยมและไม่เลื่อมใสอาชีพคนตระเวน ซึ่งสำหรับสมัยนั้นยังเป็นอาชีพแปลก และเพิ่งเกิดใหม่ กรมกองตระเวนกระทรวงนครบาล ต้องใช้เวลานานกว่า ๔๐ ปีที่จะจัดหาวิธีการการดำเนินการที่จะแก้ปัญหานี้ โดยการปรับปรุงการรับสมัครคนตระเวน ปรับปรุงด้านสวัสดิการ อัตราเงินเดือน แต่ปัญหานี้ก็ยังคงดำเนินอยู่เรื่อยมา แม้จะทำการแก้ไขอย่างไรก็ตาม จนกระทั่งใน ร.ศ. ๑๒๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติเกณฑ์คนตระเวนในมณฑลกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นผลให้กรมกองตระเวนพบความสำเร็จในการจัดหากำลังคนที่จะรักษาการตามท้องที่ ทั้งในเขตกองตระเวนชั้นในและชั้นนอก นอกจากนี้ยังขจัดปัญหาเกี่ยวกับคนตระเวนขาดความรู้ความชำนาญ อันเนื่องมาจากการมักจะไม่เข้าทำงานราชการกรมกองตระเวนในระยะเวลาสั้นแล้วก็หนี หรือลาออกไป แม้จะมีโรงเรียน และทำการฝึกอบรมตามโรงพัก

แต่ละแห่งยอมไม่ไคผล เพราะคนลับเปลี่ยนกันเข้าออกอยู่เสมอ

๓. การพัฒนาการฝึกหัดและการศึกษา ก่อน ร.ศ. ๑๒๐ นั้น นับตั้งแต่การจัดตั้ง กองตระเวนชายชวาเป็นต้นมา เจ้าพนักงานนอกจากอำเภอล้วน ก็แทบไม่มีใครเลยที่ได้รับการฝึกหัดอบรม แม้จนกระทั่งไคตั้งกองโปลิศขึ้น ก็จะมีอยู่ในรูปการจ้างคนขึ้นมารับราชการหรือ เป้ายาม แบบนายจ้างลูกจ้างมากกว่า โดยจ้างเข้ามาแล้วก็ส่งไปรักษาราชการเลย โดยไม่มีการฝึกอบรมในงานหน้าที่ราชการกองตระเวน เป็นผลให้การปฏิบัติงานรักษาความสงบปลอดภัย ขาดประสิทธิภาพ เมื่อมีเหตุร้ายเกิดขึ้นต้องไปอาศัยกำลังของพระตำรวจ เป็นต้น

การให้การศึกษา การฝึกอบรมชนตระเวนในระยะแรกนั้นเริ่มมาตั้งแต่ ร.ศ. ๑๑๐ โดยมอบให้เป็นหน้าที่ให้นายหมวด สารวัตรแขวง เป็นผู้ทำการฝึกอบรม ระเบียบวินัย ข้อ บังคับกรมกองตระเวน ซึ่งไม่มีใครไคผลนัก เพราะนายหมวด สารวัตรแขวง ขาดความเอา ใจใส่ ขาดความรู้ความชำนาญ ทั้งคนตระเวนก็ลับเปลี่ยนกันเข้าออกจากการเป็นคนตระเวน เสมอ การอบรมก็ทำได้ในระยะเวลาอันสั้นก่อนการออกไปปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละวันเท่านั้น การ ปฏิบัติหน้าที่ของคนตระเวนจึงขาดประสิทธิภาพ จนกระทั่ง ร.ศ. ๑๒๐ ที่ได้มีการตั้งโรงเรียน ฝึกคนตระเวน ในสมัยที่มิสเตอร์ยารคิน ได้เป็นอธิบดีกรมกองตระเวน ซึ่งบังคับให้นายกองตระเวนชั้นนายหมวดลงมา เข้าทำการฝึกอบรม โดยเฉพาะในด้านการใช้อาวุธ พร้อมกับ ไคจัดให้อาพลตระเวนมาฝึกผลัดละ ๒๐๐ คน เป็นผลให้การปฏิบัติงานของคนตระเวนมีสมรรถภาพ ดีขึ้น และปัญหาที่คนตระเวนไปก่อคดีความ ประพฤติไม่ถูกต้องกับข้อบังคับกรมกองตระเวน ไคลดลง ไปอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามการฝึกอบรมก็ทำได้ในจำนวนไม่มากนัก ต้องดำเนินไปอย่างช้า ๆ จะเห็นว่ามีคนตระเวนบางคนประพฤติดีระเบียบวินัย โดยไปเข้ากับพวกอั้งยี่ หรือเป็นโจร ฎรายอยู่เสมอ แม้จะมีระเบียบข้อบังคับอย่างเข้มงวด จนใน ร.ศ. ๑๒๗ จึงได้มีการฝึกอบรม อย่างมีระเบียบดีขึ้น โดยมีการฝึกหัดคนตระเวน และอบรมคนตระเวน ก่อนที่จะส่งออกไปรักษาร าชการ แม้ว่าจะเป็นการฝึกอบรมในระยะสั้นก็ตาม นับเป็นครั้งแรกที่กรมกองตระเวนไคมีหนังสือ หลักสูตรสำหรับใช้เป็นคู่มือในการฝึกหัดคนตระเวน อันเป็นการวางระบบการฝึกอบรมในแนวเดียวกับทหาร ซึ่งพันตรีหม่อมเจ้าทศศิริวงศ์ นายทหารกรมทหารบกไคเป็นผู้เขียนขึ้น การฝึกอบรม

คนตระเวนในระยะต่อมาได้ปรับปรุงขึ้นเรื่อย ๆ จากการฝึกหัดเพี้ย เข้าแถว ยืนตรง การคำบ๊อ มาเป็นการฝึกการใช้อาวุธ เรียนรูกฏขอมบังคับ กฎหมายต่าง ๆ ด้วย โดยอาศัยนายหมวดที่ เรียนจบไปเป็นผู้ฝึกอบรมตามโรงพักอีกครั้ง เป็นผลให้การกองตระเวนได้เจริญก้าวหน้าไปอย่างมาก

๔. การจัดสวัสดิการของคนตระเวน ซึ่งแต่เดิมมานั้นนอกจากอาเภอ กำนันแล้ว ส่วนใหญ่อาศัยไพร่หลวง คนเกณฑ์เป็นผู้นำ และให้เงินกับทหารที่จะต้องจัดหาเสบียงอาหาร เครื่องนุ่งห่มเอง จนกระทั่งเมื่อกองโปลิศ จัดตั้งขึ้นในครั้งแรกก็อยู่ในสภาพเช่นเดียวกัน เพียงแต่พลโปลิศที่จ้างเข้ามานั้นมีเงินเดือนทุกเดือนเท่านั้น โดยทุกคนต้องจัดหาเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ตลอดจนอาวุธเอง

การจัดสวัสดิการให้แก่เจ้าพนักงานครั้งแรกนั้นเข้าใจว่าจะเริ่มมีขึ้นใน ร.ศ. ๔๔ ที่ได้ ประกาศใช้กฎหมายโปลิศ ๕๓ ข้อ จากข้อ ๑๐ - ๑๒ ซึ่งมีใจความสรุปได้ดังนี้

๑. พลโปลิศทุกคนจะได้รับแจกเครื่องนุ่งห่ม เครื่องอาวุธ
๒. ผู้ที่มีความประพฤติดี ปฏิบัติราชการดีจะได้รับรางวัลเพิ่มเติมจากอินสเปคเตอร่าล ถ้าใครล้มตายจากการปฏิบัติหน้าที่จะได้ทรงพระราชทานเงินรางวัลแก่บุตร ภรรยา ของพลโปลิศตามสมควรแก่เหตุ ถ้าหากเป็นการบาดเจ็บ พิการ รับราชการต่อไปอีกไม่ได้ก็จะโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินรักษาพยาบาล และเงินเลี้ยงชีพ จำนวนครึ่งหนึ่งของเงินเดือนไปทุก ๆ เดือน จนตลอดชีวิต

๓. ให้นำนายแกลนที่รับราชการโดยไม่มีคามผิดสังใจจนกระทั่งอายุ ๖๐ ปี ซึ่งได้นอกจากการรับราชการกองตระเวนไป จะรับพระราชทานเงินเลี้ยงชีพไปตลอดชีวิต

ในต่อมาได้มีการปรับปรุงสวัสดิการเจ้าหน้าที่กองตระเวนให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ คือใน ร.ศ. ๑๐๕ ได้จัดอาหารกลางวันเลี้ยงคนตระเวนตั้งแต่นายหมวดลงมา จัดสร้างโรงที่พักอาศัยให้แก่คนตระเวน เครื่องนุ่งห่ม เครื่องนอน เช่น ผ้าปูที่นอน เงินเบี้ยเลี้ยงประจำวัน และเบี้ยเลี้ยงชีพ ตลอดจนมีการเลื่อนตำแหน่งให้เงินรางวัล พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ให้แก่คนตระเวนที่ปฏิบัติราชการดี นอกเหนือไปจากเงินเดือน ภายหลังเมื่อได้จัดให้มีแพทย์กองตระเวนขึ้น ก็ได้จัดบริการรักษาพยาบาลแก่คนตระเวนที่เจ็บป่วย หรือบาดเจ็บจากการปฏิบัติราชการด้วย จากผล

การจัดสวัสดิการนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ไต่ลบลู่หาการขาดกำลังคนตระเวนให้มันน้อยลง โดยเฉพาะในเขตกองตระเวนชั้นนอก และแผนรักษาการทางรถไฟ ที่เกิดปัญหาการขาดคนตระเวน เพราะการจัดสวัสดิการไม่ดีพอ และการจัดสวัสดิการให้แก่คนตระเวนนี้ก็ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ อันเป็นรากฐานมาจนกระทั่งสมัยปัจจุบัน

๕. การฝึกหัดระเบียบวินัยแก่คนตระเวน ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในงานราชการกรมกองตระเวนที่จะต้องทำหน้าที่รักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมือง และเพื่อเป็นการสร้างความเชื่อถือให้แก่ประชาชน นับว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับกรมกองตระเวนที่จะต้องใช้กำลังคนเพื่อไปรักษาการในท้องที่ ในขณะที่งานราชการกรมกองตระเวนได้ขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว จึงทำให้คนตระเวนที่จ้างเข้ามา ขาดการฝึกอบรมก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่ จะเห็นว่าการก่อน ร.ศ. ๑๒๐ ที่จะมีการตั้งโรงเรียนคนตระเวนนั้นมันก็มีปัญหาคนตระเวนหลบหนีหน้าที่ หรือประพฤติผิดข้อบังคับ ไปก่อคดีความอยู่เสมอ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเอาใจใส่ และเตือนมายังกรมกองตระเวนอยู่เสมอ เกี่ยวกับระเบียบ วินัย ความประพฤติของคนตระเวน ทั้งนี้ก็เพราะหน้าที่การปฏิบัติงานของคนตระเวนนั้นเกี่ยวข้องกับ ความสงบสุขภายในบ้านเมือง ที่จะมีผลสะท้อนต่อทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

จึงนับได้ว่าการจัดการและการปฏิรูปกรมกองตระเวนในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ แม้จะมีกิจการบางส่วนไม่พบความสำเร็จหรือไม่ได้ผลเต็มที่ตามที่มุ่งหมายไว้ เพราะอุปสรรคทั้งกล่าวข้างต้น แตกมีงานบางส่วนที่แสดงให้เห็นถึงผลงานที่ กรมกองตระเวนได้วางรากฐานไว้ ทั้งที่ประสบความสำเร็จในขณะนั้น และเป็นรากฐานในการจัดกิจการของตำรวจในสมัยหลังต่อมา อันทำให้กิจการของตำรวจได้ขยายตัวเจริญขึ้นเป็นหน่วยงานใหญ่ ที่สำคัญต่อบ้านเมืองอย่างมาก จนกระทั่งในปัจจุบันนี้

๖. การก่อกำเนิดวิชาชีพคนตระเวน (ตำรวจ) ในประเทศไทย เจ้าพนักงานรักษาความปลอดภัยภายในบ้านเมืองแต่เดิม นอกจากบุคคลชั้นบริหาร เช่น อำเภอบ นายแขวง แล้ว พนักงานที่เข้าเวรรักษาการ เคนตระเวนตรวจตราท้องที่ส่วนใหญ่ก็เป็นพวกไพร่ที่เกณฑ์เข้ามาประจำการ เช่นเดียวกับทหาร โดยไม่ได้รับการฝึกหัดอบรมระเบียบ วินัย การใช้อาวุธเลย

แม้มองโปลิศที่ต้งขึ้นมาก็คอยู่ในสภาพเช่นเดียวกัน ซึ่งไม่อาจนับว่าเป็น อาชีพคนตระเวน (ตำรวจ) ได้ เพราะพวกนี้ไม่ได้มีความสามารถหรือมีเอกลักษณ์ผิดแปลกไปจากคนสามัญแต่อย่างใด จึงอยู่ในสภาพของนายจ้าง ลูกจ้างมากกว่า เพราะเหตุว่าเมื่อจ้างเข้ามาแล้วก็ส่งไปรับราชการเลย ไม่ได้มีความรู้ในวิชาชีพ เครื่องแบบ ระเบียบ วินัย เลย พนักงานกองตระเวนชายขวาและพลโปลิศจึง เป็นคนรักษากฎที่เหมือนกับคนย่ำเท้าด้วยเงินเดือนเป็นค่าตอบแทน

คนตระเวนอาชีพ ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นเรียกว่าตำรวจนั้นได้เริ่มขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประมาณต้นรัชกาล ใน ร.ศ. ๔๔ ที่ได้ประกาศใช้กฎหมายโปลิศ ซึ่งได้ถือเป็นการวางระเบียบแบบแผนของกรมกองตระเวนครั้งแรกจากกฎหมายฉบับนี้ได้กำหนด อำนาจ หน้าที่ ของโปลิศ รวมทั้งเครื่องแต่งกาย ระเบียบวินัยของโปลิศไว้ ซึ่งก็เป็นการแรกเริ่มของอาชีพคนตระเวน และได้มาปรากฏอย่างชัดเจนในสมัยของกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ที่ได้จัดวางโครงการจัดการกรมกองตระเวน และขอบังคับกองตระเวนตามแบบของยุโรป โดยได้กำหนดให้มีเครื่องแบบ ระเบียบวินัย และมีการฝึกอบรมวินัยความรู้เกี่ยวกับงานกองตระเวนขึ้นเป็นเอกลักษณ์ของคนตระเวน และได้ค่อย ๆ วัฒนาการขึ้นมาเรื่อย ๆ จนได้ตั้ง เป็นโรงเรียนสำหรับฝึกอบรมคนตระเวนขึ้นมาใน ร.ศ. ๑๒๐ สำหรับฝึกสอนวิชาการกองตระเวนแก่คนตระเวน โดยยืมเอาแบบโปลิศชาวยุโรปเข้ามาเป็นครูฝึก เช่น มิสเตอร์ยอนสัน มิสเตอร์เฮช บี เดอ คอบส์ เป็นต้น โรงเรียนแห่งแรกได้ตั้งขึ้นใกล้วัดประยุรวงศ์ ต่อมาได้อายมาอยู่ที่ตำบลสระประทุม แล้วกำหนดให้คนตระเวนตั้งแต่นายหมวดลงไป ถึงพลตระเวนมาทำการฝึกอบรมทุก ๆ วันพระ จนใน ร.ศ. ๑๒๗ จึงได้ตั้งโรงเรียนนายหมวด และขยายโรงเรียนพลตระเวนขึ้น แล้วขอให้นายทหารมาช่วยฝึกอบรมและวางหลักสูตรสำหรับฝึกสอนคนตระเวนขึ้น ซึ่งภายหลัง ร.ศ. ๑๒๗ นี้จึงได้มีว่ากรมกองตระเวนได้ผลิตคนตระเวนอาชีพออกมาอย่างแท้จริงทั้งจากโรงเรียนพลตระเวน และโรงเรียนนายหมวด โดยคนตระเวนเหล่านี้ได้ค่าตอบแทนเป็นเงิน และเบี้ยเลี้ยงตามวุฒิ

สำหรับคนตระเวนที่ได้เกณฑ์เข้ามา ก็ได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้ ความสามารถในงานราชการกองตระเวนเช่นกัน พร้อมกับได้แจกเครื่องแบบมีที่อยู่อาศัย เงินเดือน เบี้ยเลี้ยง

เหมือนกับทหารที่เกณฑ์เข้ามาประจำการทุกประการ ซึ่งกลุ่มวิชาชีพก็ได้เจริญขยายตัวได้รับ
ความนิยมเลื่อมใสตลอดมาจนปัจจุบัน

บทที่ ๖

บทสรุป

การรักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมือง นับว่ามีความจำเป็นอย่างมากต่อบ้านเมือง จนถึงไคว่เป็นหัวใจที่สำคัญอันหนึ่งของการปกครองที่จะก่อให้เกิดความสงบสุขภายในบ้านเมือง และสังคมที่ทำให้ประชาชนพลเมืองมีความเป็นอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข

ในสมัยโบราณการจักระบบการรักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมือง ได้จัดตั้งเป็นหน่วยงานขึ้น เรียกว่ากรมเมือง ซึ่งบังคับกรมกองตระเวนชายขวา อำเภอกำนัน เป็นผู้ทำหน้าที่ปกครองดูแลราษฎรตามท้องแขวง โดยกรมเมืองนี้จะทำหน้าที่ทั้งการป้องกันระงับปราบปรามจับกุม ตลอดจนถึงการพิจารณาคดี ลงโทษผู้กระทำผิดตามกฎหมายบ้านเมือง แต่ส่วนใหญ่แล้วตามสภาพการปฏิบัติที่แท้จริงจะมอบอำนาจหน้าที่ให้ราษฎรพลเมือง เป็นผู้รับผิดชอบในหน้าที่รักษาความสงบปลอดภัยภายในท้องที่ร่วมกัน ตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้มากกว่า ทั้งนี้เนื่องจากกำลังของเจ้าหน้าที่มีน้อย ไม่สามารถจะดูแลท้องที่ใดทั่วถึงทั้งหมด ประการหนึ่ง และการที่จะติดต่อขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ยอมทำไถ่ลำบาก เพราะการคมนาคม การติดต่อเป็นไปอย่างลาชาย่อมไม่ทันเหตุการณ์ จึงเป็นหน้าที่ของราษฎรที่จะต้องร่วมมือช่วยเหลือกัน ซึ่งจะสะดวกและได้ผลดีกว่า ส่วนเรื่องที่จะนำมาฟ้องร้องขอความช่วยเหลือจากอำเภอกำนัน ประจำท้องแขวงส่วนใหญ่ จึงมักเป็นคดีความ ความขัดแย้ง วิวาทกันที่ไม่สามารถตกลงกันได้ อีกประการหนึ่งนั้นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ในสมัยโบราณนี้ยังมีความอุดมสมบูรณ์และมีจำนวนพลเมืองน้อย ไม่ค่อยมีการถกเถียงกันในการทำมาหากิน ปัญหาคดีความ การเกิดโจรผู้ร้ายย่อมจะมีไม่มากนัก เว้นแต่จะเกิดภาวะทุพภิกขภัย หรือเกิดเหตุร้ายวุ่นวายภายในบ้านเมือง หรือภัยสงคราม ฯลฯ

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ นับตั้งแต่รัชกาลที่ ๓ เป็นต้นมา สภาพทางเศรษฐกิจ สังคมภายในบ้านเมือง โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก เนื่องจากการที่ได้มีการติดต่อค้าขายกับชาวต่างประเทศ ทั้งชาวตะวันตกและชาวเอเชียด้วยกัน บางพวกก็ได้เดินทาง

เข้ามาค้าขาย หรืออพยพเข้ามาทำมาหากินในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะชาวจีน เป็นเหตุให้สภาพทางเศรษฐกิจ บ้านเมืองขยายตัว และเจริญขึ้นไปอย่างรวดเร็ว พร้อมกับการเพิ่มจำนวนของพลเมือง โดยเฉพาะภายหลังที่ได้ทำสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษใน พ.ศ. ๒๓๔๘ ประชาชนพลเมืองได้มีทรัพย์สินที่จะต้องรักษา ห่วงแหนมากขึ้น ในสภาพสังคมที่ต้องมีการแก่งแย่งทำมาหากิน มีการเกี่ยวของสัมพันธ์กันมากขึ้น กรณีพิพาทขัดแย้งกันย่อมจะมีมากขึ้นตามมา ประกอบกับในขณะนั้นภายในบ้านเมืองเองก็เต็มไปด้วยแหล่งอบายมุข เช่น โรงบ่อนเบี้ย โรงยาฝิ่น โรงสุรา โรงรับจำนำ เป็นต้น จึงก่อให้เกิดปัญหาโจรผู้ร้าย การก่อเหตุร้ายเพิ่มขึ้นอย่างมาก เป็นภาวะที่ประชาชนต่างมีความต้องการที่จะให้มีการจัดระบบการรักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมือง เพื่อให้ความคุ้มครองแก่ตนเองและทรัพย์สิน แต่ในสภาพบ้านเมืองดังกล่าวนี้เป็นการยากที่ระบบการรักษาความสงบปลอดภัยที่จัดขึ้นตามแบบสมัยโบราณ โดยไม่ได้มีการจัดวางระเบียบแบบแผนอย่างแท้จริง ทั้งบรรดาเจ้าหน้าที่เองยังขาดความรู้ความชำนาญ ขาดระเบียบวินัย การฝึกอบรมในการที่จะปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ และเจ้าหน้าที่ก็ยังมีจำนวนน้อย จึงทำให้ไม่สามารถที่จะรักษาสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายในบ้านเมืองเช่นนั้นได้ ซึ่งการที่จะแก้ไขโดยอาศัยกำลังของกรมพระตำรวจช่วยเหลือนั้นก็เป็นเพียงการแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าไปก่อนและเป็นเพียงชั่วคราวชั่วคราวเท่านั้น

สภาพดังกล่าวข้างต้นนี้ทำให้ระบบการรักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมืองอยู่ในฐานะที่ไม่สามารถจะรักษาความสงบสุข ความปลอดภัยให้แก่ประชาชนและทรัพย์สินให้ได้อย่างเต็มที่ต่อไปได้ เพราะความไม่พร้อม ความล่าช้าในด้านระบบการจัดการ การปฏิบัติงาน และตัวบุคคลภายในกรมเมือง ประกอบกับการถูกลูกความจากมหาอำนาจตะวันตกที่ไทยต้องตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบ จึงเป็นปัญหาที่ไม่ใช่เกิดขึ้นจากสาเหตุภายในประเทศ เช่น ที่เบ็ดเตล็ดโบราณที่เกี่ยวข้องกับคนไทยเท่านั้น แต่รวมไปถึงกงสุลต่างประเทศ และคนในบังคับต่างประเทศ ซึ่งเข้ามาอยู่ในเมืองไทยสภาพที่มีอิทธิพลเหนือกฎหมายบ้านเมืองของไทยด้วย

ในภาวะเช่นนี้จึงจำเป็นต้องมีการจัดการทำการปรับปรุงระบบการรักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมือง ตลอดจนมีการจัดตั้งหน่วยงาน และหาวิธีการ มาตรการที่จะนำมา

ดำเนินการเพื่อที่จะสามารถรักษาสถานการณ์ที่เกิดขึ้นให้มั่นคง และบ้านเมืองอยู่ในภาวะ
ปกติความสงบสุข ดังนั้นจึงได้มีการจัดตั้งกองโปลิศขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๐๔ ในปลายรัชกาลที่ ๔
โดยมีกัปตัน เอมส์ เป็นผู้บังคับบัญชา เข้ารักษาการในเขตท้องที่สำเพ็ง เป็นแห่งแรกซึ่งเป็น
ระยะที่ทำการทดลองปฏิบัติหน้าที่ ต่อมาจึงได้มีการเริ่มปรับปรุงระบบการรักษาความสงบปลอดภัย
ภายในบ้านเมืองให้มีแบบแผน ตามแบบอย่างของยุโรป ทั้งในด้านการบริหารกับจัดการ และมี
การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ ตลอดจนงานกระทั่งสมัยที่กรมหมื่นภูวเรศธำรงศักดิ์ ได้เข้าดำรงตำแหน่ง
เสนาบดีกรมพระนครบาล แต่ในระยะนี้ยังไม่มีมีการเคลื่อนไหวอะไรมากนัก และการจัดการ
ปรับปรุงก็ยังดำเนินไปอย่างไม่เต็มที่ เพราะขาดการสนับสนุน และขาดผู้ดำเนินการ ที่มีความรู้
ความชำนาญในงานกรมกองตระเวนแบบยุโรป ทั้งยังเป็นของใหม่ที่ประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ
ยังไม่ให้ความนิยม ให้ความร่วมมือสนับสนุน แต่จากการรายงานเอกสารข้อมูล ได้มีเหตุการณ์
บางอย่างแสดงถึงความพยายามในการที่จะแก้ไขปัญหาลุทธิร้าย การก่อเหตุร้าย ฯลฯ ที่เกิดขึ้น
ภายในบ้านเมืองอย่างเต็มที่

ร.ศ. ๑๐๕ ซึ่งเป็นสมัยที่คอมมิวนิสต์นครบาลได้เข้าควบคุมงานกรมพระนครบาล และ
กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ทรงเป็นบุคคลหนึ่งในคอมมิวนิสต์นครบาล ซึ่งได้เป็นเสนาบดีกระทรวงนครบาล
ต่อมา ได้เริ่มทำการจัดการปรับปรุงระบบการรักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมือง อย่างแท้จริง
โดยรวมเอาหน่วยงานที่ทำหน้าที่นี้ ได้แก่กองโปลิศ กองตระเวนชายขวา กองตระเวนจีน เข้า
เป็นหน่วยงานเดียวกัน เรียกว่ากรมกองตระเวน เพื่อขจัดปัญหาการแบ่งแยกกันทำงาน และความ
ไม่ร่วมมือกันในการปฏิบัติหน้าที่ พร้อมกันนั้นก็ไดวางโครงร่างแบบแผนการจัดการบริหาร แบ่งสาย
งาน จัดวางกำลังคนและระเบียบข้อบังคับของกรมกองตระเวนขึ้นมา แต่ที่ประสบปัญหาเหมือนเช่น
ที่เกิดขึ้นมาแต่เดิม การจัดการกองตระเวนจึงไม่สามารถที่จะดำเนินการไปตามที่วางรูปแบบไว้
ซึ่งการที่จะอาศัยคนไทยที่เป็นเจ้าหน้าที่กองตระเวนเป็นผู้จัดการ ทำการปรับปรุง ย่อมไม่สามารถ
จะทำได้ เนื่องจากขาดความรู้ ความชำนาญ ตลอดจนความเข้าใจในหน่วยงานใหม่ จึงได้มี
นโยบายจัดจ้างเอานายกองตระเวนชาวยุโรปเข้ามาเป็นผู้ช่วยเหลือ และจัดการดำเนินการจำนวน
มาก โดยยืมมาจากอินเดีย พม่า สิงคโปร์ เป็นต้น และใน ร.ศ. ๑๑๖ ได้จ้างเอามิสเตอร์

ยารคิน มาเป็นอธิบดีกรมกองตระเวน ในระยะนี้จึงได้มีการทำการจัดวางระเบียบแบบแผน
 ภายในกรมกองตระเวน ให้มั่นคงขึ้นตามแบบแผนของยุโรป ทั้งในด้านการจัดงานบริหาร
 แบ่งสายงานภายหลัง มีการจัดการฝึกอบรมคนตระเวน ปรับปรุงงานด้านสวัสดิการ และใน
 ด้านการจัดระบบการรักษาความสงบปลอดภัย อันได้แก่การหาวิธีการ มาตรการ ที่จะนำมา
 ดำเนินการป้องกันระงับปราบปรามโจรผู้ร้าย พวกอั้งยี่ และการก่อเหตุร้ายต่าง ๆ ซึ่งนับว่า
 ในระยะนี้เป็นระยะที่ได้มีการทำการปรับปรุงวางแบบแผนภายในกรมกองตระเวน ทั้งในด้าน
 หน่วยงานด้านตัวบุคคล และการปฏิบัติงานอย่างขนานใหญ่ ผลที่ได้นั้นก็ยังไม่ประสบผลอย่างเต็มที่
 นัก เพราะพบกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เช่น จากสวนราชการภายในกรมกองตระเวน
 หน่วยงานของรัฐ บุคคลที่เกี่ยวข้อง และก่งสุลตต่างประเทศกับคนในบังคับต่างประเทศ ตลอดจน
 แหล่งสถานที่เป็นต้นเหตุให้เกิดปัญหาโจรผู้ร้าย เป็นต้น ประกอบกับการจัดการดำเนินการใน
 สมัยของมิสเตอร์ยารคินก็อยู่ในระยะเวลาสั้น เพียง ๕ ปี ถึงกระนั้นก็กิจการของกรมกอง
 ตระเวน ทั้งในด้านการบริหาร การแบ่งสายงาน ตัวบุคคลและการปฏิบัติงานของคนตระเวน
 ในการที่จะรักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมืองก็ได้เจริญก้าวหน้าไปอย่างมาก โดยเฉพาะ
 ในเขตกองตระเวนชั้นในกรุงเทพฯ สำหรับกองตระเวนแผนการรักษาการทางรถไฟและกองตระเวน
 ชั้นนอก ที่ได้รวมเข้ามาอยู่ในการควบคุมบังคับบัญชาของกรมกองตระเวน ใน ร.ศ. ๑๑๒ และ
 ๑๑๓ ตามลำดับ ในอันที่จะให้มีคนตระเวนรักษาความปลอดภัยให้แก่พนักงานสร้างทางรถไฟและ
 การเดินรถไฟ ที่มักเกิดมีการปล้น จี หรือก่อเหตุร้ายอยู่เนือง ๆ และเพื่อที่จะจัดปัญหาเรื่อง
 ผู้ร้ายหนีข้ามเขตแดนทองที่ในระหว่างกรุงเทพฯ และหัวเมืองใกล้เคียง ซึ่งได้จัดขึ้นเป็นกอง
 ตระเวนชั้นนอก กองตระเวนทั้ง ๒ แผนกนี้ยังไม่สามารถที่จะจัดการให้อยู่ในสภาพที่เป็นระเบียบ
 แบบแผนเรียบร้อยได้ นอกจากจะพบปัญหาเช่นเดียวกับกองตระเวนเขตชั้นในแล้ว ยังต้องพบปัญหา
 จากการไม่ให้ความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นด้วย ใน ร.ศ. ๑๒๐ มิสเตอร์ลอร์ดวั้น ซึ่งได้
 เข้ามารับตำแหน่งผู้บังคับการกรมกองตระเวน ได้เป็นผู้จัดการดำเนินการปรับปรุงกรมกอง
 ตระเวนต่อจากมิสเตอร์ยารคิน ให้กองตระเวนทุกเขตได้มีความเป็นระเบียบแบบแผนเรียบร้อยยิ่งขึ้น

(กองตระเวนแผนกรักษาการทางรถไฟภายหลังใน ร.ศ. ๑๒๕ ได้โอนให้ไปอยู่ในความรับผิดชอบของกรมรถไฟและกรมตำรวจภูธร) ซึ่งในสมัยของมิสเตอร์ลอว์สันนี้ได้เข้าไปในรูปการจัดการดำเนินงานที่ได้วางรากฐานมาแต่สมัยมิสเตอร์บาร์คิน ให้เจริญก้าวหน้าต่อไป พร้อมกับได้จัดหาเอาวิธีการการดำเนินการในการรักษาความสงบปลอดภัยใหม่ ๆ มาช่วยในการปฏิบัติงานกองตระเวนให้โดยลึกลับ เช่น การพิมพ์ลายมือ การถ่ายรูป เป็นต้น ซึ่งในสมัยของมิสเตอร์ลอว์สันนี้งานกองตระเวนที่ต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ ได้เริ่มผ่นคลายลง โดยเฉพาะในปลายรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้จัดปัญหาคนในบังคับต่างประเทศที่เป็นคนเอเชียให้หมดไป ปัญหาจากโรงบ่อนเบี้ย โรงรับจำนำก็ไคลคลง เป็นผลให้การทำงานของกองตระเวนได้มีแนวโน้มที่ดีขึ้น

จากการปฏิบัติงานของกองตระเวนในสมัยรัชกาลที่ ๕ ในการที่จะรักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมือง แม้จะแสดงให้เห็นไปในแนวโน้มที่ไม่ค่อยจะได้ผลอย่างเต็มที่สมความมุ่งหมายนัก โดยเฉพาะในด้านการป้องกัน ระวังปราบปราม อันเนื่องมาจากต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ การปฏิบัติหน้าที่ จากการที่เป็นหน่วยงานที่ต้งขึ้นใหม่ แต่ก็เห็นได้ว่ากรมกองตระเวนก็ได้พยายามอย่างมากในการที่จะจัดระบบการรักษาความสงบปลอดภัยภายในบ้านเมืองให้เป็นอย่างดี ในภาวะบ้านเมืองที่กำลังอยู่ในสภาพเจริญก้าวหน้า ขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว พร้อมกับการเพิ่มจำนวนของพลเมืองอยู่ตลอดเวลา ปัญหาการก่อกวน ความวุ่นวาย การเกิดโจรผู้ร้ายย่อมจะเพิ่มขึ้น และทางหนีทีไล่ เล่ห์เหลี่ยมของบรรดาโจรผู้ร้าย มีวิชาชีพก็มีมากและกว้างขวางยิ่งขึ้น เป็นการยากที่กองตระเวนจะดูแลได้อย่างทั่วถึง และมากเกินไปกว่าที่จะทำหน้าที่การป้องกัน ระวังปราบปรามให้โดยผลเป็นไปอย่างเต็มที่ และได้ผลเป็นระยะเวลานาน ซึ่งส่วนใหญ่ก็ได้ผลเพียงในชั่วระยะหนึ่ง โดยกรมกองตระเวนจะต้องหาวิธีการ มาตรการที่จะนำมาดำเนินการป้องกัน แก้ไข ระวังปราบปรามอยู่ตลอดเวลา เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้น และเพื่อไม่ให้เหตุการณ์โจรผู้ร้ายหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอันที่จะก่ออันตรายต่อความสงบสุขภายในบ้านเมืองไม่ให้เกิดหรือลุกลามต่อไป แต่อย่างไรก็ตามผลโดยตรงของการจัดการ และการปฏิบัติงานกรมกอง

ตระเวนในสมัยรัชกาลที่ ๕ นอกจากจะรักษาความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมืองแล้ว ก็ยังมี
ส่วนในการวางรากฐานระเบียบแบบแผนของระบบการรักษาความสงบปลอดภัยให้มั่นคง
เรียบร้อยขึ้น โดยเห็นได้ชัดแจ้งในสมัยของหม่อมเจ้าคำรบ ซึ่งได้เป็นรากฐาน และแบบอย่าง
มาจนในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

๑. ประเภทเอกสารชั้นต้น

ก. เอกสารที่ยังไม่ได้พิมพ์

หอสมุดแห่งชาติ จดหมายเหตุนิติบัญญัติที่ ๔ เลขที่ ๑๒๔ พิพากษาระหว่าง มอญซีเออร์

ซีเค อิศตริยา กับพวกจีน จ.ศ. ๑๒๒๔ สมุคไทยคำ คินสอขาว.

จดหมายเหตุแห่งชาติ กอง เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๔.๑/๑ ความเห็นที่จรจัดการกรมกอง—
ตระเวน ร.ศ. ๑๐๗.

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๔.๑/๒ คอเรสปอน เคนส์ เรื่อง
คอมมิตตี ทำหนังสือกราบบังคมทูล จะจัดตั้งกฎหมายโปลิศ (๒๒ มิ.ย. — ๑๓ ธ.ค.
ร.ศ. ๑๐๔).

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๔.๑/๒๔ คอเรส ปอน เคนส์ เรื่อง
คอมมิตตี มีคำสั่งถึงพระยานรรัตนให้ พลตระเวนลำนน้ำ ห้ามราษฎรอย่าให้ทั้งชาภาพ
ลั้วลงในน้ำ และพบปะให้เก็บทั้งตามป่าช้าเสียด้วย

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๔.๑/๔๒ คอเรส ปอน เคนส์ เรื่อง
เสนาบดีกราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาต ที่จะให้เจ้าพนักงานผู้ใหญ่ในกรมกอง
ตระเวนพิจารณาความในศาลกองตระเวนเพื่อคัดค้นคดีไต่คดี ท้องอุทธรณ์ ผู้พิพากษา
ผู้นั้นจะได้ไปรู้เหตุสุดอุทธรณ์ เหมือนศาลต่าง ๆ ในกระทรวงยุติธรรม. (๓๐ มิ.ย.—
๓๐ ก.ค. ร.ศ. ๑๑๑).

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๔.๑/๔๓ รายงานการพิจารณาคดีความ
กรมกองตระเวน (๒๖ ก.ค. — ๓๑ ม.ค. ร.ศ. ๑๑๑).

จดหมายเหตุแห่งชาติ กอง เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๔๗ คอเรส ปอน เคนส์
เรื่อง เสนาบดีมีคำสั่งถึงพระยาอินทราธิบดี พระเทพบุญ หลวงวิเลศธานี
หลวงวิเทศประยูร ว่ากองรักษา ใต้แต่งคนออกสอดแนมสืบจับผู้ร้าย ถ้าอำเภอ
กำนัน เห็นหนังสือสำคัญ คือ มีพระนามเสนาบดี และตราสิ่งใด แล้วก็ให้อำเภอ
กำนัน เป็นธุระช่วยจับผู้ร้ายทวน (๑๗ ข.ค. - ๘ ก.พ. ร.ศ. ๑๑๑).

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๕๔ นายโปร่ง สารวัค
แขวง ทำรายงานยื่นว่านายโป๊ะ พหารโรงหล่อ กับพวก ๘ - ๙ คน พากัน
เมาสุราแล้วตรงเข้ากอดจูบหญิงสาวอยู่ข้างพระเจ้าเชียงใหม่ เมื่อเวลาจ่ายตลาด
และเฒ่าตาทาทายพลตระเวน (๒๔ ค.ค. - ๑ พ.ย. ร.ศ. ๑๑๒)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๕๕ กรมกองตระเวนใต้จับ
แขก จับฝรั่งเศษที่มีชื่อ ๕ คน และนำไปยังโรงพัก และมีหนังสือของท่านกงสุล
ทวน (๑๘ - ๑๘ ส.ค. ร.ศ. ๑๑๔).

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๑๒๖ พระอินทราธิบดีสีหราช
รองเมือง กับหลวงอนุตติมนูกิจ กำหนดเขตแขวง เมืองประทุมธานีติดต่อกับกรุงเทพฯ
(๔ พ.ค. - ๔ ก.ค. ร.ศ. ๑๑๖)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๑๔๐ จัดข้าราชการกองตระเวน
(๑ ค.ค. - ๑๓ ข.ค. ๑๖)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๑๖๓ ให้รับแก้ไขพวกแขกที่ได้รับ
จ้างเป็นพลตระเวนถ้าจำเป็นจะต้องไขกักให้น้อยที่สุด มีจำนวนเฉพาะ สะเตชั่นเพียง
๕ พลตระเวนสยาม (๒๕ ข.ค. ร.ศ. ๑๑๗ - ๓๐ ข.ค. ร.ศ. ๑๑๘)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๑๖๔ ส่งร่างคำสั่งกองตระเวน
ที่จะจับคนในบังคับต่างประเทศ และคนประเทศสยามหาหรือกระทำความผิดต่างประเทศ
ว่ายังไม่ถูกกับพระราชบัญญัติ ขอให้ปรึกษากับเจ้าพนักงานกฎหมายก่อน" (๒๕ ม.ค.
ร.ศ. ๑๑๗)

จดหมายเหตุแห่งชาติ กอง เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๑๖๕ รายการเครื่องแต่งตัวของ
เจ้าพนักงานกองตระเวน (๒๐ มี.ค. ร.ศ. ๑๑๗)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๑๓๔ พระศรีสมมติเป็นเรื่องราว
ว่าผู้ร้ายมาชุมนุมกันกระทำโจรกรรมฉกชิงวิ่งราวแกรหาญรทำบด สะพานเหล็ก
ประตูสาม พลตระเวนเป็นที่ยอภัยแก่คนร้ายของพลตระเวน สายหลวง บริหาร
มารักษาต่อไป (๒๐ มี.ย. - ๖ ก.ค. ร.ศ. ๑๑๘)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๑๔๔ รองอธิบดีกรมกองตระเวน
ขอให้หาหลวงผู้ว่าราชการเมืองช่วยเป็นธุระอุดหนุนในการจับผู้ร้าย (๑๒ ต.ค. -
๕ พ.ย. ร.ศ. ๑๑๘)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๑๔๓ รัฐบาลอินเดียมีความเห็นว่า
ต่อไปถ้ารัฐบาลต่าง ๆ จะยืมเจ้าพนักงานอินเดียมาใช้แล้ว จะต้องให้เงินแก่ผู้ที่ยืมมา
ตั้งแต่วันที่ผู้นั้นเลิกการของรัฐบาลอินเดีย จนถึงวันที่เข้ารับตำแหน่งทำการใหม่ ขอให้
รัฐบาลสยามให้กำหนดวันตามความเห็นด้วย (๑๔ พ.ค. - ๑๓ ก.พ. ร.ศ. ๑๑๙)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๒๑๑ ประชุมความเห็นที่จะเลิกถอน
พวกตระเวนรักษาทางรถไฟ (๒๓ ก.ย. - ๒๑ มี.ค. ร.ศ. ๑๒๐)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๒๑๖ รายงานราชการหน้าที่
กรมกองตระเวน เมืองต่าง ๆ (๒๙ เม.ย. - พ.ค. ร.ศ. ๑๒๑)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๒๓๒ ขออนุญาตเพิ่มกองตระเวน
รถไฟ สายปากน้ำโพ (๗ - ๙ ต.ค. ร.ศ. ๑๒๑)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๒๓๔ กราบบังคมทูล เรื่อง
พวกตระเวนจับเด็ก (๒ - ๕ ข.ค. ร.ศ. ๑๒๑)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๒๔๔ รถไฟสายเพชรบุรีแล่นไกล
ก่อนสถานีในทางระหว่างตำบลเจ็ดเสมียน กับบ้านกล้วย แขวงเมืองราชบุรี ซึ่งผู้ร้าย
ยกไปขวางรางไว้ และลักตัดไม้หมอนที่รองรางออกเสีย ๒ ท่อน ขอให้ส่งกอง
ตระเวนตรวจตรารักษาให้แข็งแรงด้วย (๑๖ พ.ค. - ๒๑ มี.ย. ๑๒๒)

จดหมายเหตุแห่งชาติ กอง เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๒๖๐ ศาลาน้ำวัดประยูรวงศ์
ซึ่งกองตระเวนขอให้เส้นทางขึ้นลงของโรงเรียนกองตระเวนนั้น บัดนี้จวนจะเสด็จ
ทอดพระกริณแล้ว ขอให้ส่งกองตระเวนจัดการซ่อมแซมและตกแต่งให้สะอาด ในการ
รับเสด็จจวบ (๒๕ ก.ย. ร.ศ. ๑๒๒)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๒๖๔ กระสุนปืนสำหรับฝึกหัด
พลตระเวนไม่มีจะใช้ ถ้าไปปืน ชาร์บูคโปร์ กาบาย หรือปืนแมลลีเลอรีใช้ก็ได้
(๒๗ ม.ค. ร.ศ. ๑๒๒)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๒๗๓ ขออนุญาตเพิ่มกองตระเวน
แผนกรักษาการทางรถไฟสายเมืองนครเชียงใหม่ (๔ พ.ค. ร.ศ. ๑๒๓)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๒๗๔ ใ้รับใบบอก มิสเตอร์เกส
เฮม ที่ปลุกราชาการเมืองกลันตัน ส่งรางวัลบังคับกองตระเวนเมืองกลันตันมาถวาย
เพื่อให้ทรงทราบ (๑๑ พ.ค. - ๑๕ ก.พ. ร.ศ. ๑๒๓)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๒๗๗ ความเห็นจะจัดการแบ่งหน้าที่
บังคับกองตระเวนชั้นในและชั้นนอก ซึ่งยังเป็นการก้ำกัวยกันอยู่ เพื่อให้ราชการได้
ดำเนินไปโดยสะดวก ซึ่งอนุญาตแล้ว (๒ - ๒๕ มิ.ย. ร.ศ. ๑๒๓)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๒๘๔ กฎข้อบังคับการลาดตระเวน
ชั้นนอกแผนกเหนือ แผนกใต้ แยกกองตระเวนชั้นในใช้เฉพาะแต่ ๕ กอง (๒๔ ต.ค. -
๒๒ ข.ค. ร.ศ. ๑๒๓)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๓๑๒ ขอร่างวันให้แกฎฐาภาษาต่าง
ประเทศ เจ้าพนักงาน กรมกองตระเวน (๒๐ ก.พ. ร.ศ. ๑๒๓)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๓๑๔ หลวงนิกรบริรักษ์ สารวัตรใหญ่
ไปฝึกหัดพวกตระเวน (๒๐ เม.ย. - ๓ พ.ค. ร.ศ. ๑๒๔)

จดหมายเหตุแห่งชาติ กอง เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘๑/๓๓๓ ซึ่งแจ้งเรื่องเรือกลไฟ ๒ ลำ
ซึ่งยืมมาจากกรมทหารเรือ สำหรับตรวจราชการในหน้าที่ กรมกองตระเวนลำน้ำนั้น
เป็นการไม่ใคร่สะดวกแก่หน้าที่กรมกองตระเวน ซึ่งต้องตรวจราชการ (๒๔ ส.ค. -
๑๔ ต.ค. ร.ศ. ๑๒๔)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘๑/๓๕๐ ส่งสำเนาหนังสือกระทรวง
มหาดไทย และสำเนาพระราชหัตถเลขา รวม ๒ ฉบับ ว่าด้วยเรื่องจัดการถนน
พลตระเวนรักษาการทางรถไฟ ให้กระทรวงโยธาจางคนยามรักษาแทน และให้
มอนสเตอร์ขึ้น ให้ด้วย (๔ ม.ค. ร.ศ. ๑๒๔ - ๒๔ ต.ค. ร.ศ. ๑๒๕)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘๑/๓๖๔ ส่งสำเนาหนังสือมิสเตอร์
เวสเซนการ์ด ที่มีมา ทั้งใต้ออกระหว่างมิสเตอร์เวสเซนการ์ด และมิสเตอร์แปดบิต
อรรถราชทูตอังกฤษ เรื่องที่จะลงโทษคนในบังคับอังกฤษ ซึ่งมารับราชการในกรมกอง
ตระเวนนั้น มาทูลเกล้าถวาย (๓๐ เม.ย. - ๑๕ พ.ค. ร.ศ. ๑๒๕)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘๑/๓๗๔ งดลากเดินทางถนนสร้างมยม
พลุกพล่านมากหนากลัวอันตรายแก่รถมอเตอร์นิค ขอให้สั่งกองตระเวนคอยระวังห้าม
รถลาก อย่าให้เดินในถนนนี้ต่อไปด้วย (๓ - ๑๐ ก.ค. ร.ศ. ๑๒๕)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘๑/๔๔๐ จัดแบ่งเขตทองแขวงกอง
ตระเวนขึ้นใน เพิ่มเจ้ากรมแขวง ๔ นาย ปลัดกรม ๔ นาย สารวัตรใหญ่
๑ นาย สารวัตรแขวง ๒๔ นาย นายหมวด ๑๓ นาย ตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม
ร.ศ. ๑๒๖ เป็นต้นไป (๑๑ มิ.ย. - ๕ ก.พ. ร.ศ. ๑๒๖)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘๑/๔๕๔ พระราชหัตถเลขาว่า
กองตระเวนกับทหารเรือวิวาทกันบ่อย ๆ เป็นทางไม่ดี ควรจัดกองตรวจขึ้นสำหรับ
ดูแลว่ากล่าวคนในกรมกองตระเวน อย่าให้ก่อการวิวาทขึ้นได้ ให้พระอธิการ
ประกาศเป็นผู้จัดการและรับผิดชอบในการตรวจว่ากล่าวคนในกรมกองตระเวนต่อไป
(๒๕ ส.ค. - ๑๑ ก.ย. ร.ศ. ๑๒๖)

จดหมายเหตุแห่งชาติ กอง เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๔๒๓ ข้อการตั้งกองตระเวน
แผนกสอดแนม และไต่สวน สืบเหตุเฉพาะจีนขึ้นอีกกองหนึ่ง (๒๕ พ.ค. ๑๒๖ -
๒๓ พ.ค. ๑๒๗)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๔๔๐ เรื่องพลเมืองเข้ารับ
ราชการทหารครั้งนี้ ของการเร่งรัดพลตระเวนไว้ชั่วคราวนั้น มีตราสั่งให้คงแล้ว
(๑๘ มี.ค. ร.ศ. ๑๒๖ - ๑๗ พ.ค. ๑๒๗)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๔๔๖ แยกอับราฮิม ออกหนังสือ
สำหรับตัวคนไทย เป็นคนในบังคับฮอลันดา (๑๑ เม.ย. - ๒๒ มี.ค. ร.ศ. ๑๒๗)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๔๔๙ ขอชักกองตระเวนมาตั้ง
เป็นกองพิเศษสอดแนม จับโจรผู้ร้าย (๒๔ เม.ย. - ๑๓ พ.ค. ร.ศ. ๑๒๗)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๕๐๙ พระหนอยื่นลิขิตขอรับประกัน
นายสุข ที่จะส่งไปคัดสันดาน (๓๐ ก.ค. - ๗ ส.ค. ร.ศ. ๑๒๗)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๕๖๔ มีผู้ถือสาตราเข้ามาในท้องที่
กองตระเวน จับส่งศาลตัดสินปลดปล่อยทุกเรื่อง มีคำสั่งให้จับกุมอยู่เสมอจนกว่าจะได้
วากลาวแก่ไขกัน (๑๒ - ๑๔ ก.ค. ร.ศ. ๑๒๘)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๑/๕๔๓ กฎเสนาบดีกระทรวง
จัดทะเบียนเงินลากรถ (๑๑ ก.พ. ร.ศ. ๑๒๘)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๒/๒ มีสเตอร์แร็พ นายเปลี่ยน
กับตัน นายเทียม เป็นสารวัตรใหญ่ในกรมกองตระเวน แลบันจังหวัด หน้าที่เป็น
สามตำบล (๒ - ๔ ก.ย. ร.ศ. ๑๐๔)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๒/๖ พระยาพิพิธโกศัย พิริย
มีหนังสือมาว่าจะขอลาออกจากญับบังคับการพลตระเวน ตลาดพลู เพราะเป็นป่วยอยู่
จะว่าการต่อไปก็จะเป็นการขัดข้อง (๑๑ ก.ย. - ๑ พ.ค. ร.ศ. ๑๑๑)

จดหมายเหตุแห่งชาติ กอง เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๔.๒/๖ พระย พิพิธโกศัยพิริบ มี
หนังสือมาว่าจะขอลาออกจาก ผู้บังคับการพลตระเวน ตลาดพลู เพราะเป็นป่วยอยู่
จะว่าการต่อไปก็จะเป็นการชักของ (๑๑ ก.ย. - ๑ ต.ค. ร.ศ. ๑๐๐)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๔.๒/๒๓ ส่องในเปลี่ยนแปลงตำแหน่ง
แลอัตราเงินเดือน เจ้าพนักงานกรมกองตระเวนชั้นใน กองตระเวนชั้นนอกสำหรับ
จ่ายตั้งแต่เดือน เมษายน ร.ศ. ๑๒๒ ต่อไป กระทรวงคลังได้อนุมัติตามพอร์ม
ที่ได้เปลี่ยนแปลงแล้ว กองรณมานันบุคิธรรม รับไปจัดการรับส่งนักโทษ (๒๗ ธ.ค.
ร.ศ. ๑๒๑ - ๒๗ ต.ค. ๑๒๒)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๔.๒/๒๗ เสนาบดีกรมพระนครบาล
ทูลพระกรุณาขอพระบรมราชานุญาตตั้งเจ้าพนักงาน กองดับเพลิง รวม ๖ ตำบล
(๒๕ ส.ค. ร.ศ. ๑๒๒ - ๑๖ ม.ค. ร.ศ. ๑๒๓)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๔.๒/๓๔ ขอยืมนาย เรือง นายควนคำ
บุตรหม่อมกรมทหารเรือไว้รับราชการกรมกองตระเวน สายสำโรงต่อไปด้วย (๒ มิ.ย. -
๑๕ มี.ค. ร.ศ. ๑๒๔)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๔.๒/๔๓ มีพระบรมราชโองการโปรด
เกล้าฯ ว่ามีผู้ร้องถวายฎีกากล่าวโทษพระยาดำรงราชพลชั้นซ์ เป็นคดีหลายข้อ
ให้พระยาคำรงราชพลชั้นซ์ หนุ่ตราขการชั่วคราวหนึ่ง แลโปรดเกล้าฯให้ พระเทพนดู
เป็นเจ้าหลวงรักษาราชการเมืองนครเขื่อนขันธ์ ให้หลวงอนุเมติเป็นปลัดกรม นายโณ
เป็นสารวัตรใหญ่ (๑๑ ต.ค. - ๒๖ ธ.ค. ร.ศ. ๑๒๔)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๔.๒/๗๐ ให้พระยาภักดีวิรัชภาคย์
รับตำแหน่งเจ้ากรมกองตระเวนสายลำน้ำ มีสเตอร์ เค ปลัดกรม รับตำแหน่งหัวหน้า
โรงเรียน นายวัฒนารับตำแหน่งผู้ช่วยเจ้ากรมแผนกจีน หลวงขรณี เปนหัวหน้าใน
กองจีน ส่วนปลัดกรมพิเศษ นั้นให้นายหลุย เป็นผู้รับผิดชอบ (๗ ธ.ค. ร.ศ. ๑๒๕ -
๕ เม.ย. ร.ศ. ๑๒๗)

จดหมายเหตุแห่งชาติ กอง เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๒/๔๔ ท่างเปลี่ยนแปลงแลตั้งตำแหน่ง
ข้าราชการในกรมกองตระเวน (๑๔ พ.ค. ร.ศ. ๑๒๕)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๒ ก/๓ แยก ๗ คน มาจากอินเดีย
จะขอทำเป็นโปลิศในคอเวอรแมนต์ ไคส่งหนังสือ เชอติทิเกทมาแล้ว (๑๔ ก.ค. ร.ศ. ๑๐๕)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๒ ก/๕ จ้างมิสเตอร์ เอเย ยารกิน
รับราชการในกรมกองตระเวน (๔ มี.ค. ร.ศ. ๑๑๔ - ๒๓ มี.ย. ร.ศ. ๑๑๗)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๒ ก/๔ จ้างมิสเตอร์เฮิน มาเป็นสารวัตร
ใหญ่ครบสัญญา ขอเพิ่มต่อไปอีก ๒ ปี กับขอลาหยุดพัก ๖ เดือน ขอเงินค่าโดยสารด้วย
และขอให้จ้างมิสเตอร์ยอนซัน แทนมิสเตอร์เฮิน ในระหว่าง ๖ เดือน (๒๓ มี.ค.
ร.ศ. ๑๑๕ - ๑๒ ม.ค. ร.ศ. ๑๒๑)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๒ ก/๑๑ ย้ายพระยาอินทราธิบดีสีหราช-
รองเมือง รองอธิบดีกองตระเวนชั้นนอก มาเป็นรองอธิบดีชั้นใน ให้มิสเตอร์ริชาร์ดสัน
รองอธิบดี ชั้นในไปเป็นรองอธิบดีชั้นนอก (๒๐ ม.ย. - ๓ ส.ค. ร.ศ. ๑๑๔)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๒ ก/๑๔ มิสเตอร์เลน เจ้ากรมชั้นนอก
ขอลาไปรักษาตัวประเทศยุโรป ๖ เดือน ถ้าพ้นกำหนดสัญญาแล้ว จะเข้ามารับราชการ
อีก เห็นไม่ควรรับทำการต่อไป ขอพระบรมราชานุญาตยืม มิสเตอร์มาร์ติน นายกอง
ตระเวนเมืองพม่ามารับตำแหน่งปลัดกรมแทนมิสเตอร์เลน (๒๗ ธ.ค. ร.ศ. ๑๑๔ -
๒๔ พ.ค. ร.ศ. ๑๒๑)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๒ ก/๒๐ มิสเตอร์ริชาร์ดสัน รองอธิบดี
กรมกองตระเวนสิ้นสัญญารัฐบาลอินเดีย ขอให้ใช้เงินเดือนระหว่างทำราชการ ๓ เดือน
(๒๒ พ.ย. ร.ศ. ๑๑๔ - ๑๔ ม.ค. ร.ศ. ๑๒๒)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๒ ก/๒๒ ขอเปลี่ยนแปลงขึ้นเงินเดือนมิสเตอร์
ลอร์ซัน ผู้บังคับการ แลเจ้ากรมปลัดกรม สารวัตรใหญ่ สารวัตรแขวง นายหมวด กอง
ตระเวนชั้นใน และเกี่ยวเรื่องขอเบิกเงินจ่ายใหญ่ที่รับการแทนด้วย กระทรวงคลังอนุญาตแล้ว
(๒ มี.ย. ร.ศ. ๑๑๔ - ๒๗ ก.พ. ร.ศ. ๑๒๑)

จดหมายเหตุแห่งชาติ กอง เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๒ ก/๒๔ มีสเตอร์เลน เจ้ากรมกอง
ตระเวนชั้นนอก ขอแก้ไขตำแหน่งอัตราเงินเดือนกองตระเวนชั้นนอก (๕ ก.ค. -
๑๓ ต.ค. ร.ศ. ๑๑๔)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๒ ก/๒๕ มีสเตอร์ยาร์กิน ขอเงินค่า
ปลูกสร้างโรงรณมา แลคาสนามสอนเทนนิส ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ให้จ่ายเงิน ๑๓๐๐
บาท ให้แล้ว (๒๓ ก.ย. ร.ศ. ๑๒๐ - ๕ มิ.ย. ร.ศ. ๑๒๑)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๒ ก/๓๑ มีสเตอร์ยาร์กิน A. J.
Jardine อธิบดีกรมกองตระเวนครบสัญญา ขอต่ออีก ๓ ปี โปรดเกล้า
ว่าไม่ควรจ้างไว้ให้มีสเตอร์ลอร์ชัน E. St. J. Lowson Esq J รับผิดชอบที่
แทน (๑๔ ต.ค. ร.ศ. ๑๒๐ - ๒๐ พ.ย. ร.ศ. ๑๒๑)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๒ ก/๓๔ มีสเตอร์โครป มีสเตอร์
มาร์คิน เจ้ากรมกองตระเวนลาออกจากราชการ ม.ลอร์ชัน ขอเลื่อน ม.ยอนชั้น
เปรมปลัดกรม ย้าย ม. ทรอดเตอร์ เจ้ากรมแขวงชั้นนอกเป็นเจ้ากรมชั้นใน แลได้
ยืม ม. เทยเลอ ม. อาชีโวห์ถึง ตอรัฐบาลอินเดีย มาเป็นเจ้ากรมแขวงแทน
(๓๑ เม.ย. ร.ศ. ๑๒๑ - ๑๑ ก.ค. ร.ศ. ๑๒๒)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๒ ก/๓๕ มีสเตอร์ลอร์ชัน ขออนุญาต
ลาหยุดพักราชการ ๖ เดือน ให้มีสเตอร์ทรอดเตอร์ ทำการแทน แลยืมมีสเตอร์
ลอร์ชัน ไว้รับราชการต่อไปอีก ๕ ปี (๑ พ.ย. ร.ศ. ๑๒๑ - ๒๓ ม.ค.
ร.ศ. ๑๒๓)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๒ ก/๕๔ ขอพระบรมราชานุญาตให้
มีสเตอร์ลอร์ชันรับราชการในรัฐบาล สยามขาดจากรัฐบาลอินเดีย กับขอขึ้นเงินเดือน
แลมีกำหนดเบี้ยบำนาญ ตามที่มีสเตอร์ลอร์ชัน ยื่นขอเป็นข้อสัญญา ๔ ข้อ (๑๓ ก.พ.
ร.ศ. ๑๒๔ - ๒๓ เม.ย. ร.ศ. ๑๒๕)

จดหมายเหตุแห่งชาติ กอง เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๒ ก/๗๔ มีสเตอร์ทรอตเตอร์ ว่าได้ไป
ตรวจที่โรงพักกองตระเวน ชัดชโล แขวงเมืองนนทบุรี มีคดีอุกฉกรรจ์ร้ายแรงตลอดปี
ถึง ๑๕ ราย สืบจับหาได้ตัวผู้ร้ายไม่ เพราะการสืบสวนในท้องที่นี้ไม่ได้กระทำเหมือน
อย่างโรงพักอื่น ๆ นั้น (๒๕ มี.ค. ร.ศ. ๑๒๕ - ๑๒ เม.ย. ร.ศ. ๑๒๖)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๖/๑ รายงานประจำเดือนของโปลิศ
สายสามแยก (๑๑ - ๑๔ มี.ย. ร.ศ. ๑๑๔)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๖/๒ รายงานกองตระเวนท้องที่ นอก
พระนครฝั่งซ้าย ๓ ฉบับ (๒๓ ส.ค. ร.ศ. ๑๑๑ - ๒๒ พ.ย. ร.ศ. ๑๑๒)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๖/๓ รายงานกรมกองตระเวน รวมทั้ง
แผนกชั้นใน ชั้นนอก และแผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี รัตนโกสินทรศก ๑๑๓
(ร.ศ. ๑๑๒ - ๑๑๔)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๖/๔ รายงานกรมกองตระเวน รวมทั้ง
แผนกชั้นใน ชั้นนอก และแผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี รัตนโกสินทรศก ๑๑๔
(๑ เม.ย. - ๓๑ มี.ค. ร.ศ. ๑๑๓)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๖/๕ รายงานกรมกองตระเวน รวมทั้ง
แผนกชั้นใน ชั้นนอก และแผนกรักษาการทางรถไฟ ประจำปี รัตนโกสินทรศก ๑๑๔
(๑ เม.ย. - ๓๑ มี.ค. ร.ศ. ๑๑๓)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๖/๕ ความอาญาที่มิใช่เบา ทำอันตราย
ทรัพย์สิน (๑ เม.ย. ร.ศ. ๑๑๔)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๖/๕ รายงานคดีกรมกองตระเวน ประจำ
ปี รัตนโกสินทรศก ๑๑๔.

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๖/๑๔ รายงานคดีที่จับได้ และจำหน่าย
ไปตามโทษ (ร.ศ. ๑๑๔ - ๑๑๕)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๖/๑๖ รายงานผู้ร้ายในจำนวน ๓ เคื่อน
ชั้นต้นถึง วันที่ ๓๐ มี.ย. ร.ศ. ๑๑๔ (๑๐ ม.ค. ร.ศ. ๑๑๕)

จดหมายเหตุแห่งชาติ กอง เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๖/๒๑ รายงานกรมกองตระเวน
ซึ่งได้จัดราชการประจำศึก ๑๒๐ ไปยังกรมกระทรวงต่าง ๆ (๑๔ เม.ย.

ร.ศ. ๑๒๐ - พ.ศ. ร.ศ. ๑๒๙)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๖/๒๓ รายงานกรมกองตระเวน
แผนกชั้นใน ชั้นนอก สายเหนือ สายใต้ และรถไฟ ประจำปี รัตนโกสินทรศก ๑๒๐
(๑๓ ส.ค. ร.ศ. ๑๒๑)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๖/๒๖ รายงานกรมกองตระเวน
ประจำปี ศก ๑๒๒ (๓๑ มี.ค. ร.ศ. ๑๒๑ - ๒๐ พ.ค. ร.ศ. ๑๒๓)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๖/๒๙ รายงานกรมกองตระเวน
ประจำปี ศก ๑๒๑ (ร.ศ. ๑๒๑ - ๒๓ มี.ค. ร.ศ. ๑๒๒)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๖/๓๑ รายงานกรมกองตระเวนประจำปี
แผนกชั้นใน รักษาการทางรถไฟ ชั้นนอก รวมทั้งสายเหนือ สายใต้ รัตนโกสินทรศก
๑๒๑ (๒๓ มี.ค. ร.ศ. ๑๒๑ - ๒๑ พ.ค. ร.ศ. ๑๒๓)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๖/๓๔ รายงานกรมกองตระเวน
รัตนโกสินทรศก ๑๒๒ (๒ พ.ค. ร.ศ. ๑๒๓)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๖/๓๕ รายงานกรมกองตระเวน
รัตนโกสินทรศก ๑๒๓ - ๑๒๖ (๒๐ พ.ค. ร.ศ. ๑๒๓ - ๑๓ มี.ค. ร.ศ. ๑๒๖)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๖/๓๘ คำแปลรายงานกรมกองตระเวน
ประจำปี รัตนโกสินทรศก ๑๒๓ (๑๔ พ.ค. ร.ศ. ๑๒๔)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๖/๔๑ รายงานของแพทย์กรมกองตระเวน
(ร.ศ. ๑๒๖)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๕/๑ จะสร้างโรงเรียนกองตระเวนชั้นที่
สระปทุม แห่งหนึ่ง ขอให้ส่งกรมโยธา เขียนแปลนถวาย (๒๓ พ.ค. - ๑๐ ก.พ. ๑๒๗)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๕/๔ สมเด็จพระบรมโอรสาฯ เสด็จไปแจก
รางวัลที่โรงเรียนนายมหาดปทุมวัน (๑๔ ส.ค. ร.ศ. ๑๒๘)

รทหมายเหตุแห่งชาติ กอง เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๕/๗ สมเด็จพระบรมโอรสาฯ เสด็จ
พระราชทานรางวัลแก่นักเรียนนายหมวดครั้งที่ ๓ ศก ๑๒๙ (๒๙ - ๓๐ ก.ย.
ร.ศ. ๑๒๙)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๑๑.๓/๑ ความเห็นที่จะจัดการกรมกอง
ตระเวน (๒๔ ก.ค. ร.ศ. ๑๒๙)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๑๑.๓/๓ ร่างข้อบังคับกรมกองตระเวน
(๑๓ ธ.ค. ร.ศ. ๑๐๙)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๑๑.๓/๔ ขออนุญาตให้เจ้าพนักงานใน
กรมกองตระเวนพิจารณาความในศาลกรมกองตระเวน ไม่มี วัน เดือน ปี

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๑๑.๓/๖ หนังสือกระทรวงนครบาล เรื่อง
จัดพลตระเวน (๑๑ ก.ค. ร.ศ. ๑๑๑ - ๑ พ.ค. ร.ศ. ๑๑๖)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๑๑.๓/๑๐ เรื่อง มณฑลนครไชยศรีขอตั้ง
พลตระเวนรักษาควน (๒๔ ม.ค. - ๒ มี.ค. ร.ศ. ๑๑๕)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๑๑.๓/๑๔ เรื่องพลตระเวนแขกวัวทักข
พลตระเวนไทย (๑๒ - ๑๖ ม.ค. ร.ศ. ๑๑๙)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๑๑.๓/๑๖ เรื่องข้อบังคับการขึ้นสูตรพริกศพ
(๒๗ ก.ย. ร.ศ. ๑๑๗)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๑๑.๓/๒๖ ความเห็นพระยาศรีสุนทรเทพเกี่ยวกับ
รายงานมิสเตอร์บาติ ว่าด้วยการพลตระเวน มณฑลกรุงเทพฯ (๑๔ เม.ย. - ๒ พ.ค.
ร.ศ. ๑๒๐)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๑๑.๓/๒๙ กองตระเวนรักษาการทางรถไฟ
(๖ ม.ค. - ๑๙ มี.ค. ร.ศ. ๑๒๐)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๑๑.๓/๓๐ เรื่อง แยกอินเคียท้างเป็น
พลตระเวน (๒๐ มี.ค. ร.ศ. ๑๒๐ - ๔ เม.ย. ร.ศ. ๑๒๑)

จดหมายเหตุแห่งชาติ กอง เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๑๑.๓/๓๖ ตั้งโรงพักพลตระเวน และ

จัดการพลตระเวน (๒๒ มิ.ย. ร.ศ. ๑๒๖ - ๒๔ เม.ย. ร.ศ. ๑๒๗)

----- เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๑๑.๓/๓๗ เกณฑ์คนเข้ารับราชการพลตระเวน

(๒๗ ก.พ. ร.ศ. ๑๒๖ - ๒๖ ธ.ค. ร.ศ. ๑๒๗)

----- เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๔๓/๔ คอเรสปอนเดนส์ เรื่องพระยาพิชัยโกษา

มีหนังสือมาว่า มีสเตอร์ครูนีส คนในบังคับอังกฤษไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่คลองมอญ กรุงเทพฯ

กลัวว่าจะมีคนร้ายมาทำอันตราย ขอให้ไปลี้ภัยไปช่วยรักษา (ร.ศ. ๑๐๗)

----- เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๔๓.๑/๑๐๓ คดีเรื่องผู้ร้ายลักฆ่า (๒๗ ก.พ. -

๓ มี.ค. ร.ศ. ๑๑๘)

----- เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๔๓.๑/๑๑๓ ม.ลอรวัชน มีหนังสือฟ้องคนชาว

เยอรมันว่ายิงปืนผิดกฎหมาย ที่ถนนเจริญกรุง ราชทูตเยอรมันว่าฟ้องไม่ถูก (๒๕ มี.ค.

ร.ศ. ๑๑๙ - ร.ศ. ๑๒๐)

----- เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๔๓.๑/๑๔๓ หนังสือสัญญาฉบับฝรั่งเศส ใ้ครีติไฟ

และไ้แลกเปลี่ยนหนังสือรีติไฟกันแล้ว และคนในเอเชีย ชาวอังกฤษในบังคับและพวกที่อยู่ใน

ความปกครองของฝรั่งเศสนั้นเป็นอันไม่อยู่ในอำนาจศาล ฝรั่งเศสต่อไปได้ตกมาอยู่ในอำนาจ

ศาลไทยแล้ว (๒๔ มิ.ย. - ๑๓ ส.ค. ร.ศ. ๑๒๖)

----- เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๔๓.๑/๑๔๓ ส่งสำเนาคำแปลหนังสืออรรถราชทูต

ฝรั่งเศส รวม ๒ ฉบับ ว่าจะจัดการเปลี่ยนแปลงวิธีการเปลี่ยนหนังสือ สำหรับตัวคนใน

ปกครองฝรั่งเศส เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเข้าใจผิดในเรื่องใช้ความในสัญญา ข้อ ๕

(๑๖ - ๒๑ ส.ค. ร.ศ. ๑๒๖)

----- เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๔๓.๒/๒ บัญชีรายชื่อชาวต่างประเทศ ที่จะยืม

มาจากรัฐบาลอินเดีย มารับราชการในกรุงเทพฯ รัฐบาลสยามเลือก (๑๐ มิ.ย. - ๓๐

ธ.ค. ร.ศ. ๑๑๗)

----- เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๒/๒ ประกาศห้ามผู้ถืออาวุธเข้าไปช่วยใน

เวลาเกิดเพลิงไหม้ (๑๑ ม.ค. ร.ศ. ๑๐๙)

จดหมายเหตุแห่งชาติ กอง เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๗/๑ จัดตั้งเจ้าพนักงานกองสำรวจเงิน
ขึ้นในกระทรวงนครบาล (๑๖ เม.ย. - ๕ ก.ย. ร.ศ. ๑๕๑)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๗/๓ รายงานเรื่องความประพฤติเงิน
(๒๗ ส.ค. - ๕ ก.ย. ร.ศ. ๑๒๗)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๗/๓๒ เงินชดเชยสโมสร (๒๒ ส.ค. -
๗ ก.ย. ร.ศ. ๑๒๕)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๗/๓๔ ปัญหาเรื่องเงินที่เข้ามากรุงเทพฯ
(๕ ก.ย. - ๕ ต.ค. ร.ศ. ๑๒๕)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘.๗/๓๕ รัฐบาลเงินตามถึงเรื่องเมืองไทย
(๑๕ - ๑๗ ต.ค. ร.ศ. ๑๒๕)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๘/๑๔๐ กฎข้อบังคับให้เจ้าเมือง อำเภอกำนัน
ในหัวเมืองมณฑลกรุงเทพฯ ทำการสืบสวนโจรผู้ร้าย (๓๑ มี.ค. ร.ศ. ๑๒๔ -
๑ เม.ย. ร.ศ. ๑๒๕)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๔๔.๑/๑๔ นายเมี้ยน สารวัตรแขวง
ไคส่งมองซิเออร์ เวอร์สบูย ถึงเมืองศรีโสภณแล้ว (๓๐ มี.ย. - ๑ ก.ค. ร.ศ. ๑๑๒)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๔๔.๑/๕๑ ส่งทำเนียบแห่งพันสำหรับ
การปกครองประจำศก ๑๒๒ เพื่อไว้ใช้ในกระทรวง และแจกให้แก่เจ้าพนักงาน
ซึ่งมีหน้าที่ในการปกครองควบ (๑๕ ก.ย. - ๕ ต.ค. ร.ศ. ๑๒๒)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๒ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ มีหนังสือ
ขอสำเนาคำพิพากษาเรื่อง อังยวิวาทกัน ที่ตำบลบางขวาง (๓๐ มี.ย. ร.ศ. ๑๐๘ -
๕ ส.ค. ร.ศ. ๑๐๙)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๓ คอเรสปอนเดนส์ เรื่องปล่อย
อังยวิวาทกันที่ตำบลบางขวาง ที่กำหนดโทษ ๒ ปี พันโทษ (๒๖ ส.ค. ร.ศ. ๑๐๘ -
๑๕ ก.ค. ร.ศ. ๑๑๐)

จดหมายเหตุแห่งชาติ กอง เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๔ นายเหล็งถูกจับข้อหาว่าเข้าร่วม
เป็นพวกอั้งยี่หัววาทกัณฑ์ ต.บางขวาง คณะคอมมิวนิสต์ กราบบังคมทูลพระกรุณาและ
คำพิพากษา (๑ พ.ค. ร.ศ. ๑๐๔ - ๓ มิ.ย. ร.ศ. ๑๐๕)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๕ จันทมาแข่งถวายเป็นเรื่องราว
ร้องทุกข์โทษตัวเรื่องเข้าอั้งยี่ (๑๔ มิ.ย. - ๒๐ ก.ค. ร.ศ. ๑๐๕)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๘ คอเรสปอนเคนส์เรื่องมัสเตอร์
ลีเคอวามี่จิ้น จะก่อการเข้าอั้งยี่กันที่โรงสีกลไฟ พระยาพิศาลผลพานิซ็อก (๒๕ ก.ค.
ร.ศ. ๑๐๕)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๑๑ คอเรสปอนเคนส์ เรื่อง
พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น ภูวเรศราชวงศ์ศักดิ์ มีหนังสือมาว่า จิ้นคุณ จิ้นซุนเอง
คุมพวกอั้งยี่โรงสีไฟ ๔๐ - ๕๐ คน พาลวิวาทหมู่ที่ พวกซื้อปลาแลพวกจิ้นเตง เจนปวย
หลายคน ที่สะพานปลา ตำบลโรงกะทะ ขอให้ไปลิสไปรักษากันวิวาทด้วย (๒๕ม.ค.-
๓ ก.พ. ร.ศ. ๑๐๕)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๑๒ หัวหน่าจิ้นอั้งยี่กตกต่าง ๆ ทำ
ทัตตบัล (ร.ศ. ๑๑๐)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๑๔ จิ้นกำเวิบทาง เมืองปราชิน
ฉะเชิงเทรา (๑๖ ส.ค. ร.ศ. ๑๑๒ - ๒๐ มิ.ค. ร.ศ. ๑๑๕)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๑๖ เรื่อง ชุนราชพิจิตรจัดพลตระเวน
ไปรักษาการปิดทองพระพุทธรูป ที่วัดราชคฤห์ มีพวกจิ้นอั้งยี่เกิดวิวาท พลตระเวนห้าม
พวกจิ้นกลับต่อสู้ แหวนายฉลัด พลตระเวนตาย ใค่นำความกราบบังคมทูลแล้ว
(๑๕ มิ.ย. ร.ศ. ๑๑๓ - ๓๐ มิ.ค. ร.ศ. ๑๒๐)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๑๓ อั้งยี่ในมณฑลกรุงเทพฯ (๒๕ มิ.ย.
ร.ศ. ๑๑๓ - ๗ พ.ค. ร.ศ. ๑๑๗)

จดหมายเหตุแห่งชาติ กอง เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๑๔ พวกจีนฮั่นวิวาทกันในท้องที่
บางยี่เรือ (๑๔ ก.ย. ร.ศ. ๑๑๓ - ๔ ธ.ค. ร.ศ. ๑๑๔)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๑๕ จีนฮั่นยักกต่าง ๆ กลับจากแห
เจ้าไปประชุมกันที่ ทรอกวัดพลับพลาไชย ฮั่นยักกต่างงสี่ กับก๊กชิวลี้ก็เกิดวิวาทกัน
(๒๕ ก.ย. - ๖ พ.ย. ร.ศ. ๑๑๓)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๒๔ จีนฮั่นยักกกำเริบทำร้ายราษฎร
(๒๒ พ.ย. ร.ศ. ๑๑๔)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๒๗ พระราชบัญญัติเรื่องฮั่น
(๔ มี.ค. ร.ศ. ๑๑๔ - ๔ มี.ค. ร.ศ. ๑๑๖)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๓๐ จีนฮั่นไชยเสีย กงสี่ฮั่นก
เฝ้ากองตระเวนจับจีนกุกหยง จีนเฮียงไฮ้กับพวกฮั่นยักกต่างงสี่ทำร้ายจีนมักเทียมตาย
(๕ - ๗ ก.พ. ร.ศ. ๑๑๔)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๓๑ พระราชบัญญัติจดทะเบียนฮั่น
ร.ศ. ๑๑๖ (๔ ก.พ. ร.ศ. ๑๑๔ - ๓๑ มี.ค. ร.ศ. ๑๑๖)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๓๓ พวกจีนฮั่นยักกต่างงสี่ เกิดวิวาท
กันที่ตำบลถนนบางรัก (๔ มี.ค. ๑๑๔ - ๒๒ ส.ค. ร.ศ. ๑๑๖)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๔๐ ทอพระราชนัดต เรื่อง
ตระลาการปล่อยจีนฮั่นยักก (๒๓ พ.ค. - ๒๔ พ.ค. ร.ศ. ๑๑๕)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๔๑ ให้นำจีนฮั่นยักกที่พนโทษมาสัก
หมายหมู่เป็นไพร่หลวง (๑ - ๗ พ.ค. ร.ศ. ๑๑๕)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๔๔ เรื่อง หลวงบูรณะการกำจัด
ยี่นรายงานว่ามีพวกจีนฮั่นยักกเพียรกระทำร้ายราษฎร ตำบลลำเพ็ง (๒๕ ธ.ค.
ร.ศ. ๑๑๕)

จดหมายเหตุแห่งชาติ กอง เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๕๑ ฉบับมรดกพิบูลโลก (๑๕ - ๒๓
มี.ค. ร.ศ. ๑๑๕)

เอกสารราชการที่ ๕ น ๓๓/๖๐ จัปจันอ้งยี่ไหหลำ ตำบลวัดคึก
หลังโรงงิ้ว ศาลเจ้าอาเนียบเกง ลำเพ เกียวกระทรวงต่างประเทศ และกงสุล
ฝรั่งเศส (๒๕ ก.ค. - ๓๑ มี.ค. ร.พ. ๑๒๑)

เอกสารราชการที่ ๕ น ๓๓/๒๓ จัปยังยี่หล่า ที่ศาลเจ้าอาเนย-
แกง และที่หลังวัดเลงเนย (๒๔ ก.ค. ร.ศ. ๑๒๑ - ๑๔ ส.ค. ร.ศ. ๑๒๓)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๓๓/๖๔ จีบสูนจันทวหา จินเไค่ จิน
 ญไต้สี่ จินเทียนกัน จินโจ้ หัวหน้องยี่ ยี่ห้อยยี่ตงชูกรรโชกเอาเงินนายหญิง
 หาเงินกวางทุ่งตำบล ส่าเพ็ง ทอศาลโปริสภาที่ ๑ ศาลโปริสภาที่ ๑ ยกฟ้อง
 ศาลพระราชอาญา แลเกี่ยวเรื่องจีบจันทวหา ที่ตองเนรเทศมาแต่เมืองสิงคโปร์
 เขามาในกรุงเทพ ควบ (๑๑ ส.ค. ร.ศ. ๑๒๓ - ๓ ส.ค. ร.ศ. ๑๒๔)

เอกสารราชการที่ ๕ น ๓๓/๒๗ จัปยังีพหารเรื่อ กับพวกแจว
เรื่อจางที่ตำบลศาลเจ้าเกา แลมีข้อบังคับในการจับพหารบกพหารเรื่อ (๑๖ ส.ค. --
๒๕ ม.ค. ร.ศ. ๑๒๔)

เอกสารราชการที่ ๕ น ๓๓/๖๔ จับพันเจ้าเอกราชเลข พันเจ้าโท
นายหมาน จาโทนายเปี้ยก นายทหารเรือ ว่าเป็นพวกกองยี่แจวเรือ จ้างทำบลศาล
เจ้าเกามาโตสวน และได้มีคำสั่งส่งขอมังคัมในการจับกุมทหารในกองตระเวนจัดการ
ต่อไป (๒๒ ก.ย. - ๔ ก.พ. ร.ศ. ๑๒๔)

..... เอกสารราชการที่ ๕ น ๓๓/๗๐ คต้องยกกวดลิมก็้อ ทำบด
 ๖
 ๗
 ๘
 ๙
 ๑๐
 ๑๑
 ๑๒
 ๑๓
 ๑๔
 ๑๕
 ๑๖
 ๑๗
 ๑๘
 ๑๙
 ๒๐
 ๒๑
 ๒๒
 ๒๓
 ๒๔
 ๒๕
 ๒๖
 ๒๗
 ๒๘
 ๒๙
 ๓๐
 ๓๑
 ๓๒
 ๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐
 ๑๐๑
 ๑๐๒
 ๑๐๓
 ๑๐๔
 ๑๐๕
 ๑๐๖
 ๑๐๗
 ๑๐๘
 ๑๐๙
 ๑๑๐
 ๑๑๑
 ๑๑๒
 ๑๑๓
 ๑๑๔
 ๑๑๕
 ๑๑๖
 ๑๑๗
 ๑๑๘
 ๑๑๙
 ๑๒๐
 ๑๒๑
 ๑๒๒
 ๑๒๓
 ๑๒๔
 ๑๒๕
 ๑๒๖
 ๑๒๗
 ๑๒๘
 ๑๒๙
 ๑๓๐
 ๑๓๑
 ๑๓๒
 ๑๓๓
 ๑๓๔
 ๑๓๕
 ๑๓๖
 ๑๓๗
 ๑๓๘
 ๑๓๙
 ๑๔๐
 ๑๔๑
 ๑๔๒
 ๑๔๓
 ๑๔๔
 ๑๔๕
 ๑๔๖
 ๑๔๗
 ๑๔๘
 ๑๔๙
 ๑๕๐
 ๑๕๑
 ๑๕๒
 ๑๕๓
 ๑๕๔
 ๑๕๕
 ๑๕๖
 ๑๕๗
 ๑๕๘
 ๑๕๙
 ๑๖๐
 ๑๖๑
 ๑๖๒
 ๑๖๓
 ๑๖๔
 ๑๖๕
 ๑๖๖
 ๑๖๗
 ๑๖๘
 ๑๖๙
 ๑๗๐
 ๑๗๑
 ๑๗๒
 ๑๗๓
 ๑๗๔
 ๑๗๕
 ๑๗๖
 ๑๗๗
 ๑๗๘
 ๑๗๙
 ๑๘๐
 ๑๘๑
 ๑๘๒
 ๑๘๓
 ๑๘๔
 ๑๘๕
 ๑๘๖
 ๑๘๗
 ๑๘๘
 ๑๘๙
 ๑๙๐
 ๑๙๑
 ๑๙๒
 ๑๙๓
 ๑๙๔
 ๑๙๕
 ๑๙๖
 ๑๙๗
 ๑๙๘
 ๑๙๙
 ๒๐๐
 ๒๐๑
 ๒๐๒
 ๒๐๓
 ๒๐๔
 ๒๐๕
 ๒๐๖
 ๒๐๗
 ๒๐๘
 ๒๐๙
 ๒๑๐
 ๒๑๑
 ๒๑๒
 ๒๑๓
 ๒๑๔
 ๒๑๕
 ๒๑๖
 ๒๑๗
 ๒๑๘
 ๒๑๙
 ๒๒๐
 ๒๒๑
 ๒๒๒
 ๒๒๓
 ๒๒๔
 ๒๒๕
 ๒๒๖
 ๒๒๗
 ๒๒๘
 ๒๒๙
 ๒๓๐
 ๒๓๑
 ๒๓๒
 ๒๓๓
 ๒๓๔
 ๒๓๕
 ๒๓๖
 ๒๓๗
 ๒๓๘
 ๒๓๙
 ๒๔๐
 ๒๔๑
 ๒๔๒
 ๒๔๓
 ๒๔๔
 ๒๔๕
 ๒๔๖
 ๒๔๗
 ๒๔๘
 ๒๔๙
 ๒๕๐
 ๒๕๑
 ๒๕๒
 ๒๕๓
 ๒๕๔
 ๒๕๕
 ๒๕๖
 ๒๕๗
 ๒๕๘
 ๒๕๙
 ๒๖๐
 ๒๖๑
 ๒๖๒
 ๒๖๓
 ๒๖๔
 ๒๖๕
 ๒๖๖
 ๒๖๗
 ๒๖๘
 ๒๖๙
 ๒๗๐
 ๒๗๑
 ๒๗๒
 ๒๗๓
 ๒๗๔
 ๒๗๕
 ๒๗๖
 ๒๗๗
 ๒๗๘
 ๒๗๙
 ๒๘๐
 ๒๘๑
 ๒๘๒
 ๒๘๓
 ๒๘๔
 ๒๘๕
 ๒๘๖
 ๒๘๗
 ๒๘๘
 ๒๘๙
 ๒๙๐
 ๒๙๑
 ๒๙๒
 ๒๙๓
 ๒๙๔
 ๒๙๕
 ๒๙๖
 ๒๙๗
 ๒๙๘
 ๒๙๙
 ๓๐๐
 ๓๐๑
 ๓๐๒
 ๓๐๓
 ๓๐๔
 ๓๐๕
 ๓๐๖
 ๓๐๗
 ๓๐๘
 ๓๐๙
 ๓๑๐
 ๓๑๑
 ๓๑๒
 ๓๑๓
 ๓๑๔
 ๓๑๕
 ๓๑๖
 ๓๑๗
 ๓๑๘
 ๓๑๙
 ๓๒๐
 ๓๒๑
 ๓๒๒
 ๓๒๓
 ๓๒๔
 ๓๒๕
 ๓๒๖
 ๓๒๗
 ๓๒๘
 ๓๒๙
 ๓๓๐
 ๓๓๑
 ๓๓๒
 ๓๓๓
 ๓๓๔
 ๓๓๕
 ๓๓๖
 ๓๓๗
 ๓๓๘
 ๓๓๙
 ๓๔๐
 ๓๔๑
 ๓๔๒
 ๓๔๓
 ๓๔๔
 ๓๔๕
 ๓๔๖
 ๓๔๗
 ๓๔๘
 ๓๔๙
 ๓๕๐
 ๓๕๑
 ๓๕๒
 ๓๕๓
 ๓๕๔
 ๓๕๕
 ๓๕๖
 ๓๕๗
 ๓๕๘
 ๓๕๙
 ๓๖๐
 ๓๖๑
 ๓๖๒
 ๓๖๓
 ๓๖๔
 ๓๖๕
 ๓๖๖
 ๓๖๗
 ๓๖๘
 ๓๖๙
 ๓๗๐
 ๓๗๑
 ๓๗๒
 ๓๗๓
 ๓๗๔
 ๓๗๕
 ๓๗๖
 ๓๗๗
 ๓๗๘
 ๓๗๙
 ๓๘๐
 ๓๘๑
 ๓๘๒
 ๓๘๓
 ๓๘๔
 ๓๘๕
 ๓๘๖
 ๓๘๗
 ๓๘๘
 ๓๘๙
 ๓๙๐
 ๓๙๑
 ๓๙๒

เอกสารราชกาลที่ ๕ น ๓๓/๗๑ จักรีนไหหลำซึ่งประชุมพวกอั้งยี่
ก่งยี่ ขึ้นที่ตำบลตลาดนอกได้ รวม ๒๕ คน กับบัญชีรายชื่อ หนังสือสัญญาต่าง ๆ
เกี่ยวกับเงินปั้ง เงินฟ่งกวางคนในบังคับฝรั่งเศสด้วย (๓ พ.ย. - ๘ ก.พ. ร.ศ. ๑๒๕)

จดหมายเหตุแห่งชาติ กอง เอกสารรัชกาลที่ ๕ ต ๓๓/๒๔ กิจยิงสลุตของอิตาลี (๒๓ - ๒๔

มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๗)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ ย ๑/๕ เรื่องการจัดการสนามศาลสถิตย์
ยุติธรรม แลตั้งศาลโปริสภา แลประกาศตั้งศาลโปริสภา แลบันแขวงศาลโปริสภา
และประกาศลงโทษผู้แพคดี (๑๓ เม.ย. ร.ศ. ๑๑๒ - ๑๒ ก.พ. ร.ศ. ๑๑๔)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ ย ๑/๑๕ เลิกศาลที่ ๔ ไปรวมศาลที่ ๓
กรุงเทพฯ (๑ - ๒๗ ส.ค. ร.ศ. ๑๑๕)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ ย ๑/๑๐ เบ็ดเตล็ดยุติธรรม (๑๖ เม.ย.
ร.ศ. ๑๑๒ - ๒๕ ก.ย. ร.ศ. ๑๑๔)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ ย ๒/๑๖ พระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณา
ความอาญา (๒๓ เม.ย. - ๑๑ พ.ค. ร.ศ. ๑๒๐)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ ย ๓/๒ เรื่องตั้งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม
และเรื่องจักราษาการ (๑๔ - ๓๐ ต.ค. ร.ศ. ๑๑๓)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ ค ๑๗.๑/๒ ประกาศพระราชบัญญัติเรื่อง
ผู้ลักลอบนำเอาปืนเข้ามากรุงเทพฯ และราชทูตเยอรมันออกประกาศลงโทษผู้กระทำผิด
ไม่เต็มตามกฎหมาย (๗ พ.ค. - ๗ ก.ย. ร.ศ. ๑๑๔)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ ม ๕.๑ ก/๔ นอຍธรรมวงศ์ ผู้รับ
เลี้ยงใหม่ (๒๕ ส.ค. - ๑๔ พ.ย. ร.ศ. ๑๒๕)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ ม ๕.๑๔ เรื่อง อ้ายกะเด อ้ายสะแอ
กับพวกยิงนายหมุดแจม ทายที่สพานยศเส (๒ มิ.ย. - ๔ ก.ย. ร.ศ. ๑๑๕)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ ม ๒.๒๑ ก/๑๗ เรื่องอ้ายไท คนในมังกับ
ฝรั่งเสส ยิงนายเหม นายฉ่ายตาย ที่บางระมาด (๒๓ ต.ค. ร.ศ. ๑๑๓ -
๖ ก.ย. ร.ศ. ๑๑๔)

จดหมายเหตุแห่งชาติ กอง เอกสารรัชกาลที่ ๕ ต ๕/๓ พระราชบัญญัติเปลี่ยนชาติ

(๒ ม.ค. - ๓๐ ส.ค. ร.ศ. ๑๒๐)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ ต ๕/๖ ร่างพระราชบัญญัติรับความ
ฉ้อโกง ในการใช้หนังสือสำหรับตัวคนในบังคับต่างประเทศ (๑๒ เม.ย. -

๗ พ.ค. ร.ศ. ๑๒๕)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ ต ๕.๑/๗ มิสเตอร์ราว เจ้าพนักงาน
แผนที่ บังนายเบียมคายที่ตำบลลำทองหลวง (๑๒ ต.ค. - ๑ ธ.ค. ร.ศ. ๑๑๕)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ ต ๕.๑/๓๓ พระยาวิเศษ จัตุรมิสเตอร์
แตกเกิด ซึ่งซึ่งทองหาวยังอำแดงชำ (๑๒ พ.ย. ร.ศ. ๑๑๔ - ๑๔ มิ.ย.

ร.ศ. ๑๑๕)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ ต ๕.๑/๕๕ คนในบังคับอังกฤษกับฝรั่งเศส
วิวาทกันที่สวนปลาโรงกะทะ (๔ ก.พ. ร.ศ. ๑๒๔ - ๑๓ พ.ค. ร.ศ. ๑๒๕)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ ต ๕.๑/๑๐๔ ทูตอิตาลีขอให้ลงโทษ
พลตระเวนที่จับตัวมิสเตอร์วินเซนโซมาร์ตินแนลด์ (๑๔ มี.ค. ร.ศ. ๑๑๔ - ๒๔ ก.ค.
ร.ศ. ๑๒๐)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ ต ๒๐/๔๔ อุปทูตอเมริกันกล่าวโทษพล
ตระเวนหมิ่นประมาท (๔ - ๕ มิ.ย. ร.ศ. ๑๒๔)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ ต ๒๒/๓๐ โปลิศจับคนญี่ปุ่น (๔ ธ.ค. -
๒๐ ม.ค. ร.ศ. ๑๒๐)

เอกสารรัชกาลที่ ๕ ต ๒๔/๕ เรื่องพลตระเวนจับอุปทูตเยอรมัน
ที่เกาะใหม่ ไม่มี วัน เดือน ปี

เอกสารรัชกาลที่ ๕ ต ๒๔/๒๔ ลายพระหัตถ์ สมเด็จพระเจ้า
บรมวงศ์เธอ กรมหลวงนครสวรรค์ฯ กราบบังคับมณฑลรัชกาลที่ ๕ (๓๑ มกราคม
ร.ศ. ๑๑๕)

จดหมายเหตุแห่งชาติ กอง เอกสารรัชกาลที่ ๕ ม ๒.๒๑ ก/๒๗ เรื่อง อ้ายจ๊ับ อ้ายสอน
ผู้ร้าย อ้างว่าเป็นคนอยู่ในบังคับฝรั่งเศส (๑๑ - ๒๕ ต.ค. ร.ศ. ๑๑๕)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ ม ๒.๒๑ ก/๓๐ เรื่อง อ้ายผู้ร้ายทำการ
กรรโชก และพันโรงนา ของราษฎร ตำบลทุ่งแสนแสน และอ้างว่าเป็นคนในบังคับ
ฝรั่งเศส (๑๗ ม.ค. - ๒๗ ต.ค. ร.ศ. ๑๑๕)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ ฝ ๓๐.๖/๓ เรื่อง พลตระเวนจับคนไข้
ในสถานทูตฝรั่งเศส (๓๑ ต.ค. ร.ศ. ๑๒๐ - ๑๓ พ.ย. ร.ศ. ๑๒๑)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ ฝ ๓๑/๓ จดบัญชีคนในบังคับ (๒๒ ต.ค.
ร.ศ. ๑๑๓ - ๔ ส.ค. ร.ศ. ๑๒๓)

หนังสือพิมพ์ บางกอกไทม์ (Bangkok Time) ฉบับ วันเสาร์ ๑๒ ตุลาคม

ร.ศ. ๑๑๔

ข. เอกสารชนบทที่พิมพ์แล้ว

กฎหมายตราสามดวง	เล่ม ๑	จุลศักราช ๒๔๑๕	๓๒๗	หน้า
	เล่ม ๓	จุลศักราช ๒๕๐๖	๓๐๒	หน้า
	เล่ม ๔	จุลศักราช ๒๕๐๕	๓๕๔	หน้า

คาร์ล นีอก สมัยพระปิยะมหาราช เสรีयर พันธิวังสี และชัยพร จุลานนท์ ผู้แปล

โรงพิมพ์เฟื่องอักษร ๒๕๐๕ ๕๔๓ หน้า.

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัว รวมครั้งที่ ๕ โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๕, ๑๕๖ หน้า.

..... ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๐๕
โรงพิมพ์ทางจรม ๒๕๑๑, ๔๕๕ หน้า.

..... ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๐๕ - ๒๔๑๑
โรงพิมพ์ทางจรม ๒๕๑๑, ๔๑๓ หน้า.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมครั้งที่ ๑ - ๔ โรงพิมพ์ไทย ๒๔๖๒, - หน้า

พระราชหัตถเลขาทรงสั่งราชกาลที่ ๕ และ ๖ กับเรื่องประกอบ โรงพิมพ์พระจันทร์ ๒๕๐๓, ๓๔๖ หน้า

พระราชดำรัสทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดินโรงพิมพ์ทองถิ่น มหาดไทย ๒๕๐๓, ๖๒ หน้า.

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ภาค ๒๒ ร.พ. ศรีธรรสาร, ๒๕๐๔, ๑๔๓ หน้า.

ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหารสั่งราชการแผ่นดิน ภาค ๑ โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี ๒๕๐๓, ๒๔๓ หน้า.

ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหารสั่งราชการแผ่นดิน ภาค ๒ โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี ๒๕๐๔, ๓๑๓ หน้า.

ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหารสั่งราชการแผ่นดิน ภาค ๓ ตอน ๑ โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี ๒๕๑๓, ๔๓๓ หน้า.

ประชุมพระราชหัตถเลขาที่ทรงบริหารสั่งราชการแผ่นดิน ภาค ๓ ตอน ๒ โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี ๒๕๑๓, ๓๓๖ หน้า.

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันโรงพิมพ์มหาดไทย, ๒๕๐๖, ๑๕๕ หน้า.

คำทรงราชูปถัมภ์ สมเด็จพระ กรมพระยา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ ๕ คุรุสภา ๒๕๐๔, ๒๗๕ หน้า.

นิทานโบราณคดี พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ สำนักพิมพ์ก้าวหน้า ๒๕๐๕, ๖๕๖ หน้า.

ความทรงจำ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ๒๕๐๖, ๒๔๒ หน้า.

คำทรงราชานุญาต สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๑

ตอน ๑ โรงพิมพ์ราชบัญ ๒๔๕๕, ๕๗๖ หน้า.

และ นริศรานุวัดติวงศ์ สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา สาส์นสมเด็จ

เล่ม ๑๒ คุรุสภา ๓๓๐ หน้า.

เดอ ชาลี จดหมายเหตุรายวัน หลวงสันฐานวิทยาสัทธา ผู้แปลและเรียบเรียง โรงพิมพ์โสภณพิ-

พรรณากร ๒๔๔๒, ๑๔๔ หน้า.

ทางประเทศ, กระทรวง หนังสือชุดประมวลสนธิสัญญา เล่ม ๒ พ.ศ. ๒๔๑๓ - ๑๔๒๒

๒๔๑๒, ๒๔๔ หน้า.

พิพากษารัฐ เจ้าพระยา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๖๗-

๒๓๘๕ โรงพิมพ์ นิพนธ์พานิชกร, ๒๔๔๑, ๔๔๒ หน้า.

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๐๔

โรงพิมพ์โสภณพิ-

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๙๔ -

๒๔๑๑ โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๔๗๗ ๒๕๑ หน้า.

รีโคลาส แชนวาล ประวัติศาสตร์ธรรมชาติ และการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม สันตโกมลบุตร

ผู้แปล สำนักพิมพ์ก้าวหน้า ๒๕๐๖, ๓๐๘ หน้า.

ประเสริฐ นิติอักษร, หลวง พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่ม ๒ คุรุสภา ๒๕๐๔

๔๐๕ หน้า.

ปาเลกัวซ์ สังฆราช เล่าเรื่องเมืองไทย สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๐๖, ๕๕๕ หน้า.

ประชุมกฎหมาย ประจำศก เล่ม ๑๔ กฎหมาย ร.ศ. ๑๒๐ - ๑๒๑.

เล่ม ๒๐ กฎหมาย ร.ศ. ๑๒๕ - ๑๒๖.

ร.ท.ท. เสถียร ลายลักษณ์, บุญเรือง นาคินพคุณ และ บุญธรรม ศิริฤทธิ์ รวบรวม
โรงพิมพ์เคลิเมนต์ ๒๔๗๙, ๒๔๗๘ หน้า.

ประชุมกฎหมาย ประจำศก เล่มเพิ่มเติม รวมสัญญา ทางพระราชไมตรีระหว่างสยามกับนานา
ประเทศ สมัยแรก ร.ท.ท. เสถียร ลายลักษณ์, บุญเรือง นาคันพูน และบุญธรรม
ศิริฤทธิ์ รวบรวมโรงพิมพ์เคลิเมนต์ ๒๔๓๕, ๓๘๔ หน้า.

พันจันมาศ (เจิม) จักพรรดิพงศ์ (จาด) พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาค ๖๔
โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร ๒๔๓๕ ๔๓๓ หน้า.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑ วันอาทิตย์ กรกฎาคม จ.ศ. ๑๒๓๓
เล่ม ๒ วันอาทิตย์ กันยายน จ.ศ. ๑๒๓๖
เล่ม ๓ วันอาทิตย์ เมษายน จ.ศ. ๑๒๓๘
เล่ม ๕ วันจันทร์ สิงหาคม จ.ศ. ๑๒๔๕
เล่ม ๓, ๔ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๐๕
เล่ม ๕, ๑๕ สิงหาคม ร.ศ. ๑๑๑
เล่ม ๑๑, ๑ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๓
เล่ม ๑๔, ๑ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๖
เล่ม ๑๕, ๖ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๗
เล่ม ๒๓, ๒๐ มกราคม ร.ศ. ๑๒๕
เล่ม ๒๔, ๑๖ มกราคม ร.ศ. ๑๒๖
เล่ม ๒๕, ๕ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๗
เล่ม ๒๖, ๑๐ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๘

ฉบับพิเศษ ๑ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๗ ประชุมกฎหมายไทย ภาค ๒
หลวงประดิษฐ์ มนุธรรม รวบรวมโรงพิมพ์นิติสาส์น พ.ศ. ... หน้า
ยอร์ช เชเคส์ ประชุมศิลาจารึกสยาม ภาค ๑ (จารึกสุโขทัย) โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร
๒๔๒๗ หน้า

ราชบุรี ติเรกฤทธิ์ พระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่น พระราชบัญญัติในปัตยุบัน เล่ม ๑ - ๒
โรงพิมพ์กองสุโขทัย ร.ศ. ๑๒๐

ศิลปกรรม การจัดกิจกรรมการสำรวจ กรมกองตระเวนในรัชกาลที่ ๕ พิมพ์เป็นอนุสรณ์
ในงานพระราชทานเพลิงศพ พล.ต.ต. วิสุทธิ วิสูตรศักดิ์โรงพิมพ์ศักดิ์ประดิษฐ์
๒๕๐๕, ๒๔๑ หน้า.

..... ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๑๒ ภาค ๑๗ คุรุสภา ๒๕๐๗, ๓๕๐ หน้า.

..... จดหมายเหตุความทรงจำ กรมหลวงนรินทรเทวี และพระราชวิจารณ์รัชกาลที่ ๕
คุรุสภา ๒๕๑๖, ๔๕๔ หน้า.

..... ประชุมพงศาวดารภาค ๖๒ เล่ม ๓๔ - ๓๖ คุรุสภา ๒๕๑๒ หน้า ๒๕๔,
๒๕๒, ๓๐๓

..... ประชุมพงศาวดารภาค ๓๙ - ๔๐ เล่ม ๒๓ คุรุสภา ๒๕๑๖, ๓๑๔ หน้า.

..... ประชุมพงศาวดารภาค ๔๙ เล่ม ๔๕ คุรุสภา ๒๕๑๓, ๒๕๗ หน้า.

..... อธิบายแผนที่พระนครศรีอยุธยา กับคำวินิจฉัยของพระยาโบราณราชธานินทร์
ฉบับชำระครั้งที่ ๒ และเรื่องศิลป ภูมิสถานอยุธยา คุรุสภา ๒๕๐๙, ๔๙ หน้า.

..... คำให้การชาวกรุงเก่าโรงพิมพ์ ไทย แบบเรียบ ๒๕๐๗, ๒๓๒ หน้า.

เสถียร โกเศศ พื้นความหลัง เล่ม ๑ - ๒ สำนักพิมพ์ศึกษาศยาม ๒๕๑๓, ๒๔๓, ๓๘๕ หน้า.

สิทธิสยามการ หลวง สัญญาทางพระราชไมตรี ระหว่างสยามกับต่างประเทศ โรงพิมพ์พระจันทร์
๒๕๐๖, ๓๔๑ หน้า.

สุรศักดิ์ มนตรี จอมพลเจ้าพระยา ประวัติการของจอมพล และมหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยา
สุรศักดิ์ มนตรี (เจิม แสง-ชูโตโรงพิมพ์ศรีหงษ์ ๒๕๐๔, ๖๖๗ หน้า.

สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาค ๑ โรงพิมพ์สำนักทำเนียบ
นายกรัฐมนตรี ๒๕๑๐, ๑๑๗ หน้า.

..... ประชุมศิลาจารึก ภาค ๓ (หลัก ๓๔ กฎหมายลักษณะโจร)
โรงพิมพ์ สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี ๒๕๐๘, ๒๕๓ หน้า.

แฮร์รีส เทาเชนต์ บันทึกรายวันของเทาเชนต์ แฮร์รีส นันทา วรเนติวงศ์ ฎแปล
โรงพิมพ์การศาสนา ๒๕๑๕, ๑๒๔ หน้า.

ค. เอกสารชั้นสอง

กมล จันทสร อิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเล และบทบาทของคนจีนในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน
โรงพิมพ์โอเคียนสตรีท ๒๕๐๖, ๕๔๔ หน้า.

ขจร สุขพานิช ข้อมูลประวัติศาสตร์สมัยบางกอก สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ๒๕๑๔
๓๕๕ หน้า.

คึกฤทธิ์ ปราโมช "การปกครองสมัยสุโขทัย" "สังคมสมัยอยุธยา" ประวัติศาสตร์และการเมือง
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๑๒, ๒๑๓ หน้า.

ชาญพิทยากิจ ประวัติศาสตร์สยาม สังเขป เล่ม ๒ โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๔๔๐ ๖๖ หน้า.

ชัย เรืองศิลป์ ประวัติศาสตร์ไทย สมัย ๒๓๕๒ - ๒๔๕๓ ตอนที่ ๑ (ด้านสังคม) บ้านเรืองศิลป์
๒๕๑๓, ๕๔๓ หน้า.

ณัฐฉิ สุทธิสงคราม สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เล่ม ๑ - ๒ โรงพิมพ์แพร่พิทยา
๒๕๑๖, ๖๖๑๕ ๔๓๔ หน้า.

คำรณราชานุภาพ สมเด็จพระเจ้าพระยา ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ พิมพ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพ นายมานิจิตต์ เอนกวานิช ๓ เมษายน ๒๕๑๕, ๒๔ หน้า.

_____ และพระยาราชเสนา. เทศาภิบาล คลังวิทยา ๒๔๕๕
๔๔๕ หน้า.

_____ พระประวัติ จอมพลพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง
นครไชยศรีสุรเดช พิมพ์ครั้งที่ ๒ โรงพิมพ์ กรมยุทธศึกษาทหารบก ๒๕๑๖ ๕๗ หน้า.

เติม สิงห์ชัย ฝั่งขวาแม่น้ำโขง เล่ม ๑ - ๒ คลังวิทยา ๒๔๕๕, ๖๑๔, ๔๖๓ หน้า.

ธานินทร์ กรัยวิเชียร การปฏิรูประบอบกฎหมายและการศาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุล-
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช พิมพ์ในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี นับแต่
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสวยราช ๑ ตุลาคม ๒๕๑๑, ๗๑ หน้า.

ธีรมูล จิตตารัตน์ คู่มือตำรวจบาล โรงพิมพ์เจริญธรรม ๒๕๑๔, ๒๔๖ หน้า.

ธรรมคาม โกวาที่ ประวัติมหาดไทย ส่วนกลาง ภาค ๒ ตอน ๑ โรงพิมพ์มหาดไทย ๒๕๑๐

๔๐๓ หน้า.

ประวัติมหาดไทย ส่วนกลาง ภาค ๒ ตอน ๒ โรงพิมพ์มหาดไทย ๒๕๑๑

๔๒๓ หน้า.

นคร พันธรงค์ การเจรจา ขอตกลงระหว่างรัฐบาลสยามกับรัฐบาลอังกฤษ เกี่ยวกับ
หัวเมืองชายแดนล้านนาไทย และพม่า สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ระยะ พ.ศ. ๒๔๒๔ - ๒๔๓๔ ปรินิพนธ์ ๒๕๑๖, ๓๔๗ หน้า.

บี อาร์ เฟอร์ล ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ม.ร.ว. จีระวัฒน์ จักรพันธ์ แปล สมาคมสังคม-
ศาสตร์แห่งประเทศไทย พิมพ์ครั้งที่ ๒ ๒๕๑๕, ๒๓๖ หน้า.

ทรงศรี อัจฉอรุณ การแก้ไขสนธิสัญญาสิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับประเทศมหาอำนาจในสมัย
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรินิพนธ์ ๒๕๑๒, ๓๕๗ หน้า.

ประยุต สัตติพันธ์ สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสยาม สำนักพิมพ์สยาม ๒๕๑๖, ๓๕๗ หน้า.

ป.อ.บ. ปีที่ ๓ เล่ม ๓ กันยายน ๒๕๑๓.

พลกุล อังกนิมัตต์ บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ปรินิพนธ์ ๒๕๑๔, ๒๒๐ หน้า.

มนู อุคมเวท การปฏิรูปการศาลส่วนกลาง ของกระทรวงยุติธรรม ในรัชสมัยพระจุลจอม-
เกล้าเจ้าอยู่หัว ปรินิพนธ์ ๒๕๑๖, ๔๒๔ หน้า.

มานิจ ชุมสาย ม.ล. ชุดประวัติศาสตร์ ร.ศ. ๑๑๒ จากแฟ้มไต่ถามสถานทูตไทยในปารีส,
นิยมวิทยา ๒๕๑๕ ๑๐๔, ๖๗ หน้า.

ยุติธรรม กระทรวง ที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดอาคารที่ทำการ
ศาลแพ่งและศาลฎีกา ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๖, ๑๔๒ หน้า.

วารสารส่งเสริมวิชาการ เล่ม ๔ ปีที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๕

วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ ๖ เล่ม ๑ มิถุนายน - กันยายน ๒๕๑๕.

วุฒิชัย มุลศิลป์ การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ ๕ ปริชญานิพนธ์ พ.ศ. ๒๕๑๓ ๒๓๔ หน้า.

สงวน อึ้งลง สิ่งแรกในเมืองไทย แพรพิทยา ๒๕๐๒, ๑๔๘ หน้า.

สุกิจ นิมมานเหมินท์ "เมื่อน้ำขึ้นปลาकिनค ครั้นน้ำลดคคกินปลา" บุษบกิทย ๔(๓๓)

๑๔ - ๔๐ ๒๕๑๒.

C.H.Forty A Sketch of Police Siam gendernarie, Police Journal Vol IV
แปลโดย พด.ท.ท.หลวงยงกิจ กุญชรวิทย์ ที่พิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์แด่ น.บ.บ.ป.โยธ ฟอร์ท
พ.ศ. หน้า

อนันต์ พยัคฆนัทร การป้องกันกาจรูรวิทและการดำเนินงานสถานชานาเคราะห์หรือโรงรับจำนำ
ของรักรูโรงพิมพ์แพร่พิทยา ๒๕๑๓, ๓๐๖ หน้า.

เอกวิทย์ ๗ กลาง และอมร โสภณ วิเชษฐวงศ์ การปรับตัวเข้าสู่ยุคใหม่ของสยามและพม่า
พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพของพระประชากรบริรักษ์ ๒๕๑๒, ๑๕๔ หน้า.

Fair bank, John K., Reischauer. E.O., and Graig A.M., East Asia the
Modern, Tranformation Charles E. Tutel co. Tokyo 1968.

Hall, D.G.E., A History of South east Asia Third Edition, Macmillan,
London 1968.

John F. Cady, The Root of France Imperialism in Eastern Asia, Cornell
University Press New York 1954.

Skinner, William George Chinese Society in Thailand An Analy tical
History Cornell University Press New York, 1957.

Victor Purcell The Chinese in Southeast Asia Secound Edition, London,
Oxford University Press 1965.

ภาคผนวก ก

กฎหมายполиศ ๕๓ ๐๒๐ ซึ่งจะรักษาน้ำที่ในพระนครและนอกพระนคร

กฎหมายโปลิศ ๕๓ ข้อ ซึ่งจะรักษานาที่ในพระนคร

แลนอกพระนคร

ศักราช ๑๒๓๓ วราหะสังวัจฉระจัตตมาศ ศุภปัคนะวะปิติฤกษ์วารปาริเนทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการ พระันธุรสสุรสิงหนาทคำรัสเหลือเกล้าเหนือกระหม่อมว่า เมื่อครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้มีเจ้าพนักงานจัดจ้างโปลิศลาดตระเวนรักษาตามแถวถนน กำแพงชั้นนอก ครั้นมาในแผ่นดินปัจจุบันนี้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พระมหามนตรีศรี- อยุธยา สมุหเจ้ากรมพระตำรวจขวา จัดทหารรักษาแถวถนนในกำแพงชั้นนอกพระบรมมหาราชวัง โดยรอบให้พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง ยกโปลิศออกไปตั้งตรวจตรารักษาชั้นนอกกำแพงเมือง ฝ่ายตะวันออก ฝ่ายตะวันตกนั้นให้พระเจ้าเองยาเซอ เจ้าฟ้าจาทูรนต์รัศมีกับพระสุริยภักดีเจ้ากรม พระตำรวจสมมทนายซ้าย จัดจ้างคนเป็นโปลิศ ครั้นนี้ทรงพระราชดำริห์ว่า จะให้ตั้งกฎหมาย สำหรับโปลิศไว้เป็นแบบฉบับสืบไปภายหน้า ด้วยทรงพระกรุณาแก่พระบรมวงษานุวงศ์ และข้าราชการ ผู้ใหญ่น้อยราษฎรทั้งปวง เพื่อให้เป็นสุข เป็นคุณ แลเป็นประโยชน์ต่อไป จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ ทานพระยาภาณุวงษ์มหาโกษาธิบดี พระมหามนตรี พระยาศรีสิงหนเทพ พระยาอินทราธิบดีสีหราช รองเมือง พระพิเรนเทพ พระสุริยภักดี คัดลอกกฎหมายโปลิศรักษาตามแถวถนนในกรุงเทพฯ ระวัง บเหตุการณ์ให้คนพาลชุกชุมเกิดขึ้นแก่บ้านเมืองต่อไป

ข้อ ๑ นายโปลิศที่เป็นออฟฟิเชอต้องประพฤติตัวตามข้อบังคับและกฎหมายจงทุกข้อทุก ประการ ถ้าจะเกิดเหตุการณ์ขึ้นสิ่งไร ถ้าชำระความก็ต้องทำตามอำนาจอยู่ให้เคลื่อนคราตผิดข้อ กฎหมายข้อหนึ่งข้อใด ถ้าโปลิศไม่ประพฤติทำตามกฎหมายจะให้มีโดยโทษานุโทษ

ข้อ ๒ ให้นายโปลิศที่เป็นออฟฟิเชอเป็นตำแหน่งที่ ๒ รองอินสเปกเตอเยเนอราล แลคอนสเทอเบอพวกโปลิศเลวจงทำการที่ในพนักงานของตัวโดยเลียบแล้วให้มีไม้ตะบอง แลเป็น ปัสตัน อาวุธสำหรับมือเตรียมไว้จะพร้อม เมื่อมีเหตุการณ์ควรจะใช้จะได้ใช้ตามกฎหมาย

ข้อ ๓ อินสเปกเตอเยเนอราล เจ้าพนักงานใหญ่จะเป็นคอนสเทอเบอคือโปลิศเลว ในการโปลิศทุกแห่ง ที่มีกองโปลิศตั้งอยู่จะจ้างคนที่ยังไม่เคยเป็นโปลิศทุกคนที่เคยเป็นโปลิศแล้ว มารับจ้างเป็นโปลิศอีกก็ได้ แลคนที่ จะเข้ารับการเป็นโปลิศใหม่นั้น ต้องทำหนังสือสัญญา กำหนดวัน กำหนดเดือน กำหนดปี ที่จะรับใช้ในการโปลิศ เวลากำหนดในหนังสือสัญญานั้น กำหนดเพียงสามปี แลคนที่ เป็นโปลิศนั้น ถ้าทำราชการได้เลื่อนขึ้น ว่าจะคงที่อยู่ตาม หนังสือสัญญาที่ได้ทำไว้แล้ว ยังไม่ครบกำหนดก็ต้องประพฤติตามหนังสือสัญญา ที่ได้ทำไว้แล้วว่าจะ ครบกำหนดสัญญา อนึ่งคนที่ได้รับจ้างเป็นโปลิศทุก ๆ คน ถ้าผู้ใดคนหนึ่งจะออกจากการโปลิศ ต้องลาอินสเปกเตอเยเนอราล เจ้าพนักงานใหญ่ ถ้าผู้ที่เป็นชิบโปลิศออฟฟิเชอนายโปลิศใหญ่ก่อน ถ้าไม่บอกลาหนีไปจับตัวได้ให้จำไว้ ณ ลูกสามเดือน ถ้าจะจ่ายโทษตัวเดือนหนึ่ง ๒๐ บาท ๓ เดือนเป็นเงิน ๖๐ บาท เอาไว้เป็นเงินกลางในกรมโปลิศ ถ้าหาชนินายเงินมารับจ้าง เป็นโปลิศทำความผิดในการโปลิศแล้วหนีไป ตัวหาชนินายเงินหนีการโปลิศให้ทำโทษเขียน หมายนั้น ๓๐ ที่ ส่งตัวให้นายเงินรับไป อนึ่งหนังสือสัญญาซึ่งได้ทำไว้กับคนที่รับจ้าง เป็นคน โปลิศนั้น ต้องมีข้อสัญญาว่าผู้หนึ่งผู้ใดมีความผิด ถ้าอินสเปกเตอเยเนอราลหาชิบโปลิศออฟฟิเชอ จะไล่เลียบจากที่โปลิศเมื่อใดก็ได้ ถ้าผู้ใดบอกลาขอออกจากที่โปลิศ ก่อนกำหนดหนังสือสัญญาอิน- สเปกเตอเยเนอราล หาชิบโปลิศออฟฟิเชอเห็นชอบ จะให้ออกก่อนเวลากำหนดก็ได้ แต่ต้องบอก ลาล่วงหน้าเดือนหนึ่งก่อนจึงจะให้ออกได้ อะ

ข้อ ๔ ว่าคนที่ จะเข้าเป็นโปลิศนั้น ให้นายโปลิศผู้เรียกคนพวกคนที่จะเป็นโปลิศ ไปให้ เจ้าพนักงานตำแหน่งกำกับถือนำ เอาตัวผู้นั้นไปสาบาลเสียก่อนว่าจะรับทำการ โปลิศโดยซื่อสัตย์ สุจริต มีให้ผิดข้อกฎหมายข้อหนึ่งข้อใด แล้วจึงได้รับราชการได้ อะ

ข้อ ๕ ผู้ซึ่ง เป็นสายันเมเยอ สายันกอมปรันก่อนสเทอเบอฝ่ายโปลิศ เมื่อถึงกำหนด หนังสือสัญญาสามปีแล้วจะออกจากโปลิศก็ได้ ถ้าจะรับราชการ เป็นโปลิศคงที่อยู่ตาม เดิมต่อไปแล้ว

ถ้าไม่ทำหนังสือสัญญาใหม่ ต้องประพฤติตามหนังสือสัญญาเดิม แต่ไม่มีกำหนดสามปี เป็นแต่รับราชการเป็นเงื่อนไขต่อไป

ข้อ ๖ สายันเมเยอ สายันกอบปรัน กอนสเทอเบอที่รับใช้ครั้งนี้ ถ้าจะขอลาออกจากการไปลิสก่อนกำหนดหนังสือสัญญา ถ้าครบกำหนดหนังสือสัญญาแล้วรับจ้างทำการต่อไปถ้าจะออกจากไปลิส ต้องทำหนังสือลาออกล่วงหน้าเงื่อนไขก่อน ซึ่งจะออกจากราชการไปลิสได้ ถ้าไปลิสคนแล้วเป็นทาสของผู้ใดหลบหนีนายเงินมารับจ้างเป็นไปลิส นายเงินมาทวงปะเข้าให้บอกต่ออินสเปกเตอเยเนรอลว่า ตัวทาสหนีมาจ้างเป็นไปลิส ให้อินสเปกเตอเยเนรอลเอาตัวมารับจ้างมาตามสอบปากคำ ถ้ารับถูกต้องว่าเป็นทาสของผู้นั้นจริงให้อินสเปกเตอเยเนรอล เอาตัวผู้ที่หนีนายเงินมารับจ้าง โบนัส ๕๐ ที่ ส่งให้นายเงินไป ถ้าขุนหมื่น เสมียน ทนาย ไพรหลวง ไพรสม หมู่โคกรมใดมารับจ้างเป็นไปลิสแล้ว ถ้าเจ้าหมุณุนายมีราชการจะต้องการตัว ขุนหมื่น เสมียน ทนาย ไพรหลวง ไพรสม ที่มาจ้างเป็นไปลิสไปใช้สอยด้วยราชการหลวงจริง ให้มาแจ้งความต่ออินสเปกเตอเยเนรอล ๆ ต้องให้ตัวผู้นั้นไปกับเจ้าหมุณุนาย อย่าให้เสียราชการหลวงได้ แล้วให้อินสเปกเตอเยเนรอลสืบดูว่าเจ้าหมุณุนาย มาถอนเอาคนที่มารับต้องเป็นไปลิสไปด้วยราชการหลวงจริงหรือไม่จริง ถ้าไม่ใช่ราชการหลวง เจ้าหมุณุนายมาหลอกลวงชักถอนเอาคนที่มารับจ้างเป็นไปลิสไป ให้ปรับเจ้าหมุณุนายที่มาหลอกลวงเป็นเงิน ๔๐ บาท ไว้เป็นเงินกลางในกรมไปลิส ถ้าสายันเมเยอ สายันกอบปรันกอนสเทอเบอหลบหนีราชการไปไม่ได้ทำหนังสือขอลา ถ้าสืบจับตัวได้จะปรับไหมตามกฎหมายข้อสาม แลเงินเดือนของผู้ที่กระทำความผิดต้องปรับไหม เอาไว้เป็นเงินกลางในกรมไปลิสเงื่อนไขของผู้นั้น

ข้อ ๗ ถ้าเกิดเหตุปัจจุบัน ทรงพระกรุณาโปรดให้ผู้ที่เป้นชิบไปลิสออฟฟิเชอเรียกคนใหม่ากเกินกำหนดตามธรรมเนียม ให้สอดสมกับการแลคนซึ่งเรียกมาเป็นเอกสตรา คือ คนที่จ้างมารักษายานเรือนผู้มีบัณฑิตกิลเลพอคาราณานั้น ต้องสาบาลตัวทุก ๆ คน แลอยู่ในบังคับอินสเปกเตอเยเนรอลตามกฎหมายเหมือนกับไปลิสทุก ๆ คน

ข้อ ๘ ถ้าข้าราชการถาวรราษฎรชาวบ้าน ผู้นั้นผู้ใดมีสาเหตุกับเพื่อนบ้าน กลัวจะมีเหตุการขึ้นในบ้านของตัว จะมาหาชิบไปลิสออฟฟิเชอแจ้งความให้ทราบ ชิบไปลิสออฟฟิเชอทราบ

ความแล้ว ต้องนำความนั้นแจ้งต่ออินสเปกเตอเยเนรอล ถ้าอินสเปกเตอเยเนรอล เห็นว่าจะ
เรียกคนมากเกินกว่าเหตุ ก็ให้อินสเปกเตอเยเนรอลนำความขึ้นต่อมเกล่า ถวายคำนับบังคมทูล
พระกรุณาแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรด ถ้าเห็นควรในการที่มาแจ้งแล้ว จะบังคับให้โปลิศออฟ-
ฟิเชอจัดหาช่างคนเป็นโปลิศ ไปรักษายานของผู้นั้นพอสมควรแก่เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น แต่ให้จ้างคน
อื่นมาเป็นโปลิศ อย่าให้ชักถอนคนโปลิศเดิม ซึ่งได้ประจำมาที่อยู่แล้วนั้นไป แลคนที่รับจ้าง
เป็นโปลิศไปรักษายานนั้น ต้องประพฤติตามกฎหมายทุกข้อ ทุกประการ เมื่อจะเข้ารับจ้างการ
นั้นของสวาลตัวเสียก่อน ผู้ที่จะเป็นโปลิศไปรักษายานนั้น ต้องอยู่ในบังคับอินสเปกเตอเยเนรอล
แลชิปโปลิศออฟฟิเชอเหมือนกับโปลิศทั้งปวง เงินเดือนค่าจ้างนั้น เจ้าของบ้านที่ได้ขอโปลิศมา
รักษายานต้องเสียเอง ถ้าเจ้าของบ้านจะไม่ต้องการให้โปลิศรักษาต่อไปแล้ว ต้องให้ทำหนังสือมาแจ้ง
ยังอินสเปกเตอเยเนรอล แลชิปโปลิศออฟฟิเชอใหญ่แล้วอินสเปกเตอเยเนรอล ถ้าชิปโปลิศออฟ-
ฟิเชอ ให้เลิกถอนโปลิศที่ให้เฝ้าบ้านนั้นเสีย

ข้อ ๘ ถ้าผู้ใดรับจ้างเป็นโปลิศ อินสเปกเตอเยเนรอล จะบังคับให้ไปรักษาที่แห่งใด
ตำบลใด ถ้าเรือลูกค้าลำใดผู้นั้นต้องไประวังการตามคำสั่งอินสเปกเตอเยเนรอลทุกแห่งทุกตำบล

ข้อ ๑๐ โปลิศทุก ๆ คนครบกำหนดจะออกจากโปลิศก็ดี ถ้าเป็นโทษต้องถอดออกจากโปลิศ
ก็ดี ถ้าจะออกไปทำราชการกรมอื่น ๆ ก็ดี เครื่องนุ่งห่มที่แต่งตัวกับมา แลเครื่องอาวุธสิ่งของทุกสิ่ง
ทุกอย่าง สำหรับตัวเมื่อเป็นโปลิศอยู่นั้น ต้องมอบคืนให้แก่เจ้าพนักงานในกรมโปลิศ ให้ครบทุก
สิ่ง ถ้าผู้ใดไม่มอบคืนเครื่องนุ่งห่มอาวุธสำหรับตัว เหมือนหนึ่งว่ามาแล้วนี้ให้รับใหม่เหมือนคนหนี
ราชการ ตามกฎหมายข้อสาม แล้วเร่งเอาเครื่องนุ่งห่มแลอาวุธสำหรับตัวให้ครบตามบัญชีที่จ่าย
ไป ถ้าผู้ที่จะออกจากโปลิศส่งของเครื่องนุ่งห่ม แลเครื่องอาวุธสำหรับตัวขาด ไม่ครบตามบัญชีที่
ได้จ่ายไปก็ให้คิดเอาเงินแทนสิ่งของที่ขาดไปนั้นไว้ตามราคามากแลน้อย

ข้อ ๑๓ ถ้าสาขันเมเยอ สาขันกอบปรัน กอนสเตอเบอ เมื่อรับราชการ ถ้าเสพสุรา
เมาเสียสติ ๑ ไม่เข้าเวรตามเวลา ๑ นอนหลับไม่เข้าเวร ๑ เข้าเวรไม่ระวังการ ๑
เล่นหอย เล่นไพ่ เล่นโป เล่นถั่ว เล่นกำดัดการพนันต่าง ๆ ๑ ถ้าผิดดังนี้ให้อินสเปกเตอ-
เยเนรอล เอาตัวผู้ที่ทำผิดมาโบย ๒๐ ทีแล้วให้ไล่ออกจากโปลิศ ถ้าเป็นออฟฟิเชอให้ถอดออก

จากออฟฟิเชอ แล้วเอาไปเป็นโปลิศเลวต่อไป ถ้าทำผิดข้อกฎหมาย ๑ คลาดเมื่อเกิดเหตุ ๑
 สิ่งแล้วไม่ทำ ๑ เป็นคนป้องกันรักษาพวกพ้องพี่น้องของตัวที่ทำการผิด ๑ ให้อินสเปกเตอเยเน-
 ราลเอาตัวผู้ที่กระทำผิดจำไว้สามเดือน ครบสามเดือนแล้วให้ถอดปล่อยผู้นั้นไป ถ้าเป็นตัวออฟฟิเชอ
 ให้เอามาเป็นโปลิศเลวรับราชการต่อไป อนึ่งถ้าออฟฟิเชอแลโปลิศเลวเมื่อรับราชการอยู่ในการ
 โปลิศ กระทำผิดแห่งราชการอาอาณการประหารราษฎร ให้ได้ความเดือดร้อน ก็ให้หยุดคุมเหง
 ไปฟ้องต่ออินสเปกเตอเยเนราลก่อน ถ้าอินสเปกเตอเยเนราลไม่รับฟ้องชำระให้ ก็ให้ไปฟ้องยังโรง
 ศาลตามกระทรวง ถ้าราชการแลราษฎรทำผิดแห่งโปลิศ เมื่อเวลารับราชการอยู่ในการโปลิศ
 อย่างหนึ่งอย่างใด ให้อินสเปกเตอเยเนราล หาตัวผู้ที่คุมเหงโปลิศมาชำระไต่สวน ถ้าได้ความจริง
 เป็นความเล็กน้อย ควรจะตัดสินให้แล้วกันไปได้ ก็ให้อินสเปกเตอเยเนราล ตัดสินไปให้แล้วกัน
 ตามกฎหมาย ถ้าเป็นความควรจะยอมเกล้าถวายคำนับ บังคมทูลพระกรุณา ก็ให้นำความขึ้นยอม
 เกล้าถวายคำนับบังคมทูลพระกรุณา แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า

ขอ ๕๒ อินสเปกเตอเยเนราล ต้องทำหมายประกาศที่ขอบังคับราษฎรชาวบ้าน จะ
 ต้องประพาศขึ้นป่าวร้องแลเปิดไว้ตามที่สมควร ให้ราษฎรชาวบ้านรู้ตามขอบังคับจงทุกข้อ จะได้
 ประพาศกิจริยาแลขอบังคับ ให้ถูกตองตามกฎหมายโปลิศทุกอย่าง อนึ่งถ้าจะมีการ เล่นเป็นของหลวง
 เปนที่ชุมนุมคนมาก ให้อินสเปกเตอเยเนราลออกหมายประกาศ ให้ราษฎรชาวบ้านรู้ทั่วกันว่าในเวลา
 ที่เล่นกระบวนแห่ไปนั้น จะให้ราษฎรที่ไปดูเห็นประพาศตัวประการใด จะให้ยืนอยู่แห่งใด ก็ให้
 ราษฎรรู้ทั่วกัน อย่าให้เป็นที่กีดขวางทางเสด็จพระราชดำเนินแลกระบวนแห่ใด แลให้โปลิศระวัง
 ตรวจตราทาง อย่าให้มีสิ่งหนึ่งสิ่งใด เปนที่กีดขวางอยู่ในท้องถนนนั้นได้ ถ้าราษฎรชาวบ้านจะมีการ
 แห่ขึ้นในท้องถนน ก็ให้โปลิศระวังรักษาการเห็นจนถึงที่ อย่าให้เกิดเหตุแลวิวาทชกตีกันก็ได้ให้
 อินสเปกเตอเยเนราลออกหมายประกาศ ให้ราษฎรชาวบ้านรู้ทั่วกันว่า ผู้ใดจะมีการ เล่นทาง ๆ
 ถ้าจะมีการแห่ไปตามท้องถนน แล้วให้มาบอกแก่อินสเปกเตอเยเนราลให้รู้ก่อน จึงจะทำการนั้นได้
 อนึ่งถ้าราษฎรชาวบ้านมาบอกว่าจะทำการทาง ๆ เป็นการแห่ถ่าการประชุมคนเล่นการทาง ๆ ถ้าอินส-
 เปกเตอเยเนราลเห็นว่า การที่ราษฎรชาวบ้านมาบอกนั้นเป็นการประหลาดไม่เคยมี ก็ให้อินสเปก-
 เตอเยเนราลนำความขึ้นยอมเกล้าถวายคำนับบังคมทูล พระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทก่อน
 ถาทรงพระกรุณาโปรดให้ทำจึงทำได้

ขอ ๕๓ ถ้าข้าราชการถูกรายราษฎรชาวบ้านมาทำให้ไปลี้ไปจับโจรผู้ร้ายทางลูกนี้ได
มาอาศัยไว้ที่อินสเปกเตอเบเนรอลถ้าไปลี้ไปจับโจรผู้ร้ายทางลูกนี้ได
ผู้ต้องจับ รับถูกต้องตามคำอาศัย ถ้าเป็นความชกชิงวิ่งราววิวาทตีรัน มีใจความ ฉกรรจ์หัน
ตเหตุ ก็ให้ตระลาการในกรมไปลี้ชำระให้แล้วแต่ใน ๑๕ วัน ถ้าไม่แล้วตกลงกัน ก็ให้โจทย์
มาฟ้องยังโรงศาลตามกระทรวง ถ้าเป็นความฆ่ากันตาย โจรผู้ร้ายฉกรรจ์หันตเหตุ ถ้าครบ
กำหนดอาศัยโจทย์มีไคมาฟ้องตามกระทรวง ก็ให้ส่งตัวโจทย์จำเลยไปยังตระลาการตามกระทรวง
จะไคชำระโจทย์ออกตามแผนดินตามกฎหมายด้วย ถ้าผู้ต้องจับไม่รับตามคำอาศัย ถ้าทางลูกนี้ต่อสู้สารกรม
ธรรม์ ก็ให้โจทย์ไปร้องฟ้องยังกระทรวง ตามพระราชกำหนดกฎหมายแผนดิน ถ้าขึ้นไปลี้ไปจับโจรผู้
ร้ายถ้าไปลี้ไปจับโจรผู้ร้าย แล้วคนถือเครื่องสาตราอาวุธชกชิงวิ่งราวตีรันพันแพง ราษฎรชาวบ้าน
ไคมีโจทย์ติดตามมาอาศัยก็ไค ไม่มีโจทย์ติดตามมาอาศัยก็ไค ให้อินสเปกเตอเบเนรอล นำข้อความ
ขึ้นนมเกลาวางค่านับบังคับมูลพระกรุณาจึงทุกเรื่องทุกราย *

* โปรดคนควาเพิ่มเติมได้จาก ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒ วันอาทิตย์ เดือนกันยายน

ภาคผนวก ข

ความเห็นที่^๑จะจัดการกรมกองตระเวน

ความเห็นที่จะจัดการกรมกองตระเวน

การกองตระเวน
ควรรวมกันเป็น
กรมเดียว

ขอ ๑ ราชการกรมกองตระเวนในปัจจุบันนี้แยกอยู่ ๓ ส่วน คือการควบคุมอำเภอ ควบคุมกำนัน ผังซ้ายผังขวา ที่เป็นคนไทยอยู่ในบังคับบัญชาเจ้ากรมกองตระเวนชาย เจ้ากรมกองตระเวนขวา ส่วนหนึ่งที่เป็นจีนอยู่ในบังคับบัญชากรมทวายส่วนหนึ่ง การไปลี้ศลาดตระเวนรักษายังไม่มีเจ้าพนักงานเป็นประธานควบคุมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีนายน้อย ๆ ตามหมุ่รวมอยู่ในเสนาบดีว่าราชการกรมพระนครบาลบังคับบัญชาการอีกส่วนหนึ่ง

การทั้ง ๓ ส่วนนี้ ถ้าพิจารณาไปก็เห็นว่าราชการหน้าตักอันเดียวกัน เพราะพระราชประเพณีเดิมที่มีกรมกองตระเวนและแบ่งแขวง เป็นท้องที่มีอำเภอ มีกำนัน อยู่ประจำแขวงดังนี้ ก็เป็นการที่จะได้ตรวจรักษาความสงบเรียบร้อยของราษฎรทุกบ้าน ทุกตำบล ให้มีความสุข แต่การต่อมาภายหลังราษฎรในพื้นที่นั้นเมืองมีมากขึ้น การค้าขายก็ยิ่งทวีขึ้น ฐานะของราษฎรที่ส่วนเฉพาะตัวก็มากขึ้น ความวิวาทพมเถียงกันก็จำต้องมากขึ้นด้วยโดยธรรมดา ฝ่ายการกองตระเวนที่มีทุนหมื่นสำหรับลาดตระเวนตามธรรมเนียมเดิม จึงไม่พอแก่ความสงบเรียบร้อย ก็ต้องมีไปลี้ศจ้างขึ้นลาดตระเวนในตำบลที่มีราษฎรตั้งอยู่มากอีกส่วนหนึ่ง ราชการกรมกองตระเวนจึงแยกเป็น ๒ หน้าที่ ๆ กรมกองตระเวนคงเป็นแต่การพิจารณาสอบสวนผู้ร้ายและบังคับบัญชาอำเภอกำนัน อำเภอกำนันนั้นก็ทำการแต่เป็นพยานและรับปากของราษฎร ที่รับทำคำขึ้นสูตร คำตราสิน คำอายัดและ

หนังสือกรมธรรม์สัญญาต่าง ๆ แต่การที่แนะนำห้ามปรามราษฎรให้กระทำ
การล่วงละเมิดพระราชกำหนดกฎหมาย หรือมีตนกระทำร้ายกันเฉพาะหน้า
อำเภอเฉพาะหน้ากันนั้น ๆ ก็ไม่ถือว่าผิดระ ยกเสียแต่เป็นความชกกัน
ตาย หรือเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ หรือมีหมายตราการมาให้ส่งตัวจึงจะได้
เกาะกุมเอาตัวมาส่งให้พิจารณา ที่เป็นไปดังนี้ก็เป็นเพราะอำเภอเพราะ
กำนัน ไม่มีกำลังพอจะจับกุม กลัวคนร้ายต่อสู้จึงได้พากันละเลยเสีย ต่อ
เมื่อเจ้าพนักงานผู้ใหญ่สั่งให้จับกุมแล้ว ได้กำลังคนมาช่วยจึงจะได้กระทำ
การตามหน้าที่พนักงานของตน ฝ่ายการแนะนำและการจับกุมคนร้ายดังนี้
กลับมามีอยู่ในหน้าที่ราชการของกรมโปลิศ เพราะว่ามีกำลังมากกว่าอำเภอ
มากกว่ากำนัน แต่เหตุที่จะเกิดขึ้น ซึ่งจะได้อบรมแต่คำตราสินและคำชันสูตร
ที่จะได้สืบสวนจับตัวคนร้ายให้ได้โดยเร็วขึ้นนั้น โปลิศไม่สามารถจะรู้ได้
การที่จะจับกุมคนร้ายจึงไม่ได้ตัวทันทองที่ หน้าที่ราชการหลีกเลี่ยงกันดังนี้
จึงเห็นว่ากรมกองตระเวนกับกรมโปลิศนั้นควรรวมกันไว้เป็นกรมเดียวกัน
จะได้อาศัยความรู้เหตุกับกำลังให้อยู่ในคนหมู่เดียวกัน อำเภอ กำนัน ให้
เป็นโปลิศด้วย หรือนายโปลิศให้เป็นอำเภอ เป็นกำนันได้ด้วย ราชการ
กรมกองตระเวนจึงจะเป็นการเรียบร้อยไม่ขัดขวาง

กรมกองตระเวน   ข้อ ๒ เมื่อการกองตระเวนกับการโปลิศรวมกันเป็นกรมเดียวกัน
แล้ว ควรแบ่งหน้าที่ราชการเป็น ๒ กอง กองหนึ่งเป็นพนักงานไต่สวน
เป็นสองกอง   โทษหลวง กองหนึ่งเป็นพนักงานรักษา มีเจ้ากรมเป็นผู้บังคับบัญชาหน้าที่
ราชการกองละนาย

หน้าที่ราชการกอง
ไต่สวนโทษหลวง   ข้อ ๓ หน้าที่ราชการกองไต่สวนโทษหลวงนั้น เป็นผู้บังคับบัญชา
อำเภอ กำนัน และคนสอดแนมตลอดแขวงกรุงเทพฯ สำหรับเป็นผู้พิจารณา
ไต่สวนสืบจับโจรผู้ร้าย ซึ่งกระทำการล่วงละเมิดพระราชอาญา มีโทษหลวง
ส่งศาลสถิตยยุติธรรมให้พิจารณาตามพระราชกำหนดกฎหมาย

- หน้าที่ราชการ ข้อ ๔ หน้าที่ราชการกองรักษานั้น เป็นผู้บังคับบัญชาหมู่คนตระเวน
กองรักษา ซึ่งสำหรับลาดตระเวนรักษาพระนครมีใหญ่หนึ่งผู้ใดกระทำการล่วงละเมิด
พระราชกำหนดกฎหมายให้ราษฎรมีความสุขทั่วกัน
- ศาลาที่ว่าการ ศาลาที่ว่าการกรมกองตระเวนนั้น ควรมีศาลาว่าการ
กรมกองตระเวน แห่งหนึ่งตั้งอยู่ในพระนคร ให้มีศาลาเป็นที่เจ้าพนักงานว่าการรักษา
หลังหนึ่ง กองไตสวนโทษหลวงหลังหนึ่ง โรงไตสวนข้อบังคับและพระราช
กำหนดกฎหมายแคนกองตระเวนหลังหนึ่ง โรงชำระสอบสวนผู้ร้ายหลังหนึ่ง
โรงคนกองตระเวนอาศัยอยู่ไต่หลังละ ๕ คน ๖ หลัง โรงพยาบาล
คนไข้อยู่ไต่หลังละ ๕๐ คน ๖ หลัง คลังเก็บเงินและสิ่งของหลังหนึ่ง
โรงเลี้ยงคน ๒ หลัง โรงครัวหลังหนึ่ง กับสนามสำหรับหัดสนามหนึ่ง
และที่ซึ่งจะจัดทำไถ่กันนั้น เห็นว่าที่ตำบลบ้านญวน ซึ่งพระยาสุรศักดิ์มนตรี
ได้ไปจัดสร้างเป็นโรงพยาบาลไว้ ๒ หลัง เกือบนี้ไม่ได้ใช้เป็นโรงพยาบาล
แล้ว เป็นเต้านายทหารไปอยู่อาศัยที่ตำบลนี้เป็นที่ว่างเปล่าอยู่มาก และมีบ้าน
เรือนราษฎรอยู่แถวนี้บ้างก็เป็นเต้านเล็กเรือนน้อย ล้วนไปควยเรือนจาก
ถ้าได้จัดซื้อที่บางราษฎรที่ใกล้เคียงกับโรงพยาบาลเป็นที่หลวงแล้ว ยกเอา
โรงพยาบาลซึ่งไม่ได้ใช้แล้วนั้น เป็นศาลาที่ว่าการกองตระเวน และปลูก
สร้างโรงอื่น ๆ กล้วยเครื่องขัดและหลังคาจากไปก่อน ก็เห็นว่าไม่สู้จะเปลือง
เงินมาก
- การจ้างคน ข้อ ๑๔ การจ้างคนกองตระเวนนั้น ตามธรรมเนียมในทุกวันนี้
กองตระเวน นายตรวจประจำท้องที่เป็นผู้จ้างคนเอง และคนกองตระเวนคนนั้นก็รับราชการ
อยู่ในตนเอง และคนกองตระเวนคนนั้นก็รับราชการอยู่ในท้องที่แห่งนายตรวจ
ไต่ว่ากล่าวคนตระเวนนั้นมักไม่มีใครรับราชการเต็มเวลาจ้าง เพราะลูกจ้าง
นั้นมักเป็นทาสของนาย ๆ ก็เอาไปใช้การงานที่เป็นประโยชน์ของตนเสียอย่าง ๑

หรือลูกจ้างนั้นไม่ได้เป็นทาสของนายตรวนายตรวจะไม่คอยจะวากกล่าวกวค
 ขันมก เพราะถ้าจะบังคับให้ทำการโดยกวคขึ้นแล้ว ถ้าลูกจ้างนั้นลาออก
 เสียก็เป็นการลำบากที่จะต้องเรียกหาคนจ้างใหม่อย่าง ๑ อีกประการหนึ่ง
 คนที่รักษาการอยู่ประจำท้องที่แล้ว ก็มักจะรู้จักชอบพอกับคนในตำบลนั้นขึ้น
 กัน เมื่อคนเหล่านั้นกระทำความผิดก็เห็นแก่กัน ละเลยเสีย จึงเป็นของ
 ที่ใหญ่ร้ายกว่าเว็บไม่หยุดหย่อนอย่าง ๑ เป็นทางที่นายตรวจะคิดเอาผล
 ประโยชน์กคซึ่งพรที่จะขอเงินเคื่อน เพราะถ้าไม่ขายให้ก็จะไล่เสียไม่ให้
 รับจ้างอย่าง ๑ มีของเสียอยู่โดยหลายประการดังนี้ ท่อไปจะยกเลิก
 ธรรมเนียมเสีย จะจัดให้มีสมุหบัญชีรองคนหนึ่งต่างหากสำหรับจ้างคน
 แล้วจะให้ผู้บังคับการใหญ่ตรวจเลือกให้เห็นชอบด้วยแล้วจึงจะให้จ้างคนนั้นได้

เครื่องแต่งตัว

คนตระเวน

ข้อ ๒๔ เครื่องแต่งตัวคนกองตระเวนตามแบบเดิม นั้น ค่าเสื้อผ้า
 กางเกง ไม่ได้เบิกเงิน คิดหักเอาเงินเคื่อนคนกองตระเวนคนหนึ่งเคื่อน
 ละ ๑ บาท รวมปีหนึ่งคนหนึ่งต้องเสียค่าเสื้อ ค่ากางเกง ๑๒ บาท
 แต่ผู้จัดการจ่ายเสื้อจ่ายกางเกงนั้น จ่ายให้แต่เสื้อกางเกงสำหรับเคียว
 ราคาไม่ถึง ๑๒ บาท เงินเหลือเอาเป็นกำไรประโยชน์คนเสีย แต่ค่า
 หมวก ไม่ตะบอง เข็มขัด โคมตาโค นกหวีด นั้นเอาเงินหลวงจัดซื้อ
 จ่ายต่างหาก แต่ในทุกวันนี้การจ่ายเสื้อและกางเกงเปลี่ยนใหม่ เพิ่มขึ้น
 ปีละ ๒ สำหรับ เงินที่เหลือค่าทำเสื้อรวมไว้เป็นเงินกลางจัดซื้อผ้าห่ม
 หมวกและเข็มขัด และของอื่นที่เคยจ่ายเงินหลวงนั้น เอาเงินนี้จ่ายแทนก็
 พอแล้วเกลี้ยงกัน คงไม่ต้องจ่ายเงินเพิ่มเหมือนแต่ก่อน การต่อไปเห็นด้วย
 เกลา ว่าถ้าจะใช้เสื้อกางเกงอย่างผาชนิดทุกวันนี้ เป็นผาบางไม่ทน
 ถึงจะจ่ายให้ปีละ ๒ สำหรับก็หาพ้นจากความสกปรกและขาดเปื่อยได้ไม่
 จะต้องคิดจัดผาชนิดหนึ่งอย่างทหารที่หนาให้ทนพอ แต่ราคาเสื้อนั้นคงจะไม่
 แพงขึ้น กับจะจ่ายกางเกงเพิ่มขึ้นอีกตัวหนึ่ง เป็นกางเกงคนละ ๓ กางเกง

เสื้อคนละ ๒ เสื้อ กับจะต้องมีเสื้อกันฝนทำด้วยผ้าดิบชุบขี้ผึ้งจ่ายให้อีก
 คนละเสื้อ จึงจะไ้รักษาเครื่องแต่งตัวให้สะอาดและทนไ้ตลอดปี กับคน
 กองตระเวนทั้งปวงนั้นจะบังคับให้อยู่นอนประจำโรงมดักเปลี่ยนกัน จะต้อง
 มีผ้าปูนอนกับหมอนเพิ่มขึ้นอีก คิดประมาณค่าเครื่องแต่งตัวกับของใช้คน ๑
 เสื้อผาละลาย ๒ อย่างหนาสน้ำเงิน คอเสื้อและข้อมือเป็นสีแดง ขุมเป็น
 ขุมถักผาแดง ๒ เสื้อ ประมาณค่าผาและค่าจ้างเย็บเสร็จราคา ๔ บาท
 กางเกงผาละลายสองสีน้ำเงินขลิบลวดข้างแดง ยาวเพียงเข่า ๓ กางเกง
 ประมาณค่าผาและค่าจ้างเย็บเสร็จเงิน ๕ บาท เสื้อกันฝนทำด้วยผ้าดิบชุบ
 ขี้ผึ้ง เสื้อ ๑ ประมาณค่าผาและค่าจ้างเย็บและค่าชุบขี้ผึ้งราคา ๑ บาท ๑๒
 สลึง เข็มขัดสายหนังมีของกระเบื้องควยประมาณ ราคา ๓ บาท ๔๔ สลึง
 หมวกรูปเฮลเม็คसानควยหวายและหุ้มควยใบลานไ้หนักโพยทำ ประมาณค่า
 หวายกับใบลานหมวก ๑ ราคาเงิน ๓ สลึง ไม้ตะบองทำด้วยไม้แดงไ้หนัก
 โพยทำคอกแตกาไม้ประมาณ ๔ สลึง โคมตาโคหนึ่งโคมประมาณราคา ๑ บาท
 ๓๒ สลึง นกหวีดหนึ่งราคาเงิน ๓๒ สลึง ตัวเลขสำหรับติดคอเสื้อทำด้วย
 ทองเหลืองคนละ ๔ ตัว ประมาณราคา ๔ สลึง ผ้าปูนอนกับผ้าหมอนคน
 ละ ๒ ผืน ประมาณราคา ๓ บาท ๑๓ สลึง รวมเครื่องแต่งตัวและ
 ของใช้คน ๑ ประมาณราคา ๑๔ บาท ๓๒ สลึง ถ้าวัดคิดหักเงินเคื่อน
 คนตระเวนใช้ค่าเสื้ออย่างธรรมเนียมเดิมแล้วจะต้องหักถึงเคื่อนละ ๑ บาท
 ๔๐ สลึง คงเหลือเงินเคื่อนแต่เคื่อนละ ๘ บาท ๒๔ สลึง เท่านั้น เมื่อคิด
 ถึงคนตระเวนที่เป็นทาสจะต้องใช้ค่าคอกเบียดและค่าตัวอีก เอาค่าตัวอย่าง
 ทำเพียง ๒ ชั่ง ก็เป็นเงินคอกเบียด ๒ บาท ใช้ค่าตัวเสีย ๒ บาท รวม
 เงิน ๔ บาท คงเหลือเงินจะได้ใช้สอยของตัวเพียง ๔ บาท ๒๔ สลึง เท่านั้น
 เมื่อคิดถึงตัวทาสค่าตัวมากขึ้นไปกว่า ๒ ชั่ง แล้วเงินที่จะเหลือก็คงจะ
 น้อยเต็มที

เหตุนี้จึงเห็นว่าเงินค่าเครื่องแต่งตัวและของใช้สำหรับคนตระเวน
นั้น ไม่ควรหักเอาในเงินเดือน ควรจัดซื้อจ่ายต่างหาก จะได้ไม่ขึ้นชื่อว่า
หักเงินเดือน เป็นค่าเสียค่ากางเกง ซึ่งเป็นเสียงไม่เพราะหู และจะ
ได้ชักนำให้คนเต็มใจเข้ารับราชการมากขึ้น อีกประการหนึ่ง ปีหลัง ๆ ต่อ
ไปก็จะไม่ต้องใช้เงินมาก เพราะแรงค่าเย็บหรือสิ่งใด ๆ ที่จะเป็นแรงทำ
นั้น ก็จะได้จัดให้นักโทษเย็บและทำทุกอย่าง ไม่ต้องออกเงินค่าจ้าง ยังคง
เสียอยู่แต่ค่าผ้าเท่านั้น และยังของที่เป็นแกนสารในปีเดียวไม่เสียนั้นก็มีอยู่
หลายสิ่ง เป็นต้นว่ากระบอง โคม และเข็มขัด ถ้าจะต้องจ่ายเปลี่ยนที่ชำรุด
บ้าง ก็คงอยู่ใน ๓ ปี ๔ ปี คราว ๆ

คนตระเวนจางได้ ขอ ๓๐ เมื่อสมุหนายกชี้แจงคนใดแล้ว ให้ส่งคนนั้นไปยังเจ้าพนักงานให้
แล้วส่งไปฝึกหัดและฝึกหัด และสอนข้อบังคับกรมกองตระเวนให้ทราบ แล้วจึงให้นำบัญชีคนที่
จ่ายกองฝึกสอนได้แล้วนั้นยื่นเจ้าพนักงานใหญ่ จะได้จัดแบ่งจ่ายไปตามท้องที่รักษา
ราชการ

เพิ่มคนตระเวนที่จะ ขอ ๔๖ ผู้ใดคนหนึ่งที่มีความปรารถนาจะให้มีคนรักษาย่านเรือนหรือ
มีผู้ให้ไปลาดตระเวน ทรัพย์สินสมบัติใด ๆ ที่ไม่มีคนกองตระเวนตั้งรักษา และอยากให้มีอำนาจให้
ตำบลที่ไม่มีกอง เหมือนคนกองตระเวนแล้ว ต้องมาขอให้กรมกองตระเวนจางให้แต่ผู้ปรารถนา
ตระเวน นั้นต้องเสียเงินเดือน เงินเบี้ยเลี้ยง เงินค่าเครื่องแต่งตัวตัวคนที่เพิ่มขึ้นใหม่
ให้กรมกองตระเวนตามอัตรา และคนที่รับจ้างนั้นต้องอยู่ในอำนาจพระราช
กำหนดกฎหมายกรมกองตระเวน และอยู่ในบังคับเจ้าพนักงานใหญ่ในกรมกอง
ตระเวนทั้งสิ้น ถ้าผู้ปรารถนานั้นจะขอเลิกกองตระเวนมิให้ไปลาดตระเวน
ต่อไป ต้องบอกล่วงหน้าแก่เจ้าพนักงานกองก่อนเดือนหนึ่ง และจะคิดคืนเงินค่า
เครื่องแต่งตัวให้ผู้จางตามราคาของที่ใช้ได้

เกรียงไกรแก้ว

นายกองตระเวน

ข้อ ๔๗ เครื่องแต่งตัวนายคนกองตระเวนนั้น ตามธรรมเนียมเดิมมีแต่นายยามซึ่งเฝ้าเพียงนายตรวจใหญ่ ไม่มีแบบอย่างกำหนดว่าชั้นใดควรแต่งอย่างไร ใครชอบใจทำอย่างไรก็ทำขึ้นตักแต่งตนเอง เสื้อนายกองตระเวนจึงไม่เหมือนกัน การต่อไปเห็นว่าควรมีแบบเครื่องแต่งตัวสำหรับกรมกองตระเวนเป็นกำหนดไว้ ให้มีเสื้อยศตั้งแต่เจ้ากรมลงไป แล้วมีกำหนดยศเป็นชั้น ๆ จนถึงนายยาม และเครื่องแต่งตัวตามยศกรมกองตระเวนนั้น ควรมีพระราชกำหนดไว้ว่า ถ้าผู้ใดได้รับตำแหน่งยศตั้งแต่เจ้ากรมลงไปจนถึงสารวัตรแล้ว จะมีเครื่องแต่งตัวของหลวงตามยศพระราชทานให้ในครั้งแรกสำหรับหนึ่ง เมื่อต่อไปเครื่องแต่งตัวจะชำรุดทรุดโทรมประการใด ผู้ผู้นั้นต้องจัดซ่อม และหาเพิ่มเติมในส่วนตนเอง แต่ยศตั้งแต่นายหมวดถึงคนตระเวนนั้น จะมีเครื่องแต่งตัวของหลวงพระราชทานให้ตามอัตราที่ไว้ไว้ในข้อ ๒๔

ปีการหักลดทอน

ข้อ ๔๔ การฝึกหัดคนกองตระเวนนั้น จะหัดกิริยาที่ขึ้นให้เรียนร้อย
 อย่าง ๑ กิริยาคำนับอย่าง ๑ กิริยาเดินปกติอย่าง ๑ กิริยาเดินเร็ว
 อย่าง ๑ กิริยาเดินเป็นพวกอย่าง ๑ กิริยาหันตัวอย่าง ๑ หักไชอาวุธ
 ตามอย่าง ๑ หักยิงปืนอย่าง ๑ สอนให้รู้ข้อบังคับสำหรับกรมกองตระเวน
 อย่าง ๑ กับสอนให้รู้พระราชกำหนดกฎหมายในหน้าที่ ๆ ควรจะรู้ตามสมควร

เงินบำนาญจกคน

๓๔
๓๕
๓๖
๓๗
๓๘
๓๙
๔๐
๔๑
๔๒
๔๓
๔๔
๔๕
๔๖
๔๗
๔๘
๔๙
๕๐
๕๑
๕๒
๕๓
๕๔
๕๕
๕๖
๕๗
๕๘
๕๙
๖๐
๖๑
๖๒
๖๓
๖๔
๖๕
๖๖
๖๗
๖๘
๖๙
๗๐
๗๑
๗๒
๗๓
๗๔
๗๕
๗๖
๗๗
๗๘
๗๙
๘๐
๘๑
๘๒
๘๓
๘๔
๘๕
๘๖
๘๗
๘๘
๘๙
๙๐
๙๑
๙๒
๙๓
๙๔
๙๕
๙๖
๙๗
๙๘
๙๙
๑๐๐

มีปากแฉะทำ

การไม่ใด

ข้อ ๕๐ ควรมีพระราชกำหนดไว้ในกรมกองตระเวนว่า ถ้าคนตระเวนใดได้รับราชการต่อสู้กับผู้ร้าย มีบาดเจ็บแผลเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิตเพราะความชอบต่อสู้แล้ว ควรมีบำเหน็จเป็นเงินปีพระราชทานให้บุตรให้ภรรยาของผู้ตายด้วยความชอบ จะเป็นกำหนดมากน้อยเท่าใด สุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ถ้าเป็นบาดเจ็บที่ไม่เป็นอันตรายถึงแก่ชีวิต แต่แผลนั้นทำให้มีอันตรายจนถึงทำการไม่ได้ครั้งนี้ควรมีบำเหน็จพระราชทานเงินปีเป็นความชอบปีหนึ่งไม่ให้เกินถึงเงินเดือนแห่งตนรับราชการไปกว่าจะสิ้นชีวิต

ว่าด้วยปรับเงินเคื่อน   ข้อ ๕๑ คนกองตระเวนที่กระทำควมผิดล่วงละเมิดข้อบังคับ
 คนตระเวนทำผิดยึด   ในกรณีที่มิเป็นโทษสำคัญนั้น จะให้มีโทษได้เสียจากราชการอย่าง ๑
 ไว้เป็นเงินกลาง   ลดเงินเคื่อนหรือยึดเงินเคื่อนอย่างหนึ่ง ซึ่งอย่าง ๑ และเงินเคื่อนที่
 สำหรับรางวัล   ยึดไว้แต่ผู้ละเมิดข้อบังคับนั้น จะรวมเก็บไว้ในกรมกองตระเวน เรียก
 คนตระเวน   ว่าเงินกลาง สำหรับให้รางวัลแก่คนตระเวนที่มีความชอบ มีโทษของ
                                          เบิกเงินแผ่นดินเพิ่มขึ้นอีก*

(เห็นพระนาม) นเรศวรฤทธิ

วันศุกร์ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีชวด สัมฤทธิศก ๑๒๕๐ **

*โปรดคนควาเพิ่มเติมจาก ก.จ.ช. ร. ๕ น ๘.๑/๑ ความเห็นที่จะจัดการ
 กรมกองตระเวน วันที่ ๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๑.

** ตรงกับ วันที่ ๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๑.

ภาคผนวก ก

ร่างข้อบังคับกรมกองตระเวน

ร่างขอบังคับกรมกองตระเวน

รับวันที่ ๒๐ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๔.

ที่ ๑๒๘/๔๔๕๗

ศาลโปริสภา

วันที่ ๑๓ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๔

ข้าพระพุทธเจ้า คอมนิตติกรมพระนครบาล ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณา
ทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท พระราชอาญาไมพนเกล้าฯ

ด้วยราชการในกรมกองตระเวน ตั้งแต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
พระบรมราชานุญาตให้กรมพระนครบาลมีเงินประจำราชการได้จ่ายเงินเดือนกรมกองตระเวน
มีใตงขามเดือนไคอย่างในทุกวันนี้ เป็นคุณประโยชน์แก่ราชการ ที่มีคนเต็มใจเข้ารับ
ราชการ เป็นพลตระเวนมากขึ้นกว่าแต่ก่อนเป็นอันมาก แต่การที่พลตระเวนกระทำนั้นยังไม่ปรากฏ
ดียิ่งขึ้น เพราะขอบังคับที่จะให้พลตระเวนประพฤตินั้นยังไม่ไคออก พระราชอาญาไมพนเกล้าฯ
ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชทานพระบรมราชานุญาตออกขอบังคับเสียโดยเร็ว เพื่อให้ราชการ
ในกรมกองตระเวนปรากฏดีขึ้น

อนึ่งการที่จะออกขอบังคับพลตระเวนตามความเห็นที่ข้าพระพุทธเจ้าเรียบเรียงทูลเกล้าฯ
ถวายนั้น ข้าพระพุทธเจ้ามีความวิตกอยู่ขอ ๑ ว่าพลตระเวนที่รับราชการอยู่แต่เดิมนั้น ยังไม่มี
ขอบังคับกวคชนอันไค ถ้ามีขึ้นดังนี้แล้ว นากลัวจะพากันลาออกเสียเป็นอันมาก เพราะการที่จะ
พระราชทานเงินเดือนขึ้นอีกชวนให้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณนั้น ยังไม่ไคประกาศให้ทราบ
ทั่วกัน ครั้นนี้ข้าพระพุทธเจ้าจึงไคเรียบเรียงขอบังคับสำหรับกรมกองตระเวนในส่วนที่พระราชทาน
ผลประโยชน์แก่ผู้เข้ารับราชการคนหนึ่ง กับร่างประกาศให้คนทั้งหลายทราบฉบับ ๑ เพื่อให้
ชักชวนกันเข้ารับราชการฉลองพระเดชพระคุณต่อไปนั้น ข้าพระพุทธเจ้าไคสอครางทั้ง ๒ ฉบับ
ทูลเกล้าฯ ถวาย ทราบไคฝ่าละอองธุลีพระบาทในชองนี้ควยแล้ว

อนึ่ง ราชการในกรมกองตระเวนนี้ ขาพระพุทธรเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ขอสำคัญที่จะให้เป็นไปได้อีกหนึ่งก็ต้องอาศัยพลตระเวนที่อยู่รับราชการนานปี คนนั้นชำนาญในข้อบังคับจึงจะประพฤติกริยาได้อันถูกต้อง จำต้องคิดหาทางที่จะให้น้องน้ำใจคนให้คิดรักตำแหน่งราชการในพลตระเวนให้พากันแย่งกันเข้ารับราชการ การกรมกองตระเวนจึงจะได้ดี ให้เป็นที่เชื่อถือแก่ราษฎรทั้งหลาย

ครั้งนี้ขาพระพุทธรเจ้าจึงได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตยกเว้นคนแขนขาพิการมารับราชการเป็นพลตระเวนมิให้ต้องไปสักทนายตามหมู่ เพื่อเป็นทางชักนำคนให้เข้ารับราชการนานปีต่อไป เพราะคนแขนขานั้นขาพระพุทธรเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า เป็นคนที่เจ้าหมูลนายปิดบังไว้กับเป็นคนระบดอยู่เท่านั้น ไม่ได้เป็นคนที่มีเงินราชการเป็นประโยชน์ขึ้นแผ่นดิน จึงคิดด้วยเกล้าฯ ว่าสมควรจะพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ยกเว้นได้

กับในข้อบังคับตอนท้ายว่าควบลูกหนี้หรือทาส ที่มารับราชการเป็นพลตระเวนนั้น เป็นการบังคับกตเจ้าหนี้และนายเงินช่วยอุกหนุนลูกหนี้และทาสแรงอยู่สักหน่อย เพราะเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ถ้าไม่บังคับดังนี้แล้ว เจ้าหนี้นายเงินจะข่มเหงลูกหนี้และตัวทาสยิ่งนัก คนที่มารับราชการเป็นพลตระเวนจะไม่มีโอกาสที่จะหาความดีในผลราชการได้ก็ยาวก็จะไม่มีใครสมัครเข้ารับราชการทั้งจะได้ไม่ได้เลือกพ้นหาคนที่มิอภัยอาศัยอันใด ให้รับราชการได้ด้วย

ขาพระพุทธรเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ดังนี้ จะควรประการใดสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ขาพระพุทธรเจ้า นเรศวรวรฤทธิ

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ใช้ตราขบับังคับกองตระเวนไปก่อน เรื่องประกาศไว้

วันที่ ๒๑ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘

(กรมหมื่นนเรศวร รับพระบรมราชโองการ)

ร่างข้อบังคับกรมกองตระเวน

คอมมิสชันกรมพระนครบาล รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งข้อบังคับสำหรับกรมกองตระเวน ที่เจ้าพนักงาน
จะไต่ลาดตระเวนรักษาพระนครมีหน้าที่ราชการ เจ้าพนักงาน ๕ ตำแหน่ง
เป็นข้อบังคับ ๒๗ ข้อ ดังข้อความต่อไปนี้

พลตระเวน

เพิ่มเงินเดือนและ
เลื่อนตำแหน่ง ข้อ ๔๓ พลตระเวนทั้งหลายให้เข้าใจทั่วกันว่า ถ้าผู้ใดรับการโดย
ความอุทิศสาค และกระทำการ โดยความสัตย์ซื่อสุจริต และประพฤติกิริยาอัน
เรียบร้อยต่อราษฎรชาวบ้าน และนับถือต่อเจ้าพนักงานกองตระเวนที่มียศสูง
กว่าตนโดยเสมอคั้งนี้แล้ว คงจะได้ขึ้นเงินเดือนขึ้นไปตามอัตรา และเลื่อน
ตำแหน่งสูงขึ้นไปตามความชอบความดีแห่งผู้ที่ประพฤตินั้น

ข้อแสดงความฉลาด ข้อ ๔๔ เหตุที่ให้ความชอบ ความดีที่จะได้รางวัลหรือเงินเดือนและ
ของคนที่รู้การบังคับ เลื่อนตำแหน่งได้เร็วขึ้น ก็อาศัยแห่งความประพฤติของคนที่จะแสดงใน
ผิดและชอบ เวลาเมื่อรับราชการในหน้าที่ด้วยความเพียร และความเฉลียวฉลาด และทั้ง
บังคับผู้ที่มียศใหญ่กว่าตนโดยแน่นอน แม้ว่าการบังคับนั้นเข้าใจว่าเป็นการผิด
พระราชบัญญัติและพระราชกำหนดกฎหมาย หรือความชอบธรรมคั้งนี้แล้วของ
นำความขอนั้นเสนอต่อเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ ๆ จะได้พิจารณาเหตุที่นำมาเสนอ
โดยสมควร จะได้เห็นความดีความฉลาดของผู้ที่นำข้อความมาแสดงนั้น แต่ถ้า
การที่มาร้องนั้น โดยเหตุที่ตนไม่พึงบังคับอันถูกต้องด้วยพระราชบัญญัติและกฎหมาย
หรือโดยเหตุความไม่นำพาควยหน้าที่ราชการของตนคั้งนี้แล้ว ก็ไม่เกิดอุปสรรค
และจะไม่ไต่สวนให้เลย

เข้ารับโมฆะ
รักษาการ

ข้อ ๔๕. เมื่อข้อบังคับหรือคำสั่งให้พลตระเวนคนใดไปรักษา
หน้าที่หรือไปราชการอันใดครั้งนั้น ผู้นั้นต้องตั้งใจระวางเวลากำหนดในข้อ
บังคับหรือคำสั่ง อย่าให้คลาดเคลื่อน ต้องไปให้ถึงที่ก่อนเวลาหรือทัน
เวลาตามกำหนดที่ไปประชุมพร้อมกันนั้น ถ้าเป็นการรับโมฆะรักษาการ
รักษาหน้าที่ ต้องไปให้ถึงที่โรงพักแห่งท้องที่ของตนก่อนเวลากำหนดเข้า
รับโมฆะ รับประทานข้าวโมฆะหนึ่ง ถ้าเป็นการจรรจ์ให้ทันเวลาตามที่ซึ่งกำหนดไว้

กำหนดรักษาหน้าที่

ข้อ ๔๖. ในแขวงหนึ่ง จะได้แบ่งออกเป็นท้องที่ตั้งโรงพักกอง
ตระเวน ในท้องที่หนึ่งจะได้แบ่งเป็นส่วน ๆ ที่กำหนดวางคนตระเวน
ประจำลาดตระเวนรักษาเฉพาะคนส่วนหนึ่งนั้น ให้เรียกว่าหน้าที่ผู้หนึ่ง
ผู้ใดที่ได้รับหน้าที่ซึ่งสารวัตรแขวงหรือนายหมวด หรือนายยามซึ่งกำหนด
ให้ประจำเดินลาดตระเวนรักษาแล้ว คนตระเวนผู้นั้น เป็นผู้รับผิดชอบ
ในเหตุที่จะเกิดอันตรายแก่ชีวิตและทรัพย์สินสมบัติของราษฎรในหน้าที่นั้นต้อง
เป็นผู้ป้องกันโดยสุจริตกำลังที่จะมีให้มีเหตุเกิดขึ้นได้ ให้หน้าที่ซึ่งคนลาดตระเวน
นั้นสงบเรียบร้อยเป็นไปโดยพระราชกำหนดกฎหมาย จนพ้นเวลาโมฆะเวลา
ยามแห่งตน

ต้องรู้จักถนน ทาง
ตรอก บ้านเรือนใน
ท้องที่ซึ่งรักษา

ข้อ ๔๗. พลตระเวนผู้รักษาหน้าที่แห่งใดต้องเป็นผู้มีความอุตสาห
ชวนช่วยผู้ใหญ่จักถนนทางตรอกเขาออกในท้องที่โดยแม่นยำขึ้นใจทุกคน
ทุกทาง ทุกตรอกโดยถนัด และต้องชวนช่วยผู้ใหญ่จักบ้านอำเภอและ
บ้านเรือนทั้งหลายในท้องที่โดยเจนใจแม่นยำ

เดินตรวจหน้าที่
ให้ทั่วทุกแห่ง

ข้อ ๔๘. พลตระเวนที่รักษาหน้าที่ ต้องเดินลาดตระเวนตรวจ
เหตุการณ์ทั่วไปทุกแห่ง ในจังหวัดหน้าที่ซึ่งตนรักษา เพื่อมีเหตุการณ์อันใด
ในหน้าที่ที่จะไปป้องกันระงับไว้ทันที่ หรือถ้าผู้หนึ่งผู้ใดมีประสงค์จะให้
พลตระเวนช่วยด้วยธุระสิ่งใดที่เพียวหาพลตระเวนยังไม่พบ จะยื่นทุกข์
คอยพบพลตระเวนอยู่แห่งใดแห่งหนึ่ง ที่เป็นหน้าที่พลตระเวนต้องเดิน

ตรวจลาดตระเวนนั้น ผู้ที่ประสงค์อย่างนี้ ก็จะได้พบพลตระเวนได้
โดยง่าย ไม่ต้องเที่ยวหาให้คลาดแคล้วกันไป

ว่าควยหยุดประจำ
อยู่ที่เดียว

ข้อ ๔๘ การที่พลลาดตระเวนรักษาน้ำที่นั้น จะหยุดอยู่ที่
แห่งใดนั้นก็มิได้ห้าม แต่ต้องให้พลตระเวนนั้นเห็นว่า การที่หยุดอยู่
ประจำในที่เดียวดังนั้น โดยเหตุความจำเป็นด้วยหน้าที่ในราชการ
เป็นต้นว่าคอยตรวจ เหตุสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตนสงสัยว่าจะเกิดขึ้น เพื่อคอยระงับ
หรือสงสัย เฉพาะตัวผู้ใดที่จะกระทำการล่วงละเมิดพระราชกำหนดกฎหมาย
จึงต้องคอยจับกุมและจับเหตุดังนี้ จึงจะชอบและสมควรที่จะหยุดประจำ
อยู่แก่ที่ เมื่อพลตระเวนผู้ใดกระทำให้โดยหน้าที่ราชการดังนี้ ถ้านายมา
พบเห็นว่าไม่ลาดตระเวนตามเคยปกติ จะสอบสวนให้มีเหตุแจ้งแก่นาย
ให้เห็นจริงสมควรจึงจะได้

ห้ามความประพฤติ
เวลาลาดตระเวน

ข้อ ๕๐ เมื่ออยู่ในโมงเอนยาม รักษาหน้าที่ลาดตระเวน ห้าม
ไม่ให้ดื่มไม่ให้คาบบุหรี่ ชื่อของกินตามโรงร้านถนน เสพสุรา เล่นการ
พนัน นั่งนอนหรือเดินเผลอตัวและพูดกับผู้อื่นผู้ใด ยกเสียแต่มีผู้ถามขอ
ความทองตอบ หรือมีธุระแห่งราชการที่จำต้องพูด จึงควรพูด ถ้าและมี
เหตุจำเป็นที่ต้องละหน้าที่ไปแห่งใดแห่งหนึ่งแล้ว ให้แจ้งเหตุไว้แก่พล
ตระเวนที่รักษาน้ำที่อยู่ใกล้เคียงกันให้ทราบด้วย

ไม่ให้หยุดพักกับ
พลตระเวนด้วยกัน

ข้อ ๕๑ เมื่อรักษาน้ำที่ลาดตระเวนอยู่นั้น ห้ามมิให้หยุดพักกับ
พลตระเวนที่เดินไปพบในหน้าที่ของตน เว้นเสียแต่เป็นธุระโดยคำสั่ง
ของนายกองตระเวนสั่งไว้ หรือที่จะแจ้งขอความด้วยข้อสงสัยผู้ใดคนหนึ่ง
หรือเหตุใดเหตุหนึ่งที่เป็นราชการ เกี่ยวในหน้าที่ซึ่งตนลาดตระเวนรักษา
จึงควรหยุดพักกันได้

อำนาจจับคน
กระทำผิด

ข้อ ๕๒ (ก) พลตระเวนมีอำนาจที่จับคนโดยไม่มีหมาย ซึ่งตน
เห็นว่าผู้นั้นกระทำการล่วงละเมิดพระราชอาณัติโทษหลวง หรือมี

โจทก์ร้องกล่าวโทษให้จับโดยเหตุอันสมควร หรือสงสัยว่าผู้นั้นกระทำความผิดอันใดอันหนึ่งที่มีเหตุสมควรจะสงสัย หรือสงสัยว่าผู้นั้นจะกระทำให้เกิดเหตุเป็นการลวงละเมิดพระราชกำหนดกฎหมายขึ้นในหน้าที่ โดยที่มีเหตุแสดงให้เห็นได้โดยสมควรดังนี้ ยอมให้จับ

(ข) ผู้ใดคนหนึ่งที่มีผู้ร้องให้จับ ว่าผู้นั้นกระทำความผิดด้วยข้อความอันใดอันหนึ่ง

(ค) ผู้ใดคนหนึ่งที่มีสิ่งของที่ถูกลักขโมยมาตกอยู่แก่ผู้นั้น

(ง) ผู้ใดคนหนึ่งซึ่งขัดขึ้น และกั้นกลางเจ้าพนักงานกองตระเวนมิให้กระทำการตามหน้าที่ราชการ

(จ) ผู้ใดคนหนึ่งทำผิดต้องจับแล้วหนีมาหรือลักโทษที่หนีจากที่ซึ่ง

(ฉ) ผู้ใดคนหนึ่งซึ่งกระทำความผิดต่อพระราชบัญญัติกรมกองตระเวนที่ห้ามไว้ หรือพระราชกำหนดอันใดที่บังคับไว้ให้กองตระเวนจับกุม

ถ้าและจับกุมกันโดยมีโจทก์ผู้ร้องให้จับแล้วต้องขอให้โจทก์ผู้ให้จับนั้นไปที่โรงพักกองตระเวนในท้องที่ เพื่อยายจะได้ไต่เรื่องเหตุลงในรายงาน และเมื่อนำผู้ต้องจับไปส่งศาล ก็ให้นำโจทก์ไปด้วย ระยะเวลาจะได้ว่ากล่าวไต่สวนได้ในทันที

อนึ่งข้อที่จับโดยสงสัยว่าจะกระทำให้เกิดเหตุเป็นการลวงละเมิดพระราชกำหนดกฎหมายขึ้นในหน้าที่นั้นคือผู้ใดคนหนึ่งซึ่งกระทำความผิดอาชญากรรมจะวิวาทกัน พลตระเวนห้ามแล้วไม่ฟัง ต้องจับไปโดยระงับการวิวาท หรือผู้ใดคนหนึ่งเสพยาจนเกินกำลัง มีวาจาอันร้ายกาจ หรือที่จะทรงกายไปไม่ไค่ น่ากลัวจะไปเกิดเหตุมีอันตรายดังนี้ จึงต้องจับกุมไปเพื่อระงับเหตุอันตรายมิให้เกิดขึ้น

จับคนไม่ให้พบที่

ขอ ๕๓ การที่จับกุมผู้กระทำความผิดนั้น ห้ามมิให้พลตระเวนพบที่ผู้กระทำความผิดโดยไม่ใดต่อสู้อย่างเป็นการหลีกกำลัง แม้ว่าผู้กระทำความผิดนั้นต่อสู้พบที่พลตระเวน เมื่อพลตระเวนจับตัวได้แล้ว ห้ามมิให้พบที่ซ้ำเติมเลยเป็นอันขาด

จับคนแล้วของส่ง
โรงพักแล้วกลับมา
รักษาหน้าที่

ขอ ๕๔ พลตระเวนคนใดที่จับกุมผู้ใดคนหนึ่งแล้ว ต้องนำไปส่งที่โรงพักในท้องที่ก่อน แต่เมื่อจะละหน้าที่ไป ถ้ามีพลตระเวนที่รักษาหน้าที่อยู่ใกล้เคียงกัน ต้องแจ้งเหตุให้ผู้รักษาก่อน เพื่อบุคคลนั้นจะได้มาช่วยลาดตระเวนรักษาหน้าที่แทนตนกว่าจะกลับมา เมื่อนำส่งผู้ต้องจับถึงโรงพักแล้ว ถ้าไม่จำเป็นที่ตนต้องไปเป็นพยานหรืออยู่แจ้งความที่ศาล ก็ให้รีบกลับไปยังที่ลาดตระเวนโดยเร็ว แต่จากการที่จับกุมนั้น มีสิ่งของอันใดอันหนึ่งที่ตนจับแล้ว ก็ให้มอบสิ่งของแก่ผู้รักษาที่โรงพักให้รับไว้ก่อน ให้เป็นการมั่นคงแล้ว จึงให้ไปจากโรงพัก อย่าให้สิ่งของไว้โดยไม่ได้มอบหมาย

เก็บของตกได้
คืนเจ้าของ

ขอ ๕๕ เมื่อพลตระเวนรักษาหน้าที่อยู่นั้น ถ้าเห็นสิ่งของอันใดของคนเดินทางตกหล่น ให้ช่วยเก็บส่งให้เจ้าของ ถ้าไม่รู้จักเจ้าของ ก็ให้นำมาส่งยังโรงพัก เพื่อบุคคลจะได้จดหมายเหตุและแจ้งรายงานไปยังที่ว่าการกองตระเวน แล้วจะได้จดหมายแจ้งความที่เก็บของตกได้นั้น แลวันที่โรงพักตามท้องที่และที่ว่าการกองตระเวนให้เจ้าของทราบ และเมื่อก่อนจะนำสิ่งของไปส่งยัง โรงพักนั้น ให้พลตระเวนผู้เก็บสิ่งของตกได้นั้นแจ้งเหตุให้พลตระเวนที่อยู่ใกล้เคียงกันทราบไว้เป็นพยานด้วยก่อน แล้วจะนำสิ่งของไป

สิ่งใดจะเกิดอันตราย
แก่ราษฎรต้องรีบ
รายงาน

ขอ ๕๖ ถ้าเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งในหน้าที่ไม่เป็นการเรียบร้อย เป็นต้นว่าสิ่งใดปรากฏขึ้นโดยฉับพลันที่กีดขวางถนนหรือเป็นการผิดกฎหมายหรือเป็นการน่าจะรำคาญแก่ชนทั้งหลาย หรืออาจจะเกิดเหตุให้เกิดอันตรายแก่

ราษฎรทั้งนี้ พลตระเวนที่รักษาหน้าที่ได้พบปะเห็นแล้วนั้น ต้องรับจัดการเสียให้เรียบร้อย หรือป้องกันกำจัดสิ่งอื่นที่จะเป็นอันตรายและกีดขวางนั้นเสียให้พ้น แม้ว่าเป็นความเหลือกำลังที่ตนจะจัดและป้องกันได้ ก็ให้รับนำข้อความมาแจ้งแก่นายให้ทราบโดยเร็ว อย่ารั้งรอไว้ให้นิ่งช้า

ข้อ ๕๗ เมื่อลาดตระเวนรักษาหน้าที่กัก หรือการทำราชการ จรดวยการใด ๆ กัก ห้ามมิให้ขอสิ่งอันใดอันหนึ่ง หรือรับรางวัลอันใดอันหนึ่ง แต่ราษฎรเป็นอาญาประโยชน์คนเป็นอันขาด ถ้าและผู้ใดผู้หนึ่งจะมีความเมตตาแก่คนที่ใดกระทำการช่วยอุดหนุนในหน้าที่ราชการ ได้ประโยชน์ของตนจะขอให้รางวัลแล้ว ก็ให้นำผู้ที่ให้รางวัลนั้นมาแจ้งต่อนายยาม ให้นำข้อความแจ้งต่อเจ้าพนักงานใหญ่ เมื่อใดอนุญาตรับรางวัลแล้ว จึงรับได้

ห้ามมิให้เข้าไปในโรง
ในเรือนในร้านต่าง ๆ
ยกเสียแต่ราชการ
กับหลบฝน

ข้อ ๕๘ พลตระเวนที่รักษาหน้าที่ ห้ามมิให้ละหน้าที่ไป เว้นแต่โดยเหตุจำเป็นซึ่งกล่าวมาแล้ว และห้ามมิให้เข้าไปในตึกในเรือนในโรงร้านราษฎร และโรงร้านขายสุรายาฝิ่น โรงข้าวแกง และโรงหญิงนครโสเภณี เว้นเสียแต่มีราชการที่จำเป็นต้องเข้าไป หรือเวลาฝนตกหนักที่ไม่มีผู้ใดเดินไปมาที่ถนนและทางที่ตนเชื่อว่า เวลานั้นจะไม่มีเหตุอันใดในหน้าที่ จึงควรหลบฝนได้ และการที่จะหลบฝนครั้งนี้ ห้ามมิให้หลบเข้าไปลับตาที่จะไม่ให้เห็นเหตุที่จะเกิดในหน้าที่ และห้ามมิให้หลบเข้าไปในโรงบ่อน โรงขายสุรา ยาฝิ่น โรงข้าวแกง และโรงเลี้ยงหญิงนครโสเภณีเป็นอันขาด ถ้าพลตระเวนคนใดล่วงละเมิดข้อบังคับอันนี้จะตองลงโทษจงหนัก

ช่วยคนที่ขอให้
ช่วยทุกข

ข้อ ๕๙ ถ้าผู้ใดผู้หนึ่งร้องขอให้พลตระเวนช่วยความทุกข์ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ก็ต้องช่วยจนสุดกำลังที่จะช่วยได้ เป็นต้นว่าคนหลงทางหรือ

ไม่รู้จักถิ่นที่ซึ่งมีประสงค์จะไป ถ้าเป็นทางและถิ่นที่ในหน้าที่แห่งตนรักษา ก็ต้องชี้ทางและถิ่นที่ให้นั้นทราบ เมื่อผู้นั้นเดินไปแล้ว ให้สะกดรอย ตามไปว่าผู้นั้นจะเดินไปถูกทางที่บอกหรือไม่ ถ้าไม่ถูกก็จะไต่แจ้งให้ทราบ จนหมดหนทางของตน ถ้าเป็นทางและถิ่นที่นอกหน้าที่ของตนลาดตระเวนก็ ให้แนะนำแจ้งให้ตามที่ตนรู้และแนะนำให้ไปถามพลตระเวนในหน้าที่ต่อ ๆ ไป ซึ่งจะเป็นทางทิศที่ใกล้ของผู้ที่มีความประสงค์นั้น

สัตว์พลัดเจ้าของ

ข้อ ๖๐ บรรดาสัตว์พลัดเจ้าของเดินมาในถนนเป็นการกีดขวาง ทางรถทางมาคนเดินก็คิด หรือสัตว์พลัดเจ้าของ ๆ วิ่งไล่จับมาก็คิด พลตระเวนต้องช่วยจับสัตว์นั้น ถ้าเป็นสัตว์ที่ไม่มีเจ้าของก็ให้นำไปส่งยัง โรงพัก เพื่อจะไต่จกหมายเหตุและแจ้งรายงานและจดหมายบอกตาม ความที่กล่าวไว้ในข้อ ๕๕

บังคับแก่ขอความ
ช่วยคนอัจน

ข้อ ๖๑ พลตระเวนต้องเป็นผู้ช่วยคนที่มีความอัจนและป่วยเจ็บ หรือจะถึงแก่ความตาย เป็นคนว่าคนที่ต้องแบกหามเป็นการ เกินกำลังโดย มีผู้กดขี่บังคับ หรือคนที่ถูกขบถเจ็บโดยวิวาทตีกัน หรือรถทับและมาเหยียบ หรือคนที่จะถึงแก่ความตายควยอย่างใดอย่างหนึ่ง มีตกน้ำเป็นต้นดังนี้ ให้พลตระเวนผู้ซึ่งได้เห็นเฉพาะหน้านั้น ช่วยจนสุดกำลังที่จะช่วยได้

การ เรียกคนช่วย

ข้อ ๖๒ เมื่อพลตระเวนคนใดจะต้องการผู้ช่วยในทันทีทันใด ก็ให้ เป่านกหวีดขึ้น พลตระเวนที่ได้ยินเสียงนกหวีดต้องละหน้าที่ไปช่วยตาม เสียง แต่การที่จะเรียกกันดังนี้ อย่าให้กระทำบ่อย ๆ เกินไป กับเหตุ ว่าการที่จำเป็นจะต้องการ

เกิดเพลิงไหม้

ข้อ ๖๓ ถ้าเกิดเพลิงไหม้บ้าน ไหมเรือนขึ้นในหน้าที่แห่งตน ลาดตระเวน ให้เป่านกหวีดโดยถี่เร่งให้พลตระเวนที่ใกล้เคียงมาช่วยใน ทันทีทันใด แล้วให้คนตระเวนที่มาช่วยนั้น นำชาวไปแจ้งยังโรงพักบ้าง ช่วยกันดับเพลิงไปบ้าง แต่พลตระเวนซึ่งเป็นเจ้าของหน้าที่นั้น อย่าให้ละ

หน้าที่ไปช่วยคับเพลิงให้พร้อมกัน เลือกหาโคที่หนึ่งซึ่งไกลที่เพลิงไหม้
ที่เห็นว่าเพลิงจะไม่ไหม้ไปถึงนั้น ช่วยรับทรัพย์สินสมบัติของราษฎรมารวม
รักษาไว้ในหน้าที่นั้น ป้องกันมิให้มีอันตราย ห้ามมิให้พลตระเวนที่ช่วย
ดับเพลิงและรักษาทรัพย์สินสมบัติของราษฎรนั้น เก็บทรัพย์สินสิ่งของเอาเป็น
อาณาประโยชน์เป็นอันขาด ถ้าผู้ใดลงละเมิดข้อบังคับนี้จะมีโทษหนัก

ตรวจประทุพนาทาง
เวลากลางคืน

ข้อ ๖๔ เมื่อเดินลาดตระเวนเวลากลางคืน ซึ่งเห็นว่าเป็นเวลา
สัจที่ชาวบ้านเข้านอนแล้วนั้น ให้พลตระเวนตรวจประทุพนาทางทุก
บ้านเรือนในหน้าที่ซึ่งตนรักษา ถ้าเห็นชาวบ้านใดเรือนใดสงสัยว่าจะมีท่า
ทางให้เป็นช่องให้ผู้ร้ายขึ้นกระทำการควยประทุพนาทางหลงลืมไว้ไม่ได้ปิด
กัก หรือควยเหตุใดเหตุหนึ่งกัก ให้พลตระเวนผู้นั้นปลุกเรียกเจ้าของ
บ้านแล้วแจ้งเหตุแห่งการบ้านไม่มั่นคงนั้นใหญ่ และการที่จะปลุกนี้ห้ามมิ
ให้เข้าไปในประตูบ้านเป็นอันขาด

ลาดตระเวนกลางคืน
ให้เสียงเจียบ

ข้อ ๖๕ ลาดตระเวนเวลากลางคืนนั้น ให้เดินในร่มเงาเรือนและ
ต้นไม้ อย่าให้เดินกลางถนนให้เห็นตัวนัก และกระทำให้เสียงเจียบได้
เท่าใด ให้กระทำให้ตลอดไป เพื่อโคกค่อมองจับกุมผู้ร้าย แต่ถา
เจ้าพนักงานผู้ใหญ่หรือนายยามมาตรวจแล้ว ให้ออกมาขึ้นรับให้เห็นตัว

ให้มีกิริยาอันเรียบร้อย
และใช้ถ้อยคำอันดี

ข้อ ๖๖ บรรดาพลตระเวนทั้งหลาย ต้องมีกิริยาอันเรียบร้อย
มีความอารีและเอาใจใส่ธุระของราษฎรให้เสมอทั่วกัน ถ้าจะออกกวาด
อันใดแกมผู้มีบรรดาศักดิ์ หรือผู้ไม่มีบรรดาศักดิ์ไม่ว่าชั้นใด ต้องใช้ถ้อยคำ
อันอ่อนหวานจงเสมอไป มิให้ใช้ถ้อยคำอันดุคั้นและหยาบคายเป็นอันขาด

ข้อ ๖๗ คนตระเวนทั้งหลาย เมื่อเข้ารับโงมรับยามรักษาหน้าที่
ต้องสำรวมกายสำรวมวาจาสำรวมจิตอยู่ในศีล ๕ และต้องประพฤติตาม
ข้อบังคับนี้จงทุกประการ

รวมข้อบังคับ ๖๗ ข้อนี้กำหนดให้ใช้ตั้งแต่วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน
รัตนโกสินทรศก ๑๐๕ นี้ต่อไป

(เซ็น) คตมมิตติกรมพระนครบาล

โปรดคนควาเพิ่มเติมได้จาก ก.จ.ช. ร.๕ น ๑๑.๓/๓ ร่างข้อบังคับกรมกองตระเวน

ภาคผนวก ง

กฎข้อบังคับเพิ่มเติม ว่าด้วยการสืบจับแลไตสวน
ฟองคคิอาญาในหัวเมืองมณฑลกรุงเทพฯ

กฎข้อบังคับเพิ่มเติม ว่าด้วยการสืบจับไตสวน

พ้องคดีอาญาในหัว เมืองมณฑลกรุง เทพฯ

๑) ตามความในกฎเสนาบดีกระทรวงนครบาลลงวันที่ ๑๖ มกราคม ศก ๑๒๑
 ขอ ๑๐ - ๑๑ - ๑๒ - ๑๓ - ๑๔ - ๑๕ - ๑๗ ซึ่งว่าด้วยการไตสวน การฟ้องความอาญา
 ในหัวเมืองมณฑลกรุง เทพฯ นั้นให้ยกเลิกเสีย แลให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน

๒) บรรดาคดีอาญาทั้งปวง เมื่อกองตระเวนคดีหรือกำนันผู้ใหญ่บ้านก็สืบจับได้ตัว
 จำเลยมาแล้ว ก็ให้ส่งตัวคนแลหลักฐานในคดีเหล่านั้นไปยังนายอำเภอท้องที่ จัดการไตสวน
 ตามความในพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ มาตรา ๕๕ ข้อ ๔ ห้ามไม่ให้ส่งจำเลย ขอให้
 ศาลไตสวนอย่างแรกก่อน

การส่งตัวจำเลยในคดีเช่นนี้ให้รับจัดการแลส่งตัวจำเลย แลหลักฐานตามที่ไต่ทราบ
 ไปยังนายอำเภอโดยเร็วที่สุด อย่างช้าไม่เกินกว่า ๒๔ ชั่วโมง

๓) ให้หัวหน้าหรือผู้ไตสวนคดีประจำโรงพักท้องที่อำเภอ นั้น ๆ ไม่ต่ำกว่าชั้นนายหมวด
 ขึ้นไป ไปเป็นผู้ช่วยทำการไตสวนที่ว่าการอำเภอ พร้อมกับกับกรมการอำเภอในบรรดาคดี
 อาญาทั้งปวง ซึ่งจะไต่เกิดขึ้นในอำเภอนั้น ๆ เว้นไว้แต่หัวหน้าโรงพักมีราชการอย่างอื่น ๆ ที่สำคัญ
 เช่น ไปสืบสวนเหตุโจรผู้ร้ายในท้องที่เป็นต้น จะให้นายกองตระเวนตำแหน่งรองลงมาไปนั่งแทน
 ก็ได้

๔) การคุมขังตัวจำเลยผู้กระทำความผิดในคดีอาญาไว้ในระหว่างไตสวน เมื่อไม่มีประกันก็
 หรือเมื่อคดีนั้นนายอำเภอเห็นว่ายังไม่ควรให้ประกันก็ได้ ให้กองตระเวนจัดการคุมขังไว้ยังโรงพัก
 ที่ใกล้อำเภอ ตามเวลาที่จำเป็นในคดีนั้น ๆ

คัดจากกองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ ๕ น ๔.๑/๑๘๐ กฎข้อบังคับ
 เรื่องให้เจ้าเมือง อำเภอ กำนัน ในหัวเมืองมณฑลกรุง เทพฯ ทำการสืบสวนโจรผู้ร้าย

๓๑ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๔ - ๑๑ เมษายน ร.ศ. ๑๒๕.

(๕) ระเบียบการไต่สวนในหน้าที่อำเภอ ที่จะต้องทำอย่างไรนั้น ให้ทำตามพระราชกำหนดกฎหมาย ซึ่งได้มีอยู่แล้วนั้นทุกประการ

(๖) ให้ยกผู้พิทักษ์และเสมียนผู้พิทักษ์ของกองตระเวนไปเป็นผู้ช่วยรวมทำการกับพนักงานรักษาพระอัยการ แลให้พนักงานรักษาพระอัยการ เป็นผู้ฟ้องคดีอาญาตามกฎหมาย

(๗) ให้กองตระเวนซึ่งประจำท้องที่ พึงบังคับบัญชาอำเภอประจำท้องที่นั้น ๆ แล พึงบังคับบัญชาผู้วาราชการ เมืองที่ขอบควยราชการ

(๘) ถ้าหัวหน้าโรงพักประจำท้องที่อำเภอมีธุระกิจอย่างหนึ่งอย่างใดที่จะต้องไปค้างคืนวัน ก็ให้แจ้งความให้นายอำเภอ ทราบทุกคราวที่ไป ถ้าเป็นหัวหน้าโรงพักกองเมืองก็ให้ส่งต่อผู้วาราชการ เมือง เว้นแต่เป็นการประจันต์ค้นคว้า จะแจ้งให้ทราบไม่ทัน โดยโรงพักทางไกลจากเมืองแลอำเภอ ก็ไปใดแต่ให้ผู้มีตำแหน่งรองลงมาแจ้งความให้ผู้วาราชการ เมืองแลนายอำเภอ ทราบ การแจ้งความนี้จะไปแจ้งความด้วยตนเองหรือมีหนังสือไปแจ้งความให้ทราบก็ได้

(๙) ให้เจ้ากรมหรือปลัดกรมผู้ซึ่ง เป็นหัวหน้าบังคับการกองตระเวนประจำเมืองนั้น ๆ มีหน้าที่ราชการ เข้านั่งในที่ประชุมปรึกษาหารือราชการของผู้วาราชการ เมืองด้วย

(๑๐) ให้เจ้ากรมหรือปลัดกรมผู้ซึ่ง เป็นหัวหน้าบังคับการกองตระเวนประจำเมืองนั้น ๆ รวบรวมรายงานของโรงพักทั้งปวงในเมืองนี้ในเหตุคดีอาญาที่เกิดขึ้นความแต่ที่กองตระเวนได้ทราบ กับที่กองตระเวนจับได้ แลจำนวนพลตระเวนพาหนะ อาวุธ ซึ่งมีอยู่ประจำตามโรงพักในเคื่อนั้น ยื่นต่อผู้วาราชการ เมืองควยฉบับ ๑ ทุก ๆ เดือน

(๑๑) เจ้ากรมกองตระเวนชั้นนอกสายเหนือแลสายใต้ ซึ่งเป็นผู้บังคับรับผิดชอบในการปราบปรามโจรผู้ร้ายแลระเบียบราชการในกรมกองตระเวน ในตำแหน่งรองแต่ผู้บังคับการกรุงเทพฯ มาแต่เดิมแล้วนั้นก็ให้คงอยู่ตามเดิม แต่ให้หน้าที่เพิ่มเติมเป็นที่ปรึกษาของผู้วาราชการ เมืองในการปราบปรามโจรผู้ร้าย แลทั้งมีหน้าที่ ๆ จะตรวจแลฟังการไต่สวนแลแนะนำการไต่สวนของอำเภอแลอัยการได้ทุกเมื่อตามข้อบังคับแลกฎหมาย

(๑๒) ระเบียบการอย่างอื่นในหน้าที่กองตระเวน ที่ไม่ขัดกับกฎข้อบังคับนี้ได้เคยปฏิบัติมาอย่างไร ให้คงทำไปอย่างเดิม

(๑๓) การแบ่งอาณาเขตปกครองโรงพักซึ่งได้แบ่งไว้แล้วแต่เดิม ยังหาตรงกันกับการแบ่งท้องที่ปกครองอำเภอแลเมืองไม่ เพราะฉะนั้นให้ผู้บังคับการกรมกองตระเวน พร้อมควยเจ้ากรมกองตระเวนเจ้ากรมอำเภอ แลผู้ว่าราชการเมือง ประชุมปรึกษาหารือจัดการแบ่งเสียใหม่ให้ตรงกับเขตเมืองเขตรอำเภอ แลเขตรอำนาจศาลตามกฎหมาย*

กระทรวงนครบาล

กฎให้ไว้ ณ วันที่ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๕

(ลงนาม) ยมราช

เสนาบดีกระทรวงนครบาล

---

* ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ใช้ได้ในวันที่ ๑ เมษายน ร.ศ. ๑๒๕.